RPR

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAŢII
DIN
BUCUREŞTI

No. I 56371

Inv. ..... No. .....

S. ..... D. ..... R. .....

AR. DENSUŞIANU.

In A.46.710
I 5637

CERCETĂRĬ

LITERARE

86798

Donaţiunea Prof.
Gh. Râmniceanu, Bârlad

IAŞI
— EDITURA LIBRĂRIEĬ SCOALELOR, FRAŢIĬ ŞARAGA. —
1887.

N 227

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA 5637
CONTROL 1953

1956

Tóte esemplarele, carĭ nu vorŭ purtá N-rulŭ curentŭ și semnătura autoruluĭ, se vorŭ considerá ca contrafăcute și se vorŭ urmărí conformŭ legeĭ.

No. 175. Ad ducemnad

B.C.U. Bucuresti
C85768

TIPO-LITOGRAFIA H. GOLDNER, Str. Primărieĭ No. 17.

PREFAȚĂ.

Acestŭ volumŭ cuprinde o parte din cugetările și cercetările mele asupra literatureĭ române.

Am crediutŭ trebuinciósă publicarea lorŭ maĭ alesŭ după ce am datŭ la lumină Istoria limbeĭ și literatureĭ române, unde ângustimea spațiuluĭ față cu avuția materialuluĭ, precum în altele, nu mi-a permisŭ nicĭ în aprețiările estetice sĕ mĕ întindŭ maĭ pe largŭ.

Adese-orĭ am fostŭ silitŭ sĕ mĕ restringŭ numaĭ la închiărĭ, fără sĕ-mĭ potŭ desfășurá și motivele.

Afară de acésta, Istoria literatureĭ, orĭ-câtŭ sĕ fiă de cuprindĕtóre, nu póte desvoltá cercetărĭ amĕnunțite asupra fiă-căreĭ scrierĭ, ea póte celŭ multŭ sĕ judece pe scriitoriŭ avêndŭ în vedere întrégă activitatea luĭ în o specialitate séŭ alta, desvĕlindŭ înaintea cetitoriuluĭ o imagine deplină și bine-rotunditá fără a se perde în amĕnunțimĭ.

Cercetărĭ anume şi maĭ adâncite trebue sĕ-se facă în studiĭ speciale; şi cu deosebire acestea suntŭ chiămate a pune maĭ bine în lumină valórea unuĭ scriitoriŭ séŭ a cutăreĭ scrierĭ.

Aceste cercetărĭ potŭ sĕ fiă folositóre şi din altŭ punctŭ-de-vedere. Orĭ-cine ce va ḑice, şi la noĭ se potŭ ḑice multe fără sĕ fiĭ silitŭ a-ţĭ da séma, unŭ omŭ seriosŭ, dreptŭ şi luminatŭ judecătoriŭ, va trebuí sĕ recunóscă, că critica nóstră literară este încă în faşă, şi chiar când ea voesce sĕ şi-o arunce şi sĕ-se arate în deplină putere, se înfăţişéză în o stare lipsită de crescere morală şi scienţifică. Ea nu se aplică pentru a cercetá adevĕrulŭ, ci maĭ vêrtosŭ pentru a cultivá unŭ interesŭ, vre-o tendinţă óre-care particulară, care nu are de-a face nimicŭ cu valórea reală: în scinţă cu adevĕrulŭ, cu frumosulŭ în arte, singura ţintă a criticeĭ luminate şi bine-făcătóre.

Acestŭ mare neajunsŭ apésă cu atâtŭ maĭ greŭ, corumpe şi rătĕcesce cu atâtŭ maĭ sigurŭ gustulŭ, mortifică şi face sĕ înţelinéscă cu atâtŭ maĭ tare desvoltarea nóstră literară, cu câtŭ elŭ de unŭ timpŭ încóce nu se mărginesce la criticiĭ aşa numiţĭ singuraticĭ, ci a luatŭ o multŭ maĭ mare întindere.

La noĭ se întrebuinţéză critica de impresiune. Criticulŭ se arată impresionatŭ de scrierea ce se face că o judecă, séŭ fiindŭ-că nu înţelege séŭ înţelege reŭ ce vrè sĕ judece, séŭ elŭ se lasă a se impresioná de numele autoruluĭ, de inclinare séŭ neplăcere, de legăturile ce póte avé cu elŭ séŭ voesce sĕ şi-le facă, pentru servicie primite séŭ care aştéptă sĕ le priméscă la ocasiune. Dreptŭ-aceea, ce ese din condeiulŭ seŭ nu curge din adevĕrulŭ scienţificŭ séŭ artisticŭ, ci din împregiurărĭ şi motive cu totulŭ străine de artă şi sciinţă. Criticulŭ odată impresionatŭ, din nesciinţă séŭ din interesŭ, face totŭ ce póte ca, la rêndulŭ seŭ, sĕ impresioneze şi publiculŭ. Dar, fiindŭ-că o apreţiare născută din asemenĭ motive, criticulŭ séŭ din nesciinţa luĭ nu póte s'o desfăşure, s'o întemeeze, s'o lumineze, séŭ făcând'o preocupatŭ, din lipsa de adevĕrată valóre orĭ din neputinţa de-a scóte din o operă bună motive puternice de reprobare, se feresce ca de focŭ a întrá în fondulŭ cestiuneĭ, a discutá opera din tóte punctele-de-vedere, a-şĭ espune judecata sa limpede şi luminatŭ, motivŭ de motivŭ, fiă în bine, fiă în rĕu. De-aicĭ a urmatŭ, că criticiĭ noştri sĕ mărginescŭ numaĭ la apreţiărĭ a-

runcate ca din întêmplare, carĭ mirósă lucrurile numaĭ pe de-asupra, uşuratice, înflate de laude prin cuvinte góle, pline de linguşirĭ greţóse, chiar stupide, séŭ de săgeţĭ muiate în veninŭ. Vaĭ de literatura cu asemenea critică !

Datoría unuĭ criticŭ este a lăudá cu judecată şi fără înjosire, a desaprobá cu motive şi fără vĕtĕmare, şi amêndóuĕ acestea a le face cu avuţiă de cunoscinţe, cu espunerĭ luminóse, din carĭ nu numaĭ publiculŭ sĕ-se convingă încetulŭ cu încetulŭ de adevĕrŭ, dar şi scriitoriulŭ sĕ-şĭ pótă înavuţí esperienţele sale, luminându-se şi îndreptându-se, séŭ celŭ puţinŭ sĕ-se convingă, că-lŭ lauḑĭ fără sĕ-lŭ linguşescĭ, şi reprobezĭ fără sĕ-lŭ nedreptăţescĭ. Când o critică va fi astŭ-felŭ scrisă, scriitoriulŭ seriosŭ nu póte sĕ nu recunóscă adevĕrulŭ, celŭ care nu-lŭ recunósce, fiă sigurŭ, că nu este scriitoriŭ, de câtŭ cu numele. Când criticulŭ, fiă elŭ îmbracatŭ în toga Olimpienilorŭ, şi maĭ alesŭ atuncĭ, s'a compromisŭ séŭ prin nesciinţă séŭ prin rea-voinţă, atuncĭ nicĭ laudele, nicĭ reprobările luĭ nu maĭ aŭ nicĭ o putere ; ele deştéptă rîsulŭ şi desgustulŭ atâtŭ alŭ scriitoriuluĭ bunŭ, câtŭ şi alŭ celuĭ reŭ. Celŭ reŭ are dreptulŭ sĕ nu crédă, celŭ bunŭ se simte com-

promisŭ tocmaĭ când este lăudatŭ de asemenĭ criticĭ, căcĭ Cornelia ar murí de rușine sĕ-se védă lăudată de Lais.

Suntŭ înse casurĭ unde și criticulŭ seriosŭ trebue sĕ pășéscă cu energíă, datoriŭ fiindŭ nu numaĭ sĕ atace, dar chiar sĕ sdrobéscă ambițiunile false, neputincióse; *insectele literare*, carĭ orĭ-câtŭ le alungĭ cu buna, mereŭ vorŭ sĕ-ți între în ochĭ — acestea trebue turtite. Chiar Christosŭ, când n'a maĭ pututŭ convinge cu cuvêntulŭ, a trebuitŭ sĕ iee biciulŭ în mână.

Decĭ, când scimŭ, că critica este celŭ maĭ puternicŭ mijlocŭ de educațiune literară, sĕ ne maĭ mirămŭ óre, că scriitoriĭ noștri aŭ în generalŭ o ambițiune needucată? Prin ce sĕ și-o facă, când critica, publiculŭ cu ei dimpreună 'și împrumută mereŭ córnele uniĭ la alțiĭ, fără sĕ cugete la figura tristă ce vorŭ face-o înaintea viitoriului, care, ca mâne, o sĕ ridă de toțĭ-treĭ.

Una din tristele rătĕcirĭ în care se află scriitoriĭ și criticiĭ noștri este, căcĭ eĭ ținŭ nu numaĭ bune, ci chiar minunate și neperitóre scrierile îngiurulŭ cărora mulțimea necunoscătóre, séŭ din propriulŭ îndemnŭ séu prin agitațiune, începe a face larmă unŭ timpŭ óre-care.

unŭ adeveratŭ blăstemŭ ! Ar' trebuí sĕ desperezĭ. Și, pe unŭ d-ḑeŭ, din câte veḑĭ, din câte simțĭ și pățescĭ, celuĭ ce luptă pentru adevĕrŭ, tare inimă 'i trebue, ca sĕ nu se turtéscă.

Étă ideile, sentimentele, carĭ l'aŭ codusŭ pe autorulŭ acestorŭ cercetărĭ. Nimicŭ nu doresce maĭ multŭ, de câtŭ ca totŭ cu acestea sĕ fiă întimpinatŭ de amicŭ și inimicŭ.

Autorulŭ.

EPOPEIA ROMÂNĂ *)

I.

A vorbí de epopeia română, care nicĭ n'o avemŭ încă, ni se pare lucru cam cutezatŭ. Dar chiar pe temeiulŭ, că n'o avemŭ, că literatura nóstră sufere greŭ de lângedĭă, că unde vedĭ ceva mişcare, ea nu este firéscă şi multŭ maĭ puţinŭ naţională, credemŭ, este bine se cercetămŭ, déca noĭ posedemŭ începuturile, elementele uneĭ epopeĭ naţionale, şi déca vomŭ avé fericirea a ne mărí şi noĭ vre-odată cu unŭ asemenea monumentŭ. Décă vomŭ avé simburele, vorŭ dice uniĭ, din elŭ va resărí, va cresce şi arborulŭ, décă nu-lŭ vomŭ avé, venindŭ celŭ alesŭ, 'lŭ va creá, căcĭ ce nu póte elŭ?

Intimpinarea se pare dréptă, nu este înse adevĕrată. Istoria epopeeĭ la tóte popórele, unde ea a ajunsŭ la o culme óre-care, ne probéză contrarulŭ. Unde epopeia nu şi-a avutŭ rădĕcinele în timpurile pre-istorice séŭ în timpurile neguróse ale plămădireĭ şi desvoltăreĭ poporuluĭ, acolo ea séŭ n'a esistatŭ de locŭ séŭ numaĭ sub o formă palidă.

*) Publicată pentru prima óră în 1876.

mădirea poporului Romanŭ din atâtea elemente deosebite, peste carĭ se înălță populațiunea séŭ maĭ bine aristocrația Romei, ca conducătóre, va sĕ dică o populațiune de orașŭ nestătóre și prin urmare fără legătură intimă cu adeveratulŭ poporŭ, fără tradițiunĭ naționale; pentru aceea ea și-a creatŭ și o limbă deosebită, despretuindŭ și urîndŭ chiar limba și tradițiunile populare, ca ceva de jos. Cu tóte acestea, Virgiliŭ trebuí și elŭ sĕ scóță epopeia romană din ruinele tradițiunilorŭ populare italice, scriind'o înse în limba aristocrațieĭ și în esametrulŭ grecescŭ.

II.

Inceputurile adevărateĭ epopeĭ se perdŭ totŭ-de-una în acele timpurĭ întunecóse, unde acțiunile ființelorŭ supranaturale, ale deilorŭ, ale dinelorŭ, ale geniilorŭ, le aflămŭ amestecându-se cu lucrările omenescĭ; unde deii se coborŭ până la omŭ și pasiunile luĭ. ér' omulŭ se înalță până la deĭ. Cele cincĭ epopeĭ amintite maĭ sus ne înfățișéză fiă-care în plină activitate întregŭ Olimpulŭ Indieĭ, alŭ vechiuluĭ Iranŭ și alŭ Grecieĭ. Totŭ așa și epopeia romană.—Fapte bune séŭ rele, întreprinderĭ și succese marĭ, ca și perderĭ și căderĭ sguduitóre, tóte suntŭ, maĭ multŭ séŭ maĭ puținŭ, fapta deilorŭ. Eĭ lucră de-adreptulŭ séŭ prin alesiĭ lorŭ, prin feți, eroĭ, prin carĭ totŭ-odată trece lucrarea pe terenulŭ istoricŭ, și mitulŭ, luândŭ înfățișare maĭ reală, devine tradițiune istorică. Unde faptele unuĭ poporŭ se amestecă și se învĕlescŭ în céța aurósă a mituluĭ séŭ flutură, așa dicândŭ,

în amurgulŭ dintre întunereculŭ unuĭ trecutŭ cu totulŭ fabulosŭ și între lumina ḑileĭ, ce începe a se revĕrsá peste elŭ ; unde faptele și persónele, în acéstă amurgire, în care se vĕdŭ și nu se vĕdŭ, aparŭ în proporţiunĭ uriașe, ca umbrele de-cu-séră : aicĭ cresce și înflorescе epopeia în tótă puterea și strălucirea eĭ.

Intêmplărĭ marĭ, ce aŭ sguduitŭ odată totŭ corpulŭ unuĭ poporŭ, fapte séŭ persóne mărețe, carĭ aŭ decisŭ în vre-unŭ timpŭ de sórtea luĭ, carĭ prin măreția lorŭ i-aŭ storsŭ admirațiunea, poporulŭ începe a le îmbrăcá în cuvinte, în narațiunĭ, acestea trecŭ apoĭ din unulŭ în altulŭ, din generațiune în generațiune, fiă-care adaoge ceva dela sine, fiă-care rotundesce, luciesce, înfrumusețéză, voindŭ prin acésta sĕ atragă, sĕ încânte maĭ multŭ pe cela, căruia le împărtășesce. Acestŭ firescŭ îndemnŭ alŭ popórelorŭ, căcĭ maĭ multŭ îndemnŭ trebue sĕ-lŭ numimŭ, de a înfrumusețá și a-șĭ lăsá tradițiunile într'unŭ modŭ câtŭ se póte maĭ viŭ și maĭ ușorŭ de ţinutŭ în minte, și, afară de acésta, fiindŭ-că dispoșițiunea adoratóre de faptele marĭ, de eroĭ, ca și adorațiunea ḑeilorŭ se făcea prin o espresiune înferbêntată a sentimentuluĭ, prin cântecŭ : tóte acestea apoĭ, ca o firéscă urmare a sentimentuluĭ și a necesităţiĭ musicale séu armoníeĭ, leaŭ condusŭ maĭ totŭ-de-una, cu deosebire în copilăria lorŭ, la îmbrăcarea tradițiunilorŭ în versurĭ. Când înse acestŭ timpŭ trece, când céţa de aurŭ, în care orbecá, începe a se risipí dinaintea luminei ce o pĕtrunde, și persónele, ca și faptele lorŭ, se mișcă în lumina ḑileĭ, sub ochiĭ tuturorŭ, în mărimea lorŭ firéscă, atuncĭ tra-

diţiunea, silindu-sĕ a se continuá, se desbracă totŭ maĭ multŭ de vĕlulŭ misteriosŭ, ce o învĕliá, până când se arată în forma eĭ reală şi prin acésta întră în domnía istorieĭ, perde farmeculŭ misteriuluĭ, 'şi iă faţa seriósă şi recéla adevĕruluĭ. Aicĭ móre epopeia şi din mormêntulŭ eĭ resare istoria. Zarea se înlumină, cu dorile civilisaţiuneĭ începŭ a se stinge stelele, ce vĕrsaŭ lumina lorŭ fărmecătóre peste popórele, carĭ dormiaŭ suridêndŭ ca fragedulŭ copilŭ în leagănŭ. Mahabarata, Ramajana, Iliada, Odiseia, cu sguduitórele lorŭ acţiunĭ, cu deĭ-ómenĭ şi ómeniĭ-deĭ, ca fondŭ s'aŭ născutŭ numaĭ odată, şi numaĭ în copilăría acelorŭ popóre. Suflarea istorieĭ, recéla civilisaţiuneĭ, stinseră lumina epopeiĭ în acéstă formă, când adecă şi fondulŭ şi forma se perdŭ în întunereculŭ secolilorŭ, în căldarea misteriósă a plămădireĭ poporuluĭ.

Nóuĕ, celorŭ noĭ, nu ne-a maĭ remasŭ nimicŭ? Ce, popórele de-acum, nu maĭ aŭ epopeile lorŭ, nu potŭ sĕ le maĭ aibă? Nu maĭ aŭ materialŭ epicŭ? Nicĭ unuĭ poporŭ, care nu s'a născutŭ cum-va din pétră séca, pe care creatoriulŭ nu l'a lovitŭ cu eternă têmpire, nu-ĭ lipsesce materialulŭ epicŭ. Popórelorŭ de adĭ le lipsesce înse ceva: materialulŭ epicŭ adĭ nu se maĭ póte aşedá şi torná într'o epopeiă, în modŭ ascunsŭ, misteriosŭ, cum s'a pututŭ face odată, d. e. cu Iliada şi Odiseia; astădĭ tornătoriulŭ, poetulŭ, artistulŭ, nu se maĭ póte ascunde, chiar décă ar' voĭ. Macpherson, cu tótă silinţa luĭ, nu s'a maĭ pututŭ tupilá cu totulŭ după spatele fabulosuluĭ Osianŭ: Lönnrot, fără sĕ afle

de trebuinţă a se maĭ ascunde, a tornatŭ, a închiăgatŭ în vederea tuturorŭ tradiţiunile poporuluĭ finicŭ în celebra epopeiă Kalewala. Étă dar, că în fondŭ s'aŭ schimbatŭ numaĭ condiţiunile în care se póte torná adĭ o epopeiă. Lucrulŭ se întêmplă diua mare, măestrulŭ séŭ se arată singurŭ, séŭ, décă voesce se-se ascundă, lumea curiósă i trage cu forţa vĕlulŭ depe faţă. Apoĭ lumea este rea, nu crede în îngerĭĭ pe carĭ i vede cu ochiĭ şi-ĭ prinde cu mâna.

Poeţiĭ epicĭ aĭ timpurilorŭ nóuĕ maĭ aŭ şi unŭ altŭ neajunsŭ; nu numaĭ numele li-se lipesce neştersŭ de opera lorŭ, dar' încă acéstă operă se ficséză pentru totŭ-de-una şi în forma eĭ, ea nu se perde în poporŭ, nu o apucă cântăreţiĭ, nu adaogŭ, nu schimbă, nu înfrumusetéză, nu poleescŭ, cu unŭ cuvêntŭ fantasía poporuluĭ, a generaţiunilorŭ, nu se maĭ póte atinge de ea, cum acésta s'a întêmplatŭ în timpurile vechĭ. Pentru-aceea epopeia nóuă nu se maĭ póte învĕlí în acestŭ lustru misteriosŭ, alŭ nimĕruĭ şi alŭ tuturorŭ; prin urmare ea, atâtŭ ca formă câtŭ şi ca fondŭ, apare maĭ uniformă, maĭ închiăgată şi prin acéstă maĭ subiectivă.

III.

Făcândŭ aceste consideraţiunĭ, ne întrebămŭ: avemŭ, şi unde suntŭ tradiţiunile mitice-istorice ale Românilorŭ, din care se-se tórne epopeia nóstră? Séŭ póte nu avemŭ de-locŭ? Din contră avemŭ unŭ materialŭ fórte avutŭ. Miturile, povestile poporuluĭ nostru suntŭ nu numaĭ nenumĕrate, dar' totŭ-odată pline de fantasíă, de fapte măreţe,

miraculóse. Noĭ posedemŭ o mitologiă fórte desvoltată, și, ceea-ce este și maĭ multŭ, poporulŭ crede și adĭ în aceste ființe supra-naturale. Afară de acestea, o sumă de cântece bĕtrânescĭ cu elemente parte mitice, parte tradiționale-istorice, apoĭ colinde, cântece hăiducescĭ, pline de spiritŭ și acțiunĭ epice; maĭ adaoge la acestea diversele legende locale despre munțĭ, peșterĭ, văĭ, riurĭ, lacurĭ, movile, sate, orașe, și étă o lume întrégă de totŭ ce póte creá fantasía maĭ mărețŭ și maĭ fărmĕcătoriŭ.

Ne-a lipsitŭ numaĭ fericirea de a-le topí și vĕrsá într' unŭ totŭ, în unŭ timpŭ óre-care neveghiatŭ de istoriă și de ochiĭ profanilorŭ. Acum acestŭ lucru nu se maĭ póte face într'unŭ modŭ necunoscutŭ séŭ óre-cum misteriosŭ; celŭ chiămatŭ, care s'ar' apucá sĕ-le tórne în o formă séŭ alta, l'ar' vedé, l'ar' recunósce lumea, l'ar' iubí, l'ar' invidiá, l'arŭ lăudá uniĭ, alțiĭ și-arŭ bate póte jocŭ de elŭ. Ideia, opera, ar' suferí, și póte îndelungŭ, nu din causa'eĭ, ci pentru-că ómeniĭ cunoscŭ pe tată-sĕŭ, care încă este omŭ. Le-ar' maĭ plăcé sĕ nu sciă a cuĭ este, sĕ fiă, așa dicândŭ, din florĭ, a nimĕruĭ și a tuturorŭ. Epopeia prea este o mĕsură uriașă față cu slăbiciunea omenéscă, de câtŭ ca ea sĕ-se recunóscă ușorŭ fapta unuĭ singurŭ omŭ.

Timpulŭ de adĭ maĭ cere încă ceva; dar' pare-mi-se a cerutŭ totŭ-de-una. Mitulŭ purŭ, eterisatŭ óre-cum, acțiunea, care se petrece numaĭ între nisce ființe cu totulŭ imaginare, așa dise divinitățĭ, nu prinde în inima nóstră, nu ne aprinde, nu ne farmecă. Fiindŭ acele ființe maĭ presus de noĭ, nicĭ bucuríile, nicĭ durerile, nicĭ tóte faptele lorŭ nu ne potŭ atinge deosebitŭ,

Pentru-aceea și în epopeia vechiă vedemŭ miturile pure amestecându-se cu fapte omenescĭ, cu tradițiunĭ istorice. Olimpulŭ grecescŭ se amestecă cu resboiulŭ troianŭ, Olimpulŭ romanŭ cu rătĕcirile și luptele luĭ Eneia. Prin urmare și miturile nóstre nu potŭ formá ele de sine o epopeiă națională, ci potŭ serví numaĭ ca ajutóre și ca înfrumusețărĭ ale uneĭ tradițiunĭ istorice. Va sĕ ḑică, Fĕtŭ-frumosŭ sub nenumĕratele luĭ nume și forme, Cosinzeana, Afinŭ, Dafinŭ, Ielele, Impĕratulŭ-roșŭ,-negru,-verde, Peneșŭ-împĕratŭ, Păunașŭ, și alte nenumĕrate ființe mitologice, potŭ numaĭ sĕ-se alipéscă pe lângă unŭ eroŭ-omŭ, sĕ-se amestece în acțiunĭ, carĭ în fondŭ suntŭ omenescĭ. Vedemŭ, că însușĭ versificatoriulŭ luĭ Arghirŭ a simțitŭ într'unŭ modŭ cu totulŭ inconscientŭ, instinctivŭ, acéstă trebuință, esplicândŭ mitulŭ ca o alegoriă a cuprinderiĭ Dacieĭ de cătră Traianŭ. Acéstă ideiă este cu atâtŭ maĭ însemnată, căcĭ ea se află constatată încă maĭ nainte de cătră scriitorĭ maghiarĭ. Marea greșélă înse, care a făcut'o poetulŭ românŭ este, că în locŭ de-a sci amestecá mitulŭ cu fapta istorică, omenéscă, s'a mulțămitŭ a spune acésta numaĭ în prefață, înafară de poemă.

Décă avemŭ miturĭ, divinitățĭ naționale, și décă ele suntŭ viĭ și trăescŭ în imaginațiunea, în credințele poporuluĭ, décă, pe lângă acestea și pe lângă datinele și credințele ce le încungióră, maĭ avemŭ încă și cântece vechĭ, precum în faptă tóte le avemŭ, ne întrebămŭ atuncĭ: avemŭ și alŭ doilea elementŭ, fără care o epopeiă națională este cu neputință, adică tradițiunĭ

istorice, fapte mărețe învelite în mitŭ? Póte-se numĕrá într'acestea cucerirea Dacieĭ prin Traianŭ, séŭ luptele luĭ Ștefanŭ orĭ Mihaiŭ? Nicĭ una. Orĭ-câtŭ de mărétă se pare cucerirea și descălecarea Dacieĭ, orĭ-câtŭ de atrăgătóre prin farmeculŭ întemeereĭ nóstre pe acestŭ piciorŭ de raiŭ; orĭ-câtŭ de uriașe parŭ luptele și învingerile luĭ Stefanŭ și Mihaiŭ cu câte unŭ pumnŭ de ómenĭ asupra la decĭ și sute de miĭ de barbarĭ, ce eraŭ spaima Europeĭ, orĭ-câtŭ de însufletitóre este ideia luĭ Mihaiŭ de a întemeiá de noŭ împĕrăția Dacieĭ: tóte acestea nu suntŭ decâtŭ fapte curatŭ istorice, și prin urmare recĭ, carĭ le cetimŭ de-amĕruntulŭ până și în manualele scólelorŭ primare, le întimpinămŭ în archive, în nenumĕrate documente, în musee pe medaliĭ, prin inscripțiunĭ, pe monumente publice; vedemŭ pe istoricĭ cercetândŭ, despicândŭ, descurcândŭ și desmĕdulândŭ faptele și persónele până în cele maĭ amĕnunte; vedemŭ încondeiate locurile de lupte, arătate mișcările ș. a. Coboriți pe Vinerea din Olimpŭ, uitați-vĕ la ea cu microscopulŭ, dați-o pe mâna anatomistuluĭ sĕ vi-o esplice încheiătură de încheiătură, osŭ de osŭ, fibră de fibră, și vĕ întrebŭ, décă în membrele eĭ despărțite, analisate, veți maĭ aflá vre-o urmă de frumusețа, de farmeculŭ, ce a făcutŭ pe însușĭ Joe sĕ-ĭ pună la picióre sceptrulŭ și fulgerele? Întocmaĭ se întêmplă și cu subiectele epice; unŭ faptŭ orĭ-câtŭ de strălucitŭ, aflându-se înse în lumina istorieĭ, este, ca subiectŭ epicŭ, Vinerea sub microscopŭ séŭ în sala de disecțiune.

Siliŭ Italiculŭ făcŭ epopeia resboiuluĭ alŭ doilea punicŭ,

Lucanŭ a celuĭ civilŭ dintre Cesare și Pompeiŭ, operele lorŭ înse suntŭ epopeĭ numaĭ după formă și mărime, spiritulŭ și farmeculŭ lipsesce. Caniniŭ, după cum ne spune Pliniŭ în o epistolă, începuse a lucrá la o poemă a resboiuluĭ Daciĭ, și cu tótă îmbărbătarea ce i-o face Pliniŭ, arătând măreția faptelorŭ ce-și propusese Caniniŭ a cântá, se vede că lucrulŭ séŭ a remasŭ la o simplă încercare, la unŭ micŭ începutŭ, séŭ poetulŭ n'a terminatŭ poema, orĭ n'a publicat'o, căcĭ nime altulŭ nu maĭ amintesce de ea. Ca s'o fiă publicatŭ și sĕ fiă dispărutŭ fără urmă, abia se póte presupune.

Décă, precum se vede, pe lângă tótă măreția sa, cucerirea Dacieĭ n'a pututŭ pe atuncĭ formá subiectulŭ uneĭ epopeĭ, fire-ar' fi fostŭ chiar' numaĭ din causa prospețimeĭ faptelorŭ, pentru-ce sĕ nu pótă formá astădĭ la noĭ, la Românĭ, în unŭ timpŭ atâtŭ de depărtatŭ? Cucerirea Dacieĭ, amŭ disŭ, este unŭ faptŭ curatŭ istoricŭ, și deși nu este cunoscutŭ în tóte amĕnuntele sale, totuși este atâtŭ de lămuritŭ, în câtŭ nu poțĭ adaoge ceva însemnatŭ ca sĕ nu se lovéscă de istoriă. Numele luĭ Traianŭ, ca tradițiune, 'lŭ aflămŭ în poporŭ în numirile: Calea luĭ Traianŭ, Pratulŭ luĭ Traianŭ, Valulŭ luĭ Traianŭ, drumulŭ luĭ Traianŭ, și în o poesiă populară amintitŭ în trécătŭ și sub o altă formă și înțelesŭ. Este acésta deajunsŭ pentru a formá simburele de cristalisare alŭ uneĭ epopeĭ? Nicĭ odată. Acestea ar' puté serví numaĭ ca micĭ înfrumusețărĭ, nimicŭ maĭ multŭ.

Prin urmare lovindu-se de-o parte de istoriă, de-altă parte neputêndu întemeiá epopeia pe-o tradițiune, ce se

cuprindă óre-carĭ fapte marĭ, i va fi cu neputinţă poetuluĭ a creá o epopeiă naţională scósă din amintirile poporuluĭ, din inima luĭ. Nu ne putemŭ reţiné de-a nu aruncá aicĭ câteva ipotese, dar fără altŭ cugetŭ decâtŭ a deşteptá meditaţiunea şi cercetările scriitorilorŭ noştri şi maĭ alesŭ ale acelora, carĭ se ocupă cu adunarea tradiţiunilorŭ şi literaturei populare. Décă Traianŭ sub numele de Troianŭ (*Troianus* în unele înscripţiunĭ latine) vine înainte chiar în poesíile Slavilorŭ, Bulgarĭ şi Serbĭ, şi chiar în *Igor*, vechia poemă epică rusésca, ne întrebămŭ: s'ar' fi pututŭ în adevĕrŭ, ca Românii se nu-lŭ fiă cântatŭ pe Traianŭ? Nu. Nu încape nicĭ o îndoiélă, că Slaviĭ, carĭ aŭ venitŭ numaĭ prin sec. alŭ V., aŭ primitŭ dela Românĭ, séŭ o parte din Românii dintre Slaviĭ de sud slavisându-se aŭ luatŭ cu sine ca moştenire şi pe Traianŭ. Chiar faptulŭ, că Traianŭ se află în cântecele şi credinţele slavice, probéză, credemŭ noĭ, că elŭ a fostŭ cantatŭ şi de Românĭ.

Ce s'aŭ făcutŭ înse acele cântece? Nu s'aŭ descoperitŭ încă, orĭ s'aŭ stinsŭ? Noĭ ne tememŭ, că s'aŭ stinsŭ. Inse cum? S'aŭ stinsŭ trecândŭ pe alte deosebite nume, şi prin acésta s'a ruptŭ, s'a distrusŭ şi legătura, ciclulŭ lorŭ. Nu cumva óre Domnulŭ-de-róuă, tradiţiune de peste Oltŭ, ciclulŭ epicŭ alŭ Novăcescilorŭ, mitulŭ luĭ Arghirŭ, şi Corbulŭ, suntŭ nisce ruine din ciclulŭ epicŭ, ce va fi cântatŭ pe Traianŭ? Lucru firescŭ, tóte acestea rumpêndu-se unele de altele şi ficsându-se pe alte personagie, aŭ pututŭ suferĭ marĭ schimbărĭ. Cum s'a schimbatŭ *Valulŭ luĭ Traianŭ* în *brazda luĭ Novacŭ*, cum se ḑice în Oltenía, nu se va fi pututŭ schimbá totŭ aşa şi epopeia

luĭ Traianŭ? Mitulŭ luĭ Arghirŭ, care în Transilvania se numesce și Arginŭ și Argineanŭ, nu numaĭ dela Baracŭ încóce, dar și maĭ nainte de elŭ se considerá ca representândŭ cucerirea Dacieĭ de cătră Traianŭ, după cum se constată în literatura maghiară. Acésta se întemeiéză fără îndoiélă pe o vechiă tradițiune, care scriitoriulŭ ungurŭ a împrumutat'o dela Românĭ de unde a împrumutatŭ întregŭ mitulŭ, ér' nu din Italia, cum dice elŭ.

Incă o cestiune. Sĕ lăsămŭ de-oparte acéstă ipotesă precum și Traianida luĭ Bolintineanŭ, alŭ căreĭ nesuccesŭ este maĭ pe sus de îndoiélă, și sĕ presupunemŭ, că cineva se apucă de noŭ de epopeia cuceririĭ Dacieĭ. Fără întrevenirea și amesteculŭ în acțiune alŭ ființelorŭ supranaturale, fără miraculosŭ, epopeia scimŭ că este cu neputință. Ce ființe supra-naturale va puté întroduce poetulŭ în acțiune: Olimpulŭ Greco-romanŭ? Nu se póte, pentru-că acésta, deși erá pe atuncĭ în faptă credința viiă a întregŭ poporuluĭ romanŭ, la Românĭ înse adĭ și în totŭ viitoriulŭ, ar' remâné lucru neînțelesŭ, și prin urmare fără farmecŭ. Introducerea deilorŭ elino-romanĭ, ar' fi o păpușăriă și nimicŭ maĭ multŭ. Se întroducă ființele supra-naturale ale creștinismuluĭ? Se trecemŭ cu vederea, că ar' fi unŭ anachronismŭ de care poețiĭ nu se prea sfiescŭ, dar' cum s'ar' puté împăcá acésta cu faptele istorice, cu persecuțiunea creștinismuluĭ chiar sub Traianŭ, cu deiĭ păgânĭ ce-i întêlnimŭ prin inscripțiunĭ, cu voturile îndreptate, înalțate cătră Ioe, Marte, Hercule ș. a.? Sĕ întroducă mitología de adĭ a poporuluĭ românŭ? Intimpină aceleași pedecĭ, căcĭ

pentru acelŭ timpŭ acéstă mitología nu este susţinută prin tradiţiune, din contră este combătută prin istoriă. In resboiulŭ Dacieĭ s'aŭ luptatŭ legiunile romane, Romaniĭ, şi nu Românii de adĭ, carĭ atuncĭ nu esistaŭ încă. Eĭ s'aŭ plămăditŭ după-aceea şi aŭ crescutŭ din seminţa ce-a semănat'o Traianŭ în Dacia. Dar' tóte cele-l alte însuşirĭ, datine, împregiurărĭ, în carĭ trebue sĕ-se înfăţişeze persónele şi faptele, carĭ sĕ fiă ele? Ale Romanilorŭ, ale Dacilorŭ? Ce ne-arŭ mişcá pe noĭ acestea? Le-ar' înţelege mulţimea? Étă, după noĭ, neputinţa de-a creá din acestŭ subiectŭ o epopeiă naţională, care sĕ nu stee numaĭ în pulberea bibliotecelorŭ, şi s'o citéscă numaĭ literaţiĭ de curiositate.

IV.

Décă, din aceste cause, cucerirea Dacieĭ este rebelă uneĭ epopeĭ naţionale române, dar' faptele luĭ Stefanŭ-celŭ-mare şi ale luĭ Mihaiŭ? Poetulŭ în adevĕrŭ nu întimpină aicĭ tóte pedecile care i se opunŭ la cucerirea Dacieĭ. Credinţa şi mitología naţională nu daŭ aicĭ peste nicĭ o greutate, cu tóte acestea suntŭ alte neajunsurĭ totŭ aşa de marĭ. Faptele acestorŭ adevĕraţĭ eroĭ, pe lângă că suntŭ şi maĭ cu de-amĕruntulŭ cunoscute, cum s'a disŭ maĭ sus, suntŭ totŭ-odată şi multu maĭ próspete.

Unŭ subiectŭ, orĭ-câtŭ de rarŭ şi mărĕţŭ, fiindŭ prea próspĕtŭ, Musa epopeiĭ 'lŭ respinge. Nĭ se va dice înse, că dela Stefanŭ până adĭ suntŭ maĭ patru sute de anĭ, ér' dela Mihaiŭ maĭ treĭ sute de anĭ. Intre Iliadă şi

Odiseia și între risipirea Troei, încă suntŭ numai vre-o 3-400 de ani, celŭ puținŭ așa se presupune. Este adevĕratŭ. Despre risipirea Troei înse se sciá și atunci totŭ atâtŭ de multŭ câtŭ se scie și adi după mai 3000 de ani, pe când despre Stefanŭ și Mihaiŭ suntŭ pline archivele și bibliotecele de documente, rapórte, memorii, cronice, în câtŭ despre ei se scie de dece ori mai multŭ, decâtŭ scimŭ despre fapte întêmplate în dilele nóstre.

Din tóte cele de până aici urméză, că Românii nu posedŭ unŭ ciclu de tradițiuni istorice închiăgate în o epopeiă națională în înțelesŭ anticŭ. La prima vedere s'ar' páre necredutŭ, ca poporulŭ românŭ, care și-a câștigatŭ acéstă patriă prin luptele cele mai sângeróse, și prin cea mai strălucită învingere; elŭ, peste care, unŭ lungŭ șirŭ de secoli, aŭ trecutŭ nenumĕrate valuri de popóre selbatice; elŭ, care a trebuitŭ sĕ dee cu tóte peptŭ pentru viéță și moșiă; elŭ, care și în istoria nóuă a susținutŭ luptele cele mai crunte la pórta Europei contra celui mai spăimêntătoriŭ barbarŭ; elŭ, care a avutŭ atâți inimici și a trebuitŭ sĕ-se razime totŭ-de-una numai pe puterile sale; în fine, Poporulŭ-Românŭ, care a purtatŭ adevĕrate lupte de uriași, și astădi, după atâtea revĕrsări de popóre ceaŭ trecutŭ peste elŭ cu focŭ și ferŭ, stă, dicŭ, nemișcatŭ în vechiulŭ seŭ pămêntŭ: acestŭ poporŭ sĕ nu-și creeze elŭ o máréță tradițiune, pe care s'o tórne în o epopeiă națională?

Cari sĕ fiă causele? Este greŭ a le aflá. Cu tóte acestea credemŭ, că nu ne vomŭ departá multŭ dela

adevĕrŭ, décă aceste cause le vomŭ stringe în cele următóre :

Poporulŭ romanŭ, care a descălecatŭ Dacia, nu maĭ erá poporulŭ naturei, care înţelege şóptele frundelorŭ, murmurulŭ riurilorŭ, care, după-ce a alungatŭ pe răpitorĭ, se întórce érăşĭ la coliba, la umbra sa, la turma sa, 'şĭ iă érăşĭ fluerulŭ a mână şi-şĭ cântă bucuría şi durerile din ultimele încercări, pe carĭ le adaoge şi le légă cu cele vechĭ, — nu, descălecătoriĭ eraŭ poporulŭ civilisaţiuneĭ, care cere dela omŭ lucrurĭ cu multŭ maĭ cumplite, decâtŭ sânta natură dela fiiĭ seĭ în starea selbăticieĭ séŭ a întâielorŭ trebuinţe. Elŭ numaĭ vede aicĭ lucrurile învĕlite în céţa de aurŭ a visătorilorŭ cu ochiĭ deschişĭ, nicĭ prin perspectiva măritóre a fantasieĭ, ci în forma, în mĕsura şi în colórea lorŭ reală, ba adese-orĭ maĭ jos chiar şi decâtŭ cruda realitate.

In aceste condiţiunĭ s'aŭ aflatŭ strămoşiĭ noştri când aŭ descălecatŭ în pămêntulŭ Dacieĭ. Inalta cultură, care ne vorbesce din vechile ruine romane respândite pe totŭ întinsulŭ Dacieĭ, este proba cea maĭ viiă despre acésta. Aceste ruine ne vorbescŭ cu atâtŭ maĭ viŭ, suntŭ cu atâtŭ maĭ împunătóre, cu câtŭ domnía romană în Dacia ţinŭ abia unŭ secolŭ şi jumătate. Ce elemente pline de cultură, ce înaltă civilisaţiune aŭ trebuitŭ se aducă descălecătoriĭ, pentru-ca, într'unŭ timpŭ atâtŭ de scurtŭ, selbatica Daciă s'o prefacă în o adóua strălucitóre Italiă. Ruinele mărețe ale civilisaţiuneĭ romane din Dacia, daŭ ele singure de minciună părerile acelora, carĭ

susţinu, că descălecătorii arŭ fi fostŭ o adunătură din tóte vênturile. De erá aşa, de sigurŭ adĭ nu ne fălĭamŭ cu strălucirea vechilorŭ ruine, dar' póte ne măriamŭ cu o epopeiă naţională.

Cugetaţĭ acum, va fi fostŭ óre cu putinţă, ca unŭ asemenea poporŭ, luminatŭ şi deşteptŭ, sĕ încépă a fantasá despre luptele cu Daciĭ şi sĕ pună fundamentele uneĭ epopeĭ în înţelesŭ anticŭ? Dorinţa, fantasía luĭ nu putea sĕ fiă alta, de câtŭ din Dacia barbară sĕ facă o a dóua Italiă, sĕ întemeieze cetăţĭ, sĕ înalţe palate, băĭ, sĕ tragă apeducte, sĕ aştérnă căĭ cu pétră, sĕ desghióce aurulŭ şi argintulŭ din vinele munţilorŭ, şi sĕ-lŭ alégă din nisipulŭ riurilorŭ. Étă epopeia luĭ realistă.

In lipsa uneĭ adevĕrate epopeĭ, fiă-că nu s'a născutŭ, fiă-că s'a distrusŭ, partea cea maĭ luminată a Romanilorŭ de-atuncĭ a creatŭ unŭ altŭ-feliŭ de epopeiă, din care ne-a remasŭ şi nóue ceva. Traianŭ 'şĭ scrie memoriele despre resboiulŭ Dacicŭ, Pliniŭ face panegiriculŭ eroului de-atuncĭ, poetulŭ Caniniŭ, cum vĕdurămŭ maĭ sus, începuse a scrie epopeia Dacieĭ. Memoriele aŭ peritŭ, epopeia póte nicĭ nu s'a născutŭ. Geniulŭ artisticŭ ne-a lăsatŭ înse *Columna-Traiană*. Étă Iliada Dacieĭ săpată în bronzŭ. Incă unŭ monumentŭ. Armata romană sfăramă pe Dacĭ. Marea glótă a descălecătorilorŭ vine aşa dicândŭ la mésa întinsă. Puteaŭ eĭ sĕ fantaseze, sĕ cânte nisce lupte, la care ceĭ maĭ mulţĭ nicĭ n'aŭ luatŭ parte? Dreptŭ-aceea chiar la începutŭ tóte elementele aŭ fostŭ, pare-ni-se, contrare nascereĭ epopeĭĭ în pămêntulŭ Dacieĭ, cela putinŭ în spiritŭ anticŭ.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI

Décă înse epopeia nu se va fi pututŭ nasce în acelŭ timpŭ, nu se va fi pututŭ óre maĭ târdiŭ! Civilisaţiunea romană în Dacia pe la finele secoluluĭ alŭ treilea a începutŭ a se stinge, timpulŭ se întunecă, descălecătoriĭ luminaţĭ de odinióră începŭ a se întórce la starea naturală, la unŭ feliŭ de copilăriă. Popórele barbare se revérsă. Românii trebue sĕ susţină lupte crunte pentru viéţă şi moşiă. Nu putea óre sĕ-se nască acum epopeia? Amintirile dulcĭ şi mărețe ale trecutuluĭ nu puteaŭ sĕ aprindă acum fantasía poporuluĭ? Dar' împregiurările ce vinŭ împedecă póte şi acésta. Se întîmplă trecerea totală a descălecătorilorŭ dela vechia credinţă păgână la creştinismŭ. Acésta nu s'a pututŭ face, décă nu fără marĭ sbuciumărĭ interne, despre carĭ nu scimŭ nimicŭ, celŭ puţinŭ nu fără adâncă confusiune în spirite, şi tocmaĭ acésta este marele ce în asemenea cestiune. Creştinismulŭ a spulberatŭ magiculŭ Olimpŭ alŭ popórelorŭ păgâne. In loculŭ ḑeilorŭ, cu carĭ crescuse popórele din timpurĭ necunoscute, vine o credinţă străină, neînţelésă, ideală: în loculŭ furnicariuluĭ de ḑeĭ, ḑine, genii, nimfe, ce se amestecă cu ómeniĭ, vine unŭ singurŭ ḑeŭ maĭ pe sus de tóte cerurile, bunŭ, blândŭ, urîtoriŭ şi resbunătoriŭ de nedreptăţĭ, de certe şi vĕrsărĭ de sânge. Vechile divinităţĭ persecutate cu focŭ şi ferŭ începŭ a se ascunde. In acestŭ timpŭ cântecele nóstre mitice se perdŭ maĭ tóte, séŭ se schimbă cu alte împregiurărĭ, pe alte nume. Chiar biserica 'şĭ pune tóte silinţele sĕ stingă din poporŭ orĭ-ce amintirĭ păgâne, şi, carĭ nu le putea nimicĭ, le amestecă cu creştine şi le schimbă. Cu deosebire colindele şi des-

cântecele, carĭ ne-aŭ păstratŭ, în poesía populară, maĭ multe elemente, nume și legende mitice, ne potŭ servĭ ca mĕsură de ceea-ce amŭ perdutŭ, din nefericire, în ceealaltă poesiă narativă. Fără îndoiélă amŭ perdutŭ din tradiţiunile și cântecele cele vechĭ, dar' dorulŭ după mărirea și fericirea perdută, noiĭ eroĭ, carĭ s'aŭ distinsŭ în nóuele lupte, nu vorŭ fi pututŭ sĕ aprindă óre fantasía poporuluĭ? Poporulŭ 'și va fi cântatŭ durerile și eroiĭ sĕĭ, dar' aceste cântărĭ, în unŭ timpŭ de amară cădere și risipire, n'aŭ pututŭ sĕ-și iee sborŭ în câtŭ, lăţindu-se și afundându-se în timpurĭ, sĕ mérgă ca unŭ riŭ mărindu-se. Cu încetarea domníei romane în Dacia și cu reversarea popórelorŭ barbare, poporulŭ românŭ dintre Tisa și Dunăre a fostŭ silitŭ a se despărţí și restringe în o sumă de cete, după cum aședarea locurilorŭ putea sĕ-ĭ apere maĭ ușorŭ contra selbaticilorŭ.

Intre Carpaţĭ și Dunăre se rotundesce Oltenía, Muscelulŭ cu munţiĭ seĭ; ér' între Tisa și Carpaţĭ: Făgărașulŭ séŭ Ţéra Oltuluĭ, Ţéra Haţeguluĭ, Munţiĭ apusenĭ, Crișurile, Timișiana, Maramurășulŭ. Tóte acestea deveniră totŭ atâtea centre de apărare, despărţite maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ unele de altele, dar' în fine de ajunsŭ pentru a nu maĭ avé aspiraţiunĭ comune, căcĭ aveaŭ fiă-care câte unŭ capŭ deosebitŭ.

Fiă-care cétă ajunsese în fine a se luptá pentru simpla esistinţă, fără vre-o ideiă de nóuă unitate, de aspiraţiunĭ la o domníă mare și tare, care sĕ stinsese de multŭ. Dreptŭ-aceea nu maĭ putea fi o unitate în desvoltarea tradiţiunilorŭ în înţelesulŭ epicŭ, și chiar ceea-ce vorŭ

fi avutŭ împreună, cu timpulŭ, după cum se întêmplă în tradiţiunile populare, a trecutŭ asupra unorŭ fapte maĭ nóue, carĭ atingeaŭ pe fiă-care cétă în parte, şi astŭ-felŭ materialulu epicŭ s'a ruptŭ, s'a bucăţitŭ, s'a sfărâmatŭ. In acestŭ timpŭ s'a puţutŭ distruge ciclulŭ epicŭ alŭ luĭ Traianŭ, despre care amŭ pusŭ maĭ sus o ipotesă. Şi într'adevĕrŭ chiar ciclulŭ Novăcescilorŭ l' aflămŭ împărţitŭ după ţinuturĭ pe diverse nume ca Marcu, Radu, Iorgovanŭ, Stanislavŭ vitézulŭ şi alţiĭ.

După-ce valurile popórelorŭ barbare se aşeḍară, după-ce cetele începură a luá o espansiune numerică şi materială, prin suta a treĭ-spre-ḍecea şi a patru-spre-ḍecea vedemŭ ḍorindŭ ideia uneĭ concentrărĭ. Remână simple tradiţiunĭ séŭ adeveréscă-se ca fapte istorice, cum le credemŭ noĭ, descălecarea luĭ Radu-Negru în Muntenía şi a luĭ Dragoşŭ în Moldova, ele constată ideia refondăriĭ statuluĭ românŭ. Ideia odată născută, devenise o trebuinţă. Puterea ideiĭ se învederéză prin faptulŭ istoricŭ, că în timpulŭ celŭ maĭ scurtŭ se ridicară dóue state române în stare de-a ţiné peptŭ cu o mulţime de inimicĭ.

Ce erá maĭ firescŭ, vorŭ ḍice uniĭ, decâtŭ ca epopeia naţională, ce póte nu încolţise pân' acĭ, séŭ care sĕ sfărâmase, sĕ începă acum a resărí séŭ a se închiăgá de noŭ, şi din ḍi în ḍi, din anŭ în anŭ, din generaţiune în generaţiune, sĕ-se lărgéscă, sĕ-se rămuréscă, în câtŭ celŭ puţinŭ aḍĭ sĕ nu aştepte decâtŭ pe celŭ din urmă măestru, care materialulŭ gata sĕ-lŭ aşeḍe, sĕ-lŭ închiăge, sĕ-ĭ dee luciéla arteĭ, şi de-o parte sĕ-lŭ redee poporuluĭ

care l'a creatŭ, ér' de-alta sĕ-lŭ întroducă în literatură.

Pe lângă tóte întêmplările cutremurătóre, scenele mărețe și înfiorătóre, pe lângă tóte luptele de uriași și învingerile, ce aŭ pusŭ în uimire întrégă Europa, pe lângă toți eroii ce poporulŭ românŭ i-a vĕdutŭ în cursŭ de secolĭ eșindŭ din sinulŭ seŭ : pe lângă tóte aceste fapte, carĭ în realitate suntŭ maĭ marĭ, maĭ grele, maĭ strălucite, decâtŭ luptele Grecilorŭ de dece anĭ sub muriĭ uneĭ cetățue, ca Troia, pe lângă tóte acestea, dicŭ, poporulŭ românŭ n'a creatŭ nicĭ în acestŭ timpŭ o epopeiă, prin care sĕ-se eterniseze eroii și faptele. Sĕ fiă esistatŭ óre și sĕ-se fiă perdutŭ? Amŭ voĭ sĕ nu putemŭ dice, dar' cu durere trebue sĕ dicemŭ, că n'a esistatŭ și prin urmare nicĭ n'a avutŭ ce se perde ! Sĕ presupunemŭ, că a esistatŭ. Ea a trebuitŭ sĕ-se nască celŭ puținŭ dela întâiĭ domnĭ ; sĕ dicemŭ dela Negru orĭ Dragoșŭ. Odată născută trebuiă sĕ mérgă alipindu-și întêmplările cele maĭ marĭ, eroii ceĭ maĭ distinși și nu putea sĕ-și ajungă culmea decâtŭ la Stefanŭ séŭ la Mihaiŭ.

Acum décă ar' fi esistatŭ, sĕ ne întrebămŭ : când ar' fi pututŭ sĕ-se pérdă, în câtŭ adĭ sĕ nu maĭ avemŭ nicĭ urmă? Stefanŭ domnesce și pe la începutulŭ secoluluĭ alŭ șese-spre-decelea. Totŭ în acestŭ secolŭ către fine și la începutulŭ celuĭ următoriŭ trăesce cronicariulŭ Nestorŭ Urechiă. Mihaiŭ se stinge la începutulŭ secoluluĭ alŭ 17-lea. In acestŭ secolŭ scriŭ mitropolitulŭ-poetŭ, Dositeiŭ, și cronicariulŭ Mironŭ Costinŭ. Putea sĕ esiste pe aceste timpurĭ o epopeiă populară de care sĕ nu scie și sĕ nu ne amintéscă

acești scriitorĭ, și chiar eĭ carĭ s'aŭ interesatŭ atâtŭ de mărirea trecutuluĭ nostru? Putea sĕ scape dinăintea unuĭ spiritŭ ca alŭ luĭ Dositeiŭ, care însușĭ a scrisŭ unŭ felŭ de poemă-pomelnicŭ alŭ domnilorŭ Moldoveĭ? Sĕ nu fiă aflatŭ elŭ, care, în cercetările sale după cele vechĭ, descoperĭ până chiar' unŭ micŭ cântecŭ de resboiŭ, făcutŭ, după cum ne spune, de însușĭ Stefanŭ-celŭ-mare? Putea sĕ nu scie unŭ Mironŭ Costinŭ, care a încercatŭ, durere, în limba polonă, o epopeiă națională a Românilorŭ? Cum, sĕ nu fiă aflatŭ Dimitrie Cantemirŭ, care ne-a datŭ atâtea însemnărĭ din viéța, credințele, datinele Românilorŭ din Moldova? Elŭ, care ne spune cu durere că, orĭ-cătŭ a căutatŭ, n'a pututŭ da de vechia cronică moldovenéscă? Putea în fine sĕ nu afle nimicŭ [illegible], care a adunatŭ din gura poporuluĭ o sumă de tradițiunĭ despre domniĭ și ómeniĭ marĭ aĭ Românilorŭ?

Tóte acestea întărescŭ, că nu esistă o epopeiă, unŭ ciclu mare de fapte închiăgate îngiurulŭ unuĭ centru, séŭ celŭ puținŭ unŭ faptŭ mare cu întinse desvoltărĭ, séŭ unŭ șirŭ óre-care de întêmplărĭ legate maĭ bine, maĭ reŭ unele de altele. Atâtea evenimente marĭ, începêndŭ chiar numaĭ dela 1300, atâțĭ adevărațĭ eroĭ, și cu tóte acestea îngiurulŭ nicĭ unuĭ evenimentŭ, a nicĭ unuia din eroĭ, nu s'a concentratŭ fantasía poporuluĭ. Pentru ce? Lipsa de putere creatóre a poporuluĭ? Nu, literatura populară, ce o cunóscemŭ astădĭ, este proba cea maĭ strălucită despre imaginațiunea viiă, puternică, avută a poporuluĭ nostru. Care sĕ fiă dar' causele? Deși

este póte cu neputință a le aflá, cu tóte acestea sĕ încercámŭ.

Maĭ nainte de tóte trebue sĕ statorimŭ terenulŭ séŭ regiunea unde s'ar' fi pututŭ nasce o epopeiá natională romănă începêndŭ de prin secolulŭ alŭ X-lea séŭ celŭ multŭ alŭ XIV-lea. Acéstă regiune, maĭ alesŭ din secolulŭ alŭ XIV incóce, putea sĕ fiă numaĭ între Carpați și Dunăre, pentru-că numaĭ aicĭ Românii dispuneaŭ eĭ singurĭ de sórtea lorŭ, aveaŭ unŭ statŭ și domnŭ nationalŭ, trăiaŭ, luptaŭ, muriaŭ pentru sine, ér' nu pentru a îngrășá pe străinŭ. Lă Românii dintre Tisa și Carpați erá cu neputință sĕ-se nască o epopeiá în aceste timpurĭ. Eĭ devinŭ supuși de unŭ poporŭ străinŭ, cu încetulŭ suntŭ despoiați de drepturĭ, și ajungŭ în urmă nu numaĭ străini, [illegible] slavĭ în propriulŭ lorŭ pămêntŭ. Eĭ nu maĭ puteaŭ sĕ aibă nicĭ unŭ interesŭ la cele ce se petreceaŭ în țără. Pe cine aveaŭ eĭ sĕ maĭ cânte? Celŭ multŭ pe câte unŭ fetŭ de codru-verde, care-și maĭ resbună icĭ-colea asupra câte unuĭ croncanŭ, ce-rupea din carnea viiă a bietuluĭ Românŭ. Românii de peste Carpatĭ, pe lângă starea de sclăvia în care aŭ gemutŭ secolĭ, și maĭ gemŭ și adĭ schimbându-se numaĭ numele în sclăvia politică, aŭ trăitŭ, din nefericire, totŭ-de una fórte separați de-olaltă; vre-o legătură séŭ vre-unŭ avêntŭ spiritualŭ comunŭ le-a lipsitŭ totŭ-de-una, chiar' și în marile evenimente dela 1848. Ce este maĭ durerosŭ, Românii din Ungaria în acele dile marĭ nu numaĭ că n'aŭ făcutŭ nicĭ o mișcare natională, dar' totŭ-odată fórte mulți luptară chiar' și

atunci sub steagurile unguresci, contra Românilorŭ din Transilvania, carĭ singurĭ aŭ făcutŭ, aŭ purtatŭ acea mare revoluţiune. Revoluţiunea luĭ Horea. 1784, se mărginì la vre-o treĭ districte, şi nicĭ aicĭ nu se întinse peste totŭ. Chiar şi la 1848 adeveratele lupte le portă totŭ Moţiĭ luĭ Horea. In asemenĭ fatale împregiurărĭ, la Românii dintre Tisa şi Carpaţĭ erá cu neputinţă o epopeiă.

Dar' décă nu se putea aicĭ, împregiurările eraŭ cele maĭ favorabile sĕ-se nască între Carpaţĭ şi Dunăre. Pentru-ce nu s'a născutŭ?

Intâiŭ, a fostŭ o nefericire chiar şi din acestŭ punctŭ-de-vedere, că Românii nicĭ între Dunăre şi Carpaţĭ nu eraŭ grupaţĭ îngiurulŭ unuĭ centru, uneĭ ideĭ, ba din contra sĕ uraŭ, sĕ sfăşiaŭ eĭ între eĭ. Acésta nu putea sĕ ajute concentrarea puterilorŭ creatóre ale poporuluĭ în aceeaşĭ direcţiune ideală, pentru-că nu esistaŭ nicĭ aspiraţiunĭ comune. Câtă însemnătate are acéstă concentrare pentru crearea uneĭ epopeĭ ne probéză epopeia gréică, care s'a născutŭ din concentrarea întreguluĭ popoporŭ grecŭ în contra duşmanuluĭ comunŭ, contra Troienilorŭ. *Gerusalemme liberata*, deşĭ creaţiune literară, are de motivŭ concentrarea creştinilorŭ contra păgânilorŭ. Afară de-acésta maĭ suntŭ şi alte cause. Consciinţa poporuluĭ de a întemeiá şi susţiné unŭ statŭ, pentru acele timpurĭ destulŭ de bine aşedatŭ şi desvoltatŭ, probéză de-ajunsŭ deşteptăciunea, care nu-ĭ maĭ permitea sĕ-se transpórte în o lume învelită în nouriĭ de aurŭ aĭ fantasieĭ, aĭ visurilorŭ. Poporulŭ vedea viéţa

și sbuciumările ei cu mintea rece a omului pătitu ș nu cu ochii visători ai copilăriei. Intemeiarea statelorŭ române se întêmplă de-odată cu începerea luptelorŭ Europei creștine contra islamismului, séŭ păgânismului representatŭ prin spăimêntătorii Osmani.

Dreptŭ-aceea pe lângă viéță, pe lângă moșiă, erá ceva în ideia poporului și mai înaltŭ, ce trebuiá sĕ apere, erá crucea, credința lui. Lăsândŭ de-o parte, că creștinismulŭ a smulsŭ cele mai tari și mai lungi pene din aripele museĭ epice, nu trebue sĕ uitămŭ de altă parte, că motivele adevérateĭ epopeĭ nu le aflămŭ luate mai nici odată din regiunile înalte séŭ ale moraleĭ, din contră ele suntŭ scóse din mijlocul pasiunilorŭ și adese-ori din abisurile vieței. Paride răpesce pe Elena și de-aici se nasce Iliada, care érăși mai de-aprópe 'și ia motivulŭ din mânia lui Achile asupra lui Agamemnonŭ, pentru-că i-a luatŭ pe frumósa Briseidă. Acestea suntŭ motivele reale; de origine cu totulŭ ideală este ideia unității poporului grecescŭ, care a remasŭ pentru totŭ-de-una o dorință deșértă, pe care înse aŭ mai desvoltat'o neteditorii posteriori ai Iliadeĭ. Mahabarata ia nascere din cérta a dóue familii, Pandava și și Curava. Ramajana, deși pórtă în fondŭ o ideiă înaltă, care a fostŭ furișată numai mai târdiŭ în operă, începe prin o intrigă de succesiune la tronŭ și luptele pentru domnia continuă între membrii unei și aceleiași familie. Mai totŭ așa și în Șaname. Lupta Românilorŭ pentru creștinismŭ contra păgânismuluĭ, sentimentulŭ lorŭ atâtŭ de religiosŭ, și mai alesŭ în acele timpuri, nu permitea ca templulŭ epopeii sĕ-se ridice

pe asemenea temeiurĭ necurate, pentru-aceea vedemŭ pe domniĭ și boeriĭ românĭ eternisândŭ luptele lorŭ nu prin cântece epice, ci prin ridicarea de biericĭ și mănăstirĭ, întocmaĭ cum strămoșiĭ Românilorŭ, în locŭlŭ uneĭ epopeĭ dacice, eternisara cucerirea Dacieĭ prin împlântarea uneĭ columne viie de elementŭ romanŭ în inima Dacieĭ, și prin ridicarea uneĭ columne uriașe în mijlocŭlŭ Romeĭ. Strănepoțiĭ facŭ totŭ asemenea în înțelesulŭ timpuluĭ lorŭ. Dar' limba slavóna în biserică, în statŭ, în casa boerésca, nu-și va avé și ea partea sa între aceste motive? Nu va fi fostŭ ea în stare sĕ producă o recélă între poporulŭ creatoriŭ și între societatea, care, dela domnŭ până la celŭ din urmă boerinașŭ, ținea în mână sórtea țereĭ? Acésta recélă n'a pututŭ ea sĕ-se mărésca, când domnŭ, boeriŭ, biserica chiar' prin lăcomía nesăturată a călugărilorŭ seĭ, nu maĭ eraŭ de câtŭ despoetorĭ, ér' nu apărătorĭ, conducătorĭ, părinți aĭ poporuluĭ? Putea pe poporŭ sĕ-lŭ maĭ însufletésca faptele acestora, când bietulŭ Românŭ, alŭ cărui nume devenise de batjocură, cu tótă domnía națională, după-ce elŭ luptá, elŭ învingea, după învingere înse, în locŭ de a-i-se ușurá sórtea, domnulŭ lŭ dăruiá prin câteva rênduri pe pele de câne, cum se dice, sclavŭ legatŭ cu casă și moșiă unuĭ boerŭ. Și décă poporulŭ suferiá, erá acésta o probă că elŭ nu simțiá? Fantasía, de care are lipsă poesía, este celŭ maĭ simțitoriŭ lucru din lume. Cea maĭ mică nemulțămire, indispositiune sufletésca, o omóre, și cu atâtŭ maĭ vêrtosŭ la poporŭ, care lucră instinctivŭ. Vomŭ vedé îndată, că poporulŭ 'și pune puterea sa crea-

tóre, fantasía, la disposiţiunea acelora, carĭ, nefericiţĭ ca şi elŭ, se distingeaŭ prin fapte spre binele seŭ.

La acestea ni s'ar' puté întimpiná, că deja pân' acum cunóscemŭ numeróse cântece vechĭ séŭ bĕtrânescĭ păstrate în poporŭ despre domnĭ, eroĭ şi împregiurărĭ din viéţa de demultŭ. Este adevĕratŭ, dar' nu-ĭ maĭ puţinŭ adevĕratŭ, că aceste cântece suntŭ tóte bucăţĭ deosebite, fără legătură între sine, fără vre-o însemnată desvoltare. Ceea-ce trebue sĕ ne mire este, că chiar domniĭ ceĭ maĭ marĭ, maĭ eroĭ, ca Mircea, Stefanŭ, Mihaiŭ, chiar faptele cele maĭ măreţe, ca lupta dela Podulŭ-înaltŭ, dela Călugăreni, dela Şelimberŭ, mórtea luĭ Mihaiŭ, séŭ faptele eroice orĭ cruḑiile ne maĭ auḑite ale luĭ Ţepeşŭ a supra boerilorŭ şi a duşmanilorŭ, nimicŭ din tóte acestea nu aflămŭ cântatŭ de poporŭ, când înse domnulŭ representá ideia creştinătăţiĭ, într'unŭ modŭ óre-cum drasticŭ, atuncĭ vedemŭ că fantasía poporuluĭ se mişcă, şi astŭ-felŭ elŭ cântă mórtea luĭ

Brancoveanu Constantinŭ
Boeriŭ vechiŭ şi domnŭ creştinŭ

tace înse ca mormêntulŭ despre mórtea tragică a mareluĭ Mihaiŭ. Dar cânteculŭ Mănăstireĭ de Argeşŭ?

Cu întroducerea domnieĭ fanariote, în poesía narativă a poporuluĭ românŭ începe a se pronunţá totŭ maĭ multŭ o direcţiune, care în faptă nu este nóuă, dar' acum începe a se cultivá cu deosebire. Inţelegemŭ cântecele hăiducescĭ. Acéstă specia nu s'a născutŭ sub domnía fanariotă, cum se crede în generalŭ; cântece de-acestea aparŭ şi maĭ nainte, după cum ne arată cuprinsulŭ lorŭ şi

precum se póte constatá chiar pe temeiurĭ istorice ; cele maĭ vechĭ înse aparŭ în spiritŭ vechiŭ cavalerescŭ, ca Păunașulŭ Codrilorŭ, ca Mihu, Marcu ș. a. și cu câtŭ țeranulŭ devine maĭ apĕsatŭ și despoiatŭ de cătră domnĭ și boerĭ, cu atâtŭ asemenĭ cântece iaŭ tonulŭ totŭ maĭ viŭ și maĭ violentŭ, după cum eraŭ și eroiĭ lorŭ, pe carĭ i mână în codru-verde resbunarea contra apĕsătoriuluĭ cu care nu se maĭ putea luptá fățișŭ, căcĭ acesta avea tóte drepturile, ér' țeranulŭ nicĭ macar pe celŭ de omŭ. Dreptŭ-aceea poporulŭ avea cea maĭ mare simpatiă pentru acești resbunătorĭ aĭ seĭ, și abia a fostŭ vre-unŭ hăiducŭ ceva maĭ însemnatŭ pe care sĕ nu-lŭ cânte și încă cu unŭ avêntŭ care întrece tóte alte cântece narative, pe când, cum amŭ vĕdutŭ, eroiĭ noștri istoricĭ, ceĭ maĭ marĭ, ca Mircea. Stefanŭ, Mihaiŭ, aŭ remasŭ cu totulŭ necântațĭ. Acésta este o împregiurare atâtŭ de însemnată încâtŭ istoriculŭ pĕtrundĕtoriŭ nu póte s'o trécă cu vederea ; din contră ea trebue sĕ-ĭ dee de cugetatŭ.

Din cele de pân' aicĭ resultă, că poporulŭ românŭ nu a adusŭ cu sine din întunecimea timpurilorŭ o epopeiă închiagată, unŭ ciclŭ mare de narațiunĭ poetice aședate îngiurulŭ unuĭ centru și turnate în o anumită formă. Ca resplată înse, cu tótă vitregimea sorțiĭ sale și cu tótă secăciunea timpurilorŭ, poporulŭ românŭ a scăpatŭ de naufragiŭ unŭ fórte avutŭ materialŭ pentru o epopeiă națională. De-o parte miturĭ, divinităţĭ și credinţe, ce elŭ le păstréză cu pietate până adĭ, o sumă de eroĭ maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ miticĭ, o mare avuţiă de cântece narative, nenumĕrate tradiţiunĭ parte generale parte lo-

cale, sentimentulŭ viŭ ce se păstréză pentru tóte acestea până adĭ; de altă parte o istoriă plină de fapte sguduitóre, timpurĭ învelite în céța misteruluĭ, ér' în lipsa uneĭ mărĭ, ce póte aruncá atâtŭ farmecŭ asupra acțiuneĭ uneĭ epopeĭ, munțiĭ înalțĭ cu creștetele în nuorĭ, cu văile adâncĭ, costișele primăvéróse, codriĭ seculari și pescerile pline de legende, rîurile marĭ ce despică munțiĭ și încingŭ ca brêurĭ uriașe de argintŭ câmpíele verdĭ: étă o nemărginită avuțiă pentru o epopeiă națională. Nu ne lipsesce decâtŭ alesulŭ, care sĕ afle punctulŭ, simburele, îngiurulŭ căruia sĕ-se cristaliseze aceste elemente, sĕ-și scie alege unŭ eroŭ, care sĕ aibă trebuință de tóte și sĕ-și reverse peste tóte strălucirea faptelorŭ sale.

Poesíele luĭ Grigorie Mihailŭ Alecsandrescu.

(Edițiunea din 1863).

I.

În judecarea poesíelorŭ luĭ Alecsandrescu, trebue sĕ începemŭ cu ce ar' fi se închiămŭ. Avuția, înălțimea, noutatea ideilorŭ, fiă ele împreunate cu o limbă și espresiune orĭ-câtŭ de fericită, nu suntŭ de-ajunsŭ pentru a face o adevĕrată poesiă. La acésta se maĭ cere încă o technică și ritmŭ corectŭ, care sĕ corespundă cu subiectulŭ. Aflămŭ înse poețĭ în tóte literaturele, carĭ séŭ din ușurătate séŭ din capriciŭ, ca sĕ tăcemŭ de nesciință, aŭ nesocotitŭ, maĭ multŭ séŭ maĭ puținŭ, una séŭ alta din aceste cerințe.

Poesíele luĭ Alecsandrescu de când le-amŭ cetitŭ pentru prima óră, cu mulțĭ anĭ încă maĭ înainte de edițiunea din 1863, ne-aŭ atrasŭ prin puterea lorŭ internă, ne-aŭ respinsŭ înse prin neîngrijirea ritmuluĭ, și adeseorĭ și a limbeĭ. Totŭ-de-una ne-amŭ luptatŭ contra acesteĭ respingerĭ, și ne-amŭ încercatŭ s'o justificămŭ. In fine inse ne-am convinsŭ, că acéstă respingere este deplinŭ întemeiată, nu se póte justificá, și nicĭ ar' meritá sĕ-se justifice, chiar nicĭ atuncĭ, când înaintea adevérateĭ cretice ar' maĭ puté fi vorba de considerațiunĭ, de bună-voință, pentru unŭ cuvêntŭ séŭ altulŭ.

Dreptŭ-aceea ne pronunțămŭ fără reservă, că Alecsandrescu este unulŭ din ceĭ maĭ necorețĭ și vicioșĭ, în privința technicei, între poețiĭ românĭ maĭ de valóre. Și acestŭ defectŭ cu atâtŭ maĭ puținŭ i-se póte iertá, cu câtŭ elŭ în avuția și puterea ideilorŭ întrece pe mulțĭ, carĭ în generalŭ se distingŭ prin formă. Acestŭ viciu nu zace nicĭ în șcóla de care se ține poetulŭ, nicĭ în inclinațiunea firéscă, despre care a disŭ clasiculŭ latinŭ: *natura și furca expellas tamen usque redibit*; nu zace nicĭ chiar în vre-unŭ capriciŭ alŭ poetuluĭ, ci numaĭ în negligența luĭ, de care maĭ pătimescŭ încă pân'acum maĭ toțĭ ceĭa-l-alțĭ în o direcțiune séŭ alta.

Acestŭ viciu alŭ poesíelorŭ luĭ Alecsandrescu, nu avemŭ trebuință sĕ-lŭ ilustrămŭ cu anume esemple, de-órece le aflămŭ fără nicĭ o greutate pe fiă-care din cele 412 pagine, din câte constă edițiunea, ba maĭ în fiă-care strofă. Multŭ maĭ greŭ este a aflá strofe contra cărora, din punctŭ-de-vedere alŭ techniceĭ, sĕ nu poțĭ obiectá

nimicŭ. Décă este se nu trecemŭ nimicŭ cu vederea, ce ar' fi în favorulŭ poetului chiar şi din puntŭ-de-vedere alŭ technicei, apoi, ca technică, cea mai corectă, din tóte poesíele sale, este *Suferinţa.*

Technica nu este unŭ ce de a dóua mână in poesía, după cum susţinŭ unii, din contră a fostŭ, este şi va remâné, sub forme diverse, o cestiune de viéţă şi mórte a poesíei. Romanţele, aceşti bastarḑi ai Muselorŭ, suntŭ o probă mai multŭ pentru întărirea acestui adevĕrŭ.

II.

Alecsandrescu 'şi împarte poesíele sale în meditaţiuni, elegii, epistole, satire şi fabule.

Nu avemŭ nimicŭ cu aceste numiri ; ele înse, şi mai alesŭ cele dóue dintâiŭ, ne descoperŭ influinţa sub care s'aŭ născutŭ, şi ne arată şcóla ce a urmatŭ poetulŭ. Cea mai mare parte din meditaţiuni şi elegii suntŭ fii ai scóleĭ romantice din Franţa.

In acestŭ capitolŭ vomŭ analisá câteva piese mai bune din *Meditaţiunĭ* şi *Elegiĭ*, precum *Anulŭ 1840*, *Umbra luĭ Mircea la Cozia*, *O impresiă*, *Ucigaşulŭ fără voiă*, *Nu a ta mórte...*

Se fiŭ înţelesŭ. Vorbescŭ de piesele cele mai bune în ideĭ, fără a mĕ mai ocupá de formă, de care vorbirămŭ mai sus.

In „*Anulŭ 1840*“ aflămŭ o sumă de ideĭ din cele mai puternice esprimate totŭ-odată în unŭ stilu lapidarŭ, şi carĭ aŭ fostŭ, suntŭ şi vorŭ remâné pentru totŭde-una unŭ adevĕrŭ neînfrânsŭ, dar' unŭ adevĕrŭ amarŭ.

A lumeĭ temelíă se mişcă, se clătesce,
Vechile-ĭ instituţiĭ se ştergŭ, s'aŭ ruginitŭ;
Unŭ duhŭ ferbe în lume, şi omulŭ ce gândesce,
Alérgă cătră tine căcĭ vremea a sositŭ.

Icĭ umbre de noróde le vedĭ ocărmuite
De umbra unorŭ pravilĭ călcate, siluite,
De a te maĭ micĭ umbre, neînsemnaţi piticĭ,
Orĭ-care sentimente înalte, generóse,
Ne parŭ ca nisce basme de povestitŭ frumóse,
Şi totŭ entusiasmulŭ isvorŭ de ideĭ micĭ.

Pe aceeaşĭ pétră, pe acelaşĭ marmorŭ, ca se mĕ esprimŭ astŭ-fĕliŭ, e săpată devisa progresuluĭ: „*Unŭ duhŭ ferbe în lume*!“ şi epitafulŭ sĕrmanelorŭ popóre: „*Icĭ umbre de noróde*!“

Istoria omenireĭ nu face decâtŭ repetă eternulŭ refrenŭ—*umbre de noróde*!

Temeliele lumeĭ neîncetatŭ se clătescŭ, ideile marĭ, entusiasmulŭ, neîncetatŭ o facŭ sĕ férbă, dar ce ajungŭ acestea? popórele suntŭ maltratate de piticĭ, şi ceea ce se întăresce, este despotismulŭ sub diverse forme. Apoĭ

Ce pasă bieteĭ turme, în vecĭ nenorocită
Sĕ scie de ce mână va fi măcelărită;
Şi décă are unulŭ séŭ mulţĭ apĕsători?

Resemnaţiunea poetuluĭ, iubirea luĭ, ce cuprinde pe toţĭ, ér' pe sine se eschide séŭ se lasă maĭ pe urmă, o aflămŭ esprimată în următórea clasică strofă:

Eŭ nu îţĭ ceiŭ în parte nimica pentru mine;
Sórtea-mĭ cu a mulţimeĭ aşĭ vré sĕ o uneseŭ;

Décă nu maĭ asupra-mĭ nu poţĭ s'aducĭ vr'unŭ bine
Eŭ rîdŭ d'a mea durere şi o despreţuescŭ.

Pecatŭ că versulŭ e atâtŭ de şchiopŭ ! In acéstă resemnaţiune, în acéstă iubire nu l'a întrecutŭ nicĭ Schiller prin celebrulŭ seŭ : „Einen Kuss der ganzen Welt!“

Nu maĭ puţinŭ clasică şi adevĕrată este şi următórea strofă

După suferirĭ multe inima se'mpetresce ;
Lanţulŭ ce 'n vecĭ ne-apasă uitămŭ că este greŭ ;
Rĕulŭ se face fire, simţirea amorţesce,
Şi trăescŭ în durere ca 'n elementulŭ meŭ.

In acéstă strofă şi în cea maĭ dinainte aflămŭ pe unŭ Prometeŭ, care înse sufere fără murmurŭ, rîdêndŭ de sfâşiările vulturuluĭ !

„*Umbra luĭ Mircea la Cozia*,“ este una din cele maĭ bune, înse numaĭ décă strofele 9, 10, 11, 12 şi 13, le vomŭ considerá ca şi cum n'arŭ fi.

Unŭ poetŭ cu câtŭ are maĭ multe personificărĭ şi imaginĭ, cu câtŭ unŭ pictorŭ ar' puté se-şĭ facă maĭ multe tablourĭ din poesiele luĭ, cu atâtŭ probéză maĭ tare, că elŭ are adevĕratŭ talentŭ séŭ geniŭ poeticŭ. „Umbra luĭ Mircea“ redusă numaĭ la cele 8 strofe dintâiŭ şi la cele dóue din urmă, desfăşură înaintea ochilorŭ noştri o mărĕţă imagine. Umbrele turnurilorŭ se întindŭ peste riŭ, ale cărŭĭ valurĭ spumegóse lovescŭ în cadenţă zidulŭ vechiŭ alŭ mănăstireĭ. Nóptea ese încetŭ din o peştere adâncă şi împresóră totulŭ. Depe stâncĭ se coborŭ nisce chipurĭ negre, muschiulŭ şi érba depe zidŭ începe a se mişcá, o suflare începe se stră-

bată prin ea, se deschide unŭ mormèntŭ și se ridică Mircea încoronatŭ, ese, pășesce către țermurĭ și de-odată împregiurulŭ luĭ înviéză oștĭ fără numerŭ, gata de luptă.

Ét'o admirabilă icóna. In adevĕrŭ nimicŭ maĭ plasticŭ, maĭ vigurosŭ și totŭ-odată sublimŭ-înfioratoriŭ, de câtŭ următórele dóuĕ strofe :

Dintr'o peșteră, din ripă, nóptea ese, mĕ 'mpresóră :
Depe muche, depe stâncă, chipurĭ negre se coborŭ ;
Mușchiulŭ ziduluĭ se mișcă... pintre érbă se strecóră
O suflare, care trece ca prin vine unŭ fiorŭ.

Este óra nălucireĭ : unŭ mormèntŭ se desvĕlesce,
O fantomă 'ncoronată din elŭ ese... o zărescŭ...
Ese... vine către țermurĭ... stă... în prejma eĭ privesce...
Riulŭ înapoĭ se trage... munțiĭ vîrfulŭ îșĭ clătescŭ.

Omuluĭ i-se pare, că vede în fapta desfășiurându-se înaintea ochilorŭ seĭ acéstă mărețătă icóna.

Strofele 9-13 suntŭ nisce reflecsiunĭ ale poetuluĭ, carĭ nu se ținŭ de lucru și turbură nu numaĭ armonía și rotundimea acțiuneĭ, dar' totŭ-odată recescŭ impresiunea. După o viéță atâtŭ de viiă și misterióșă totŭ-odată, nisce reflecsiunĭ, nisce predicărĭ atâtŭ de recĭ ! Frumósa și nónă este espresiunea :

Și-ale *valurilorŭ* mândre *generațiĭ spumegate.*

In piesa „*O impresiă*“ aflămŭ în cele dintâiŭ treĭ strofe o descriere fórte plastică a uneĭ oștĭ în cea maĭ înaltă turbare a resboiuluĭ. Imaginea ce ne-o înfățișéză poetulŭ în următoriulŭ versŭ :

Şi duhulŭ resbunăreĭ în manta-ĭ sângerată
Dă semnulŭ birui̇nţeĭ şi calea ne arată!

este înfiorătóre, şi demnă de Shakespeare, care, precumŭ se scie, este celŭ maĭ avutŭ în asemenĭ imaginĭ.

Nime nu putea descrie maĭ bine câmpulŭ şi resultatulŭ luptei dela Călugărenĭ, şi gloria învingereĭ câştigate de Mihaiŭ, decâtŭ poetulŭ în următórele treĭ versurĭ:

Er' prafulŭ ce acolo de vênturĭ vişcolóse
In aerŭ se ridică, e pulbere de óse
Ce tabere duşmane intrécătŭ aŭ lăsatŭ.

Er' terórea panică ce-a aruncatŭ Mihaiŭ în Turcĭ étă-o depinsă în următórea strofă:

Spunŭ că în urma luptei, în Asia bogată,
Décă mahometaniĭ vedeaŭ câte odată
Unŭ armăsarŭ ce 'mprejmă-ĭ cătă elŭ sforăindŭ;
Cuprinşĭ de-adâncă spaimă ḑiceaŭ cu 'nfiorare,
Că elŭ a vĕḑutŭ umbra acea ingrozitóre
A luĭ Mihaiŭ vitézulŭ asupra-le viindŭ.

Strofele 8—10 cuprindŭ érăşĭ reflecsiunĭ ale poetuluĭ, alŭ cărorŭ resumatŭ este:

A patrieĭ iubire, obiectŭ de ironiă,
In vecĭ este pe busa aceluĭ care ştie
Cu numele-ĭ se tragă norodulŭ amăgitŭ!

Omeniĭ séŭ maĭ bine monstri de ceĭ cu patria pe buse şi cu veninulŭ în dinţi ca vipera, aŭ fostŭ şi vorŭ fi totŭ-de-una, cu tóte acestea popórele nu pierŭ, pentru-

că deii, dice poetulŭ, pentru unŭ dreptŭ iértă Gomora cea vinovată.

Subiectulŭ „*Ucigașuluĭ fără voiă*,“ este o întêmplare adevĕrată după cum ne spune poetulŭ în o notă, cu tóte acestea, este unŭ ce cu totulŭ singularŭ. Asemenea și poetulŭ a sciutŭ sĕ tórne unŭ spiritŭ totŭ atâtŭ de singularŭ în piesa sa, în câtŭ, afară de puține erorĭ technice, este unŭ capŭ-d'operă în genulŭ sĕŭ. Tótă piesa consistă din imaginĭ *teribile-sublime*. Ucigașulŭ descrie închisórea în cele șese versurĭ dintâiŭ. După-aceea descrie visulŭ în care elŭ și-a ucisŭ fără voiă soția. Elŭ rătĕcesce prin nisce pădurĭ bĕtrâne. Cucuveaua cântă depe ramurĭ uscate. I se pare că din tótă trupina din giurulŭ luĭ aude eșindŭ câte unŭ gemetŭ năbușitŭ. O cétă de lupĭ turbațĭ se iă după elŭ. Elŭ fuge, dar' puterile lŭ părăsescŭ. Luna, ce maĭ aruncă câte o rază palidă de lumină, se ascunde. Mórtea se înfățișéză înainte-ĭ pe unŭ calŭ palidŭ

Scheletŭ de-altă lume cu forme cumplite,
Rîngindŭ, către mine priviă neclintitŭ:
In măna-ĭ uscată, in unghĭ ascuțite
Ținea o femeiă... din capu-ĭ sdrobitŭ

Mușcă câte-odată, mușcă cu turbare,
Și creerĭ și óse din gură-ĭ cădea.

Cuĭ nu i-se înspică pĕrulŭ în capŭ, cuĭ nu i-se recesce mĕdua în óse la cetirea acestorŭ versurĭ? Cuĭ nu i-se pare a vedé cu ochiĭ acestŭ monstru înfiorătoriŭ, de care înse nu scăpămŭ nicĭ unulŭ?

Dar céta de fiere o vĕḑŭ... mĕ sosesce...
Ferbintea-ĭ suflare acum o simţiiŭ,
Mĕ plecŭ, catŭ, şi mâna-mĭ grea pétră 'ntêlnesce,
Curagiŭ desnădejdea îmĭ dă, şi... isbíiŭ...

Unŭ ţipetŭ s'aude... eŭ saiŭ în picióre,
Din somnu-mĭ de gróză atuncĭ deşteptatŭ.
Soţía-mĭ lipsită de-a vieţiĭ suflare,
Zăcea... capu-ĭ tineru erá sfărâmatŭ!

Ucigaşulŭ, cu tóte că elŭ a ḑisŭ la tribunalŭ, că a omorîtŭ pe soţía sa numaĭ în visŭ, a fostŭ, se vede, judecatŭ pe viéţa, căcĭ elŭ ḑice : aşteptŭ

Sĕ vĕḑŭ décă dreptulŭ ceresecŭ împĕratŭ
Privesce la faptă-mĭ ce este cumplită,
Séŭ numaĭ la cugetŭ ce este curatŭ.

Étă o sguduitóre tragedíă în miculŭ volumŭ alŭ uneĭ balade-monologŭ!

„*Nu, a ta mórte...*“ nu este decâtŭ durerile, carĭ le sufere, séŭ adese-orĭ 'şi închipuesce că le sufere unŭ înamoratŭ, dar le póte înfăţişá ca adevĕrate şi numaĭ în închipuire. Din acestŭ punctŭ-de-vedere piesa ar' páré fórte banală. Ea cuprinde nişce simţeminte, carĭ le aflămŭ maltratate de fórte mulţĭ din ceĭ carĭ âmblă şi eĭ a se prinde de pólele muselorŭ séŭ celŭ puţinŭ de códa luĭ Pegasŭ. Dar tocmaĭ pentru-că acéstă suferinţă a amoruluĭ o aflămŭ maĭ numaĭ batjocurită, simţimŭ o adevĕrată mulţămire când o aflămŭ respicată în poesía maĭ vechiă cu totŭ foculŭ ce ea cuprinde, cu totŭ sborulŭ, ce este în stare a da fantasíeĭ, cu tótă cuviinţa, cu tótă ver-

guría, semnele adevĕratuluĭ amorŭ. Alecsandrescu în piesa *„Nu, a ta mórte...“* a atinsŭ sublimulŭ în acéstă materiă. Versulŭ scurtŭ, frântŭ óre-cum, începutulŭ dintr'odată „Nu, a ta mórte nu-mĭ folosesce,“ dicţiunea strinsă, apĕsată, amară, nu este resultatulŭ reflecsiuneĭ, ci sbucnireĭ durereĭ; aceea-ce n'a maĭ încăputŭ în inima poetuluĭ, a trebuitŭ sĕ sbucnécă. In cele dóuĕ strofe dintâiŭ vedemŭ rostogolindu-se valurile înfuriate ale durereĭ, în cele-l-alte dóuĕ următóre vedemŭ amanta, care privesce mulţămită la ele; în a cincea strofă vedemŭ, că poetulŭ 'şĭ revine puţinŭ, şi în acestŭ restimpŭ luminosŭ 'şĭ recunósce greşéla, cunoscinţa înse acum nu-lŭ maĭ póte îndreptá. Étă tocmaĭ aicĭ adevĕratulŭ sentimentŭ, pe care nu-lŭ maĭ póte năbuşí nicĭ cea maĭ rece reflecsiune! In strofa a şesea şi a şeptea aflămŭ cea maĭ plastică asemĕnare:

Astŭ-feliŭ în crângurĭ o păsărică
Aude-aprópe unŭ ciripitŭ,
Sbóră îndată şi fără frică
Lângă colibă ea s'a opritŭ.

Privesce,-ascultă, dar' fără veste
Tainica cursă ce i s'a 'ntinsŭ,
Se 'nchide... róbă ea se găsesce;
Unŭ glasŭ s'aude ḑicândŭ „te-am prinsŭ.“

Asemenea este şi următórea asemĕnare:

Ferulŭ celŭ roşiu care-lŭ apasă
Mâna cruḑimeĭ p'unŭ osînditŭ,
Maĭ adâncĭ urme nicĭ elŭ nu lasă,
Decâtŭ amorulŭ astŭ-feliŭ simţitŭ.

Poetulŭ n'ar' fi pututŭ terminá maĭ bine acéstă piesă decâtŭ cu:

A mea durere trecutŭ nu are;
Ea nicĭ va cresce, nicĭ va scădé.

Dar' legarea anevoiósă a acesteĭ strofe cu alte treĭ încă, ce nu se ţinŭ de locŭ de subiectŭ, face că omulŭ, nevrêndŭ, trebue sĕ aplice ḑisa orăţiană:

Veḑĭ sus o dalbă fată, jos pesce monstruosŭ.

Alecsandrescu are pĕcatulŭ a terminá reŭ cele maĭ bune poesiĭ: pĕcatulŭ tuturorŭ, carĭ cugetă, că ce e multŭ trebue sĕ fiă şi bunŭ.

In *„Când dar o sĕ guştĭ pacea“* descrie poetulŭ, cu o putere de miratŭ, rătĕcirele în carĭ încurcă amorulŭ victima sa.. Nimicŭ maĭ adevĕratŭ şi maĭ frumosŭ decâtŭ:

Din cupa desfĕtăreĭ amărăciunea nasce;
Din ochĭ frumoşĭ durerea îşĭ iă alŭ eĭ isvorŭ.

Poetulŭ revine momentanŭ la consciinţa datoríeĭ sale, care nu este a dormí ca Rinaldo în póla Armideĭ, ci a-şĭ da tributulŭ

La patriă, la lume la totŭ ce pătimesce.

Dar' in deşertŭ elŭ este învinsŭ! Étă cum descrie lupta sa contra amoruluĭ:

Eŭ lanţurile mele le sguduiŭ cu mániă,
Ca robulŭ ce se luptă c'unŭ jugŭ neomenosŭ,
Ca leulŭ ce isbesce a temniţeĭ tăriă
Şi geme furiosŭ.

Dar' poetulŭ se simte rănitŭ de mórte, este unŭ ferŭ înfiptŭ adâncŭ în peptulŭ seŭ:

Voiŭ sĕ-lŭ tragŭ : ferulŭ ese, dar' înse cu viéţa,
Şi cu sufletulŭ meŭ !

„*Cânele Soldatului*", piesa cea maĭ simplă în concepţiune şi totŭ aşa de simplă şi în esecuţiune. Unŭ ostaşŭ cade în ţéră străină pe câmpulŭ de onóre, şi nu are pe nime cine sĕ-lŭ plângă, decâtŭ pe cânele Azorŭ. Cânele petrece pe domnulŭ seŭ la mormêntŭ, şi nu se deslipesce de mormêntulŭ luĭ, căcĭ elŭ crede că dórme şi

Aştéptă sĕ-lŭ strige, crede c'o sĕ-lŭ vadă
Când s'o deşteptá !

Câte-o dată cércă pétra s'o ridice,
Câte-o dată latră dup' unŭ călătorŭ ;
Cuprinsŭ de durere : Vino, par'c'ar dice,
Se-mĭ daĭ ajutorŭ.

Apoĭ când străinulŭ de milă voesce
A-lŭ trage de-o parte şi hrană a-ĭ da ;
Elŭ îşĭ plécă capulŭ în pământŭ privesce
Şi nimicŭ nu va !

Şi totŭ aşa până când în o diminéţă

Zăcea lângă grópă mortŭ de întristare
Cânele Azorŭ !

Nu credŭ, sĕ fiă cineva, alŭ căruĭ sufletŭ nu este de pétră séŭ de lutŭ, care, cetindŭ acéstă piesă, sĕ nu încerce adâncĭ emoţiunĭ, pentru-aceea şi-a şi câştigatŭ o justă popularitate.

Unŭ ostaşŭ şĭ unŭ câne ! Deşĭ creaturĭ deosebite ale luĭ D-deŭ, dar de câte orĭ şi în câte state sórtea loru nu este aceeaşĭ : a murĭ ca unŭ câne fără a sci macar

pentru ce? séŭ din contră sciindŭ și simțindŭ numaĭ că lupta, pentru ceea ce nu ar' meritá se móră nicĭ chiar' unŭ câne!

Afară de acestea maĭ suntŭ și alte piese de o valóre maĭ mare séŭ maĭ mică. In tóte înse aflămŭ maĭ multŭ numaĭ frumuseți particulare, d. e. *Frumusețа* în a căreĭ ultimă strofă aflămă definirea grațieĭ:

Unŭ darŭ, ce nume n'are
In limba muritóre,
Mișcările-ĭ însuflă, în umbletu-ĭ îlŭ vedĭ;

Și tóte, în unire,
Câștig' acea numire,
Ce rarŭ e meritată, ce tu o meritezĭ.

Maĭ încolo *„Prietesugulŭ și Amorulŭ“* ne dă dóue rare imaginĭ, de carĭ vomŭ vorbí maĭ târdiŭ. *Suferința* maĭ atinge gradulŭ la care s'a înălțatŭ poetulŭ în *Nu, a ta mórte...!* cu deosebirea, că simțemêntulŭ nu este respicatŭ peste totŭ cu aceeașĭ putere. In *Unŭ ceasŭ de când anulŭ trecù*, *Reverія*, *Meditația*, *Miedulŭ nopțiĭ*, *Adio la Tergoviste*, afli asemenea frumuseți numaĭ icĭ-colea presărate. *Așteptarea* este imitare după „Die Erwartung“ de Schiller. *Profesiunea de credință*, *Cometeĭ*, și *Respunsulŭ Cometeĭ*, ar' fi trebuitŭ se le pună poetulŭ între satire.

Cu acestea închiămŭ aprețiarea luĭ Alecsandrescu ca poetŭ în înțelesŭ strinsŭ. Trecemŭ acum, în capitolele următóre, la cele-l-alte specii de poesiă ale luĭ.

III.

Suntŭ restimpurĭ în viéţa popórelorŭ, când ele, în totulŭ séŭ partea cea maĭ bună, suntŭ cuprinse de bóle morale, carĭ de cele maĭ multe orĭ aŭ terminatŭ prin desmĕdularea, decaderea şi chiar nimicirea poporuluĭ. Se întêmplă înse une-orĭ, că asemenĭ împregiurărĭ suntŭ numaĭ unŭ parocsismŭ moralŭ, care face ca unŭ poporŭ se zacă amorţitŭ, adormitŭ, deci chiar sute de anĭ, şi numaĭ într'unŭ târdiŭ se deştéptă, se reculege, şi apucă de multe orĭ cu puterĭ uriaşe calea vieţiĭ. Intrebândŭ istoria lumeĭ aflămŭ, că asemenĭ bóle s'aŭ arătatŭ la diverse popóre sub diverse forme, pintru carĭ cele maĭ generale suntŭ: lucsulŭ în viéţa publică şi privată, desfrêulŭ, discordia, sclăvía, servilismulŭ şi venalitatea. Pentru asemenea bóle rare-orĭ se află lecuire; suflete înalte înse şi luminate aŭ luatŭ maĭ totŭ-de-una asupra lorŭ amara, dar' înalta misiune de a vindecá séŭ celŭ puţinŭ de a maĭ stimpĕrá şi îmblândí furía acestorŭ bóle. Şi nicĭ la unŭ poporŭ nu vedemŭ a se fi aplicată altŭ leacŭ, maĭ bunŭ decâtŭ *alŭ cuvêntuluĭ*! Dela vechiĭ Indĭ până în diua de adĭ nu aflămŭ vindecare decatŭ numaĭ prin cuvêntŭ, şi cuvêntulŭ s'a aplicatŭ sub diverse forme: prin legĭ severe, prin poesía însufleţitóre de eroismŭ şi de fapte marĭ, séŭ muşcătóre, batŭ-jocuritóre şi deridetóre de faptele cele rele, de datinele stricate şi de prejudeţe, séŭ prin prosă instructivă.

Noĭ Românii încă amŭ pătimitŭ, între altele, de o bólă înfiorătóre, şi acésta a fostŭ négra sclăvíă. Peste a-

césta înse am trecutŭ, și décă ne-a maĭ lăsatŭ o amară moștenire, este fiulŭ eĭ monstruosŭ : servilismulŭ, de care nu ne-amŭ pututŭ încă scutură pân' acum. Românii încă aŭ trebuitŭ sĕ aibă mulțĭ medicĭ aĭ cuvêntuluĭ până aŭ ajunsŭ unde suntŭ. Aceĭ barbațĭ înse nu aŭ avutŭ a se luptá numaĭ pentru a sfărâmá jugulŭ sclavíeĭ, ci aŭ maĭ trebuitŭ sĕ-se lupte încă și în contra altorŭ bóle și prejudețe ale poporuluĭ, carĭ, față cu sclavía, eraŭ multŭ mai neînsemnate, promiteaŭ înse a devení odată periculóse, și de acéstă fatală promisiune nu putemŭ dice încă că suntemŭ scăpațĭ. Insănătoșarea unuĭ poporŭ prin legĭ a fostŭ și este de cele maĭ multe orĭ cu neputință séŭ fórte grea. Tacitŭ în celebra disă : „Corruptissima civitate plurimae leges,“ nu a făcutŭ decâtŭ a întrupatŭ unŭ adevĕrŭ decând lumea. Legile cele maĭ bune, décă ceĭ cele aplică nu suntŭ eĭ însișĭ bunĭ, devinŭ totŭ atâtŭ de rele ca și aplicătoriĭ lorŭ bolnavĭ, corupțĭ, demoralisațĭ. Dreptŭ-aceea modulŭ celŭ maĭ desŭ aplicatŭ și maĭ bunŭ, pentru a vindecá séŭ celŭ puținŭ de a maĭ întârdiá și năbușí încâtŭ-va turbarea rĕuluĭ, a fostŭ cu deosebire poesía naltă, însuflețitóre, moralisătóre, precum și cea mușcătóre, înfierătóre, arțetóre, care se numesce în generalŭ satirică. Alecsandrescu este unulŭ din acești medicĭ aĭ cuvêntuluĭ prin satiră.

Satira este séŭ ironică, ridĕtóre, séŭ aspră seriósă ; sub acéstă din urmă trebue sĕ înțelegemŭ și versulŭ archilochicŭ, numitŭ și versulŭ politicŭ înjurătoriŭ. Intre satirele ironice ridĕtóre aflămŭ la Alecsandrescu piesa întitulată *Cometeĭ*, de care cometă se dicea că la 12 Iu-

niŭ 1858 are sĕ lovéscă pămêntulŭ şi sĕ-lŭ sfarme.

Poetulŭ în apostrofa sa cătră cometŭ ḑîce:

...noĭ avemŭ de lucru în Ţéra-Românéscă;
Łegĭ vechĭ şi ruginite, avemŭ sĕ le 'nnoimŭ,
Regulamentulŭ multe are sĕ pătiméscă,
De ne-orŭ lăsá în pace aşa precum dorimŭ.

De eştĭ tu esecutorŭ înaltelorŭ decrete
Maĭ dă-ne unŭ micŭ termenŭ de ḑece miĭ de anĭ,
Sĕ ne 'ndreptămŭ purtarea, sĕ ne spălămŭ de pete
Sĕ nu cademŭ în iadurĭ pe ghiare de Satanĭ!

La acestea respunde *Cometulŭ*, între altele, următórele:

Vĕḑêndŭ că jos la voĭ mulţĭ ómenĭ marĭ şi bunĭ;
Lumeĭ folosotorĭ, aŭ trecutŭ de nebunĭ;

Aŭ fostŭ persecutaţĭ
In vreme ce-aŭ trăitŭ,
Şi fórte lăudaţĭ
După ce aŭ muritŭ.
Eŭ prea reŭ am urmatŭ
Când am lăsatŭ odată
Pe Noe de-a scăpatŭ
Cu luntrea-ĭ deşelată,
Căcĭ sciĭ ce a făcutŭ
Câtŭ liberŭ s'a vĕḑutŭ?
Elŭ a săditŭ o viiă
Şi-a căḑutŭ pe beţiă!

Dar' fiindŭ-că îmĭ scriĭ că sunteţĭ ocupaţĭ
Próstelorŭ vóstre legĭ spoiélă sĕ le daţĭ;
Fiindŭ-că aĭ cerutŭ soroculŭ mărginitŭ
De ḑece miĭ de anĭ; fiindŭ-c'a mijlocitŭ
Şi-o graţiósă stea dintr'ale curţiĭ mele,

Pentru căţĭ-va poeţĭ ce cascŭ gura la stele,
Mĕ 'nduplecŭ în sfĕrşitŭ, astĕmpărŭ alŭ meŭ focŭ;
Imĭ punŭ caĭĭ la grajdŭ şi codele la tocŭ.

Profesiunea de credinţă, *Epistola A. B.*, *Epistola D. I. A.*, *Satira spirituluĭ meŭ*, suntŭ asemenea satire ridĕtóre. Poetulŭ flageléză ridêndŭ pĕcatele şi nebuníile timpuluĭ seŭ, carĭ înse, durere, suntŭ şi ale celuĭ de adĭ. Satira aspră-seriósă ar' fi pututŭ sĕ fiă numaĭ *„Confesiunea unuĭ renegatŭ.“* Inse o eróre, la părere fórte mică, face cu neputinţă numĕrarea acesteia între satire. Satira trebue sĕ flageleze, sĕ muşce, se-şĭ bată-jocŭ de viciurĭ séŭ de nebunĭĭ în generalŭ séŭ de viciurile şi pĕcatele cuiva în particularŭ, fiă chiar şi o persónă anumită. Cine este persóna care 'şĭ mărturisesce pĕcatele în „Confesiunea unuĭ renegatŭ?“ unŭ renegatŭ, va fi respunsulŭ. Dar' cine este acelŭ renegatŭ? elŭ séu este poetulŭ însuşĭ séŭ nu este nime anumitŭ. Décă este poetulŭ, atuncĭ elŭ nu face satiră, ci înşiră simplu pĕcatele ce le are séŭ sĕ face a le avé. Ér' décă nu este poetulŭ, atuncĭ nu este nime, şi cu atâtŭ maĭ reŭ, căcĭ piesa nu are apoĭ chiar nicĭ unŭ înţelesŭ. Şi în adevĕrŭ acéstă píesă, după cum stă ea tipărită, începêndŭ dela titlu până la cea din urmă literă, nu are altŭ înţelesŭ, decâtŭ că unŭ óre-cine cu toţulŭ necunoscutŭ 'şĭ înşiră simplu fără-de-legile înaintea preotuluĭ. Apoĭ o mărtusire póte sĕ fiă óre satiră? Nicĭ odată! Noĭ înse pe cale privată, va sĕ dică nu din piesă, ci înafară de ea, scimŭ, ceea ce, nu ne îndoimŭ, vorŭ sci încă mulţĭ alţiĭ, că acéstă piesă ar' fi ţintitŭ de-a-drep-

tulŭ asupra uneĭ persóne anumite, asupra unuĭ scriitoriŭ din Bucurescĭ. Décă alăturămŭ acéstă sciinţă a nóstră lângă piesă cetind'o, apoĭ în adevĕrŭ ea devine o satiră amară. De-acĭ resultă *a contrario* proba, că fără acéstă cunoscinţă câştigată pe din afară, piesa, cum este ea tipărită, nu e satiră.

In ce consistă dară erórea în aparinţa neînsemnată, în fondŭ înse fórte mare, ce a comis'o poetulŭ în acéstă piesă? Consiste ea óre în aceea că poetulŭ nu a numitŭ pe acela pe care lŭ satiriséză? Nicĭ de cum! Ea consistă numaĭ în treĭ litere, poetulŭ adecă în locŭ de a dice: „Confesiunea unuĭ renegatŭ,“ trebuiá sĕ dică „*Confesiunea mea.*“ Piesa prin acésta nu numaĭ că s'ar' fi înalţatŭ la satiră — dar' totŭ-odată la o satiră care nu flageléză numaĭ viciurile şi fără-de-legile unuĭ *individŭ* cu totulŭ necunoscutŭ şi pentru aceea fără interesŭ şi fără o aplicare generală, ci ale tuturorŭ, elŭ flageléză tótă lumea renegată din care nicĭ pe sine nu se eschide, ceea-ce tocmaĭ este o condiţiune neapĕrată a adevĕrateĭ satire, a adevĕratuluĭ umorŭ.

Archilochicŭ este singurŭ „*Adio*“, care în felulŭ seu este unicŭ la noĭ. Archilochŭ sĕ-se scóle ar' subscrie cu fală o piesă în care cetimŭ următórele:

Pocitŭ faimosŭ proconsulŭ, modelŭ de tiraniă,
Cumplită fiă calea pe care aĭ plecatŭ,
Cu apă consacrată prin somnulŭ de veciă,
Vomŭ curăţi pămentulŭ ce tu aĭ întinatŭ.

A! décă vomŭ ajunge la ţinta multŭ visată,
De voiŭ trăĭ atuncea (şi-mĭ place sĕ o credŭ),

Tu veĭ avé, fiĭ sigurŭ, o statuă bogată
Alŭ cărĭĭ bustŭ cu lanțurĭ eŭ am sĕ-lŭ decorezŭ.

In joculŭ lorŭ copiiĭ o vorŭ scuipá în față;
Și când vre-unuĭ gáde vomŭ dá numele tĕŭ
Acelŭ omŭ se va crede nevrednicŭ de viéță,
Perdutŭ din omenire, bătutŭ de anume ḑeŭ.

Așa când tómna rodulŭ s'a coptŭ în viĭ, grădină,
Țeranulŭ ce se teme de hoțiĭ sburătorĭ,
Pe ramură înaltă espune la lumină
Scheletulŭ coțofaneĭ, cadavrulŭ uneĭ ciorĭ.

Adio! lungŭ adio! și fără revedere,
Departe multŭ departe te du din țéra mea,
Pustiulŭ Siberieĭ te-aștéptă cu plăcere
Pămêntulŭ sĕ-te 'nghiță și draculŭ sĕ-te iá.

In strofa din urmă avemŭ totŭ-odată unŭ bunŭ esemplu, cum și espresiunea cea maĭ tocită, prin o aședare și legare măéstră în construcțiune devine nóuă și uimitóre. Acéstă espresiune este: *„draculŭ sĕ te iá!“* Nu audimŭ acéstă espresiune în tótă ḑiua de nenumĕrate orĭ și încă maĭ vêrtosŭ dela individĭ de condițiune de jos? Dar' cine va ḑice, că ea aicĭ nu este nóuă, chiar uimitóre?

Intre satirele riḑĕtóre maĭ însemnate suntŭ: Satira spirituluĭ meŭ, Epistola A. N. B., și D. I. A.

Poetulŭ în satira dintâiŭ flageléză, educațiunea și cultura scălciată, care se credea a consiste în orĭ-ce alte lucrurĭ: în jocurĭ nóuĕ de cărțĭ, în haine de Parisŭ, în a scĭ gălăgĭ ceva franțuzesce, în câte-va maniere și întorsăturĭ nóuĕ,—numaĭ în aceea ce trebue nu.

Flageléză bigotería, venalitatea tribunalelorŭ, și ambițiunile tigvelorŭ góle de carĭ foiesce societatea nóstră și carĭ cu spume la gură alérgă după carulŭ glorieĭ literare, politice . . . îmbrâncindŭ tótă lumea. Poetulŭ decâtŭ sĕ pótă luá sama la joculŭ de cărți

Maĭ lesne potŭ a spune hoțíele urmate
La ḑece tribunale sub nume de dreptate,
Maĭ lesne potŭ sĕ numĕrŭ pe degetele mele
Câțĭ sânțĭ avemŭ pe lună și câte versurĭ rele.

Veḑĭ domnișorulŭ cela, care tóte le scie,
Căruia vorbă, spiritŭ i stă în pălăría,
In chipulŭ de-a o scóte cu grațiĭ prefăcute,
Hainele după dênsulŭ suntŭ la Parisŭ cusute:

Singurŭ ne'ncredințéză, lorneta atârnată,
Este și maĭ străină, de-o formă minunată;
Vroea s'o cumpere prințulŭ, dar' ca unŭ omŭ cu minte
Dumnealuĭ o tocmise ceva maĭ înainte.

Epistola la A B. II. este satira cea maĭ urzicósă. Inceputulŭ eĭ ne arată doctrina luĭ burtă-verde, a idiotuluĭ, a egoistuluĭ. Poetulŭ spune, că nu se póte desbăerá de natura sa, de-a îmbrățișá acéstă doctrină, nu póte scăpá de tiranía muselorŭ, cu tóte că ele i-aŭ causatŭ multe neplăcerĭ și-o lungă întristare.

In ce *musele nóstre* potŭ sĕ ne folosésca?
Nicĭ chiar de unŭ datornicŭ nu sciŭ sĕ ne plătéscă?

Adevĕratŭ, și acéstă biciuire totŭ atâtŭ de bine o merită Românii și astăḑĭ! Er' portretulŭ luĭ burtă-verde étă-lŭ în colorile cele maĭ viĭ:

In zadarŭ maĭ de-una-ḑi, am vrutŭ, prin poesiă,
Sĕ scapŭ de-o bagatelă, de-o mică datoriă:
Și-am arătatŭ aceluĭ care cerea parale,
Că viéța e scurtă și vrednică de jale;
Că aurulŭ, argintulŭ, metaluri pĕcătóse,
La omulŭ ce-o sĕ móră nu suntŭ trebuincióse,
Că averea n'o ducemŭ în lumea viitóre!
I-am făgăduitŭ îucă o elegiă mare,
Care pe largŭ sĕ-ĭ spue, curatŭ sĕ-ĭ dovedéscă,
Cum trebue averea sĕ-o despreţuéscă,
Și versurĭ din gramadă i-am datŭ ca sĕ-și alégă
Dar' tót' a mea silință,
A fostŭ peste putință,
Puterea armonieĭ să-lŭ facŭ s'o înțelégă.

De când lumea e lume, ce carte omenéscă,
Putŭ de fapte rele pe ómenĭ sĕ-ĭ opréscă.
Poveţele suntŭ vorbe, dar' fapta e departe;
Și prea puţinĭ urméză morala dintr'o carte.

Frumósa mângăere pentru scriitorĭ, de-ar' fi totŭ-deuna așa!

Mulțĭ poețĭ și poetașĭ de-aĭ noștri și-ar' puté pune în fruntea volumelorŭ următoriulŭ motto:

„Ele ne strică gustulŭ, trista lorŭ mănia
Parnasulŭ îlŭ preface în próstă băcănia!“

De ceĭ ce facŭ „ode sugrumate“, „versurĭ schilogite“ séŭ „ca din toporŭ lucrate“ nu maĭ vorbimŭ!

„*Resbunarea șóreceloru*“ sĕ fiă óre încă satiră? O! încă ce satiră, cea maĭ clasică! Celŭ puţinŭ așa am cetitŭ părerea unora. Dar' acéstă piesă nu este decâtŭ o simplă naraţiune comică-burlésca. Fondulŭ pieseĭ lŭ

face espediţiunea şorecilorŭ sub comanda faimosuluĭ şorecoiŭ Rozonŭ, şi róderea luĭ Sionŭ. Poetulŭ a descrisŭ acéstă scenă în modŭ şi stilŭ adeverátŭ comicŭ, şi altŭ nimicŭ maĭ multŭ.

IV.

Am vĕdutŭ chiar la începutulŭ acesteĭ analise, că Alecsandrescu este fórte necorectŭ în formă. Elŭ nu se uitá cum curge metrulŭ, cum sună, maĭ dulce séŭ maĭ aspru, ci 'şĭ esprimă ideia şi trece maĭ încolo cu nepăsare. Din acestŭ punctŭ-de vedere nu aflămŭ nimicŭ de lăudatŭ în poesía luĭ. Cu atâtŭ maĭ multŭ înse avemŭ de lăudatŭ ideile şi simţemintele luĭ. Curiosŭ, în ḑiua de aḑi maĭ toţĭ poeţiĭ noştri se potŭ lăudá cu versurile cele maĭ curgătóre. chiar' atâtŭ de curgătóre, atâtŭ de lunecóse, în câtŭ le perḑĭ, cetindu-le, óre-cum pintre degete, şi te alegĭ cu nimicŭ. Nu aşa înse la Alecsandrescu. La elŭ te împedecĭ totŭ la dóue treĭ cuvinte, căcĭ metrulŭ şchiópĕtă, dar' la tótă pedeca daĭ de ideĭ nóue, de simţeminte adevĕrate, nu prefăcute şi silite. Poesíele luĭ suntŭ o vĕnă avută de idei şi simţeminte, şi precum aurulŭ trĕbue sĕ-lŭ scoţĭ din stânca cea maĭ aspră, asemenea şi poesía luĭ Alecsandrescu se afla învĕlită în formă aspră. Dar' frumuseţa şi puterea ideilorŭ ne facŭ fórte adeseorĭ sĕ uitămŭ acestŭ neajunsŭ, la cetirea poesíelorŭ luĭ. Ele aŭ consacratŭ óre-cum forma, orĭ câtŭ este ea de imperfectă. Unŭ avisŭ maĭ multŭ acelora, carĭ ţinŭ că strofele netede facŭ poesiă şi décă suntŭ góle. — Stilulŭ este vigorosŭ, bărbătescŭ, simplu, neafectatŭ, dar' nu totŭ-

de-una strinsŭ, variatŭ precum în ideĭ aşa şi în espresiunĭ. Cu tóte acestea piesele elegice suferŭ de bóla scóleĭ romantice, care consistă în a repetá, de multe orĭ până la gréţă, aceleaşĭ ideĭ, şi chiar aceleaşĭ espresiunĭ şi cuvinte. Trebue sĕ constatămŭ înse, că acestŭ neajunsŭ la Alecsandrescu se află în maĭ mică mĕsură. Limba, afară de unŭ numĕrŭ óre-care de cuvinte parte nealese parte esilate cu totulŭ, este românéscă; dar cu gramatica şi cu sintacsa se cértă adese orĭ poetulŭ, unŭ fatalŭ defectŭ alŭ scriitorilorŭ noştri până adĭ, căcĭ unii nicĭ macar nu sciŭ cum se învețe, alţii n'aŭ gustŭ se învețe limba în care vorŭ sĕ-şĭ cerşéscŭ gloria.

Amŭ arătatŭ maĭ sus, că Alecsandrescu este avutŭ în personificărĭ şi imaginĭ: probele cele maĭ tarĭ de adevĕrată chiămare a unuĭ poetŭ. Se completămŭ prin nóue citate aceste probe.

Şi duhulŭ resbunăreĭ cu manta-ĭ sângerată
Dà semnulŭ biruinţeĭ şi calea ne arată.

Representarea unuĭ astŭ-feliŭ de personagiŭ în teatru ar' esercitá asupra auditorilorŭ aceeaşĭ înfluinţă, care aŭ esercitat'o Eumenidele luĭ Eschile, la a cărorŭ representare, dîce scholiastulŭ, muriră de frică mulţĭ copiĭ şi abortară multe femeĭ.

Vedĭ, *plăcerile* uşóre,
Impregiurulŭ tĕu unite,
Dănţuescŭ fără 'neetare
De *amorŭ* povăţuite.

Te împresorŭ cu mulţămire,
Fiă-care ţi se 'nchină

Și amorulŭ cu măhnire
Te privesce și suspină.

Unŭ imagine din cele maĭ ideale, analógă cu următórea imagine grațiósă din doinele populare:

Dragele iubirele
Cântă ca păserile
In tóte colțurile
Și prin luncĭ și prin câmpĭĭ
Și prin munțiĭ ceĭ pustiĭ
Iubirile care-sŭ marĭ
Staŭ la drumurĭ ca talharĭ,
Iubirile care-sŭ micĭ
Se aținŭ pela poticĭ.
Trecŭ prin tină nu se 'ntină,
De voinicĭ tinerĭ s'anină,
Daŭ prin apă nu se 'nnécă,
De copile se totŭ légă,
Trecŭ prin focŭ nu se topescŭ
Ci maĭ tare incă hoțescŭ.

La umbră, 'ntunerecŭ gândirea-mĭ se arată
Ca tigrulŭ in pustiă, o jertfă aștepândŭ...
Și prada i e gata... de fulgerŭ luminată
Ca valea chinuireĭ se vede sângerândŭ.

Gândirea personificată și asemănată cu unŭ tigru ce-și aștéptă în întunerecŭ prada! Maĭ póte fi altă imagina, în care sĕ-se esprime maĭ viŭ foculŭ și puterea uneĭ gândirĭ preocupate de unŭ lucru?

O! câte lupte, câte suspine,
Tăcut'a nópte n'a ascultatŭ;
Câte pustiurĭ de gróză pline
A mea durere n'a visitatŭ!

Bucuria ce 'n préjmă-mĭ trecea cu repejune,
Tristŭ, rece, mĕ găsiá.

Afară de acestea, a-şĭ maĭ puté citá şi alte esemple, dar' şi acestea suntŭ maĭ multŭ, decâtŭ face trebuinţă pentru a ilustrá rătĕcirea acelora, pentru ca sĕ nu mĕ servescŭ de-o espresiune maĭ meritată, carĭ de marĭ criticĭ ce vorŭ sĕ apară, maĭ preferŭ a decopiá esemplele aduse de alţiĭ şi din clasicĭ străinĭ, decâtŭ a studiá autoriĭ naţionalĭ şi a scóte esemple din eĭ. Ce nume merită acelŭ economŭ, care scie maĭ bine ce are vecinulŭ seŭ decâtŭ ce are elŭ? Fără a înflá lucrulŭ, esemplele de personificărĭ şi imaginĭ scóse maĭ sus din poesíele luĭ Alecsandrescu, prin noutatea, concisiunea, puterea şi coloritulŭ lorŭ, fiindŭ totŭ-odată scóse din sfera nóstră de cugetare şi tornate românesce, suntŭ celĕ maĭ multe superióre esemplelorŭ aduse de d-lŭ Maiorescu în broşura sa despre poesía română la pag. 18 şi 19, din Omerŭ, Oraţiu, Sofocle şi Shakespeare, şi pe care d-lŭ Maiorescu *le-a copiatŭ* de-agata din esteticulŭ germanŭ Vischer, pe care a voitŭ a-lŭ contrabandá la noĭ. Este o regulă ce curge din firea lucruluĭ, şi care e recunoscută de toţĭ, că în critica operelorŭ deosebitelorŭ popóre, abstragândŭ dela principiele estetice generale, carĭ nu potŭ remâné neconsiderate, totŭ-odată trebue sĕ-se ţină sémă şi de modulŭ de cugetare, de particularităţile, datinele, caracterele, sentimentele şi aspiraţiunile, carĭ 'şi-aŭ fundamentulŭ lorŭ în diversitatea natureĭ popórelorŭ. Unŭ criticŭ ce nu va ţiné sémă de acésta, şi care va voí sĕ aplice la tóte popórele totŭ aceeaşĭ mĕsură, acela

a ajunsŭ a repetá sub altă formă operaţiunea celebruluĭ Procustŭ. In fine, sĕ nu se uite, că o imagine, o espresiune, nicĭ-odată nu atârnă numaĭ dela ideia pusă în ea, ci fórte multŭ dela modulŭ de espresiune; în o limbă póte sĕ fiă bine esprimată, aceeaşĭ imagine înse în altă limbă nu se póte traduce, une orĭ nicĭ înţelege.

Trebue căutate imaginile, carĭ resarŭ din viéţa, din credinţele, din modulŭ de cugetare alŭ poporuluĭ pentru care se scrie, şi totŭ asemenea trebue sĕ-se iee şi cuvêntulŭ, espresiunea ce întrupéză imaginea.

V.

Alecsandrescu, maĭ pe sus de tóte, se consideră ca fabulistŭ. Nu prea i-se dă valóre în cele-l-alte, dar' în fabulă lŭ ţinŭ toţĭ de învingătoriŭ. Cu câtŭ drептŭ, vomŭ vedé. Décă pentru alte specii de poesiă timpulŭ nu i-a prea fostŭ favorabilŭ poetuluĭ: puţină instrucţiune, prin urmare multă greutate de-a puté înţelege adevĕratele cerinţe ale arteĭ, limba în formare şi, pe lângă acésta, ideia greşită a timpuluĭ seŭ, că limba mamă o poţĭ sci şi scrie şi fără a o învéţá,—décă aŭ pututŭ sĕ-lŭ impedece acestea în genurile maĭ înalte ale poesieĭ, pentru fabulă înse a avutŭ timpulŭ celŭ maĭ favorabilŭ, căcĭ năbuşirea maĭ mare séŭ maĭ mică a cuvêntuluĭ, a părereĭ celorŭ maĭ bunĭ, trebuiá sĕ aducă cu sine resuflarea durerii, a adevĕruluĭ prin fabulă, singurulŭ mijlocŭ alŭ popórelorŭ apĕsate de a-şĭ maĭ vĕrsá foculŭ, de a spune adevĕrulŭ atâtŭ de omoritoriŭ pentru toţĭ apĕsătoriĭ. Din nefericire între anii 1830—1859, timpulŭ în care scrie Alecsan-

drescu, România și maĭ alesŭ Muntenía se aflá în o asemenea stare. De-când aceste stărĭ s'aŭ schimbatŭ, nime nu-și maĭ aduce aminte sĕ scrie fabule, ér' cine se rătécesce pintre animalele cu graiurĭ omenescĭ, se întórnă aprópe mutŭ, ca și celŭ ce a vĕdutŭ lupulŭ, cum dice Românulŭ! Lucru firescŭ, adĭ când toțĭ nătângii potŭ vorbí și scrie, precum și scriŭ, a punere de capŭ, fără sĕ-ĭ întrebe nime de ce le suntŭ negri ochiĭ, fabulistulŭ, celŭ puținŭ în ochii mulțimeĭ, apare aprópe de rîsŭ.

Alecsandrescu înse avéa nu numaĭ motivŭ, dar' erá și îndreptŭ sĕ scrie în timpulŭ seŭ fabule. Intrebarea este: cum le-a scrisŭ? A cultivatŭ elŭ fabula, pe lângă trebuințele timpuluĭ ce se impuneaŭ atuncĭ, totŭ-odată și cu înaltă intențiune de artă? Aicĭ este punctulŭ în care noĭ ne despărțimŭ de opiniunea de pân'acum asupra luĭ Alecsandrescu ca fabulistŭ, opiniune, care o audĭ, o vedĭ aruncată în trécătŭ icĭ-colea prin scrierĭ, dar' n'amŭ vĕdut'o nicăirea desvoltată, întemeiată, cum trebue sĕ fiă în o literatură, care se pretinde ca atare.

Alecsandrescu a întrebuințatŭ fabula nu ca artă, ci ca simplŭ mijlocŭ de luptă politică. Maĭ tóte fabulele luĭ, de almintrea destulŭ de puține, cu tótele 38, suntŭ satire politice. De-aicĭ a resultatŭ ca defectŭ de fondŭ, lipsa lorŭ de varietate. Ele se învêrtescŭ cu deosebire îngiurulŭ a dóue ideĭ, sumețía séŭ vanitatea și fățaría, calitățile rele și nedespărțite de ómeniĭ politicĭ. Vre-o 15 fabule se ocupă numaĭ cu ideia cea dintâiŭ. La noĭ fiindŭ publiculŭ preocupatŭ maĭ numaĭ de politică, ce-

tindŭ cu lăcomiă, óre-cum copilăréscă, loviturile, muşcările, pişcăturile, ce se îndréptă mereŭ contra ómenilorŭ politicĭ, aspiraţiunile pe acéstă carieră fiindŭ fórte marĭ şi aprópe generale, privindu-se cu unŭ feliŭ de despreţŭ la alte aspiraţiunĭ, adese-orĭ cu totulŭ neînţelese tocmaĭ din causa direcţiuneĭ unilaterale şi din lipsă de adevĕrată lumină: ne putemŭ esplicá uşórŭ pentru ce fabulele luĭ Alecsandrescu aŭ fostŭ atâtŭ de gustate într'unŭ timpŭ, ér' adĭ deşĭ nu le maĭ cetescŭ decâtŭ curioşiĭ, mulţimea înse trăesce în tradiţiunea opiniuneĭ de maĭ nainte şi continuă şi ea a repetá aceleaşĭ frase, aceleaşĭ laude, fără sĕ-şĭ pótă da sémă pentru-ce, ci fiindŭ-că aşa aŭ apucatŭ dela ceĭ maĭ bĕtrânĭ.

Décă înse luĭ Alecsandrescu i lipsesce ideia de artă şi varietatea temeĭ morale, cea maĭ importantă în fabulă, căcĭ acésta este adevĕratulŭ eĭ spiritŭ, are înse unele bune însuşirĭ maĭ de a dóua mână, şi carĭ, pe lângă ideia politică, aŭ contrebuitŭ la popularitatea fabulelorŭ sale. Subiectele, pe câtŭ cunóscemŭ noĭ, suntŭ maĭ tóte invenţiune propriă, ceea-ce nu este partea cea maĭ uşóră a fabuleĭ, unde ceĭ maĭ marĭ fabuliştĭ adese-orĭ nu facŭ decâtŭ decalcă modele esopice. Poetulŭ, secŭ şi uniformŭ în tema morală, a sciutŭ sĕ depună o destulŭ de avută varietate de ideĭ în desvoltarea fabulelorŭ, şi sĕ dee vioiciune naraţiuneĭ, sub care punctŭ-de-vedere cele maĭ puţinŭ succese suntŭ în care s'a aplicatŭ unŭ versŭ uniformŭ, unŭ defectŭ care în fabulă totŭ-deuna 'şĭ resbună. Căcĭ décă fabula, afară de uniformitatea, secăciunea şi mersulŭ eĭ pedestru, maĭ este

FUNDAȚIA REGELE

lovită și de monotonía versuluĭ, apoĭ este în general perdută.

Piesele suntŭ peste totŭ cam de aceeașĭ valóre. Acésta provine din uniformitatea ideiĭ de fondŭ. Poetulŭ, ca și în cele-l-alte poesiĭ, nicĭ în fabulă, nu se vede a-șĭ fi datŭ maĭ multă silință, ci s'a mulțămitŭ cu întâia întrupare a ideiĭ. Fabule, carĭ resarŭ ceva maĭ multŭ dintre cele-l-alte suntŭ: Toporulŭ și pădurea, Dreptatea leuluĭ, Lupulŭ moralistŭ, Vulpea liberală, Cuculŭ, Șarlatanulŭ și bolnavulŭ, Porculŭ liberatŭ și Catârulŭ.

* * *

In fine éta și dóue din cele cincĭ epigrame dela călcâiulŭ cărțiĭ:

CELUĬ CE SCRIĂ
că poesía e bóla nebiruită

Dar bóla poesieĭ este nebiruită;
Aĭ dișŭ și tu 'n viéță-țĭ unŭ singurŭ adevĕrŭ;
Dovadă la acé-ta e musa-țĭ cea pocită,
Și versurile tale care se tragŭ de pĕrŭ.
D'atâta vreme lumea îșĭ bate jocŭ de tine,
Și 'n locŭ sĕ puĭ silință a scri ceva maĭ bine,
Din ḑi în ḑi maĭ tare te vĕḑŭ că șchiopătezĭ.
Ce doctorŭ așa mare póte sĕ-se găsésca,
De a ta nebuníă sĕ te tămăduésca
Séŭ celŭ puținŭ sĕ facă în prosă sĕ visezĭ?

D. ***

M'am silitŭ totŭ-de-una sĕ-mĭ dobândescŭ nume,
Și prin purtărĭ cinstite sĕ mĕ cinstescŭ în lume
Fără sĕ am mândría sĕ ḑicŭ c'am isbutitŭ.

Dar' decând luaĭ scire că tu, şi alţĭ ca tine,
Mĕ defăimaţĭ în obsce şi vorbiţĭ reŭ de mîne,
Incepŭ sĕ mĕ credŭ singurŭ de ceea ce-am doritŭ.

* * *

Acestea suntŭ tóte speciele de poesiă în carĭ a scrisŭ Alecsandrescu. Resultatulŭ este, că n'a pututŭ reeşĭ în nicĭ o speciă deplinŭ séŭ celŭ puţinŭ sĕ atingă unŭ gradŭ maĭ înaltŭ de perfecţiune. I lipsesce în generalŭ când limba, când forma, când fondulŭ. Causa principală, după părerea nóstră, nu zace în lipsă de tălentŭ, ci de seriósă aplicaţiune. Arta poesieĭ, cea maĭ grea, poetulŭ şi-a făcut'o fórte uşóră. In locŭ de-a considerá poesía ca unŭ diamantŭ, la care până ce sĕ arunce schinteĭ, trebue multŭ sĕ asudĭ pilindŭ, a considerat'o ca unŭ bulgăre de lutŭ, care l'aruncĭ pe rótă, învertescĭ de câte-va orĭ şi-a eşitŭ — olana. Afară de lipsa de pregătire, n'a insistatŭ seriosŭ asupra nicĭ uneĭ specie, ci a trecutŭ dela una la alta. Defecte tóte acestea nu numaĭ ale luĭ Alecsandrescu, ci ale tuturorŭ poeţilorŭ din epoca sa.

Décă Alecsandrescu şi-ar' fi făcutŭ din poesiă o ocupaţiune seriósă, în câtŭ putemŭ pĕtrunde noĭ, avea sĕ atingă marĭ resultate în baladă şi satiră ; în baladă prin închipuirea sa viiă, plină de imaginĭ, şi prin espresiunea vigorósă, ér' în satiră prin ironía-ĭ ardĕtóre, şi stilulŭ atâtŭ de muşcătoriŭ. Dar' tocmaĭ cu balada şi satira s'a ocupatŭ maĭ puţinŭ, semnŭ că nu-şĭ încercase puterile seriosŭ şi cu răbdare pentru a se puté studiá singurŭ, căcĭ fără de acestŭ studiŭ se îmmormêntézĕ de viŭ celŭ maĭ bunŭ talentŭ, precum s'aŭ şi îmmormêntatŭ unele la noĭ.

CRITICA UNEI CRITICE.

I.

Décă este o datoría pentru publicŭ şi o binefacere pentru scriitoriŭ, ca elŭ sĕ védă cum lumea se interesézĕ de scrierile luĭ gustându-le, criticându-le, nu maĭ puţinŭ trebue ca publiculŭ sĕ privegheze seriosŭ atâtŭ criticele lăudătóre, câtŭ şi cele micşorătóre séŭ chiar distrugătóre, căcĭ în asemenĭ cestiunĭ se amestecă nu numaĭ nesciinţa, buruiénă atâtŭ de lăţită, séŭ vederile stângace, gusturile têmpite séŭ bolnăvicióse, ci fórte adese-orĭ părtinirea, spiritulŭ de coteriă, şi antipatía. De-aicĭ se nasce datoría de a veghiá nu numaĭ asupra gustuluĭ şi opiniunilorŭ mulţimeĭ, dar şi asupra părerilorŭ şi apreţiărilorŭ, ce se pronunţă în scrisŭ şi cu pretenţiunĭ de sciinţă şi artă asupra operelorŭ. Trebue şi criticele supuse la cercetare şi criticate. Acésta cu atâtŭ maĭ vêrtosŭ trebue sĕ-se facă atuncĭ, când este vorba de judecarea în mare a uneĭ lungĭ activităţĭ, pe unŭ terenŭ óre-care. Er' când e vorba de o nóuă direcţiune, ce arŭ voĭ uniĭ séŭ alţiĭ sĕ dee cutăreĭ activităţĭ, atuncĭ datoría iă faţa împunătóre a uneĭ necesităţĭ de ordine socială. Aicĭ nu maĭ este vorba de a apĕrá de nedreptăţire pe unulŭ séŭ pe altulŭ, pe

publicŭ séŭ pe scriitoriŭ, ci de a priveghiá ca direcţiunea, pe unŭ terenŭ séŭ altulŭ, sĕ nu se rătĕcéscă, sĕ nu se pericliteze séŭ sĕ-se întroducă alta scălciată, rea, în loculŭ celeĭ, care esistă şi care are póte trebuinţă numaĭ de o nóuă îngrigire, de îmbunătăţirĭ icĭ-colea. In faţa unorŭ asemenea încercărĭ este datoría fiă-căruĭ omŭ cu cunosciinţă de lucru a face sĕ i se audă vócea la timpŭ.

In acéstă împregiurare ne aflămŭ faţă cu o scriere apărută de curêndŭ sub titlu *Poesía Română* de d. Titŭ Maiorescu. *) Scriitoriulŭ broşureĭ în generalŭ condamnă poesía română câtă s'a scrisŭ pân'acum. Lucrulŭ, după noĭ, pan'acĭ nu are vre-o însemnătate, căcĭ părerile şi gusturile suntŭ libere, şi maĭ vêrtosŭ când părerile se pronunţă fără a se întemeiá, cum se mulţămesce a face d. Titŭ Maiorescŭ. Se póte, că nu numaĭ scriitoriulŭ broşureĭ este de vină de gustulŭ ce-lŭ are, şi că nu şi-a pututŭ intemeiá părerile. Părerile sale, încâtŭ se atinge de fondulŭ cestiuneĭ, suntŭ maĭ numaĭ negative, prin urmare fără însemnătate până când nu scie sĕ pună ceva positivŭ în locŭ. Broşura are înse şi treĭ părţĭ positive, şi anume :

ântăiŭ, scriitoriulŭ a avutŭ nesocotinţa, a cutezatŭ chiar sĕ copieze aşa numitele sale teorĭĭ estetice din unŭ scriitoriŭ germanŭ, despre care de altmintreleă tace ca mormêntulŭ, voindŭ sĕ păuneze la noĭ cu penele altuia, — fabula coţofaneĭ;

a dóua, d-lŭ plagiatoriŭ, deşĭ profesorŭ de filosofiă şi prin urmare de estetică la Universitatea din Iaşĭ, n'a

*) *Poesía română* cercetare critică de Titŭ Maiorescu, urmatŭ de o alegere de poesiĭ. Iaşĭ 1867.

înțelesŭ pe scriitoriulŭ germanŭ, și neputêndŭ sĕ-lŭ traducă și sĕ-lŭ publice totŭ sub numele seŭ, l'a jumulitŭ și i-a scălciatŭ cumplitŭ ideile ;

a treia, d. Titŭ Maiorescŭ aruncă anatemă asupra subiectelorŭ istorice, a sentimentelorŭ și tendințelorŭ naționale, căcĭ sub naționalitate, dice dênsulŭ în altŭ locŭ, „se ascunde egoismulŭ și barbaría.“

Décă d. Maiorescu ar fi comisŭ în broșura sa numaĭ comunismŭ literarŭ, despoindŭ la întunerecŭ pe ceĭ maĭ avuțĭ cu spiritulŭ, mărturisimŭ, nu luamŭ condeiulŭ, căcĭ acestŭ păcătŭ 'lŭ comitŭ la noĭ și alte fețe literare, dar' când d-sa nicĭ macar nu înțelege pe celŭ ce-lŭ despóiă, necum sĕ scrie dela sine, și cu tóte acestea se înalță ca reformatoriŭ vorbindŭ cu unŭ tonŭ grosŭ pe nasŭ bieților Românĭ, și pe lângă aceea condamnândŭ sentimentele și aspirațiunile lorŭ naționale ca „egoismŭ și barbaría“: atuncĭ nu maĭ încape vorbă, ca sĕ stămŭ toțĭ cu condeiulŭ în técă și sĕ lăsămŭ pe unŭ ambițiosŭ împotentŭ, dar' resfățatŭ, sĕ ne arunce nesipŭ în ochĭ.

Autorulŭ împarte studiulŭ seŭ curatŭ criticŭ în dóue părțĭ, din care cea dintâiŭ vorbesce despre *„condițiunea materială a poesieĭ“* séŭ cum trebue sĕ-șĭ esprime poetulŭ ideile sale, ér' a dóua despre *„condițiunea ideală a poesieĭ“* séŭ despre subiectele ce are sĕ cânte poetulŭ. Din acestea se vede, că dlŭ autorŭ nu voesce numaĭ a criticá poesía română, ci totŭ-odată a da adevăraților poețĭ românĭ, care se vorŭ nasce, căcĭ pân' acum, după d-sa de-aceștia nu avemŭ, și óre-carĭ principie, învățăturĭ, între carĭ apoĭ întrețese teoríĭ și raționamente filosofice-

estetice ș. a. după care singure, décă le vorŭ înțelege și urmá poețiĭ românĭ, vomŭ puté sĕ avemŭ și noĭ o literatură poetică. Sĕ vedemŭ !

II.

In acestŭ capitolŭ vomŭ vorbí așadar despre partea àntâia a criticeĭ séŭ despre condițiunea materială a poesíeĭ.

Cu câtŭ arta se desbracă maĭ multŭ de materia séŭ se esprimă într'unŭ materialŭ totŭ maĭ finŭ, cu atâtŭ ea devine maĭ perfectă. Sculptura e maĭ perfectă decâtŭ architectura, pictură decâtŭ sculptura, musica decâtŭ pictură, pentru-că fiă-care se esprimă într'unŭ materialŭ maĭ finŭ decâtŭ tóte cele-l-alte ; și în fine poesía este maĭ perfectă decâtŭ tóte, pentrucă ea se desbracă de orĭ-ce materialŭ ficsŭ. Décă poesía se desbracă de orĭ-ce materiă sensibilă, care este totuși materialulŭ în care se esprimă, după ce este nediscutatŭ, că orĭ ce artă, pentru a se puté esprimá orĭ realisá, are neapĕrată trebuință de unŭ materialŭ óre-care ? Poesía în adevĕrŭ nu are nicĭ unŭ materialŭ ; ca cea maĭ perfectă artă, ca suma artelorŭ, este cu totulŭ nematerială. Mediulŭ prin care ea se esprimă séŭ se comunică, este însăși fântâna séŭ principiulŭ eĭ. Principiulŭ eĭ înse este fantasía poetuluĭ, ér' mediulŭ prin care ea se percepe de cetitoriŭ orĭ auditoriŭ este érăși fantasía acestora. Astŭ-feliŭ décă amŭ puté dice, într'unŭ înțelesŭ cu totulŭ împropriŭ, că poesía are și ea materialŭ, acesta ar' fi însăși *fantasía*, care înse nimicŭ nu este maĭ puținŭ decâtŭ materială.

D-lu Maiorescu după-ce dice cu totu dreptulu, că limba nu este materialu, ci numai unu *vehiculu* prin care ideia concepută de poetu se esprimă și se comunică cu altulu, care raționamêntu înse dênsulu dimpreună cu celelalte l'a decopiatu din sus amintitulu esteticu germanu *), dar fără se ne spună, vine apoi și dice că materialulu poetuluĭ séu mai bine alu poesieĭ se cuprinde numaĭ în consciința nóstră și se compune din imaginile reproduse, ce ni-le deștéptă audirea cuvinteloru *poetice* (?). Mărturisimu că nu înțelegemu, ce voiesce criticulu cu acestu raționamêntu, pentru-că elu pe terenulu specificu alu poesieĭ nu are nicĭ unu ințelesu, ci numaĭ pe terenulu celoru-l-alte arte, dar și aicĭ numaĭ fórte marginitu și cu o putere fórte relativă de percepțiune. Dênsulu dice în scurtu, că materialulu poesieĭ este *„consciința nóstră.“* Departe înse de așa ceva. Consciința este numaĭ celu dintâiu stadiu séu procesu prin care omulu combină simplu unu obiectu din afară cu imaginea ce și-o face elu despre acelu obiectu în lăuntrulu seu. Acésta înse o aŭ toțĭ ómeniĭ în stare normală. Celu ce vede unu edificiu, o statuă, o icóna ș. a. chiar prin aceea că le vede, pricepe în generalu că suntu, séu că esistă, ér' în specialu le póte înțelege numaĭ încâtu 'lu ajută cunoscințele, esperința. Dar simplu numaĭ „în consciință“ séu prin ea este cu totulu imposibilu a puté produce nicĭ prosă, necum poesiă, și totu așa de imposibilu de a se puté percepe și gustá. La acestea și cu deosebire la poesiă se cere fantasiă, căcĭ nu

*) Aestethik oder Wissenschaft des Schönen v. Dr. Fr. Th. Vischer, Stuttgart, 1846—1857, v. III. pag. 1164.

maĭ prin acésta se potŭ percepe şi reproduce imaginile poetuluĭ. Va se ḑică, materialulŭ în care lucră poetulŭ cu fantasía luĭ este însăşĭ fantasía cetitoriuluĭ orĭ auḑitoriuluĭ.

Acestŭ raţionamêntŭ, care celebrulŭ esteticŭ germanŭ citatŭ maĭ sus 'lŭ desvóltă pe largŭ, este atâtŭ de justŭ, atâtŭ de fundatŭ, încâtŭ nu maĭ în ape nicĭ cea maĭ mică îndoiélă. D-lŭ criticŭ înse, deşí se ţine ca orbulŭ de gardŭ de filosofulŭ germanŭ şi-lŭ decopiéză, l'a neînţelesŭ şi acĭ ca şi în alte locurĭ, după cum ne vomŭ convinge maĭ înjos.

Nu putemŭ trece dela acéstă materiă fără a pune în vedere una din cele maĭ grave contraḑicerĭ în critica d-luĭ Maiorescu. Dênsulŭ adecă ḑice la pagina 2, copiândŭ pe Vischer, că limba nu este materialulŭ poesíeĭ ci numaĭ vehicululŭ séŭ mediulŭ prin care ideia concepută de poetŭ se esprimă şi se comunică cu altulŭ, ér' la pagina 36, după-ce a vorbitŭ maĭ nainte despre condiţiunile stilistice ale poesíeĭ, ḑice :

„Particularităţile stiluluĭ poeticŭ (espresiunĭ determinate (!), epitete, personificărĭ, comparaţiunĭ) purcedŭ tóte din trebuinţa de a sensibilisá gândiraa obiectelorŭ ; acésta provine din necesitatea de a creá poesíeĭ *elementulŭ materialu*, ce nu-lŭ află gata afară din sine, de care înse, nu se póte lipsí nicĭ unŭ opŭ de artă, frumosulŭ fiindŭ tocmaĭ esprimarea uneĭ ideĭ sub o formă sensibilă corespunḑetóre.“

Va se ḑică, aicea dênsulŭ afirmă din contră de-cum afirmase maĭ sus, că limba este *elementulŭ materialŭ alŭ*

poesíeĭ. In fine la pag. 70, după lungĭ rătăcirĭ vine érăşĭ la susţinerea dintăiŭ, adecă la a luĭ Vischer. Maĭ încolo d-lŭ criticŭ dela pag. 4—19 estrage dóue capitole lungĭ din estetica luĭ Vischer (III § 850 şi 851) şi anume unde ḑice că, deóre-ce cuvintele în limbă cu timpulŭ 'şĭ perdŭ fondulŭ lorŭ materialŭ şi devinŭ totŭ maĭ abstracte, stereotipe, séŭ tocite, poetulŭ totŭ-de-una se-se siléscă a scrie cu cuvinte, carĭ suntŭ maĭ plastice, măĭ viue. Numĭ potŭ resiste, se nu reproducŭ unele locurĭ relative la acéstă materiă din *Estetica* luĭ Vischer plagiate în tăcerea mormêntuluĭ de dlŭ criticŭ.

Vischer ḑice : „Poesía în espresiunile sale nu trebue se admită nimicŭ jumătăţitŭ, mărginitŭ, reservatŭ séŭ împărţitŭ. De óre-ce în poesía totulŭ trebue se fiă numaĭ viéţă, aşa totŭ-odată trebue se fiă şi totulŭ întregŭ ; espresiunea maĭ bine se fiă nemărginitŭ de îndrăznéţă, decâtŭ sfiiciósă, ciuntită. Espresiunĭ ca *binişorŭ*, *încâtŭ-va*, *în parte*, *încâtŭ*, *aşa ḑicândŭ* ş. a. recescŭ numaĭ decâtŭ poesía şi se aşéḑă óre-cum ca o rugină pe totŭ înţelesulŭ poesíeĭ. Pentru aceea metafora este maĭ poetică decâtŭ asemĕnarea.“ (v. III. p. 1420—1).

„Maĭ înainte de tóte se vedemŭ acele mijlóce simple prin carĭ poetulŭ 'şĭ sensibiliséză ideile sale. Poesía nu trebue se lase, ca cuvêntulŭ se fiă numaĭ unŭ conceptŭ mortŭ pentru fantasiă. Fiindŭ-că substantivulŭ, ca subiectŭ alŭ construcţiuneĭ, în limba de tóte ḑilele este unŭ conceputŭ uscatŭ, secŭ, astŭ-feliŭ remediulŭ celŭ maĭ de-aprópe pentru a-lŭ învioşă în fantasía nóstră, este a-ĭ adaoge epitete. Epitetulŭ este aicĭ adao-

gere, ér' nu predicatŭ ; pentru-că aicĭ nu e vorba încă despre o enunciaţiune, care are sĕ-se facă numaĭ cu ajutoriulŭ întregeĭ construcţiunĭ, ci vorba este despre desvoltarea subiectuluĭ în sine pentru a-lŭ înfăţişá câtŭ maĭ viŭ şi maĭ espresivŭ înaintea ochilorŭ internĭ, séŭ aĭ fantasieĭ. Acésta va sĕ dică „*epitetŭ ornantŭ*“ (epitheton ornans), care, din punctulŭ-de-vedere alŭ proseĭ, este numaĭ unŭ ornamentŭ acăţatŭ aşa dicândŭ de ideiă, ér' din punctŭ-de-vedere alŭ poesieĭ este o desgheţare, o încăldire a imagineĭ, care s'a recitŭ şi-a îngheţatŭ în cuvêntulŭ de tóte dilele. Acéstă desvoltare este atâtŭ de neîncungiurată în poesiă, încâtŭ ea, maĭ cu sémă pe terenulŭ epicŭ, ficséză epitetele sale ca ceva stătătoriŭ, neschimbatŭ ; ea nu face înse acésta numaĭ pentru ca sĕ aibă cu ce sĕ-şĭ împle versulŭ. *Cuvintele aripate* ale luĭ Omerŭ pr. *Acheiĭ pletoşĭ*, *mórtea lungitóre*, va sĕ dică care lungesce pe omŭ la pămêntŭ, orĭ-câtŭ se repetéză, totuşi nicĭ odată nu ne displăcŭ“. (v. III p. 1221).

„Sensibilisarea se póte îndeplini şi prin aceea, că poetulŭ esprimă situaţiunea séŭ faptulŭ şi prin unŭ verbŭ. Acĭ totŭ-de-una suntŭ a se preferĭ verbele, carĭ aŭ o însemnare maĭ nemijlocită, maĭ ageră, maĭ sensibilă séŭ maĭ espresivă. Este maĭ poeticŭ a dice : *durerea mĕ scurmă*, *mĕ sapă*, *mĕ róde*, *mĕ săgétă*, decâtŭ mĕ mişcă, mĕ cuprinde ş. a.“ (v. III. p. 1222).

Maĭ încolo, vorbindŭ Vischer despre aşa numitele figurĭ metonimiă şi sinecdoche, dice : „Este unŭ ce caracteristicŭ la metonimiă, că ea nu urmézā numaĭ legile individualisăreĭ punêndŭ particularulŭ în locŭ de genŭ

pr. Cicerone în locŭ de oratorŭ, câne în locŭ de animalŭ, ci din contră ea pune generalulŭ, abstractulŭ, în locŭ de specialŭ, particularŭ, concretŭ, d. e. secolulŭ în locŭ de generaţiunile în viéţă, omenirea în locŭ de ómenĭ, speranţa în locŭ de celŭ ce speréză, resboiulŭ şi pacea în locŭ de aceea ce se cuprinde în ele, cochetăría în locŭ de vestmêntele cu carĭ se înţortonéză, omorulŭ în locŭ de omoritoriŭ. Almintrelea acésta nu este decâtŭ o prescurtare logică, care obvine în tóte limbele, chiar şi în prosa de tóte dilele. Dar' totuşĭ din acéstă lungă depărtare numaĭ unŭ pasŭ trebue se facemŭ şi ajungemŭ îndată în centrulŭ, în inima poesíeĭ. Acéstă procedură nu se întêmplă numaĭ prin aceea, că poetulŭ pune abstractulŭ acolo, unde prosa nu l'ar' fi pusŭ, d. e. când dice Macbetŭ înainte de omorirea luĭ Duncanŭ, că *„acuma merge omorulŭ la lucrulŭ seŭ“*, pentru-că aicĭ şi în limba de tóte dilele se póte pune *omorulŭ* în locŭ de *omoritoriŭ*, ci poetulŭ totŭ-odată însufleţesce, personifică abstratulŭ. Cu o putere originală se face acésta prin epitetŭ şi verbŭ, împreună cu cele-l-alte desvoltărĭ şi adaogerĭ, precum d. e. strigă Macduff la Shakespeare: *scheletosulŭ omorŭ deşteptatŭ de lupŭ, sentinela sa, care urlândŭ i dă semnalulŭ, se scólă şi se duce ca o stâhiă la ţinta luĭ; Chochetăría zace în dulapŭ îmbracată în haine de mătasă; Resboiulŭ se sburlesce şi-şĭ rînjesce dinţiĭ în ochiĭ blândĭ aĭ păciĭ* etc. Din acestea se vede, că personificarea este totŭ acelŭ actŭ prin care s'aŭ născutŭ deiĭ, cu singura deosebire, că personificarea remâne numaĭ o aparinţă li-

beră, estetică, pe când creaţiunile cele maĭ însemnate ale mitologíeĭ s'aŭ ficsatŭ în credinţă ca persóne reale. Cu tótă ficsarea înse, acéstă personificare totuşĭ a remasŭ totŭ-odată şi ca unŭ actŭ liberŭ alŭ fantasíeĭ, care cu atâtŭ se repetă maĭ desŭ şi succede maĭ uşorŭ, cu câtŭ ómeniĭ s'aŭ dedatŭ şi s'aŭ învĕţatŭ cu personificarea de ḑeĭ. Ceĭ vechĭ posedŭ o fantasiă atâtŭ de îndrăznéţă în însufleţirea de concepte generale, precum abia s'ar' fi pututŭ aşteptá dela liniştea lorŭ plastică. La Sofocle *ajutoriulŭ are ochĭ voioşĭ*, *vorbele*, la Euripide şi Aristofane, *aŭ ochĭ neprietinoşĭ*, la Pindarŭ *versulŭ*, ce este în nascere, *are faţă ce străluce de departe*; chiar şi sufletuluĭ i-se atribue ochĭ, calumnia are ochĭ arḑetorĭ, la Shakespeare *gelosía este unŭ monstru cu ochĭ verḑĭ*. Şi Horaţiu are personificărĭ fórte fantastice, pr. grijea, care se sue pe calŭ din dĕrĕptulŭ călăreţuluĭ.“ (v. III. 1223—4).

Aceste juste şi adâncĭ raţionamente ale celebruluĭ Vischer le vedemŭ decopiate, împreună cu altele de prin alte locurĭ din aceeaşĭ operă, pe paginele 4—19 din critica d-luĭ Maiorescu. Maĭ în colo copiéză din Vischer, capit. 836, 848, 856, 860 etc. Relativŭ la observaţiunile ce le face d-lŭ Maiorescu asupra asemĕnăreĭ poetice, nu ne putemŭ uní cu d-sa. Dênsulŭ ḑice „că precum prin désa întrebuinţare se tocescŭ monetele şi se perde chipulŭ şi pajura esprimate pe ele, aşa din comparaţiunile prea desŭ auḑite se şterge imaginea sensibilă, şi cu acésta tótă raţiunea lorŭ de-a fi“.

D-lŭ criticŭ, chiar şi acéstă asĕmĕnare cu moneta a

luat'o din Vischer, înse a aplicat'o reŭ, pentru-că Vischer o aplică la singuraticele cuvinte, ér' nu la asemĕnărĭ. Este mare deosebire într'unŭ cuvêntŭ desŭ auditŭ şi într'o asemĕnare desŭ întrebuinţată. Cuvêntulŭ remâne totŭ acelaşĭ, nu maĭ poţĭ luá nicĭ adaoge la elŭ nimicŭ, prin urmare elŭ remâne simplu, neschimbatŭ, orĭ unde lŭ veĭ pune şi orĭ de câte orĭ lŭ veĭ respicá. Altŭ-feliŭ este înse cu asemĕnarea; una şi aceeaşĭ asemĕnare póte luá miĭ de forme şi umbrirĭ, şi tóte deosebite de-olaltă, încâtŭ fiă-care pare nóuă. Se luămŭ chiar asemĕnarea cu leulŭ, ce-o reprobéză anume d-lŭ criticŭ, şi chiar din evangeliulŭ poeţilorŭ, din Iliada luĭ Homerŭ, d. e.

Leuluĭ, care, âmblândŭ sĕ sară în staulŭ la oĭ, fu săgetatŭ de păstoriŭ şi înfuriându-se prin acésta sare orbesce între oĭ şi ucide din ele: se asémĕnă Diomede, care, fiindŭ atinsŭ la umĕrŭ de săgéta unuĭ Troianŭ, se răpede furiosŭ între Troienĭ şi ucide la eĭ. (Il. V. 136—143).

Leilorŭ, ce crescŭ în pădurĭ dese, răpescŭ boĭ şi prădéză turme de oĭ, până când odată cadŭ şi eĭ morţĭ sub mânile păstorilorŭ: se asémĕnă doĭ Troienĭ uşicĭ de Agamemnonŭ. (Il. V. 554—558).

Leuluĭ, ce ruptŭ de fóme âmblă sĕ răpéscă vr'unŭ boŭ grasŭ, dar' nu póte pentru-că cânii şi boariĭ veghéză, săgetéză şi aruncă cu tĕciunĭ după elŭ, şi astŭ-feliŭ, neputêndŭ răpí nimica, diminéţa se depărtă întristatŭ: se asémĕnă Ajace, carele înspăimêntatŭ e silitŭ a se retrage dintre Troienĭ. (Il. XI. 547—555).

Leuluĭ flămêndŭ, ce se duce la staulŭ sĕ răpéscă vr'o óie, și deșĭ află acolo păstoriĭ și cânii, carĭ se iaŭ după elŭ, elŭ totușĭ nu se retrage până când séŭ răpesce ceva, séŭ 'lŭ nimerescŭ păstoriĭ cu săgetele : s'asémĕnă Sarpedonŭ, ce se răpede furiosŭ asupra Grecilorŭ. (Il. XII. 299—307).

Leuluĭ, ce s'aruncă în mijloculŭ boilorŭ ce pascŭ pe-o luncă verde păziți de-unŭ păstoriŭ, ce nu se pricepe la luptă : se asémĕnă Hectorŭ, care se răpede între Grecĭ și ucide la eĭ. (Il. XV 630—636).

Leuluĭ, ce în munte se luptă cu unŭ mistrețŭ pentru unŭ isvorŭ, voindŭ sĕ bee amêndoĭ din elŭ, dar în urmă leulŭ ucide pe mistrețŭ : se asémĕnă Hectorŭ ce ucide pe Patroclu. (Il. XVI 823—827).

Leuluĭ, ce răpesce o vacă din ciurdă, o sfășiă și-ĭ suge sângele, ér' cânii latră și păstoriĭ strigă împregiurŭ, dar' nu cutéză a se apropiă : se asémĕnă Menelaŭ de care nu cutéză sĕ-se apropie Troieniĭ când elŭ omóre și despóiă pe fiulŭ luĭ Pantŭ. (Il. XVII 61—68).

Cine va dice acum, că aceste asemĕnărĭ, tóte *cu leulŭ*, și de care așĭ maĭ fi pututŭ aduce înainte încă fórte multe totŭ numaĭ din Homerŭ, sunt nisce monete tocite ? De-aicĭ urméză, că teoría criticuluĭ este absolutŭ falsă. Totŭ de-aicĭ resultă, că efectulŭ asemĕnărilorŭ nu depinde dela noutatea lorŭ, ci dela modulŭ cum se aplică și sĕ desvóltă. Prea naturalŭ, căcĭ altŭ-feliŭ, pentru a fi consecinți, amŭ ajunge la absurditatea, că ar' trebuí sĕ reprobămŭ chiar și *rima* în poesíă, pentru-că ea încă ar' fi o monetă tocită prin désa séŭ continua întrebuințare. De-

ôrece înse rima séŭ totulŭ din care ea face o parte, este atâtŭ de noŭ și variatŭ, pe câtŭ suntŭ de variate ideile poețilorŭ, astŭ-feliŭ nicĭ odată nu ne desgustă și nu se tocesce. Sĕ nu trecemŭ înse cu vederea nicĭ acea împregiurare, că nicĭ noutatea cuvintelorŭ nu-și are totŭ-deuna rațiunea eĭ de-a fi? Unŭ drasticŭ esemplu ne dă Aristotele în Poetica, în capitolŭ XXII, unde ne spune că Eschilŭ și Euripide aŭ făcutŭ totŭ acelașĭ versŭ, adecă Eschilŭ:

Raculŭ care-mĭ mâncă carnea dela piciorŭ.

Er' Euripide în locŭ de cuvêntulŭ de tóte ḑilele „mâncă" a pusŭ cuvêntulŭ maĭ rarŭ *„se óspĕtă"* și a ḑisŭ:

Raculŭ care se óspĕtă cu carnea dela piciorŭ.

Și cu tóte acestéa versulŭ celŭ dintâiŭ e bunŭ, ér' celŭ din urmă reŭ.

In fine ḑice d-lŭ criticŭ, că tóte poesíele politice și cele *„rele istorice"* suntŭ lipsite de sensibilitate poetică. La aserțiuneă din urmă e de-ajunsŭ sĕ observŭ, că poesíele rele, fiă istorice, fiă neistorice, remânŭ totŭ rele, ér' ce se atinge de cele politice nu-ĭ potŭ da dreptate. Cele maĭ multe din liricele luĭ Pindarŭ și Oraţiŭ ș. a. tratéză subiecte politice, dar' cine va fi în lume, care sĕ crédă criticuluĭ nostru, că poesíele lorŭ suntŭ lipsite de sensibilitate, séŭ, cu unŭ cuvêntŭ, rele. Acéstă ideiă crudă se pare a unuĭ scolarŭ, care dă și elŭ abușilea prin arta scriereĭ. Poesíele luĭ Béranger, ca sĕ vorbimŭ și de-unŭ poetŭ clasicŭ modernŭ, nu suntŭ asemenea maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ politice, ocasionale, și óre pentru

acésta nu este elŭ între gloriele literare ale Franciei, nu este unulŭ dintre ceĭ maĭ marĭ liricĭ moderni? Nu posedemŭ noĭ o sumă însemnată de poesiĭ politice și istorice din cele maĭ bune? *Deștéptă-te Române*, pe care 'lŭ citézā chiar și d-sa ca modelŭ, *Hora unireĭ*, *Românilorŭ de sânge*, ș. a. din cele politice: *Mama luĭ Stefanŭ celŭ mare*, *Mircea celŭ mare și solĭ*, *Mihaiŭ scăpândŭ stindardulŭ*, *Cea depe urmă nópte a luĭ Mihaiŭ* ș. a. tóte istorice, nu suntŭ óre totŭ atâtea mărgăritare în literatura nóstră?

D-lŭ criticŭ are nefericirea a se împedecá totŭ de poesiĭ de cele rele, carĭ nu maĭ aŭ lipsă a fi criticate, căcĭ suntŭ criticate ele de sineșĭ, cum se va vedé maĭ înjos. Dar', se înțelege, nimicŭ maĭ sigurŭ că nu greșescĭ, decâtŭ a te acăță de poesiele, despre care și băețiĭ din scóla-la cea dintâiŭ cetire, vĕdŭ că suntŭ rele.

III.

Trecândŭ la condițiunea ideală a poesieĭ vomŭ pune în vedere maĭ întâiŭ următórea teoriă a d-luĭ criticŭ. Dênsulŭ adecă dice:

„Ideia séŭ objectulŭ esprimatŭ prin poesiă este totŭ-de-una unŭ simțimêntŭ séŭ o pasiune, și nicĭ odată o cugetare esclusivă întelectuale séŭ care se ține de terenulŭ științificŭ, fiă în teoriă, fiă în aplicare practică. Prin urmare iubirea, ura, tristeța, bucuria, desperarea, mănia etc. suntŭ sujete poetice; învĕtătura, preceptele morale, politica etc, suntŭ objecte ale științiĭ, și *nicĭ odată ale artelorŭ*; singurulŭ rolŭ ce-lŭ potŭ jocá ele în

representarea frumosului, este de a serví de ocasiune sentimentului și pasiunei, tema eternă a frumóselorŭ arte."

Sĕ analisămŭ acéstă teoría și resultatulŭ ne va probá, decă este justă și întemeiată séŭ cu totulŭ falsă. La începutulŭ acesteĭ analise anticritice amŭ arătatŭ, că poesía este arta cea maĭ perfectă, cea maĭ sublimă. De-aicĭ resultă nemijlocitŭ, că ea este totŭ-odată și o artă universală, care adecă cuprinde tóte cele-l-alte arte. Ea este vèrfulŭ piramideĭ artelorŭ. Vischer dice: „poesía stă fată cu sistema celorŭ-l-alte arte, ca centrulŭ celŭ maĭ însemnatŭ alŭ nervilorŭ adecă creeriĭ, fată cu centrele subordinate ale nervilorŭ și cu membrele; dar' acéstă imagine nu este a se înțelege într'acolo, ca și cum prin ea s'ar' însemná cugetarea în opositiune cu simțemêntulŭ și cu contemplatiunea, pentru-că din contră poesía este arta întrégă, în care adecă suntŭ împreunate simțemêntulŭ și contemplatiunea, musica și artele plastice, precum în creerĭ se concentréză tótă activitatea întregului organismŭ."

Prin urmare când d-lŭ criticŭ dice, că obiectulŭ poesíeĭ trebue se fiă totŭ-de-una numaĭ unŭ simțemêntŭ séŭ o pasiune, prin acésta de o parte a degradatŭ poesía la una din artele cele mărginite, confundândŭ totŭ-odată, din punctulŭ-de-vedere alŭ conceptuluĭ purŭ, poesía cu musica, ér' de altă parte, din punctulŭ-de-vedere alŭ poesíeĭ în înțelesŭ propriŭ, a redus'o la poesía specifică populară, împingând'o în stadiulŭ primitivŭ alŭ desvoltăreĭ sale, adecă în acelŭ periodŭ alŭ arteĭ înainte de artă.

Musica este care are de-a face esclusivŭ cu simţemêntulŭ, ér' poesía, ca arta cea maĭ perfectă, universală, cuprinde şi musica în sine, dar' nu se cobóre séŭ restringe la musică.

Representantele adevĕratŭ şi universalŭ elŭ omuluĭ nu este simţemêntulŭ séŭ pasiunea, căcĭ atuncĭ s'ar' confundá cu totulŭ cu cele-l-alte animale, ci spiritulŭ în totalitatea luĭ. Apoĭ spiritulŭ nu este, aşa dicândŭ, închisŭ, ferecatŭ în simţemêntŭ, ci elŭ se înalţă şi trece la ideiă. De-aicĭ resultă maĭ încolo, că, după teoría d-luĭ criticŭ, spiritulŭ omenescŭ nicĭ în o artă nu s'ar' mărginí maĭ multŭ, ca tocmaĭ în poesíă, unde din contră elŭ trebue sĕ aibă sborulŭ celŭ maĭ liberŭ în orĭ-ce direcţiune, căcĭ numaĭ astŭfeliŭ póte representá omulŭ în totalitatea luĭ. Prin acéstă teoría d. Maiorescu se desvelesce ca unŭ materialistŭ séŭ sensualistŭ de cea maĭ periculósă speciă. O asemenea poesíă în locŭ de-a serví sĕ înalţe pe omŭ, sĕ-lŭ cultive, sĕ-lŭ înnobileze, din contră l'ar' înselbăticí. Atuncĭ societatea în locŭ de-a adorá pe poeţĭ, din contră ar' trebuĭ sĕ-ĭ alunge cu petri din sinulŭ seŭ. Indeosebĭ o asemenea teoría, chiar în literatura nóstră începĕtóre, ar' fi unŭ veninŭ pentru noĭ ca poporŭ, care avemŭ cea maĭ mare trebuinţă de vigorositate, de energíă, în împregiurările etnice în care ne aflămŭ, ar' fi pregătirea de mórte, căcĭ o asemenea poesíă ne-ar' moleşí, efemeiă, ar' face din noĭ nisce sibariţĭ, care, scimŭ, că şi-aŭ plătitŭ gâdelirea simţemêntelorŭ cu o mórte ruşinósă. Acésta este chiămarea poesieĭ ?

Pănʼ aicea vĕdurămŭ neadevĕrulŭ teorieĭ pretinsuluĭ

criticŭ din punctŭ-de-vedĕre maĭ înaltŭ ; sĕ vedemŭ și numaĭ din punctŭ-de-vedere alŭ logiceĭ. Dênsulŭ, precum amŭ vĕdutŭ, dice la finele pasagiuluĭ citatŭ, că singurulŭ rolŭ ce-lŭ potŭ jucá în poesiă, învĕţătura, preceptele morale, politica, și alte subiecte ale sciinţeĭ, este de a serví de ocasiune pentru esprimarea simţemêntuluĭ și a pasiuneĭ. Aicĭ nevrêndŭ 'ţĭ vine întrebarea : décă învĕţătura, preceptele morale, politica ș. a. nu suntŭ simţemêntŭ și pasiune, și nu suntŭ capabile de așa ceva, cum s'ar' putea totuși tocmaĭ în ele sĕ-se depună și tocmaĭ ele sĕ esprime simţemêntulŭ séŭ pasiunea ? Nu este acésta o contradicere neauditĕ în una și aceași construcţiune ? Décă criticulŭ în șirele cele dintâiŭ ale teoríeĭ sale admite numaĭ simţemêntulŭ séŭ pasiunea ca subiecte ale poesíeĭ, și eschide anume elementulŭ intelectualŭ séŭ scienţificŭ, cu ce dreptŭ, cu ce logică maĭ vine și înnódă după aceea și elementele, ce le-a eschisŭ odată ? Acéstă parte a teoríeĭ criticuluĭ remâne dar neînţelésă séŭ maĭ bine înfrânsă prin sine însăși, negată prin însuși criticulŭ, er' ceea-ce remâne lămuritŭ este, că criticulŭ, afară de pasiune séŭ simţemêntŭ, eschide din poesiă tóte cele-lalte elemente întelectuale, scienţifice și morale. După acéstă teoriă urméză, că operele luĭ Hesiodŭ, ale luĭ Lucreţiŭ, Georgicele luĭ Virgiliŭ, Epistolele luĭ Oraţiŭ, Comedia divina aluĭ Dante, o mare parte din operele luĭ Shakespeare și Goethe, și cele maĭ multe poesíĭ lirice ale luĭ Schiller, totŭ opere carĭ aŭ făcutŭ și vorŭ face gloria omenimeĭ, ar' urmá, dicŭ, că tóte acestea, fiindŭ-că conţinŭ unele esclusivŭ, ér' altele în mare parte, învĕţăturĭ,

elemente intelectuale, scienţifice, morale, sĕ fiă eschise din templulŭ Muselorŭ, ca nisce monstruositățĭ literare, cum se esprimă în unŭ locŭ criticulŭ! Câtă daună pentru nepriceputa omenime, că d-lŭ Maiorescu nu s'a născutŭ celŭ puţinŭ cu o miiă de anĭ maĭ înainte, pentru ca s'o scóţă din rătĕcire şi sĕ nu se maĭ închine la *monstruositățĭ*!

Dar ca sĕ vĕ puteţĭ face o ideiă şi maĭ lămurită de logica d-luĭ Maiorescu, de neputinţa sa de-a dominá cuprinsulŭ uneĭ micĭ broşure, încâtŭ celŭ puţinŭ sĕ nu se facă ridiculŭ prin cele maĭ copilărescĭ contradicerĭ, vĕ punŭ aicĭ în vedere o nóuă contradicere din cele maĭ drastice chiar în cestiunea de maĭ sus.

La pag. 113 d-lŭ Maiorescu dice, din cuvêntŭ în cuvêntŭ, urmatórele:

„Sĕ nu uitămŭ, că în poeţiĭ ceĭ marĭ, a cărorŭ chemare poetică este maĭ pe sus de contestaţiune, în Corneille, Racine, Shakespeare, Schiller, Góethe, *nu se află unŭ singurŭ versŭ de politică séŭ de teorĭĭ serióse asupra sciinţelorŭ.*"

Er' la pag. 47 în notă dice:

„Goethe în „*Faust*" vorbesce multŭ de *sciinţe*, Corneille în „*Horace*" de fapte din Istoria Romana, Scribe (décă este permisŭ a-lŭ numí lângă aceştĭ doĭ) în „*Verre d'eau*" de politica engleză" etc.

Se póte maĭ mare testimoniŭ de paupertate?

Dér' ca sĕ nu cugete criticulŭ, că temeiurile cu care voesce dînsulŭ a-şĭ jusificá teoría, arŭ cuprinde óre-care adevĕrŭ, şi prin urmare nu s'arŭ puté resturná tocmaĭ aşa de uşorŭ ca şi teoría insăşĭ, cu permisiunea d-sale mĕ voĭ esprimá şi asupra acestora.

Dènsulŭ dice : „(Poesía) nu-şĭ póte alege sujete, carĭ se ţinŭ de domenulŭ ocupaţiunilorŭ esclusive precum suntŭ cele scienţifice, fiindŭ-că acestea remânŭ neînţelese pentru marea majoritate a poporuluĭ, ci este datóre a ne representá simţeminte şi pasiunĭ, fiindŭ-că numaĭ aceste suntŭ comune tuturorŭ ómenilorŭ (putea adaoge : *şi dobitócelorŭ* !), suntŭ materia înţelésă şi interesantă pentru toţĭ.“

„Dar' chiar mărginindu-se poetulŭ scienţificŭ la acea minimă parte din publicŭ, care se alcătuesce din ómenĭ speciali, din politicĭ, filologĭ etc., se nasce pentru dènsulŭ o nóuă barieră : ceea ce chiar pe acestŭ terêmŭ este interesantŭ astădĭ, nu a fostŭ interesantŭ erĭ, şi nu maĭ interesézá mâne, şi o poesiá însufleţitá numaĭ de asemenĭ objecte ar perde din anŭ în anŭ din atraeţiunea eĭ.“ „Astădĭ se interesézá societatea publică română *la* (!) decentralisare ; societatea, ce se maĭ ocupá de cercetărĭ limbistice, *la* (!) unificarea ortografieĭ şi *la* (!) terminaţiunile cuvintelorŭ nóue : vorŭ trece óre mulţĭ anĭ, până când aceste cestiunĭ sĕ fiá şterse dela ordinea dileĭ ? Odată decentralisarea făcută, ortografía şi limba unificate, mişcarea causată prin tóte aceste ocupaţiunĭ trecătóre va încetá, şi nime le va puté reînviá în propriulŭ lorŭ interesŭ întrinsecu.“

„Prin urmare poesía rătĕcită în sfera sciinţeĭ şi a politiceĭ remâne ântăiŭ neînţelésă şi neinteresantă pentru marea majoritate a ómenilorŭ contimpuranĭ, şi este alŭ doilea perdută *la* generaţiunile următóre chiar' pentru cerculŭ restrinsŭ de îndividĭ pentru care a avutŭ unŭ

sensŭ și o atracțiune în diua nascereĭ eĭ.“ (pag. 48—9).

Atâtea suntŭ tóte temeiurile criticuluĭ ! Inaintea celorŭ ce cunoscŭ câtŭ de puținŭ literaturele clasice, aceste temeiurĭ nu aŭ trebuință se fiă resfrânse, căcĭ ele, din nefericire pentru criticŭ, vorbescŭ de-adreptulŭ încontra teoríeĭ, și singure ele o restórnă. Eŭ înse punŭ în vedere următórele :

Ce interesŭ maĭ avemŭ noĭ astădĭ d. e. de resboiulŭ Troianŭ, de jocurile olimpice ale Grecilorŭ, de luptele și de eroiĭ din ele, cine-ĭ maĭ cunósce astădĭ, cine maĭ scie amănuntele acelorŭ lupte și serbătorĭ naționale ? N'aŭ trecutŭ ele de atâța amarŭ de secolĭ ? Cu tóte acestea cine este acela, care se nu citéscă cu celŭ maĭ viŭ interesŭ, cu cea maĭ sublimă plăcere, poesíele luĭ Homerŭ, pe Pindarŭ, care cântă aceste lupte, serbătorĭ și eroiĭ lorŭ ? Câțĭ maĭ cunoscŭ astădĭ viéța vechilorŭ Romanĭ, plăcerile, certele, intrigile, și alte amănunte ale societățiĭ lorŭ ? Ce ne maĭ intereséză pe noĭ astădĭ tóte acestea, precum și triumfurile lorŭ ; că ce aŭ făcutŭ cutare séŭ cutare, cum i-a fostŭ numele, cine este cutare séŭ cutare pe care lŭ satirisézā Orațiu ș. a.? In scurtŭ, ce ne maĭ pasă nóuĕ de tóte acestea ? La prostime nimicŭ séŭ prea puținŭ ! Eĭ ! dar cine este acela, care se dică, că pentru aceea poesíele luĭ Orațiu, care tratézā aceste împregiurărĭ din viéța romană, ale luĭ Pindarŭ din cea gréca, nu maĭ aŭ nicĭ unŭ interesŭ, și-aŭ perdutŭ atracțiunea și valórea, și-aŭ devenitŭ o prosă legată? Lumea cea luminată, spuma societățiĭ, nu se adapă și se desfetéză și adĭ cetindu-ĭ, studiindu-ĭ ? In ce

întunerecŭ amŭ zăcé și adĭ, décă ceĭ ce aŭ creatŭ renascerea, ceĭ carĭ se înalță adĭ ca luminătorĭ, ca gloriĭ literare ale popórelorŭ, arŭ fi fostŭ de ideile nefericite ale d-luĭ Maiorescu?

D-lŭ criticŭ voiesce, ca poesiele sĕ fiă astŭ-felĭŭ compuse și numaĭ de-acele subiecte sĕ trateze, încâtŭ sĕ-le înțelégă toțĭ astădĭ ca și peste 2—3000 de anĭ fără picŭ de carte, căcĭ numaĭ ast-felĭŭ de poesiĭ potŭ fi interesante și eterne. O! d-lŭ meŭ, fiĭ convinsŭ, că póte peste 1000 anĭ de nu maĭ curêndŭ, chiar nicĭ d-ta nu aĭ maĭ înțelege, nu maĭ multŭ, dar' nicĭ chiar poesia luĭ Barbu țiganulŭ de-acolo din Iașĭ, pe care o citezĭ acum cu atâta plăcere:

Dragĭ boierĭ din lumea nóuă
Diua bună vĕ dicŭ vóue,
Eŭ mĕ ducŭ, mĕ prăpădescŭ
Ca unŭ cântecŭ *țigănescŭ*. (iertare! bĕtrânescŭ)

In fine o întrebare sĕ-mĭ maĭ permită d-lŭ criticŭ: pentru-ce óre atâțĭ poețĭ marĭ francesĭ, germanĭ, italienĭ ș. a. și-aŭ mâncatŭ dilele scriindŭ atâtéa volume de poesiĭ, pe care nicĭ conaționaliĭ lorŭ nu le înțelegŭ numaĭ écă așa cum aŭ scăpatŭ din sinulŭ mameĭ, ci trebue sĕ învețe carte și încă multă? Ce folosescŭ óre tóte acelea, décă ele „suntŭ neînțelese și prin urmare neinteresante pentru marea maioritate a ómenilorŭ contimpuranĭ", precum dice d-lŭ criticŭ? — Așa dară după nóua și celebra teoría a d-luĭ criticŭ ar' urmá, că bieții poețĭ românĭ pentru a puté fi înțeleșĭ de toțĭ, sĕ

cânte totŭ numaĭ ca *Barbu ţiganulŭ*, séŭ *„frundă verde,“* ér' ceĭ italienĭ *„Fiore di pepe“* şi aşa maĭ încolo.

In fine, ca sĕ-se védă câtŭ de minunatŭ a înţelesŭ d. Maioresсu pe esteticulŭ Vischer, pe care l'a despoiatŭ pe furişŭ, citămŭ următoriulŭ pasagiŭ din *Estetica* sa (III. p. 1186—7), unde dice: „Trebue sĕ observŭ, că poesía póte şi este îndreptăţită sĕ-se ocupe şi cu lucrurĭ abstracte. Acésta nu stă în contradicere cu capitoluluĭ 16, în care s'a arătatŭ numaĭ că nu este permisŭ a se schimbá ideia cu unŭ conceptŭ abstractŭ, pentru-că acolo este vorba despre centrulŭ unuĭ *totŭ* esteticŭ, aicĭ din contră numaĭ despre ceea ce póte sĕ întrevină, sĕ-se amestece numaĭ ca unŭ momentŭ în decursulŭ aceluĭ *totŭ*. Firesce unŭ asemenea momentŭ prosaicŭ trebue sĕ stee în strinsă legătură cu fondulŭ séŭ cu evoluţiunile centruluĭ séŭ ideiĭ viĭ-a opereĭ; astŭfeliŭ de împregiurărĭ cu totulŭ prosaice, d. e. cestiunĭ de dreptŭ, potŭ sĕ provóce cele maĭ cumplite pasiunĭ, problemele de sciinţe cele maĭ grele lupte sufletescĭ, şi érăşĭ din contră se póte, ca puterĭ morale sĕ îndeplinéscă fapte, sĕ întemeeze reforme, evoluţiunĭ, carĭ cuprindŭ în sine şi părţĭ prosaice pe care poetulŭ trebue sĕ le pună în evidenţă; totŭ aceste puterĭ morale potŭ sĕ-şĭ arăte avuţía şi adâncimea lorŭ, esprimândŭ adevărurĭ universale, sentinţe pline de înţelepciune, precum unŭ caracterŭ reŭ 'şĭ esprimă voinţa sa prin minciunĭ şi contradicerĭ. Ba încă tóte acéstea sûntŭ tocmaĭ necesare, când arta prin mijlocirea limbeĭ înfăţişéză viéţa în tóte formele în care ea se descopere; şi nu trebue sĕ

uitămŭ, că artele plastice suntŭ lipsite de acéstă prerogativă, fiindŭ-că ele nu potŭ înfăţişá viéţa în totŭ modulŭ eĭ de-a fi. Astŭ-felĭŭ, opere poetice cuprindĕtóre în carĭ poetulŭ póte se împletéscă cugetărĭ în formă abstractă fără se vateme obiectivitatea şi întruparea estetică, devinŭ tesaurĭ de adâncĭ adevĕrurĭ. Operele luĭ Shakespeare şi ale luĭ Göthe suntŭ tóte plĭne de sarea înţelepciuneĭ!"

Din acestea se póte vedé, că criticulŭ nostru, décă a cetitŭ, n'a înţelesŭ de locŭ acestŭ pasagiŭ, séŭ n'a ajunsŭ cu frundărirea cărţii p'acì, mărginindu-se a jumulí nu maĭ ce-ĭ cădea maĭ uşorŭ în mână. *)

IV.

Maĭ sus amŭ promisŭ, că vomŭ vorbí despre împregiurarea, cum d-lŭ criticŭ are nefericirea a se împedecá totŭ de poesíele cele rele, carĭ nu maĭ aŭ trebuinţă de critică, fiindŭ criticate prin sine înseşĭ, şi cum totŭ-odată a confundatŭ deosebitele specie ale poesíeĭ.

D-lŭ criticŭ, pentru a-şĭ ilustrá séŭ, maĭ bine, susţiné teoríele sale, scóte esemplele maĭ vêrtosŭ din poesíele studenţilorŭ dela Oradea-mare, séŭ din versificaţiunile altorŭ tinerĭ séŭ copiĭ bĕtrânĭ, carĭ se jócă şi eĭ de-a poesía. A criticá poesíĭ séŭ versurĭ de-acestea nu însemnéză nicĭ maĭ multŭ nicĭ maĭ puţinŭ, decâtŭ a cărá

*) A se vedé totŭ *Estetica* luĭ Vischer v. III. p. 1382. Asemenea Biese *Philosophie des Aristoteles* I, 327, 626; II, 684; şi *Poetica* luĭ Aristotele capit. VI.

lemne în pădure, séŭ a spălá pe arapulŭ. Dar' d-lŭ criticŭ 'mi va obiectá fără îndoiélă, că numaĭ cu acelea și-a pututŭ ilustrá și susținé teoríele sale maĭ bine și la priceperea tuturorŭ, căcĭ dênsulŭ voiesce a fi înțelesŭ de toțĭ. Eŭ i daŭ dreptŭ, că anume d-sa nu putea face altŭ-felĭŭ, și décă va bine-voĭ a primí și dênsulŭ dela noĭ unŭ micŭ sfatŭ pentru alte critice ulterióre asupra poesíeĭ române, cu care ne va maĭ înavuți, se-și procure unŭ Calendariŭ de ale luĭ Moise Bota séŭ, din ceĭ maĭ noĭ, poesíile luĭ Prodănescu și ale luĭ Moralescu, și acolo va aflá esemple și maĭ bune pentru teoríile d-sale estetice!

Critica numaĭ atuncĭ va meritá acestŭ nume, și numaĭ atuncĭ va esercitá influință bine-făcătóre, când ea analiséză opere de valóre, lămurindŭ și punêndŭ în evidență, în modŭ scienţificŭ și esteticŭ, diversele lorŭ calităţĭ, séŭ cercetândŭ opere ale cărorŭ defecte, la toțĭ séŭ la o mare parte, nu suntŭ cunoscute séŭ publiculŭ se află în nedumerire, și operele se bucură de-o laudă și autoritate póte nemeritată, ducŭ și pe alțiĭ în rătécire, imitându-le și corumpêndu-le gustulŭ, séŭ carĭ suntŭ pe nedreptulŭ condamnate séŭ uitate; dar' a criticá lucrurĭ, carĭ nu le maĭ cetesce nime, cu atâtŭ maĭ puținŭ le imitéză, ci tótă lumea până chiar și autoriĭ lorŭ le ținŭ de aceea ce suntŭ în adevĕrŭ, adecă jucăriĭ literare, însemnéză érăși numaĭ a se jucá de-a critica.

Décă criticulŭ a voitŭ se dee juneĭ nóstre generaţiunĭ unŭ îndreptariŭ pe terenulŭ poesíeĭ române, pentru ce nu a descoperitŭ și probatŭ totŭ-odată în critica sa și

defectele acelorŭ poeţĭ românĭ, carĭ pân' acum, cu dreptŭ séŭ fără dreptŭ, suntŭ consideraţĭ ca autorităţĭ, poesía română înse în eĭ se află, după părerea d-luĭ criticŭ, în o stare de înjosire? De ce n'a demonstratŭ, din ce cause nu suntŭ bune poesíele luĭ Bolintineanŭ, Alecsandri ş. a. pe care generaţiunea junĕ le cetesce cu plăcere şi uniĭ le imitéză? Pentru-ce nu ne-a spusŭ unde zace reulŭ în poesíele lorŭ? A luá unŭ cuvêntŭ, unŭ versŭ séŭ şi unŭ pasagiŭ întregŭ de icĭ, de colea, şi a spune că cela este tocitŭ, cela-l-altŭ nu sensibilisézĕ ideia, şi ce maĭ sciŭ eŭ câte alte *silabisărĭ* poetice, vream se dicŭ sensibilisărĭ, a dice d. e. că „Eliade nu arată în scrierile sale nicĭ o inspiraţiune de adevĕratŭ poetŭ, ci numaĭ o adunare de reflecsiunĭ manierate“ (vedĭ pag. 113), din punctŭ-de-vedere criticŭ nu însemnézĕ nimicŭ, şĭ cine este datoriŭ sĕ-lŭ crédă pe d-lŭ criticŭ numaĭ écă aşa pe vorbe în vêntŭ, până nu se convinge din contră cu temeiurĭ şi desfăşurărĭ scienţifice şi estetice? Pentru-ce, dicŭ, nu a făcutŭ d-lŭ criticŭ astŭ-feliŭ, pentru care eŭ i-aşĭ fi mulţămitŭ celŭ dintâiŭ, şi pentru-ce a preferitŭ a se acăţá de jucăriile bieţilorŭ băetanĭ dela Oradea-mare, când şi orbulŭ vede, că lorŭ nicĭ le-a plesnitŭ prin capŭ a se luptá cu cineva pentru petrecerile lorŭ atâtŭ de nevinovate şi totŭ-odată laudabile, şi după-ce d. criticŭ crede că i-a învinsŭ, apoĭ duce în triumfŭ pe Bărbu lăutariulŭ dela Iaşĭ (v. p. 79).

Ce se atinge de confundarea specielorŭ poesíeĭ, constatŭ maĭ ântâiŭ, că d-lŭ criticŭ nu ne spune pentru care ramŭ de poesiă se înţelegŭ teoríele d-sale, pentru

lirică, epică, dramatică, didactică séŭ pentru tóte deodată, aşa pe nealesŭ? Teoría d-luĭ criticŭ, că poesía ar' avé sĕ esprime totŭ-de-una numaĭ simţeminte séŭ pasiunĭ, abstrăgândŭ dela aplicarea eĭ la musică de care amŭ vorbitŭ maĭ sus, pe terenulŭ poeticŭ are înţelesulŭ seŭ esclusivŭ numaĭ în poesía lirică, apoĭ şi aicea numaĭ în acea speciă, care este cu deosebire acomodată spre a se cântá, séŭ în aşa numitele cântece, ce germanulŭ înţelege sub cuvêntulŭ „*Lied*", francesulŭ sub „*Chanson*", ér' noĭ putemŭ subsumá fórte nimeritŭ sub „*doina*" séŭ în inţelesŭ strînsŭ sub „*cântecŭ.*" D-lŭ criticŭ înse, acéstă teoriă mărginită într'unŭ cercŭ fórte strimtŭ din poesía lirică a înălţat'o la teoriă generală pentru orĭ-ce feliŭ de poesiă. Causa este, că nu a înţelesŭ şi a pişcatŭ numaĭ icĭ colea prin voluminósa opera a esteticuluĭ germanŭ. Décă dênsulŭ lŭ decopiá celŭ puţinŭ aicĭ maĭ bine, şi cetiá cu pacienţa, ce trebue s'o aibă unŭ criticŭ, unŭ judecătoriŭ, ceea-ce dice elŭ în Estetica sa (III. pag. 1351 şi 1352), fără îndoiélă nu ar' fi pututŭ comite acéstă neiertată greşélă, care, după tóte cele-l-alte abnormităţĭ, maĭ face din studiulŭ d-luĭ Maiorescu şi o babilonia.

Din câte amŭ desfăşuratŭ pân' aicĭ despre teoriile d-luĭ Maiorescu ne-amŭ convinsŭ totŭ-odată, că décă poeţiĭ de pân'acum aĭ popórelorŭ arŭ fi urmatŭ teoriĭ ca ale d-luĭ Maiorescu, astădĭ nu amŭ avé poesiĭ decâtŭ de cele cu „frundă verde", séŭ ca ale luĭ Barbu lăutariulŭ, ér' poesía, în locŭ de a representá epocele spirituluĭ omenescŭ, în locŭ de a luptá şi ea pentru interesele cele marĭ ale popórelorŭ, în locŭ de a le regenerá

şi a le împinge pe calea cea lungă şi anevoiósă a progresuluĭ, le-ar' fi învêrtitŭ eternŭ într'unŭ cercŭ viciosŭ, le-ar' fi moleşitŭ, demoralisatŭ şi înselbăticitŭ, cultivândŭ esclusivŭ simţemêntele bucurieĭ, durereĭ, ureĭ şi a resbunăreĭ, a desgustuluĭ de viéţă, a despreţuluĭ de lume, şi astŭ-feliŭ lângedía, în care pe Chinezĭ i ţine religiunea lorŭ de miĭ de anĭ, pe popórele civilisaţiuneĭ de adĭ le-ar' fi ţinutŭ poesía. Este óre sórtea poesieĭ a nu se schimbá nicĭ odată, a nu se plecá după cerinţele şi spiritulŭ timpuluĭ, ci a se despărţí de progresele şi chiar de interesele omenireĭ? Cine va fi atâtŭ de mărginitŭ, care sĕ susţină aşa ceva, când poesía tuturorŭ popórelorŭ şi din tóte timpurile probéză contrariulŭ?

Teoriile d-luĭ Maiorescu arŭ voí sĕ facă aşa ceva din poesía română, ca ea adecă sĕ nu maĭ cânte de *naţionalitate* sub care d. Maiorescu dice că se *„ascunde egoismulŭ şi barbaría“*, *) sĕ nu maĭ înalţe aspiraţiunile naţionale, sĕ nu maĭ alimenteze sentimentele religióse şi morale, carĭ tóte după d-sa trebue eschise din poesiă, ci s'o dejoséscă de-o parte la o jucăriă a sentimentelorŭ vage şi uşóre, de-altă parte la pasiunile selbaticóse, ca ura, resbunarea, desgustulŭ, pesimismulŭ ş. a. Prin acésta poesía nu numaĭ ar' fi cu totulŭ nefolositóre, ci din contră cea maĭ stricăciósă, ér' ea ca artă s'ar' coborí maĭ jos de tóte artele, şi ar' devení chiar imposibilă?

Poeţiĭ, adevĕraţiĭ poeţĭ, sciŭ, pricepŭ prea biñe misiunea lorŭ, care nicĭ odată nu se învéţă din teoriĭ,

*) *Contra scóleĭ Bărnuţŭ* de T. Maiorescu, Iaşĭ 1868, p. 105

ér' cei ce nu o pricepŭ, séŭ vreaŭ s'o învețe din teoríi, nu suntŭ nimicŭ maĭ puținŭ decâtŭ poețĭ. Adevěrațiĭ poețĭ românĭ, aŭ priceputŭ totŭ-de-una misiunea lorŭ. Operele lorŭ suntŭ probă viiă despre acésta. Ér' décă noĭ nu avemŭ poețĭ ca Francesiĭ, Italieniĭ, Germaniĭ și alțiĭ, nu este vina -nóstră, ci a legilorŭ progresuluĭ peste carĭ nime nu póte sărí. Apoĭ noĭ nu putemŭ face minunĭ, ca sĕ producemŭ în 10—20 séŭ fiă chiar și 100 anĭ, ce alte popóre cu multŭ maĭ marĭ, cu multŭ maĭ favorisate de sórte, abia aŭ produsŭ în sute de anĭ. Ér' décă poețiĭ noștri arŭ urmă teoríile babilonice și sibaritice ale d-luĭ Maiorescu, sĕ maĭ trăimŭ chiar milióne de anĭ și n'amŭ ajunge unde aŭ ajunsŭ popóre ca cele amintite maĭ sus, din contră în scurtŭ timpŭ amŭ devenĭ o turmă de ómenĭ moleșițĭ, fară aspirațiunĭ, fără energíă, demnĭ de a perí séŭ a ajunge sclavĭ altora. Acésta sĕ fiă chiămarea poesíeĭ?

V.

Rătecirile și confusiunile d-luĭ Maiorescu nu s'aŭ terminatŭ încă. Acum vine și le încoronéză. La finele criticeĭ d-sale face o colecțiune de poesíĭ din diverșĭ poețĭ românĭ. D-sa ne spune în prefață, că aceste poesíĭ le aduce ca *esemple de poesíĭ maĭ bune*, se înțelege, pe basa teoríilorŭ sale. Noĭ amŭ vĕdutŭ din capitolele anterióre, că d-lŭ Maiorescu eschide depe terenulŭ poesíeĭ totŭ ce este politicŭ, istoricŭ, elementŭ întelectualŭ, științificŭ și moralŭ. Acum logicŭ erá, ca d-sa sĕ aducă ca esemple numaĭ de acele poesíĭ, carĭ respundŭ teoríilorŭ sale. A-

ceste esemple arŭ fi trebuitu sĕ fiă numaĭ aşa numite „*cântece.*“ Ce face înse ? Pe lângă aşa numite „*poesiĭ lirice*“, unŭ-spre-dece la numĕrŭ, maĭ pune dece „*fabule şi epigrame*“ şi treĭ-spre-dece „*balade.*“

Fabulele şi epigramele, carĭ se ocupă cu morala şi cu ideĭ abstracte, *baladele*, carĭ cuprindŭ elementŭ politicŭ şi istoricŭ, subiecte ce d-lŭ Maiorescu „*ca cele maĭ rele aberaţiunĭ, cele maĭ decăţlute producerĭ*“ (pag. 38—39) le-a eschisŭ depe terenulŭ poesieĭ : tóte acestea trebuiă sĕ le eschidă din colecţiunea sa de esemple, susţinêndu-le înse, dênsulŭ ântâiŭ a recunoscutŭ, că a bătutŭ câmpiĭ în teoriile sale, şi a probatŭ, că nu scie ce face. Apoĭ cum ? unŭ asemenea „*nu-sciŭ-ce-facŭ*“ maĭ are pretenţiunĭ de a regulá şi luminá pe alţiĭ ?

Dar sĕ trecemŭ peste acésta. Sĕ cercetămŭ gustulŭ şi pĕtrunderea d-luĭ Maiorescu la alegerea esemplelorŭ. Décă d-sa în espunerea séŭ adecă plagiarea teoriilorŭ a fostŭ atâtŭ e nefericitŭ, apoĭ, deŭ, în alegerea esemplelorŭ este chiar de compătimitŭ.

D. Maiorescu, relativŭ la antología de esemple, dice în *prefaţă* următórele : că dênsulŭ publică „o antología în care tóte poesiile sĕ fiă . . . însuflate de unŭ simţemêntŭ poeticŭ şi ferite de înjosire în concepţiune şĭ în espresiunĭ“, căcĭ „o critică seriósă, continuă maĭ încolo, trebue sĕ arate modelele *bune* câte aŭ maĭ remasŭ şi sĕ le distingă de cele *rele*“. Va se dică suntŭ şi *modele rele* !

Observămŭ, că poesiile ce le-a luatŭ din Bolintineanŭ, Alecsandri şi Alecsandrescu, suntŭ totŭ de acelea, unde

criticului nu i-a trebuitŭ nicĭ unŭ gustŭ, nicĭ o judecată, fiindŭ-că ele eraŭ deja cu multŭ maĭ naínte alese de gustulŭ și opiniunea generală a publiculuĭ. Prin urmare gustulŭ și pĕtrunderea d-luĭ Maĭorescu le putemŭ judecá numaĭ după alegerea acelorŭ piese, carĭ marelui publicŭ séŭ nu-ĭ eraŭ cunoscute séŭ cărora elŭ din necunóscere orĭ nesciinţă nu le dase încă nicĭ o atenţiune, nu le arătase plăcerea sa. Cu deosebire criticulŭ trebuiá sĕ-și arate agerimea gustuluĭ și a judecăţiĭ în alegerea pieselorŭ lirice, căcĭ asupra acestora a făcutŭ dênsulŭ teorĭĭ peste teorĭĭ pe 117 pagine, pe când tóte cele-l-alte specii de poesĭĭ, balade, fabule, epigrame, declarate în teorĭile sale de *modele rele*, în antologiă vine și le primesce ca *modele bune*!

Dar' fatalŭ, tocmaĭ în alegerea acestora s'a arătatŭ nu se póte maĭ sarbedŭ la gustŭ și maĭ têmpitŭ la judecată, și când dicŭ *sarbedŭ* și *têmpitŭ*, este espresiunea cea maĭ móle pentru omulŭ ce se pretinde a fi nu numaĭ criticŭ esteticŭ, dar chiar regeneratoriŭ. Sĕ vedemŭ!

Singure dóue piese: *Dedicaţiă* și *Cinelŭ-Cinelŭ* ale d-luĭ Alecsandri, deja popularisate cu multŭ maĭ nainte, suntŭ piese care potŭ serví cu dreptŭ cuvêntŭ ca esemple. Cele-l-alte, unele suntŭ „rele aberaţiunĭ", altele „decăḑute producerĭ".

Unŭ sonetŭ alŭ luĭ A. Sihleanŭ sună

Peste ţermurĭ depărtate
Veḑĭ tu *rîulŭ călătorŭ*
Cum în valurĭ turburate
Se asvârle în izvorŭ?

P'a luĭ valurĭ singurate
Veḑĭ cum vêntulŭ *mugitorŭ*
Mişcă trestia şi-o bate
Şuerândŭ îngrozitorŭ?

Rîŭ-i viéţa-mĭ sbuciumată
Şi-acea trestiă *mişcată*
I-alŭ meŭ sufletŭ *durerosŭ*;

Viitorulŭ ce m'aştéptă
E *pustía* cea *deşartă*
Depe malulŭ *nisiposŭ*.

Nu te poţĭ mirá de-ajunsŭ cum acéstă absurdıtate, criticulŭ, între alte poesíĭ maĭ bunişóre ale luĭ Sihleanŭ, a aflat'o singură unŭ modelŭ-*bunŭ*. Unŭ rîŭ *călătorŭ peste ţermurĭ*, şi încă depărtate, se asvêrle — *în izvorŭ*! Şi, cu tóte că elŭ a trecutŭ peste ţermurĭ, maĭ are malurĭ şi cu trestiă, ba maĭ este şi o *pustíă deşértă* (suntŭ şi pustíĭ împopulate?) pe *unŭ malŭ nesiposŭ*. — Ce lume întórsă este acésta nicĭ d-ḑeŭ n'o maĭ cunósce, necum noĭ pĕcătoşiĭ. Dar' apoĭ *vêntulŭ mugitorŭ* maĭ *şuerândŭ* şi *îngrozitorŭ*, şi sufletulŭ atâtŭ de *durerosŭ*, care cu tóte acestea sémănă numaĭ cu o trestiă *mişcată*?

În poesía luĭ T. Şerbănescu sub titlu *Privescŭ*, cetimŭ unele ca acestea:

Privescŭ cerulŭ în uimire,
Apoĭ me 'ntorcŭ şi *privescŭ*
Cu totŭ sufletu 'n *privire*
Ochi-ţĭ d'un azurŭ cerescŭ.

Şi nu potŭ *de a* nu-ţĭ ḑice:
Ochiĭ teĭ, scumpŭ îngerelŭ!

Suntŭ, ah! *crede p'unŭ ferice*!
Dóue picăturĭ de cerŭ.

Picăturĭ în *suprafață*
Dar' ca *spaciulŭ* fără fundŭ,
Câte lumĭ în a lorŭ *cétă*
Și-adâncime se ascundŭ!

Sĕ nu maĭ vorbimŭ de stilŭ și de espresiunĭ, dar' nisce *picăturĭ* (ochii), carĭ suntŭ și *sóre* (cum ne spune în o strofă) și *cerŭ*, ba încă și cétă, trebue într'adevĕrŭ, că suntŭ cum nu vedĭ nicĭ buiguindŭ de lângóre.

Dorŭ, o altă poesiă de acelașĭ, care începe

Bate vêntulŭ, *bate tare*

și termină cu

Și atuncĭ pe pămêntŭ, *atunce*

este unŭ *modelŭ* de ideĭ și stilŭ fără nicĭ unŭ d-deŭ.

Dóue poesiĭ ale luĭ Nicoleanŭ suntŭ totŭ ce a scrisŭ elŭ maĭ reŭ. In epistola adresată *Uneĭ dómne*, lasă că nu-ĭ absolutŭ nicĭ o ideiă poetică, dar' apoĭ espresiunele, stilulŭ!

Căcĭ te înșelĭ, décŭ veĭ crede, că doiósa mea simțire
Căutândŭ a ta *presință* și 'ntêlnindŭ a ta privire
A doritŭ alŭ tĕŭ amorŭ.

Tu nu eraĭ decâtŭ umbra, ce'mĭ *serviá* de apĕ*rare*,
Ca sĕ nu-mĭ topéscă ochiĭ rațele nemuri*tóre*
Din sufletulŭ, ce iubescŭ;

Tu nu eraĭ, decâtŭ *pânza* totŭ-de-una *suspendată*
Subt *care ascundea suspinulŭ* a mea inimă 'nfocată
Privindŭ chipu-ĭ îngerescŭ.

Va sĕ ḑică acea dómnă erá *umbra*, ba ceva maĭ substanţialŭ — *pânza* ce sta *suspendată* şi poetulŭ 'şĭ ascundea — suspinulŭ sub ea. Tabloŭ! Er' în „*chipu-ĭ*“ poetulŭ nu scie sĕ deosebéscă pronumele personale de a 2-a şi a 3-a persónă.

Er' în piesa *O victimă* totŭ de Nicoleanŭ, o femeiă ca o *umbră străină călătóre* cântă pe o *notă desolată* următórele :

Amorŭ scânteiă smulsă din raḑele cerescĭ!
Tu care dândŭ viéţă şi mórtea pregătescĭ ;
Fiinţa ta de flacărĭ ca *geniulŭ proscrisŭ*
Şi-a *suspendatŭ* locaşulŭ pe marginĭ de abisŭ
Câtŭ inima, ce *sbóră* spre elŭ (?) şi se *ridică*,
Se 'ntórce 'ngălbinită de jale (?) şi de frică,
Şi strinsă *violată de braţu-ţĭ nevĕḑutŭ* (!)
Ca undele perdute p'unŭ rîŭ necunoscutŭ (?),
Alunecă din *sinulŭ plăceriĭ d'aurite*
Pe *braţele dureriĭ de lacremĭ veşteḑite*,
P'alŭ căriĭ patŭ (?) veghéză, suspină şi tresare
Căinţa, gelosía şi cruda desperare.
Căcĭ unde-ĭ muritoriulŭ, *vaĭ* ! care n'a gustatŭ
Din cupa ta (?) veninulŭ ?—Şi cin' s'a lăudatŭ,
Când furiile sórteĭ pe capu-ĭ se ridică,
Sĕ-şĭ fi privitŭ ruina în faţă fără frică
Şi fără remuşcare ?—Suspinulŭ *infortuniĭ*
Nu-ĭ tânguiosŭ şi dulce ca glasulŭ rugăciuniĭ.....

„Amorulŭ ca unŭ *geniŭ proscrisŭ* (?) şi-a suspendatŭ locaşulŭ pe marginĭ de abisŭ, — *inima violată de braţu-ĭ* nevĕḑutŭ (mi se pare amorulŭ nu *violéză* şi încă cu *braţulŭ* (!) ci străpunge ca săgéta) alunecă din sinulŭ

plăcerii pe brațulŭ durerii, p'alŭ căreĭ patŭ veghiéză nu sciŭ ce....."

Inţelegeţĭ ceva din acéstă înnodare de vorbe, ce sună ca talangele dela o brașovéncă?

Er' încâtŭ pentru amiculŭ seŭ, d-lŭ I. Negruzzi, criticulŭ i-a făcutŭ o mare nedreptate scoţêndu-ĭ la lumină *pĕcate* ereditare ca

Nóptea *profundă*
In *ea cufundă*
Pămêntulŭ *june reînfloritŭ*

Boltă senină
Blândă lumină
Varsă *din sinulŭ* seŭ auritŭ;

Și totulŭ *tace*
Divină *pace*
Peste natură domnesce *linŭ*.

Nópte *profundă* va se dică întunecósă și totuși „boltă senină cu sinŭ auritŭ varsă *lumină*"; nóptea care cuundă *ea în sine* pămêntulŭ sémĕnă a unŭ Saturnŭ femeninŭ, care 'și mâncă copiiĭ; pămêntulŭ care este *june*, fără sĕ scimŭ cum se întêmplă acésta, maĭ vêrtosŭ căcĭ fiindŭ cufundatŭ în nópte nicĭ nu-lŭ maĭ poţĭ vedé, décă e june séŭ bĕtrânŭ, vesteditŭ séŭ *reînfloritŭ*; *totulŭ tace* și cu tóte acestea se maĭ adaogĭ și *pacea divină* despre care trebue sĕ maĭ spunĭ, că domnesce *linŭ*, ca și cum ar' puté domní și *cu vuetŭ*: tóte acestea suntŭ *raritățĭ* prea dese în treĭ strofe mititele.

D. Maiorescu și-a făcutŭ chiar pĕcatŭ, că n'a lăsatŭ ascunsŭ unde erá pe unŭ óre-care N. Georgescu, care 'și

pusese în capŭ, se vede, sĕ alunge Musele din Românía cu galantele sale propunerĭ :

Veĭ tu aurŭ ? Veĭ putere ?
Gloriă, *coronĭ*, măririĭ ?
Din a ceruluĭ avere (!)
Din ce veĭ, împărtăşirĭ ?

Acestea suntŭ *modelele* de poesiă lirică recomendate de d-lŭ Maiorescu.

Ne pare reŭ, că d-luĭ Maiorescu nu i-a succesŭ critica, nicĭ chiar' plagiând'o, precum nicĭ alegerea pieselorŭ lirice, unŭ lucruînse, închiândŭ, trebue sĕ i-lŭ recunóscemŭ : criticulŭ şi-a aflatu poeţiĭ !

VI.

Postscriptum. Capitólele I—IV din acestŭ studiŭ s'aŭ publicatŭ suntŭ acum 19 anĭ. Deóre-ce scrierea d-luĭ Maiorescu a fostŭ pusă, se înţelege, de d-sa ca programă de regenerare a poesíeĭ române, şi anume pentru cetişóra, din care face parte, şi care de atuncĭ a şi începutŭ a scóte o revistă literară, credemŭ că acum, după 19 anĭ, suntemŭ în dreptŭ sĕ întrebămŭ : ce resultate a avutŭ acéstă programă atâtŭ de suméţă, pe terenulŭ poesíeĭ române ? După unŭ atâtŭ de lărmuitoriŭ începutŭ trebuiá sĕ ne aşteptămŭ la dóue lucrurĭ :

Ántâiŭ, la studiarea de-amĕruntulŭ a poeţilorŭ de maĭ nainte, arătândŭ şi probândŭ, la fiă-care din ceĭ maĭ însemnaţĭ, defectele de concepţiune, de estetică, artă şi limbă, că astŭ-feliŭ nu numaĭ sĕ-se ḑică aşa pe de-asupra,

că suntŭ reĭ, că arŭ trebuĭ scrierile tuturorŭ aruncate în focŭ, cum ḑisese d-lŭ Maiorescu totŭ pe atuncĭ în o conferinţă publică, ci acésta sĕ-se şi pună în vederea tuturorŭ prin analise şi studiĭ critice, pentru-ca sĕ-se lumineze, şi alţiĭ şi cu deosebire poeţiĭ maĭ tinerĭ sĕ scie de ce sĕ-se feréscă şi cum sĕ facă de-aicĭ încolo maĭ bine. Intrebămŭ acum, unde suntŭ aceste studiĭ, unulŭ celŭ puţinŭ, décă nu maĭ multe? Aŭ făcutŭ vre-o analisă critică, aşa cum se face în lumea adevĕratŭ literară, asupra luĭ Bolintineanŭ, Eliade, Mureşianŭ, Alecsandri, Văcărescu, Alecsandrescu ş. a.? Nicĭ una macar. Aŭ scrisŭ celŭ puţinŭ vre-o mică istorióră asupra literatureĭ române? Nicĭ n'aŭ visatŭ. Firescŭ lucru, căcĭ pentru tóte acestea se cerŭ talente şi studiĭ serióse, îndelungate, ér' nu jocurĭ de praştiă. Ce aŭ făcutŭ dar de-atâta timpŭ? Ca sĕ facă lumea sĕ crédă, că eĭ suntŭ ceea-ce nu suntŭ, şi-aŭ bătutŭ jocŭ de scriitoriĭ maĭ bĕtrânĭ, s'aŭ lăudatŭ şi s'aŭ cocoţatŭ neîncetatŭ eĭ în de eĭ, aŭ aruncatŭ cu noroiŭ în carĭ nu voiaŭ sĕ-ĭ crédă şi aŭ îmbĕtatŭ publiculŭ prea-răbdătoriŭ cu apă rece. Prin acésta aŭ cugetatŭ eĭ, că aŭ sĕ dee o direcţiune maĭ bună literatureĭ, pe când lorŭ le lipsiá nu numaĭ pregătirile şi vederĭ sănătóse, ci chiar şi bunulŭ simţŭ, şi modestía, cuviinţa, neapĕratŭ trebuincióse unuĭ scriitoriŭ. In loculŭ acestora eĭ se înfăţişaŭ publiculuĭ numaĭ cu sumeţía şi cu vuetulŭ propriŭ tuturorŭ golici unilorŭ.

Alŭ doilea, în acestŭ timpŭ de vre-o 20 anĭ, trebuiaŭ, conformŭ programeĭ ce şi-aŭ pusŭ, sĕ producă o literatură poetică, cum ḑiceaŭ dênşiĭ, maĭ sănătósă, maĭ pe sus

de cea pân' acì. Trebue sĕ mărturisimŭ, că în acestŭ punctŭ membriĭ cetişóreĭ s'aŭ ţinutŭ strînsŭ de ideile programeĭ. Eĭ adecă aŭ esilatŭ depe terenulŭ poesieĭ sentimentulŭ şi aspiraţiunile naţionale, durerile, bucuríile, marile avênturĭ, carĭ suntŭ legate de puternica ideiă a naţionalităţiĭ, şi prin care cu deosebire se întroducŭ în sinulŭ societăţiĭ curentele cele marĭ, carĭ nu maĭ ele suntŭ în stare sĕ înalţe, pe diverse terene ale activităţiĭ omenescĭ, la o culme óre-care, popórele, statele.

În loculŭ unorŭ asemenea înalte sentimente, noiĭ versuitorĭ s'aŭ mărginitŭ în generalŭ la sentimentulŭ amoruluĭ. Cercetaţĭ tóte poesíile lorŭ, şi vĕ veţĭ convinge câte se află în carĭ sĕ nu se vaite, sĕ nu móră şi sĕ nŭ învieze de miĭ de orĭ, sĕ nu fiă înşelaţĭ şi înşelătorĭ totŭ de-atâte orĭ? Sentimentulŭ lorŭ de amorŭ nu-lŭ simţĭ nicĭ odată eşindŭ, décă nu ferbinte celŭ puţinŭ caldŭ, din inimă, din contră elŭ pare că ese din céfă: elŭ este maĭ ţotŭ-de-una nu sentimentulŭ însuşĭ, ci numaĭ făţăría luĭ pentru a puté înşirá o sumă de frase tocite, róse, ca şi surtuculŭ scolarilorŭ în cóte. Restrîngându-se eĭ pe terenulŭ poeticŭ numaĭ la sentimentulŭ amoruluĭ, amŭ fi aşteptatŭ, ca celŭ puţinŭ liriceĭ sĕ-ĭ dee în acestŭ timpŭ unŭ avêntŭ. Care este înse lirica lorŭ? Pe cine 'lŭ mişcă, cine o cântă? Nu gustămŭ, nu cântămŭ noĭ şi astăţĭ totŭ lirica poeţilorŭ vechĭ? Şi apoĭ lirica orĭ se împune când se nasce, orĭ nicĭ odată, căcĭ lirica, care nu este înţelésă şi gustată când apare, nu va maĭ fi nicĭ când. Acésta este natura liriceĭ, şi nu maĭ are trebuinţă a fi anume esplicată.

Dar décă eĭ în adevérŭ n'aŭ produsŭ lirică în înțelesulŭ strînsŭ, de ce n'aŭ scosŭ celŭ puținŭ dóue-treĭ balade, fiă chiar numaĭ de amorŭ, dar balade, carĭ sĕ prindă cum aŭ prinsŭ de esemplu ale luĭ Bolintineanŭ? Căutațĭ în „*Convorbirĭ literare*“ și vĕdețĭ în vre-o dóue-decĭ de anĭ, câțĭ poețĭ „aplaudațĭ și consacrațĭ“ eĭ în de eĭ s'aŭ pĕrêndatŭ, și vĕ întrebațĭ de-a remasŭ vre-o urmă ceva maĭ adâncă în sentimentulŭ, în amintirea publică, căcĭ i dispensămŭ de-a puté ținé esamenŭ înaintea cerințelorŭ arteĭ; ca sĕ fiă aprinsŭ vre-una entusiasmulŭ publicŭ, nicĭ nu nu maĭ vorbimŭ. Cŭ tóte că nu trebue sĕ-se uite, că n'aŭ lăsatŭ nicĭ o ocasiune, nicĭ unŭ mijlocŭ, ca sĕ ajungă la așa-ceva. Poesíele, ca și iubitele lorŭ, suntŭ palide, străvĕdíĭ ca nisce figurĭ de céră din museele ambulante, somnoróse, lenóse, bolnăvicióse, nimicŭ verede, nimicŭ sănătosŭ, nicĭ în față, nicĭ în sufletulŭ lorŭ. Décă ar' fi sĕ facemŭ tipulŭ femeiĭ române după cum suntŭ chimerele acestorŭ versuitorĭ, sfincsulŭ luĭ Edipŭ ar' remâné sĕ-lŭ încalece copíiĭ. Unŭ străinŭ, care nu ar' cunósce poporulŭ românŭ și arŭ avea nefericirea sĕ-ĭ studieze caracterulŭ, aspirațiunile, puterea luĭ de viéță, după poesíele unorŭ asemenea dișĭ poețĭ, n'ar' aflá decâtŭ unŭ poporŭ enervatŭ, moleșitŭ, nisce sibariți, și te-ar' rîdé séŭ ar' crede că visezĭ când i-aĭ spune, că acestŭ poporŭ tocmaĭ în acestŭ timpŭ a desvoltatŭ o energiă, a îndeplinitŭ fapte eroice, ce aŭ pusŭ în uimire.

Dar' lucrulŭ este maĭ gravŭ. Bine, când tocmaĭ poesía trebue sĕ fiă espresiunea cea maĭ înaltă a spirituluĭ timpuluĭ, a caracteruluĭ, a aspirațiunilorŭ, a fap-

telorŭ unuĭ poporŭ în mijloculŭ căruia se scrie, nu este ridiculŭ și chiar rușinosŭ, că poețiĭ luĭ, și încă chiar aceia carĭ se pretindŭ singurĭ poețĭ și regeneratorĭ, tocmaĭ eĭ sĕ fiă contrariulŭ dela ceea ce simte, aspiră și îndeplinesce cu arma în mână poporulŭ în mijloculŭ căruia eĭ trăiescŭ, și pe care eĭ pretindŭ sĕ-lŭ regenereze? O situațiune maĭ comică și maĭ absurdă nu ne-aducemŭ aminte sĕ-se fiă întêmplatŭ în nicĭ o literatură vechiă séŭ nóuă, cum s'a întêmplatŭ cu pretinșiĭ noștri poețĭ.

Adevĕrațiĭ poețĭ totŭ-de-una séŭ împingŭ eĭ, fiă chiar numaĭ cu încetulŭ, masele la marĭ aspirațiunĭ, la fapte strălucite, séŭ celŭ puținŭ mergŭ împreună cu curentulŭ celŭ mare alŭ poporuluĭ, ajutândŭ și eĭ realisarea ideilorŭ puse deja în curgere; dar' că poețiĭ sĕ-se afle cu totulŭ în altŭ curentŭ, și încă într'unŭ curentŭ ca pământulŭ de cerŭ maĭ pe jos de curentulŭ, de aspirațiunile, de faptele poporuluĭ întregŭ, acésta este totŭ ce póte fi maĭ compromițĕtoriŭ pentru poesiă. Ca poețiĭ sĕ fiă plinĭ de focŭ, de energiă, de aspirațiunĭ, de dorŭ de fapte marĭ, ér' poporulŭ sĕ fiă moleșitŭ, decăḑutŭ, adormitŭ, acésta este unŭ lucru ce s'a întêmplatŭ nu odată, și se esplică de sine, căcĭ acésta este chiămarea poețilorŭ, acésta este condițiunea *sine qua non* a adevĕratuluĭ poetŭ, de-a deșteptá și înflăcărá masele, când ele lângeḑescŭ séŭ chiar adormŭ; dar' ca poețiĭ sĕ picure de moliciune, și, pe când poporulŭ sufere, lucréză, sĕ sbuciumă și-și vérsă chiar sângele pentru a-și asigurá viéța, a-și înălță dem-

nitatea, eĭ se dórmă tăvălindu-se în pufulŭ amoruluĭ, alŭ curtesanelerŭ, pe unŭ d-deŭ! acésta este rușinea poesieĭ, și ar' fi mórtea unuĭ poporŭ, când elŭ s'ar' înspirá și ar' urmá asemenea poesiă! Înțelegemŭ dar pentruce poporulŭ, spre fericirea luĭ, a remasŭ nesimțitoriŭ față cu acești nefericiți apostolĭ aĭ moliciuneĭ, aĭ sibaritismuluĭ, care aŭ avutŭ cutezarea a se afișá ca singurĭ regeneratorĭ!

Vedurămŭ maĭ sus cum și-aŭ creatŭ poețiĭ dulcineele lorŭ. In câtŭ pentru domnía-lorŭ, cavaleriĭ, eĭ, în poesíele lorŭ, suntŭ sătuĭ de lume, desmĕdulați de ostenélă, sărbediți și smochiniți, încâtŭ privescŭ la iubitele lorŭ „cu-unŭ rece ochiŭ de mortŭ.“ Nicĭ urmă de iubire verde, sănătósă, vigorósă, care sĕ te înalțe în o lume, nu de ființe mórte, împetrite, în care viĭ suntŭ numaĭ ghiarele, vicleníe și desgustulŭ, ci din contră în o lume plină de viéță, unde înviă chiar și lucrurile mórte, unde fia-care trăesce dece vieți de-odată, atâta putere, atâta plăcere, bucuría și vigorositate simte în sine chiar și în momente grele de desamăgire; unde omulŭ simte în sine o uriașă putere de viéță, ér' nu o lângedélă morția, care în câte-va momente desmĕdulă totŭ. Când eĭ arŭ fi sciutŭ cântá astŭ-feliŭ amorulŭ, când eĭ arŭ fi pututŭ sĕ pună sentimente sănătóse și vigoróse în erotica lorŭ, deși s'arŭ aflá în contradicere cu timpulŭ și cu curentulŭ din poporŭ, totuși situațiunea le-ar' fi maĭ ușóră.—In fine ca concepțiune și limbă, eĭ înșiră papagalicesce câte-va ideĭ scóse de icĭ de colea și maĭ alesŭ din Alfred de Musset, din Heine, uneorĭ din Lamartinŭ, și învêrtescŭ zornăindŭ câte-va

frase, ca și zarafii câteva monete tocite ; ca sentimentŭ, se aprindŭ, nu la inimă, ci la faţă, ca și artiștii care daŭ grosŭ cu rumenele, séŭ, desperândŭ, cu gălbinele ; în fine totulŭ se petrece teatralicesce, de óre ce așa cere meseria, ér' nu fiindŭ-că i împinge, i supune inima.

Este prin urmare ușorŭ de înţelesŭ, pentru-ce, întocmai ca comedianţii, s'aŭ afișatŭ și se afișézā și batŭ toba cu tóte ocasiunile, pe tóte respântíele, căcĭ almintrea, cine ar' face larmă îngiurulŭ lorŭ.

Ceĭ carĭ vorŭ sĕ obţină vre-unŭ resultatŭ de ceva însemnătate în lirica eroticā, credută atâtŭ de ușóră, dar' în fuptă atâtŭ de grea, cum arată abia vre-o dóue-treĭ nume marĭ pe acestŭ terenŭ începêndŭ dela vechia clasicitate, trebue sĕ sciă sĕ-și ţese poesíele cum erá ţesutŭ brâulŭ fărmĕcătoriŭ alŭ Vinereĭ séŭ alŭ Armideĭ.

Chiar și în acestŭ casŭ, poesía eroticā, ca putere, ca influinţă regenerătóre, ca mijlocŭ care sĕ pună societatea în mișcare, sĕ întroducă curente sănătóse și puternice, care sĕ împingă mulţimea spre ţintele cele marĭ ale omenimeĭ, este fórte palidă faţă cu cele-l-alte specii de poesiă.

Acésta poesiă prosperă și-și are loculŭ numaĭ în împregiurărĭ, când poporulŭ și-a ajunsŭ o parte din marile sale ţinte, când fericirea prisosesce, când sufletulŭ, mulţămitŭ și liniștitŭ, nu maĭ află sĕ atingă alte córde maĭ simţitóre, decâtŭ acelea care suntŭ cele maĭ naturale, cele maĭ înţelesĕ. Până când înse sufletele, ca la noĭ Românii de astădĭ, aŭ atâtea lupte, atâtea marĭ dorinţe neîmplinite, atâtea trebuinţe arḑetóre pentru a

puté nu numaĭ remâné ceea-ce estĭ, dar' a te înălță unde aŭ ajunsŭ alte popóre, de sigurŭ nu prin văerărĭ de amorŭ, desgustŭ și desperare, — în asemenĭ împregiurărĭ, lirica amorósă, ca mare țintă de cultură și literatură, este o curată copilăriă, o bólă chiar. Ea ar' probá, că poporulŭ se află în stare de pruncíă, că-ĭ lipsesce energía și înțelegerea stăriĭ și chiămăriĭ sale, că ceĭ maĭ deștepți din elŭ nu aŭ ținte maĭ marĭ, decâtŭ sĕ prindă fluturĭ alergândŭ pe câmpulŭ înfloritŭ alŭ poesíeĭ ușuratice, molatice, adormitóre. Departe de noĭ de-a voí sĕ dicemŭ, că pentru acésta ar' trebuí sĕ esilămŭ lirica eroticĕ, din contră ceremŭ sĕ-se cultive, dar' nu în modŭ ușuraticŭ ca pân'acum, nu ca singură și ca cea maĭ înaltă țintă, nu cu pretensiune de regenerare, ci ca simplă varietate literară, ér' ca regenerare sĕ cultivămŭ genurile marĭ ale poesíeĭ, ca epica séŭ poesía narativă, dramă și didactică ; acestea suntŭ mariĭ motorĭ aĭ vieții etice, politice și sociale a popórelorŭ' acestea întroducŭ marile curente, acestea mișcă popórele, acestea concepŭ, nascŭ, realiséză faptele marĭ, acestea facŭ istoria.

Reulŭ înse ce zace în acești poețĭ nu se mărginesce numaĭ la cele de maĭ sus. Ca variațiune de bólă, când versuitorilorŭ li se uresce în pufurile amoruluĭ, apucă câmpiĭ prin „*nimicnicía lumeĭ*“, voindŭ sĕ arate, că nu numaĭ eĭ, dar' și lumea, tóte suntŭ unŭ mare nimicŭ, predicândŭ pesimismulŭ — evangeliulŭ desperațiuneĭ enervate, a uneĭ vieți fără țintă, a unuĭ sufletŭ în care nu este altŭ focŭ, altă căldură, decâtŭ aceea a putriga-

iului în întunerecul nopții. Frumósă încurăgiare pentru unŭ poporŭ, care a luptatŭ și are încă atâtŭ sĕ lupte pentru viéța sa, pentru idealele sale! Acésta însémnă, că eĭ nu numaĭ că nu-ĭ cunoscŭ trecutulŭ, dar' nu-ĭ simțescŭ nicĭ presentulŭ, și cu atâtŭ maĭ puținŭ înțelegŭ aspirațiunile luĭ pentru viitoriŭ. Căruia i lipsescŭ aceste treĭ însușirĭ, în locŭ de a scrie maĭ bine ar' face óle.

Dar avemŭ mângăerea, că publiculŭ, cum amŭ ḑisŭ, în fața unorŭ asemenea putrejunĭ, a arătatŭ că elŭ este încă sănătosŭ, căcĭ a remasŭ față cu eĭ rece și respingătoriŭ, gustândŭ ce avea bunŭ din trecutŭ și ce maĭ resăriá viŭ și verde icĭ-colea din când în când. Décă înse eĭ aŭ eschisŭ subiectele istorice, sentimentele și aspirațiunile naționale din poesiă, fără de carĭ poesía narativă, epopeiă, balada ș. a. precum și drama, suntŭ cu neputință, puteaŭ celŭ puținŭ sĕ-și concentreze activitatea pe terenulŭ poesíeĭ didactice, și ne-ar' fi făcutŭ marĭ servicie, décă ne-arŭ fi datŭ ceva ce sĕ semene celŭ puținŭ ca cățelulŭ cu pisica cu *Operele și ḑilele* luĭ Hesiodŭ, cu *Rerum Natura* a luĭ Lucrețŭ, *Arta poetica* a luĭ Oraţiŭ orĭ Boileaŭ, orĭ macar o poemă comică ca *Țiganiada* luĭ Deleanŭ, orĭ, maĭ aprópe de cosmopolitismulŭ d-lorŭ-sale, o *Evreiadă*; puteaŭ sĕ facă așa ceva fără nicĭ unŭ pericolŭ de „egoismŭ séŭ barbariá națională,“ fiindŭ-că țiganiĭ și Evreiĭ, pare-mi-se, n'aŭ naționalitate.

Dar pentru asemenea scrierĭ se cere fondŭ, cunoscințe, lucru greŭ și îndelungatŭ, și adese-orĭ numaĭ târḑiŭ li se recunósce valórea, când după o lungă educațiune li-

terară, începŭ a cădé publiculuĭ soldiĭ depe ochĭ și a i-se deșteptá și regulá gustulŭ.

D. Maiorescu înse, ca sĕ-și scape băețiĭ de ostenélă și prin urmare sĕ-ĭ adimenéscă maĭ ușorŭ la ólele cu carne ale gloríeĭ, a eschisŭ și sciința din poesiá; prin acésta le făcuse calea la mărire fórte ușóră, ferindu-ĭ totŭ-odată de pericolele, ce le întêmpină poețiĭ, carĭ cultivă, în poesíele lorŭ, sentimentele și aspirațiunile naționale, ideile cele marĭ, creatóre ale omenimeĭ, carĭ totŭ-de-una întêmpină în calea lorŭ miĭ de pedece, miĭ de dușmanĭ, parte ascunșĭ, parte pe față, care se scólă de timpuríŭ și-și ascutŭ armele, ca sĕ le sugrume în nascere.

Dar n'așĭ voĭ se calcŭ dreptatea nicĭ câtŭ unŭ firŭ de pĕrŭ. Nu întrégă rătĕcirea poețilorŭ, de carĭ vorbimŭ, trebue s'o punemŭ în spatele teoríeĭ nefericite a d-luĭ Maiorescu. Adevĕrațiĭ poețĭ nu se supunŭ la teoríĭ, ci le restórnă, făcându-și eĭ propriele lorŭ teoríĭ. Nu esteticiĭ aŭ făcutŭ pe poețĭ, ci din contră poețiĭ pe esteticĭ; căcĭ carĭ credŭ, că potŭ împletí versurĭ pe o canava estetică, arŭ face multŭ maĭ mare bine societățiĭ schimbându-și condeiulŭ cu sula. Décă acești poețĭ, sĕ-ĭ numimŭ așa, s'aŭ mărginitŭ a încurcá versurĭ pe canavaua estetică nefericită a d-luĭ Maiorescu, acéstă probéză, că eĭ nu sciŭ sĕ creeze poesiĭ, ci numaĭ sĕ inseileze versurĭ.

Voĭ, carĭ ațĭ apucatŭ pe acestŭ răpedișŭ, carĭ în naivitatea vóstră cugetațĭ, că o națiune veți puté-o înălță, făcând'o sĕ-și pună în capŭ boneta, în picióre botinele

cu călcâile de o palmă ale ḑinelorŭ vóstre ; carĭ credeţĭ, că gloria o puteţĭ căştigá cufundaţĭ în pernele de pufŭ ale curtezanelorŭ : o ! scumpiĭ meĭ, ne pare rĕu, tare vĕ înşelaţĭ. Nime nu ar' dorí maĭ multŭ decâtŭ noĭ, ca activitatea vóstră sĕ fiă nu numaĭ folositóre, dar' şi gloriósă. Vĕ rugămŭ înse, credeţĭ uneĭ convicţiunĭ sincere, că aşa nu póte sĕ fiă nicĭ una, nicĭ alta.

Frumosulŭ şi moralulŭ conducŭ pe omŭ la aceeaşĭ ţintă. Celŭ-ce frumosulŭ nu-lŭ înţelege, ér' moralulŭ nu-lŭ respectă, nu numaĭ că nu póte îndreptá pe alţiĭ, dar însuşĭ rătĕcesce fără întórcere pe câmpulŭ întunecosŭ alŭ crudeĭ realisaţĭ. Ér' aspiraţiunile marĭ, idealele unuĭ poporŭ, nu potŭ sĕ fiă nicĭ-odată, decâtŭ încercarea neîncetată de-a întrupá frumosulŭ, moralulŭ. Şi cum, tocmaĭ acestea sĕ-le încungiurămŭ noĭ scriitoriĭ, sĕ ne batemŭ chiar jocŭ de ele, ca „ceva egoistŭ şi barbarŭ ?“ Atuncĭ ceĭ luminaţĭ arŭ avé dreptŭ sĕ îndeplinéscă ideia luĭ Platone, esilândŭ pe poeţĭ, căcĭ corumpŭ şi moleşescŭ poporulŭ !

SEMO SANCUS ŞI SÂMBELE.

STUDIŬ DE MITOLOGIĂ COMPARATIVĂ.

Cercetările asupra dătinelorŭ şi credinţelorŭ nóstre abia aŭ începutŭ; ér' până când nu le vomŭ avé adunate în cea maĭ mare parte, studiele comparative nu vorŭ fi decâtŭ fórte fragmentare.

Unŭ asemenea fragmentŭ comparativŭ vinŭ a înfăţişá şi eŭ cu acéstă ocasiune, din mitología română şi cea vechiă italică.

Dicŭ mitología *vechiă italică*, ér' nu romană séŭ greco-romană. Scimŭ că, prin influinţa grécă, la Romanĭ se introdusese în literatură totŭ-odată şi mitología grécă. Mitología vechiă italică, scriitorii latinĭ o desconsiderară aprópe cu totulŭ; şi décă maĭ aflămŭ icĭ-colea amintirĭ, acésta trebue s'o mulţămimŭ tenaciţăţiĭ poporuluĭ, care a sciutŭ ţiné la vechile sale tradiţiunĭ. Dreptŭ-aceea mitología italică trăindŭ în poporŭ, s'a impusŭ de sine une-orĭ scriitorilorŭ, de unde noĭ posedemŭ aḑĭ o sumă de notiţe, înse adese-orĭ fórte sporadice şi întunecóse. Cele maĭ multe şi maĭ preţióse le aflămŭ în *Fasti* luĭ Ovidiŭ.

Cu tóte astea, chiar şi numaĭ aceste amintirĭ ne des-

vĕlescŭ o mitologiă italică avută. Mitología grécă ni s'a păstratŭ până în cele maĭ micĭ amĕnunte în marea literatură a Grecilorŭ; şi totuşĭ ea este maĭ săracă în personificaţiunĭ decâtŭ cea italică, în care, din puţinulŭ câtŭ a scăpatŭ de uitare, aflămŭ unŭ numĕrŭ cu multŭ maĭ mare de deităţĭ şi, ce este maĭ însemnatŭ, aflămŭ personificate chiar şi anumite acte ceremoniale, precum vedemŭ în actele Fraţilorŭ Arvalĭ; [1]) ér' în agricultură, maĭ fie-care pasŭ alŭ desvoltăriĭ naturale, maĭ fie-care lucrare a plugariuluĭ are deitatea eĭ propriă. [2]) Nu maĭ amintimŭ de diversele deităţĭ din ceremoniele nupţiale, şi de altele asemenea. Mitología grécă este maĭ avută în atribute. Acestea înse de multe orĭ suntŭ creaţiunile scriitorilorŭ, cu deosebire ale poeţilorŭ, de unde apoĭ şi provinŭ desele contradicerĭ între poeţĭ. [3]) In mitología italică aflămŭ o mulţime de eroĭ miticĭ, carĭ décă nu aŭ reeşitŭ a se cristalisá într'unŭ ciclu epicŭ, causa este că vechile populaţiunĭ italice nu aŭ fostŭ de o naţionalitate, ér' elementulŭ, care le-a închiăgatŭ prin supunere în o naţionalitate, a despreţuitŭ tradiţiunile naţionale şi a altoitŭ cele grecescĭ. Uniĭ scriitorĭ latinĭ ne-aŭ păstratŭ amintirea unorŭ asemenea legende şi cântece epice naţionale. [4]) Spiritele cele maĭ luminate ale

(1) Marini, Atti d. frat. Arv. p. XXXII şi XLIII. — Ambrosch, Religionsbücher d. Römer, p. 18, 23, 33, 52.

(2) Preller, Röm. Myth. p. 572—596.

(3) A se vedé maĭ jos sub 5 citaţiunea din Erodotŭ.

(4) Dionys. Halic. I. 79. dice că încă pe timpulŭ luĭ Fabius Pictor esistaŭ asemenea cântece de cuprinsŭ eroicŭ (*Πάτριοι ὕμνοι*) despre Romulŭ şi Remŭ; cf. I. 31. II. 34 III. 32. VI. 9. VII. 68. VIII. 17, 62, 86. — Livius IV, 20, 53. V. 49. X. 30. — Lachmann, de T. Livii fontib. I. p. 18, 19.

Romeĭ aŭ vĕdutŭ în fine greşéla ce s'a făcutŭ, desconsiderându-se şi dându-se cu totulŭ uitării acele legende naţionale. Cicerone în *Brutus* esclamă cu duioşiă: „nimicŭ nu s'a inventatŭ şi perfecţionatŭ totŭ-odată; nicĭ „nu trebue sĕ ne îndoimŭ, că înainte de Omerŭ n'arŭ fi „fostŭ poeţĭ". (c. 18.71.) — „*Ce? unde suntŭ vechile nó-„stre cântece?* Măcar de-arŭ maĭ esistá acele cântece „despre carĭ Cato ne-a lăsatŭ scrisŭ în *Originile* sale, „că cu mulţĭ secolĭ înainte de elŭ le cântaŭ mesenii la „ospeţe în lăuda bărbaţilorŭ strălucitĭ..." (c. 19,75) [1]) Dar acum erá prea tărdiŭ?

Din acéstă vechiă mitologiá italică, iaŭ cu acéstă ocasiune o divinitate pentru a o studiá în comparaţiune cu alta din mitología nóstră română.

La poporulŭ românŭ esistă între altele următoriulŭ

---

(1) Dreptŭ-aceea mi se pare că celebrulŭ istoricŭ Mommsen a lunecatŭ a-şĭ linguşĭ sieşĭ şi naţiuniĭ sale, când în opera sa „Römische Geschichte" vol. I. p. 229 ediţ. 6. a scrisŭ: „numaĭ Grecĭĭ şi *Germaniĭ* posedŭ unŭ isvorŭ de poesiă ce isvoresce de sine: căcĭ pe pămêntulŭ verde alŭ Italieĭ aŭ căḑutŭ numaĭ puţine picăturĭ din păharulŭ de aurŭ alŭ Muselorŭ... In Italia nu s'aŭ pututŭ formă mituri proprie. Ḑeiĭ Italieĭ aŭ fostŭ şi aŭ rĕmasŭ abstracţiunĭ şi nu s'aŭ pututŭ înălţá séŭ învĕlĭ în o céţă de adevĕrată transfiguraţiune personală. Asemenea şi ceĭ maĭ marĭ şi maĭ strălucitĭ bărbaţĭ, pentru poporulŭ italicŭ aŭ rĕmasŭ fără escepţiune muritorĭ, şi în imaginaţiunea mulţimiĭ nu s'aŭ pututŭ înălţá la eroĭ asemenea ḑeilorŭ, precum s'a întêmplatŭ acésta în Grecia, păstrându-se în amintirĭ duióse şi în tradiţiunĭ cultivate cu iubire!" In faţa acestora este de-ajunsŭ sĕ punemŭ pe părintele istorieĭ, pe Erodotŭ, care fără îndoiélă este maĭ competentŭ în acéstă materiă propriă a sa naţională, decum póte fi unŭ *istoricŭ* cu dóue miĭ şi vre-o treĭ sute de anĭ maĭ târḑiŭ. Erodotŭ ḑice în cartea 2 capitoluluŭ 53; „aceştia (Omerŭ şi Esiodŭ) suntŭ carĭ aŭ scrisŭ la Elinĭ în versurĭ teogonía, aŭ datŭ ḑeilorŭ epitete, aŭ împărţitŭ culturile şi funcţiunile lorŭ şi aŭ desemnatŭ figurele lorŭ."

Descântecŭ de durere de ochĭ și de albéță:

Astădĭ lunĭ de diminéță (séŭ în orĭ-ce dĭ va venĭ omulŭ)
Mânecară nóuĕ sfinte *Sâmbe albe*
Pe dealulŭ Deleleului,
Cu măturĭ în brațe,
Cu cuțite
Ascuțite,
Cu mâneștîerguri de brâŭ;
Și se 'ntâlniră cu nóuĕ sfinți părinți.
Sfinții în picióre se sculară,
Căciulele depe capŭ își luară
Și pe *Sâmbe* le întrebară:
— Voĭ nóuĕ *Sâmbe albe*,
Unde ați plecatŭ
Astădĭ de diminéță
Cu măturĭ în brațe,
Cu cuțite
Ascuțite
Cu mâneștîerguri de brâŭ?
— Amŭ plecatŭ la (cutare)
Cu cuțitulŭ sĕ-ĭ rademŭ albéța de treĭ orĭ,
Cu măturĭ sĕ ĭ-o măturămŭ de treĭ orĭ,
Cu mâneștîerguri sĕ ĭ-o ștergemŭ de treĭ orĭ.“ [1])

Ce vorŭ sĕ fiă cele *„nóue sfinte Sâmbe albe“*, ce le întêlnimŭ în acestŭ descântecŭ?

Étă ce ne preocupă în studiulŭ de fața.

W. Schmidt, autorulŭ broșureĭ citate, dice că nu scie și nicĭ alții pe câțĭ ĭ-a întrebatŭ nu ĭ-aŭ pututŭ spune, ce suntŭ „Sâmbele“.

---

(1) Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens, von Wilhelm Schimdt. Hermannstadt. 1866, p. 35.

Cercându se aflu originea și înțelesulu acestui curiosu cuvêntu, étă peste ce am datu!

In Dicționariulu dela Buda, la pag. 643, cetimu următórele:

„Sâmbé. Czmek. formula adfirmandi: certo, procerto, „indubie: igzán, kétség kivül, bizonyosan: sicher, ge„wiss, zuverlässig. Nota: acéstă formulă a întăriri se „întrebuințéză în traiulu de comunu și întru acestu chipu: „Sîmbénu, séu sântulu Sîmbénu.“ [1])

„Sîmbé“ și „Sîmbénu“ nu potu se fiă decâtu unulu și același cuvêntu cu *Sâmbele*. Ajunsu odată aci și urmărindu cuvêntulu pe terenulu mitologiei, sperु că vomu aflá ce suntu și ce însemnéză „Sâmbele“ din descântecu, precum și înțelesulu realu alu cuvêntului *Sîmbé* și *Sîmbénu* din Dicționariulu de Buda. Dar înainte de-a urmá mai încolo, trebue se constatamu, că afară de Dicționariulu de Buda, pe Sâmbé séu Sâmbénu nu l'amu mai aflatu în nici unu altu dicționariu românescu din câte amu consultatu.

Glosarulu-proiectu alu Academiei copiază simplu cele din Dicționariulu de Buda, fără a încercá se esplice mai de-aprópe séu se afle originea cuvêntului, adăugându dela sine numai: „noi n'amu auditu nici odată“, și scriindu cuvêntulu reu fără semnulu guturalu.

Se cercetamu dară, ce însemnă și ce suntu *Sâmbele*. Dicționariulu de Buda, și după elu Glosarulu acade-

(1) In dicționariulu de Buda se pune pe *i* semnulu sunetului guturalu. Eu ilu scriu în cele următóre cu *â*, pentru motivulu ce se vede mai jos; la Schmidt e scrisu „*Sambe*“ fără nici unu semnu, după ortografia cipariană, cu care i s'a comunicatu descânteculu.

micŭ, nu ne spunŭ ce parte a cuvêntăriĭ este „Sâmbé“. Din cele următóre se va vedé, că *Sâmbé* este unŭ vocativŭ, avêndŭ, după Dicționariulŭ de Buda, accentulŭ pe ultima. Perdêndŭ cu timpulŭ însemnarea reală, cuvêntulŭ a devenitŭ o interjecțiune, precum dicemŭ: deŭ! Dómne! Dómne sfinte! Dumnedeule! Isuse! La Latinĭ: hercle! mehercle! mecastor! edepol! mediusfidius! ș. a. Natura interjecțiuniĭ este de a scurtá cuvêntulŭ câtŭ se póte maĭ tare, precum vedemŭ maĭ sus în limba latină: „hercle“ în locŭ de „hercule“, „edepol“ = „me deus Pollux“, și altele ca: „sodes“ = „si audes“! „sultis“ = „si vultis“! „sis = si vis“! In limba română în poporŭ audimŭ: *atje-deŭ* = ajute Dumnedeŭ! *țam-tale* = mulțămimŭ d-tale! *bună-mnéță* = bună diminéța! *tu fa* = tu fată! *măĭ fra* = măĭ frate! *măĭ so* = măĭ soțule! *măĭ né* = măĭ nene! Er' în numele proprie asemenea scurtărĭ suntŭ fórte dese.

Dreptŭ-aceea *Sâmbé*, séŭ este scurtatŭ din vocativulŭ *Sâmbene*, séŭ este vocativulŭ luĭ *Sâmbŭ*, schimbându-șĭ accentulŭ pe ultima prin petrificarea cuvêntuluĭ în interjecțiune. Eŭ sum pentru părea cea din urmă, considerândŭ *Sâmbé* ca vocativŭ dela *Sâmbŭ*. *Sâmbŭ* este cuvêntulŭ originalŭ vechiŭ, ér' *Sâmbénŭ* formă maĭ nóuă.

Dar' ce e *Sâmbŭ* séŭ *Sâmbénŭ*.

Este o ființă mitologică identică cu *Semo Sancus* din vechia mitologiă italică. Ce se fiă însă *Semo Sancus*? In scriitoriĭ latinĭ aflămŭ următórele notițe despre acéstă ființă mitologică:

Quaerebam Nonas Sanco Fidione referrem,
An tibi, Semo pater; cum mihi Sancus ait:
Cuicunque ex illis dederis; ego munus habebo.
Nomina trina fero: sic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt aede Sabini:
Inque Quirinali constituere jugo.

(Ovid. Fast. libr. VI. 213—218)

Ibant, et laeti pars Sancum voce canebant
Autorem gentis, pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixisti populos magna ditione Sabinos.

(Sil. Ital. De bello pun. sec. VIII. 421—424)

Sancte pater salve, cui iam favet aspera Iuno:
Sancte, velis libro dexter inesse meo.
Nunc quoniam manibus purgatum sanxerat orbem
Sic Sancum Tatii composuere Cures.

(Propert. libr. IV. 9,71—74).

„Aedes eius (Vitruvii) quae essent in Palatio, diruen-„das, bona *Semoni Sanco* censuerunt consecranda: quod-„que aeris ex eis redactum est, ex eo aenei orbes facti, „positi in Sacello *Sanci* versus aedem Quirini“ (Liv. VIII. 20). In unele edițiuni se află *Sangus*, declinatŭ după a patra declinațiune, ca și *Janus* la unii scriitori.

La Festus aflămŭ următorele:

„In aede Sancus qui Dius Fidius vocatur“ (p. 241). „Propter viam fit sacrificium quod est proficiscendi gra-„tia Herculi aut Sanco qui scilicet idem est deus“ (p.

229). „Sangualis porta“ (p. 317). [1]) „Sangualis avis“ (ibid.), pasere consacrată luĭ Sancŭ. [2])

La Augustinŭ, Civ. Dei XVIII, 19 : „Sabini etiam re-„gem suum primum Sangum, sive ut alii qui apellant Sanctum, retulerunt in deos.“

Dionys. Halic. II. 48 dice : *Κάτων δὲ Πόρκιος τὸ μὲν ὄνομα τῷ Σαβίνων ἔθνει τεθῆναί φησιν ἐπὶ Σαβίνου τοῦ Σάγκου, δαίμονος Ἐπιχωρίου.*

La Eusebiŭ, Ist. ecles. II, 13 aflămŭ inscripţiunea :

ΣΙΜΩΝΙ ΔΕΩ ΣΑΓΚΤΩ, va se dică : Simoni Deo Sancto. [3])

Maĭ amintimŭ încă următórele inscripţiunĭ :

Mommsen I. N. n. 6770 : Semoni Sanco Deo Fidio Sacrum Sex. Pompeius Sp. F. Col. Mussianus Quinquennalis Decur. Bidentalis Donum Dedit.

Henzen la Or. p. 162 : Sanco Sancto Semoni Deo Fidio Sacrum Decuria Sacerdotum Bidentalium Reciperatis Vectigalibus.

Totŭ la Henzen n. 6999 : Phileros ex decreto XXX virum sacellum Semoni Sanco de sua pecunia fecit.

In Tablele Eugubine îlŭ aflămŭ în următórele forme : Fiso Sansie, Fisovi Sansi, Saçi Iuve-patre, Iupater Saçe, Saçe sakre. [4])

---

(1) Acestă pórtă a fostŭ unde astădĭ se află *Fontana Trevi* în *Via della Dataria*, după cum spune Becker în Röm. Alt. I, p. 133.

(2) A se vedé şi Liv. 41, 13.—Plin. 10, 7, 8 § 20.—Iul. Obseq. 63.

(3) Afară de acestea, Sancus se maĭ amintesce şi la alţĭ scriitorĭ, precum Lactant. De fals. relig. I. 15.—Iustin. M. Apolog. I, 26, 56.—Tertul. ad. Nat. II. 9. Apolog. 13.

(4) Les Tables Eugubines par Michel Bréal, Paris 1875, tabl II, VI.

Din aceste notiţe resultă, că deitatea în cestiune avea următórele nume:

Sancus,
Sangus,
Sanctus,
Semo Sancus,
Semo Deus Sanctus,
Semo Sancus Deus Fidius,
Sancus Sanctus Semo Deus Fidius.

Numele din Tabelele Eugubine, scrise în dialectulŭ umbricŭ, scriindu-le în limba latină arŭ suná:

Fisus Sancius séŭ Fisovius Sancius, adecă Fidius Sancius;
Sancius Iovis Pater;
Jupiter Sancius;
Sancius Sacer.

Ce ne impórtă cu deosebire, este că Sancus, atâtŭ în notiţele scriitorilorŭ latinĭ, câtŭ şi în Tablele Eugubine, scrise într'unŭ dialectŭ popularŭ, este identicŭ cu Deus Fidius séŭ Dius Fidius.

Dius (de aceiaşĭ origine cu *deus*, *dies*, *divus*) propriamente însémnă strălucitoriŭ, ér' ca substăntivŭ *dium* respective *divum* însémnă cerŭ, care însemnare s'a păstratŭ în *sub dio*, *sub divo* şi *sub divum*: „sub cerulŭ liberŭ."

Cu acésta se unesce pe deplinŭ notiţa ce o aflămŭ într'unŭ scriitoriŭ, care dice că *Sancus* în limba sabină însémnă „cerŭ." [1])

(1) Io. Lyd. De Mens. IV. 58.

Fidius vine dela *fidus*, credinciosŭ. Va sĕ ḑică Sancus Dius Fidius este unŭ ḑeŭ alŭ strălucirii, alŭ ceruluĭ luminatŭ séŭ *alŭ luminei* şi alŭ *credinţei*, şi ca atare elŭ erá învocatŭ la jurăminte, erá unŭ ḑeŭ alu jurămintelorŭ. [1])

După cum ne spune Varro (L. L. V. 66) la Sabinĭ erá datina, ca acestŭ jurămêntŭ sĕ-se facă sub cerulŭ liberŭ (sub divo); va se ḑică promisiunea de credinţă (fidius) sĕ-se facă la lumina ḑileĭ (dius), pentru-ca sĕ-se îndeplinéscă amîndóuĕ atributele ḑeluĭ, cum amŭ ḑice: pe credinţa luĭ Dumneḑeŭ şi pe sântulŭ sóre!

Aşa dar' legătura cea maĭ de aprópe între „Sâmbé" séŭ „Sâmbénu" şi între „Semo" [2]) Sancus Dius Fidius" o

---

(1) Medius fidius.—Quidam existimant iusiurandum esse per Divi fidem, quidam, per diurni temporis i. e. diei fidem (Paul pag. 147. la Preller. p. 645).

(2) Numele Semo nu ne impórtă în acestŭ studiŭ. Mommsen în Corp. Ins. Lat. 1, pag. 10, combătêndŭ părerea luĭ Marţianŭ Capella, care esplică pe *semo* cu *semideus*, susţine că *semo* s'a formatŭ din privativulŭ *se* şi *homo*=*se-homo*=*semo*, ca şi *nemo* din *ne-homo*, ceea-ce nu ni se pare nimeritŭ, pentru că la Mocrobiŭ, Sat. 16. 8 aflămŭ *Semonia* ḑeitate a seméněturelorŭ, care este numaĭ forma femenină dela *Semo*, şi prin urmare în fondŭ suntŭ identice şi trebue sĕ aibă aceeaşĭ origine, ér' Semonia, care în loculŭ citatŭ obvine şi sub forma *Seia*, *Segetia*, fără îndoiélă vine de la *semen*, semenătură, formată din răděcina *se* şi suficsulŭ *man*, care în latină (a se vedé Corssen, Über Aussprache und Vokal. I. 572 sqq. — Scheich. Comp. d. vergl. Gram. ed. 4 p. 396.) trece în *men* şi *mon* şi de-aicĭ din *Semon*, *n* finalŭ căḑêndŭ, a rĕmasŭ *Semo*, ca ho-mo, he-mo, te-mo, ser-mo, pul-mo ş. a. la carĭ apoĭ în cele-l-alte casurĭ *n* reapare: ho-mi*n*-is, te-mo*n*-is... asemenea Se-mo*n*-is, Se-mo*n*-es. Va sĕ ḑică Sancus are totŭ-o-dată şi atributulŭ de *Semĕnătoriŭ* séŭ protectorŭ alŭ seméněturelorŭ. Acésta nu numaĭ că nu schimbă întru nimicŭ din atributulŭ luĭ de *Dius*, strălucitoriŭ, luminătoriŭ, ci din contră îlŭ esplică şi-lŭ întăresce şi maĭ multŭ, căcĭ *lumina* séŭ *căldura* este puterea ce nasce, cresce şi matoresce seméněturele. In fine, chiar din cuprinsulŭ Tabelelorŭ Eugubine se vede că se învócă divinităţi ce protegŭ câmpurile, ceea-ce confirmă şi maĭ multŭ cele de sus.

avemŭ întrebuinţându-se fiă-care în formulele de afirmare, de întărire, de jurămêntŭ. Asemenea amŭ constatatŭ că Sancus saŭ Sancus Dius însémnă propriamente strălucire, lumină, cerŭ. Din punctulŭ-de-vedere alŭ înţelesuluĭ ne maĭ rémâne sĕ cercetămŭ, décă *Sâmbele* din descânteculŭ reprodusŭ maĭ sus potŭ sĕ aibă o asemenea însemnare de strălucire, de lumina. Décă vomŭ puté probá şi acésta, atuncĭ urméză cu o rigóre matematică, că *Sâmbé*, *Sâmbénu* şi *Sâmbe* sunt identice între sine şi tóte împreună identice cu *Sancus*.

Inainte de tóte, trebue sĕ constatămŭ că *Sâmbele* vinŭ înainte într'unŭ descântecŭ, care se pronunţă contra durerii de ochĭ si a albeţeĭ, va sĕ ḑică voesce a redá ochilorŭ *lumina*. Maĭ încolo *Sâmbele* se numescŭ în descântecŭ „albe.“ Acésta încă este unŭ atributŭ alŭ luminei. In limba latină aflămŭ :

Interea Sol *albu'* recessit in infera noctis.
Interea fugit *albu'* jubar Hyperioni' cursu
Ut primum tenebris abjecteis *inalbabat*
Dies. (Hieron. Columna, Ennii Fragmenta p. 23,65 11).

Regina e speculis primum ut *albescere* lucem
Vidit. (Virg. Aen. IV: 586).

„Iam jam *albicascit* Phoebus“ (Matius la Gell. 15,25,1).

„Caesar exploratis regionibus *albente caelo* omnes copias castris educit“ (Caesar Bell. Civ. I. 68 ; asemenea şi în Bell. Afr. 11,80).

In limba română : *se albesce de ḑiuă, in ḑiua albă, a întratŭ alba în satŭ* = s'a făcutŭ ḑiuă.

Prin urmare ni se impune de sine închiărea, că sub *Sâmbe*, se înțelegu „dine de lumină," și în ultima analisă sunt personificarea radelorŭ luminei, carĭ cu agerimea lorŭ, representată în descântecŭ prin „cuțite ascuțite," și cu puterea lorŭ de a alungá întunericulŭ, representată prin „măturĭ" și mâneștergurĭ," depărtéză, alungă întunericulŭ și redaŭ ochilorŭ lumina.

Tóte acestea se confirmă deplinŭ și într'unŭ modŭ minunatŭ prin unŭ altŭ descântecŭ totŭ „de albéță," publicatŭ de d-lŭ S. Fl. Marianŭ în Albina Carpațilorŭ, Nr. 22 din 1879. Etă ce stă între altele în acestŭ interesantŭ descântecŭ.

Maica Domnuluĭ
Din pórta ceruluĭ
Scară de aurŭ a sloboditŭ,
Pe dînsa s'a scoboritŭ,
Inaintea luĭ N. a eșitŭ,
De mâna dréptă l'a luatŭ,
De pe sóre l'a înturnatŭ,
Și-a pornitŭ, și a plecatŭ
Pe drumulŭ luĭ Adamŭ
La fôntâna luĭ Iordanŭ.
Și-a têlnitŭ
Treĭ surorĭ a Sóreluĭ
Cu treĭ măturĭ,
Cu treĭ greble,
Cu treĭ mânecĭ de mătasă albă.
Măica Domnuluĭ
Cum le-a têlnitŭ,
Cum le-a zăritŭ,
Póla a întinsŭ,

Calea le-a cuprinsŭ,
Şi le-a cuvêntatŭ,
Şi le-a întrebatŭ:
— Unde mergeţĭ voĭ?
Treĭ surorĭ a Sóreluĭ?
— Că noĭ mergemŭ
Şi ne ducemŭ
La fôntâna luĭ Dumnedeŭ,
S'o curăţimŭ de gozurĭ
Şi de glodurĭ!
— Nu mergiţĭ,
Nu vĕ duceţĭ,
Voĭ treĭ surorĭ a Sóreluĭ
La fôntâna luĭ Dumnedeŭ!
Că fôntâna luĭ Dumnedeŭ
E curată
Luminată
Ca de Dumnedeŭ ce-ĭ dată
Da voĭ mergeţĭ
Şi vĕ duceţĭ
De curăţiţĭ albeţele
De pe ochiĭ luĭ N:
Curăţiĭ albéţă albă,
Albéţă négră,
Albéţă roşiă,
Albéţă de 99 de felurĭ,
Albéţă de 99 de chipurĭ.
Căţaţĭ-o în cleştele (?) capuluĭ,
In faţa obrazuluĭ,
In genele ochilorŭ,
In pregiurulŭ ochilorŭ,
In luminele ochilorŭ,
Curundŭ
Maĭ curundŭ

Cu greble o greblaţĭ,
Cu fórfecile o forfecaţĭ,
Cu măturile o măturaţĭ,
Cu unghiile o cîupiţĭ,
Din ochĭ mi-o fugăriţĭ
Cu mânile o ştergeţĭ, etc.

In altŭ descântecŭ :

Sinecatu-s'o,
Mânecatu-s'o
Nóue fete curate
Luminate
Din nóue sate
Curate
Luminate
Cu mânecile suflicate
Cu rochiile înfulicate
Cu nóue hărleţe,
Cu nóue sape,
Cu nóue lopeţĭ,
Cu nóue coveţĭ,
Cu nóue furcuţe,
Cu nóue secerĭ,
Cu nóue greble

Pe carĭ întêlnindu-le Maica-Precistă le mênă

La a luĭ N. albéţă
Cu hărleţele-o sapaţĭ
Cu greblele mi-o greblaţĭ,
Cu furcile mi-o scobiţĭ,
Cu lopeţile o rânţĭ
Cu paralele o tăiaţĭ,
In coveţĭ să mi-o puneţĭ,
Cu mânecile o ştergeţĭ

Cu secerile o seceraţĭ
Cu lopeţile o aruncaţĭ.

In o altă variantă :

S'o luatŭ
S'o mânecatŭ
Nóue ḑorĭ
Nóue surorĭ
Treĭ surorĭ a Sórelui etc. [1])

In aceste descântece din urmă numele ḑinelorŭ, *Sâmbele*, nu-lŭ maĭ aflămŭ ; l'aflămŭ înse înlocuitŭ cu adevĕrata însemnare a cuvêntuluĭ, căcĭ *Surorile Sóreluĭ*, carĭ asemenea suntŭ cu măturĭ, cu greble în locŭ de cuţite şi cu mânecĭ în locŭ de mâneşterguri, suntŭ înseşĭ *Sâmbele* ; va sĕ ḑică corespundŭ pe deplinŭ, nu numaĭ după însemnarea reală a cuvintelorŭ, dar, maĭ multŭ, chiar şi în atribute.

Se póte o consonanţă maĭ surprinḑetóre ?

Descânteculŭ din Schmidt este dela Rĕşinarĭ, cum ne spune însuşĭ autorulŭ ; alŭ d-luĭ S. Fl. Marianŭ, unulŭ din Ciudeiŭ, altulŭ din Siretiŭ, din Bucovina, celŭ din urmă din Sân-Georgiŭ din Transilvania ; va sĕ ḑică din dóue colţurĭ opuse, depărtate şi despărţite încă prin Carpaţĭ. Celŭ dîntâiŭ descântecŭ este în cuprinsŭ şi formă nespusŭ de vechiŭ. Elŭ a păstratŭ tótă originalitatea vechiă italică. Cele-l-alte aŭ conservatŭ spiritulŭ, schimbându'şĭ forma, modernisându-se.

---

(1) Veḑi şi *Descântece poporane române* culese de I. Fl. Marianŭ, Suceava 1886, unde aceste descântece se află reproduse la pag. 1—13.

Remâne sĕ maĭ deslegămŭ' încă dóue cestiunĭ.

Décă Sâmbele suntŭ de-o origine cu Sangus, atuncĭ, pentru-ca sĕ putemŭ avé femininulŭ *Sâmbă*, trebue ca și în vechia mitologiă italică sĕ fiă deitatea feminină *Sanga*.

Adevĕratŭ, acéstă formă nu o aflămŭ. Scriitoriĭ nu ne-aŭ transmis'o. Este de observatŭ, că generalminte în vechile mitologiĭ, pe lângă divinitatea masculină, maĭ totŭ-de-una erá și una feminină. Etă ce ne-a lăsatŭ scrisŭ despre acésta filosofulŭ Seneca în Nat. Quest. III, 14, unde vorbesce despre elementele din carĭ s'ar' fi compusŭ universulŭ :

„Egipteniĭ diceaŭ, că suntŭ patru elemente ; eĭ apoĭ din fiă-care făceaŭ câte dóue : bărbatŭ și femeiă. Aerulŭ vênturosŭ îlŭ numiaŭ bărbatŭ, pe celŭ negurosŭ și liniștitŭ femeiă. Marea o numiaŭ apă bărbătéscă, tótă ceea-l-altă femeiésca. Foculŭ unde arde cu flacără se dicea bărbatŭ, ér' femeiă unde străluce fără sĕ te ardă atingându-lŭ. Pămêntulŭ vêrtosŭ, stâncile și rîpele le numiaŭ bărbatŭ, ér' femeiă, care se póte lucrá și cultivá."

In mitologia grécă aflămŭ Joe și Juno, Neptunŭ și Thetis, Pluto și Proserpina, Apollo și Diana ș. a.

In mitologia italică acéstă împărechiăre este și maĭ lățită. Aicĭ aflămŭ : Faunus—Fauna, Fatuus—Fatua, Gaius—Gaia, Ianus—Iana, Limentinus—Limentina, Lunus—Luna, Manius—Mania, Matutinus—Matuta, Semo—Semonia, Silvanus—Silvana, Volumnus—Volumna ș. a.

Dreptŭ-aceea pe lângă Sancus a esistatŭ și Sanca.

A dóua și cea din urmă cestiune este a arĕtá, cum

Sâmbŭ, *Sâmbénu* séŭ *Sâmbele* s'aŭ pututŭ formá din *Sancus—Sanca*.

Amŭ vĕdutŭ că *Sancus* se maĭ scriea și *Sangus*, ba fără îndoiélă și *Sangus* și *Sanquus*, căcĭ aflămŭ adiectivulŭ *sangualis* și *sanqualis*, așa dară și *Sanga*, *Sanguus* și *Sanqua*. In inscripțiunile latine maĭ aflămŭ și unŭ nume de persónă *Sanguri(us)*. [1])

Din latinulŭ *lingua* noĭ avemŭ *limbă*; asemenea din *Sanguus—Sangua* s'a formatŭ *Sâmbŭ—Sâmbă*. [2]) In câtŭ este pentru schimbarea luĭ *n* în *m*, ea s'a operatŭ deja la Romanĭ prin înfluința labială a luĭ *b*, totŭ ca și în *limbă=lingua*.

Etă într'unŭ cuvêntŭ o istoriă de miĭ de anĭ! Și câte vorŭ maĭ fi de-acestea în tradițiunile poporuluĭ nostru, pe carĭ nu le cunóscemŭ încă!

---

(1) Corp. Inscript. Lat. I. n. 1419.

(2) Schimbarea luĭ *ngu* séŭ *ngu* în *mb* în unele dialecte italiene este maĭ consecuentă ca în româna. Așa d. e. dialectulŭ corsicanŭ din *quinque* s'a făcutŭ *chimbe* cincĭ; din *sanguine—sambene* sânge; din *inguine—imbene*; din *lingua* s'a făcutŭ și la Corsicanĭ *limba* (a se vedé Revista di filologia e d'istruzione clasica pe 1881, Torino, fasc. 1—2 p. 14, 16, 17).

POESÍELE LUĬ ANDREIŬ MUREŞIANŬ

I.

Ideile ce domină o epocă, ce aprindŭ inimele şi le răpescŭ de multe orĭ fără voia lorŭ, carĭ deştéptă sufletele cele maĭ lângede şi adormite, carĭ punŭ în mişcare, popóre, ţerĭ, împĕrăţiĭ, carĭ restórnă legĭ, întocmirĭ, datine şi credinţe ţinute pân'acì ca sânte şi nestrămutate, carĭ daŭ nascere la nóue convingerĭ, deschidŭ nóue direcţiunĭ, carĭ într'unŭ cuvêntŭ tórnă óre-cum lumea în nóue forme: tóte aceste ideĭ aŭ trebuitŭ sĕ încolţéscă cu multŭ maĭ nainte, multŭ timpŭ aŭ trebuitŭ sĕ undeze încóce şi încolo cu unŭ murmurŭ surdŭ, neînţelesŭ, precum înaintea furtuneĭ murmură linŭ frundele în arborĭ séŭ undele pe luciulŭ mării. Din timpŭ în timpŭ se nascŭ bărbaţĭ, carĭ din unŭ îndemnŭ misteriosŭ se înferbêntă de aceste ideĭ, le studiéză, le lămurescŭ, le daŭ nóue puterĭ, le lăţescŭ pe deosebite căĭ, trăescŭ, suferŭ şi morŭ pentru ele. Lipse, învidiĭ, persecuţiunĭ, închisorĭ, torturĭ, mórte, tóte puterile şi crudimile celorŭ marĭ, nu suntŭ în stare a năbuşi sufletulŭ lorŭ. Din contră, maĭ totŭ-de-una pedecele, suferinţele, crudimile, suntŭ treptele de marmorŭ carĭ înalţă ideile marĭ la triumfŭ.

Dóue treĭ suflete alese, de carĭ trimite d-deŭ abia din secolŭ în secolŭ, și ideile ce aŭ rătecitŭ timpŭ îndelungatŭ nesigure, alungate, năbușite, învingŭ, ér' sugrumătoriĭ lorŭ cadŭ cu vuetŭ. Tóte întêmplările marĭ în viéța popórelorŭ întărescŭ acestŭ adevĕrŭ.

Ideile, cărĭ aŭ triumfatŭ la noĭ în 1848, nu născuse erĭ alaltăerĭ, ele resărise aprópe cu unŭ secolŭ maĭ 'nainte, aŭ trăitŭ și s'aŭ străcuratŭ tiptilŭ cum aŭ pututŭ și pe unde aŭ pututŭ. Horea și Tudorŭ suntŭ dóue stațiunĭ luminóse în mersulŭ acestorŭ ideĭ. Ceea-ce eĭ făceaŭ cu arma, alțiĭ făceaŭ cu condeiulŭ. Șincaĭ și Maiorŭ îmbracă ideile în manta de purpură a sciinţeĭ.

„Vaĭ neamuluĭ românescŭ, dice Șincaĭ, și érăși vaĭ! carele uitându-și viţa, și seminţa, geme subt jugulŭ altorŭ neamurĭ, nu pentru altŭ-ceva, ci numaĭ pentru neînvĕţătura, nedragostea între sine, nepriceperea sa și vicleșugulŭ neamurilorŭ celorŭ străine, care cu frumóse pretesturĭ, maĭ alesŭ ale legiĭ creștinescĭ, în care eŭ vreŭ sĕ moriŭ, înșélă pe bieţiĭ Românĭ de-ĭ stăpânescŭ și în diua de acum. Nu vreŭ eŭ sĕ numescŭ neamurile acestea, ci numaĭ atâta dicŭ: Ce păstoriŭ aĭ, ale căruĭ cuvinte nu le înţelegĭ?... Nu crede, o Române! pentrucă numaĭ punga ta o voescŭ, ca sĕ-și împle pungile lorŭ, și tu sĕ remânĭ robŭ acelora pe care maĭ mariĭ teĭ i-aŭ stăpânitŭ óre-când. Deștéptă-te dreptŭ-aceea, o iubite neamulŭ meŭ, și aĭ minte!“

Fără sĕ scie unulŭ de altulŭ totŭ cam pe atuncĭ unŭ poetŭ necunoscutŭ esprimă aceeași dorinţă:

Dumnedeule prea-'nalte, de ce suferĭ tirănía?
Isgonesce pe vrăşmaşiĭ şi-'ĭ sdrobesce cu mănía,
Şi în patria cea dulce pe noĭ pe toţĭ ne adună
Ca la a tale altare să putemŭ cântá 'mpreună.

Dar' nicĭ astădĭ încă nu putemŭ cântá toţĭ împreună la altarulŭ patrieĭ!

Pentru a dá noŭ focŭ acesteĭ dorinţe, trebuiá să vină nóue puterĭ, noĭ aleşĭ. In adevĕrŭ eĭ nu întârdiară. Pe când muriaŭ Şincaĭ şi Maiorŭ, pe când poetulŭ necunoscutŭ scotea din nobilulŭ seŭ sufletŭ strofa de sus, provedinţa ne trimitea pe Mureşianŭ şi pe Bolintineanŭ, carĭ prin prisma geniuluĭ lorŭ să refrângă o nóuă lumină pe calea Poporuluĭ-Românŭ cătră idealulŭ seŭ.

Cu acéstă ocasiune să ne fiă permisŭ a vorbí despre unulŭ din aceştĭ poeţĭ, carĭ aŭ sciutŭ cristalisá în poesíile lorŭ aspiraţiunile marĭ ale Românilorŭ! Vomŭ luá din întêmplare pe Mureşianŭ.

Mureşianŭ începù a îmbrăcá în manta de rade a poesíeĭ, ceea-ce Şincaĭ, Maiorŭ, esprimase în prosă. Prosa, care vorbesce la minte, care pentru a o înţelege se cerŭ de cele maĭ multe orĭ óre-carĭ cunoscinţe, pĕtrunde cu multŭ maĭ cu greŭ în mulţime, este multŭ maĭ puţinŭ gustată decâtŭ poesiá, care vorbesce totŭ-de-una la inimă, aprinde şi înalţă sufletulŭ, şi face pe omŭ să înţelégă prin sentimentŭ, ceea-ce póte remâne întunecosŭ înaintea minţiĭ.

II.

Activitatea luĭ Mureşianŭ, ca poetŭ, cuprinde treĭ perióde, ce se deosebescŭ unele de altele. Periodulŭ ântâiŭ

dela 1839—1840, și alŭ doilea până la 1850, alŭ treilea și celŭ din urmă până la 1857, séŭ maĭ bine până la mórte în 1863.

Periodulŭ I. In întregŭ acestŭ timpŭ poetulŭ se luptă cu limba și technica poesíeĭ. Limba este fórte simplă, de tóte ḑilele, fără întorsurĭ și fără sborŭ poeticŭ. Atâtŭ limbă câtŭ și ideile și imaginile suntŭ căutate, dar' fără succesŭ. Totŭ atâtŭ de simplă este și technica. Metrulŭ este, cu puține escepțiunĭ, celŭ popularŭ trochaicŭ de 7—8 silabe; singură legarea, împletirea rimeĭ este cea măestrită. Inchiăgarea metruluĭ este târḑiă și greóiă. Direcțiunea în alegerea subiectelorŭ este nesigură, orĭ maĭ bine, nu esistă încă nicĭ o direcțiune. Subiectele le află poetulŭ cu greŭ, ér' când le află suntŭ de tóte ḑilele, și i lipsesce puterea, ideile, pentru a le puté desvoltá, precum și entusiasmulŭ, acea îmbĕtare de amorulŭ ce trebue sĕ-lŭ aibă poetulŭ pentru subiectŭ fără de care nu esistă poesíă, și subiectulŭ celŭ maĭ alesŭ, celŭ maĭ poeticŭ, nu dă de câtŭ o palidă poesíă. Poetulŭ 'și ia în acéstă epocă subiectele sale din amorŭ și din desgustulŭ de lume.

In deșertŭ, poetulŭ nu este înamoratŭ, nu este pĕtrunsŭ de acestŭ puternicŭ sentimentŭ, nu cunósce până în adâncimile luĭ nicĭ dulcele, dar nicĭ amarulŭ luĭ. Orĭ unde se încércă a esprimá acestŭ sentimentŭ, se încurcă, abia află cuvinte și în fine se perde în alte ideĭ, pare că-și uită. 'Mĭ vine a-lŭ asemĕná cu unŭ riulețŭ, care curge, curge, dar' din ce în ce maĭ lângedŭ și în fine se perde în nisipŭ. Totŭ ce esprimă în acéstă materiă nu provine din pasiune, din sentimentŭ, situațiunile nu suntŭ ale

poetului, ele suntŭ cugetate, închipuite. Şi închipuirea nu este idealisată. Pentru-aceea nicĭ nu atingŭ inima întru nimicŭ, ele se prefiră numaĭ pe dinaintea minţiĭ, împingânduse ideile una pe alta, şi în fine dispărêndŭ tóte făr' a lăsá vre-o întipărire. *Nu se póte* şi *O plimbare la lună* întărescŭ deplinŭ cele-ce ḑicŭ. Aceste dóue piese tratéză maĭ înadinsŭ amorulŭ, dar nu aflămŭ în ele nicĭ o schinteiă de amorŭ, cum trebue sĕ fiă elŭ, şi cum nu póte fi altŭ-feliŭ. In piesa dintâiŭ, chiar începutulŭ cu „*Cugetamŭ* odinióră" este cu totulŭ prosaicŭ, pentrucă omulŭ în amorŭ nu cugetă, ci simte, arde de dorŭ, se teme, speréză.

Pe când scriá şi publicá poetulŭ nostru acestea, unŭ omŭ care scie ce va sĕ ḑică şi ce este poesía, nu putea sĕ-şĭ facă speranţe de elŭ, décă nu cumva sărăcía literaturei nóstre pe atuncĭ ar' fi justificatŭ speranţele puse în începuturĭ atâtŭ de primitive. Causa acestuĭ nesuccesŭ erá, că poetulŭ greşise cu totulŭ direcţiunea, nefiindŭ nicĭ talentele luĭ nicĭ timpulŭ pentru poesía erotică. Erá ântâiulŭ pasŭ prin întunericŭ către lumină la care şi ese poetulŭ încurêndŭ.

Câte amŭ ḑisŭ pân' acum sĕ potŭ aplicá cu deplină putere şi la poesíele alŭ cărorŭ subiectŭ este maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ desgustulŭ de lume şi de viéţă. Şi aicĭ, ca şi în amorŭ, totulŭ este reflecsiune rece, unŭ sentimentŭ comandatŭ, făcutŭ, ér' nu născutŭ, pentru-aceea şi resultatulŭ este totŭ acelaşĭ. O singură escepţiune se părŭ a face momentele, în carĭ s'a născutŭ poesía *Aşa mi-a fostŭ ursita* Aicĭ 'şĭ are şi inima partea sa, dar numaĭ

momentanŭ. Situaţiunea nu este trecută şi contopită în subiectŭ, ea este numaĭ identificată prin imaginaţiune, ér' nu prin sentimentŭ. Pentru-aceea nefericirea poetuluĭ nu este motivată. Elŭ plânge pentru că şi-a propusŭ şi voesce sĕ plângă, ér' nu pentru-că trebue şi nu póte altŭ-felĭŭ. A pututŭ înse sĕ împrime pieseĭ o putere maĭ mare, care atinge maĭ adâncŭ pe cetitoriŭ,

Pasere galbenă 'n ciocŭ, este poesiă populară precum ne spune însuşĭ poetulŭ în Fóia pentru minte etc. Nr. 39 din 1842 [1]) şi tipărirea acesteĭ piese intre cele-l·alte poesiĭ se va puté justificá prin aceea, că poetulŭ încă va fi adaosŭ unele strofe.

Periodulŭ II. Aicĭ distingemŭ dóue epóce, în cea dintâiŭ, care ţine până în ajunulŭ anuluĭ 1848, inima poetuluĭ este sbuciumată de durerile de faţă şi de neliniştea pentru viitoriŭ; în a dóua, inima luĭ se împle cu încetulŭ de speranţe, deşĭ maĭ luptă încă cu durerile. Poetulŭ în acestŭ periodŭ a aflatŭ calea ce i-a fostŭ ursită. Elŭ lasă amorulŭ de-o parte; s'a convinsŭ, că nu este terenulŭ luĭ, şi nicĭ 'lŭ maĭ atinge vre-o dată. Elŭ începe a cântá sórtea naţiuneĭ sale. Acésta este córda principală de-aicĭ încolo. De-óre-ce înse sórtea naţiuneĭ este fórte amară, poetulŭ la totŭ pasulŭ este cuprinsŭ de-o durere, de-unŭ desgustŭ de lume. Nu e destulŭ atâta, elŭ desperéză chiar de binele, de viéţa subiectuluĭ seŭ de predilecţiune. In acestŭ sfăşiătoriŭ sentimentŭ, elŭ întrébă pe înaltulŭ guvernatorŭ alŭ universuluĭ:

---

(1) Vedĭ şi V. Alecsandri „Poesíele popularie“ ediţ. din 1867 pag. 373.

Dece nu facĭ, o! dómne, minunĭ ca și'n pustiă;
Cu popululŭ Iudeeĭ, prin Moise omulŭ seŭ!
Sĕ scoțĭ din jugŭ p'o ginte, ce geme în slavíă,
Cerêndŭ între suspine, s'o scapĭ de-atâta rĕŭ!

Acéstă desperare cu atâtŭ l'apasă maĭ greŭ, căcĭ vede că generațiunea de fața nu promite putere, zelŭ, pentru a se puté smulge din pulberea în care este aruncată și sĕse înalțe la o posițiune demnă de unŭ poporŭ.

Dormițĭ, dormițĭ în pace, voĭ umbre din morminte.
A vóstre suvenire, ce sântŭ ni le-ațĭ păstratŭ,
Suntŭ limba și relegea, ér' zelulŭ celŭ ferbinte,
Ce-aveațĭ spre genulŭ vostru, cu voĭ s'a 'mormêntatŭ!
Ferice de voĭ umbre, că legea nu vĕ lasă,
Sĕ revedeți apușiĭ nepoțĭ depe pămêntŭ,
Căcĭ altŭ-feliŭ tirănía și jugulŭ ce-ĭ apasă,
De locŭ v'ar' reîmpinge în sarbedulŭ morméntŭ.

Totŭ de-aicĭ se vede, că poetulŭ nu trăesce nicĭ în timpulŭ de fața, nicĭ în viitoriŭ, ci în trecutŭ. Elŭ mărescе unŭ timpŭ la care nu ne maĭ putemŭ întórce. Decădereaațiuneĭ nu este vina eĭ. Injuría timpurilorŭ, tirănía asociată a popórelorŭ conlocuitóre și marginașe, invidia, ura eredită asupra unorŭ fiĭ aĭ acelui poporŭ care subjugase odată lumea, étă ce ne-a îmbrâncitŭ pe noĭ. Décă poetulŭ vedea generațiunea decăḍută, acésta n'a causat'o generațiunea, ci a moștenit'o dela părinții seĭ. Fără îndoiélă, suntŭ maĭ vinovați părinți, carĭ suferŭ a fi călcațĭ în pulbere, decâtŭ fiiĭ carĭ aŭ născutŭ și au crescutŭ în pulbere, din care este cu nepu-

tinţă a te înălţá şi a te scutura de-odată. Acésta o recunósce încâtŭ-va şi poetulŭ când ḑice:

Eşiţi voĭ umbre mórte, eroiĭ ginteĭ mele,
Şi daţĭ doveḑĭ la lume, ce-atâta va 'nnegritŭ!
Strigaţĭ în gura mare, că voĭ de-atâtea rele,
Ce cércă strănepoţiĭ, nu v'aţĭ vinovăţitŭ.

Maĭ caracteristicŭ este acestŭ periodŭ din punctŭ-de-vedere alŭ limbeĭ şi alŭ techniceĭ. Poetulŭ numaĭ este nevoitŭ să afle întâiŭ ideile apoĭ să caute după vestmênte, după limbă, ca să le îmbrace, cum trebuiá să facă în periodulŭ întâiŭ. Procesulŭ între ideiá şi materiá nu maĭ este separatŭ. Limba nu se nasce în urma ideiĭ. Amêndóue nascŭ de-odată, încarnate una cu alta. Technica încă este ficsată. Precum ideile suntŭ grave, asemenea este şi metrulŭ. Poetulŭ de-aicĭ încolo numaĭ când şi când maĭ ese din versulŭ jambicŭ de 13—14 silabe, care la noĭ ţine loculŭ esametruluĭ grecŭ-latinŭ.

In acestŭ periodŭ se distingŭ *Glasulŭ unuĭ Românŭ* şi *O privire depe Carpaţĭ*. Aceste piese esprimă ideile fundamentate din acestŭ periodŭ, ér' cele-l-alte suntŭ numaĭ variaţiunĭ asupra lorŭ. In cea dintâiŭ face o apostrofă plină de amăriciune, că órecine conduce destinele omenimeĭ? Cum se întêmplă de creatoriulŭ scie de mişcarea unuĭ verme, ér' luptele şi nevoile unuĭ poporŭ nu se scie de unde provinŭ? Se póte, şi dreptŭ este, ca nepoţiĭ să sufere pentru pecatele străbunilorŭ? Se adreséză apoĭ la umbrele din morminte, să le scóle şi să spună că ele n'aŭ făcutŭ atâtea rele, ca fiĭ lorŭ

sĕ merite o certare atâtŭ de amară. Provócă munţii şi locurile unde s'aŭ câştigatŭ învingerĭ, sĕ spună décă nu Românii aŭ fostŭ aceia, carĭ le-aŭ câştigatŭ, décă ceĭ maĭ marĭ eroĭ, ca Corvinŭ, n'aŭ fostŭ Românĭ? Din acestea deduce, că Românulŭ nu póte sĕ péră nicĭ odată. Acéstă piesă este inspirată de vêrtutea română din trecutŭ şi de speranţă în viitoriulŭ poporuluĭ românŭ. Din contră a dóuă piesă este vocea desperată a Casandreĭ, cum dîce însuşĭ poetulŭ, din fericire înse cu aceea deosebire, ca temerile Casandreĭ s'aŭ realisatŭ, ér' ale poetuluĭ nostru, patru anĭ maĭ târdĭŭ, s'aŭ întorsŭ chiar din contră spre bine. Fiiĭ Romeĭ nu aŭ apusŭ, ci aŭ reînviatŭ!

Cu acéstă credinţă poetulŭ întră în epoca cea mare a anuluĭ 1848. Poetulŭ atinge aicĭ culmea desvoltăriĭ sale. Precum e timpulŭ aşa şi poetulŭ. Elŭ numaĭ plânge, nu maĭ desperéză. Inima luĭ s'aprinde la sunetulŭ tocsinuluĭ, pune la o parte lira cu tonurile eĭ une-orĭ blânde, melancolice, alte orĭ aspre şi discordante, iă buciumulŭ şi strigă: *Deştéptă-te Române*! Desperaţiunea dispare, şi speranţa începe a luminá şi a încălдí, a înălţá inimele. Poetulŭ a rupt'o cu trecutulŭ. Vocea luĭ înnecată, durerósă, nu o maĭ auдimŭ. Ér' când timpulŭ nu-ĭ maĭ ofere vre-unŭ evenimentŭ, care sĕ-ĭ preocupe fantasía, atuncĭ elŭ filosoféză, înălţă vêrtutea la idealulŭ omenimeĭ, cântă vêrtutea de bunŭ cetăţeanŭ, de bunŭ Românŭ, şi măresce pe ceĭ ce aŭ căдutŭ pentru patriă, pe care o mângâe cu gloría, că a produsŭ astŭ-feliŭ de eroĭ. Precum spiritulŭ şi ideile din poe-

siele acestui periodu, aşa şi limba şi technică nu lasă, după timpulu seu, nimicu de doritu.

Cu deosebire patru piese se înalţă în acestu periodu peste tóte cele-l-alte. Pintre ele înse se ridică „*Deştéptă-te Române*“, cum se înalţă cedrulu într'unu pâlcu de stejari. Poetulu în strofa ântâiă strigă Românilorŭ sĕ-se deştépte, căci acum este timpulu sĕ-şi croiéscă o nóuă sórte. In a dóuă voesce sĕ-i înflacăre prin originea şi numele lorŭ măreţŭ. In a treia arată mulţimea lorŭ şi aţiţarea spiritelorŭ, care aştéptă numai cuvêntulu. In a patra strofă poetulu 'şi închipuesce totŭ poporulu în picióre, şi strigă vechilorŭ eroi naţionali sĕ ésă din morminte şi sĕ privéscă la strănepoţii lorŭ. O întorsură din cele mai fericite, tabloŭ măreţŭ; poporulu: bĕtrâni, bărbaţi, juni, tineri—toţi gata de luptă, ér' umbrele lui Stefanu, Mihaiu şi Corvinu privindu la ei! Poetulu revine la durerile trecutului, esclamându în strofa a cincea:

Pe voi vĕ nimiciră a pismei reutate
Şi órba neunire la Milcovŭ şi Carpaţi!

Şi deşteptându prin acésta pe noii eroi, ca sĕ lupte uniţi, pentru mărirea patriei, care dela Mihaiu a remasu veduvită şi a fostu adeseori vêndută, pentru aceea poetulu în strofa a şeptea trimite fulgere şi trâsnete asupra acelora, cari s'aru mai retrage când patria va cere „sĕ trecemu prin sabiă şi focu“. Poetulu atinge apoi suferinţele ce le-a adusu peste ţéra semi-luna şi cnuta, şi încercările de a i-se răpí chiar şi limba şi de-a se *fura*

Dunărea „prin intrigă și silă“, care erá sĕ-se realiseze în dilele nóstre, și apoi încheiă:

Murimŭ maĭ bine 'n luptă cu gloriă deplină
Decâtŭ sĕ fimŭ sclavĭ érăşĭ în vechiulŭ nostŭ pămêntŭ.

Etă dar' că acestŭ admirabilŭ și neasemĕnatŭ cântecŭ, în unŭ cadru restinsŭ împreună totŭ ce a esistatŭ mare în bine și în reŭ, în fericire și nefericire, în viéța nóstră; toțĭ Românii, tóte credințele și aspirațiunile lorŭ, plângerile sorțiĭ lorŭ ca și resunetele de eroismŭ, blăstemulŭ tiraniei, ca și indumnedeirea libertăției, suntŭ descrise cu atâta strălucire, cu atâta vigóre și sborŭ, încâtŭ sĕ pare că la creațiunea acestui cântecŭ, serafimii i-aŭ datŭ poetuluĭ condeiulŭ din aripa lorŭ de focŭ.

In acestŭ cântecŭ este reversatŭ unŭ spiritŭ biblicŭ, o gravitate profetică. Aicĭ numaĭ vorbesce poetulŭ. Acela care ne cértă blândŭ pentru trecutŭ și care ne strigă sĕ ne deșteptămŭ, sĕ ne ridicămŭ din patru unghiurĭ și sĕ ne unimŭ în cugetŭ și în simțirĭ, nu, elŭ nu maĭ este poetŭ, după înțelesulŭ de adĭ, elŭ este unŭ trimisŭ alŭ provedinții. Nimicŭ nu se află în acestŭ cântecŭ, ce ar' fi de prisosŭ séŭ de a dóua mână. Orĭce cuvêntŭ este o schinteiă, orĭ-ce espresiune unŭ torentŭ electricŭ. Décă mi-ar' fi permisŭ a mĕ serví de-o imagine parabolică a-și dice, că acestŭ cântecŭ este unŭ corpŭ în care totulŭ este capŭ și inimă, și prin urmare nu poțĭ înstrăină nimicŭ fără sĕ distrugĭ totulŭ.

Până când Românii nu se vorŭ fi deșteptatŭ deplinŭ, până când nicĭ unŭ sufletŭ de Românŭ nu va maĭ fi

sclavŭ în vechiulŭ seŭ pămêntŭ, până când cnuta nu numaĭ nu va maĭ încercá sĕ-se vâre în vetrele străbune, dar încă caiĭ Roşiorilorŭ se vorŭ adăpá în undele Nistruluĭ, până când intriga şi sila nu va maĭ cutezá sĕ ne fure Dunărea, artera nóstră de viéţă, până când Carpaţiĭ, carĭ astădĭ taiă pe fraţĭ de fraţĭ, nu se vorŭ despărţí în dóue sĕ ne croimŭ viéţă nóuă, până când piscurile lorŭ, ce se înălţă în nuorĭ, nu vorŭ remâné decâtŭ o umbră în charta lumeĭ: până atuncĭ nu va încetá, nu trebue sĕ încete a resuná mereŭ în văile şi câmpiele Dacieĭ: Deştéptă-te Române! Er' când elŭ 'şĭ va fi împlinitŭ misiunea, va remâné ca a dóua Columnă a cuceririĭ Dacieĭ.

Cătră martiriĭ românĭ din 1848—9 are părţĭ frumóse. Simplŭ şi mişcătoriŭ este începutulŭ:

Dormiţĭ în pace, umbre, martiriĭ Românimeĭ
Ce-aţĭ îngrăşatŭ pămêntulŭ cu sânge de eroĭ!
Bĕtrânĭ cărunţĭ cu véţă, voĭ flórea tinerimeĭ,
Ce 'n lupte sângeróse căţêndŭ, v'aţĭ ruptŭ de noĭ!

Pămêntulŭ vĕ desparte, ér' cerulŭ ne unesce
In patria cea sântă, egală pentru toţĭ;
Acolo nedreptatea şi ura nu resbesce,
Nu cumperĭ cu viéţa pămêntulŭ de treĭ coţĭ.

Unŭ devotamentŭ familieĭ Hurmuzachi începe fórte frumosŭ cu o ideiă din o cântare bisericéscă

Trecut'a umbra legiĭ şi darulŭ nu maĭ vine,

prin care poetulŭ dă espresiune crudeĭ desamăgirĭ a Românilorŭ, carĭ luptară nu numaĭ pentru libertatea

lorŭ, dar și pentru mântuirea tronuluĭ, și tóte promisiunile ce le făcuse tronulŭ, în momente de pericolŭ, poporuluĭ românŭ, „ce piere 'n focŭ pentru împĕratŭ“, aŭ remasŭ „deșertŭ cuvêntŭ“. Chiar pentru acésta face o rea impresiune când maĭ audimŭ în poesiă de credință cătră monarchulŭ, care a sciutŭ sĕ resplătéscă atâtŭ de amarŭ până adĭ acéstă credință. Dar

Vení-vá-o ḑi fatală, când intriga fățară,
Ce țese la cabale, va pune larva jos;
Când pisma, nedreptatea, vorŭ fi espuse-afară;
Când fulgerulŭ Proniei, ce sbóră luminosŭ,
Va nimicí dușmaniĭ, ce purerea urḑescŭ
La planurĭ, cum sĕ péră poporulŭ românescŭ!

Piesa nu prea variéză în ideĭ, chiar le repetéză uneorĭ, tótă este înse pĕtrunsă de-o adâncă seriositate și putere de cugetare. Resultele crudĭilorŭ revoluțiuneĭ le încadréză în următórea strofă:

În satele frumóse, acum ruinĭ turtite
Se plimbă corbĭ, selbaticĭ din regiunĭ pustiĭ,
Servindŭ spre-a lorŭ nutrire cadavrele strivite,
Ce zacŭ pe jumĕtate afară, prin câmpiĭ,
Și étă, că Românulŭ și adĭ nu-ĭ desperatŭ,
Căcĭ crede în Proniă și 'n cugetŭ luminatŭ!

Următórea strofă fórte adese-orĭ citată merită a fi săpată în marmorŭ:

De n'a peritŭ Românulŭ, când órdele barbare
Veniá ca și locuste în agriĭ-ĭ semĕnațĭ,
Tăindŭ fără de milă, răpindŭ fără cruțare,

Lipsindŭ pe fiĭ de tată şi pe surorĭ de fraţĭ,
Acum, când braţu-ţĭ agerŭ în lume-ĭ cunoscutŭ,
Tu bravule Române maĭ credĭ că eştĭ perdutŭ?

In *Omulŭ frumosŭ* poetulŭ se retrage pe unŭ momentŭ din valurile luptelorŭ în interiorulŭ seŭ. Elŭ se afundă în regiunile nemărginite ale frumosuluĭ moralŭ, caută căile virtuţiĭ şi află, că numaĭ omulŭ virtuosŭ este totŭ-odată şi fericitŭ şi frumosŭ, elŭ este scutitŭ de tóte relele şi furtunele lumeĭ:

Arunce-lŭ în deşerturĭ, lipsite de-orĭ-ce flóre,
Pe unde nu s'arată nicĭ omŭ, nicĭ sburătóre,
Ci şerpĭ veninătorĭ;
Vêrtutea-ĭ va fi scutulŭ şi-asilulŭ de scăpare
In togma ca şi cedrulŭ, cu umbra sa cea mare
La ómenĭ călătorĭ.

Asemĕnarea virtuţiĭ cu cedrulŭ din deşerturĭ este nu numaĭ fórte nimerită şi concisă, dar totŭ odată şi fórte plastică. Acéstă strofă are multă asemĕnare cu strofa oraţiană (Carm. libr. I. od. 22).

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura etc.

Dar acéstă retragere a poetuluĭ ţine puţinŭ, numaĭ patru strofe, şi în a cincea cobóre érăşĭ în valurile vieţiĭ omenescĭ, unde tiraniĭ apasă popórele, şi fără-delegea lorŭ reclamă resplată şi aprinde dorulŭ de resbunare, şi astŭ-feliŭ poetulŭ şi acéstă piesă o termină dorindŭ timpulŭ

Când ómeniĭ sĕ ştérgă şi umbra de sclăvíă
Fiindŭ creştinĭ curaţĭ;
Şi 'n locu-ĭ sĕ domnéscă dreptatea nepĕtată,
Egală 'ndreptăţire şi pace-adevĕrată,
Ca între fiĭ şi fraţĭ!

Acéstă piesă prin subiectulŭ mărețŭ, prin ideile înalte, prin concisiunea cu care le cristaliséză, nu are păreche în literatura română, decâtŭ póte o altă poesía, *Mintea*, totŭ a acestuĭ poetŭ.

Periodulŭ III. Cu anulŭ 1850 manifestaţiunile vieţii naţionale suntŭ înnăbuşite. Ideile, care în ceĭ doĭ anĭ din urmă, sburaŭ libere cu vuetulŭ tunetuluĭ şi fără sĕ afle cea maĭ mică pedecă, 'şĭ curmă sborulŭ şi cea maĭ lină şoptire a lorŭ putea sĕ te ducă pe viéţă la închisóre séŭ chiar la spânduratorĭ. Acéstă stare de lucrurĭ nu remase, nu putŭ remâné fară influinţă asupra poetuluĭ şi încă cu atâtŭ maĭ vêrtosŭ, căcĭ nefericirea séŭ împregiurările vieţii lŭ împinsese şi pe elŭ pe calea spinósă a funcţionarismuluĭ. Cu tóte acestea elŭ nu putea sĕ remână nepăsătoriŭ la cele ce se petreceaŭ împregiurulŭ seŭ, nu putea sĕ nu comunice prin graiulŭ museĭ sale şi altora convingerile, reflecsiunile luĭ. Dar' în deşertŭ, Musa poetuluĭ nu maĭ putea eşĭ la publicŭ în talarulŭ largŭ fâlfăitoriŭ. Poetulŭ trebuiá sĕ-şĭ ascundă ideile sub diverse forme, trebuiá sĕ-le travestéscă, şi astŭ-felŭ sĕ-le trimită la cetitoriĭ seĭ, căcĭ altŭ-felŭ însemná a se espune şi a se nefericĭ sigurŭ. Ceea-ce poetulŭ în epoca ântâiă a periodulŭĭ alŭ doilea nu putea esprimá din nesiguranţă, acum nu esprimă din te-

mere. Dreptŭ-aceea poesíele din acestŭ periodŭ, deşí atingŭ adese-orĭ evenimentele maĭ însemnate din viéţa Românilorŭ, ele totuşĭ nu maĭ aŭ nicĭ energía, nicĭ căldura de maĭ nainte, ci se perdŭ adese-orĭ în reflecsiunĭ, care din anŭ în anŭ devinŭ totŭ maĭ dese, ér' poesíele totŭ maĭ rarĭ, încâtŭ pela 1857 putemŭ dîce că poetulŭ adormì cu totulŭ, şi nicĭ marile evenimente dela 1859, sguduirea Italieĭ şi unirea principatelorŭ române sub unŭ domnŭ, după care inima luĭ a bătutŭ atâta, nu maĭ fură în stare sĕ-lŭ deştepte. Spionagiulŭ neîntreruptŭ la care fusese supusŭ, interdicţiunea superiorilorŭ de a maĭ publicá ceva, deşí fusese încă de multŭ silitŭ sĕ-se ascundă sub speudonimulŭ Eremitulŭ din Carpaţĭ, lovituri şi înduşmăniri chiar de cătră aĭ seĭ, înfrânsese sufletulŭ simţitoriŭ alŭ poetuluĭ. In tómna anuluĭ 1860, când amŭ avutŭ fericirea a-lŭ vedé pentru ântâia óră şi a-ĭ face cunoşcinţa, poetulŭ erá înfrântŭ şi vioiciunea, care lŭ cuprindea când întrá în vorbă, erá unŭ semnŭ de încordare a sistemuluĭ nervosŭ, care n'a întârdiatŭ a se pronunţá totŭ maĭ tare, şi peste treĭ anĭ l'a dusŭ în mormêntŭ.

Poesíele maĭ însemnate din acestŭ periodŭ suntŭ *O diminéţă pe Surulŭ*, *Románia la 1854*, şi *Mintea*. In cea dintâiŭ palpitá spiritulŭ ce se revérsă în poesíele din periodulŭ alŭ doilea şi cu deosebire în cele dintre aniĭ 1848—50. In a dóua vedemŭ, ca într'unŭ tabloŭ, descrise tóte relele ce nascŭ din pofta de domnía şi de cuceriri, ce înferbêntă capetele încoronate, vedemŭ furtunele ce provócă aceştia şi carĭ se spargŭ apoĭ în capulŭ bietelorŭ popóre.

Doĭ domnitorĭ se cértă, căcĭ unuia-ĭ lipsesce
In titululŭ celŭ mare o códă de cuvêntŭ;
Din asta ése-o luptă, ce strică și răpesce
La miĭ și milióne liniștea pe pămêntŭ.

Țeranulŭ las' aratrulŭ, familiă și casă,
Părinții nu-și vĕdŭ fiĭ de locŭ, sĕŭ maĭ mulțĭ anĭ;
Se nasce lipsă 'n țéră, nevoile-o apasă,
Er' óstea pe-unde calcă, căștigă totŭ dușmanĭ.

Omorulŭ se lățesce, ca negura pe munte,
In drépta și în stânga fugŭ ceĭ persecutațĭ;
De grațiă nu-ĭ vorba, căcĭ luptele suntŭ crunte,
Și-ostașiĭ pușcă, taiă, chiar prunciĭ neculpațĭ.

Din urbĭ înfloritóre, palate grandióse,
Remânŭ numaĭ ruine, sĕ fiă mărturiĭ
De pompa și de lucsulŭ, de mânĭ industrióse:
Ma totŭ-odată drepte mustrărĭ pentru ceĭ viĭ.

Și apoĭ încheiă cu aceste puternice cuvinte:

Mĕ mirŭ, că n'aŭ rușine, cu mânĭ pĕtate 'n sânge,
A tinde mulțămită părinteluĭ cerescŭ,
Ce vede din nălțime pe vĕduva cum plânge,
Orfaniĭ și bĕtrâniĭ prin munțĭ cum rătĕcescŭ!

Cum potŭ fățarĭ de-aceștia călcă pe érbă verde,
Când eĭ trimitŭ săgete, ca fulgere din nuorĭ,
Avêndŭ întru nimica, a stinge și a perde
Pe ceĭ cu eĭ de-unŭ sufletŭ, pe frațĭ și pe surorĭ!

Când tigrulŭ și hiena, ce nu aŭ minte 'n sine,
Nu turbură viéța la ceĭ de-unŭ soiŭ cu ea,
Atuncĭ făptura-ți, Dómne, ce sémĕnă cu tine,
Lucrândŭ maĭ crudŭ ca féra, ce lege va avea?

Mintea este gemenă cu *Omulŭ frumosŭ*. Poetulŭ adreséză minţii o odă plină de putere şi de avêntŭ, preamărind'o ca conducătórea omenimei. Câtŭ de simplu, dar câtŭ de măreţŭ începe dicându:

Te mărescŭ fiinţă fără de 'neputŭ
Pentru totŭ, ce vede ochiulŭ meŭ sub sóre,
Pentru totŭ ce drépta-ţĭ sântă a făcutŭ,
Dela omŭ şi fĕrŭ, până la-acea flóre
Care vegetéză numaĭ unŭ minutŭ!

Ce mĕ face înse, ca sĕ te adorŭ,
Este mintea, Dómne, care-mĭ strălucesce,
Ca şi unŭ lucéfĕrŭ, în alŭ nopţiĭ nuorŭ,
Şi 'n vuetulŭ lumiĭ blândŭ mĕ însoţesce,
De când vĕdŭ lumina şi până când morŭ.

De-altă natură suntŭ *Loculŭ fericireĭ* şi *Fanariotulŭ şi darea*. Ele suntŭ scurte naraţiunĭ poetice séŭ maĭ bine balade. Maĭ însemnată este cea dintâiŭ: unŭ învĕţatŭ caută sĕ afle fericirea, dar în deşertŭ o caută elŭ la tronurĭ, în palate, în mănăstirĭ, în traiulŭ simplu alŭ păstorilorŭ, n'o află nicăirea. In calea sa ajunge la nisce ruine unde află pe o colónă scrisŭ următórele:

Aicĭ locuesce dulcea fericire.

Când înse învĕţatulŭ cercetéză maĭ de-aprópe loculŭ fericireĭ

Vede sarcofage, totŭ cu óse pline;
Cade şi se 'nchină, căcĭ s'a luminatŭ.

III.

In cele de pân' aicĭ amŭ analisatŭ o parte din poesíele însemnate ale luĭ Mureşianŭ. Valórea unuĭ poetŭ nu este a se judecá după ceea-ce n'a făcutŭ séŭ nu i-a succesŭ deplinŭ, elŭ trebue cumpenitŭ după lucrările în care şi-a cristalizatŭ cele maĭ puternice ideĭ şi sentimente. Poeţiĭ, cărora le succedŭ tóte într'o formă, suntŭ mediocrităţĭ sigure. Nota caracteristică a adevĕratuluĭ talentŭ este tocmaĭ o preschimbare de umbre cu luminĭ. Acésta o aflămŭ şi la Mureşianŭ; suntŭ direcţiunĭ, ca cea erotică, care nu i-a succesŭ de locŭ. Cu atâtŭ maĭ puternicŭ i-a succesŭ înse oda naţionala. Elŭ este adevĕratulŭ eĭ creatoriŭ în literatura română şi nime n'a maĭ produsŭ pân' acum ceva, ce s'ar' puté asemĕná cu odele luĭ Mureşianŭ. Cunóscemŭ o singură piesă care se póte pune alăturea cu ale luĭ Mureşianu, este poesía anonimă întitulată *La fraţiĭ meĭ Românĭ*, publicată totŭ la 1848. [1])

Cu precisiunea şi puterea ideilorŭ Mureşianŭ în piesele sale de forţă, întrece pe celebrulŭ poetŭ italianŭ Filicaia în odele sale politice, pe care admirându-lŭ Byron l'a imitatŭ, l'a chiar tradusŭ într'unŭ locŭ în poesíele sale. Una din marile însuşirĭ ale luĭ Mureşianŭ este, că elŭ, în oposiţiune cu toţĭ ceia-l-alţĭ poeţĭ aĭ noştri, s'a înălţată în ideĭ şi în sentimente maĭ pe sus de orĭ-ce provincialismŭ, elŭ nu cântă numaĭ Muntenía, séŭ Moldova, séŭ Transilvania, uitândŭ séŭ necunoscând pe cele-l-alte,

1) *Foia pentru minte etc.* No. 24 din 1848, vedĭ şi Papiŭ Ilarianŭ, Istoria Românilorŭ din Dacia superióră V. II p. 287—289.

după cum se întêmplă până adĭ la poeţiĭ noştri, ci elŭ le cântă pe tóte. Nimicŭ însemnatŭ nu se petrece undeva la Românĭ, ce sĕ nu pună în vibrare córdele lireĭ sale. Elŭ este prin escelinţă poetulŭ aspiraţiunilorŭ, alŭ idealuluĭ tuturorŭ Românilorŭ.

Poesíele luĭ Mureşianŭ au o mĕsură clacică, nu suntŭ îndopate cu frase sforăitóre, carĭ nu dicŭ nimicŭ; ele nu lasă, ca sĕ dicemŭ aşa, beşicĭ colorate în aerŭ, carĭ adună copiiĭ îngiurŭ; ele suntŭ simple, naturale; cuvintele nu suntŭ alune găunóse, suntŭ imaginĭ viĭ; poetulŭ nu se jócă nicĭ cu ideia, nicĭ cu frasa, nicĭ cu cuvêntulŭ, ci le aplică numaĭ încâtŭ servescŭ pentru a întrupá idealulŭ seŭ. Se póte, ca uniĭ, cărora după gustulŭ de astădĭ le place sĕ-se înşele cu sunete şi colorĭ strigătóre, sĕ nu afle plăcere cetindŭ aceste ode simple şi regulate ca nisce statue tăiate din granitŭ, dar gusturile trecŭ ca vênturile, ér' statua de granitŭ, arta, remâne. Se póte érăşĭ sĕ nu le placă, flindŭ-că tema fundamentală a odelorŭ luĭ Mureşianŭ suntŭ de-o parte sentimentele şi aspiraţiunile naţionale, de altă parte lupta pentru virtute şi bunurile marĭ, ideale ale vieţiĭ, lucrurĭ de carĭ unora din generaţiunea de adĭ le place sĕ rîdă alegândŭ a zăcé metamorfosaţĭ, întogmaĭ ca soţiĭ luĭ Ulise, în noroiulŭ fărmecătóreĭ Circe. Pentru acestia înse n'a scrisŭ nicĭ Mureşianŭ, nicĭ unŭ altŭ adevĕratŭ scritoriŭ românŭ, şi nu vorŭ scrie nicĭ odată. Asemenea făpturĭ cu faţă omenéscă suntŭ pulbere, care o bătŭ vênturile şi care nu se opresce decâtŭ numaĭ unde se înglódă.

Mureşianŭ a sciutŭ prin puterea sufletuluĭ seŭ, sĕ cri-

staliseze ideĭ și dorințe, carĭ pân'acĭ rătăciaŭ în consciința, în sentimentulŭ nostru fără sĕ-și pótă aflá organulŭ chiămatŭ sĕ le esprime, sĕ le consacre prin farmeculŭ și puterea imaginațiuneĭ: elŭ a deschisŭ rostulŭ și a vorbitŭ din inima tuturorŭ Românilorŭ și din tóte unghiurile, căcĭ, cum amŭ disŭ, inima luĭ nu erá închisă între dealurile unuĭ ținutŭ, și noĭ toțĭ amŭ începutŭ a cântá și a ne înălță inimile cu elŭ. Aicĭ zace puterea luĭ, prin acésta s'a impusŭ elŭ publiculuĭ. Este adevĕratŭ, că Mureșianŭ nu posede o mare varietate de ideĭ, sĕ nu se pérdă înse din vedere, că subiectele luĭ încă nu suntŭ variate, suntŭ patria, libertatea, unirea, virtutea. In giurulŭ acestora se învêrtescŭ poesíele luĭ cele maĭ bune. Elŭ scie înse sĕ împletéscă, cu deosebită măestría, faptele marĭ ale trecutuluĭ pintre aspirațiunile viitoruluĭ, și tocmaĭ acésta dă poesíelorŭ sale unŭ deosebitŭ farmecŭ și gravitate.

Incâtŭ pentru limba, Mureșianŭ scrie, față cu starea de evoluțiune de atuncĭ, o limbă corectă, icĭ-colea a scăpatŭ, după direcțiunea timpuluĭ seŭ, unele neologisme și latinisme, ca vultŭ, contentŭ, strepitŭ, fulcru ș. a. Stilulŭ plinŭ, corectŭ, în ritmŭ bate unŭ pulsŭ puternicŭ, une-orĭ chiar aspru, o cerință neîncungiurată a odeĭ, a ideilorŭ și a sentimentelorŭ serióse, puternice. Din contră blândeța, dulcéța arŭ stricá totŭ efectulŭ. Pentru tóte aceste calități poesíele luĭ Mureșianŭ precum și baladele istorice ale luĭ Bolintineanŭ n'arŭ trebuĭ sĕ lipséscă cu deosebire din mâna tinerimeĭ și, cele maĭ bune, din cărțile scolastice de lectură, pentru a se redeșteptá și întărí sentimentulŭ

naţionalŭ în inima generaţiuneĭ, căreia avemŭ sĕ-ĭ încredinţămŭ realisarea idealelorŭ, ce nu ne va fi datŭ, póte, sĕ le vedemŭ întrupându-se sub ochiĭ noştri.

DUMBRAVA ROȘIĂ

(poemŭ istoricŭ de V. ALECSANDRI, Iași 1872).

I.

Ștefanŭ-celŭ-mare bate pe Albertŭ regele Poloniei și cu prinșii ară ună câmpŭ și séménă pădure. Acesta este scurtŭ și simplu subiectulŭ poemei, ce publică mai de curêndŭ [1]) V. Alecsandri sub numele *Dumbrava roșiă.* Subiectulŭ în fondŭ este câtŭ se póte de simplu și de tóte dilele, încâtŭ elŭ n'a pututŭ și n'a meritatŭ sĕ atragă atenţiunea poetuluĭ decâtŭ póte din dóue considerațiúnĭ : una, că Albertŭ invidiosŭ de gloria luĭ Stefanŭ, urîtoriŭ de Moldovenĭ și chiar înfuriatŭ asupra lorŭ, voiá sĕ-ĭ stingă, dar câţĭ n'aŭ voitŭ sĕ stingă pe bieţiĭ Românĭ ? alta, că luĭ Stefanŭ învingândŭ i venĭ capriciósa ideiă de a pune la jugŭ pe ceĭ învinșĭ, a ará unŭ câmpŭ cu eĭ și a seménă pădure. Nu maĭ încape îndoiélă, că pe poetŭ l'a atrasŭ maĭ vêrtosŭ acéstă ideiă capriciósă a luĭ Stefanŭ, fiá ea istorică orĭ numaĭ legendară, totŭ atâta. Acésta se întăresce prin titlulŭ poemeĭ. De-aicĭ se înțelege, că tóte celelalte părţĭ ale poemeĭ suntŭ numaĭ nisce cărărĭ

---

(1) Acéstă analisă critică s'a publicatŭ maĭ întâiŭ la 1872.

pentru a conduce acțiunea la punctulŭ de predilecțiune. Décă poetulŭ ar' fi avutŭ de cugetŭ sĕ cânte vêrtutea, eroismulŭ luĭ Stefanŭ, trebuiá sĕ-lŭ atragă alte fapte din viéța eroului cu multŭ maĭ marĭ decâtŭ învingerea mueraticului Albertŭ. Dreptŭ-accea nu putemŭ dice, că poetulŭ a fostŭ fericitŭ în alegerea subiectuluĭ.

Ideia capriciósă a luĭ Stefanŭ cu semĕnatulŭ pădureĭ apare în poemă ca unŭ diamantŭ, care, în locŭ de-a se pune într'unŭ inelŭ, s'a pusŭ într'o rótă. Subiectulŭ se putea tratá fericitŭ în o scurtă baladă, în care ideia capriciósă a eroului strălucià ca unŭ diamantŭ într'unŭ inelŭ de aurŭ. Unŭ asemenea episodŭ este și celŭ tratatŭ de Bolintineanŭ în balada *Stefanŭ-celŭ-mare și mamă-sa*. Elŭ se deosebesce înse în fondŭ cu totulŭ de *Dumbrava roșiă*. Pe când ideia fundamentală din acésta este unŭ capriciŭ, în balada luĭ Bolintineanŭ este o mare ideiă ca morală și ca iubire de țéră: o mamă, care-și respinge și-și espune fiulŭ pentru țéră. Este ceva spartanicŭ, sublimŭ. Câtŭ de fericitŭ a fostŭ Bolintineanŭ nu numaĭ în alegerea ideiĭ, dar și în închiăgarea și înfățișarea eĭ în poesiă, probéză marea popularitate a baladeĭ. Și pe când d. Alecsandri se încércă a ilustrá capriciulŭ luĭ Stefanŭ aprópe în o miiă de versurĭ, Bolintineanŭ încadréză o mare ideiă în patru-decĭ de versurĭ. Alecsandri tratéză subiectulŭ seŭ nu numaĭ în modŭ simplŭ narativŭ, ci se silesce a-ĭ da forma mare și solemnă epică. Dreptŭ-aceea și cerințele criticeĭ în asemenea casŭ suntŭ maĭ marĭ. In acestŭ casŭ, poetuluĭ nu-ĭ este permisŭ sĕ trécă cu vederea formele și cerințele elementare ale poesieĭ epice. In orĭ-ce operă

simetría este o condiţiune neapérată a frumosuluĭ, căcĭ dincolo de ea aflămŭ apoĭ caricatura. In cele patru cânturĭ dintâiŭ aflămŭ pregătirele de resboiŭ şi catalogulŭ oştilorŭ îndatinatŭ în epopeiă. Totŭ de pregătirele la la resboiŭ se ţine şi cuvêntarea luĭ Stefanŭ la ostaşĭ, care împle cântulŭ alŭ cincilea. In alŭ şeselea cântŭ poetulŭ descrie *asaltulŭ*, cum dice dênsulŭ, şi numaĭ în alŭ şeptelea vine *lupta*, în alŭ optulea este *aratulŭ*, cum adecă Stefanŭ ară cu ceĭ prinşĭ unŭ câmpŭ şi sémănă pădure.

Miedulŭ uneĭ poeme epice este fapta eroică, tóte celel-alte împregiurărĭ aŭ sĕ-se învêrtéscă îngiurulŭ acestuĭ centru ca planeţiĭ îngiurulŭ sóreluĭ, şi prin urmare şi mărimea lorŭ trebue sĕ stee în proporţiune cu mărimea punctuluĭ centralŭ. A face înse pregătirĭ atâtŭ de marĭ în 5 cânturĭ pentru o luptă atâtŭ de simplă şi scurtă petrecută în dóue micĭ cânturĭ, este a nesocotí cu totulŭ simetría. Décă poetulŭ se ţinea de istoriă, adecă concentrá şi descriá lupta sub muriĭ Suceveĭ, pe căre o împresurase Albertŭ, fără ca sĕ-şĭ stingheréscă esecutarea ideiĭ de predilecţiune cu Dumbrava roşiă: de-o parte putea aduce simetríă în operă, de altă parte ajungea la óre-care plasticitate, care 'i lipsesce, căcĭ tótă lupta planéză óre-cum în aerŭ, fără terenŭ, fără realitate. Nimicŭ din împregiurările terenuluĭ, nimicŭ din strategiă, nicĭ o isteţime, nicĭ o surprindere; eroiĭ nisce simple păpuşĭ pe carĭ le scóte poetulŭ şi le pórtă de sforicele.

II.

Puterea poetuluĭ se cunósce în crearea persónelorŭ, în depingerea caracterelorŭ. Care suntŭ persónele, ce se distingŭ în acéstă poemă? In a cuĭ mânĭ pune poetulŭ esecutarea faptelorŭ? Celŭ ce a cetitŭ poema, dar totŭodată scie și istoria, va respunde ușorŭ: Stefanŭ! Acestŭ respunsŭ înse nu șe razimă pe poemă, nu resultă din ea, ci în afară de poemă, din istoriă. Dă acéstă poemă în mâna unuĭ străinŭ, care n'a auditŭ nimicŭ de numele luĭ Stefanŭ; rógă-lŭ s'o cetéscă și sĕ-ți spună cine-ĭ eroulŭ. Elŭ va dice, că eroŭ nu vede pe nicĭ unulŭ, vede numaĭ luptătorĭ d. e. pe Balaurŭ, care spulberă creeriĭ luĭ Grodeck, pe Comanŭ și pe Velcea, carĭ *amêndoĭ* pândescŭ pe Biela, apoĭ pe Negrea, care lasă cu pelea întrégă pe unŭ altŭ „bunŭ vitézŭ ca elŭ“ ș. a. Aceștia, departe de-a fi eroĭ, suntŭ nisce luptătorĭ de rêndŭ din carĭ nicĭ unulŭ nu corespunde la laudele ce li se daŭ în catalogŭ, căcĭ „Comanŭ este uriașŭ de munte și care scóte urșiĭ vii din bêrlóge“ „Velcea ca șerpele pe apă alunecă prin dușmanĭ“, și la amêndoĭ aceștia, în locŭ de a se luptá cum le sună laudele, le maĭ place a se pune împreună la pândă contra unuĭ singurŭ, a luĭ Biela. De „eroiĭ de vechĭ balade,“ înregistrațĭ în cântulŭ IV: ca Mihulŭ, Păunŭ, Alimoșŭ, Pală-dalbă, Sparge-lume ș. a. nu se află nicĭ o urmă în luptă. Nicĭ se putea ceva maĭ curiosŭ! Va se dică, catalogulŭ făcutŭ érăși numaĭ de paradă, ér' când la resboiŭ... înapoĭ! De-unŭ Stefanŭ-celŭ-mare, de-unŭ eroŭ Stefanŭ, nu-ți va puté spune străinulŭ nimicŭ,

decâtŭ póte se-ţĭ reciteze cânteculŭ popularŭ din cântulŭ alŭ patrulea. Stefanŭ apare în poemă numaĭ în dóue acţiunĭ, décă se potŭ numí aşa, unde ţine cuvêntare la ostaşĭ, şi altădată unde ară câmpulŭ; acţiunea luĭ înse aicĭ se mărginesce în

Şi domnulŭ Stefanŭ însuşĭ, cu fruntea în sudóre,
Asista pe-unŭ calŭ negru, sub unŭ *stejarŭ frunḍosŭ.*

Din o cuvêntare şi din o şedere la umbră anevoiă, credemŭ, se va puté aflá caracterulŭ cuiva, şi cu atâtŭ maĭ puţinŭ se va puté scóte unŭ eroŭ. Dar, va ḍice cineva, Stefanŭ a condusŭ óstea, sub conducerea luĭ s'a reportatŭ învingerea; elŭ este cunoscutŭ ca eroŭ.

Este fatalŭ înse că din poemă nu se vede chiar nicĭ acéstă conducere, din contră, cum se va arătá maĭ înjos, Stefanŭ nicĭ nu scie cine a învinsŭ, cum s'a căştigatŭ lupta? Cetitoriulŭ cunoscătoriŭ de istoriă séŭ care a cetitŭ notele dela călcâiulŭ poemeĭ póte presupune, că Stefanŭ a condusŭ óstea, acéstă presupunere înse ne duce la istoriă, pe când eroulŭ trebue se-lŭ vedĭ în poemă. Altulŭ este eroulŭ istoricŭ şi altulŭ celŭ epicŭ. In istoriă învingerea este totŭ-de-una a comandantuluĭ; elŭ este eroulŭ, elŭ se încununa. Nu astŭ-feliŭ în epopeiă, şi peste totŭ în poemă. Agamemnonŭ a pututŭ conduce óstea grécă înaintea Troieĭ, eroulŭ înse a fostŭ şi a remasŭ în Iliadă divinulŭ Achile. Godefridŭ conduce cruciaţiĭ, eroulŭ înse este Rinaldo. Etă istoria şi poesía, ceriulŭ şi pământulŭ! Stefanŭ este cunoscutŭ ca eroŭ. Aşa este. Póte fi elŭ înse eroulŭ

unei poeme, în care nu face nimicŭ eroicŭ? Achile, Ercule, suntŭ cunoscuţi de tótă lumea ca eroi; vorŭ puté fi înse ei eroii unei poeme, unde nu facŭ nimica, séŭ numai vorbescŭ şi şedŭ la umbră?

Revenindŭ mai pe largŭ la ceia-l-alţi pretinşi eroi, amintiţi cu numele ici-colea prin poemă, ei nu suntŭ decâtŭ simpli luptători. Poetulŭ dice:

Toţi, ómeni tari de vêně şi oţeliţi în focŭ,
Deprinşi a-şi trăi traiulŭ în timpŭ de voinicii
Şi-a da mână cu mórtea făr'a mişcă din locŭ.
Ei pórtă pe-a lorŭ frunte, pe a lorŭ braţe gróse
Şi 'n pepturi brazde multe, hieroglife sânte
Cu paloşulŭ săpate, ce spunŭ şi-aducŭ aminte
De lupte uşiaşe şi fapte glorióse!
Şi fiă-care 'n viéţă şi-a căştigatŭ unŭ nume,
O falnică poreclă, unŭ titlu de strămoşŭ:
Mihulŭ, Păunŭ de codru, Balaurŭ, Alimoşŭ,
Ursulŭ şi Pală-dalbă, Grozanŭ şi Sparge-lume;
Eroi din vechĭ balade, ce s'aŭ păstratŭ în minţĭ
Trecândŭ în moştenire la fiĭ dela părinţi.

In poemele epice nu se descriŭ, ci se arată caracterele prin acţiune. Séŭ décă pentru deşteptarea şi încordarea luarei-a-minte arunca mai înainte ici-colea laude despre vre-unŭ eroŭ, atunci cu atâtŭ mai tare acţiunea trebue se ţină cumpănă séŭ chiar se întrécă laudele. Omerŭ chiar la începutŭ légă luarea-a-minte a cetitoriului de persóna lui Achile, Virgiliŭ de a lui Eneia, er' faptele lorŭ întrecŭ aşteptarea cetitoriului. In o poemă nu póte fi vorba de ce a fostŭ cineva, ci de ceea ce este, ceea ce se arată în acţiune şi séŭ este aci

ceva séŭ nu este nimicŭ. Istoria nu póte înlocuí poema. Erá óre destulŭ ca Omerŭ, Virgiliŭ și Tasso, sĕ spună numaĭ că cine a fostŭ Achile, Eneia și Rinaldo? Eĭ nu spunŭ, ni-ĭ arată lucrândŭ, lasă ca faptele lorŭ, ér' nu vorbele poetuluĭ, sĕ-ĭ adeverésca de eroĭ.

Dar sĕ nu mergemŭ așa departe, sĕ căutămŭ în baladele nóstre populare. și vomŭ vedé, că ele nu ne spunŭ numaĭ simplu cine a fostŭ Fetŭ-frumosŭ, Mihulŭ, Păunașŭ, Codreanŭ, Alimoșŭ, Riscogelŭ ș. a., ci ni-ĭ arată lucrândŭ, făcândŭ fapte mărețe, miraculóse. Va înțelege orĭ-cine, că nu ne-amŭ pututŭ reținé mirarea, când la luptă, în locŭ de *eroĭĭ de vechĭ balade*, vedemŭ că se aruncă bĕtrânulŭ Cârjă, care, cu tóte că poetulŭ dice că are la luptă brațulŭ tinereții, totuși alege a se retrage din luptă la o parte, dimpreună cu inimiculŭ seŭ Toporski, și se punŭ amêndoĭ liniștiți la vorbă până trece lupta. Terminându-se lupta, înțeleptulŭ Cârjă se duce iute și celŭ dintâiŭ la Stefanŭ, care, cugetândŭ, că elŭ a fostŭ eroulŭ învingătoriŭ, i dice:

...Anĭ mulțĭ Cârjă! tu fală mi-aĭ făcutŭ,
Ca tine fiă-ți némulŭ vitezŭ și priceputŭ.

Acéstă împregiurare aruncă în poemă o umbră grósă și asupra luĭ Stefanŭ. Cârjă a statŭ dositŭ în timpulŭ lupteĭ, Stefanŭ i mulțămesce, căcĭ a căștigatŭ învingerea, și-lŭ numesce eroŭ. Așa dară Stefanŭ n'a sciutŭ ce-a făcutŭ Cârjă, prin urmare Stefanŭ încă n'a fostŭ pe câmpulŭ lupteĭ, și poetulŭ are nefericirea nu numaĭ sĕ lase celŭ puținŭ lucrulŭ turbure, dar ne dă probe neîn-

duióse, că Stefanŭ necum sĕ fiă în luptă, cum se cere dela unŭ eroŭ, dar nicĭ nu scie nimicŭ ce s'a întêmplatŭ. Acésta este prea crudŭ pentru Stefanŭ, prea lovitoriŭ pentru poetŭ.

Nu maĭ puţinŭ curiosŭ este, că poetulŭ la călcâiulŭ poemeĭ în note ne spune din istoriă, că în acéstă luptă „*periră mulţĭ din némulŭ Toporski*", şi apoĭ totuşĭ Toporski nu numai că nu pere, dar nicĭ prinsŭ nu devine, căcĭ Toporski, vĕdêndŭ căderea ósteĭ sale polone, ḑice către Cârjă:

Etă-mĕ 'nvinsŭ... O! Cârjă de-acum suntŭ robulŭ teŭ.
— Robŭ, tu? nu mi-arŭ iértá-o prea sântulŭ D-ḑeŭ,
Când unŭ poporŭ de ómenĭ, se 'nchină ţie, mie,
Unŭ tu, şi-unŭ eŭ, Toporski, nu cade în robí.

Toporski şede dositŭ, aşa ḑicândŭ, în tufă, şi strigă: étă-mĕ învinsŭ! Cârjă se scólă de lângă Toporski şi ḑice: étă-mĕ învingătoriŭ! dar étă suntŭ mărinimosŭ, 'ţĭ lasŭ viéţa, şi-ţĭ daŭ drumulŭ liberŭ, căcĭ *eu* şi *tu*...

In o poesiă umoristică, în o travestíă, acestŭ pasŭ ar' fi celŭ maĭ sarcasticŭ, în o poemă eroică înse, este aprópe cu neputinţă a caracterizá o asemenea situaţiune. Mărinimía este o însuşire neapĕrată pentru unŭ eroŭ, pentru-că elŭ 'şĭ căştigă unŭ dreptŭ prin propria luĭ putere, şi-ĭ stă frumosŭ sĕ sacrifice din acestŭ dreptŭ. Dar Cârjă ce a căştigatŭ, pentru-ca renunţândŭ, sĕ-se arăte mărinimosŭ? Ce póte fi maĭ laşŭ şi totŭ-odată de rîsŭ, că togmaĭ acestŭ Cârjă, care se retrăsese înţelepţesce în bună înţelegere, chiar ca nisce amicĭ, cu Toporski

din luptă, și apoĭ, după ce armata română învinge, sĕ-lŭ iee frumosŭ de lângă sine, sĕ-lŭ taie séŭ sĕ-lŭ ţină sclavŭ? Cârjă nu avea nicĭ unŭ dreptŭ asupra luĭ Toporski, ci eraŭ egalĭ, amêndoĭ de-o pănură, amêndoĭ nisce codacĭ. Nicĭ unulŭ, nicĭ altulŭ, în acéstă situaţiune, nu putea vení în posiţiunea de-a esercitá mărinimía unulŭ cu altulŭ, ci trebuiaŭ sĕ-şĭ apere şi sĕ împartă împreună laşitatea.

Pe Stefanŭ lŭ înfăţişézā ca eroŭ numaĭ în cuvinte, şi maĭ ântâiŭ i face poetulŭ o mare şi lungă laudă:

Eată-lŭ căruntŭ, dar încă bărbatŭ între bărbaţĭ,
Ca muntele Ceahlăulŭ prin munţiĭ din Carpaţĭ!
Elŭ *întrunesce 'n sine o triplă maiestate:*
Acea care-o daŭ aniĭ la consciinţĭ curate,
Acea care resfrânge a tronuluĭ splendóre,
Şi-acea întipărită de faima 'nvingătóre.
Timpulŭ i-aŭ pusŭ corona de-argintŭ, ţéra, de aurŭ,
Şi gloria *măréţă* i-aŭ pusŭ cununĭ de laurŭ.
Pe falniciĭ seĭ umerĭ, cu aniĭ, suntŭ clădite
Neperitóre sarcinĭ de fapte strălucite,
Dar, anĭ şi fapte, Stefanŭ nu simte-a lorŭ povară
Căcĭ dragostea moşieĭ, ca sfânta primăvară,
In sinu-ĭ înfloresce şi îlŭ întineresce
Pentru *salvarea* ţeriĭ, când ţéra pătimesce.
Eroŭ plinŭ de lumină, elŭ e menitŭ în lume
Pe secolulŭ ce-lŭ vede sĕ sape alŭ seŭ nume
Şi sĕ respânde raze pe secolĭ viitorĭ
Precum unŭ sóre splendidŭ ce sparge deşiĭ norĭ.
Fiinţă de-o natură gigantică, devină,
Elŭ e de-aceĭ la care istoria se 'nchină,
De-aceĭ care prin lume, sub paşiĭ lorŭ, câtŭ mergŭ,
Lasŭ urme uriaşe, ce 'n vecĭ nu se maĭ ştergŭ,

A cărora legendă în depărtărĭ se 'ntinde
Şi 'nchipuirea lumeĭ fantasticŭ o aprinde.
Măreţŭ, în a sa umbră unu timpŭ întregŭ dispare
Căcĭ D-ḑoŭ pe frunteĭ a scrisŭ: *Tu veĭ fi mare!*

Décă poetulŭ remânea la cele dóue versurĭ dintâiŭ, Stefanŭ, deşĭ fără fapte în poemă, remânea în inima cetitoriuluĭ învĕlitŭ în óre-care mărire negurósă, ca şi Ceahlăulŭ în nuorĭ. In cele 24 versurĭ următóre poetulŭ, în locŭ sĕ drégă, strică impresiunea, căcĭ elŭ se apucă sĕ ni-lŭ analiseze, ca şi cum unŭ călătoriŭ, în locŭ de a descrie frumuseţa şi măreţía Ceahlăuluĭ, s'ar' apucá sĕ ne facă o analisă geologică, din ce pămêntŭ şi stâncĭ este elŭ compusŭ. In descriere poetulŭ ne repetéză, cu variţiunĭ de vorbe şi espresiunĭ, aceleaşĭ ideĭ, care se cuprindŭ în cele dóue versurĭ dintâiŭ. Poetulŭ pune şese-ḑecĭ şi şese versurĭ în gura luĭ Stefanŭ ca cuvêntare către ostaşĭ. Pentru unŭ oratoriŭ, pentru unŭ advocatŭ, arŭ fi la loculŭ seŭ, pentru unŭ eroŭ, pentru unŭ Stefanŭ înse, care vorbesce prin spadă, alŭ căruĭ focŭ şi agerime oratorică stă în ascuţişulŭ sabieĭ, ni se pare o evangeliă în móră. Câte-va cuvinte scurte şi îndesate ca şi lovitura spadeĭ: acésta este oratoría adevĕratuluĭ eroŭ. Cine vorbesce multŭ face puţinŭ, şi aicĭ poetulŭ a reeşitŭ de minune în caracterisarea luĭ Stefanŭ alŭ seŭ, nu alŭ istorieĭ.

III.

Autorulŭ, neputêndŭ sĕ dee viéţă şi sĕ varieze acţiunea, n'a pututŭ sĕ-şĭ arate puterea de împletirĭ şi

de înfrumusețărĭ episodice. Unŭ prea neînsemnatŭ terenŭ de óre-care înfrumusețare i s'a oferitŭ totuși în catalogulŭ óstei române. Dar' și acì lŭ aflămŭ încurcându-se. Poetulŭ descriindŭ în cântulu IV Castrele române și petrecerea ostașilorŭ în ele, ne amintesce în trécătŭ de eroĭ de vechĭ balade, ca Mihulŭ, Păunașŭ, Alimoșŭ ș. a. pre când în catalogulŭ óstei din cântulŭ II, unde trebuiá se înșire pe toți eroii maĭ însemnațĭ din poemă, nu amintesce nimicŭ despre eĭ. Cine avea altulŭ maĭ multŭ dreptŭ de-a întrá în catalogulŭ óstei, decâtŭ *eroiĭ de vechĭ balade*, ceĭ maĭ marĭ și maĭ cunoscuțĭ, ér' nu ca alŭ-de Cârjă, Negrea, și Comanŭ, creațiunĭ necunoscute ale poetuluĭ, și pe carĭ poetulŭ numaĭ în cuvinte i face eroĭ? Avut'a poetulŭ cuvêntŭ de-a amestecá eroii de vechĭ balade în acestŭ faptŭ specialŭ alŭ luĭ Stefanŭ séŭ ba? Este o întrebare, de mare însemnătate pentru epopeia română, despre care nu e loculŭ se vorbimŭ aicĭ

Se vedemŭ esecutarea diverselorŭ părțĭ ale poemeĭ. Partea cea maĭ însemnată a poemeĭ este „*lupta*“ séŭ cântulŭ alŭ VII. Dicŭ însemnată, pentru-că din acésta putemŭ cunósce puterea poetuluĭ. Amŭ disŭ maĭ sus, că lupta, după lungĭ pregătirĭ, este fără terenŭ, fără realitate. Vedemŭ chiar la începutŭ, că Toporski și Cârjă se facŭ a se răpedí unulŭ asupra altuia cu cetele lorŭ alese, amêndoĭ schimba câte-va cuvinte lăudaróse și

Toporski! din noĭ unulŭ e scrisŭ se péră-aice:
Orĭ tu, orĭ eŭ; sus pala și vin' la luptă dréptă!

maĭ schimbă vre-o 21 versurĭ în carĭ se laudă eĭ în de eĭ și apoĭ

. . . amêndoĭ bĕtrânii de-o parte s'aŭ retrasŭ.

Ce însémnă atâta laudă din care nu se alege nimicŭ? Nicĭ macar nu se încércă la luptă! Și îndată în versurile următóre poetulŭ dice:

Pe locŭ ambele cete *aprinsŭ electrisate*
Scotŭ paloșele *'n sóre* c'unŭ freametŭ de oțelŭ.
Ochirile prin aerŭ se 'ntimpină 'ncruntate
Căcĭ fiă-care-alege unŭ dușmanŭ pentru elŭ etc.

După-ce Toporski dicândŭ în fața ósteĭ cătră Cârjă:

Vin' colea lângă mine, și nu fiĭ dușmanŭ mie
Căcĭ vîrsta între ómenĭ *stinge-orĭ-ce dușmănia*

se retrage în intimitate cu Cârjă de-o parte, puteaŭ óre cetele lorŭ sĕ-se aprindă, sĕ-se electriseze de mănía séŭ furiă, puteaŭ ele sĕ-și încrunte ochirile, sĕ-se măcelăréscă între sine, când vĕdŭ pe căpitaniĭ lorŭ împretiniți? Apoĭ, care este motivulŭ retragereĭ lorŭ?

Căcĭ vîrsta între ómenĭ stinge-orĭ-ce dușmănia

dice poetulŭ! Nu erá de-ajunsŭ purtarea lorŭ ridiculă în fața ósteĭ, maĭ trebuiá óre sĕ-se încerce s'o justifice cu acéstă clasică absurditate? Ce, când dușmaniĭ suntŭ de-aceeașĭ etate, séŭ bĕtrânĭ cum înțelege poetulŭ, atuncĭ nu maĭ suntŭ dușmanĭ, nu trebue sĕ-se maĭ lupte, ba poțĭ se devĭĭ și vêndetoriŭ alŭ patrieĭ tale, eșindŭ, fugindŭ séŭ retrăgându-te ca Cârjă? Minunatŭ eroismŭ în o poemă eroică!

Lupta se urméză, dar numaĭ de câţĭ-va luptătorĭ, între carĭ nicĭ unulŭ din „eroiĭ de vechĭ balade.“ Afară de-aceea poetulŭ nu póte concentrá espresiunea cea maĭ înaltă a vêrtuţiĭ în mâna nimăruia, nu deştéptă admiraţiunea, nicĭ celŭ puţinŭ o deosebită atenţiune a cetitoriuluĭ asupra vre-unuĭ luptătoriŭ distinsŭ, cu atâtŭ maĭ puţinŭ este în stare sĕ reverse vre-o lumină de eroismŭ peste óste, care dela prima răpedire, după retragerea luĭ Toporski şi a luĭ Cârjă, nicĭ n'o maĭ vedemŭ în luptă, ci se perde ca apa în nisipŭ.

Dar maĭ multŭ, poetulŭ s'a încurcatŭ şi s'a contradisŭ în descrierea lupteĭ, în câtŭ, la o luptă atâtŭ de simplă şi scurtă, trebue sĕ-ĭ admirĭ totala lipsă de orientare. In cântulŭ VI (asaltulŭ) Românii batŭ pe Polonĭ şi „punŭ piciorŭ în lagărŭ“. Câte-va versurĭ maĭ înjos se ḑice, că Românii eraŭ în lagarŭ, în cântulŭ VII érăşĭ că Poloniĭ eraŭ alugaţĭ în tabară, şi pentru a încoroná acéstă confusiune la urmă se ḑice, că

Românii, duşĭ de Stefanŭ, în lagărŭ se isbescŭ!

Din tóte acestea ar' urmá, că *asaltulŭ* a fostŭ numaĭ de paradă, căcĭ deşĭ se ḑice că Românii aŭ luatŭ lagărulŭ, totŭ nu-lŭ aveaŭ, décă Poloniĭ eraŭ în elŭ, şi că deşĭ Cârjă se ḑice că a învinsŭ şi a sdrobitŭ pe Leşĭ, totuşĭ aŭ fostŭ numeĭ vorbe, căcĭ Stefanŭ a isbitŭ şi elŭ în lagărŭ. Ce se creḑĭ din tóte aceste lucrurĭ, carĭ se batŭ în capŭ? După-ce se ḑice în poemă, că Cârjă ar' fi învinsŭ pe Leşĭ, şi Stefanŭ i mulţămesce pentru învingere, se continuă despre Stefanŭ:

Apoĭ către oştimea pe lângă elŭ remasă:
„Acum e rêndulŭ nostru, boerĭ, copiĭ din casă!
„Se dămŭ zorulŭ din urmă, cumplitulŭ nostru zorŭ,
„Ce trece şi restórnă, ca trăsnetŭ răsbitorŭ. (!)
„Daţĭ vêntŭ armelorŭ vóstre! pe caĭ şi după mine!“
Precum unŭ cârdŭ de vulturĭ din sferele senine
Cadŭ iute ca unŭ fulgerŭ pe-o pradă ce zăresecŭ,
Românii, duşĭ de Stefanŭ, în lagărŭ se isbescŭ.
Nimicŭ nu le *resistă*, nicĭ tunurĭ, nicĭ desime,
Nicĭ şanţŭ, nicĭ zidŭ de carre, nicĭ désă călărime,
Căcĭ eĭ *restorn* în trécătŭ, şi *darm* şi *sfarm* în clipă
Scadóne, tunurĭ, corturĭ, şi punŭ totŭ în risipă.
Fugŭ Leşiĭ, fugŭ Cruciaţiĭ şi fuge însuşĭ Craiulŭ!
Iĭ dŭce domnulŭ Stefanŭ, cum vêntulŭ duce paiulŭ;
Şi tabăra Leşéscă, unŭ lungŭ pustiŭ remâne
Sub apriga furtună a cetelorŭ române.

Maĭ erá óre necesarŭ, ca pe ceĭ odată sfârîmaţĭ se-ĭ maĭ sfarme şi de-a dóua óră, şi încă Stefanŭ? Se unesce aşa ceva cu vêrtutea luĭ Stefanŭ? Póte fi elŭ aplicatŭ se măture ce aŭ maĭ remasŭ, a maĭ scapatŭ de ceia-l-alţĭ? Căpitanulŭ nu întră în luptă decâtŭ la unŭ pericolŭ mare, sub împregiurărĭ ce merită braţulŭ, vêrtutea luĭ. Chiămarea luĭ este a dirigiá lupta. Dar' în-adevĕrŭ, şi-aicĭ se vede că Stefanŭ parcă se deştéptă din somnŭ, nu scie bine ce s'a întêmplatŭ, séŭ décă scie din rostulŭ luĭ Cârjă, că a învinsŭ, apoĭ ce înţelesŭ maĭ are zorulŭ din urmă alŭ luĭ Stefanŭ? Vorbe marĭ în vêntŭ, încâtŭ Stefanŭ apare aicĭ în lumina luĭ Don-Chişotŭ.

Dintre tóte maĭ bine a succesŭ poetuluĭ catalogulŭ óstei române, din care înse cu tóte acestea nu lipsescŭ

imperfecţiunĭ de formă şi unele ideĭ crude. Este înse curiosŭ, că nu s'a mărginitŭ a face numaĭ unŭ catalogŭ alŭ acesteĭ óste, ci, fără nicĭ unŭ motivŭ, a făcutŭ dóue, ba chiar treĭ catalóge (pag. 11, 16 şi 24).

In descrierea tabereĭ leşescĭ poetulŭ a atinsŭ maĭ multŭ ca orĭ unde în poemă succese technice, cu atâtŭ maĭ multŭ înse a coboritŭ verguría simţemêntuluĭ, încâtŭ nicĭ nu-mĭ potŭ permite a reproduce unele versurĭ, dar celŭ puţinŭ din versurile :

Er' pintre cănĭ şi ómenĭ pe érbă stau căḑute
Femeĭ, prada orgíeĭ, cu minţile perdute ...

'şĭ póte face fiă-care o ideiă despre acésta.

IV.

Inainte de-a trece la stilŭ, ar' fi se vorbescŭ despre simţeminte. In lipsa de caractere înse, cum am arătatŭ maĭ sus, suntŭ dispensatŭ de-acésta. In generalŭ d. Alecsandri scrie într'unŭ stilŭ înflatŭ, lipsa ideilorŭ şi a variaţiuneĭ se silesce se le acopere cu strigătulŭ cuvintelorŭ şi cu zornăitulŭ fraselorŭ.

Din Méḑă-ḑĭ ferbinte în recea Méḑă-nópte,
Din Resăritulŭ mândru l' Apusulŭ lucitorŭ
Elŭ auḑí prin visu-ĭ mĭĭ, mĭĭ de mĭĭ de şopte
Crescândŭ în sgomotŭ falnicŭ, giganticŭ, imnatorŭ,
Unŭ uraganŭ de glasurĭ ce clocotea prin lume
Purtândŭ, nălţândŭ cu fală unŭ nume,..... alŭ seŭ nume.....

„Voĭ merge la Moldova, la Stefanŭ dreptŭ voiŭ merge
Si luciulŭ de frunte-ĭ cu spada mea voiŭ şterge,

Er' lumea îngrozită, privindŭ spre Resăritŭ,
Vedé-va 'n locŭ de sóre alŭ meŭ chipŭ strălucitŭ!" (!)

Aŭ disŭ, și'n nerăbadare pe lângă elŭ în grabă
Adună-a luĭ armată de r'nsă la omorŭ,
Urdíă numerósă de feare ce se 'ntrébă:
„Spre care orisonurĭ sălţá-vomŭ noĭ în sborŭ? (!)
„In care parte-ĭ hoitulŭ promisŭ l'a nóstre ghiare
„Sĕ-lŭ rumpemŭ într'o clipă, sĕ-lŭ ródemŭ, înghiţimŭ? (!)
„In care ţerĭ: teutone române, séŭ maghiare
„Vrea Albertŭ, Craiulŭ nostru, pustíulŭ sĕ-lŭ lăţimŭ?"

In cele cincĭ versurĭ din urmă înflarea a datŭ în frenesiă, devenindŭ espresiunile ridicule, copilărescĭ.

Totŭ cântulŭ V., care cuprinde descrierea luĭ Stefanŭ și cuvêntulŭ luĭ la ostașĭ, este unŭ modelŭ de stilŭ înflatŭ.

Stilŭ crudŭ-copilărescŭ:

In luptă când i-e sete, cu sânge se adapă
Și dreptŭ potirŭ elŭ are o ţevie de pușcă
Și Zimbrulŭ dela Skee, și Zimbrulŭ din Mircescĭ
Se ducŭ sĕ iee 'n córne pe vulturĭ lesescĭ.
Sângele curge!... peptulŭ greŭ muge ca unŭ turŭ.

Sĕ trecemŭ dar' la limba și technica poesíeĭ. Poetulŭ n'a ţinutŭ sémă de stadiulŭ la care a ajunsŭ limba nóstră în desvoltarea sa. Care poetŭ maĭ póte aşteptá plăcerea și admiraţiunea urmașilorŭ, căcĭ contimpuraniĭ potŭ se nu le observe séŭ sĕ nu le simţă, décă elŭ 'șĭ petéză scrierile cu cuvinte ca: sburdalnicŭ, bêrlogŭ, craiŭ, trufașŭ, năprasnicŭ, duhŭ, vĕzduhŭ, jivină, podgoríŭ, laghărŭ, prasnicŭ, galeșŭ, glasŭ, voinicŭ, poreclă, dragoste, vécŭ, vêrsta, tovarășiŭ, grabnicŭ, robíă, urdíă, pribégŭ, vitézŭ,

téfărŭ, ocolŭ, ba chiar' și cu odiosulŭ hoitŭ. Tóte acestea și alte mărăcinĭ de tristă memoriă poetulŭ ni-le-a presăratŭ în scurta sa poemă.

Poetulŭ cu atâtŭ maĭ greŭ se póte apĕrá căcĭ totŭ în acéstă poemă aflămŭ și cuvintele: salvare, onorŭ, gloriă, splendidŭ, divinŭ, legendă, amvonă, superbŭ, adversariŭ, veteranŭ, monstruosŭ, fatalŭ, splendóre, profundŭ, rege, regalŭ, maiestate, suveranŭ, amorŭ, absórbe, spectaculŭ până chiar' și triplu, și prosaicele: prestigiŭ, asistŭ și altele. Ce cuvêntŭ a pututŭ avé poetulŭ pentru *prasnicŭ*, *năprasnicŭ et Comp.* decâtŭ lipsa de gustŭ, esteticŭ în alegerea limbeĭ séŭ rĕulŭ înveţŭ și comoditatea de-a împlé maĭ ușorŭ versulŭ. Din punctŭ-de-vedere alŭ stiluluĭ, dămŭ adese-orĭ peste espresiunĭ prea rele pentru poetŭ d. e.

Albertŭ craiulŭ Lechieĭ, *făcut'aŭ unŭ visŭ mare.*
Crescând în sgomotŭ *falnicŭ, giganticŭ, imnătoriŭ.*

treĭ epitete unulŭ maĭ reŭ nimeritŭ decâtŭ altulŭ, ér' *„imnătoriŭ“* este totŭ-odată unŭ neologismŭ ne maĭ auditŭ, și nu se póte maĭ nefericitŭ.

Spre care orisonurĭ *săltá-vomŭ noĭ în sborŭ.*
Scadróne sonóre etc.
Când suflă grea furtună *pe ramurile* lunceĭ.
Acea care-o daŭ aniĭ *la consciiţĭ curate.*
In mijlocŭlŭ poeneĭ elŭ *se înaintéză.*
Voindŭ a *se absórbe depe a lumeĭ faţă.*
In care parte-ĭ *hoitulŭ promisŭ l'a nóstre ghiare. ș. a.*

Nicĭ de erorĭ gramaticale nu este scutită poema; chiar

în primulŭ versŭ : Albertŭ făcut'*aŭ*, în locŭ de *făcut'a*. Adeveratŭ că poetulŭ prin erórea gramaticală s'a scăpatŭ de alta, căcĭ : „*făcut'a unŭ visŭ mare*, din cauza hiatuluĭ sună neplăcutŭ. A repará înse unŭ reŭ cu altulŭ este unŭ mijlocŭ desperatŭ.

Pârte grozave etc.

Pârte este în singularŭ și nicĭ nu are pluralŭ, séŭ décă ar' avé ar' fi *pârțĭ*, poetulŭ înse ca se ésă rima, lasă substantivulŭ în singularŭ și adiectivulŭ l'aruncă în pluralŭ.

Și-aŭ sărutatŭ *odorĭ*.....
Ferice multŭ ferice de *dênșiĭ*!... fața rîde,
Inima sbóră, raiulŭ în cale-*ĭ* (!) se deschide.
Albertŭ ! *de sórte rele* 'ți-e cupa otrăvită.
Dar biciulŭ i lovesce și *lancele-ĭ* împungŭ.
Și umbra schînteiéză *d'aĭ* ochilorŭ mănía.

Er' stâlcirĭ ca : *plecŭ* cete înmiite, eĭ *alergŭ*, eĭ *sborŭ*, *certŭ*, *deșertŭ*, ș. a. în locŭ de *plécă*, *alérgă*, *sbóră*, *se cértă*, *deșértă*, aceste mărăcinĭ se credŭ deja consânțite în poesía. [1]) Adeveratŭ publiculŭ nostru, ce se atinge de observarea regulelorŭ gramaticale, este nepăsătoriŭ. Scriitorii credŭ că e bine se-se folosésca de acéstă dormitare a publiculuĭ și se-ĭ dee bieteĭ limbe bobârnace. Nu maĭ merge. Indulgința, tăcerea nu șterge erorile. Décă ceĭ de adĭ tacŭ, ceĭ de mâne le vorŭ face scriitorilorŭ dile fripte pentru asemenĭ ușurințe și cutezărĭ. In versurile :

(1) In ediţiunea din 1876 poetulŭ s'a maĭ silitŭ se impuţineze asemenĭ iregularităţĭ, dar nu s'a pututŭ scăpá de tóte.

Pe Radu, Aronŭ, Petru şi Ţepeluşŭ hainulŭ
I-am *frântŭ* !... Maniacŭ Tatarulŭ şi Matiaşŭ Corvinulŭ
I-am *frântŭ* !... chiar pe Sultanulŭ Mehmetŭ Fatih l'am *frântŭ*!

Poetulŭ n'a pututŭ sĕ însufleţéscă şi sĕ facă pe *frântŭ* în treĭ versurĭ óre-cum totŭ-de-una noŭ, cum este în:

Aureus axis erat, temo *aureus*, *aurea* summae
Curvatura rotae.

unde Ovidiŭ în o scurtă frasă acelaşĭ cuvêntŭ l'a însufleţitŭ şi l'a înnoitŭ de treĭ orĭ, singurŭ numaĭ prin o maiéstră aşedare. In versurile următóre, pe lângă tautología, aflămŭ o sărăcíă de cuvinte şi epitete:

Străluce de departe în haine *strălucite*
Bravĭ, ne 'mpăcaţĭ, teribilĭ, sub armele lorŭ *brave*

In versulŭ:

C'unŭ *tunŭ cu şepte ţevii* purtatŭ pe roţĭ úsóre

aflămŭ *mitraillaisa* de adĭ!

V. Alecsandri atâtŭ de variatŭ şi plăcutŭ în technică, atâtŭ de dulce chiar aiurea în versulŭ care l'a aplicatŭ în acéstă poemă, de astă-dată se înfăţişéză greoiŭ, şchiopătândŭ şi împedecându-se. Chiar versulŭ celă dintâiŭ şchiopăta.

In fruntea lorŭ magnaţiĭ, *mândri*, bĕtrânĭ şi tinerĭ
Stejariĭ suntŭ *la loculŭ lorŭ* faţă cu furtună!
Gavrilŭ Moraviţŭ, *fraţiĭ* Grotovŭ, Huminschi,
Inima sbóră, raiulŭ în cale-ĭ se deschide.
Face doĭ paşĭ şi strigă: Deşértă-ţĭ cupa jos.
Prin care ostăşimea *curge* ca unŭ şioiŭ.
In mijloculŭ poeneĭ, *elŭ se inaintéză*.
Trufaşĭ cu toţĭ, selbaticĭ, *lacomĭ*, vicleni şi orbĭ.

A lorŭ acum e rêndulŭ, *frate*. Noĭ, veteraniĭ,
Zimbriĭ fioroşĭ din Codriĭ *Racoviĭ aprigĭ* smeĭ
Fiă! le ḑice Stefanŭ, fiă cum cereţĭ voĭ.

In aceste versurĭ şi altele încă lipsesce acum câte unŭ piciorŭ séŭ câte-o silabă, acum trebue să schimbĭ accentulŭ séŭ întonarea cuvintelorŭ, décă vreĭ se scoţĭ ritmulŭ versuluĭ, ceeea-ce face se pronunţĭ cuvintele ca unŭ străinŭ séŭ ţinêndŭ întonarea regulatŭ scoţĭ unŭ versŭ, ce-ţĭ face o impresiune ca şi când ţi-aĭ scóte o măsea.

Am amintitŭ maĭ sus, că numaĭ în descrierea tabereĭ leşescĭ aflămŭ afară de câte-va versurĭ o technică maĭ îngrigită, şi anume în cele dintâiŭ 40 versurĭ carĭ din nefericire suntŭ póte şi ele lunecóse numaĭ, căcĭ şi cuprinsulŭ lorŭ este fórte lunecosŭ...

Este o adevĕrată nefericire, că scriitoriĭ noştri în generalŭ suntŭ uşuraticĭ cu limba. Poeţiĭ suntŭ în prima liniă chiămaţĭ a scrie o limbă câtŭ se póte maĭ curată, maĭ alésă, maĭ netedă. Poeţiĭ suntŭ gramateca viiă. Eĭ trebue să cânte, şi publiculŭ celŭ mare le va urmá ciripindŭ. Dar eĭ nu se silescŭ să fiă la înălţimea misiuneĭ lorŭ. De te-aĭ nasce de ḑece orĭ românŭ, pentru a scrie o limbă românéscă corectă, frumósă, trebue s'o înveţĭ, s'o înveţĭ, şi ér' s'o înveţĭ, şi s'o totŭ înveţĭ. Nicĭ cea din urmă, nicĭ cea maĭ neînsemnată regulă gramaticală, nicĭ cele maĭ vechĭ şi mucedite scrierĭ, nu trebue despreţuite; să nu încetezĭ nicĭ-o-dată a-ţĭ înavuţí arsenalulŭ limbeĭ, când ascultândŭ, cercetêndŭ graiulŭ naturalŭ, viŭ, nemăestritŭ alŭ poporuluĭ, când cetindŭ şi culegândŭ de prin diversele scrierĭ. Avuţía limbeĭ este

pentru scriitoriŭ, până la unŭ punctŭ, chiar o avuţiă de ideĭ. Şi avuţia amêndurorŭ acestora este o condiţiune neapărată pe lângă talentŭ.

V.

Analisa critică ne-a reeşitŭ maĭ lungă decâtŭ cerea cuprinsulŭ poemeĭ. Am făcutŭ înse acésta din motivulŭ, că la noĭ puţinele încercărĭ epice s'aŭ lăudatŭ, s'aŭ condemnatŭ, fără a fi judecate după principiele arteĭ. Ér' o critică fără a fi basată pe principiele arteĭ şi prin urmare instructivă, nŭ este critică, ci séŭ pamfletŭ séŭ panegiricŭ obligatŭ. Din acestŭ motivŭ, afară de locurile ce în decursulŭ acesteĭ analise, le-amŭ arătatŭ ca succese, maĭ înşirŭ încă în cele următóre şi altele în care poetulŭ a fostŭ maĭ multŭ séŭ încâtŭ-va fericitŭ :

Aşa, cu micŭ, cu mare, *apărătoriĭ ţeriĭ*,
Eşiţĭ ca frunda 'n codriĭ la vêntulŭ primăvereĭ,
Din văĭ adâncĭ se urcă, din piscurĭ se cobóră,
Trecŭ rîpile în salturĭ, trecŭ riurile 'n notŭ,
Şi-alérga 'n neodihna, voiniciĭ, câtŭ ce potŭ
La glasulŭ ţeriĭ scampe ce-ĭ chiamă 'n ajutoriŭ.

„*Apărătoriĭ ţeriĭ*“ este o espresiune cu totulŭ prosaică ; versulŭ alŭ doilea înse este d'o rară frumuseţă.

Pe-o culme prelungită ardŭ miĭ şi miĭ de focurĭ
Ca stele semănate în numeróse locurĭ.
Se pare că totŭ ceriulŭ căduţŭ e pe pămêntŭ,
Şi c'a remasŭ în urmă-ĭ unŭ haosŭ, unŭ morméntŭ,
Atâta întristare, şi atâta 'ntunecime
Împrăştiă pe boltă-ĭ a norilorŭ desime.

Printre copacĭ și 'n ramurĭ din vêrfurĭ până 'n póle
Din eând în când lucesce, oțelŭ de săbiĭ góle
Și ochĭ de leĭ, de vulturĭ, de leopardĭ selbatecĭ
Ce ardŭ sub vĕlulŭ nopțiĭ ca nise roșĭ jăraticĭ.

Unŭ semnŭ reŭ pentru Albertŭ se descrie bine în următórele versurĭ :

Și ér' înalță cupa (Albertŭ) rîdêndŭ de așa larmă
Dar' cupa lângă buze-ĭ în mâna luĭ se sfarmă,
Și-unŭ trăsnetŭ lungŭ de-odată în cerurĭ bubuesce,
Și'n cortulŭ plinŭ de umbră, furtuna năvălesce,
Și masa se restórnă, și cortulŭ se urducă.....
Er' pe câmpiĭ, sub *fulgerĭ*, alérgă o nălucă.

Din tótă poema, acésta este singură și cea maĭ plastică și firéscă descriere. Unŭ pictorŭ nu ar' avé decâtŭ se traducă poesia din cuvêntŭ in cuvêntŭ în pictură.

Miĭ, miĭ de lăncĭ cu flamurĭ se mișcŭ fâlfăitóre,
Ca trestiele dese din bălțĭ. câtd suflă vêntulŭ,
In aerŭ sborŭ nechezurĭ, comândĭ resunătóre,
Și caiĭ 'n neastêmpăĕrŭ frămêntă 'n locŭ pămêntulŭ.

Acì, pe lângă o nimerită asemĕnare, aflămŭ în versulŭ din urmă unŭ ecuivalentŭ alŭ celebruluĭ versŭ virgilianŭ :

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Cea maĭ bună asemĕnare în tótă poema este :

Când suflă vêntulŭ tómneĭ, prin codriĭ veștedițĭ
Copaciĭ plinĭ de frunde suntŭ astŭ-feliŭ sguduițĭ,
Și crăngile căḑute, și frunḑele uscate,
Pe câmpĭ în depărtare suntŭ astŭ-feliŭ semĕnate.

* * *

Poetulŭ care, simţindŭ în sine foculŭ sacru alŭ poesíeĭ, voesce sĕ servéscă cu consciinţă şi devotamentŭ museĭ sale, sĕ-şĭ ţină totŭ-de-una înaintea ochilorŭ, că în poesíă, ca şi într'unŭ tabloŭ, orĭ-ce pétă, orĭ-ce trăsătură greşită, deformézĕ de cele maĭ multe orĭ totulŭ, şi totŭ-de-una fórte multŭ. Pictoruluĭ şi poetuluĭ nu i se iértă niciodată scăpărĭ de penelŭ. Greşelile nu se cunoscŭ adĭ, ţi se iértă mâne, dar de sigurŭ poimâne nu vorŭ remâné nicĭ ascunse, nu vorŭ fi nicĭ iertate. Unŭ scriitoriŭ, şi maĭ alesŭ unŭ poetŭ, ca şi unŭ sântŭ, trebue sĕ stee curatŭ înaintea judecăţiĭ, décă voesce sĕ între în împĕrăţía cerului.

AVENTURĬ LITERARE [1])

1.

Interlocutorulŭ I. Aţĭ auḑitŭ, boerĭ d-vóstre, de unŭ Achilŭ, de unŭ Eneia? Dar de Roland, de Amadis, de Girard de Viane, de Cid? N'aţĭ auḑitŭ de Hadebrand? Mĕ rogŭ, am greşitŭ; de-acésta nu voiŭ sĕ vorbescŭ, prea este unŭ sarsailă. Dar nu mĕ îndoescŭ, vĕ veţĭ aduce aminte de Doon de Mayence, de Aymeri de Narbonne, de Gaidon, de Huon de Bordeaux şi alţiĭ... şi alţiĭ! Ce ómenĭ! Ce ómenĭ! Nu, ḑeĭ! ḑeĭ tótă ḑiua! Veḑĭ aceea-i viéţă, acelea-sŭ fapte! Mi-am vêndutŭ cea din urmă sforicică de moşíă, şi mi i-am adunatŭ pe toţĭ. I-am foitŭ şi resfoitŭ! I-am cetitŭ din scórţă în scórţă! Etă acum sângele lorŭ furnică în vinele mele! Inima mi-se aprinde, sufletulŭ mi-se 'naripéză! Pare că nu maĭ atingŭ pămêntulŭ! Nu, acéstă viéţă de pân'acum nu maĭ este de suferitŭ! De ce sĕ nu potŭ fi şi eŭ ca eĭ?... Fapte, eroismŭ, mărire... nemurire! Acestea le vré sufletulŭ meŭ! Étă icĭ spada ruginită a strămoşu-meŭ! Din colea o jumătate de coifŭ dela mo-

(1) Publicată întâia óră în anulŭ 1881.

su-meŭ, éră dela tată-meŭ, fiă iertatŭ, vedĭ colo pe Soldilă, maestrulŭ fugariŭ! Ce-ĭ dreptŭ, cam rebegitŭ și răpciugosŭ, dar viță de-a luĭ Calŭ-Vênteșŭ. Sĕ-se simță numaĭ cu Fĕtŭ-frumosŭ pe spinare și-apoĭ sĕ-lŭ vedețĭ...

Cu schinteĭ de focŭ în nare
Și cu aripĭ la picióre!

Așa sĕ trăiescŭ! Nu maĭ așteptŭ unŭ minutŭ! Ce? Sĕ mĕ punŭ de viu în sicríŭ! Sĕ putredescŭ pân' nu mĕ sfêrșescŭ? Nu! Haĭ! în țéră după sfară, ér' în lume după nume!

Interlocutorulŭ II. Amiculŭ meŭ, sufletulŭ meŭ, vedĭ tu colo vrafulŭ acela? Ghicĭ ce-o sĕ fiă acolo? Aide sĕ vedĭ și sĕ nu credĭ! Uite icĭ, acesta e Omerŭ, care a făcutŭ nemuritoriŭ pe Achilŭ alŭ teŭ, fiă iertatŭ de cumva a muritŭ vre-odată. Acesta este Virgiliŭ, holteiŭ ofticosŭ și elŭ ca și holteiĭ de adĭ. Elŭ a cântatŭ de s'a dusŭ pomină de Eneia și de Turnus; dar încă de Dido cea frumósă, care s'a aruncatŭ în focŭ de dorulŭ luĭ Eneia, pe când Didonele de adĭ se aruncă în brațele altuia. Cestalaltŭ este craidonulŭ de Ariosto cu cocónele luĭ frumóse și danóse. Acesta este nefericitulŭ Tasso, care a muritŭ și elŭ holteiŭ. Aceștia de dincóce aŭ fostŭ luat'o și eĭ după códa muselorŭ și s'aŭ alesŭ cu pulberea în ochĭ. Eĭ! pe-acĭ erá sĕ uitŭ! Uite icĭ, acésta este de-ale nóstre, *Țiganiada* luĭ Delianŭ, sciĭ ceea ce aŭ pus'o s'o róde molíile în biblioteca din Bucurescĭ, ca sĕ nu i-se afle cuĭ-va spița de rudeniá cu mariĭ eroĭ țigănescĭ ca Parpangelŭ și Gulimanŭ ciurariulŭ, dar pe d.

Th. Codrescu l'aŭ pusŭ pĕcatele de-a publicat'o, pentru care faptă am auḑitŭ înjurându-lŭ unii. Mai uite icĭ Patima luĭ Christosŭ, Risipirea Jerusalimuluĭ, Erotocritu greculeţulŭ . . . ér' acéstă rósă şi fără scórţă, este *Alesandría*! Pĕcatŭ că n'aĭ cetit'o şi pe-acésta, căcĭ te făceaĭ, amiculŭ meŭ, c'o palmă maĭ mare decâtŭ toţĭ Achiliĭ! Când am cetitŭ tóte aceste, amiculŭ meŭ, mi s'a îmflatŭ fantasía de nu maĭ încăpea între urechĭ. Am încălecatŭ şi eŭ, numaĭ din o săritură condeiulŭ, i-am trasŭ câteva rugine, şi-am datŭ prôşcă — pe hârtiă. Voiam sĕ facŭ şi eŭ o minune de carte de-alea nemuritórele . . . aşa ceva . . . eĭ! cum naiba i ḑicŭ! . . se sfârşesce în — ada, — ida . . . Destulŭ, aşa ceva! . . . Dar ce sĕ veḑi? Când la adecă, . . . altă Stancă leică vorbă! . . . strugurii eraŭ acrĭ! Brrrr! . . . Dar bine ḑicĭ tu! Haĭ în lume după nume! Lumea-i destulŭ de próstă, sĕ crédă în vorba nóstră! . . .

* * *

Sciţĭ acum, onorabilĭ cetitorĭ, cine eraŭ aceste raritătĭ de interlocutorĭ? Celŭ dintâiŭ a reposatŭ înainte de-asta cu vre-o câteva sute de anĭ. Erá nemuritoriulŭ Don-Chişotŭ. Poporulŭ nostru de l'arŭ vedé i-arŭ ḑice *Vênturilă*! Alŭ doilea nu sciŭ décă nu maĭ trăiesce şi aḑĭ, continuândŭ calare — pe condeiŭ aventurele amiculuĭ seŭ! Vĕ lasŭ sĕ-ĭ daţĭ d-vóstre de urmă. Ĕră până îmĭ veţĭ spune şi mie décă l'aţĭ aflatŭ, eŭ vinŭ sĕ vĕ narezŭ de petrecere următórea aventură ce mi s'a întêmplatŭ mie cu unŭ cavalerŭ călare pe condeiŭ.

D-lŭ A. M. Marienescu s'a supĕratŭ tare pe mine, căcĭ am publicatŭ *Negriada*, şi, cum ḑice dênsulŭ, pare că mĕ vede cum mĕ grăbescŭ sĕ publicŭ şi partea a dóua. De unde atâta supĕrare? Etă de unde.

„Şi eŭ, ḑice d-lŭ Marienescu în unŭ tonŭ doiosŭ, am visatŭ în tinereţele mele sĕ scriŭ o epopeiă, mi-am adunatŭ o grămadă de epopeie, dar' totŭ maĭ multŭ m'am convinsŭ câtŭ este de greŭ aşa ceva, şi în fine m'am lasatŭ, lăsându-mĕ póte şi fantasía".

Aşa se plânge dênsulŭ în ḑiarulŭ „Luminătoriulŭ" din Timişóra, unde a publicatŭ o recensiune asupra „Negriadeĭ".

Dar ce sĕ ḑicŭ, dreptulŭ luĭ D-ḑeŭ, d-lŭ Marienescu, de voiă de nevoiă, mĕ şi lăudă. Compŭnŭ uşorŭ, ḑice dênsulŭ; în „Negriada" suntŭ unele părţĭ câtŭ de frumóse; mitología despre Fĕtŭ-frumosŭ am *apucat'o* bine, a voitŭ sĕ ḑică, amŭ aplicat'o bine ş. a. În fine maĭ ḑice, că sciŭ limba. Se vede, că la noĭ suntŭ scriitorĭ şi carĭ *nu sciŭ limba*, căcĭ altmintrea n'avea sĕ mĕ laude pentru unŭ lucru, care ar' trebuí sĕ-se înţelégă de sine. Aşa mĕ lăudă.

De óre-ce înse dênsulŭ nu ne probéză cu nimicŭ aceste laude, şi noĭ nu primimŭ nimicŭ *de-afetea*, fără probe, nicĭ chiar laudele cele maĭ cornurate, care în generalŭ placŭ atâtŭ de multŭ lumeĭ; de-órece, cum se va vedé maĭ înjos, dênsulŭ a scrintit'o fórte tare chiar în cestiunile în carĭ şi-a însuşitŭ competinţă: dreptŭ-aceea sĕ-mĭ fiă permisŭ a respinge cu tótă cuvinţa şi laudele séŭ complimentele ce mi le adreséză.

D-lŭ Marienescŭ amintindŭ de grămada sa de epopeĭ și de visulŭ din tinerețe de a scrie și dênsulŭ o Traianidă, ne spune că prin acésta voesce sĕ-șĭ arate o mică competință în cestiunile mitologice. Dar dênsulŭ se amestecă și în cestiunile estetice, făr' a ne spune pe ce-șĭ razimă acéstă competință. Nicĭ nu-lŭ întrebămŭ. Scimŭ că *aventurile* se întêmplă așa nu sciŭ cum — *pe nesocotite*!

Décă n'asĭ fi avutŭ sĕ vorbescŭ decâtŭ de cestiunĭ estetice literare, n'ași maĭ fi luatŭ condeiulŭ. Cetitoriĭ Negriadeĭ se potŭ convinge décă Negriada séŭ recensentulŭ suntŭ în cértă cu estetica.

Nu, aceste nu mi-aŭ pusŭ condeiulŭ în mână. Cestiunile mitologieĭ nóstre naționale suntŭ carĭ m'aŭ scosŭ de-astă-dată pe acestŭ terenŭ.

Mitología nóstră națională este puținŭ cunoscută. În literatura propriu disă s'a aplicatŭ, pare-mi-se maĭ întâiŭ în Negriadă. Nu avemŭ nicĭ macar unŭ manualŭ de mitología. Póte sĕ scià cineva tóte poveștile de rostŭ, fără ca prin acésta sĕ scià și mitología.

Recensentulŭ, vine și fără sĕ ne spună motivele, fără sĕ producă o singură probă științifică, prin simple esclamațiunĭ intercalate în sumariulŭ ce-lŭ face din Negriadă, voiesce sĕ combată o parte din mitología Negriadeĭ. Dicŭ esclamațiunĭ, căcĭ d-lŭ Marienescu a aflatŭ metodulŭ celŭ maĭ naivŭ și maĭ ușorŭ de a criticá. Când nu află lucrulŭ după ideile sale, séŭ, prin puterea fantasieĭ de care dispune, și-lŭ nălucesce altmintrea de cum este în faptă: atuncĭ strigă, esclamă, țipă chiar,

dându așa dicându din mâni și din picióre, fără să ne spună pentru ce atâta sbuciumare! Lucru prea naturalu, așa se întêmplă cu ceĭ ce pătimescu de bóla eroismuluĭ, care nu-lu potu face. Le stă înse în voiă să facă aventurĭ!

II.

De-órece recensentulu a datu róta și prin cestiunile estetice, se vedemu ce-a pățitu pe acestu terenu. Lectoriĭ voru avé ocasiune se-se desfeteze nițelu. Amu abusá de rabdarea ce li-o ceremu în cestiunile maĭ serióse ale mitologieĭ, décă nu le-amu procurá și puțină petrecere, alergându cu recensentulu pe câmpía cu multe pedecĭ a esteticeĭ.

Recensentulu înainte de tóte a ținutu, că pentru a o criticá, nu-ĭ face trebuință se maĭ și înțelégă Negriada, nicĭ macar câtu o înțelege celu maĭ simplu cetitoriu.

Se vedemu dar voiósele aventurĭ ce le-a pățitu cu înțelesulu Negriadeĭ.

Nu sciu, dice dênsulu, ce este arborulu luminosu ce-lu vede Negru în plaiulu celoru nemuritorĭ. Décă cetiá numaĭ cu o minimă atențiune cele depe pagina 104 și 105, aflá că Traianu esplică luĭ Negru ce este acelu arboru, spunêndu-ĭ chiar și istoria luĭ. Se vede înse, că agerulu recensentu uitase cu totulu cântulu ântâiu când a ajunsu la alu treilea. Ântâia aventură.

Din esclamațiunea: „Minunate víĭ prin Făgărașu!“ se vede, că n'a înțelesu pe unde se întindea domnía luĭ

Negru, deşi acésta se spune limpede óre-unde-va în Negriadă, ba chiar şi în istoriă. A dóua aventură.

Între personagiele istorice *viitóre*, ce le arată Traianŭ luĭ Negru, recensentulŭ pune, după Jancu, şi pe Fĕtŭ-frumosŭ. De unde l'a scociorîtŭ, nicĭ cerulŭ nu póte scí! Se vede, că a înţelesŭ de minune versurile carĭ sună:

Dar étă-ĭ!... Fĕtŭ-frumosulŭ ce pintre toţĭ apare
Cu-o lume după sine în arme strălucindŭ,
Acesta va fi Janculŭ...

Unŭ elevŭ din prima clasă ar' spune d-luĭ recensentŭ, după tóte regulele analiseĭ, înţelesulŭ acestorŭ versurĭ. A treia aventură.

Naivulŭ recensentŭ nu se póte minuná de-ajunsŭ de curcubeulŭ din descrierea peşcereĭ luĭ Moşŭ-Gerilă, care sună:

Colo la sóre-apune în codrulŭ desŭ, afundŭ,
O pescere prin munte se 'ntinde-adâncă, largă,
In care-a ḑileĭ raḑe de-abia, de-abia pĕtrundŭ;
Er pescerea-ĭ de ghiéţă, şi pe colóne grele
De ghiéţă c'adamantulŭ se 'nalţă 'nfiorândŭ,
Şi l'ale ḑileĭ raḑe, ce se resfrângŭ prin ele,
In miĭ şi miĭ de feţe lumina strălucindŭ,
Câtŭ pescerea, în sine cumplită, fiorósă,
Divinŭ palatŭ se pare făcutŭ din curcubeŭ.

(Negr. p. 8 v. 15—23).

Recensentulŭ înţelege în faptă curcubeulŭ depe cerŭ şi esclamă: „Pentru D-ḑeŭ, iérna când e gerŭ!"

Cum? Recensentulŭ n'a observatŭ încă nicĭ atâta, că

pe ce timpŭ se întêmplă acțiunea din Negriadă? Nu! Nu vede că aicĭ nu este vorba despre curcubeulŭ depe cerŭ, ci de joculŭ de colorĭ, de curcubeulŭ ce se produce de resfrângerea radelorŭ prin colónele de ghiață din pescere. Décă recensentulŭ arŭ fi maĭ bine deprinsŭ în geografía terilorŭ române, décă ar' fi cetitŭ cu atențiune tótă scena dintre Dochia și Gerilă, ar' fi pututŭ fórte ușorŭ sĕ afle unde este acea pescere. Ea nu este ficțiune, esistă în faptă, și décă ar' fi cercetat'o vre-odată séŭ ar' fi cetitŭ în vre-o geografiă descrierea eĭ, s'arŭ fi convinsŭ, că descrierea din Negriadă se întemeéză *pe realitate*. A patra aventură.

A înțelesŭ maĭ încolo recensentulŭ meŭ, că Gerilă a prinsŭ în adevĕrŭ în baiă pe Consinziana, pe Florióra ș. a. Fără a se astrînge câtŭ de puținŭ, putea sĕ védă, că Dochia, numaĭ ca sĕ înșele pe Gerilă, i-a născocitŭ că va prinde pe Cosinziana și pe cele-l-alte în baiă. Tóte acestea înse aŭ remasŭ „momele și dresurĭ“ și nu s'a realisatŭ nimicŭ. Gerilă a fostŭ dusŭ pe ghiață tocmaĭ ca și recensentulŭ! A cincea aventură — pe ghiață!

Din cele următóre se póte vedé, că recensentulŭ sufere de escesulŭ fantasieĭ. La pag. 160—162 din Negriadă se descriŭ în trăsăturĭ generale faptele luĭ Fĕtŭ-frumosŭ și ale soțilorŭ seĭ de lupte. Recensentulŭ crede, că Moșulŭ Codrilorŭ a datŭ în onórea solilorŭ, ce căută pe Negru, representațiune teatrală, făcândŭ pe Fĕtŭ-frumosŭ și soțiĭ luĭ de lupte sĕ-se producă pe scenă înaintea solilorŭ. Carĭ nu vorŭ fi cetitŭ recensiunea și nu vorŭ avé-o îndemână ca sĕ-se convingă cu ochiĭ lorŭ, abiá vorŭ puté crede,

că *inteligența* recensentului sĕ fiă pătitŭ o aventură atâtŭ de tragi-comică. Dreptŭ-aceea nu mĕ potŭ reținé a nu reproduce în întregulŭ lorŭ chiar cuvintele recensentului. Ele potŭ servi totŭ-odatŭ ca specimene de limbă și stilŭ, și de ideile ce are recensentulŭ despre estetică. Étă-le:

„Părintele pădurii *face* teatru, *face* circŭ, *face* gimnastică ca *sĕ se petréca* solii. Producțiuni grandióse, gigantice, unulŭ gată, altulŭ începe, tóte trecŭ *prin naintea ochilorŭ solilorŭ*, ca și o panoramă.“

„Dar mĕ rogŭ, nu *zeuitați*, că părintele codrului *de pe tronŭ împĕrățesce* pe Retezatŭ și pentru ce sĕ nu-i fiă cu putință de a *aranjá lucrurĭ marĭ*? (Herein spazieren meine Herrn!).“

„Acum solii aplaudézĕ, batŭ cu piciórele, strigă Bravo! Bravo! se închină părinteluĭ, 'i mulțumescŭ, că pentru eĭ a arangiatŭ așa representațiuni. Părintele codrilorŭ rîde de bucuriă, că a plăcutŭ solilorŭ așa de tare. Acum toți strigă sĕ-se arăte și autorulŭ.“

Va sĕ dică, d-lŭ Marienescŭ și-a făcutŭ unŭ *vifleimŭ* gratuitŭ, și căutândŭ pe sus după *„Stéua Magilorŭ“* se vede că a lunecatŭ peste versurile, carĭ spunŭ pe scurtŭ, că tóte aceste minunĭ nu se petrecŭ în vifleimŭ orĭ în teatru, ci

Infrumsețaŭ p ă r e ț i ĭ și-atâtŭ eraŭ de víie,
Incâtŭ pâreaŭ că mișcă și vorŭ sĕ dè cuvêntŭ.
Și tóte le făcuse cu nalta măestriă
Măestrulŭ fără nume ce lucră sub pămêntŭ.

(Negr. pag. 159 v. 24—27).

A șeptea aventură!

Er *Péza-rea* nu s'a multămitŭ numai cu atâta! L'a aruncatŭ pe recensentŭ în o altă aventură din cele mai ..... cum se mai dicŭ?

Eŭ sciamŭ pân'acum, că alţi eroi aŭ scosŭ *„luna din fântână.“* Vĕdŭ înse, că la acéstă faptă erculeană concure acum şi d-lŭ recensentŭ, căci dênsulŭ în critica sa scóte sórele şi luna din Negriadă şi le anină *în copacĭ*, [1]) pe când în copaci se află aninatŭ cu totulŭ altŭ-ceva:

Er' prin copacĭ atêrnă marĭ arme sângeróse,
Ce din uitate timpurĭ acolo ruginescŭ,
Schelete uriaşe şi hîrce găvănóse,
Ce fiorosŭ din arborĭ prin umbre se îngescŭ.

(Negr. p. 25 v. 21—24).

Recensentulŭ în locŭ de *arme* şi *schelete* a vĕdutŭ atêrnate prin arborĭ *sórele şi luna*! Se vede că pronumele din versulŭ: *„Acestea*, monumente aicĭ le a atêrnatŭ“ i-a jucatŭ acéstă festă comediósă. Décă 'şĭ-aducea aminte de *analisulŭ* depe bancele şcóleĭ, scăpá de acéstă a şeptea aventură!

In nevinovăţia sa naturală s'a scandalisatŭ recensentulŭ când a cetitŭ

— Cupele de paltinŭ cu vinŭ încoronate

(Negr. p. 18 v. 14).

Se póte că acéstă espresiune se fiă cu totulŭ nóuă în

(1) De óre-ce anevoia se póte crede o ideiă atâtŭ de nefericită, étă cuvintele d-luĭ Marienescu: „Smeii adecă, dice dênsulŭ, furară şi sórele şi luna şi le-a ascunsŭ în peşteră, dar Fĕtŭ-frumosu a bătutŭ pe smeĭ şi a aninatŭ sórele şi luna in copacĭ.“ („Luminatoriulŭ“ pe 1880 Nr. 13).

literatura nóstră. Cu tóte acestea ea se baséză nu numaĭ pe unŭ idiotismŭ popularŭ românescŭ cunoscutŭ în tóte ţerile locuite de Românĭ, dar şi pe gustulŭ celorŭ maĭ marĭ clasicĭ. Românulŭ ḑice: *a împlé cu vêrfŭ*, va sĕ ḑică a pune atâta într'unŭ vasŭ, câtŭ abia sĕ încapă. Prin acésta sĕ formézā de-asupra vasuluĭ unŭ reliefŭ, unŭ vêrfŭ, o corónă. Dreptŭ-aceea „cupe încoronate" însémnă: *pline cu vêrfŭ*. Omerŭ a ḑisŭ.

Κοῦροι μὲν κρητῆρας ἐπεστέφαντο ποτοῖο
Şi canele feciorĭĭ cu vinŭ le 'ncoroná.

(Iliada, cânt. 1. v. 470).

Κρητῆρας ἐπιστεφέας οἴνοιο
Cane încoronate cu vinŭ.

(Il. c. 8. v. 232).

Vechiulŭ scholiastŭ, Eustathiŭ, esplică aceste espresiunĭ „pline până în buză, séŭ maĭ bine până peste buză." Asemenea se află şi la alţĭ scriitorĭ clasicĭ grecĭ şi latinĭ, chiar şi modernĭ. Recensentulŭ încă ar' fi trebuitŭ sĕ afle acésta în „grămada sa de epopeĭ," décă nu le-arŭ fi cetitŭ *visândŭ*.

Dar de acéstă aventură sĕ ne facemŭ că n'o vedemŭ. Póte o păţiá şi altulŭ totŭ aşa!

Pe-aicĭ erá sĕ-lŭ prindă bóla de mare când a cetitŭ versurile

Er' rumenele cărnurĭ pe iérba rourósă
Le taiă şi s'aşéḑă cu toţĭ ingiurulŭ lorŭ

(Negr. pag. 18 v. 10—11).

Sciţĭ pentru ce? Pentru-că, ḑice recensentulŭ, „săracii

barbarĭ (eroiĭ luĭ Negru) n'aŭ avutŭ nicĭ blide, ci le-a tăiatŭ cărnurile pe iérbă.“ Eternă daună, că d-lŭ Marienescu nu și-a pututŭ face epopeia visată, în care sĕ-ĭ vedemŭ eroiĭ cu — *blidele în spate*. Tabloŭ!

Și Don-Chișotŭ 'și pusese, pare-mi-se, pe capŭ unŭ lighianŭ în locŭ de coifŭ.

Acésta e prea frumósă, n'o iertămŭ! A opta aventură.

Recensentulŭ vĕdĕndŭ lupta ḑeilorŭ, esclamă: Ce bătaiă între ḑeĭ cu pétra: unde-ĭ estetica, unde-ĭ *modulŭ celŭ frumosŭ* de luptă între ḑeĭ!“

De ar' fi știutŭ Moșŭ-Omerŭ, că se va nasce vre-odată unŭ recensentŭ atâtŭ de cumplitŭ n'ar' maĭ fi cântatŭ •

Minerva se retrage și iă cu mână tare
Din câmpŭ o pétră négră și aspră și cumplită,
Ce ceĭ bĕtrânĭ pusese sĕ stè rozorŭ în agru,
Pe 'mpetuosulŭ Marte lovesce-lŭ și-lŭ așterne.

(Iliad. c. 21 v. 403—406).

Décă uneĭ ḑeese, uneĭ *femeĭ*, a pututŭ sĕ-ĭ stee bine a se luptá cu petri, când se știe că femeile și prin urmare și ḑeesele nu prea suntŭ îndemânatice în asvêrlitŭ, nicĭ nu facŭ cea maĭ frumósă figură când asvêrlŭ: fără îndoiélá ḑeulŭ dacŭ, Zamolcse,—maĭ puținŭ idealisatŭ și civilisatŭ, décă mi se permite espresiunea, decâtŭ ḑeiĭ olimpianĭ, póte și maĭ puținŭ scrupulosŭ decâtŭ Minerva, ḑeésa înțelepciuneĭ, și în fine *bărbatŭ*, — a pututŭ sĕ-se lupte cu pétra cu maĭ multŭ dreptŭ și estetică.

Nu mĕ îndoiescŭ, recensentulŭ crede a face o mare descoperire, când ḑice că Don-Chișotŭ maĭ curêndŭ ar'

fi pututŭ retezá cu spada unŭ colţŭ de munte, decâtŭ ḑeulŭ Marte a căruĭ

— spadă tunândŭ fulgerătóre
In sboru-ĭ Cocaionulŭŭ restórnă-lŭ retezândŭ,
Şi ḑeulŭ împreună cu regia-ĭ lucitóre
D'a dura pintre stânce se duce detunândŭ.
(Neg. p. 85. v. 1—4.)

Décă recensentulŭ şi-aducea aminte, că în gimnasiu a avutŭ lecţiune din Ovidiŭ, care scríe:

Se ḑice că Uriaşiĭ voiaŭ sĕ sue 'n cerŭ
Şi munţĭ pe munţĭ punêndu-ĭ i-aŭ înălţatŭ la stele.
(Metamorph. I. v. 152-153.)

Séŭ décă arŭ fi cetitŭ vre-odată ceva din Claudianŭ, care ḑice:

Cu mânĭ cumplite unulŭ învêrte muntele-Eta,
Er' altulŭ ameniuţă cu pisculŭ Pangŭ în mânĭ;
Cu Atosulŭ se 'narmă, séŭ mişcă,-ardica Osa;
Rodopulŭ altulŭ smulge cu-alŭ Hebruluĭ isvorŭ,
Şi rîulŭ îlŭ desparte, şi Enipeulŭ curge
Din stânca cea maĭ naltă pe umeriĭ-ĭ înjos.
(Gigantomachia v. 66—71.)

décă cetiá recensentulŭ celŭ puţinŭ acestea, nu s'ar' fi miratŭ că Marte, care ca ḑeŭ este maĭ multŭ decâtŭ unŭ uriaşŭ, a pututŭ, fiindŭ totŭ-odată şi ḑeulŭ resboiuluĭ, sĕ taiă şi elŭ celŭ puţinŭ unŭ colţŭ de munte!

Recensentulŭ putea sĕ afle şi-o altă don-chişotiadă în Omerŭ. Elŭ ḑice, că Marte, lovitŭ cu pétra de Minerva, cade

— și-acopere șepte juguri și cóma și-o 'nțerină.

(Il. c. 21 v. 407.)

Va se dică corpulŭ luĭ Marte acoperiá șepte juguri de pămêntŭ și strigá câtŭ dece miĭ de ómenĭ în resboiŭ (Il. 5 v. 859—860). Prin urmare décă amŭ vorbí numaĭ simplu materialminte și nu figuratŭ, Marte putea se aibă și o spadă cu care se reteze unŭ colțŭ de munte. Dar recensentulŭ ar' trebuí se scie, că nu trăimŭ numaĭ cu *pâne*, ci și cu *spiritŭ*!

Ce se alergămŭ înse prin țerĭ depărtate, prin lumea vechiă după esemple! Eroiĭ din poveștile nóste aruncă buzduganele lorŭ grele de câte 99 măjĭ cale de 9 poște! Copilulŭ babeĭ din poveștĭ întorcêndu-se acasă îșĭ răzimă bâțulŭ de casă, și baba de-odată simte casa plecându-se într'o parte, atâtŭ erá de cumplitŭ bățulŭ copiluluĭ! Ceva și maĭ interesantŭ și aprópe identicŭ cu casulŭ din Negriadă: în o poveste de-ale nóstre populară fórte cunoscută, o fată de uriașŭ trage cu ferulŭ plugululĭ și retéză vêrfulŭ Retezatuluĭ; altă fată de uriașŭ ia în pólă pe unŭ omŭ cu plugŭ cu totŭ. Er' ca contrastŭ, Petru Firicelŭ săgétă alŭ 12-lea capŭ alŭ bălauruluĭ cu unŭ acŭ cu gămălíă. [1])

Omerŭ, Ovidiŭ, Claudianŭ și poporulŭ românŭ suntŭ óre și eĭ Don-Chișoțĭ? După ideile d-luĭ Marienescu așa se vede!

Celŭ ce are o „grămadă de epopeĭ"; culegătoriulŭ de poveștĭ, trebuiá se-și aducă aminte de tóte aceste maĭ

(1) Gebrüder Schott: „Walachische Märchen" pag. 142, 182—3.

nainte de a-şĭ învocá ajutoriulŭ — eruditului Don-Chişotŭ, care, precum scimŭ, încă 'şĭ adunase o „grămada de epopeĭ", dar în urmă se apucase şi elŭ de alte — secăturĭ! A nóua aventură!

Se pare că recensentulŭ a cetitŭ cu unŭ reŭ presimţŭ pasulŭ din Negriadă, unde se descrie *Uitarea* şi locuinţa eĭ, căcĭ ea, Uitarea, prea i s'a părutŭ mare şi pórta prea largă. În acelŭ pasagiŭ se dice, că Negru şi Cosinziana mergândŭ în ceea-l-altă lume, în calea lorŭ ajungŭ

La pórta mare, négră, cu totulŭ de metalŭ,
Şi-atâtŭ de naltă, largă, încâtŭ prin ale sale
Aripĭ nemĕsurate ne-atinsŭ ar' trece-unŭ dealŭ.
Păzindŭ la pórtă şede făptură négră, naltă,
Ca turnŭ uitatŭ de lume, la timpurĭ părăsitŭ.

(Negr. I, pag. 28.)

Mărimea *Uitărei* şi înălţimea porţiĭ i s'aŭ părutŭ esagerate.

Omerŭ descriindŭ pe ciclopulŭ Polifemŭ dice:

Erá teribilŭ monstru, şi nu s'asemĕná
Cu-unŭ omŭ ce mâncă pâne, ci unuĭ piscŭ silhosŭ
Din munţĭ înalţĭ, ce-apare din altele-osebitŭ,

(Odis. c. 9 v. 191—193.)

Er' despre regina Lestrigonilorŭ dice:

Intrândŭ în dalba casă, aflară o femeiă,
Catŭ pisculŭ unuĭ munte şi toţĭ se 'nfiorară.

(Odis. c. 10 v. 112—114).

Pe Eris séŭ Discordia o descrie:

In cerŭ și-ascunde capulŭ și calcă pe pămêntŭ.

(Il. c. 4. v. 443.)

La acestea s'ar' puté adaoge încă nenumérate esemple din alți scriitorĭ clasicĭ. Alegŭ înse și mĕ restringŭ la Omerŭ, ca celŭ maĭ mare și maĭ vechiŭ clasicŭ.

În poveștile nóstre încă se află destule asemenea esemple. Într'o poveste se dice, că vêntulŭ șede într'o pescere mare de potŭ sĕ între șepte cetăți într'ênsa! [1]) Zmeóicele, Scorpia, Gheunóia ș. a. monstri, când urmărescŭ pe eroiĭ din poveștĭ, alérgă cu o falcă în cerŭ cu alta pe pămêntŭ. Uriașiĭ se înalță până la stele.

În descântecele nóstre se dice, că bolnavulŭ „se plânge cu glasŭ mare până în cerŭ, și cu lacremĭ până în pămêntŭ, și nime nu-lŭ vedea, nicĭ îlŭ audiá". [2])

O clasică imagine acésta, dar după estetica d-luĭ Marienescu — o copilăriá!

A decea aventură!

Recensentulŭ devine fórte nervosŭ când dă de câte o hiperbolă maĭ pronunțată. Așa când cetesce versurile

Și câtŭ se 'nălța cerulŭ afară peste lume,
Atâtŭ aicea iadulŭ s'afundă sub pămêntŭ.

(Negr. 1. pag. 29.)

recensentulŭ scóte unŭ țipetŭ fórte elementarŭ și comicŭ: „O pămêntule! că mare eștĭ în fóle!" Se pune

(1) Ispirescu *Legende* part. II fasc. 1 pag. 15.
(2) „Buciumulŭ Românŭ" 1878 nr. 3 pag. 135, 138 IV p. 17 8 S. H. Marianŭ, *Descântece*, passim.

apoi recensentulŭ și mĕsura pămêntulŭ sĕ vĕdă décă póte sĕ cuprindă iadulŭ, și află că pămêntulŭ în osia sa este „numai *de* 1713—1718 *de* mile de *lungŭ*“. Avisŭ la astronomi, că pămêntulŭ nu mai este rotundŭ, ci *lungŭ*! Recensentulŭ înse uită a ne spune, póte că n'a închiatŭ încă cu mĕsurarea, câtŭ este până *la cerŭ*?

Décă recensentulŭ cetiá la Omerŭ:

Atâtŭ s'afundă Orculŭ câtŭ cerulŭ de pămêntŭ,
(Il. 8 v. 16.)

séŭ décă sciá ce ḑice Virgiliŭ, care acéstă hiperbolă a luĭ Omerŭ o îndoesce ḑicêndŭ:

Er' prin pămêntŭ Tartarulŭ
De dóue orĭ atâta se 'ntinde și s'afundă,
Câtŭ prin eterŭ se vede de-aicea până 'n cerŭ.
(Aen. c. 6 v. 576—579.)

décă, ḑicŭ, recensentulŭ sciá tóte acestea, póte că eŭ aflam ertare, dar atuncĭ lumea erá în pericolŭ a nu maĭ aflá nicĭ odată nóua descoperire, că pămêntulŭ e — lungŭ!

A unŭ-spre-ḑea aventură i-o iertămŭ.

III.

Sĕ vedemŭ nu cumva recensentulŭ 'și va încure fugariulŭ maĭ fericitŭ pe terenulŭ mitologicŭ.

În cestiunile estetice atinse maĭ sus, cu totŭ tonulŭ elementarŭ și înflatŭ ce și-lŭ iă recensentulŭ, de și

la începutŭ ênsuşĭ nu se ţinuse competentŭ, totuşĭ putemŭ se-lŭ judecămŭ maĭ cu indulgenţă. Suntŭ vre-o dóue momente uşurătóre. Scimŭ că nu s'a prea bucuratŭ nicĭ odată de favorulŭ capricióseĭ estetice, şi-ĭ înţelegemŭ şi durerea când se plânge, că i s'aŭ nefericitŭ studiele făcute pentru o epopeiă; şi peste tóte acestea, iubirea de sine este, póte, celŭ maĭ vechiŭ păcatŭ omenescŭ.

Dar în cestiunile mitologice, unde şi-a susţinutŭ competinţa, nu putemŭ fi, cu tótă buna-voinţa, prea indulgenţĭ. Aicĭ jócă unŭ interesŭ maĭ mare: de-a nu lăsá se-se falsifice mitología nóstră naţională chiar dela începutŭ!

Recensentulŭ se supără pe mine, că n'am aplicatŭ în Negriadă mitología cum o crede dênsulŭ, séŭ, vorbindŭ verde, că n'am urmatŭ învĕţăturile ce le ofere dênsulŭ nerecunoscătorilorŭ Românĭ de câţi-va anĭ încóce în articoliĭ publicaţĭ icĭ-colea prin diare, şi carĭ însuşĭ şi i-a botezatŭ cu cesariculŭ nume *„Descoperirĭ marĭ“*. [1])

Acéstă pretensiune este atâtŭ de modestă, ca şi descoperirile sale cele *„marĭ.“* De óre-ce se crede atâtŭ de

(1) D-lŭ Marienescu ne spune, că „Descoperirĭ marĭ“ şi le basézĕ pe Meyers „Neues Conversations-Lexicon“ (!) pe „Vollständiges Wörterbuch der Mithologie aller Nationen“ şi pe „Götterwelt der alten Völker“, tóte nisce opere scrise pentru marea *mulţime*, ér' nu pentru cercetărĭ *scienţifice*. Asemenea cercetărĭ se potŭ face numaĭ pe basa unuĭ studiŭ adâncitŭ a vecheĭ clasicităţĭ. D-lŭ Marienescu nu ne spune înse nimicŭ despre opera „Walachische Märchen“ publicată de fraţiĭ Schott la Stuttgart în 1845, carĭ totŭodată publică pentru fiă-care poveste studie de mitología comparată. D-lŭ Marienescu a despoiatŭ aceste studie şi ni le aduce nóue ca ale sale proprie *„Descoperirĭ marĭ!“*

infalibilŭ, eŭ 'mĭ jaŭ voiă sĕ-ĭ întindŭ acéstă infalibilitate pe mésa de disecțiune.

Ca unulŭ ce am aplicatŭ mitología, cred că am cuvêntŭ în acéstă cestiune. Este timpulŭ sĕ ne desbrăcămŭ de datina de-a înflá lucrurile ca copiiĭ, sĕ ne recorimŭ ferbințéla fantasieĭ cu apa rece a sciinței și sĕ aplicămŭ lupa criticeĭ, pentru ca sĕ descoperimŭ *falsificările*, provină ele din curată nesciință, din rea credință séŭ din prea mare zelŭ.

Suntŭ vre-o 20 de anĭ de când d-lŭ Marienescu a publicatŭ, după cum dicea, din poesía nóstră poporală, balade și colinde. Pentru acele timpurĭ și pentru etatea dênsuluĭ, se aflá pare-mi-se pe bancele școleĭ, încercarea erá de lăudatŭ.

Așa cum le-a publicatŭ, publiculŭ parte răbdătoriŭ, parte necunoscătoriŭ și nepăsătoriŭ, spre nefericirea d-luĭ Marienescu, le-a primitŭ de bună monetă. Pe atuncĭ nu cunosceamŭ valórea atărorŭ publicațiunĭ. Cugetamŭ, că totŭ ce stă negru pe albŭ este sântŭ, totŭ ce străluce este aurŭ. Când ni s'aŭ deschisŭ ochiĭ ceva maĭ bine, când amŭ voitŭ sĕ eșimŭ la têrgŭ cu acéstă moneta, amŭ vĕdutŭ că nu prea putemŭ cumpĕrá cu ea. D-lŭ Marienescu ne dase o monetă falsă.

Ce făcuse dênsulŭ? Ne-o spune însuși: *prelucrase* și *coresese* poesiele populare. Le-a prelucratŭ contopindŭ maĭ multe poesiĭ într'una, înnodându-le și petecindu-le una cu alta. Le coresese punêndŭ o altă limbă, unŭ altŭ stilŭ, și chiar alte nume în loculŭ celorŭ origi-

nale.“ [1]) Dar' ce-i mai neaditu, ca să vorbescu în limbagiulu rococo alu d-sale, a „*sacratu*“ chiar și metrulu pe altarulu *santitățiĭ originalitățiĭ*. [2])

N'a fostu de-ajunsu! S'a nevoitu a furișá în poesía populară și-o altă tendință, despre care n'așu voí se fiu silitu a vorbí maĭ de-aprópe. In scurtu ni-a datu o poesiă așa numită populară, care în faptă așa cum s'a publicatu, nu este a poporuluĭ, ci o poesiă corcită, născută din cununía *la salce* a fantasieĭ culegătoriuluĭ cu musa populară.

A căutá acum în aceste poesiĭ, spiritulu, cugetarea, limba, datinele și mitología poporuluĭ, ar' fi a căutá diamante în traista cerșitoriuluĭ. [3]).

Tineam, că d-lu Maiorescu se va întórce cu timpulu la calea cea adeverată, va corege pécatele tinereţelorŭ și înaintându nu numaĭ în etate, dar și în cunosciinţe, se va

(1) In „Colinde“ culese și corese, la pag. 159 în notă aflămŭ următórele: „Din fragmente multe am folositu pentru întregire. De tóte avuĭ 200 de colinde și fragmente și din aceste remaseră 60. Prelucrarea précaută din maĭ multe esemplare ădese orĭ din treĭ provincie române sperŭ, că vă ridică autoritatea opuluĭ.“ (?)

(2) In „Balade“ la pag. IX dice: „Numaĭ atâta am adausŭ, lăsatŭ séŭ strămutatŭ, cătŭ a pretinsŭ poesía și modestia nóstră, maĭ în puţine locurĭ pentru santitatea originalităţiĭ celeĭ frumóse am sacratŭ metrulŭ.“ (!)

(3) Culegătoriulŭ se vede, că cu tótă modestia sa le publicase totŭodată și cu intenţiunea, ca dênsulŭ se învețe pe poporŭ cum se-și facă de aicĭ încolo poesía, căcĭ în „Colinde“ pag. 160 dice: „și sperŭ că pe cum a învĕţatŭ poporulŭ cele maĭ rele, așa va învĕţá încetŭ încetŭ și cele maĭ bune;“ și cu acéstă pretenţiune culegătoriulŭ se pune și falsifică și schimbă. Culegătoriulŭ va crede a-mĭ puté obiectá, că eŭ în o scriere a mea m'am provocatŭ la poesíele poporale publicate de dênsulŭ. Adevĕratŭ, în unŭ studiŭ despre poesía poporală publicată acum 14 anĭ, m'am provocatŭ la colecţiunea sa. Inse de 14 anĭ încóce cugetŭ că am avutŭ dreptŭ se prindŭ la minte și se mĕ coregŭ.

silí sĕ nu maĭ schimbe nimicŭ din ceea-ce nu este alŭ seŭ, ci proprietatea seculară a poporului, și va publicá așa cum a adunatŭ, dândŭ publiculuĭ tóte garanțiele posibile despre fidelitatea și pietatea cu care adună și transmite nealterate productele museĭ populare. Putea sĕ facă ușorŭ acésta. Vedea bine séŭ celŭ puținŭ trebuiá sĕ védă, că asemenea se urmézá și la alte națiunĭ. Culegătoriĭ literaturei populare 'și dau tóte silințele posibile, se încungióră de tóte precauțiunile, pentru a puté asigurá publiculŭ, că eĭ n'aŭ alteratŭ, n'aŭ falsificatŭ, ci cum aŭ scosŭ din poporŭ, așa oferŭ și publiculuĭ.

Dar m'am înșelatŭ. După câtva timpŭ d-lŭ Marienescŭ începe a publicá poveștĭ populare. Am remasŭ fórte miratŭ vĕdêndŭ, că în locŭ de-a se corege, a căḑutŭ și maĭ afundŭ; în locŭ de-a maĭ fi învĕțatŭ sĕ publice maĭ bine, maĭ credinciosŭ literatura populară, a înaintatŭ în sciința de-a o publica *totŭ maĭ reŭ*. La probele de necredință, la mijlócele de falsificare a literaturei populare a maĭ adaosŭ altele nóue și multŭ maĭ grele. Poveștile a începutŭ totŭ-odată a le însoțĭ nemijlocitŭ de nisce cercetărĭ de mitologiá comparată, numindu-le „descoperĭ marĭ.“ Maĭ bine le-ar' fi numitŭ *aventurĭ marĭ*.

Cum a procesŭ și cum procede până astăḑĭ în publicarea poveștilorŭ? Iă maĭ multe poveștĭ, le amestecă, le înnódă, le cârpesce una cu alta, transpórtă numele și acțiunele din una în alta, până când vede, că póte scóte din ele ceea ce voiesce sĕ ne spună prin oracolulŭ marilorŭ descoperirĭ.

Pentru a se convinge orĭ-cine prin sine însușĭ, sĕ e-

saminămŭ pe scurtŭ câteva poveștĭ din câte a publicatŭ d-lŭ Marienescŭ pân'acum.

La „*Uriașulŭ cu ochiŭ în frunte*,“ [1]) ne spune în note, că a avutŭ cincĭ esemplare înaintea ochilorŭ. Nu ne spune înse după care esemplarŭ l'a publicatŭ. Din treĭ esemplare în limba română se vede că nu i-a plăcutŭ nicĭ unulŭ. Dreptŭ-aceea s'a apucatŭ și a tradusŭ povestea după unŭ esemplarŭ scrisŭ și publicatŭ maĭ de multŭ în limba germană. [2]) Dar nu numaĭ a tradus'o, ci a maĭ și adaos'o dela sine și a schimbat'o ca să sonsune cu notele, făcândŭ Uriașulŭ numaĭ cu unŭ ochiŭ, pe când în esemplarulŭ germanŭ are doĭ ca tótă lumea.

La povestea „*Urga-Murga*“ a avutŭ optŭ esemplare. Cu tóte acestea nicĭ aicĭ nu ne spune după care esemplarŭ a publicat'o. Intre note aflămŭ înse următórea însemnare:

„Urga-Murga la G. Proca. *Sucna-Murga* la Pepa, ér la ceialalțĭ *Petru*.“

„Enarațiunea la Proca *diferă*, încâtŭ se póte dice *unŭ esemplarŭ de sine stătătoriŭ*, ér la Pepa, de o clasă nóuă. Pentru-că *Jurga-Murga* e totŭ acea ființă vechiă, mitologică, dar în altă calitate.“ [3])

Din acestea resultă: întâiŭ, că d-lŭ Marienescu a luatŭ, titlulŭ și numele eroului din poveste, din esemplarulŭ luĭ Proca, care înse *difere* de povestea publicată, și încă

(1) Chiar și titlulŭ este scrisŭ reŭ românesce și neînțelesŭ. Trebuiá se se dică „Urieșulŭ cu *unŭ* ochiŭ în frunte.“

(2) In diarulŭ „Ausland“ Nr. 30 din 1856.

(3) „Telegrafulŭ Românŭ“ pe 1879 Nr. 84—86—, 88—90, 92—94, 96, 98, 102—103. Vedĭ și broșura sa *Urieșulŭ cu ochiŭ în frunte și Urga-Murga*. Pesta 1874 pag. 37 seq.

difere cu totulŭ. căcĭ se póte ḑice unŭ esemplarŭ séŭ poveste de sine státóre. A dóua poveste ce ne-o publică d-lŭ Marienescu, nu este cea dela Pepa, numită *Jurga-Murga*, căcĭ acésta este de o clasă nóuă și *„în altă calitate.“*

Va sĕ ḑică, d-lu Marienescu, însuși mărturisesce, că povestea luĭ Proca și a luĭ Pepa nu sémĕnă cu cea publicată de dênsulŭ. Cu tóte acestea dênsulŭ iă numele povesteĭ Urga-Murga și-lŭ pune la povestea ce și-a făurit'o singurŭ, căcĭ însuși ne spune în note, că nu sémĕnă cu nicĭ una din cĕle ce i le-aŭ trimisŭ culegătoriĭ din poporŭ.

Cum se vede din citatele de sus, d-lŭ Marienescu ne spune în unulŭ, că la Pepa eroulŭ povesteĭ se chiamă *Sucna-Murga* și îndată érăși ḑice că *Jurga-Murga*. De óre-ce dênsulŭ face în note mare paradă cu numele Sucna, ne tememŭ sĕ nu fiă și acéstă vre-o mare învenţiune pentru ca sĕ reésă marea descoperire.

La povestea *„Soranŭ séŭ Impĕratulŭ Corbilorŭ“* a avutŭ șepte esemplare. D-lŭ Marienescu cu acéstă ocasiune nu mai spune cum se chiamă eroulŭ în fiă-care esemplarŭ, ci pune o notă, care 'lŭ tradéză orĭ-câtŭ s'a nevoitŭ sĕ-și acopere și totŭ-odată sĕ-și și justifice falsificarea. Nota sună:

„Petru e numele eroului din poveste atuncĭ, când s'a zeuitatŭ numele celŭ vechiŭ ce ar' corespunde chiămăriĭ séŭ datorinţelorŭ împlinite în poveste . . . . În unele esemplare fiindŭ de-a dreptulŭ sórele, se póte pricepe că *Soranŭ* representă *sórele*“.

Va se dică și aici vedemŭ, că Soranŭ, numele eroului din povestea d-luĭ Marienescu, este érăși pura sa invențiune, căci acestŭ nume nu se aflá în niciunulŭ din cele șepte esemplare.

Încâtŭ se atinge de tecstulŭ povestei, dice: „Povestea e *scrisă după* esemplarulŭ d-luĭ Iosifŭ Olariŭ, ca celŭ maĭ completŭ în narațiune, și *după studiulŭ* ce l'am făcutŭ, ca celŭ maĭ completŭ față și cu *mitología vechiă*".

Cu alte cuvinte maĭ neîncurcate și maĭ limpedĭ: d-lŭ Marienescu a făcutŭ unŭ *mixtum-compositum* din povestea luĭ Olariŭ și mitología vechiă!

În compilările a vre-o dóue poveștĭ: „Afinŭ și Dafinŭ" și „Fetŭ-frumosŭ cu perulŭ de aurŭ" ce le-a făcutŭ după cele publicate de Fundescu, nu și-a pututŭ permite schimbărĭ și adaogerĭ după mitología vechiă, dar cu atâtŭ maĭ tare le-a schingiuitŭ îmbrăcându-le în o limbă ce nu se póte mistuí.

Se ne întrebămŭ acum seriosŭ: ce credință putemŭ noĭ da acestorŭ poveștĭ făcute și prefăcute, albite și sulimenite? Unde-ĭ mitología adevĕrată? Unde-ĭ limba genuină, sănătósă, energică și dulce? Unde suntŭ variantele locale și provinciale? Unde ideile, unde imaginile cutezătóre și atâtŭ de caracteristice ale fantasieĭ poporuluĭ? S'aŭ topitŭ și aŭ remasŭ tóte în căldarea fărmecată a alchimistuluĭ nostru, și apoĭ dênsulŭ cere dela noĭ se ne închinămŭ la ósele înșirate și întorțonate cu petece de mitología comparată adunate din tóte vênturile!

Am vedutŭ maĭ sus, câtŭ de puţină cunoscinţă, simţŭ şi inteligintă are d-lŭ Marienescu pentru imaginile şi figurele poetice. De-aicĭ provine, că poveştile publicate de dênsulŭ suntŭ atâtŭ de secetóse, lipsite de imaginĭ, de avêntulŭ ideilorŭ, ce caracterisézā atâtŭ de multŭ producţiunile spiritului popularŭ, şi se têrescŭ în o limbă împedecată, sécă şi uniformă, carĭ tóte arată lucrulŭ *făcutŭ*, ér' nu născutŭ, şi încă făcutŭ de — d. Marienescu!

D-lŭ Marienescu are dreptŭ sĕ publice poesiĭ, poveştĭ de-ale sale câte voiesce; póte sĕ aplice în ele oricĕ mitologiă şi cum va voĭ, dar nu are dreptŭ sĕ-şĭ mestece ideile sale, limba sa, gărgăuniĭ seĭ în poesíele şi poveştile poporuluĭ. Nu are dreptŭ sĕ le scălâmbe, sĕ le schimosésca după gustulŭ şi trebuinţ-le sale, şi sĕ ni le arunce ca producte ale poporuluĭ. Acésta este o scamatoriă literară, ca sĕ nu aplicŭ unŭ cuvêntŭ maĭ *coloratŭ*!

Décă d-lŭ Marienescu s'ar' puté desbăerá de-a publicá poesíele şi poveştile populare ciungărite şi nădărite, prelucrate şi înţorţonate după gustulŭ şi ideile sale cu totulŭ singulare, şi din contră le-ar' oferí publiculuĭ leite-sleite celŭ puţinŭ cum i le transmitŭ culegătoriĭ din poporŭ, şi décă totŭ-odată, după ce nu-i maĭ putemŭ crede uşorŭ, ne va puté şi ne va scĭ da tóte garanţíele posibile, că n'a maĭ alteratŭ nimicŭ, dar *absolutŭ nimicŭ*, atuncĭ va vedé că şi publiculŭ cetitoriŭ şi scriitoriĭ i vorŭ arătá altă faţă.

Déca n'aşĭ fi născutŭ şi n'aşĭ fi trăitŭ maĭ neîntreruptŭ în poporŭ; décă nu aşĭ fi vieţuitŭ nemijlocitŭ,

în ideile, în spritulŭ luĭ, în datinele și limba luĭ; décă n'ar' fi fostŭ unŭ timpŭ în viéța mea, când tóte datinele și superstițiunile luĭ 'mĭ păreaŭ totŭ atâtŭ de sânte ca ceremoníele și cuvintele dela altarŭ, și totŭ atâtŭ de adevĕrate și luminate ca sórele depe cerŭ, și toțĭ scimŭ ce va sĕ dică ideile și impresiunile primite în tinerețe; décă nu mi se întêmplaŭ tóte acêste, potŭ dice, fericite coincidențe: cu cunoscințele din „descoperirile marĭ", cu tóte poveștile publicate, cu modestíă, credință și inimă curată de Fundescu, Ispirescu și alțiĭ, n'aș fi cutezatŭ nicĭ odată sĕ încercŭ o epopeiă națională. Erá imposibilŭ și sĕ fiŭ voitŭ.

IV.

Venimŭ la partea cea maĭ interesantă și totŭ-odată cea maĭ grea.

Sĕ arătămŭ cum ar' fi voitŭ recensentulŭ sĕ aplicămŭ mitología în Negriadă.

Recensentulŭ începe și aicĭ observările sale cu o eróre capitală. În cântulŭ alŭ doile Traianŭ naréză cuprinderea Dacieĭ. Findŭ-că noĭ Românii pe atuncĭ nu esistamŭ și prin urmare nicĭ mitología nóstră specifică românescă; fiindŭ-că Traianŭ erá împĕratŭ romanŭ, ér' nu domnŭ românescŭ: elŭ nu putea vorbí în narațiunea sa decâtŭ despre deități și credințe romane, ér' nu românescĭ. Prin urmare în totŭ cântulŭ alŭ doile, pe lângă mitología dacă, nu se află decâtŭ mitología greco-romană.

Recensentulŭ nicĭ chiar acésta n'a pututŭ observá. Dice, că Vinerea ce vine în acestŭ cântŭ, este Vinerea cea din mitología nóstră românéscă. Décă nu s'a nevoitŭ a pĕtrunde spiritulŭ generalŭ alŭ cântuluĭ alŭ doilea, putea sĕ véḑă singurŭ numaĭ din versulŭ

A Romeĭ dulce mamă se nalță sus la Joe

putea sĕ véḑă, ḑicŭ, că Vinerea ce întrevine aicĭ, este mama luĭ Eneia, protectórea Romanilorŭ, ér' nu Sânta-Vinerĭ din mitología păgână-creștină a poporuluĭ românescŭ. Chiar de nu sta acésta anume esprimatŭ în Negriadă, recensentulŭ, care se lăudá maĭ sus că a făcutŭ studie complete de mitología vechiă, trebuiá sĕ sciă acésta chiar din acea mitología.

Deșteptulŭ meŭ recensentŭ 'mĭ împută, că de ce am făcutŭ pe ḑeulŭ Istru sĕ dee spada luĭ Traianŭ, căcĭ, după dênsulŭ, maĭ frumosŭ ar' fi fostŭ sĕ fiă pusŭ pe Marte sĕ bine-cuvinte spada luĭ Traianŭ! Décă Marte avea barbă și pĕru lungŭ popescŭ séŭ celŭ puținŭ sĕ ni-lŭ putemŭ imaginá à la Roma de adĭ, tunsŭ și rasŭ; décă avea, pe lângă cădelniță și patrafirŭ, pe clopotariulŭ cu traista pentru *colacĭ* și *mărginite*, ce maĭ scii, puneamŭ pe Traianŭ sĕ-lŭ chiame sĕ vină cu „busuioculŭ" sĕ-ĭ boteze spada. În adevĕrŭ, celŭ maĭ originalŭ tabloŭ! Dar n'am sciutŭ, că cruntulŭ și sângerosulŭ Marte póte sĕ-se îmbrace și în pele de óiă, vream sĕ ḑicŭ de popă; nu l'am aflatŭ nicăirĭ în vechia clasicitate cu busuioculŭ în mână séŭ *binecuvêntândŭ*, și dreptŭ-aceea lasŭ acéstă originalitate s'o aplice recen-

sentulŭ în baladele sale traianide, ce ni le promite în recensiune.

Recensentulŭ când cetesce în Negriadă, că bălaurulŭ ce-a luatŭ pe Cicală și a adusŭ coróna lăsând'o pe stâncă, ar' fi alŭ ţerii îngerŭ, cum se esprimă unulŭ din poporŭ, esclamă: „Cum se nimeresce, ca și pumnulŭ în ochiŭ. Ce jocăriă, ce copilăriă".

Se vede că recensentulŭ nu scie una din cele maĭ vechĭ și maĭ lăţite credinţe ale poporuluĭ nostru: *credinţa în şerpiĭ de casă.*

La vechiĭ Romanĭ fiă-care familiă, chiar fiă-care persónă, fiă-care poporŭ, ţéră, ţinutŭ, locŭ, cetate, sătŭ, societate ş. a. avea *geniulŭ* seŭ, ceea-ce Românii de adĭ dicŭ *îngerŭ păzitoriŭ.* Cu deosebire la noĭ maĭ genărală și maĭ bine pronunţată este credinţa, că fiă-care casă are îngerulŭ seŭ. In poporŭ esistă o sumă de espresiunĭ în care până adĭ se vede aprópe nealterată credinţa și cultulŭ geniuluĭ. Așa noĭ dicemŭ *omŭ slabŭ de îngerŭ*; *nu l'a lăsatŭ îngerulŭ séŭ sfântulŭ*, se dice când cineva a scăpatŭ din unŭ mare pericolŭ, séŭ fiindŭ gata să facă o faptă rea, în ultimulŭ momentŭ se reţine. *Omŭ fără îngerŭ* séŭ care n'are îngerŭ, se dice și de omŭ reŭ, crudŭ, și de omŭ nefericitŭ. *Cum te-a lăsatŭ îngerulŭ să facĭ așa ceva.* În înjurăturĭ: *îngerulŭ tĕŭ*! Sfântulŭ teŭ! ş. a.

In fine cine nu scie, că fiă-care familiă la Românĭ, are *prazniculŭ* seŭ care se dă la anumita dĭ în anŭ. Acésta se face atâtŭ pentru îngerulŭ păzitoriŭ alŭ caseĭ, câtŭ și pentru sufletele reposaţilorŭ.

In Ţéra-Haţegului pâuă adĭ poporulŭ înainte de a mâncá, dar maĭ vêrtosŭ înainte de-a bé, varsă puţinŭ jos. Acésta este fără îndoiélă o amintire din vechiulŭ cultŭ alŭ Geniilorŭ, o aşa numită libaţiune.

Totŭ în Valea-Haţegului esistă şi credinţa în *Vêlva loculuĭ*. Adecă fiă-care locŭ are *vêlva* luĭ. Cu deosebire am auditŭ multŭ vorbindŭ despre *Vêlva loculuĭ* pe copiii carĭ âmblă la vite, spunêndŭ că aŭ vĕdut'o în cutare vale, în cutare pârĕŭ, la cutare isvorŭ, în cutare tufişŭ ş. a. Totŭ acolo când fulgerá séra la orizonŭ, nu se dice, că fulgeră, ci se *batŭ Vêlvele*. Intrebândŭ odată pe unŭ bĕtrânŭ vecinŭ alŭ nostru cu numele Petru Dinişoniŭ, că de ce se batŭ *Vêlvele*? Vorŭ sĕ-şĭ iee moşia una dela alta, dragulŭ moşuluĭ, mi-a respunsŭ bĕtrânulŭ. Casele părăsite suntŭ cu deosebire puse sub protecţiunea *Vêlveĭ*. Acolo se arată *Vêlva* fórte desŭ, şi adese orĭ alungă pe ceĭ ce vorŭ sĕ le surpe. La satulŭ nascereĭ mele erá în luncă o fabrică de zacharŭ părăsită, copiii şi chiar şi ómenĭ marĭ se apropiaŭ de ea cu fiorile în spate, căcĭ adese orĭ le eşiá *Vêlva* în cale. Fiă care comóră are vêlva sa, asemenea fiă-care baiă. *Vêlfa băiĭ* o aflămŭ şi în Lecsiconulŭ de Buda.

Décă vomŭ consultá vechile încripţiunĭ ale patrieĭ nóstre, vomŭ remâné miraţi de mulţimea inscripţiuniloru făcute în onórea geniilorŭ aicĭ în patria nóstră, care, durere, ne-o cunóscemŭ atâtŭ de puţinŭ. Er' în inscripţiunile descoperite pân'acum, deşi ele suntŭ abia unŭ minimŭ procentŭ din cele ce vorŭ fi esistândŭ în faptă, cu tóte acestea aflămŭ: Genius Canabensium, Genius

Centuriae, Genius Collegii fabrorum, Genius Collegii Victoriae, Genius Commercii, Genius legionis, Genius Ordinis, Genius Pagi, Genius loci, și în fine de dóue orĭ chiar și *Genius Daciarum.* [1])

În vechime, ca și la noĭ în credința de adĭ a poporuluĭ, *geniulŭ* se arătá maĭ vêrtosŭ sub formă de șerpe, și pentru-aceea la noĭ șerpele de casă este îngerulŭ caseĭ.

Sperŭ dară, că nu eŭ voiŭ fi acela care sĕ fiŭ comisŭ o copilăriă dându locŭ în Negriadă și la alŭ „Țeriĭ îngerŭ.“

Recensentulŭ consideră érăși ca o alterare a mitologieĭ, când Nuorașŭ, vĕdêndŭ bálaurulŭ venindŭ asupra sa, se rógă la Cosinziana sĕ-ĭ ajute a-lŭ săgetá. In Iliada (c. 10 v. 284) când Diomede plécă sĕ spioneze, se rógă și elŭ la Minerva sĕ-lŭ ajute.

Totŭ așa crede recensentulŭ, că amŭ alteratŭ mitología, când amŭ făcutŭ pe soliĭ luĭ Negru sĕ înnóte cu caiĭ maestri prin laculŭ ce încungióră palatulŭ Jelelorŭ, căcĭ dice dênsulŭ: „Cu acestia sĕ sbóră, ér' nu se înnótă.“

Ca în totŭ loculŭ, recensentulŭ se feresce și aicĭ a aduce vre-o probă pentru susținerea sa. Cugetă, că cineva sĕ-ĭ crédă, cum merge vorba, numaĭ așa pe barba popiĭ!

Cestiunea este multŭ maĭ însemnată decâtŭ s'o lăsămŭ și noĭ încurcată, cum o lasă recensentulŭ. Vomŭ face noĭ ce trebuia sĕ facă dênsulŭ.

Ca unulŭ care s'a ocupatŭ cu literatura populară, re-

---

(1) Die römischen Inschriften in Dacien de Ackner et Müller, Wien, 1865 Nr. 433, 448, 89, 76, 225, 445, 450, 446, 833, 27, 444, 651, 799, 37 și 409.

censentulŭ trebuie sĕ cunóscă maĭ bine poveștile populare: legătura lorŭ, calĭtățile și atribuțiunile ființelorŭ mitologice, până chiar și a — *cailorŭ* mitologicĭ.

Caĭĭ mitologicĭ numaĭ arare orĭ sbóră, de ordinarŭ mergŭ și eĭ pe jos ca și ceialalțĭ *caĭ* — *muritorĭ*, cu deosebirea, că suntŭ multŭ maĭ înteligenți, maĭ iuțĭ și maĭ tarĭ, suntŭ adecă *caĭ măestri*.

Precum eŭ nu credŭ, din motivele desfășurate maĭ sus, în poveștile publicate de recensentŭ, așa nu pretindŭ nicĭ eŭ sĕ crédă dênsulŭ în povestile ce i le-așŭ spune eŭ. Dreptŭ-aceea mĕ provocŭ numaĭ la povestile publicate de alțiĭ.

Eroiĭ popularĭ din povești âmblă adese-orĭ pe *picióre* pe unde nu âmblă pasere cu *aripióre*, cum se dice în poveste. [1])

Arare-orĭ âmblă pe caĭ cu aripĭ. Maĭ adese-orĭ âmblă pe caĭ fără aripĭ. Motivulŭ se înțelege ușorŭ. Aventurile eroilorŭ cu caĭ sburătorĭ maĭ totŭ-de-una trebue sĕ-se întêmple în nișce regiunĭ imaginare, supra-naturale, încâtŭ numaĭ puținŭ sĕ maĭ asémĕnă cu cele depe pământŭ. Prea naturalŭ, căcĭ décă caiĭ suntŭ sburătorĭ, pământulŭ este unŭ terenŭ prea mărginitŭ pentru aventurile lorŭ. Er' în regiunile imaginare numaĭ cu greŭ potŭ sĕ-și afle adversarĭ. Dar abstrăgândŭ dela acésta, unele din cele maĭ frumóse și maĭ verosimile aventurĭ, cu caiĭ sburătorĭ arŭ fi imposibile, séŭ numaĭ prin inconsecințe, prin contradicere. Așa când eroulŭ persecutatŭ de ini-

(1) Ispirescu, *Legende* ed. II part. II fasc. I pag. 39 și 99 și 85, 99: fasc. II pag. 15.

miculŭ seŭ *fuge* cu calulŭ, se vede înse ajunsŭ, elŭ aruncă cutea care se face munte, séŭ inelulŭ care se face zidŭ de cremene, orĭ picătura de lapte dela Sânta Duminecă, care se face riŭ mare. Tóte aceste mijlóce de scăpare arŭ fi de prisosŭ la eroĭ cu caĭ sburătorĭ, căcĭ, ca sĕ scape arŭ avé numaĭ sĕ-se înalţe în aerŭ. Eroii cu caii sburătorĭ scapă cu alte mijlóce de adversariĭ lorŭ. În povestea „Tinereţe fără bĕtrâneţe“ dela Ispirescu, eroulŭ scapă cu ajutoriulŭ săgeteĭ.

Eroii cu căĭ fără aripĭ făcŭ aventurĭ pe pămêntŭ maĭ variate şi maĭ asemenate cu viéţa omenéscă, prin urmare maĭ bine înţelese şi maĭ gustate de poporŭ. Aşa vedemŭ, la Ispirescu, pe Ileana Simziana călare ântâiŭ pe fratele celŭ maĭ tinerŭ alŭ luĭ Galbenŭ-de-sóre, făcândŭ cele maĭ minunate aventurĭ. Galbenŭ-de-sóre este fără îndoiélă calulŭ celŭ maĭ măestru din poveştĭ. Elŭ în povestea sus citată trece dealurĭ, trece munţĭ şi văĭ, sue pe naiă cu Simziana. Elŭ dă Simzianei cutea, peria şi inelulŭ cu care scapă de Zmeóică. Elŭ se luptă şi învinge armăsariulŭ epelorŭ din *„smârculŭ mărilorŭ“*, şi în fine elŭ *„trece şi Jordanulŭ“*. În „Fĕtŭ-frumosŭ“ la Th. M. Arsene pag. 193, eroulŭ trece cu calulŭ seŭ o *apă mare* pentru-ca sĕ pótă ajunge la palaturile luĭ Negru-împĕratŭ. D-lŭ recensentŭ acum sĕ ne spună cum remâne cu *innotatulŭ*? Póte că va voĭ sĕ-se scape cu biblia, şi va dice, că aŭ trecutŭ ca Israiltenii prin Marea-roşiă!...

Cine falsifică dar mitología?

Amŭ vĕdutŭ tóte acestea, sĕ trecemŭ acum la cestiunea în

care se crede maĭ tare recensentulŭ. Acéstă încredere-de-sine, ni se pare, și-o întemeiéză pe împregiurarea, că „marile sale descoperirĭ“ atingŭ, crede dênsulŭ, maĭ vêrtosŭ acéstă cestiune. Suntemŭ dar în dreptŭ sĕ aștepămŭ, că, décă cestiunile de pân' aicĭ i-aŭ succesŭ atâtŭ de reŭ, celŭ puținŭ sĕ n'o pățéscă și în acésta totŭ asemenea. Sĕ vedemŭ!

Fiă-care deitate, dice dênsulŭ, este numaĭ personificarea séŭ simbolulŭ unuĭ elementŭ, uneĭ puterĭ din natură. Așa de esemplu Cosinziana este Luna, Strâmbălemne și Sfarmă-petri suntŭ „urieșiĭ imperiuluĭ plantelorŭ și aĭ mineralelorŭ“. Zorilă, Murgilă, Miédă-nópte, botezatŭ de dênsulŭ Medilă, suntŭ lucéferiĭ de séră, de miédă-nópte, și de diminéță. Dice că și Fetŭ-frumosŭ este totŭ lucéferŭ, dar nu ne maĭ spune, care lucéferŭ va maĭ fi și acesta. Ceva maĭ târdiŭ 'lŭ face deitate de lumină, altă-dată de sóre. Acum se vede că l'a degradatŭ la sórtea de lucéferŭ fără portfoiŭ, supranumerariŭ, deși este eroulŭ celŭ dintâiŭ și celŭ maĭ mare în poveștile populare. Fiindŭ onorile, ce le împarte recensentulŭ, atâtŭ de nestătóre, cine scie până la capĕtulŭ *descoperirilorŭ* ce vorŭ maĭ ajunge toțĭ acești lucéferĭ. Pe capriciosulŭ Mărțișorŭ la înaintatŭ, în recensiune, l'a rangulŭ de sóre de primăvéră și chiar la rangulŭ de — Christosŭ! Nu glumescŭ. Nerecunoscătoriĭ și necredincioșiĭ, carĭ arŭ avé cutezarea sĕ-se îndoiéscă și de-acéstă descoperire, sĕ desfacă biblia, vream sĕ dicŭ, foișóra „Luminătoriuluĭ“ nr. 10. Acésta înse nu împedecă nimicŭ pe alchimistulŭ mitologicŭ, ca totŭ în

acelaşĭ numerŭ alŭ foişóreĭ, maĭ cătră fine, sĕ degradeze şi pe Christosŭ la sórtea de buruiénă, care se numesce *Odoleanŭ*. Ovidiŭ în metamorfosele sale este unŭ cârpaciŭ nevoiaşiŭ, pe lângă d-lŭ Marienescu, care scie sĕ facă asemenĭ minunĭ!

Causa pentru care d. Marienescu, crede că deităţile nu potŭ eşĭ din atribuţiunile lorŭ, este că dênsulŭ nu are cunosciinţă de-o evoluţiune ce s'a întêmplatŭ în mitología. Décă este adeveratŭ, că deităţile s'aŭ născutŭ din ideile, ce şi-le-aŭ formatŭ ómenii despre elementele séŭ puterile natureĭ, pe basa influinţeĭ ce acestea au esercitatŭ şi esercită în natură, prin urmare şi asupra omuluĭ, nu este maĭ puţinŭ adeveratŭ, că după-ce deitatea s'a întrupatŭ şi s'a ficsatŭ în consciinţa omuluĭ, a începutŭ a se considerá ea ca maĭ nainte esistentă, decâtŭ corpulŭ séŭ puterea cutare din natură, şi astŭfeliŭ Diana şi Helios nu esista pentru-că sórele şi luna aŭ esistatŭ maĭ nainte de ele, ci sórele şi luna esistă fiindŭ-că esistă Helios şi Diana. De-aicĭ a provenitŭ apoĭ că deităţile despărţindu-se, în ideia popórelorŭ, de causele din care s'aŭ născutŭ şi întunecându-se cu totulŭ acéstă origine a lorŭ, ele şi-aŭ luatŭ o libertate de acţiune din cele maĭ întinse, conformă cu atribuţiunea uneĭ deităţĭ, a careĭ însuşire fundamentală este atotŭ-putinţa. Etă originea rătecireĭ d-luĭ recensentŭ.

Alchimistulŭ nostru pretinde maĭ încolo, că şi poporulŭ totŭ aşa înţelege mitología, ca dênsulŭ. Vomŭ vedé îndată. Maĭ departe susţine, că nicĭ o deitate nu póte avé alte însuşirĭ decâtŭ acelea carĭ le simboliséză

și cu carĭ apare de regulă. Așa d. e. Nuorașŭ nu s'ar' puté rugá la Cosinziana, și ea nu ar' puté sĕ-ĭ ajute sĕ sageteze bălaurulŭ, căcĭ ea este *luna*, și cum ar' puté fi luna „și eroina ucigătóre"? se întrĕbă cu mirare d-lŭ Marienescu. Dreptŭ-aceea nicĭ Fĕtŭ-frumosŭ, Murgilă, Miédă-nópte și Zorilă, fiindŭ lucéferĭ, n'arŭ puté sĕ facă altŭ-ceva decâtŭ ce potŭ sĕ facă în calitatea lorŭ de lucéferĭ.

Prin urmare Cosinziana n'ar' puté apĕrá pe Negru și pe Românĭ, căcĭ ce interesŭ sĕ aibă Luna de eĭ, de nu cumva arŭ fi toțĭ — lunaticĭ!...

Fĕtŭ-frumosŭ și ceialalțĭ feți, ce arŭ avé eĭ, ca lucéferĭ, cu Românii și Românii cu eĭ, afară dóră când resare lucéferulu de diua și esŭ boaiii cu boii la pășune, séŭ când resare celŭ de séră și copíii fugŭ cu vițeii acasă, cu sĕ nu ĭ prindă Mama-pădureĭ. Baba-Dochia n'ar' avé alta de-a face, decâtŭ în cele nóue dile sĕ-și scuture cojócele, și apoĭ sĕ-se pună și sĕ tragă unŭ puiŭ de somnŭ până la anulŭ, când va deșteptá-o érăși ștrengariulŭ de Mărțișorŭ. Pe Riscogelŭ, care, dice mitologulŭ, este deitate edificătóre, ar' urmá că nu l'amŭ puté vedé decâtŭ cu barda, cu herestrĕulŭ și celelalte unelte în spate, âmblândŭ câte-odată și de-a-'mboisele cum le cam place — lemnarilorŭ. De óre-ce în Negriadă nu s'a urmatŭ așa, tótă mitologia eĭ, dice recensentulŭ, este fără sistemă. N'avemŭ decâtŭ sĕ cercetămŭ și vomŭ vedé.

Așa-'și imaginéză recensentulŭ sistema mitologieĭ peste totŭ, și în specialŭ și a mitologieĭ nóstre naționale.

Până la d-lŭ Marienescu n'amŭ auditŭ, n'amŭ cetitŭ și n'amŭ vĕdutŭ aplicată la nicĭ unŭ scriitoriŭ clasicŭ o așa sistemă mitologică și cu unŭ înțelesŭ atâtŭ de mărginitŭ, absurdŭ chiar.

Décă recensentulŭ ar' fi meditatŭ numaĭ unŭ momentŭ la consecințele acestuĭ principiŭ, s'ar' fi spăimêntatŭ însușĭ de monstruositatea luĭ. Ce ar' urmá din acestŭ ridiculŭ principiŭ mitologicŭ? Consecința nemijlocită ar' fi, că ḑeiĭ nu suntŭ decâtŭ nisce simbole secĭ ale unorŭ elemente, puterĭ séŭ fenomene din natură, nisce păpușĭ carĭ aŭ sĕ jóce după cum pórtă natura ațele. A dóua, că ḑeiĭ nu arŭ avé nicĭ o voință propriă, arŭ fi cu totulŭ lipsiți de libertatea acțiunilorŭ lorŭ. A treia, că ḑeiĭ n'arŭ puté sĕ fiă decâtŭ cu multŭ maĭ inferiorĭ, decâtŭ omulŭ, care are voință propriă și deplină libertate a acțiuneĭ. Dar maĭ multŭ! Ḑeiĭ arŭ fi inferiorĭ celorŭ-l-alte animale, carĭ aŭ și ele o libertate, unŭ instinctŭ alŭ lorŭ propriŭ. În ultima analisă, frumosulŭ Olimpŭ alŭ vechilorŭ Elenĭ și alŭ Romanilorŭ ar' fi numai o menagerĭă, dar o menagerĭă de animalele cele maĭ miserabile.

E fatalŭ, că d-lŭ Marienescu, care se ocupă atâtŭ de multŭ cu mitologia, chiar mitologia s'o înțelégă într'unŭ modŭ atâtŭ de stângaciŭ. La noĭ, carĭ suntemŭ începĕtorĭ în tóte și ne primimŭ împrumutatŭ înțelepciunea fără multă judecată, póte sĕ trécă ușorŭ asemenĭ scrintelĭ, fără sĕ-și afle corecțiunea.

Sĕ vedemŭ acum décă în adevĕrŭ așa s'a aplicatŭ mitologia, cum ḑice d-lŭ Marienescu, séŭ după cum am

aplicat'o eŭ în Negriada. Sĕ mergemŭ chiar la fântâna mitologíeĭ, ér' pentru mitología nóstră naţională, la poveştĭ.

Vêntulŭ favorabilŭ navigaţiuneĭ 'lŭ trimite atâtŭ Joe, câtŭ şi Calipso, Circe, Minerva şi Apoline. [1]) Minerva ca deiésa înţelepciuneĭ, Apoline ca deulŭ sórelui, Calipso şi Circe ca simple nimfe, n'aŭ de-a face nimicŭ cu vêntulŭ, n'aŭ nicĭ unŭ atributŭ, nicĭ o influinţă ierarchică asupra luĭ, cu tóte aceste étă le vedemŭ dispunêndŭ de elŭ.

Neptunŭ adună nuoriĭ şi rescólă vênturile, ér' Polifemŭ dice, că Neptunŭ i va vindecá ranele, deşĭ elŭ nu avea nicĭ o putere peste vênturĭ şi cu atâtŭ mai puţinŭ putere vindecătóre. [2]) Minerva trimite somnŭ Penelopeĭ, opresce nóptea în locŭ şi reţine pe Aurora în Oceanŭ, ca sĕ nu apară pe pământŭ; totŭ ea trimite vêntŭ favorabilŭ, trimite nebunía asupra peţitorilorŭ Penelopeĭ. [3]) Helios (Sórele) se crede, că póte sĕ sfarme naia luĭ Ulise. [4]) Vinerea dimpreună cu Apoline apĕră cadavrulŭ luĭ Hectorŭ de putrejune. [5]) Junone se duce sĕ rescóle vênturile, Zefirulŭ şi Notulŭ; se duce sĕ chiăme somnulŭ ca sĕ adórmă pe Joe. [6]) Cu deosebire Junone şi Minerva jócă în Iliada şi Odiseiă nenumĕrate role cu totulŭ stráine de atribuţiunile lorŭ. Minerva, cum

(1) Odiseia c. 15 v. 292, 474; c. 5 v. 167, 268; c. 11 v. 7; c. 12 v. 149, şi în alte locurĭ.
(2) Odis. c. 5 v. 291, c. 9 v. 520.
(3) Odis. c. 16 v. 451, c. 23 v. 243, c. 20 v. 345.
(4) Odis. c. 12 v. 349, c. 15 v. 292.
(5) Il. c. 23 v. 185.
(6) Il. c. 21 v. 344, c. 14 v. 233.

amŭ vĕdutŭ maĭ sus, se luptă chiar cu Marte și-lŭ rănesce. Chiar și plăpânda Vinere se amestecă până și în luptă, scóte pe Eneia din luptă și este rănită de Diomede. [1]) În o sculptură aflată de curêndŭ în săpăturile dela Pergamŭ se înfățișéză o ḑină luptându-se cu Giganții. Uniĭ presupunŭ a fi Vinerea.

Dar ḑintre tóte casulŭ celŭ maĭ drasticŭ este, când Helios (Sórele) amenință luĭ Joe, că elŭ va coborí în iadŭ și va luminá celorŭ morți, décă nu-și va resbuná asupra soțilorŭ luĭ Ulise căcĭ i-aŭ ucisŭ boiĭ, ér' Joe respunḑêndu-ĭ ḑice, sĕ remână numaĭ și sĕ lumineze maĭ încolo ómenilorŭ pe pămêntŭ, căcĭ elŭ 'lŭ va resbuná. [2]) Omerŭ chiar și în privința locuinței ḑeitățilorŭ și-a permisŭ cea maĭ mare libertate, după cum i-a venitŭ maĭ bine. Elŭ pune de esemplu locuința Aurorei la apusŭ, [3]) ér' locuința Zefirului, vêntŭ de apusŭ, o pune la médă-nópte în Tracia. [4]) — Aceste numĕróse esemple le-așĭ puté înmulți cu o sumă altele din Argonauții luĭ Apoloniŭ Rodiŭ, din continuarea Iliadeĭ de Quintŭ dela Smirna, din Virgiliŭ, Ovidiŭ și alții. Din Virgiliŭ mĕ provocŭ numaĭ la loculŭ unde Vinerea plângându-se la Neptunŭ asupra Junoneĭ, între altele ḑice:

Și mările ea tóte le-amestecă cu cerulŭ,
Căcĭ eĭ de-ajunsŭ nu-ĭ fură a luĭ Eolŭ furtune,
Atâta cutezare în chiar alŭ teŭ imperiŭ.

(Aeneid. c. 5 v. 790—793.)

(1) Il. c. 5 v. 311 și 335
(2) Odis. c. 12 v. 377. sq.
(3) Odis. c. 12 v. 3.
(4) Il. c. 23 v. 200 și 229. sq.

Va sĕ ḑică, poetulŭ nu numaĭ prin o aplicare tăcută, dar chiar și prin o declarare espresă ne spune, că deităţile se amestecă una în sfera celeialalte!

Dar ceva maĭ multŭ! La Ovidiŭ Junone cobóre chiar și în iadŭ:

Er' Juna părăsesce ceresculŭ eĭ palatŭ
Și 'n iadŭ cobóre-aprinsă de ură și mănía,
Și când acolo întră, sub sânta-ĭ greutate
Cutremură-se pragulŭ, și Cerberŭ nalţă-odată
Treĭ capate și latră de-odată de treĭ orĭ.

(Metamorph. c. 4 v. 446—450.)

Ferice de voĭ, Virgile și Ovide, ca aţĭ muritŭ de multŭ, altmintrea erá s'o păţiţĭ reŭ cu—dl. Marienescu!

Din aceste deșfășurărĭ, din aceste probe, resultă dóue împregiurărĭ fórte momentóse: ântâiŭ, că Omerŭ, fântâna mitologíeĭ clasice, lasă ḑeilorŭ deplină libertate de acţiune, și prin acésta i face respunḑetorĭ de faptele lorŭ, supunêndu-le legilorŭ moraluluĭ; a dóua, prin acésta și numaĭ prin acésta se póte întemeiá totŭ-odată o lume, unŭ statŭ organisatŭ de ḑeĭ: cu rege, consiliŭ și forŭ. Din contră, décă ḑeităţile mitologice arŭ fi numaĭ păpușería, instrumente órbe cu o destinaţiune petrificată, neschimbată dela începutŭ, cum voiesce sĕ le facă acum după míĭ de anĭ minunatulŭ nostru mitologŭ, atuncĭ tótă organisarea în statŭ a ḑeilorŭ erá nu numaĭ de prisosŭ, dar absolutŭ cu neputinţă. Atuncĭ Iliada, Odiseia, Eneida și tóte epopeiele, afară de cea visată de recensentulŭ, n'arŭ esistá cum suntŭ.

Sĕ vedemŭ nu cumva mitología nóstră i va da dreptŭ

recensentului! Din nefericire, se înțelege numai pentru d-lu Marienescu, poesiele și poveștile nóstre 'lu acusă totu atâtu de greu de nesciință. Și în poesiele și poveștile nóstre ființele mitologice suntu totu atâtu de libere în acțiunile loru, ca și în mitología clasică; se putea altu cum?

Vedemu pe Fetu-frumosu luându-și de soți în aventurile sale pe Strâmbă-lemne, Sfarmă-petri, Apă-rea și alții. [1]) Acum décă Fetu-frumosu e lucéferu, Strâmbă-lemne arboru, Sfarmă-petri mineralu, Apă-rea, póte simbolulu apei: atunci, după teoria recensentului, lucéferulu din cerु cum ar' puté se aibă soți pe aceștia depe pământu? În alte poveștí 'lu vedemu cu Flămândilă, Setilă, Sare-munți, Ochilă, Lungilă, Lățilă și chiar și cu Gerilă. [2]) Este fără îndoiélă interesantu a vedé pe Fetu-frumosu, între alții, și cu Gerilă călétorindu pe unu timpu „când sórele arde ca și în luna lui cuptoriu și trecându prin nisce văi frumóse de unde se întindea nisce munți împodobiți cu copaci și cu o verdéță de îți desfată inima". Așa se dice în povestea lui Ispirescu citată în nota din urmă. Cum s'ar' uní Gerilă cu sórele din luna lui cuptoriu, cu văile frumóse și cu verdéța, décă poporulu și-ar' închipuí pe Gerilă ca *gerulu* în ființă? Séu Gerilă ar' trebuí se péră de sóre séu verdéța de Gerilă! Gerilă n'ar' puté âmblá decâtu érna, séu pe unde âmblă elu ar' trebuí se-se facă érnă!

---

(1) Calind. Basm. 1877 p. 34, Basm. de T. M. Arsene ed. II p. 174-75.
(2) Calind. Basm. 1875 p. 47, Ispirescu Legende part. II fasc. II p. 64, Basme de T. M. Arsene p. 160—161.

Vĕdurămŭ maĭ sus, că la ceĭ vechĭ până chiar și sórele putea se cobóră în iadŭ, în ceea-l-altă lume. Și în poveștile nóstre sórele se află și pe *celalaltŭ tĕrîmŭ.* [1]) Dar ceva maĭ singularŭ! In mitulŭ „Sórele și Luna," care se află în cântulŭ alŭ șeselea din Negriadă, după cunoscuta poesiă populară, se dice că D-deŭ a dus Sórele și la preâmblatŭ prin raiŭ și prin *iadŭ.*

Recensentulŭ laudă acéstă parte a Negriadeĭ, uitândŭ, se vede, că ea este dintre tóte cea maĭ contrară teorieĭ sale. Va se dică teoriile dênsuluĭ se schimbă ca dilele babelorŭ. Acum pune o teoriă, acum o restórnă, apoĭ ér o pune. Unŭ caleidoscopŭ de inconsecințe și contradiceri!

Étă cătŭ de departe se află recensentulŭ cu ideile sale de ideile mitologice ale poporuluĭ. Dar ce-lŭ supĕră pe dênsulŭ acésta, căcĭ am vĕdutŭ maĭ sus, nu dênsulŭ voiesce se învețe dela poporŭ, ci vré se facă pe poporŭ se învețe dela dênsulŭ. Contra unorŭ asemenĭ pretensiunĭ și deĭ se luptă îndeșertŭ!

Atâtŭ în mitologia vechiă, câtŭ și în a nóstră, poporulŭ nu idealiséză totŭ-de-una unele fenomene séŭ puterĭ din natură. Așa aflămŭ la ceĭ vechĭ Sórele și Luna (Helios și Selene, Sol et Luna) cu numele neschimbate în poveștĭ. Totŭ asemene și în poveștile nóstre. Cu tóte acestea lĭ se daŭ tóte atributele și calitățile personale. Va se dică se personifică chiar și numele realŭ și neschimbatŭ și se învestesce cu tóte prerogativele personale. Nu-ĭ acésta o probă de cea maĭ adâncă putere morală a poporuluĭ? Elŭ scie obiectele adorațiuneĭ sale se

(1) Fundescu, Basme ed. 3 p. 129.

le deifice, ér' nu se le *dobitocéscă*, după cum face mintosulŭ nostru mitologŭ!

Deosebitŭ curióse suntŭ ideile recensentuluĭ despre *Somnŭ*. Dênsulŭ din cuvêntŭ în cuvêntŭ susţine, că Somnulŭ „are influinţă numaĭ asupra ómenilorŭ", prin urmare, după dênsulŭ, este fálsă aplicarea ce se face în Negriadă, unde Somnulŭ, la rugarea Cosinzianeĭ, adórme pe Baba-Dochia şi pe Vêntóse. Va se dică, d-lŭ Marienescu face ingeniósa descoperire, că numaĭ ómeniĭ dormŭ. Câtŭ se va supérá Darvinŭ, că elŭ n'a observatŭ acésta pân' acum!

Dar noĭ abstragemŭ dela monstruositatea ideiĭ şi ne mărginimŭ la cestiunea nóstră. Recensentulŭ arată aicĭ o duplă neînţelegere. Ântâiŭ, nu scie distinge între elemente şi fenomene: Sóre, Lună, luceferĭ, aerŭ, vêntŭ, mare, riŭ, lumină, fulgerŭ ş. a. aşa după cum esistă şi se arată ele în natură, şi între personificarea lorŭ. A dóua, mărginesce puterea somnuluĭ numaĭ la *ómenĭ*, o ideiă acéstă totŭ atâtŭ de fericită, ca şi *lungimea* pământuluĭ!

Adevĕratŭ, a dice în sensŭ *realŭ*, că Somnulŭ a adormitŭ vêntulŭ, marea, riurile ş. a. ar' fi absurdŭ, de şi se dice adese-orĭ şi fórte binĕ în sensŭ *figuratŭ*: vêntulŭ, marea, riulŭ dórme. Dar când aceste elemente séŭ fenomene se personifică; când unŭlŭ se numesce Joe, altulŭ Junona, altulŭ Neptunŭ, Vêntóse, Cosinziana, Fĕtŭ-frumosŭ ş. a. atuncĭ aceste persóne, aceste deităţĭ, se închipuescŭ supuse Somnuluĭ ca şi celelalte vietăţĭ.

Recensentulŭ are chiar şi tristulŭ curagiŭ a susţiné, că aşa ar' fi cum dice dênsulŭ, şi „după închipuirea din

alte mitologíĭ," dar fără sĕ ne spună, carĭ arŭ fi acele minunate mitologíĭ.

Recensentulŭ n'avea decâtŭ sĕ citéscă în Iliadă, nu maĭ departe, ci la cântulŭ II v. 1—2, care sună

> Toţĭ ḑeiĭ şi ostaşiĭ pe carĕ luptători
> Dormiăŭ întrégă nóptea.

şi vedea că nu numaĭ noĭ pĕcătoşiĭ, dar şi ḑeiĭ se bucură de darulŭ somnuluĭ.

Recensentulŭ ḑice maĭ încolo din cuvêntŭ în cuvêntŭ: „Pe Vêntóse numaĭ o ḑeitate de natura lorŭ le-ar' puté învinge, pe Boreas, vêntulŭ de méḑă-ḑĭ, cum numimŭ aḑĭ Borea, care are putere de adórme prin căldura *luĭ*, pentru-ce nu a cercatŭ Cosinziana ajutorŭ la Borea?"

Şi acestŭ pasagiŭ este scrisŭ în unŭ stilŭ gramaticalminte cu totulŭ neînţelesŭ.

Mi se pare înse, că recensentulŭ ar' fi voitŭ sĕ ḑică, că, în locŭ de Somnŭ, Cosinziana sĕ fiă chiămatŭ pe *Borea* ca sĕ adórmă pe Baba-Dochia şi pe *Ventóse*, căcĭ ea are prin căldura sa puterea de-a adormí. Va-se ḑică rigorosulŭ mitologŭ, éră-şĭ restórnă teoría şi dă chiar şi *Vênturilorŭ* putere de-a adormí. Danciulŭ, care se pusese la vêntŭ sĕ móră, i-ar' puté spune mitologuluĭ maĭ bine de puterea adormitóre a vêntuluĭ.

Recensentulŭ uită, că Boreas séŭ Borea ca vêntŭ anume nu este cunoscutŭ poporuluĭ, căcĭ elŭ sub *bore* înţelege o adiare lină şi *Borea*, de genŭ masculinŭ, cum face recensentulŭ, nicĭ nu esistă nicĭ n'ar' puté esistá, decâtŭ de genulŭ femeninŭ. Prin urmare ar' fi fostŭ absurdŭ a pune

bórea în luptă cu Vêntósele. Erá nu numaĭ neverosimilŭ ca blânda *bóre* sĕ învingă pe turbatele *Vêntóse*, erá cu totulŭ necredutŭ. Esistă înse și unŭ altŭ motivŭ multŭ maĭ greŭ. Vênturile, în lupta lorŭ contra ómenilorŭ, nu se aplică nicĭ odată unulŭ contra altuia, ci dispunŭ de ele séŭ o personificaţiune a lorŭ colectivă, cum este Eolŭ în mitología vechiă, numitŭ la Omerŭ impărţitoriulŭ séŭ guvernătorulŭ vênturilorŭ, séŭ vre-o altă deitate. Maĭ târdiŭ, către capĕtulŭ recensiuneĭ, recensentulŭ uitândŭ, se vede, că-mĭ recomêndase *Borea*, vine și-mĭ recomêndă *Criveţulŭ*. Lipsa de sistemă, disordinea și întunericulŭ ideilorŭ în care și-a îmbrăcatŭ recensiunea, l'aŭ adusŭ, cum amŭ vĕdutŭ și maĭ sus, la atâtea contradicerĭ copilăresci în acelaşĭ articolŭ.

V.

Ar' remâné necompletŭ acestŭ studiŭ, décă nu amŭ vorbi maĭ de aprópe despre una din cele maĭ însemnate creaţiunĭ ale mitologíeĭ nóstre. Inţelegŭ pe Ileana Cosinziana.

D-lŭ Marienescu după ce dice, că Ileana Cosinziana este personificaţiunea luneĭ, nicĭ acum precum nicĭ altă dată în tóte descoperirele sale, nu ne preciséză caracterulŭ Cosinzianeĭ. In recensiunea sa sĕ mărginesce numaĭ la negaţiunĭ. Cosinziana, dice dênsulŭ, nu póte fi dina cântăreĭ, prin urmare nu póte fi învocată de vr'unŭ poetŭ ; nu póte fi și nu se póte considerá nicĭ eroină : dreptŭ-aceea nu póte alungá *Vêntósele*, și eroiĭ nu potŭ

s'o chiăme în ajutoriŭ ; nu se póte suí în cerŭ, nu póte âmblá pe calea lapteluĭ, nu póte coborí în iadŭ ș. a.

Trebuiá recensentulŭ tóte acestea se le justifice, pentru-că simpla afirmare, că așa ar' fi și „după alte mitologíĭ," nu póte se amețéscă nicĭ chiar pe unŭ *abderitŭ*. Trebuia se ne spună ce face Cosinziana, ce calități, ce caracterŭ, ce rolă póte se aibă ea după mitología nóstră? Cine altulŭ erá maĭ îndatoratŭ a face acésta, decâtŭ dênsulŭ, care se ocupă *teribilŭ* cu mitología și vine a face și pe recensentulŭ uneĭ epopeie. Dar dênsulŭ s'a multămitŭ cu rola fórte ușóră a Neagăĭ din poveste.

Se vedemŭ acum óre așa este și în alte mitologíĭ caracterulŭ, calitățile deitățiĭ de lună. Intre aceste „alte mitologíĭ," recensentulŭ înțelege mitología clasică greco-romană. Fiindŭ-că în descoperirile sale d-lŭ Marienescu se provócă maĭ numaĭ la acéstă mitología, trebue se presupunemŭ, că a studiat'o, dar cum o înțelege dênsulŭ, acésta pentru noĭ este aprópe unŭ misterŭ, căcĭ, precum vomŭ vedé îndată, în vechia mitología stă chiar contrarulŭ dela ce susține dênsulŭ.

D-lŭ Marienescu dice, că dina luneĭ nu póte fi și a cântăreĭ ; din contră în mitología vechiă aflămŭ, că Diana, dina luneĭ, erá considerată și ca dina primăvereĭ, a plăcereĭ, desfĕtăreĭ și a cântăreĭ ; pe cupa luĭ Sosias ține *lira* în mână și este urmată de-o cerbóică. [1]) Ea are atributulŭ de Hymnia va se dică *cântăréță*. [2]) Diana ca „cea maĭ frumósă" *καλλίστη*, cum are epitetulŭ, este totŭ-

(1) Preller Gr. Myth. I 233, 239. Pausania 8. 5; 8, 13, 1.
(2) E. Braun, „Arthemis Hymnia" Roma 1832. Prel. ibid. I 233—4.

odată și dina frumusețiĭ, dar în altŭ sensŭ de câtŭ Vinerea ; este dina tinereţiĭ și a candóreĭ. [1])

După părerea recensentuluĭ, ea nu póte fi eroină ucigătóre nicĭ ajutătóre eroilorŭ. Din contră tocmaĭ acestea suntŭ calităţile eĭ cele maĭ înalte ; ea se numesce selbatică (αγροτέρη), săgetătórea (ἰοχέαιρα), pentru-aceea ea are arcŭ de aurŭ, pasiunea eĭ este vênatulŭ, ea este dina fierelorŭ, și între multe alte atribute are și atributulŭ de ucigătóre de fiere. [2]) Ea este cu preferinţă dina pădurilorŭ și pentru aceea se numié Pădureana (Nemorensis). Templele eĭ eraŭ în pădurĭ și avea anumite pădurĭ consacrate. [3])

Nu mĕ potŭ reţiné a nu reproduce celŭ puţinŭ următoriulŭ imnŭ alŭ luĭ Omerŭ, în traducere :

LA DIANA.

Pe Diana cu arcŭ de-aurŭ, o cântŭ, cea sgomotósă,
Fecióra, care-ĭ place la cerbĭ a săgetá,
Sorŭ gemenă cu-Apolo, ce pórtă spadă de-aurŭ ;
Pe munţĭ umbroșĭ, pe piscurĭ bătute d'ale vênturĭ,
Petrece cu vênatulŭ trăgândŭ din arcu-ĭ de-aurŭ,
Și când ea săgetéză cutremură-se munţiĭ ;
Pădurile umbróse resună tóte 'ngiurŭ
De ragetulŭ de fiere, pământulŭ se 'nfióră
Și multŭ pescósa mare, ér' ea multŭ inimósă
Alérgă 'ncóce 'ncolo necândŭ mereŭ la fiere.
Când apoĭ *Săgetara* vênândŭ s'a săturatŭ,

(1) Odis. 6, 151—2 ; 4, 122 ; 17, 37. Euripid. Hippol. 64, 70. Ifig. 1464 și 1544. Esch. Agam. 135. Sofocl. Cl. 1239.
(2) Omerŭ II 5, 51—54 ; 16, 183 ; 21, 470—1, 480. Odis. 1 198—9. Calimachŭ Imnulŭ la Diana.
(3) Liv. 27, 4. Virg. Eu. 746. Hor. od. lib. I 21, 6.

Simțirea desfetându-și, atuncĭ descórdă arculŭ
Și merge la palatulŭ iubitului frăținŭ
La Febulŭ Apoline, la Delfĭ avutŭ poporŭ,
Se 'ntindă dulcea horă cu Muse și cu Grațiĭ.
Aicĭ apoĭ 'și-atêrnă și arculŭ și săgete,
Și dalba eĭ făptură frumosŭ împăunată,
Se pune 'n fruntea horeĭ, ér dinele 'ncepêndŭ
Ișĭ cântă pe Latona ușóră de piciorŭ,
Căcĭ i-a născutŭ și 'n minte și 'n fapte ceĭ maĭ marĭ.
Trăiți fiiĭ luĭ Joe și-aĭ candideĭ Latone!
Er eŭ de voĭ și cânturĭ nicĭ când nu mi-oiŭ uită.

Ca dina resboitóre, afară de cânteculŭ de resboiŭ *Pean*, ce se cântá și luĭ Apoline și eĭ, ea maĭ avea unŭ anume cântecŭ de resboiŭ ce se cântá numaĭ în onórea eĭ. [1])

Ea are putere și asupra vênturilorŭ, căcĭ se scie că a opritŭ flota grecéscă în Aulida. Calimachŭ ridică cu deosebire acéstă putere a Dianeĭ. Ea este conducătórea pe căile grele și are anume epitetulŭ de *„conducĕtóre“* [2]); ca una dintre cele 12 deităţĭ principale, mergea și ea la adunarea deilorŭ pe calea lapteluĭ. Ea nu numaĭ a condus la iadŭ pe Cerere, când acesta 'și căutá fiica, dar, ca dina farmecelorŭ, se cugetă locuindŭ în iadŭ.

Se vedemŭ acum ce este Cosinziana în poveștile nóstre.

Unulŭ din cele maĭ dese și maĭ frumóse epitete ale Cosinzianeĭ este: „din cosiță flórea-ĭ cântă, nóue împĕrațĭ ascultă.“ [3]) Despre fetele carĭ cântă frumosŭ se dice: cântă ca Ileana Cosinziana, séŭ: n'o întrece nicĭ Ileana

(1) Poll. 1, 38, 4, 53. Ath. p. 6.9. B.
(2) Schol. la Teocr. 2, 12, Paul p. 104. Jar. Diana enim viarum putabatur dea. Calim. Hymn. in Dianam. Paus. 8, 37, 1, 2.
(3) Th. M. Arsene, Basme ed. II p. 5.

Cosinziana. Va sĕ ḑică ea este şi la noĭ ḑina cântăreĭ. Ea este ḑina joculuĭ, căcĭ nime nu jócă atâtŭ de frumosŭ ca ea. [1])

Cosinziana este ḑina cea maĭ frumósă. În cunoscuta poesía populară „Sórele şi Luna," Sórele a âmblatŭ cerulŭ şi pămêntulŭ, şi frumósă ca soră-sa Ileana Cosinziana n'a aflatŭ. O fată frumósă se ḑice că este frumósă ca Ileana Cosinziana, şi acésta este totŭ ce póte fi maĭ frumosŭ după ideia poporuluĭ.

O poesíă populară ḑice :

Póruncitŭ-mi-a mândra
Sĕ mĕ ducŭ păn' la dênsa,
Duce-m'aşĭ ca unŭ nebunŭ
Pe-o frunḑiţă de alunŭ.
Trecŭ în vale, morŭ de sete,
Mĕ 'ntêlnescŭ cu dóue fete,
Amêndóue 'n berte nóue
Sărută-le-aşĭ pe-amêndóue,
Er' pe una totŭ-de-una,
Că-ĭ frumósă ca şi *luna*.

Er' în altă posíă populară se ḑice :

Frunḑă verde de bujorŭ . . .
Fost'a fostŭ unŭ bădişorŭ,
Elŭ de tinĕrŭ s'o 'nsuratŭ,
Dalbă fată şi-o luatŭ,
Pe sub sóre
Sóţă n'are,
Numaĭ *sora sórelui*
Şede 'n pórta raiuluĭ. [2])

(1) Fundescu, Basme, p. 100.
(2) Balade de M. Pompiliŭ p. 50.

In fine alta dice :

Floricică 'n foĭ albastră !
Păcatŭ de dragostea nóstră,
Că e lumea rea şi hóţă,
Umblă 'n faţă să ne scóţă,
Toţĭ strigŭ şi facŭ gură largă,
Dragostea ca să ne spargă.
Of ! draga mea 'n lume una
Maĭ frumósă decâtŭ *Luna* !

In unŭ cântecŭ popularŭ publicatŭ de Ant. Panŭ în broşura : *„Poesiĭ diverse“* 1837 ed. II se dice :

Sus pe cerŭ cum este *Luna*,
Aşa estĭ pe pământŭ una.

Ea are pe *vino-'n-cóce*. [1]) Ea este dina tinereţeĭ fără bătrâneţe pe care o caută Fătŭ-Frumosŭ, [2]) ea este dina primăvereĭ [3]) şi a plăcereĭ şi ca atare locuiesce pe plaiurile cele maĭ încântătóre, unde e totŭ primăvéră, în grădinele cele maĭ frumóse, cu isvóre limpedĭ ca lacrima, cu florĭ neveşteditóre, cu păserĭ cântătóre. [4])

Ea este eroină în tótă puterea cuvêntuluĭ. Are arcŭ, calŭ-măestru cu care cutrieră în aventurile eĭ, cerulŭ, şi pământulŭ. Se luptă cu zmeiĭ şi cobóre şi pe tărîmulŭ

(1) Ispirescu, Legende, fasc. II p. 17.
(2) Ispirescu, Eegende : Paserea măiéstră, Tinereţe fără bătrâneţe.
(3) Ca atare ea are următórele epitete în poveştĭ : Ileana Simziana, cosiţă de aurŭ, câmpulŭ înverdesce, florile 'nflorescc. (Ispir. f. II pag. 22).
(4) Ispir. Leg. fasc. 1 p. 8, 9, 86 s. Porculŭ fermecatŭ ; Arsene în Ileana Cosinziana.

cela-l-altŭ. [1]) Ea este ḑina pădurilorŭ şi a fierelorŭ. [2]) Este de a se observá, că sub acestŭ raportŭ şi în mitología nóstră Cosinziana împarte rola cu Sânta-Vinerĭ, cum se póte vedé din ultima citaţiune. Palatulŭ eĭ este în o pădure neâmblată, în care se află tóte speciele de fiere. Fetŭ-frumosŭ nu se póte apropiá de ea decâtŭ sub forma de cerbŭ, ceea-ce arată predilecţiunea eĭ pentru cerbŭ întocmaĭ ca Diana. [3]) Ea âmblă pe „calea robilorŭ“ séŭ „calea lapteluĭ,“ are locuinţa şi în cetatea de aerŭ şi pe tĕrîmulŭ cela-l-altŭ. [4])

Precum Diana la ceĭ vechĭ, aşa şi Cosinziana la noĭ are nemărginită putere asupra farmecelorŭ. Cine nu cunósce hora :

Haĭ Ileană la poiénă,
Sĕ săpămŭ o buruiénă,
Buruiéna maculuĭ,
Sĕ o dămŭ bărbatuluĭ,
Sĕ totŭ dórmă, dórmă dus,
Până sórele a fi sus.

Ileana din acéstă horă este totŭ Ileana Cosinziana. Acésta se confirmă prin împregiurarea fórte caracteristică, că în tóte provinciele şi în tóte ţinuturile locuite de Românĭ, în acéstă horă este totŭ numaĭ Ileana. Ḑicŭ caracteristică, căcĭ poporulŭ schimbă în poveştĭ şi în

(1) Fundescu pag. 49 şi 50. Arsene ibid.
(2) Ispir. fasc. I p. 8, 9, 95. Fundescu pag. 110—11. (Sâuta-Vinerĭ).
(3) Fundescu pag. 49, 52.
(4) Fundescu pag. 100. Ispir. Porculŭ fărmecatŭ. Arsene: Il Cosinziana.

poesía înfinitŭ numele. Se maĭ confirmă neîndoitŭ prin unŭ altŭ cântecŭ popularŭ, în care se dice :

Morŭ și morŭ, maică Ileană!
Fă-ți cu mine o pomană
Și îmĭ ad' o buruiénă
Buruiana doruluĭ
Din lunca mohoruluĭ,
Sĕ o daŭ la cine vreŭ
Se-mĭ ardă cum ardŭ și eŭ.

Asemenea se confirmă și prin următórea horă populară :

Ilenuță dela Pétra,
Cu percica retezată,
Ce-a fărmecatŭ lumea tótă,
Vin' sĕ te sărutŭ odată,
Sĕ mĕ farmecĭ și pe mine,
Ca sĕ mĕ iubescŭ cu tine?

A întêlnĭ numele Ileneĭ și numaĭ alŭ eĭ în asemenĭ invocațiunĭ, nu este întêmplătoriŭ, este sacramentulŭ!

In fine nu este amorŭ în care sĕ nu întrevină Ileana séŭ Luna. Citezŭ din „Poesíile poporale“ culese de S. Fl. Marianŭ următórele ;

După ce ne-omŭ depărtă,
La sór' ne-omŭ încredință
La lună ne-omŭ cunună.

(Part. II pag. 30)

Dis'a luna de cu séră
C'a eșĭ Lisandru-afară.

(ibid. p. 48).

O! lună luminătóre
Şi stele strălucitóre!
Strălucițĭ maĭ cu tăríă,
Scumpa mea călătoríă,
Ca sĕ vĕdŭ eŭ a mĕ duce,
La iubita mea cea dulce.

(ibid. pag. 65).

Cine dorŭ pe vale n'are,
Nu şei luna când resare,

(ibid. pag. 91).

Câte stele suntŭ pe cerŭ,
Tóte până 'n ḑiuă perŭ;
Numaĭ luna şi cu-o stea
Şcie de patima mea.

(ibid. pag. 121).

Ḑis'a badea c'a vení
Décă luna-a resărí.

(ibid. pag. 169).

Incă o probă din cele maĭ caracteristice în acéstă cestiune! Maĭ nu esistă descântecŭ în care Luna sĕ nu apară ca puterea cea maĭ influentă. Scimŭ că o mare parte din descântece şi fărmecătoríĭ, se facŭ nóptea la lună, şi după credința poporuluĭ nicĭ arŭ avé vre-o putere de nu s'arŭ face la lună. [1]) In cele maĭ multe descântece aflămŭ dicându-se că:

Maica Domnuluĭ
Cobóre din înaltulŭ ceruluĭ
Pe scărĭ de argintŭ,

(1) Buciumulŭ Românŭ pe 1878 fasc. III p. 135.

și séŭ aduce leaculŭ séŭ spune ce și cum sĕ-se facă. [1])

Maica Domnuluĭ în unele, în altele Maica Preacurată. Maica Sânta-Maria, nu este decâtŭ Luna séŭ Cosinziana, în loculŭ căreia s'a substituitŭ prin influința creștinismuluĭ. Până astădĭ înse acéstă influință n'a reeșitŭ a alungá cu totulŭ pe Luna séŭ Cosinziana din descântece și farmece. Noĭ o aflamŭ chiar și adĭ adese-orĭ în descântece și farmece sub numele eĭ neschimbatŭ Luna, séŭ Sora-Sóreluĭ și Sânziana. [2])

In fine nu putemŭ lăsá neamintitŭ, că cultulŭ Dianeĭ la strămoșii noștri în Dacia, pe când eraŭ încă păgânĭ, erá fórte înrădecinatŭ. Inscripțiunile aflate în Dacia până la 1865 și publicate în opera citată a luĭ Ackner și Müller, afară de Esculapŭ și Hygia, deitățile sănetățiĭ, nicĭ o deitate n'are atâte înscripțiunĭ, ca Diana.

Etă dar cum aŭ aplicatŭ scriitoriĭ clasicĭ mitología. Etă cum o aplică chiar poporulŭ românu în poesíele și povestile sale, în fine étă, așa dicândŭ, portretulŭ și viéța Cosinzianeĭ în credința și imaginațiunea poporuluĭ!

In acestŭ spiritŭ am voitŭ sĕ-se nască și Negriada. Ea privesce cu plăcere și cu respectŭ la *serioșiĭ* eĭ judecătoriĭ, orĭ-câtŭ de severĭ sĕ fiă, ér' pentru Șoldilă alorŭ d'alŭ-de *Vênturilă* împletesce seriositatea cu satira.

---

(1) Idem facs. III p 135—140; facs. IV pag. 178—179.
(2) Idem facs. III p. 141; facs. IV pag. 179, 180. Vedĭ și Poesiĭ pop. rom. de Teodorescu p. 374.

FÂNTÂNA BLANDUȘIEĬ

(de V. ALECSANDRI. BUCURESCĬ, 1884).

Teatrulŭ românŭ atâtŭ de lipsitŭ de scrierĭ originale a primitŭ cu mare bucuría acéstă piesă a d-luĭ Alecsandri. O parte din diaristică, chiămată a judecá nu numaĭ piesa, dar și publiculŭ, a tăcutŭ, alta a primit'o cu entusiasmŭ. Și presa care a tăcutŭ și care a vorbitŭ, fiă-care a vorbitŭ séŭ a tăcutŭ nu din motive literare, ci cu totulŭ de-o altă natură, carĭ, din nefericire, se amestecă la noĭ în tóte cestiunile. Maĭ nainte de-a întrá în analisa pieseĭ, sĕ ne fiă permisŭ a reproduce, din dările de sémă ale unorŭ diare de atuncĭ, locurile în care recensenții 'și resumă apreţiările lorŭ.

Étă unŭ pasagiŭ ce-lŭ aflămŭ în recensiunea făcută în *L'indépendance roumaine* din 25 Martie 1884, și pe care noĭ 'lŭ reproducemŭ în traducţiune română :

„In scurtŭ, eŭ credŭ că *Fântâna Blandusieĭ* este fără îndoiélă cea maĭ bună scriere dramatică a d-luĭ Alecsandri. Ea n'are aprópe nicĭ unŭ defectŭ din punctŭ-de-vedere scenicŭ; este o comedía clasică în tótă puterea cuvêntuluĭ, și suntŭ sigurŭ, că tradusă bine va obţiné în tóte cele-l-alte limbĭ unŭ fórte mare succesŭ

pe tóte scenele marĭ ale Europeĭ. Va sĕ ḑică, succesulŭ d-luĭ Alecsandri de-astă-dată nu se datoresce numaĭ valóreĭ literare a scriereĭ! Caracterele personagielorŭ se susţinŭ dela unŭ capĕtŭ până la altulŭ alŭ pieseĭ. Ele suntŭ adevĕrate şi omenescĭ, păstrândŭ fondulŭ istoricŭ şi clasicŭ scosŭ din studiulŭ consciinciosŭ alŭ datinelorŭ romane. Ceea-ce face principalulŭ meritŭ este profumulŭ de clasicismŭ ce se respândesce peste întrĕgă scrierea".

Unŭ altŭ ḑiarŭ, *România liberă* din 31 Martie 1884, după-ce face o analisă şi reproduce totŭ ce i s'a părutŭ maĭ bunŭ în piesă, ḑice: „Sĕ analisămŭ frumuseţile literare, ce amŭ citatŭ maĭ sus? Pentru-ce? Ele se impunŭ dela sine, şi o laudă orĭ o critică maĭ multŭ orĭ maĭ puţinŭ nu le vorŭ face nicĭ maĭ frumóse nicĭ maĭ nemuritóre. Totŭ ce putemŭ spune, împreună cu a ceĭ ce în admirare aŭ asistatŭ la acestŭ noŭ triumfŭ alŭ cântăreţuluĭ veĭnicŭ tinĕrŭ şi ferice, alŭ omuluĭ de inimă şi de înaltă şi generósă simţire, este că în faţa luĭ şi în faţa lucrăriĭ sale literare, descoperindu-ne capulŭ, vomŭ sta plecaţĭ şi cu fericirea în sufletŭ făcându-ĭ cortegiŭ nesfârşitŭ întru onórea şi fala ţereĭ, a sceneĭ şi a literatureĭ Române. Evohe! Evohe! Evohe! etc."

Deşĭ aŭ trecutŭ aprópe treĭ anĭ dela aparinţa pieseĭ, o critică în adevĕratulŭ înţelesŭ alŭ cuvêntuluĭ n'amŭ vĕḑutŭ încă. Fără îndoiélă, recensiunile aruncate în fugă prin ḑiare după întâiele representaţiunĭ, şi din care noĭ reproducemŭ cele de sus, nu se potŭ pune pe acé-

stă liniă. Ele se nascŭ sub ântâiele impresiunĭ, carĭ nu numaĭ că nicĭ odată nu potŭ remâné scutite de feliurite influinţe, dar le lipsesce, aşa dicându, chiar şi timpulŭ de cócere, o cerinţă neîncungiurată în apreţiările serióse.

Întrându în materiă, înainte de tóte ne întrebămŭ: ce feliŭ de piesă a voitŭ sĕ facă poetulŭ? La punerea în scenă a fostŭ anunţată ca *Comedíă*. În volumulŭ tipăritŭ autorulŭ nu dice decâtŭ „*piesă*“, ceea-ce nu însémnă nimicŭ, şi datoriŭ erá autorulŭ sĕ spună ce este. Esperienţele înse ce le făcuse cu „Despotŭ-vodă“, dându-ĭ succesivŭ diverse titulaturĭ teatrale, 'lŭ făcuse în fine maĭ multŭ decâtŭ sfiiciosŭ. Prin urmare autorulŭ ne dă o piesă teatrală, pe care n'a cutezatŭ s'o boteze, când a presentat'o nu numaĭ publiculuĭ teatralŭ, dar şi celuĭ literarŭ. Acésta înse nu ar' avé nicĭ o însemnătate, când piesa odată cetită, desvĕlită, aşa dicându, înaintea cetitoriuluĭ, genulŭ eĭ s'ar' arătá de sine. Din contră piesa nu are nicĭ unŭ genŭ pronunţatŭ. Comedíă nu-ĭ, căcĭ nimicŭ comicŭ nu se află în ea, nicĭ ca întrigă şi maĭ puţinŭ ca caracterŭ. Aşa numită dramă de caractere încă nu este, căcĭ în faptă nu desvóltă nicĭ unŭ caracterŭ. Nu maĭ încape îndoiélă, acésta este unŭ defectŭ capitalŭ, care nu se póte repará prin nimicŭ. Căcĭ décă orĭ-ce scriere trebue sĕ aibă unŭ caracterŭ, în o piesă de teatru, unde persónele păşescŭ viĭ pe scenă, unde acţiunea se esecută sub ochiĭ publiculuĭ, caracterulŭ este viéţa şi mórtea pieseĭ. Despre acésta, credemŭ, nu maĭ încape desbatere. A dóua întrebare este:

pentru-ce autorulŭ şi-a luatŭ de subiectŭ pe Horaţiŭ? Inainte de-a luminá acéstă întrebare, trebue sĕ arătămŭ, că punerea scriitorilorŭ pe scenă, orĭ-câtŭ de marĭ sĕ fiă eĭ, ba chiar când suntŭ marĭ, este unŭ subiectŭ în generalŭ nefericitŭ. Scriitoriĭ representă *ideĭ*, ér' teatruluĭ i trebue fapte, *acţiunĭ*,

Aut res *agitur* în scenis, aut *acta* refertur.

Numaĭ dóue piese de valóre cunóscemŭ pân'acum în care eroulŭ este unŭ celebru poetŭ. Este *Tasso* alŭ luĭ Göthe şi *Sapho* de Grillparzer. Şi pentru-ce a luatŭ Göthe pe Tasso ca subiectŭ? Nu maĭ pentru-că elŭ este unŭ mare poetŭ? Pentru acésta nu l'ar' fi luatŭ nicĭ odată, ba nicĭ pe alţiĭ maĭ marĭ ca elŭ. Elŭ l'a luatŭ, pentru-că, afară de personagiŭ însemnatŭ ca poetŭ, a avutŭ şi o viéţă sbuciumată, tragică; şi l'a pusŭ pe scenă cu unŭ evenimentŭ istoricŭ, cu o faptă concretă din viéţa luĭ, amorulŭ nefericitŭ pentru princesa Leonora de Este. Va sĕ ḑică Göthe a luatŭ pe Tasso, ca subiectŭ alŭ drameĭ sale, nu pentru-că Tasso este unŭ mare poetŭ, ci pentru-că acestŭ poetŭ a făcutŭ şĭ cutare lucru, a pătimitŭ, a suferitŭ ceva anume şi ceea-ce cunoscŭ şi sciŭ toţĭ câţĭ numaĭ aŭ auḑitŭ ceva de Tasso. Grillparzer pentru-ce a pusŭ pe scenă pe marea poetésă grécă? Pentru-că a avutŭ unŭ amorŭ nefericitŭ şi o mórte tragică. Totŭ asemenea s'a pusŭ în scenă Socrate, nu pentru gloria luĭ ca unŭ înţeleptŭ alŭ lumeĭ, ci fiindŭ-că a muritŭ mórte de martirŭ pentru ideile sale. Maĭ de curêndŭ s'a pusŭ unde-va în scenă Camoens,

celebru poetŭ epicŭ portugezŭ, nu pentru-că este mare poetŭ, ci pentru-că totŭ-odată multe a sŭferitŭ și a mŭritŭ cerșitoriŭ. Scriitoriulŭ nostru a luatŭ așa ceva din viéța luĭ Horațiŭ? Nimicŭ! Nimicŭ istoricŭ, nicĭ o legătură între viéța luĭ Horațiŭ și scenăría înșirată în piesă. În loculŭ luĭ Horațiŭ totŭ așa de binĕ se putea pune orĭ-ce Romanŭ séŭ unŭ pașă turcescŭ orĭ unŭ principe orientalŭ, unde esistă sclăvía. În întregŭ cuprinsulŭ pieseĭ, nu este absolutŭ nimicŭ, ce ar' fi necesarminte, ca faptă istorică, legatŭ de viéța, de persóna luĭ Horațiŭ. Séŭ póte oda, ce o cântă Horațiŭ? Ode facŭ toțĭ înamoraţii! A se înamorá în o sclavă și a o liberá, căcĭ îngiurulŭ acestuĭ faptŭ ordinarŭ se învertesce tótă piesa, o misiune cu care este însărcinatŭ celebrulŭ poetŭ latinŭ, tóte acestea totŭ, așa de bine le putea esecutá și orĭ care altŭ personagiŭ, și autorulŭ cu unŭ personagiŭ necunoscutŭ putea scăpá de o sumă de marĭ erorĭ și neajunsurĭ ce le-a comisŭ, alunecându-se pe câmpulŭ vieţiĭ unuĭ poporŭ clasicŭ.

Va sĕ dică, autorulŭ s'a acăpĕratŭ de persóna luĭ Horațiŭ, numaĭ ca de o figură interesantă prin geniulŭ seŭ, și care, 'și făcea autorulŭ socotéla, maĭ are favorulŭ de a fi și unŭ așa disŭ strămoșŭ alŭ Românilorŭ. În forma și cu intenţiunea acésta personagiele istorice nu trebue târîte vrêndŭ nevrêndŭ pe scenă, căcĭ scena nu este unŭ *Museŭ ambulantŭ*, unde vulgulŭ are ocasiune sĕ admire cele maĭ marĭ personagie ale istrieĭ — în céră și papetăría. Decĭ subiectulŭ, cum s'a aplicatŭ, este alegere cu totulŭ nefericită, care nicĭ nu

căruĭ recensiune a trebuitŭ sĕ trécă piesa. Décă acésta s'ar' fi întêmplatŭ aiurea, nu la noĭ, lumea maĭ linsă şi diarele aveaŭ a dóua ḑi o voiósă petrecere, ba se putea întêmplá ca scolariĭ depe galeriă sĕ corecteze pe actorĭ şi pe autorŭ, cum sciŭ eĭ se corecteze. La noĭ? De! ca la noĭ!

Horaţiŭ vĕḑêndŭ pe Geta (pag. 23) se întrébă: Romană-ĭ séŭ străină? Întrebarea este neiertată în gura unuĭ Romanŭ faţă cu unŭ sclavŭ, şi Geta erá slavă, pentru-că sclavilorŭ nu le erá permisŭ sĕ pórte vestmêntele romane, şi prin urmare Horaţiŭ numaĭ de pe portŭ putea se véḑă, că este sclavă, prin urmare şi străină şi nu romană.

La pag. 99 Gallus scóte din biblioteca luĭ Horaţiŭ „câteva *cylindre* şi le trece Getiĭ"

Getta, citindŭ

. . . A mĕ opri nu potŭ
Sĕ le sărutŭ, uimită. (le sărută) Tóte-aŭ fostŭ scrise 'n céră
Cu-acestŭ stiletŭ.

Va se dică „*Cylindre tóte scrise în céra cu stiletŭ*"!

Autorulŭ trebuiá sĕ-se înformeze, că în céră şi cu *stilus* se scría numaĭ pe table cerate (tabulæ ceratæ), ér' în forma de cilindre se învĕliaŭ manuscriptele pe papirŭ séŭ pe pergamenă. Singure aceste greşele, în ochiĭ ómenilorŭ cunoscătorĭ şi cu atâtŭ maĭ multŭ înaintea unorŭ capete judicióse, suntŭ de-ajunsŭ pentru a compromite nu numaĭ scrierea în care se cuprindŭ ele, ci o întrégă literatură în a căreĭ frunte se pune o asemenea scriere.

Sĕ vedemŭ décă n'a fostŭ maĭ fericitŭ în învenţiune, în desfăşurarea acţiuneĭ şi a caracterelorŭ. Maĭ întâiŭ sĕ cercetămŭ, care este ideia fundamentală a acesteĭ piese? Ce şi-a cugetatŭ adecă autorulŭ când a conceput'o? A voitŭ sĕ pună vre-unŭ caracterŭ pe scenă? Findŭ-că despre acésta nu este nicĭ o urmă în piesă, sigurŭ, nu va susţiné nicĭ autorulŭ. A voitŭ sĕ pună vre-o anume ideiă? Nu vedemŭ absolutŭ nicĭ o ideiă, care autorulŭ şi-ar' fi propusŭ s'o ilustreze prin viiă acţiune pe scenă, decâtŭ póte ca sĕ ne vedemŭ strămoşiĭ—pe scenă în colorĭ nicĭ de cum de doritŭ şi maĭ puţinŭ de invidiatŭ. Póte sĕ esiste vre-o pasiune fără sĕ-şĭ aibă de ţintă o anume ideiă? Nu, căcĭ tocmaĭ preesistenţa ideiĭ este condiţiunea *sine qua non* a pasiuneĭ. Din acéstă lipsă de ideiă şi prin urmare de pasiune provine, că nicĭ autorulŭ n'a pututŭ sĕ împrime pieseĭ sale nicĭ o colóre precisă, nicĭ o direcţiune lămurită, din care causă n'a sciutŭ însuşĭ ce nume, ce culóre sĕ-ĭ dee, ci a torsŭ dialogŭ pe aci încolo.

Fabula pieseĭ este fórte simplă şi chiar ordinară: Horaţiŭ, Postum şi Gallus, sclavulŭ luĭ Horaţiŭ, iubescŭ toţĭ pe Geta (nu Getta!), o sclavă a luĭ Scaurŭ. Horaţiŭ o iubesce cu neputinţa bătrêneţelorŭ, Postum cu gustulŭ unuĭ Satirŭ, séŭ cum 'lŭ înfăţişéză piesa: „Sberândŭ amoru-ţĭ veştedŭ cu glasŭ dogitŭ de ţapŭ“ (p. 114), Gallus în faptă bĕtrênŭ şi elŭ totŭ ca eĭ, pusŭ înse pe scenă ca june. Ceĭ doĭ dintâiŭ nicĭ nu puteaŭ sĕ aibă pasiunea amoruluĭ, căcĭ trecuse amêndoĭ prin ciurulŭ şi prin dârmonulŭ amoruluĭ, prin tóte misterele luĭ, încâtŭ eĭ iubiaŭ numaĭ în ideiă, în amintirea iubirilorŭ —

făceaŭ numaĭ teoría ; sclavulŭ Gallus, pe care aide ! sĕ-lŭ considerămŭ june, este o biétă musculiță pe lângă Horațiŭ, domnulŭ seŭ, și pe lângă Postum, pretorŭ urbanŭ, întâiulŭ funcționarŭ alŭ Romeĭ, regina lumeĭ. Unde póte fi vorba aicĭ de contraste și lupte pasionate între ómenĭ de condițiunĭ de parte uniĭ de alțiĭ ca cerulŭ de pământŭ ? Pentru-aceea nicĭ nu vinŭ nicĭ-odată aceste pasiunĭ în colisiune. Ca doĭ bĕtrânĭ, Horațiŭ și Postum, abia se încălțescŭ puținŭ și ceva maĭ multŭ Horațiŭ, ér' de gusturile storsuluĭ și smochinituluĭ Postum nu putemŭ nicĭ macar vorbí. Bietulŭ sclavŭ Gallus ce are elŭ a face, decâtŭ sĕ tacă și sĕ înghiță ; pentru acéstă posițiune a luĭ nicĭ de cum de invidiatŭ, caracteristicŭ este dialogulŭ din actulŭ III scena 2, între Postum, Getta și Gallus, un dialogŭ de alminterea stângaciŭ și lemnosŭ.

Astŭ-feliŭ personagiele principale din piesă trecŭ unele pe lângă altele fără sĕ-și ațițe pasiunele și fără ca sĕ-se întêmple vre-o ciocnire, care se sgudue sentimentele. Pare că toțĭ sciŭ, că eĭ numaĭ se jócă de-a amorulŭ, ca se-ĭ véță publiculŭ, dar nu pentru-că așa trebue sĕ-se întêmple, și pentru-că eĭ așa simțescŭ. Amorulŭ celorŭ treĭ pentru Getta nu are peripețiĭ. Actulŭ II și III, în care ar' fi trebuitŭ sĕ-se desvólte și în fine sĕ-se deslege acțiunea, cuprindŭ lucrurĭ străine de adevĕrata acțiune, și anume dóue prânțurĭ, din care unulŭ 'lŭ fură și-lŭ mâncă sclaviĭ, între carĭ, bine sĕ-se însemne, se află și Geta, altulŭ improvisatŭ ajungŭ de-lŭ mâncă boeriĭ. Sclaviĭ romanĭ sĕ fure și sĕ mânce prânțulŭ ! Acésta este scena nu din viéța romană, ci din viéța bo-

erimeĭ nóstre, unde servitorimea ţigănéscă, mâncă de regulă ce-ĭ maĭ bunŭ, şi daŭ boerilorŭ ce maĭ remâne. Ce aveaŭ aceste prânduri cu amorulŭ Geteĭ? Într'adevĕrŭ nimicŭ. Eĭ! dar' avea autorulŭ, care n'a sciutŭ sĕ-şĭ afle o ocasiune naturală, ce sĕ-se ofere de sine, pentru ca sĕ facă sĕ sclipéscă în ochiĭ publiculuĭ „june sclave de diverse naţionalităţĭ, îmbrăcate în costumurĭ bogate din ţerile lorŭ, ducând unele tablale cu fructe, cupe de preţŭ, cununĭ de florĭ, paste zacharite ş. a.“ (p. 88), alte sclave nubiene împlêndŭ cupele de aurŭ, ér' óspeţiĭ apărêndŭ încoronaţĭ cu florĭ, se goléscă cupele şi bĕtrânulŭ Horaţiŭ cu cununa de mirtŭ (!) pe capŭ şi cu harpa în mână, inspiratŭ, sĕ declame privindŭ pe Geta“ (p. 91). Se nimeriá orĭ nu se nimeriá, acestea trebuiaŭ neapăratŭ puse în scenă pentru maĭ marea — minunare a spectatorilorŭ de mărirea strămoşilorŭ!

Décă cercetămŭ aşa numita fabulă séŭ istoria pieseĭ, ni se înfăţişéză aceleaşĭ curiosităţĭ. Tótă piesa se rotesce în fondŭ numaĭ îngiurulŭ manuscriptuluĭ luĭ Horaţiŭ pe care elŭ 'lŭ perduse, şi Geta 'lŭ vĕduse chiar pe la începutulŭ actuluĭ I în iérbă la fântână, fără sĕ-lŭ iee de acolo, ér' actele curgŭ pe aci încolo fără sĕ maĭ auḑimŭ ceva de manuscriptŭ, până cătră finele act. III unde apoĭ Geta 'lŭ aduce câtŭ baţĭ în pălmĭ, căcĭ 'ĭ trebuiá poetuluĭ sĕ-şĭ termine piesa. Scena din urmă unde Horaţiŭ, cu spada în mână, strigă mănioşŭ cătră Geta şi Gallus

Mórte vóue! m'aţĭ înşelatŭ.....
Voĭ în genunchĭ! v'aştéptă cumplita-mĭ resbunare.

și îndată apoĭ le strigă :

Fiţĭ liberĭ după usulŭ poporuluĭ Romanŭ, (asvêrle spada)
De-acum a vóstră-ĭ lumea . , . . .

este cu totulŭ nepregătită, încâtŭ Horaţiŭ tocmaĭ unde trebue sĕ fiă în fine demnitosŭ, apare unŭ bĕtrânŭ copilărosŭ. Dar' cum se întêmplă, ca Horaţiŭ sĕ libereze o sclavă, care nicĭ nu este a luĭ, căcĭ Geta este sclava luĭ Scaurŭ ?

Piesa nu desvóltă nicĭ unŭ caracterŭ, dar cu tóte acestea persónele carĭ lucră în piese trebue sĕ aibă moravurĭ, trebue sĕ vorbéscă și sĕ-se pórte celŭ puţinŭ în câtŭ sĕ nu devină în contradicere cu posiţiunea lorŭ, cu sine însușĭ, cu viéţă în care aparŭ și cu intenţiunea autoruluĭ. Ne întrebămŭ maĭ ântâiŭ, décă Horaţiŭ este pusŭ într'o societate demnă de posiţiunea ce ocupá elŭ în faptă în Roma, ca amicŭ și alŭ luĭ Augustŭ și alŭ luĭ Mecena, séŭ celŭ puţinŭ demnă de mărirea în care elŭ tronéză înaintea celorŭ de-acum ? Mecena apare și elŭ între persóne, dar numaĭ trecândŭ pe la Vila luĭ Horaţiŭ (act. I. scena VIII) și dispare cu totulŭ. Persóne constante, afară de sclavĭ, suntŭ Postum, Scaurŭ, doĭ parasiţĭ, Gallus, Geta și Neera.

Cine este Postum ? Nimicŭ maĭ puţinŭ, decâtŭ pretorŭ urbanŭ alŭ Romeĭ, celŭ maĭ mare funcţionarŭ alŭ regineĭ lumeĭ. Dar cum se pórtă, cum 'și ţine demnitatea ? Înainte de-a respunde la acésta sĕ vedemŭ în ce etate ni lŭ presintă autorulŭ. La pag. 40 dice :

Horaţiŭ

Postum, eştĭ încă tinĕrŭ şi inima-ţĭ totŭ sburdă.
Tu eştĭ deabea în flóre, eŭ sutŭ cu capulŭ surŭ.

La pag. 44 totŭ Horaţiŭ dice :

De-a tale graţiĭ înse, Postum, nu face-abusŭ.
Pe scăra bĕtrâneţiĭ te urcĭ totŭ spre juníă
(încetŭ luĭ Mecena) Şi depe vêrfulŭ scăreĭ cade în copilăríă.

Neera la pag. 86 'lŭ numesce *junele Pretorŭ*. Gallus la pag. 103 'lŭ numesce *gârbovitŭ*. Scaurŭ la pag. 114 îĭ dice în faţă :

A! ciungŭ pârlitŭ? a! fluturŭ ernaticŭ, degeratŭ!
A! vulpe deşelată!
Strigoiŭ din lumea mórtă, cu faţa ta svêntată
Facĭ graţiĭ lângă fete, daĭ ochiĭ peste capŭ,
Sbierândŭ amoru-ţĭ veştedŭ cu glasŭ dogitŭ de ţapŭ?

Va se dică, décă ar' fi sĕ ne luămŭ după ceea-ce ne spune autorulŭ despre etatea luĭ Postum, n'amŭ sci décă erá tinĕrŭ séŭ bĕtrânŭ, fiindŭ-că-şĭ contradice de-atâtea orĭ, noĭ înse, după funcţiunea luĭ de pretorŭ urbanŭ, trebue sĕ-lŭ considerămŭ maĭ multŭ bĕtrânŭ decâtŭ tinĕrŭ. Decĭ în înalta luĭ calitate de pretorŭ urbanŭ, care înlocuiá uneorĭ chiar pe consulŭ, şi ca omŭ maĭ multŭ bĕtrânŭ decâtŭ tinĕrŭ, se pórtă elŭ óre cum cere înalta sa posiţiune? Ce autoritate are elŭ, se póte vedé din versurile de maĭ sus ale luĭ Scaurŭ, care 'lŭ batjocuresce până 'lŭ face vulpe deşelată, ţapŭ! Şi cine este acelŭ Scaurŭ, care cutéză sĕ dică asemenea batjocurĭ pretoruluĭ

urbanŭ în faţă? Este unŭ sclavŭ liberatŭ. Unde maĭ este aicĭ demnitatea pretoruluĭ şi gravitatea romană? Şi pretorulŭ şi libertulŭ pare că suntŭ la uşa cortuluĭ. Nŭ-ĭ destulŭ înse că pretorulŭ se amestecă în o societate unde 'şĭ batŭ toţĭ jocŭ de elŭ, căcĭ în unŭ chipŭ séŭ altulŭ toţĭ 'lŭ batjocurescŭ, trebuĕ sĕ-lŭ vedemŭ şi cum scie sĕ-se pórte elŭ însuşĭ, cum este Postum ca sentimentŭ, ca ideiă şi demnitate morală. Spre a-lŭ vedé şi în acéstă lumină orĭ maĭ bine întunerecŭ, este de-ajunsŭ sĕ reproducemŭ din piesă (p. 103—108)

Gallus, în parte

Ce spune gârbovitulŭ?

Postum

Tu nu scĭ cine suntŭ?
Pretorŭ, puternicŭ, mare, bogatŭ şi cu avêntŭ
De verde tinereţă!. Am fostŭ prin lumea 'ntrégă
Cuceritoriŭ de inimĭ!.. dar ca sĕ mĕ'nţelégă
Nu am găsitŭ nicĭ una.. o credĭ?. nu credĭ... Te credŭ.
Noĭ însă ne pricepemŭ... în ochiĭ tĕĭ o vĕdŭ.
Aĭ graţiĭ tinerele, guriţă zimbitóre,
Ochire ce promite plăcerĭ îmbătătóre.

Getta, în parte

Nebunŭ e saŭ glumesce?

Postum, încetŭ Gettiĭ

Eros îţĭ este dragŭ?
Laţĭ uşa ta deschisă amoruluĭ pribagŭ?

Gallus (făcându-se că citesce tare versurile cele scrise)

„Aĭ mĕsuratŭ tu marea, aĭ mĕsuratŭ pămêntulŭ
„Acum iţĭ maĭ remâne ca se-ţĭ mĕsorĭ mormîntulŭ.“

Postum, tresărindŭ

Ce-aĭ spus?

Gallus

N'am spus nimică... Preseriŭ icĭ pe curatŭ
Epoda luĭ Horaţiŭ cătră...

Postum

Aşa? (în parte) Ciudatŭ!
Hmm! (Gettiĭ) Ca sĕ-mĭ urmezŭ şirulŭ ideeĭ, Getta, ḑicŭ:
Pĕcatŭ de a fi junĕ, frumósă ş'altŭ nimicŭ.
Femeea 'n lume are o nobilă menire
Sĕ fiă admirată, sĕ dee fericire
Cu nuriĭ seĭ, cu chipu-ĭ de minţĭ fărmecătorŭ
Şi maĭ presus de tóte cu-ardentulŭ eĭ amorŭ.
(sentenţiosŭ) De staĭ fără iubire în primavara dulce
Trimete'ţĭ tinereţa în grópă sĕ-se culce...
(graţiosŭ) Decĭ eŭ fiindŭ pe placuţĭ şi tu fiindŭ că'mĭ placĭ,
Propunŭ...

Getta

Ce?

Postum

O păreche cu mine tu se facĭ.
Consimţĭ?. aud?. respunde.

Gallus, declamândŭ

Oiţele şi lupiĭ

„Maĭ lesne-orŭ ţinea casă şi trântoriĭ cu stupiĭ.“

Postum, surprins

Oiţĭ ?. Ce-a ḑis ?

Getta, zimbindŭ

Prescrie.

Postum

A ? (în parte) Pare că'n adins
O face.... pe-a luĭ faţă unŭ zimbetŭ am surprins,
(Gettiĭ) Ascultă: Vreŭ sĕ-ţĭ cumpăr o casă cu grădină
La Roma.

Getta

Mie ?

Postum

Unde în gloriă deplină
Măreţŭ încungiurată de-unŭ fastŭ Persienescŭ,
Veĭ duce 'n lenevire unŭ traiŭ împĕrătescŭ,
Când te-ĭ trezi, pe-ameaḑĭ, din somnulŭ liniştitŭ,
Eŭ însumĭ, în tunică brodată învestitŭ,
Pe palme 'ţĭ voĭ aduce smochine rourate
Şi pe-o tâblie cupe de-onyx, frumos săpate.
Cu vinŭ spirtos de Setĭa ce'n sânge varsă focŭ
Şi mintea predispune la visurĭ de norocŭ,
Apoĭ, văpsinduţĭ pĕrulŭ, saŭ brună saŭ bălae,
In cadă argintie 'notândŭ veĭ lua bae.
Şi te'ĭ orna cu benghiurĭ, cu roşŭ de crocodilŭ,
Şi mânele'ţĭ veĭ şterge în cóme de copilŭ
Saŭ de piticŭ.. Hein ?.. (!?)

Gallus, declamândŭ

„Nu e maĭ tristă nebuuie
„Ca strechea bătrîneţiĭ!...“

Postum, tresare ofensatŭ

Ce? streche?.. eŭ?

Getta, liniştindu'lŭ

Prescrie.

Postum

A? Hmm!.. Unde remas'am?

Getta

In bae.

Postum

Cum?

Getta

Piticŭ.

Postum

Prea bine; între prânduri veĭ mesteca masticŭ
De Hio, şi ţi-ĭ pune la mânĭ şi la picióre
Inele şi braţele cu petre lucitóre,
La gâtŭ o amuletă pentru diochiŭ, şi'n sinŭ
Pentru recóre-unŭ şerpe cu ochiĭ de rubinŭ;
Apoĭ în plumetită pe şolduri bine strinsă
Şi de-unŭ colanŭ, sub peplum, pe talie încinsă,
Purtândŭ cerceĭ de aurŭ cu albŭ mărgăritarŭ,
Umbrela într'o mână, oglindă'n buzunarŭ

Şi sprintene sandale de purpură subţire,
Te-ĭ arăta la lume ca lumea să te-admire . .
Eşi-veĭ la primblare purtată'n baldachinŭ
De Syrianĭ octoforĭ pe délulŭ Palatinŭ.
Şi falnicŭ precedatŭ de Negri 'n haine albe,
Impedobiţĭ cu place de-argintŭ pe lângă salbe.
Er' eŭ, de tine mîndru, te voĭ urma supusŭ . . .

Gallus, declamă

„Lihnitŭ, fără suflare şi gârbovŭ . . .

Postum, furiosŭ

He ? . ce-aĭ spusŭ ?

Getta, îngrijită

Prescrie . . .

Postum

Ce ? prescrie ? . (luĭ Gallus) Lipsescĭ ! . .

Gallus, sculându-se

Dar . . .

Postum

Eşĭ afară,
Cutezătorŭ obraznicŭ! .. Auḑĭ? aşa ocară?

Gallus, încetŭ Gettiĭ

Te aşteptŭ la Blanduzia. (esă prin drépta)

Postum, apucându'lŭ tusa

De ciudă, na, tuşescŭ.

Getta

Vroescĭ unŭ picŭ de apă?

Postum

Ce? sĕ mĕ 'nbolnăvescŭ
Falernumŭ adă-mĭ.

Getta

Bine. (în parte) Mĕ duc la Blanduzia.
Prin tusa-ĭ bătrînéscă i-a trece nebuia. (ese în drépta)

Postum, singurŭ

M'a întreruptŭ, calăulŭ, în celŭ maĭ bunŭ momentŭ
Când tocmaĭ începusemŭ a fi chiar eloeuentŭ
In soiulŭ luĭ Ciceronŭ, și gingașŭ și poeticŭ
In soiulŭ luĭ Horațiŭ... Acum mĕ simtŭ besmeticŭ
In soiulŭ unuĭ.. unuĭ... na! ér m'a apucatŭ. (tușescc)
Amorulŭ ofticesce când peptu-ĭ sbuciumatŭ...
Am se me plângŭ de Gallus și sper că'n a luĭ pele
Amiculŭ meŭ va'nscrie lungĭ versurĭ... cu nuele. .
(cade pe unŭ scaunŭ)

La asemenea lucrurĭ nu maĭ trebue lungŭ comentariŭ. Postum ca omŭ este o căderură fisică și morală, ca Romanŭ o rușine a numeluĭ seŭ, ca pretorŭ urbanŭ o batjocură, cum nu se putea aduce alta gravitățiĭ romane. Ne-amŭ întrebatŭ, pentru-ce autorulŭ a voitŭ, ca Postum sĕ fiă unŭ pretorŭ? Pentru ce este de trebuință acéstă funcțiune în piesă? Servesce ea la ceva fără care piesa sĕ fiă fostŭ imposibilă? Absolutŭ nimicŭ din tóte acestea. Atuncĭ pentru-ce autorulŭ și-a îngreuiatŭ sar-

cina fără nicĭ unŭ scopŭ, fără nicĭ o trebuinţă? Autorulŭ a voitŭ sĕ aibă figurĭ marĭ, nume sunătóre, fără sĕ maĭ ţină sémă, că ómeniĭ marĭ şi pe scenă trebue sĕ-se pórte mare. Décă pe lângă bietulŭ Horaţiŭ nu maĭ erá, celŭ puţinŭ cu numele décă nu şi cu fapta, unŭ pretorŭ, apoĭ în adevĕrŭ cele-l-alte figurĭ suntŭ numaĭ adunăturĭ, căcĭ pe Mecena 'lŭ vedemŭ numaĭ în trécătŭ.

Pe Neera autorulŭ în registrulŭ persónelorŭ o numesce „celebră cântăréţă“, o calitate în care n'o vedemŭ de locŭ, afară de dóue strofe ce se cântă între culise; care erá înse adevĕrata eĭ celebritate? acésta ne-o spune autorulŭ maĭ bine în alte locurĭ:

Neera, cântândŭ

Io Bachus! numaĭ ţie
Mĕ închinŭ . . . fă dar se morŭ
Intre doĭ butucĭ de vie . . .

(pag. 97.)

Er' la pag. 29 Horaţiŭ i ḑice Neere în faţă următórele:

. . . e mare glóta de tinerĭ şi caducĭ
Pe care, după placu-ţĭ, cu-unŭ degetŭ i conducĭ.

Neera

Aşa-ĭ . . . .

Va sĕ ḑică nu numaĭ, că Horaţiŭ ne spune că Neera este, ce vedeţi, o prăpastiă pentru „tinerĭ şi caducĭ“, dar Neera în locŭ sĕ proteste, o recunósce şi ea! Când Neera, este ceea-ce vĕḑurămŭ, te iaŭ fiorĭ prin spate,

auḑindŭ în câteva versurĭ maĭ în jos la pag. 32 următórele cuvinte ce acéstă căḑetură le adreséză luĭ Horaţiŭ:

Neera şi Horaţiŭ aŭ dreptulŭ de a face
In sfera lorŭ înaltă orĭ care pasŭ le place.
Eŭ dintre toţĭ poeţiĭ pe tine te-am distinsŭ. (!)
Aş vrea sĕ ḑicŭ: Venit'am, vĕḑut'am şi-am învinsŭ!

Va sĕ ḑică bietulŭ, bĕtrânulŭ Horaţiŭ, a ajunsŭ ca o asemenea têrfă sĕ-ĭ ḑică în faţă: *veni, vidi, vici*! ér'

Horaţiŭ, în parte cu amârire

Şi ea, şi ea în mine numaĭ poetulŭ vede!..

Ea, Neera, la care, elŭ însuşĭ spune, nu numaĭ că aŭ întrare toţĭ *caduciĭ*, adecă pe românesce tóte căḑeturile bĕtrâne, dar că ea âmblă după eĭ sĕ-ĭ încurce! Aşa se ajungă Horaţiŭ pe scenă?

Sĕ vedemŭ cum se pórtă Geta, séŭ maĭ bine cum ne-o înfăţişéză autorulŭ. Ea ne spune (pag. 22 şi 117) că este „de viţă mare“ dela Istru, că avea „părinţĭ puternicĭ şi nume şi mărire“, va sĕ ḑică erá fiica unuĭ principe geticŭ; ea maĭ spune (p. 26), că cunósce pe Horaţiŭ încă „din depărtărĭ“, va sĕ ḑică de-a casă, se vede că cetise poesíele luĭ (!), căcĭ sciá carte cum se vede la pag. 98. În scurtŭ prin acestea ni se dă sĕ înţelegemŭ, că Geta erá bine-crescută, erá chiar cultă. Faţă cu acestea aflămŭ în desvoltarea acţiuneĭ, că domnulŭ eĭ, Scaurŭ, are o rea opiniune despre ea

Scaurŭ, cătră Getta

Tu aḑĭ aĭ îndemnatŭ

Pe sclaviĭ meĭ se 'nchidă în beciŭ întunecatŭ
Pe Hebro....

Getta

Aşa.

Postum

Nu-ţĭ pune mintea
Cu o copilă, Scaurŭ.

Scaurŭ

Copilă?.. pe Caron!
Ḑi iasmă infernală din negrulŭ Acheron.
Ea mi-a furatŭ toţĭ sclaviĭ, ea mi-a mâncatŭ festinulŭ.
.... Ea mi-a bĕutŭ vinulŭ....
Şi eŭ în ochiĭ voştrĭ remas'am ruşinatŭ.

În privinţa inteligenţeĭ nu prea şi-o arată în acţiunile eĭ, căcĭ singură spune la începutulŭ pieseĭ, că vĕḑuse chiar ea cilindrulŭ séŭ manuscriptulŭ luĭ Horaţiŭ aruncatŭ în iérbă la fântână, şi cu tóte acestea acolo l'a lăsatŭ şi încă togmaĭ ea care se interesă de lucrurile din cărţĭ (p. 99). Dar, póte, aicĭ nu este de vină atâtŭ inteligenţa eĭ, câtŭ necesitatea ce a avutŭ autorulŭ de a puté scrie, învêrtindu-se îngiurulŭ manuscriptuluĭ, treĭ acte lungĭ.

În societatea acestorŭ ştrengarĭ a căḑutŭ bietulŭ Horaţiŭ la bĕtrâneţe, ba încă, cum amŭ vĕḑutŭ, chiar după-ce murise deja cu 17 anĭ maĭ nainte! — Horaţiŭ în fine la bĕtrâneţe nu voiá sĕ maĭ participe la petrecerile luĭ Mecena, ci şedea liniştitŭ la ţéră petrecându-şĭ cu cetitulŭ (Epist. I. 7).

Dar se vedemŭ maĭ de-aprópe cum 'şĭ închipuesce şi-şĭ face autorulŭ pe Horaţiŭ alŭ seŭ. Horaţiŭ în tótă piesa jócă pe înamoratulŭ şi încă nu a uneia, ci a dóue, deşí elŭ 'şĭ cunósce veşteḑirea :

Amară cugetare!.. fiorŭ de-alŭ erniĭ vêntŭ
Voĭ puneţĭ amorţire pe-alŭ inimeĭ avêntŭ...

Cum şi situaţiunea luĭ ridiculă în duelŭ cu amorulŭ:

Ce-ar ḑice Roma 'ntrégă când s'ar vestí prin ea
Că o copilă, sclavă, ocupă mintea mea?
Ar ḑice cu unŭ hohotŭ ce-ar resuná în spaţiŭ.
Satirŭ acum ajuns'aŭ satiriculŭ Horaţiŭ!...

Şi cu tóte acestea neputinciosulŭ poetŭ o iă după fluturĭ bălăbănindu-se pentru Geta când cu sclavulŭ seŭ Scaurŭ, când cu bĕtrânulŭ „ţapŭ“ Postum, până când din căḑătură în căḑătură 'lŭ vedemŭ stândŭ în picióre înaintea adunăturei de sclavĭ şi ştrengarĭ şi după ce le ḑice :

Şi voĭ, *amicĭ*, pe perne voioşĭ vĕ rezemaţĭ
Vĕ 'ncoronaţĭ cu rose şi beţĭ şi m'ascultaţĭ.

Se pune apoĭ şi declamă, făcândŭ ochĭ dulcĭ sclaveĭ Geta şi termină :

Amicĭ, a nóstre ḑile suntŭ paserĭ trecătóre.
N'avemŭ în scurtulŭ vieţiĭ nicĭ timpulŭ de speratŭ.
Ferice care cântă cu inima la sóre
Şi dă chiar nemurirea pe-unŭ dulce sărutatŭ!
Hebe! săgéta scumpă de care vreŭ se morŭ
E 'n ochiĭ teĭ, în tolba divinuluĭ amorŭ!

Ce cugetaţĭ, décă s'ar' sculá Horaţiŭ şi l'amŭ' întrebá,

place-i óre se-și încununе cariera și betrânețele cu unŭ așa cântecŭ, cu așa idei, între așa ómeni ; ori décă ar' întrebá cineva pe autorulŭ, ce ar' dice elŭ, se-se scóle peste o sută de ani și se-se védă representatŭ pe scena strănepoților săi în o asemenea situațiune cu foștii sclavi din țéra nóstră, căci și poetulŭ nostru scriá deja pe când nu se ștersese încă sclăvía la noi ? Fără îndoiélă mare amăriciune și cu dreptŭ cuvêntŭ ar' cuprinde sufletulŭ seŭ ! Apoi umbra lui Horațiŭ se nu aibă și ea dreptŭ la acéstă amăriciune ?

Discordanțele și contradicerile atâtŭ de uimitóre, care le aflămŭ mai în fiă-care personagiŭ ceva mai însemnatŭ în piesă, probéză că poetulŭ nu póte se domine și se pétrundă cu vederea acțiunea pieseĭ, uitá numai decâtŭ ce s'a făcutŭ mai nainte, și aceeași persónă o pune în contradicere nu numai cu cele-l-alte, și cu ținuta generală a pieseĭ, ci chiar cu sine însăși, și nu prin trăsături mai line, desvoltate cu încetulŭ și mai puținŭ observate, ci prin o purtare fățișă și prin declarațiuni anume, cum amŭ vědutŭ la Neera, Postum și Geta etc. Astŭ-feliŭ personagiele suntŭ lipsite de logică, și de consecință, nu aŭ o evoluțiune psichică naturală, ele facŭ lucrurile și se pórtă ca și când n'arŭ avé nici rațiune nici inimă. Totulŭ este, că ele vorbescŭ, se mișcă, dar' cum, pentru-ce ? de acésta nu se vědŭ a-și puté da sémă. Va se dică poetului 'i lipsesce puterea de a creá personagie, de-a desvoltá caractere, de-a împletí acțiunea și de a versá viéță în ea. Și décă acésta se cere unui poetŭ în generalŭ, pentru unŭ poetŭ dramaticŭ este viéță séŭ mórte.

Maĭ observămŭ, în fine, că dialogulŭ în generalŭ este neanimatŭ, cuvintele se parŭ sădite, puse, ér' nu resărite; legătura dialoguluĭ se face prin necesitatea gramaticală sub simpla conducere a poetuluĭ, ér' nu resare, nu curge din impulsulŭ, din vibraţiunea involuntară a sentimentuluĭ, a pasiuneĭ, adevĕrata putere şi viéţă a dialoguluĭ teatralŭ. Interlocutoriĭ vorbescŭ fiindŭcă acésta lĭ-ĭ chiămarea apărêndŭ pe scenă, şi acéstă împlinire sécă a datorieĭ, a formeĭ, resare din vorbele fiă-căruĭ, fiindŭ-că îndereptulŭ lorŭ nu simţĭ mişcându-se valurile sentimentuluĭ, nu auḑĭ vuetulŭ surdŭ alŭ viforuluĭ pasiunilorŭ, care face ca cuvintele cele maĭ simple, chiar de tóte ḑilele, sĕ resune cu o putere elementară, ce mişcă, rescólă totŭ ce le stă înainte, întogmaĭ ca resuflulŭ ce furtuna l'aruncă departe înaintea sa, încâtŭ lumea i simte apropiarea, deşĭ n'o vede încă. Din lipsa fermentuluĭ pasiuneĭ resultă că interlocutoriĭ pronunţe cuvintele numaĭ pentru urechĭ, fără sĕ transmită curente electrice pentru inimă. Urmare firéscă, ca şi stilulŭ sĕ fiă móle, dulcíŭ, fără sĕ irite, aşa ḑicândŭ nerviĭ gustuluĭ, şi pentru aceea împĕnatŭ cu cuvinte pentru urechĭ, dicţiune înflată, şi în gura tuturorŭ totŭ într'o formă, fără avêntŭ înse şi fără căldură.

Pentru ceĭ ce se mulţămescŭ cu cuvinte şi sunete în locŭ de ideĭ şi sentimente, şi care suntŭ dedaţĭ a vedé pe scenă păpuşĭ ér' nu ómenĭ, şi maĭ confundă încă scenăría şi lucsulŭ cu fondulŭ însuşĭ alŭ pieseĭ, întogmaĭ ca necunoscătoriĭ rumenele cu frumuseţa şi sănătatea celeĭ rumenite, nu încape îndoiélă, eĭ potŭ sĕ-se desfĕteze

la representarea pieseĭ, cerinţele arteĭ înse nu trebue confundate cu inteligenţa şi gustulŭ acestora. Noĭ credemŭ, că a venitŭ timpulŭ gusturile se le supunemŭ arteĭ, ér' nu arta gusturilorŭ.

O MUSĂ — CENUȘERÉSA

I.

Nu odată s'a întêmplatŭ, că scrierĭ însemnate și chiar de cea maĭ mare valóre aŭ fostŭ multŭ timpŭ neluate în sémă și chiar despreţuite, ca cenușerésa din poveste. Acésta s'a întêmplatŭ înse maĭ alesŭ în timpurile de întunecime ale unuĭ séŭ altuĭ poporŭ, în epoce de amorţire, unde spiritele cuprinse de lângedíă nu puteaŭ sĕșĭ deschidă ochĭ în faţa luminei. Dar ca asemenea lucrurĭ sĕ le vedemŭ în dilele celeĭ maĭ marĭ deșteptărĭ a spiritelorŭ, și chiar la unŭ poporŭ căruia nicĭ inimiciĭ nu-ĭ potŭ denegá o puternică dorinţă de-a se luminá și de-a se împune atenţiuneĭ popórelorŭ prin tendinţele și activitatea sa pe terenulŭ cultureĭ: acésta este în adevĕrŭ greŭ de esplicatŭ și încă cu atâtŭ maĭ greŭ când vomŭ vedé, că acelŭ poporŭ nu numaĭ că nŭ are prisosŭ de scrierĭ însemnate, dar este chiar lipsitŭ. Prin urmare de-o parte acéstă lipsă, de altă parte tendinţele luĭ de-a se face cunoscutŭ câtŭ maĭ curêndŭ altorŭ popóre luminate, trebuiá neapĕratŭ sĕ-lŭ facă gelosŭ de orĭ-ce faptă îndeplinită pe terenulŭ cultureĭ, și cu atâtŭ maĭ vêrtosŭ de-o scriere de valóre ce ar' posedé-o. Unŭ

poporŭ prin nimicŭ nu se împune atenţiuneĭ maĭ curêndŭ şi maĭ temeinicŭ, decâtŭ prin scrierĭ de valóre. Şi cu tótă însemnătatea ce-o aŭ asemenĭ scrierĭ pentru înălţarea unuĭ poporŭ în ochiĭ altorŭ popóre, cu tótă sărăcía literatureĭ nóstre, s'a întêmplatŭ, faptă tristă şi curiósă totŭ-odată, chiar la noĭ, ca operă însemnată, o adevĕrată Musă, sĕ zacă ca cenuşerésa după cuptoriŭ, neluată în sémă, despreţuită.

Poesía nóstră literară, în adevĕratulŭ înţelesŭ, apare pe la începutulŭ acestuĭ secolŭ. Togmaĭ pe atuncĭ se întêmplă, că unŭ poetŭ, de care nu sciá nime că esistă, că musa i-a pusŭ şi luĭ unŭ sărutŭ pe frunte, scriá în tăcerea mormêntuluĭ o poemă, cea maĭ voluminósă, maĭ însemnată şi maĭ originală totŭ-odată din epoca nóstră de renascere. Poetulŭ a muritŭ, pe la începutulŭ deceniuluĭ alŭ treilea din acestŭ secolŭ, în ţéră străină, şi împreună cu osemintele luĭ acolo a remasŭ şi poema cu alte ale sale numeróse scrierĭ însemnate. Vre-o cincĭ ḑecĭ de anĭ nime n'a amintitŭ numele luĭ, nime n'a sciutŭ, că Românii aŭ în elŭ unŭ poetŭ de valóre. Luĭ G. Asachi are sĕ mulţămésca umbra uitată a poetuluĭ, avemŭ sĕ-ĭ mulţămimŭ noĭ, că s'a scosŭ din gura perireĭ poema dimpreună cu cele-l-alte scrierĭ ale uitatuluĭ poetŭ, carĭ tóte zacŭ aḑĭ în pulberea bibliotecei centrale din Bucurescĭ unite acum cu a Academieĭ române.

Acestŭ scriitoriŭ, acestŭ poetŭ este Ionŭ Budaĭ-Deleanŭ. [1]) Cea dintâiŭ scire despre poema de care vor-

(1) A se vedé maĭ de-aprópe împărtăşirea ce-o face Papiŭ Ilarianŭ în *Analele* Academieĭ române pe 1870 pag. 105—116.

bimŭ am aflat'o din o scrisóre a luĭ Papiŭ Ilarianŭ publicată în 1870 în *Archivulŭ* părinteluĭ Ciparíŭ. Poema se numesce *Ţiganiada* séŭ *Tabăra Ţiganilorŭ.* [1]) La alte naţiunĭ s'ar' fi începutŭ numaĭ decâtŭ a se publicá cele maĭ importante din scrierile descoperite, [2]) la noĭ înse togmaĭ ceĭ ce erá datorĭ sĕ facă acésta, până în ḑiua de astăḑĭ nu numaĭ n'aŭ făcutŭ nimicŭ, dar nicĭ n'aŭ maĭ amintitŭ numele luĭ Deleanŭ; a trebuitŭ ca unŭ omŭ privatŭ, după 7 anĭ de ḑile, sĕ-şĭ iee onorifica sarcină de-a publicá una din scrierile luĭ Deleanŭ, poema sus amintită. Inţelegemŭ pe d-lŭ Th. Codrescu, care a publicatŭ în fine poema Ţiganiada în revista sa lunară *Buciumulŭ Românŭ* pe a. 1877, pentru care i datorimŭ tótă recunoscinţa.

Dar întrebaţĭ, căţĭ aŭ cetit'o, şi din carĭ vorŭ fi cetit'o, câţĭ şi-aŭ datŭ sémă despre valórea eĭ? Pentru a dá o probă reală despre acésta, este destulŭ sĕ amintimŭ, că deşí poema a fostŭ publicată aicĭ în Iaşĭ, am aflatŭ chiar aicĭ, nu simplĭ cetitorĭ, ci scriitorĭ de-aĭ noştri, carĭ nu sciaŭ nicĭ macăr că esistă. Ne întrebămŭ pentru ce acésta? Şi maĭ alesŭ când amŭ vĕḑutŭ publicânduse lucrurĭ cu cheltuelĭ marĭ, unele înse carĭ nu trebuiá

(1) *Ţiganiada* s'a scrisŭ după 1800 şi înainte de 1821, căcĭ poetulŭ amintesce de poema *Arghirŭ şi Elena* a luĭ Baracŭ apărută la 1800, ér' din începutulŭ cântuluĭ IX se vede, că nu se întêmplase încă revoluţiunea luĭ Tudorŭ şi recăştigarea domnieĭ naţionale. O apreţiare a *Ţiganiadeĭ* am făcut'o noĭ maĭ întâiŭ în modŭ sumarŭ în scrierea nóstră *Istoria limbeĭ şi lit. române*, Iaşĭ 1895 pag. 252—253.

(2) Papiŭ Ilarianŭ făcândŭ relaţiune Academieĭ-române despre manuscriptele luĭ Deleanŭ în şedinţa din 9 Sept. 1870, s'a trecutŭ simplu la ordine fără nicĭ o închiăre.

fiindŭ-că eraŭ tipărite deja, altele de puţină, altele érăşĭ de valóre cu totulŭ specială, şi în fine altele aprópe fără nicĭ o valóre. Acésta provine maĭ ântâiŭ din totala lipsă de sistemă în activitatea nóstră, şi de dréptă apreţiare, în care se maĭ amestecă apoĭ unŭ lanţŭ de alte consideraţiunĭ şi neajunsurĭ.

In cestiunea cu Ţiganiada înse suntŭ şi alte împregiurărĭ şi cu deosebire acestea aŭ avutŭ influinţă. Inainte de-a se publicá şi pe când noĭ nicĭ nu sciamŭ ce conţine, ni s'a spusŭ că n'are se-se publice fiindŭ-că ar' fi tótă numaĭ o batjocură asupra boerimeĭ şi a călugărimeĭ. După-ce s'a publicatŭ în *Buciumulŭ Românŭ* amŭ auditŭ vorbindu-se aspru contra eĭ. Unŭ bine a fostŭ pentru ceĭ ce póte nu le place, căcĭ s'a publicatŭ în o revistă prea puţinŭ lăţită şi editorulŭĭ i-a scăpatŭ din vedere ideia practică de-a o trage separatŭ în vre-o câte-va sute de esemplare şi a le pune în comerciŭ cu unŭ preţŭ scădutŭ. Astŭ-feliŭ poema a remasŭ aprópe necunoscută chiar şi aicĭ în Iaşĭ unde a apărutŭ. Până când 'şĭ va aflá unŭ noŭ editorŭ, noĭ cu acéstă ocasiune încercămŭ o analisă critică asupra eĭ, ca celŭ puţinŭ de-o cam-dată s'o facemŭ maĭ cunoscută pe acéstă cale. Observămŭ înse, că în ediţiunea d. Th. Codrescu,—numaĭ din ceea-ce putemŭ noĭ observá după înţelesŭ, căcĭ n'amŭ avutŭ ocasiune s'o confrontămŭ cu originalulŭ, care, cum spune reposatulŭ Papiŭ Ilarianŭ, se află în dóue esemplare cu multe variante,— s'aŭ străcuratŭ icĭ-colea erorĭ, ceea-ce înse nu împedecă apreţiarea opereĭ.

II.

Ţiganiada este poemă eroică-comică. Subiectulŭ este luatŭ din viéţa Ţiganilorŭ. Etă cum începe poetulŭ şi-şĭ espune subiectulŭ:

Musă! luĭ Omirŭ care odinióră
Cântaşĭ a bróscelorŭ bătălíă;
Cântă şi mie, fĭ bunişóră!
Ce se têmplă în mândra Muntenía,
Când înarmă Vladŭ-vodă cu silă
Vitéza luĭ Faraonŭ prăsilă.

Ḑi cum vrură Ţiganiĭ sĕ aşeḑe
Craiŭ..... şi ţéră de moşía,
Cum încinseră armele viteze,
Ba în ce chipŭ şi cu bărbăţía
Indrăsniră şi eĭ la bătaia
Oblicindŭ că Turciĭ vorŭ sĕ-ĭ taia.

Dar apoĭ prin o gâlcévă amară
Căcĭ nu se nărăviá depreună—
Toţĭ cariĭ încotro se 'mprăştiară
Lăsândŭ craiŭ, ţéră şi corună;
Inse tóte acestea se făcură
Din diavoléscă îndemnătură.

Poetulŭ se adreséză apoĭ şi la biata hârtía, pe care, maĭ alesŭ poeţiĭ, o năcăjescŭ adese-orĭ:

O tu hârtía multŭ răbdătóre
Care pe spate-ţĭ cu voiă bună,
Tótă înţelepţía de sub sóre
Cu nebunía porţĭ depreună,

Pórtă şi aceste versurĭ a mele,
Şi fiĭ încredinţată că nu-sŭ grele.

Intrândŭ Turciĭ în ţéră, Ţepeşŭ adună óstea, ér' femeile, copiiĭ şi bĕtrâniĭ cu vite şi cu bucate ce aveaŭ se tragŭ la munţĭ după datîna pămêntuluĭ. Ţepeşŭ încă maĭ dinainte vĕdêndă atâta laiă de Ţiganĭ în ţéră, care nu eraŭ de nicĭ unŭ folosŭ, 'şĭ pusese în cugetŭ sĕ scape ţéra de eĭ:

De multŭ acum elŭ orênduiélă
Socotise cu dênşiĭ sĕ facă,
Dar vĕdêndŭ că multă cărtélă
Ar' avé pentru asta sĕ petréca
Dela călugărĭ ţi boeriă
Cariĭ toţĭ razămă în ţigăniă.

Temêndu-se Ţepeşŭ, că décă Ţiganiĭ vorŭ remâné risipiţĭ prin ţéră, vorŭ puté sĕ servéscă Turcilorŭ de spionĭ şi conducătorĭ prin locurile grele şi ascunse ale Ţereĭ:

Vrêndŭ sĕ feréscă Vladŭ asta dară
Află o mijlocire minunată:
S'adune pe toţĭ puiĭ de cióră,
Şi sĕ facă o ţigăniă armată
Care într'unŭ locŭ osebitŭ sĕ fiă,
Ce în ţéră se face sĕ nu sciă.

Ţiganiĭ se adună în tabără la cetatea Négra între Alba şi Flămênda. Er' Ţepeşŭ ţinêndŭ o cuvêntare cătră óstea ţigănéscă între altele dice următórele:

Luaţi-vĕ dar aminte bine
Ca nu doar sĕ vi se acăţe în flóce

Nescaĭ ghiere turceșcĭ și păgâne;
Că apoĭ fără capŭ ce aţĭ puté face?
Decĭ când arŭ da Turciĭ sĕ vĕ bată,
Nicĭ voĭ sĕ staţĭ cu gura căscată!

Datu-v'amŭ totŭ feliu de bacate;
Multe legumĭ, órĕ și póme,
Dóue miĭ de slănini afumate,
Sĕ nu răbdaţĭ în tabără fóme;
Zerŭ destulŭ, lapte acru și rachiă,
Ca maĭ dragĭ armele sĕ vĕ fiă.

Lângă acestea, coșurĭ de făină
Pentru mămăligă, multe sute:
Sĕ vĕ fiă la prânḑŭ și la cină;
Atâteașĭ de urdă putinĭ umplute.
Er' voĭ încărcândŭ tóte aceste
Mergeţĭ fără a face mare veste.

Imbrăcându-vĕ în arme viteze
Ce v'amŭ datŭ, purcedeţĭ înainte,
Eră nimene sĕ nu cuteze
Remâné înapoĭ — de are minte —
Că amintere va trebuí sĕ móră
Fiindŭ împușcatŭ ca și-o cióră.

Atuncĭ într'o gură glóta ḑise:
Mulţămimŭ fórte Măríeĭ Tale
De tóte, ér' maĭ vêrtosŭ dĕ clisă;
Ia'n vie acum dĕ hăĭ cu cealmale
Și începă cu a nóstră ţigănía;
I-omŭ săturá noĭ dĕ bătăliă!

Dar' când avea se plece de-acì óstea ţigănéscă, căpitanulŭ se rógă de Domnŭ, ca sĕ le dee pe drumŭ pazá

de oşteni ce nu li-i frică de mórte, că Ţiganii se temŭ sĕ nu-i ucidă tălharii. Dela unŭ timpŭ Ţiganii nu voiá sĕ maĭ mérgă ḑicândŭ că le este fóme, ér' după ce li se da de mâncare şi se săturaŭ ḑiceaŭ, că nu potŭ merge sătuĭ, căcĭ li se face rĕŭ. Dreptŭ-aceea ca sĕ-ĭ facă sĕ mérgă aŭ pusŭ carĕle cu merindea înainte, că aşa sĕ-se silésca Ţiganii sĕ mérgă în urma merindeĭ, sĕ nu remână flămênḑĭ. Ajungândŭ Ţiganii, cu chiŭ cu vaĭ, dela Flămânda până la Inimósa, aicĭ ţinŭ sfatŭ de resboiu în care Voivodulŭ Ţiganilorŭ, Gulimanŭ, între altele, ḑice în limba ţiganéscă-românéscă :

Trebue daiă ca toţĭ hăĭ calare
Naintea tabereĭ sĕ purcédă
Armaţĭ cercetândŭ óre dên care
Lature Turciĭ taiă şi pradă,
Veḑêndu-ĭ apoĭ cum potŭ de tare
S'alerge dându-ne înscţiinţare.

Eră noĭ cu tubăra hea grósă
Atuncĭ, auḑindŭ că vinŭ dê'ncóce
S'apucămŭ fuga hea sănătósă
Incolo şi sĕ mergemŭ în pace.

Intr'aceea Satană, ca sĕ oprésca din drumŭ şi sĕ bage cértă în tabăra ţigănéscă, fură pe o frumósă ţigăneuşă, Romica, şi o duce într'unŭ palatŭ feericŭ în codrulŭ fărmecatŭ. Ea erá iubita luĭ Parpangelŭ, unulŭ din eroiĭ ţigănescĭ, care aşa se plânge după ea :

O! mie ca sufletu Romică,
Dragă, neasemênată copilă,

Dĕ mursa próspĕtă maĭ dulcică,
Dĕcâtŭ turturéua maĭ cu milă,
Dĕcâtŭ o mĭĕluşică maĭ blândă,
Maĭ netedă dĕcâtŭ oglindă.

Maĭ oftată dĕcătŭ umbra dĕ vară,
Maĭ dragă dĕcâtŭ vremea senină,
Maĭ luceda dĕcâtŭ stéua dĕ sară!
Deh! vină-mĭ o dragŭ suflete vină!
Dulce Romică, fi bunişóră
Nu lăsá pe Parpangelŭ sĕ móră.

Perindŭ Romica se nasce mare cértă şi pĕruélă între Ţiganĭ, până vine Satana în chipŭ de călugărŭ şi-ĭ aşéḑă. Santŭ-Ilie şi archangelulŭ Mihailŭ simţise, că Satana a începutŭ sĕ amestece lucrurile, şi o luase şi eĭ după elŭ.

Într'aceea Satana fură şi pe Parpangelŭ în somnŭ, şi-lŭ duce la Romica, înse sântulŭ Spiridonŭ vĕḑêndŭ necuviinţa, alérgă şi, făcândŭ o cruce peste palatŭ, se risipesce totŭ palatulŭ şi Parpangelŭ din paturile de mătasă, sĕ deştéptă într'o băltócă plină de brósce, ér' pe Romica o iă Sântulŭ şi o duce de-o adăpostesce de relele lumiĭ în o mănăstire. Urméză aventura luĭ Parpangelŭ în codru cu Arghirŭ, cu ale căruĭ arme se îmbracă ţiganulŭ. Ţiganiĭ remăsese totŭ certându-se, temêndu-se înse de venirea Turcilorŭ începŭ a-se sfătuí cum óstea ţigănéscă „sĕ-se bată dar totŭ sĕ fiă netăiată“. Discursurile lorŭ asupra planurilorŭ de luptă suntŭ de-o mare putere comică. Ţepeşŭ înse voindŭ sĕ încerce credinţa şi curagiulŭ Ţiganilorŭ, îmbracă o cétă de ostaşĭ în haine turcescĭ şi vine cu eĭ asupra Ţiganilorŭ:

Ţiganiĭ décă aprópe vĕḍură
Turcimea venindŭ; de spaimă mare
Toţĭ 'şĭ uitară limbile în gură;
Ţiindu-se fără de scăpare
Periţĭ, acum armele 'şĭ uitasĕ,
Şi căutá numaĭ la tufă désă.

Inse vĕḍêndŭ că nu e cu putinţă
Sĕ dee fuga séŭ sĕ-se ascundă:
Fieşte-care cu năzuinţă
Acolo sĕ bagă şi s'afundă
Unde vede gramadă maĭ mare
Şi unde altulŭ sĕ înbulde maĭ tare.

Cum oile blânde prin ocóle
Şi în staulŭ; când aulmă de aprópe
Vre unŭ lupŭ séŭ alte prădace bale,
Care de care pre câtŭ încape
Intre cele-l-alte sĕ vîrăşce
Er' de apărarea sa nu gândesce:

Aşa Ţiganiĭ saraciĭ gramadă
Imbulzindu-se într'unŭ locŭ, s'adună
Şi-şĭ ascundŭ capete sĕ nu vadă
Cum Turciĭ vinŭ în chipŭ de furtună;
Heĭ! pe dênşiĭ acuşĭ, acuşĭ sĕ dee
Dulce viéţă ca sĕ le iee.

După-ce sosí vrăjmaşu în faţă
Toţĭ la pemêntŭ căḍêndŭ, îşĭ plecară
Grumaziĭ şi întinseră braţĕ
Milă cerşindŭ cu lacremĭ amarĕ.
Valeo! valeo! (strigaŭ plângândŭ) écă
Piere şi ţigănía saracă.

Era Neiculŭ pe vremile acele
Unulŭ din Ţiganĭ, care osebite

Ţerĭ umblase, şi avea socotele
Bune în sine; şi la multe ispite
S'aflase; acesta luândŭ cu sine
Oare-câte persóne bĕtrâne,

Oştilorŭ mérsă întru întimpinare,
Muntenii vĕdindŭ aşa turburată
Ţigănia, şi audindŭ vuetŭ mare,
Steteră în locŭ; ér' décă bărbată
Solia venì; până eĭ se miră;
Aşa Neicu pricina resfiră:

„Domnilorŭ Turcĭ, deh! fiă-vĕ milă
„Dĕ ţigănia nóstră săracă! —
„Nu dĕ voiă bună ci dĕ silă
„(Ca maĭ rĕŭ dóră sĕ nu petrécă)
„Aŭ trebuitŭ armele sĕ îmbrace,
„Neavêndŭ dĕ nevoiă ce maĭ face.

„Ertaţi dară luna sĕ v'ajute,
„Mahometŭ mulţĭ anĭ se vĕ traiécă!
„Hie uitate hele trecute
„Că ḑeŭ! Dumneḑeŭ sĕ ne trăsnéscă
„Dĕ suntemŭ noĭ vină într'ahastă!
„Ci écă aŭ fostŭ pĕ noĭ o năpastă.

„Totŭ Vladŭ-vodă e ahăstorŭ dĕ vină
„Numa Dumneḑeŭ luĭ sĕ plătéscă,
„Căcĭ elŭ ne-aŭ băgatŭ în hastă tină;
„Dară viţa nóstră ţigănéscă
„Cu tótă lumea vra sĕ fiă în pace,
„Şi ḑeŭ! că bătălia nu-ĭ place.

Ţepeşŭ se descopere în urmă şi cértă pe Ţiganĭ.

Într'aceea Parpangelŭ îmbrăcatŭ cu armele luĭ Argirŭ rătĕciá prin codru şi rumpêndŭ o nuia din o tufă,

începe a grăí ḑicându, că ea este trupulŭ Romicăi pe care a furat'o Boroşmândru, altŭ eroŭ ţigănescŭ, dar' acì în codru i-aŭ ajunsŭ Turciĭ; Boroşmândru a scăpatŭ, ér' Romica, după multe suferinţe, a muritŭ acì. Parpangelŭ de desperare voì sĕ-se străpungă cu sabia, dar fiindŭ-că mamă-sa, Brânduşa, mare fărmecătóre, 'lŭ fărmecase de nu-lŭ prindea sabia, nu putù sĕ-se omóre, 'şĭ perde înse minţile şi începe a se bate cu tufele, carĭ credea elŭ că suntŭ totŭ Turcĭ.

Ţiganiĭ după păcăléla ce le-o făcuse Ţepeşŭ, esŭ depe unde se ascunsese şi acum le venise şi lorŭ gustulŭ de bătaiă. Din întêmplare étă se şi apropiă de eĭ o cétă de Turcĭ, carĭ veniaŭ ca cercetaşĭ. Ţiganiĭ, cugetându, că éră vorŭ sĕ-ĭ păcăléscă Munteniĭ îmbrăcaţĭ turcesce, 'şĭ iaŭ curagiŭ, şi strigându, de frică nu de inimoşĭ, se răpedŭ spre céta de Turcĭ, carĭ vĕḑêndŭ atâta mulţime, se retragŭ. După acésta urméză o nóuă cértă între Ţiganĭ. Uniĭ sfătuiă sĕ-se retragă dinaintea Turcilorŭ, căcĭ eĭ de ce sĕ-se bată décă nu suntŭ mănioşĭ pe Turcĭ, şi eĭ vorŭ sĕ trăéscă cu tótă lumea în pace; alţiĭ din contră, după succesulŭ din urmă, se înflase în pene, şi creḑêndŭ eĭ că şi acuma a voitŭ sĕ-ĭ păcăléscă Ţepeşŭ, ḑiceaŭ

Sĕ-ĭ arăte acum Ţiganiĭ dóră
Că nicĭ eĭ suntŭ puĭ de căprióră

În urmă Tandalerŭ ḑice:

Sĕ spunemŭ că pe Vladŭ-vodă orŭ bate
Turciĭ, puindŭ ţara la robiă:

Cine: (grăindŭ după direptate)
Ar' domní astă ţară pustiă!
I-an luaţĭ cam binişorŭ aminte
Căcĭ trebue a căutá şi 'nainte.

Aŭ n'ar' fi cu multŭ maĭ direptŭ şi bine
S'alegemŭ pe unulŭ care sĕ fiă
Peste Voivoḑĭ capulŭ celŭ maĭ mare,
Apoĭ sĕ căutămŭ loculŭ de moşiă
Care de acum sĕ-se numéscă
Chiar şi curatŭ ţara ţigănéscă!

Abia sfârşì Tandalerŭ cuvêntarea
Când étă cu mare bucuriă
Sfaturĭ întărì tótă adunarea
Cea maĭ multă şi maĭ tineriă,
Numa bĕtrâniĭ ceva îndoiélă
Avea de acéstă nóuă tocmélă.

Fiindŭ-că Ţepeşŭ sfărmase o cétă de Turcĭ, éră Sataneĭ i mergea reŭ în iadŭ, căcĭ de când cu creştinismulŭ, începuse a i se rărí óspeţiĭ care veniaŭ în iadŭ, voesce sĕ ajute pe Turcĭ contra creştinilorŭ, şi chiamă pe toţĭ draciĭ la sfatŭ, ca sĕ alégă mijlócele cu carĭ sĕ strice pe creştinĭ. Cântulŭ alŭ optulea se petrece întregŭ cu aceste sfătuirĭ, la fine numaĭ sĕ nasce nóuă cértă şi pĕruiélă între Ţiganĭ, căcĭ o parte din eĭ mâncase pe furişŭ tótă merindea

Olise rîncede, mălaiŭ şi zară
Care arŭ fi ajunsŭ şi pentru o ţară.

Ţepeşŭ atacândŭ pe Turcĭ erá sĕ-ĭ sdrobéscă, dar Satana, care eşise din iadŭ cu oştile luĭ, i învĕlue în céţă

și-ĭ adăpostesce. Sân-Mihaiŭ, vĕdêndŭ oștile sătănescĭ, ese și elŭ cu oștile îngerescĭ, se nasce mare bătaiă, Sân-Mihaiŭ se răpede la Satana, și, ținêndu-lŭ nedemnŭ sĕ-și spurce armele cu elŭ, i trage o palmă.

Intr'aceea și din artileriĭă
Incepură a împroșcá serindare,
Sfeștaniĭ, paraclise, tămâiă,
Móste sfinte, și altele; de care
Fuge diavolulŭ — apa sfințită
Maĭ vêrtosŭ este luĭ nesuferită.

Atuncĭ glóta négră într'o clipită
Cu țipete marĭ și sberătură
De totŭ în risipă fu pornită;
Și acum care încotro străbătură
Unde-va cercându-și sĕ-se ascundă
Cu vre-o mijlocire maĭ curundă.

Uniĭ întrară în pămêntŭ, alțiĭ în stânce,
Mulțĭ în bălțĭ încă se pitulară
Prin rîpe, lacurĭ, peștere adânce,
Er' o zeticnită cetióră
Neputêndŭ scăpá în altŭ chipŭ de resboiŭ
S'aŭ băgatŭ într'o ciréda de boĭ.

De vuetulŭ ce se născuse cu aceste lupte se spăimêntă Țigănimea și se pregătesce de luptă, ér' Tandalerŭ le spune în următórele cum sĕ-se bată:

„Cu ochiĭ închișĭ e bine a se bate,
„Că nu cauțĭ vrâjmașuluĭ în față,
„Nicĭ te temĭ de a luĭ înfricoșate
„Arme; séŭ și căutătură îndrăznéță:

„Nu vedĭ cine lângă tine pică
„Şi până la mórte nu scie de frică.

„Răcniţĭ, chiuiţĭ, strigaţĭ din gură
„Câtŭ va încăpea pe grumazĭ dĕ tare;
„Asta încă e bună învĕţătură
„Că aşa se îmbărbată fieşcare;
„Er' nepretenulŭ sĕ spăimĕntézĕ
„Şi a se băgá în resboiŭ nu cutézĕ."

Poetulŭ, în ajunulŭ de a începe sĕ descrie cumplita luptă, ne arată neputinţa sa în următórele :

De aşĭ avé gâtulŭ de viţelŭ, şi pieptŭ
De oţelŭ, — ér' glasulŭ de boŭ de baltă,
N'aşĭ puté eŭ versulŭ se-mĭ aleptŭ
Sĕ cânte căḑutŭ bătăia naltă
Carea norodulŭ murgŭ aicĭ fece
Şi — spunŭ dreptŭ — că puterea-mĭ întrece.

Dar fiindŭ nópte Ţiganii dase peste o ciréḑă de boĭ şi cu acestia s'aŭ bătutŭ eĭ, şi se înţelege, în urmă aŭ învinsŭ. Ţigănimea până către ḑi se departase de loculŭ de luptă şi dă într'unŭ câmpŭ plinŭ de cadavre de Turcĭ şi de Munteni. Acĭ le ese Satana înainte în chipŭ de Turcŭ, şi arătându-le câmpulŭ plinŭ de cadavre, le spune, că toţĭ aceia suntŭ Munteni, carĭ maĭ scăpase din mâna Turcilorŭ, dar' dândŭ eĭ pe-acĭ s'aŭ întêlnitŭ cu tabăra lorŭ, a Ţiganilorŭ, astă nópte şi aŭ fostŭ toţĭ ucişĭ, — şi de óre-ce aŭ peritŭ acum toţĭ Munteniĭ, le spune că Mahometŭ face pace cu eĭ, le dă ţéra lorŭ şi-ĭ poftesce sĕ-şĭ alégă vodă. — Asmodeŭ, ca sĕ strice pe creştinĭ se duce şi îndémnă pe boerĭ la tra-

dare. Pe când Ţepeşŭ cu poporulŭ luptá pentru ţéră şi sfarmá pe Turcĭ, boerii

Şedea pregiurŭ de masă
Coconiţe, coconĭ şi cocóne;
Toţĭ fiindŭ cu minţile voióşé,
La glasŭ de cetere şi canóne,
Incóce, încolea sburá închinate
Păhare pline de sănătate.

Er' cântăreţulŭ Hriza le cântá cânteculŭ luĭ Arghirŭ. Pe când sĕ ospĕtá, vine la eĭ Asmodeŭ în chipŭ de solŭ şi le spune, că Ţepeşŭ a învinsŭ pe Turcĭ; toţĭ se bucură, numaĭ boeriulŭ Dănesculŭ nu, căcĭ elŭ trăgea sĕ ajungă domnŭ.

Satana vĕdĕndu-se şi elŭ şi Turciĭ învinşĭ se trage „pe ascunsŭ într'o mănăstire“ prefăcându-se în o frumósă copilă.

Sciindŭ elŭ acu de multă vreme
Că fraţiĭ călugărĭ în chiliă
Aŭ primitŭ pizma fără a se teme;
Er' pizma iubita luĭ fiă
Aŭ născutŭ acolo depreună
Făţăría, şi vrajba nebună.

În mănăstire apoĭ se desfăşură unŭ comicŭ episodŭ şi totŭ-odată amară satiră la adresa călugărilorŭ. Ţiganiĭ după îndemnulŭ luĭ Asmodeŭ începŭ a se sfătuí cum sĕ-şĭ alégă domnŭ şi sĕ togméscă ţéra. Gulimanŭ şi Gogu vorbindŭ despre greutatea domnieĭ şi a boeríeĭ ţicŭ:

Spuneţi-mĭ rogu-vĕ! ce greutate
Are unŭ Vodă? — Eŭ voiŭ desvolbí-o!
Intâĭ: dórme ca şi noĭ pe spate
Séŭ cum vra, pân' ce se face ḑio,
Apoĭ sculându-se bea şi mâncă
Séŭ îşĭ raḑimă capulŭ în brâncă.

De-aicĭ jalbe şi cererĭ ascultă,
Şi le hotăresce cum precepe;
Fâr de a-şĭ rumpe capu cu multă
Invĕţătură! ce nicĭ îĭ încape
Luĭ în mintea cea domnéscă; de alte
Grijĭ maĭ cuvióse, şi maĭ nalte

Precum suntŭ: cĭferturĭ şi împlinele
Şi alte a Domníeĭ venituri grase.
Aceste suntŭ maĭ tóte alorŭ, cele
Ostĕnelĭ, şi greutăţĭ povăróse!
Intr'altele apoĭ, cum socotesce
Şi îĭ vine în minte, aşă porunceşce.

Şi acésta o ḑice Drăghiciŭ povară?
Dar eŭ vĕ ḑicŭ, că a scobire o covată,
Este o meşteríă multŭ maĭ rară
Şi multŭ maĭ grea; decâtŭ în polată
Pe divanŭ şeḑêndŭ a poruncí: „Eŭ!
„Cutare din mila luĭ Dumneḑeŭ!

„Poruncescŭ acésta cu tăríă"!
Şi cum sciţĭ voĭ înşĭ cele-l-alte...
Eră încâtŭ e pentru boeríă
Grijile acestorŭ tocma nu-sŭ nalte!
Se mĕ bată Dumneḑeŭ décă
Ajunge totŭ lucru lorŭ o flécă!

„Bine ḑicĭ, Dumneḑeŭ sĕ te custe!
Gulimane! — strigă din mulţime

Gogulŭ — căcĭ nădragĭ largĭ, dar înguste
Socotelĭ maĭ tótă boerime
Are. — Iĭ cunoscŭ eŭ din rădĕcină:
Aşa sfînta Vinere mĕ ţină.

Tótă ḑiua cu ciubucu în gură
Pe divanŭ stîrvescŭ, ér câte odată
Totuşĭ a plesní în palme se îndură;
Şi a chiămá pe unŭ argatŭ séŭ argată:
„Bre, cióră, măĭ! — strigândŭ plinŭ de rânḑă —
„Spune, caiĭ la butcă sĕ prinḑă!

Se scólă apoĭ Bălăbanŭ, ér' Bobulŭ vĕḑêndu-lŭ că trage şi elŭ la domníă i ḑice:

Atuncĭ Bobulŭ a se rĕbdá nu póte
Şi ḑice: Dĕ ţi-ar' hi mintea lungă
Bălăbane ca căciula; póte
Că ar' nimerí sfatulŭ tĕŭ sĕ ajungă
A ne îndupleca într'aceeaşĭ parte
Unde vreĭ sĕ ne ducĭ pĕ departe.

Dar n'amŭ mâncatŭ încă steregóiă,
Nicĭ mătrăgună, sĕ nu simţimŭ
Când ar' vra cineva sĕ ne despóie!
Şi pĕntru ce sĕ ne grăbimŭ?
Aşa dĕ tare? într'unŭ lucru, care
Poftesce maĭ multă jădĕcare.

Aŭ dór ca sĕ te punemŭ pĕ tine
Vodă, séŭ dór Banŭ, séŭ cevaşĭ altă?
Şi Ţiganiĭ ţie sĕ-se închine?
Er' tu la dênşiĭ cu sprincénă naltă
Căutândŭ în jos sĕ scuipĭ dĕparte
Uitându-ţĭ dĕ opincele sparte?

Dar nu! Dumneḑeŭ sĕ mĕ feréscă!
Maĭ bine hăluĭ maĭ rĕŭ Munteanŭ
Voiŭ sĕ mĕ închinŭ, şi sĕ-mĭ poruncéscă,
Dĕcâtŭ căldărariuluĭ Bălăbanŭ!
Incă Bobulŭ vorba nu sfîrşisĕ,
Când Ciormoiŭ seulându-se aşa ḑisĕ:

Dar én maĭ muşcă-ţĭ ha limbă, o Bóbe!
Nu te acăţá dĕ ómenĭ dĕ omenía;
Gândescĭ tu că aicĭ făurimŭ la scóbe?
Saŭ ceva dintru a ta meşteríă?
Mişelŭ ce eştĭ! — dĕ ţi-aĭ ţinea gura
Şi ţi-aĭ spălá dĕ pĕ faţă sgura.

„Dar tu cine eştĭ? — mănioşŭ strigă
Burda fierariu, cu piĭca mare —
Adică rîde Ciormoiŭ dĕ opincă,
Cum rîde căzanu dĕ căldare;
Saŭ şi cum draculŭ dĕ porumbele,
Fiindŭ elŭ maĭ negru dĕcâtŭ ele!

Dracu maĭ vĕḑù ciurariŭ cuminte
Şi vedeţĭ-lŭ cum sĕ născocóră
Ca când ar' îmbucá totŭ plăcinte,
Şi ar' screme totŭ aurŭ şi comóră.
Er' Tandalerŭ, cuĭ o vecíă
Părea că ascéptă pân' la Domnía,

Neputêndŭ atâta rĕbdá vreme,
Turburatŭ strigă, şi cu rĕstire:
Dar nicĭ o-dată nu vĕ veţĭ teme
Voĭ ómenĭ fără dĕ socotire
Dĕ voevoḑiĭ voştri încalete?
Blătărândŭ ca nişte mueri bete?

Dăcĭ écă vĕ ḑicŭ ha maĭ dĕ pĕ urmă:
Aşa sĕ tăceţĭ ca pesciĭ în apă;

Că décă oiŭ simţí că mĕ curmă
Cineva în vorbitŭ, şi unŭ cuvêntŭ scapă
Din gura luĭ ha nĕrušinată ;
Ţeŭ ! că îĭ voiŭ rumpe fălcile îndata.

Neşte mişeĭ făcătorĭ dĕ ciure
Lăeţĭ şi mâncătorĭ dĕ mortăciune,
Incă şi pĕ hĕĭ cinstiţĭ sĕ înjure ?...
Asceptaţĭ numa..... că acuşĭ voiŭ pune
Eŭ căpăstru şi zăbale în gură
Şi-ţĭ jucá a urşilorŭ jucătură.

„Dar cine îţĭ dede a ha putere“
— Unŭ glasŭ sĕ ridică din grămadă —
„Sĕ ne batjocurescĭ o Tandalere ?
— Acestŭ erá iubitoriŭ de sfadă
Sfârculŭ —„ încă n'aŭ sositŭ clipita
— Adause — „ca sĕ ne împarţĭ tu pita !

De-acì încolo începe o cumplită păruélă între Ţiganĭ, şi poetulŭ încheiă :

— Destulŭ, că grea perire
Ţiua acésta aduse în ţigăníă ;
Şi toţĭ Ţiganiĭ încă într'acea séră
Merseră care încotro la ţară.

Acesta este pe scurtŭ cuprinsulŭ celorŭ dóue-spre-ţece cânturĭ, din carĭ se compune poema. Afară de cele resumate pân'aicĭ se maĭ află încă unŭ episodŭ, care se împletesce prin poemă şi aĭ căruĭ eroĭ suntŭ Becĭcherecŭ numitŭ şi Iştocŭ, nemeşŭ ungurescŭ, ţiganŭ şi elŭ de origine, şi scutariulŭ seŭ Haicu. Becĭcherecŭ plecase în lume sĕ-şĭ caute pe iubita sa Anghelina, pe care, ţicea

elŭ, că i-aŭ furat'o smeii. Rătĕcescŭ eĭ câtŭ rătĕcescŭ, păţescŭ diverse aventurĭ, în urmă daŭ şi eĭ de tabăra ţigănéscă în codrulŭ fărmecatŭ ; eĭ credea înse că aicĭ suntŭ în China, în ţéra luĭ Porŭ-împĕratŭ. Aicĭ Becĭcherecŭ aude o vóce dintr'unŭ fagŭ, care ḑice :

In zedarŭ te baţĭ draguţŭ Istóce
Că Anghelina ta maĭ multŭ nu vie,
Ce s'află într'a morţiĭ împĕrăţía.

Astŭ-feliŭ Becĭcherecŭ se întórce acasă.

III.

După-ce amŭ vĕdutŭ cuprinsulŭ poemeĭ, sĕ întrămŭ în o analisă maĭ amĕnuntă. Atâtŭ din prefaţa ce-o face autorulŭ la poemă, câtŭ şi din poemă însăşĭ vedemŭ, că elŭ nu s'a apucatŭ de lucru, decâtŭ după o lungă pregătire. Elŭ a studiatŭ operele cele maĭ însemnate nu numaĭ ale epopeiĭ comice vechĭ şi nóue, dar şi ale celeĭ eroice. Din cele dintâiŭ cunósce *Bătaia bróscelorŭ cu şóreciĭ* atribuită luĭ Omerŭ, *La sechia rapita* de Tassoni, *La pulcelle d'Orléans* a luĭ Voltaire ; din cele eroice *Iliada*, *Odiseia*, *Eneida*, *Gerusalemme liberata*, *Orlando Furioso* şi altele, şi le cunósce nu numaĭ ca unŭ cetitoriŭ de plăcere, ci şi le-a asimilatŭ, le-a consumatŭ.

Pregătirile luĭ de limbă, studiarea deprinderilorŭ, datinelorŭ, caracteruluĭ, şi peste totŭ a vieţiĭ elementuluĭ şi stăreĭ sociale, din care poetulŭ 'şĭ iă personagiele sale, şi despre carĭ vomŭ vorbí la loculŭ seŭ, resultă aprópe din fiăcare strofă. Trebue prin urmare sĕ recunóscemŭ dela ince-

putŭ, că poetulŭ, din punctulŭ-de-vedere alŭ pregătireĭ, alŭ studiuluĭ artisticŭ, s'a pusŭ la înălţimea chiămăreĭ sale. Singurulŭ poetŭ care, în epoca nóstră de renascere, 'lŭ vedemŭ lucrândŭ în tăcere, necunoscutŭ, dar seriosŭ şi cu o pregătire artistică, este uitatulŭ poetŭ alŭ Ţiganiadeĭ. Poema luĭ este şi cea maĭ voluminósă şi singură artistică din acéstă epocă, în scurtŭ singura poemă de adevĕrată valóre din epoca renascerii nóstre. Suntŭ 17 anĭ de când unŭ scriitoriŭ germanŭ în o scriere asupra literatureĭ Rheto-Romanilorŭ scriá următórele: „Literatura daco-română nu póte sĕ arate o poemă care, după valórea séŭ mărimea esterióră, sĕ-se pótă asemĕná cu poema epică a luĭ Travers séŭ a luĭ Giœrin Wietzel.“ [1]) Décă poema luĭ Deleanŭ s'ar' fi tipăritŭ maĭ de multŭ, sigurŭ scăpamŭ de acéstă observare despreţuitóre.

A nimeritŭ poetulŭ alegerea subiectuluĭ? Şi aicĭ poetulŭ s'a arătatŭ măestru. Subiectulŭ luĭ nu este imaginarŭ, ca de esemplu epopeile de animale: *Bróscele cu şóreciĭ* la Grecĭ, *Animali parlanti* de Casti la Italienĭ, *Vulpoiulŭ* la Francesĭ şi Germanĭ ş. a., din contră elŭ este luatŭ din viéţa omenéscă, ér', în câtŭ pentru Românĭ, l'a luatŭ poetulŭ togmaĭ de-acolo de unde 'şĭ iă şi poporulŭ cu preferinţă subiectele sale comice

(1) Dr. Fr. Rausch, Geschichte der Literatur des Rhäto-Romanischen Volkes, Frankfurt a. M. 1870 p. 156. Poema luĭ Travers pórtă titlulŭ *La chanzun dalla Guerra dalg chiasté d'Müsch*: Cânteculŭ lupteĭ dela Castelulŭ Miuşŭ; cuprinde 704 versurĭ scrisă la a. 1527 şi aflată la 1865. Gioerin (+1650) a scrisŭ *poema resboiuluĭ Veltlinŭ*, în 1106 versurĭ. Amĕndóue şi maĭ alesŭ cea din urmă, ca poesíă, de puţină valóre, însemnate înse ca monumente literare ale limbeĭ reto-romane.

în poveşti, anecdote, satire, adecă din viéţa Ţiganilorŭ, calulŭ de bătaiă alŭ Românuluĭ, când elŭ voesce sĕ-şĭ facă hazŭ. Dela Ţiganulŭ celŭ ce ḑicea cătră o cióră: „Eŭ sciŭ cum te chiamă pe tine, dar mĕ păcălescŭ pe mine“, până la celŭ cu *anafora mişcotă*, Românulŭ naibeĭ nu slăbesce pe bietulŭ Ţiganŭ din muşcăturĭ. Ce subiectŭ póte fi maĭ nimeritŭ pentru o poemă eroică-comică, că togmaĭ acela, care prin tradiţiune şi prin viéţă, este cunoscutŭ ca atare, — *inimosŭ şi fricosŭ* este epitetulŭ constantŭ alŭ Ţiganuluĭ, maĭ adaoge şi cunoscuta ţănţoşiă ţigănéscă, şi aĭ toţŭ ce-ţĭ trebue pentru hora umoruluĭ. Deleanŭ a înţelesŭ, nu se póte maĭ bine, tóte acestea, când şi-a luatŭ Ţiganiĭ de subiectŭ alŭ umoruluĭ seŭ. Situaţiunĭ, moravurĭ, nuanţe séŭ umbririĭ de limbă chiar, tóte acestea le póte tăiá óre-cum din viŭ, elŭ trebue numaĭ, pe lângă talentulŭ naturalŭ, sĕ adaoge cunoscinţa, arta. În scurtŭ subiectulŭ este nu numaĭ comicŭ, dar în adevĕrŭ comicŭ-eroicŭ. Dreptŭ-aceea subiectulŭ este totŭ-odată şi naţionalŭ, în câtŭ adecă elŭ este luatŭ din împregiurările ţereĭ nóstre. Er' în câtŭ despre originalitate, nicĭ nu maĭ încape vorbă şi ni se pare, că cu dreptŭ cuvêntŭ ḑice poetulŭ, că o asemenea materiă şi în acéstă formă nu se află tratată în nicĭ o literatură. Încâtŭ pentru înţelesulŭ de fondŭ, poetulŭ ne spune în prefaţă, că poema „este plină de critică“ şi că „acésta-ĭ numaĭ o alegoriă, şi prin Ţiganĭ se înţelegŭ şi alţiĭ, cariĭ togmaĭ aşa aŭ făcutŭ şi facŭ togmaĭ ca Ţiganiĭ de atuncea“. Poetulŭ cunósce deplinŭ viéţa Ţiganilorŭ precum şi a nemeşilorŭ ungu-

rescĭ, pe carĭ asemenea i sfăşiă cu satira sa. Este de observatŭ înse, că episodulŭ luĭ Becĭcherecu şi alŭ luĭ Haicu s'a tăiatŭ după Don-Chişotŭ alŭ luĭ Cervante; Haicu, frătuţulŭ, este Sancho Panza. Desvoltarea înse este originală, tóte împregiurările suntŭ óre-cum carne viiă din trupulŭ aceleĭ clase de cavalerĭ Róde-scórţă şi Frige-linte, din acea boeriă ungurésca înfumurată, calică şi ignorantă, care, privilegiată şi astădĭ, 'şĭ vinde sufragiulŭ seŭ în alegerĭ pe câteva înghiţiturĭ de vinarsŭ. Deleanŭ, care o cunoscea până în mĕduă, i-a făcutŭ şi eĭ portretulŭ în Ţiganiada sa, şi nicĭ nu-ĭ putea aflá locŭ maĭ bunŭ, maĭ demnŭ decâtŭ între Ţiganĭ. Se pare, că poetulŭ sub cele dóue personagie, Becĭcherecŭ şi Haicŭ, are în vedere anumite persóne depe timpulŭ seŭ.

Talentulŭ poetuluĭ se cunósce nu numaĭ din alegerea fericită a subiectuluĭ, dar' maĭ multŭ încă din aşedarea şi desvoltarea luĭ. Elŭ domină deplinŭ, ca şi unŭ mare generalŭ mişcările ósteĭ sale, tóte evoluţiunile ce se desfaşură în dóue-spre-ḑece cânturĭ. Ceea-ce înalţă şi maĭ multŭ acéstă calitate a poetuluĭ este desvoltarea paralelă şi măéstra împletire a dóue acţiunĭ în fondŭ deosebite, şi anume tabăra Ţiganilorŭ şi aventurile luĭ Becĭcherecŭ, carĭ se începŭ în cântulŭ alŭ doilea şi se termină numaĭ în cântulŭ alŭ unŭ-spre-ḑecelea. Este cunoscutŭ, că acestŭ modŭ de împletire a evoluţiunilorŭ din o mare mişcare generală este celŭ maĭ atrăgătoriŭ şi totŭ-odată maĭ greŭ. Elŭ a fostŭ aplicatŭ cu celŭ maĭ mare succesŭ de Ariosto în *Orlando furioso.* Prin acéstă măéstră împletire a acţiuneĭ Deleanŭ a întrodusŭ o

fericită preschimbare de colorĭ, de perspective și de ideĭ, care, în lunga acțiune a totuluĭ, desfetéză, recreéză pe cetitoriŭ și-lŭ face chiar sĕ aștepte cu nerăbdare reînceperea narațiuneĭ ce poetulŭ a întrerupt'o cu măestría, împletindŭ altă acțiune numaĭ puținŭ atrăgătóre. Pentru aceea cetitoriulŭ este mênatŭ de-o putere neînvinsă din strofă în strofă, din cântŭ în cântŭ.

Tóte aceste marĭ însușirĭ înse nu și-arŭ atinge ținta, când poetulŭ nu ar' maĭ posedé, ca fondŭ, forță comică și avuțiă de ideĭ; cea dintâiŭ neapĕrată pentru caracterulŭ specialŭ alŭ poemeĭ, a dóua pentru a împlé cu materialŭ prețiosŭ și variatŭ volumulŭ destulŭ de mare alŭ opereĭ. Încâtŭ se atinge de forța comică, Deleanŭ este nu numaĭ celŭ maĭ puternicŭ, ba chiar uniculŭ în literatura nóstră, dar totŭ-odată celŭ maĭ credinciosŭ și originalŭ representantŭ alŭ Românuluĭ glumețŭ și mușcătoriŭ. Umorulŭ luĭ nu este ceva imitatŭ, importatŭ, palidŭ, nefirescŭ, ci, precum subiectulŭ, și umorulŭ și satira luĭ suntŭ florĭ séŭ, décă voițĭ, urdicĭ cu mirosulŭ, cu colórea, cu spiniĭ și cu veninulŭ născutŭ, crescutŭ în pâmêntulŭ și sub sórele nostru. Acéstă *pămêntenía*, fiămĭ permisŭ a formá acestŭ cuvêntŭ noŭ, căcĭ cuvêntulŭ originalitate nu esprimă de-ajunsŭ ce voiŭ sĕ dicŭ, acéstă pămêntenía, dicŭ, resare și maĭ puternicŭ, când se încércă omulŭ sĕ traducă opera în o altă limbă, căcĭ este cu neputință a se strămutá, a se vĕrsá acéstă pămêntenía în vasulŭ uneĭ alte limbĭ, fără sĕ pălésca umorulŭ și sĕ-se apătoșeze veninulŭ satireĭ. Acéstă însușire, cum vomŭ vedé, s'a întăritŭ și s'a maĭ înălțatŭ

încă și prin limbă. Avuția ideilorŭ a făcutŭ, ca pe poetŭ sĕ nu-lŭ vedemŭ repetându-se. Elŭ în nicĭ o situațiune nu se încurcă, nu se îngaimă, nu trece peste ea ca sĕ-se plătéscă óre-cum de cetitoriŭ, din contră 'ți lasă impresiunea, că n'a voitŭ sĕ-ți spună totulŭ, ți-a reținutŭ unele ca se ți-le spună la o altă ocasiune, décă i va maĭ vení.

Ceea-ce caracterisézā pe Deleanŭ ca poetŭ, este că elŭ celŭ dintâiŭ a înțelesŭ marea însemnătate a mitologíeĭ și tradițiunilorŭ nóstre naționale pentru poesía română. Acésta 'lŭ înalță cu atâtŭ maĭ multŭ, căcĭ pe acelŭ timpŭ, pe la începutulŭ acestuĭ secolŭ, nu numaĭ la noĭ, dar nicĭ la popórele culte nu se deșteptase încă acestă atențiune pentru tradițiunile populare. Pentru-aceea 'lŭ vedemŭ pe Deleanŭ folosindu-se adese-orĭ în poema sa de aceste tradițiunĭ. Dar într'adevĕrŭ elŭ nu sciŭ sĕ le introducă ca elementŭ activŭ, ci elŭ face numaĭ amintirĭ de ele icĭ-colea. Și atâta înse este multŭ pentru acele timpurĭ.

În câtŭ pentru caractere și moravurĭ, în a cărorŭ desvĕlire se arată adevĕrata putere a unuĭ poetŭ, după-ce poetulŭ nostru și-a luatŭ unŭ subiectŭ pămênteanŭ, din viéța țereĭ sale, după ce caracterele și moravurile desfășurate în poemă esistaŭ nu numaĭ pe timpulŭ poetuluĭ, dar esistă și astădĭ sub ochiĭ noștri, ni s'ar' pĕré la ântâia vedere, că poetulŭ în asemenea împregiurărĭ n'a avutŭ sĕ întimpine nicĭ o greutate, fiindŭ-că caracterele și moravurile esistândŭ deja, nu avea elŭ sĕ le creeze. Judecândŭ înse maĭ adâncŭ cestiunea, togmaĭ acésta este

situaţiunea cea maĭ periculósă pentru poetŭ — faţă cu publiculŭ. Avêndŭ şi publiculŭ însuşĭ sub ochiĭ seĭ caracterele şi moravurile ce le representă poetulŭ, cum suntŭ în opera luĭ Deleanŭ Ţiganiĭ şi nemeşiĭ, cetitoriulŭ póte judecá numaĭ decâtŭ elŭ prin sine, décă poetulŭ a observatŭ şi a copiatŭ bine natura, pe când în opere carĭ representă caractere din timpurĭ istorice şi chiar dela popóre străine, numaĭ unŭ omŭ instruitŭ, specialistŭ, şi încă cu unŭ gustŭ finŭ şi pĕtrundere ageră, póte sĕ observe neadevĕrulŭ, sĕ descopere falsificarea istorică şi chiar a natureĭ, căcĭ în asemenea opere, amêndóue acestea se confundă între sine, chiar încércă sĕ-se scuze unele cu altele, şi trebue adâncĭ cunosciinţe şi multă pĕtrundere, ca sĕ le afli şi sĕ-le deosebescĭ. Acésta s'a întêmplatŭ la noĭ cu greşita apreţiare a „Fântâneĭ Blandusieĭ", neadevĕrată şi cu totulŭ falsă ca istoriă şi natură, cu tóte acestea prea-mărită la începutŭ din lipsa de cunoscinţă şi de gustŭ. Dreptŭ-aceea esistenţa viiă a caracterelorŭ şi a moravurilorŭ este pentru Deleanŭ, faţă cu publiculŭ chiar celŭ de aḑĭ, o adevĕrată Scilă. Pe lângă Scila înse maĭ are totŭ aicĭ şi o Caribdă. Elŭ trebuiá sĕ copieze natura ce-o avea viiă înaintea ochilorŭ seĭ. Şi ce este maĭ greŭ, şi totŭ-odată idealulŭ arteĭ, decâtŭ copiarea natureĭ?

Dreptŭ-aceea vedemŭ că pentru Deleanŭ, în locŭ de-a fi o uşurare esistenţa viiă a caracterelorŭ sale, din contră a fostŭ unŭ pericolŭ îndoitŭ. S'a periclicatŭ elŭ orĭ a triumfatŭ? Poetulŭ a triumfatŭ în modulŭ celŭ maĭ strălucitŭ. Celŭ ce cetesce Tabăra Ţiganilorŭ, chiar' de

nu ar' cunósce pe Ţiganĭ, elŭ dela începutŭ va simţí că se află, nu între umbrele, între figurile învĕlite în céţă ale fantasíeĭ unuĭ poetŭ, ci între ómenĭ, în adevĕrŭ curioşĭ, dar din carne şi óse ca toţĭ ómenii; va simţí, că viéţa, ideile, vorba şi mişcările lorŭ, în fine totŭ ce face viéţa, este aşa fiindŭ-că esistă, fiind-că suntŭ nisce fiinţe reale ce aşa şi-aŭ format'o şi aşa trăescŭ, şi poetulŭ fericitŭ le-a reflectatŭ întogmaĭ prin prisma geniuluĭ seŭ, nicĭ n'a adaosŭ, nicĭ n'a lăsatŭ nimicŭ. Unŭ străinŭ care ar' fi studiatŭ Ţiganiada, fără sĕ fiă vĕdutŭ vre-o dată vre-unŭ Ţiganŭ, şi apoĭ sĕ-lŭ ducĭ într'o laiă de Ţiganĭ fără sĕ scie elŭ cine suntŭ, numaĭ decâtŭ 'ţĭ-va spune: acésta este lumea care am cetit'o în Ţiganiadă! — Acesta este adevĕratulŭ geniŭ! Pe câtŭ poetulŭ s'a aflatŭ în cea maĭ grea situaţiune, pe atâtŭ posiţiunea nóstră, ca apreţiatorĭ, din punctŭ-de-vedere de a puté convinge, este maĭ uşóră, căcĭ ceea-ce ḑicemŭ noĭ despre succesulŭ strălucitŭ în depingerea caracterelorŭ şi a moravurilorŭ, póte sĕ verifice prin sine însuşĭ cetitóriulŭ chiar celŭ maĭ puţinŭ instruitŭ, asemĕnându-le cu caracterele şi moravurile viĭ ce le cunósce şi le vede în tótă ḑiua cu ochiĭ seĭ.

Chiar numaĭ din pasagiele reproduse în capitolulŭ I, se póte orĭ-cine convinge despre adevĕrulŭ celorŭ de sus. Noĭ vomŭ maĭ însemná încă unele părţi şi caractere ce se ridică maĭ multŭ pintre cele-l-alte. În cântulŭ ântâiŭ este admirabilŭ catalogulŭ óstei ţigănescĭ (strofele 43—67), cetitoriulŭ pare că-ĭ vede în faptă. Ne pare reŭ, că spaţiulŭ nu ne permite sĕ-lŭ reproducemŭ

întregŭ. După-ce poetulŭ învócă musa sĕ-ĭ dee peptŭ de aramă și glasŭ de taurŭ, ca sĕ pótă cântá cetele viteze „din dalba ţigăníă“, ne spune că ântâiŭ apare céta ciurarilorŭ cu Voivódulŭ Gulimanŭ în frunte, care

De nu-lŭ va prăpădí vre-o întêmplare
Nu va bate elŭ în zedarŭ lela
Nicĭ va zăcea prăvălitŭ pe spate
Neavêndŭ elŭ dóră în traistă bucate.

Urméză apoĭ Parpangelŭ, care se trage din craiulŭ Zandadelŭ, și erá celŭ maĭ bunŭ cântăreţŭ din gură și din lăută, cu céta luĭ de zlătarĭ de inele și de ţinte, din care o parte

In pelcuţa góla, golişóră
Și scripindŭ de négră ca și o cióră.

Er' alţiĭ

Cu pĕru îmburzitŭ, barbe spêrlite.
Haine avea lungĭ, scurte și învréstate
Uniĭ fără mânecĭ, alţiĭ rupte 'n spate.

A treia cétă, sub Voivodulŭ Bălăbanŭ, erá a căldărarilorŭ

Toţĭ căciulaţĭ cu barbe afumate...
Taiă arama ca nisce șindile
Și rabdă fóme câte treĭ ḑile.

A patra cétă erá a ferarilorŭ

Purtá eĭ cu sine de vêndare
Secerĭ, cuţite, fórfece, zale,
Și nu le lipsiá numa parale.

Veniá apoĭ lingurariĭ în frunte cu Neagulŭ

—celŭ maĭ bunŭ meşterŭ de covate
De scafe, căuce, lingurĭ, tăiere,
Răvare, hambare şi cuere.

Vinŭ apoĭ aurariĭ în frunte cu Tandalerŭ inimosulŭ, care

Frică nu cunósce nicĭ spaimă,
Că ar' âmblá cu draculŭ, pisma-lŭ defaimă.

Er' apoĭ

Pe urmă în stolurĭ gróse neaşeţate
Mergea Lăeţiĭ, Goleţiĭ dróiá
Ca nisce păzitorĭ de bucate
Intr'armaţĭ cu măciuce şi maie,
Muerile cu pruncii micĭ în spate
Uniĭ de totŭ golĭ, alţiĭ pe jumatate

Corcodelŭ pe dênşiĭ avea poruncă
Să-ĭ povăţuéscă în rênduiélă,
Corcodelŭ! care cu boborĭ aruncă
Şi cu vrăjiturĭ ómeniĭ înşélă:
Orĭ-cine ce fură elŭ scie,
Spuindu-ĭ dracu din respântiá.

Poetulŭ scie să pună cu măestriá pe fiă-care cétă, pe fiă-care căpitanŭ sigilulŭ vieţiĭ sale şi pe toţĭ împreună sigilulŭ vieţiĭ şi întregŭ moduluĭ de-a fi alŭ claseĭ de ómenĭ din care 'şĭ iă eroiĭ.

Dar' fiindŭ-că Ţiganiĭ pe drumŭ remâneaŭ totŭ îndereptŭ pe lângă carĕle cu merinde, şi se certaŭ, Drăghiciŭ bĕtrânulŭ se supĕră şi mênă pe heroldulŭ Ciurilă sĕ chiame pe bĕtrânĭ la sfatŭ, ér' Ciurilă strigă prin óste:

Totŭ omulŭ s'auḑă şi sĕ scie
Că moşulŭ Drăghiciŭ sĕ strigŭ mĕ mênă,
Ca totŭ insulŭ la cortulŭ luĭ sĕ vie
Ceĭ cari-sŭ de vêrstă maĭ bĕtrână.
Că multe are elŭ sĕ vĕ ḑică
Dar' veniţĭ curêndŭ, hătulŭ în tică.

Este de-ajunsŭ sĕ-lŭ auḑĭ vorbindŭ, fără sĕ-lŭ veḑĭ, ca sĕ sciĭ, că este Ţiganŭ leitŭ. Poetulŭ este în adevĕrŭ admirabilŭ în limbagiulŭ şi ideile, nu se póte maĭ nimerite, ce le pune în gura fiă-căruia, una din părţile esenţiale şi din cele maĭ grele totŭ-odată în depingerea caracterelorŭ şi a moravurilorŭ.

Când Ţepeşŭ pusese credinţa Ţiganilorŭ la încercare, şi-ĭ aflase că suntŭ trădătorĭ, necredincioşĭ, ordóná buciumarilorŭ sĕ buciume de bătaiă şi sĕ-se facă că şi când arŭ voĭ sĕ taie pe Ţiganĭ,

Ţiganiĭ înţelegândŭ aceste
Slăbiră la inimă de frică,
Cesta leşină fără de veste,
Cela amurte nu simte nimică,
Altu sĕ vaită în gura mare,
Er' altu plânge cu suspinare.

Maĭ toţĭ acum de sine 'şĭ uitase,
Numa Neicu firea 'şĭ ţine
(Adevĕratŭ) cu faţa gelósă;
Şi trăgândŭ adânce suspine,
Dar totŭ odată maĭ deschisĕ
Rostulŭ sĕŭ, şi cu nădejde ḑisĕ:

Dăh! nu vĕ lăcomiţĭ într'atâta
La ţigane suflete mişele,

Luați-ne averea tótă și pita,
Desbrăcați-ne pân' la cămeșe,
Numa ne lăsați dĕ mângâere
Viéță, copiĭ și muere.

Sciți bine că și la voĭ săraciĭ
Țiganĭ trăescŭ numa dên milă
Facândŭ slujbă, și plătindŭ haraciĭ;
Dar acésta fŭ pĕ noĭ ò silă:
Inse ertați-ne-acum d'odată,
Sĕ vĕ erte Maica prea-curată!

Și ce folosŭ dĕ acole vĕ este
Dacă ne luațĭ dulcea viéță.
Și a nóstre vorŭ remîné neveste,
Cu mititeĭ copilașĭ în brațĕ,
Noĭ omŭ murí (cu dreptulŭ) dar ele
Purtá-vorŭ după noĭ lungă jele.

Țepeșŭ certându-ì dice :

Voĭ mișeĭ și ómenĭ de nimică
Așa vĕ bateți voĭ pentru țéră,
Pentru acésta v'am datŭ eŭ bucate
Și vĕ hrănescŭ? cióre blestemate.

Er' Neicu :

Sĕ erte Măria Sa (elŭ disĕ),
Noĭ suntemŭ fără de nicĭ o vină
Că cine ar' fi socotitŭ sĕ ni sĕ
Têmple una ca ahésta, și sĕ vină
Pĕ noĭ Munteniĭ îmbrăcațĭ turcește,
Insuțĭ Măria Ta socotesce.

Inse dĕ amŭ fi priceputŭ noĭ: cum că
Nu sînteți Turcĭ: dóră și mórte

Se întémplă : că, dĕ voĭ nicĭ o prunică
Nu s'ar' fi temutŭ : — apoĭ ce sórte
Urmá între noĭ încă nu se scie,
Destulŭ ! — că s'alegea dĕ voinicíă.

Etă caracterulŭ ţigănescŭ depinsŭ în modŭ admirabilŭ.

Cu o altă ocasiune, când Ţiganiĭ ajunsese érăşĭ la strîmtóre, poetulŭ caracterisézā comediósa lorŭ confusiune într'unŭ modŭ minunatŭ numaĭ prin dóue versurĭ :

Căcĭ de fricā 'şĭ uitase de minte
Şi în locŭ de îndĕrĕptŭ mergea înainte.

In fine poetulŭ în orĭ-ce împregiurare pune pe Ţiganĭ, fiă tabâra întrégă, fiă câte unulŭ numaĭ, pe fiă-care 'lŭ depinge cu penelŭ de adevĕratŭ măestru.

Nu maĭ puţinŭ a reeşitŭ poetulŭ în caracterisarea luĭ Don-Chişotŭ alŭ seŭ numitŭ Becĭcherecŭ

Becĭcherecŭ se trăgea dintr'o viţă
— Despre strămoşiĭ luĭ ţigănéscă;
Dar' moşu-sĕŭ ajunsese în spiţă
De nemeşŭ, prin o carte Domnéscă :
Căcĭ mulţĭ anĭ cu lăuta şi ţâmbale
Desfĕtă Curtea Măríeĭ sale.

După-aceea dobândindŭ elŭ moşíă
Se ţinea românŭ — căcĭ ungurescе
Nu sciá — macar pe unguríă
Iĭ maĭ plăcea decâtŭ românesce;
Cum şi astădĭ Nemeşiĭ maĭ cu sémă
Totŭ pe unguríă tragŭ şi se chiamă.

Pentru acésta şi unŭ ungurescŭ nume
Fiuluĭ seŭ *Mişca* elŭ pusese,

Acestŭ Mişca apoĭ eşindŭ în lume,
Nu sciŭ în ce chipŭ aminte-şĭ aduse
Că ar' fi ţiganŭ de unde — se ḑice
Că aŭ întratŭ cu tată-seŭ în price:

Grăindu-ĭ! tată! mie 'mĭ pare
Că nu m'aĭ născutŭ tu, dar unŭ craiŭ,
Séŭ de bună sémă, unŭ Domnŭ mare,
Căcĭ nu simţŭ în mine spre mălaiŭ
Séŭ mămăligă, nicĭ o plăcere,
Şi gura mea totŭ plăcintă cere.

Hacĭmore! — Bĕtrânulŭ de altă parte
Ḑicea — bine că lumea nu scie,
Că aŭ fostŭ, cărpitoriŭ de ciure sparte
Moşu-tĕŭ!

Dar fiindŭ-că nu sciaŭ unguresce, Becĭcherecŭ învéţă pe fiulŭ seŭ, că viţa lorŭ se trage dela Radu-Negru.

Căcĭ aşa va crede fiă-care
Vĕḑêndu-ne nêgra familiă
Cumcă dênsa începutulŭ seŭ are
Dela Negru-Vodă.

Sabía luĭ Becĭcherecŭ se trăgea dela Han-Tatarŭ

Căcĭ Hanulŭ zetignitŭ la strimtórea
Jibetuluĭ de oştile ardelene,
Şi pierḑêndŭ acolo tótă flórea
Glótelorŭ sale; elŭ ca prin pene
Scăpă, lăsând sabia de jacŭ
Unuĭ nemeşŭ din Vaideĭ săracŭ.

Ḑela care tată-seŭ pe o pipă
De spumă, prin schimbŭ o căpătasĕ,

Er' sosindŭ acasă, în pripă
Sub streşină în podŭ o aruncasë,
Unde zăcea de mulţĭ anĭ încóce,
Vîrîtă între nesce polobóce.

De scutariŭ avea pe Haicu

Omŭ scunducelŭ de statŭ; inse tare
Şi fórte deşenţatŭ la cuvinte
Avea — încâtŭ de séma luĭ — şi minte.

In tóte acţiunile lorŭ se pórtă şi aceştia în deplină armoníă cu caracterulŭ ce li-lŭ împrimă poetulŭ dela începutŭ. Este inse adevĕratŭ, că aceste personagie nu se împunŭ atâtŭ de multŭ ca cele-l-alte din motivulŭ, că Becĭcherecŭ este deja unŭ caracterŭ socialŭ resuflatŭ, afară de-aceea elŭ póte fi înţelesŭ numaĭ dincolo de Carpaţĭ, unde a esistatŭ în tótă flórea luĭ până la 1848. Haicu, a voitŭ poetulŭ se represinte unŭ caracterŭ duplu, pe alŭ scutariuluĭ şi alŭ obagiuluĭ séŭ clăcaşuluĭ, nicĭ unulŭ inse nu l'ă pututŭ pune de-ajunsŭ în reliefŭ, şi cu deosebire partea din urmă a caracteruluĭ a remasŭ aprópe cu totulŭ întunecată.

Afară de ideile, situaţiunile şi descrierile pline de comicŭ şl umorŭ, poetulŭ depune în opera sa şi o sumă de ideĭ serióse. Maĭ fiă-care cântŭ 'lŭ începe cu reflecsiunĭ filosofice séŭ morale d. e. cântulŭ II:

Bine aŭ ḑisŭ odată nu sciŭ cine
Décă nu e minte, nicĭ capŭ sĕ fiă;
Căcĭ din mintea slabă pe capŭ vine
Totŭ reulŭ. — Fericitŭ care scie

A-şĭ procopsí mintea în cele bune
Şi a nu o învĕţá la gândurĭ nebune.

Mintea e ca céra molişóră,
Ce formă îĭ apeşĭ aceea rĕmâne
Şi éră-ţĭ e ca şi o pénă uşóră
Care anevoiă într'unŭ locŭ se ţine;
Măcar ce vêntucelŭ o răpesce
Şi apoĭ c'ne scie unde se trezesce.

In cântulŭ alŭ patrulea după-ce se plânge, că aḑĭ îngeriĭ nu maĭ coborŭ pe pămêntŭ ca în ḑilele bĕtrâne, ḑice:

Cu adevĕratŭ că altă pricină
Nu aflu, făr': că séŭ nicĭ o credinţă
Noĭ avemŭ acu, séŭ prea puţină,
Inse a bĕtrânilorŭ socotinţă,
Razimă pururea în lucrurĭ sfinte
Cerulŭ avêndŭ în sufletŭ şi 'n minte.

La începutulŭ cântuluĭ alŭ nouelea aflămŭ o puternică şi amară apostrofă la adresa Românilorŭ; după-ce elŭ deplânge decadinţa, aservirea şi moleşirea lorŭ, ḑice:

Ah! cine acu din aceste tóte
Ome ticălóse te va scóte?

Aŭ dóră cea móle de-acu juníă?
Ce nu aŭ învĕţatŭ altă nimică
Fâr a vêná după libovíă:
A măestrí, gâlcéva şi intrică;
A trândăví pe divanŭ cu lene
Şi a căscá gurile prin dughiene.

A se împodobí cu jingăşíă
Maĭ alésă decâtŭ o femeiă;

A-şĭ bagá în haine tótă avuţía;
Aceste suntŭ faptele holteie
Coconaşilorŭ de neamŭ şi de viţă
Din jupânĭ pân' la cea mare spiţă.

Aceştĭ numa ştiŭ între cocóne
Şi din gură a-şĭ lăudá hărnicía,
Er' la fruntea vre-uneĭ legióne
Unde împróşcă glónţele cu miiă,
Vaĭleo săraciĭ! cum le-ar' fi gréţă!
Cum le-ar' fugí sângele din faţă.

Unŭ coifŭ în capŭ, o sabiă în mână,
Unŭ pieptŭ neînvinsŭ, unŭ scutŭ în stânga;
Inimă şi vêrtute română,
Aceste numa potŭ să frângă
Lanţulŭ şerbieĭ tale cumplite
Popóre, alŭ meŭ, de totŭ ovilite!

Până nu va fi cea maĭ întâiă
Coconilorŭ îndeletnicire
A d'armelorŭ naltă măestríă;
De patriă fierbinte iubire:
Nu veĭ puté tu să'ţĭ viĭ la tine,
Să gustezĭ slobozía şi bine.

La începutulŭ c. XI arată cum trebue să fiă omulŭ statornicŭ şi cu virtute. Intre descrierĭ vomŭ însemná: Fărmecătórea (c. IV, 23—31), frumuseţa copileĭ ţerance (c. V. 28, 29), nóptea sinistră (c. VIII 1—4), gustulŭ Sataneĭ când vede venindŭ la iadŭ prelaţĭ, călugărĭ pântecoşĭ şi boerĭ carĭ „totŭ sânge aŭ beutŭ" (c. VIII 67—68), primulŭ amorŭ şi seducţiunea (c. X 5—12), bătaia între călugărĭ în mănăstire pentru o frumósă fetişóră,

care nu erá decâtŭ Satana prefăcutŭ (c. XI 26—45).

Aflămŭ une-orĭ în poemă ḑicerĭ cristalisate cu măestríă în proverbe d. e:

Osteĭ vrâjmașe în fugă pornite
Trebue a gătí podurĭ aurite!

— Noroculŭ bunŭ nu șade în ungheţŭ
Ci pribeagŭ âmblă și călăreţŭ.

— Nu e vrednicŭ unŭ bărbatŭ sĕ-se chiăme
Care în nevoĭ se vaetă și geme.

Dar câtŭ trăescĭ de barbă căruntă
S'asculţĭ și de ceĭ copţĭ la minte
Ca și de nunu mare la nuntă:
Căcĭ ḑicătórea vechiă nu minte;
Cu fată tênĕră te logodesce
Er' de sfatulŭ tênĕrŭ te feresce.

Adecă rîde Ciormoiŭ de opincă
Cum rîde căzanu de căldare.

Se nu creḑĭ la macar ce arătare
Că nu din tótă pânea prescură
Nicĭ din totŭ lemnulŭ se face cruce.

IV.

Nu putemŭ încheiá acestŭ studiŭ fără a vorbí și despre technica și limba poemeĭ. Poetulŭ, cum s'a pututŭ vedé din citaţiunile de pân'aicĭ, și-a scrisŭ opera în strofe de șese versurĭ, cele dintâiŭ patru cu rima împletită alternatŭ, cele din urmă dóue cu rimă împărechiată. Versulŭ este endecasilabulŭ italianŭ, pentru greutatea luĭ

înse în limba română, nu totŭ-de-una rigorosŭ, căcĭ variéză între 10—12 silabe. Strofa, ca totŭ, este bine închiăgată, rima, afară de fórte puţine casurĭ, este rigorósă, plină şi avută ; acésta i servesce cu atâtŭ spre maĭ mare laudă poetuluĭ, căcĭ elŭ şi-a îngreuiatŭ nespusŭ de multŭ sarcina, aplicândŭ aprópe esclusivŭ rima femenină. Din punctulŭ-de-vedere alŭ avuţieĭ rimeĭ, maĭ alesŭ în restrîngerea şi rigorositatea ce şi-a împus'o, poetulŭ Ţiganiadeĭ este în generalŭ cu multŭ superiorŭ poeţilorŭ din epoca ulterióră, atâtŭ de săracĭ în rimă. Acésta înalţă pe Deleanŭ cu atâtŭ maĭ multŭ, căcĭ, pe când scriá elŭ, poesiă literară la noĭ nu esistá decâtŭ în psaltirea luĭ Dositeiŭ şi în câte-va poesióre ale luĭ Ienăchiţă Văcărescu, celŭ puţinŭ atâta putea cunósce pe atuncĭ poetulŭ nostru. Vomŭ vedé înse îndată, care este causa acesteĭ avuţiĭ a luĭ Deleanŭ.

Décă vomŭ judecá versulŭ luĭ Deleanŭ, ca ritmŭ şi armoniă, după gustulŭ şi urechia nóstră moleşită de aḑĭ, fără îndoiélă că-lŭ vomŭ aflá adeseorĭ aspru, acésta înse provine ântâiŭ, căcĭ versulŭ este străinŭ şi nŭ togmaĭ acomodatŭ geniuluĭ limbeĭ române, încâtŭ elŭ chiar şi aḑĭ, când limba a devenitŭ atâtŭ de flecsibilŭ şi lunecósă, apare totuşĭ aspru ; a dóua, căcĭ limba pe atuncĭ nu ajunsese la luciéla şi vênjoşía de aḑĭ. Acésta nu s'a întêmplatŭ numaĭ la noĭ. Versulŭ luĭ Dante în Divina Commedia este nespusŭ de aspru faţă cu alŭ luĭ Ariosto şi Tasso ; este unŭ versŭ tăiatŭ din granitŭ faţă cu nisce versurĭ împletite din florĭ. Cu tótea acstea, capŭ-d'opera luĭ Dante îmbrăcată în versulŭ luĭ Tasso, şi maĭ

vêrtosŭ în alŭ luĭ Ariosto, ar' fi adĭ totŭ-atâtŭ de puţinŭ Divina Commedia, cum poema luĭ Deleanŭ, îmbrăcată în versulŭ nostru luciŭ şi rece de acum, nu ar maĭ puté fi Ţiganiada de adĭ, verde, vigorósă, plină de viéţă şi de spiritŭ; din contră ar' fi o fiinţă anemică, palidă, străvedía, blândă şi melancolică. Poetulŭ nostru, fără anume întenţiune, ci numaĭ silitŭ de starea lucrurilorŭ de-atuncĭ, şi-a alesŭ, după părerea nóstră, unŭ versŭ fórte nimeritŭ pentru subiectulŭ şi spiritulŭ opereĭ sale. Endecasilabulŭ italianŭ în limba nóstră are o înfăţişare simplă, nemăestrită, în deplină unire cu subiectulŭ luatŭ din o viéţă asemenea simplă, şi aspră chiar. Dealmintrea înse nu trebue sĕ uitămŭ, că endecasilabulŭ italianŭ, aşa cum l'a aplicatŭ poetulŭ variândŭ între 10—12 silabe, l'a apropiatŭ fără sĕ fi voitŭ elŭ de unŭ versŭ alŭ nostru popularŭ întrebuinţatŭ cu variaţiunĭ în oraţiunile nóstre de nuntă. Prin simplitatea şi asprimea versuluĭ poetulŭ a pututŭ concretisá orĭ sensibilisá perfectŭ caracterulŭ simplŭ, aspru, necultŭ, chiar selbăticosŭ alŭ personagielorŭ sale, atâtŭ când elŭ desvóltă acţiunile lorŭ, dar' maĭ vêrtosŭ când aceste personagie vorbescŭ ele înseşĭ. Intrebămŭ ce impresiune palidă chiar ridiculă, ca neverosimilă, ne-arŭ face eroiĭ ţigănescĭ Gulimanŭ, Tandalerŭ, Parpangelŭ şi alţiĭ, când eĭ arŭ vorbí, s'arŭ certá s'arŭ înjurá într'unŭ versŭ ticluitŭ, dulce, lunecătoriŭ? Nu arŭ fi eĭ atuncĭ numaĭ nisce păpuşĭ din dosulŭ cărora amŭ audí pe poetŭ cadenţându-şĭ versurile?

Nu maĭ puţinŭ însemnată este Ţiganiada ca limbă. Poetulŭ cunósce adâncŭ atâtŭ limba cărţilorŭ vechĭ, câtŭ

și graiulŭ viŭ din tóte provinciele române, și în specialŭ și chipulŭ de a vorbí alŭ Țiganilorŭ, care elŭ a sciutŭ sĕ-lŭ aplice cu nespusŭ efectŭ în vorbirile și certele lorŭ, împrimândŭ prin acésta poemeĭ sale și caracterelorŭ din ea unŭ coloritŭ atâtŭ de viŭ, o verdéță atâtŭ de firéscă, încâtŭ cetitoriulŭ numaĭ decâtŭ se simte, nu între figurĭ, nu între păpușĭ, nu între umbrele fluturătóre ale fantasieĭ, ci între ómenĭ viĭ. Avuția limbeĭ a adusŭ cu sine varietatea rimeĭ și a espresiunilorŭ. Dintre archaismĭ poetulŭ aplicŭ puținĭ, ca întortŭ, vince, vêntă, sâncelosŭ, și încă vre-o câți-va, cu atâtŭ înse este mai avutŭ în proprie formațiunĭ : sufleția — putere sufletéscă, tineriă, răpedíă, pășită, ochiturĭ, nălția, golățime, vênderíă-tradare ; crâmpițatŭ, iubețŭ, trupinosŭ ; dinesce, boiesce ; înfomá, înfugá, împumná — a luá de peptŭ, stêrvescŭ — când dice despre boerime :

Tótă diua cu ciu ucu în gură
Pe divanŭ stêrvescŭ —

O espresiune nu se póte maĭ colorată și maĭ energică. Cuvinte dialectice întrebuințéză maĭ alesŭ din sudulŭ Transilvanieĭ (Orĕstíă-Deva-Hațegŭ) unde s'a născutŭ și poetulŭ, la Cigmĕŭ lângă Orĕstíă, și anume : *piscóie* și *trișcă*-fluerice, *schilă*-javră ; *pêrlitŭ*-amărîtŭ, ticălosŭ ; *ponivŭ*-pornitŭ, vehementŭ ; *tocorozescŭ*-spunŭ, tocŭ mereŭ din gură, *împărá*-trage în țépă, *cocorescŭ*-mĕ fudulescŭ, mĕ înflu în pene ; a sărí asupra cuiva ; *desvolbí*-descurcá, lămurí ș. a., a se pune în póră-în contra cuiva. Espresiunĭ frumóse ca *a băgá în técă pe cineva, na-*

sulŭ i fumă, pentru a esprimá puterea lovitureĭ ce a primit'o cineva, *plinŭ de sine*- fălosŭ, fudulŭ, *vêrstă adâncată*, *a cântá într'o suflată*, *începe de-a-scărmĕnata*-se încaeră, *sĕ dee de-a dărîmata*-de totŭ, de mórte; *cale respândită* séŭ maĭ bine *respântită*; *minte têmpă*, *fire trândă*-greóiă leneșă; *ochĭ holboiațĭ*; *a bate lela*-a âmblá vagabundŭ, fără nicĭ o trébă, fără țintă ș. a.

Totŭ de cunosciința și adânculŭ simțŭ alŭ limbeĭ se ține și alegerea numelorŭ pentru persónele principale din poemă. Nu este nicĭ decum indiferentŭ, cum ar' crede cineva, ce nume se dă cutărorŭ séŭ cutărorŭ personagie din o poemă, maĭ alesŭ când ele nu suntŭ consacrate prin istoriă séŭ prin tradițiune. Din creearea unorŭ asemenea nume séŭ din alegerea lorŭ, se cunósce simțulŭ finŭ de limbă, adâncirea psichică a caracteruluĭ ce se pune în acțiune, în generalŭ alŭ talentuluĭ și măestrieĭ poetuluĭ. A acésta este cu atâtŭ maĭ greŭ, căcĭ nicĭ nu esistă, nicĭ nu se potŭ ficsá regule din simpla causa, fiindŭ-că acésta este unŭ simțŭ nespusŭ de finŭ de limbă, și o lucrare psichică atâtŭ de intimă și particulară încâtŭ, chiar pentru acela în alŭ cărui sufletŭ se petrece și se îndeplinesce acéstă lucrare adecă a scriitoruluĭ, a poetuluĭ, remâne unŭ ce misteriosŭ, ce elŭ însuși nu póte sĕ-și lămurésca, ci simte numaĭ din combinațiunea sunetelorŭ din nume între sine și apoĭ a acestorŭ cu timbrulŭ psihicŭ ce voesce sĕ-lŭ împrime caracteruluĭ, că între ele se stabilesce o armoniă intimă, care mulțumesce aspirațiunea, idealulŭ poetuluĭ, și cutare nume apărêndŭ învestitŭ cu cutare caracterŭ: ele, nume și caracterŭ, a-

tâtŭ suntŭ de închiăgate laolaltă și atâtŭ de tare se împunŭ fantasieĭ cetitoruluĭ și în urma a întreguluĭ publicŭ, încâtŭ este cu neputință a se maĭ despărți numele de caracterŭ séŭ din contră, căcĭ numele representă caracterulŭ, ér' caracterulŭ numele. Indeplinirea acestuĭ fenomenŭ de simțŭ alŭ limbeĭ și de lucrare óre-cum misterióșă psichică pentru armonisarea și închiăgarea dintre nume și caracterŭ, s'a petrecutŭ cu deplinŭ succesŭ în sufletulŭ luĭ Deleanŭ, și astŭ-feliŭ numele eroilorŭ seĭ, ca Tandalerŭ, Gulimanŭ, Corcodelŭ, Parpangelŭ, Parnavelŭ, suntŭ nu se póte maĭ nimerite, resărindŭ împrumutatŭ óre-cum numele din caracterŭ și caracterulŭ din nume, și, ca formă etnică, fiindŭ într'adevĕrŭ tóte nume proprie elementuluĭ etnicŭ pentru care se aplică.

* * *

Credemŭ, că amŭ probatŭ îndeajunsŭ însemnătatea acesteĭ poeme, care avurămŭ nefericirea sĕ stee o jumĕtate de secolŭ înmormêntată de viiă, ér' aprópe de dóuĕ-decĭ de anĭ stă mórtă și lungită sub ochiĭ noștri — tristă probă câtŭ suntemŭ de înapoiați în gustulŭ arteĭ și orbĭ în aprețiarea merituluĭ. Credemŭ că ne-amŭ împlinitŭ o datoriă morală cătră umbra uitatuluĭ poetŭ, și o datoriă națională față cu literatura și cultura nóstră, încercândŭ a scóte din ungheţu pe o Musă ajunsă — cenușerésă.

POESÍELE LUĬ D. BOLINTINEANŬ.

I.

Deşí celŭ maĭ însemnatŭ dintre poeţii noştri, Bolintineanŭ a remasŭ, ca şi ceĭ-lalţĭ, cu totulŭ nestudiatŭ. Orĭ-cine vorbiá de elŭ, bine séŭ reŭ, o făcea aşa în-trécătŭ, înflându-ĭ câte-va laude fără nicĭ o legătură, fără nicĭ unŭ căpĕtâiŭ, séŭ aruncându-ĭ nisce căutăturĭ de vasiliscŭ, fără ca sĕ sciă nicĭ chiar elŭ pentru-ce, decâtŭ aşa póte i veniá bine. Până trăiá încă, se făcuse, prin adoratoriĭ luĭ de-odată, adâncă tăcere, şi maĭ vêrtosŭ după-ce în poetŭ dispăruse şi omulŭ politicŭ. Ér' după-ce a muritŭ, părea că nu murise omulŭ, ci poetulŭ Bolintineanŭ, atâtŭ cuprinsese întunericulŭ uitării mintea tuturorŭ. Chiar la mormêntŭ fusese dusŭ maĭ multŭ ca unŭ simplu muritoriŭ, în deplină tăcere şi întunerecŭ. Pentru-ce óre? Cine este de vină poetulŭ séŭ publiculŭ? Noĭ nu scriemŭ aicĭ viéţa luĭ Bolintineanŭ, cu tóte acestea trebue sĕ ne încercămŭ a respunde la aceste întrebărĭ, fiindŭ-că ele staŭ în cea maĭ strinsă legătură, nu numaĭ cu scrierile luĭ, carĭ noĭ voimŭ sĕ le judecămŭ în acestŭ studiŭ, ci şi cu spiri-

tulŭ mişcăriĭ nóstre literare, şi cu gradulŭ de deşteptare şi înţelegere a publiculuĭ nostru.

Maĭ ântâiŭ trebue sĕ constatămŭ, că la noĭ esistă o bólă generală de care sufere publiculŭ, lângedía intelectuală. Publiculŭ, elŭ prin elŭ, nu este încă în stare sĕ judece valórea scriitorilorŭ, şi astădĭ, pare-mi-se, chiar maĭ greŭ decâtŭ în trecutŭ, între 1840—1860, pentru-că atuncĭ scriaŭ multŭ maĭ puţinĭ, şi aceştĭ puţinĭ eraŭ cam de regulă ceĭ carĭ în adevĕrŭ puteaŭ ceva, şi pe lângă putere maĭ adăogeaŭ şi maĭ multă sirguinţă; astădĭ scriŭ o sumă de ómenĭ, ceĭ maĭ mulţĭ aprópe fără nicĭ o pregătire, ba chiar de aceia, carĭ aŭ fugitŭ de pregătire, de scólă, dar carĭ şi-aŭ căştigatŭ o brumă de rutină formală, şi, maĭ pilindŭ de icĭ de colea de prin cărţile altora, esŭ şi se înflă înaintea publiculuĭ în pene de scriitorĭ. Bietulŭ publicŭ afară de acésta maĭ este adese orĭ trasŭ anume pe sfóră. Aceştĭ scriitorĭ 'şĭ sciŭ eĭ bine nulitatea lorŭ, şi pentru-aceea mişcă totŭ pentru a se pune în vedere, parte prin sfruntarea reclamelorŭ proprie, parte prin larma ce o facŭ amiciĭ şi cunoscuţiĭ, carĭ aŭ sĕ fiă şi eĭ trâmbiţaţĭ şi lărmuiţĭ la rêndulŭ lorŭ. Până când sĕ ajungă publiculŭ sĕ pĕtrundă misterulŭ, séŭ până sĕ vină vr'unulŭ sĕ bage mâna în vesparŭ, sĕ-ĭ împrăştiă, sĕ le rumpă masca, bietulŭ *profanum vulgus* i-a admiratŭ cu gura căscată.

Acestŭ metodŭ s'a întrodusŭ la noĭ deja de multŭ. Bolintineanŭ câtŭ a trăitŭ a făcutŭ elŭ asemenea arlechinade? şi-a pusŭ elŭ numele seŭ în proţapŭ sĕ-lŭ

pórte băeţii strigându? Nicĭ-odată; prin urmare mulţimea ne împuiându-i-se mereŭ urechile cu numele luĭ, ci cu alŭ altora, l'a uitatŭ, cugetându, că larma este una cu puterea, cu valórea. Altă causă este însuşĭ caracterulŭ luĭ Bolintineanŭ, celŭ puţinŭ până trăiá încă. Din firea luĭ modestŭ, dreptŭ şi maĭ pe sus de tóte nelinguşitoriŭ, lumea, cum este ea pĕcătósă, nu se îndesá îngiurulŭ luĭ, căcĭ sciá că n'are sĕ-lŭ pótă folosí pentru interesele sale; maĭ fiindŭ în urmă şi săracŭ, ce sĕ caute linguşitoriĭ îngiurulŭ luĭ, când elŭ nu putea sĕ-ĭ resplătéscă

Nicĭ cu pompose mese, nicĭ cu vestminte vechĭ.

(Horaţiŭ Epist. II. 19. 37.)

Lucrurĭ, mijlóce tóte acestea, carĭ în ḑilele lacome de aḑĭ potŭ sĕ facă minunĭ, celŭ puţinŭ pe unŭ timpŭ.

Maĭ încolo o nóuă causă suntŭ înseşĭ ideile luĭ Bolintineanŭ. Elŭ dimpreună cu Mureşianŭ, la carĭ maĭ putemŭ adauge şi pe Gr. Alecsandrescu, suntŭ poeţiĭ sentimentuluĭ şi aspiraţiunilorŭ nóstre naţionale. De unŭ timpŭ deja s'a începutŭ la noĭ unŭ curentŭ antinaţionalŭ. O parte din tinerimea nóstră, crescută séŭ maĭ bine stricată în străinătate, în locŭ de-a aduce de-acoloi deile sănătóse şi eminamente naţionale de carĭ se conducŭ popórele cele marĭ, din contră aducŭ ideile subversive ale minorităţilorŭ séŭ ale elementelorŭ corupte, orĭ în fine ale acelorŭ carĭ în numele unorŭ ideĭ specióse de umanitate mascată vorŭ sĕ stórcă mulţimea, s'o corumpă pentru ca s'o desmoştenéscă, cum aŭ des-

moștenitŭ și aŭ stinsŭ europenii pe bietele peĭ-roșiĭ, și cum arŭ voĭ mulțĭ, în numele acestorŭ ideĭ, sĕ desmoștenéscă și peile-brune dintre Tisa și Dunăre. Acéstă parte din tinerimea nóstră înveninată de asemenĭ ideĭ, cum putea ea sĕ maĭ iubéscă pe nisce scriitorĭ în carĭ tótă fibra tremură de sentimentŭ naționalŭ? Este dar de miratŭ, că togmaĭ acești poețĭ aŭ fostŭ aprópe uitațĭ, ca sĕ nu dicŭ delăturațĭ? Apoĭ sĕ nu se uite, că elementele străine dela noĭ, când numaĭ potŭ, nu lasă nicĭ o ocasiune, sĕ nŭ lovéscă în ideile nóstre naționale, căcĭ, credŭ eĭ, nu maĭ deșteptândŭ urgíă contra unorŭ asemenea ideĭ, înfățișându-le ca ceva „egoistŭ și barbarŭ“ și sterpindu-le din sufletulŭ nóueĭ generațiunĭ, potŭ sĕ-șĭ realiseze planurile lorŭ. Cine va urmărí cu atențiune scrierile condeielorŭ străine dela noĭ, va puté vedé că nu întârdie la ocasiune sĕ nu-șĭ arate colțiĭ, sĕ nu-șĭ verse veninulŭ contra sentimentelorŭ și aspirațiunilorŭ nóstre naționale. Etă o sumă de cause, carĭ aŭ contribuitŭ atâtŭ la uitarea luĭ Bolintineanŭ, câtŭ și a celoralalțĭ poețĭ, representanțĭ aĭ ideilorŭ și aspirațiunilorŭ nóstre naționale.

Ca o ultimă și lovitóre probă vomŭ amintí, că dramele luĭ Bolintineanŭ, carĭ, ca sentimentŭ, suntŭ pline de celŭ maĭ curatŭ patriotismŭ, de cele maĭ înalte aspirațiunĭ ale poporuluĭ românŭ, făr'a cărorŭ împlinire nu avemŭ decâtŭ sĕ vegetămŭ, aŭ fostŭ în modŭ sistematicŭ ținute departe de scenă, deși nu erá aprópe nimicŭ originalŭ alŭ nostru și maĭ bunŭ cu ce se fiă înlocuite, și din contră s'aŭ aruncatŭ și se aruncă pe scena

nóstră tóte murdăriile și căderile scenelorŭ străine și maĭ alesŭ francese, ne lipsindŭ, spre culmea rușineĭ și a descreerăriĭ, nici chiar cărpacĭ de-aceia, carĭ piesele străine le-aŭ localisatŭ, făcândŭ ca sĕ-se batjocurésca și sĕ-se urgisésca Românii eĭ între sine! Așa înțelegŭ eĭ, și încă ómenĭ cu pretensiunĭ de-a însemná nu numaĭ ceva, dar încă multŭ, educațiunea unuĭ poporŭ atâtŭ de încercatŭ!

Póte sĕ-se afle cineva sĕ ne întimpine, că nu acestea suntŭ causele uităriĭ luĭ Bolintineanŭ, ci cu totulŭ altele. Care anume? Uniĭ vorŭ dice: uite, Lamartinŭ erá pân' acum vre-o 30—40 anĭ unŭ poetŭ-idolŭ alŭ Francesilorŭ, adĭ aprópe l'au uitatŭ și eĭ. Apoĭ fiindŭ-că Bolintineanŭ și Gr. Alecsandrescu arŭ avé multe din ideile și sentimentele luĭ Lamartinŭ, aŭ trebuitŭ prin urmare sĕ încerce și eĭ aceeașĭ lovitură. La acestea vomŭ respunde, că asemĕnarea în fondŭ este cu totulŭ greșită. Bolintineanŭ și Alecsandrescu nu s'aŭ împusŭ la noĭ prin poesíile, carĭ aŭ ceva din spiritulŭ luĭ Lamartinŭ; anume celŭ dintâiŭ nu prin elegíile sale, alŭ doilea nu prin elegíile și meditațiunile sale, ci din contră Bolintineanŭ s'a împusŭ maĭ alesŭ prin baladele și poemele sale, Alecsandrescu prin baladele sale orĭ-câtŭ de puține la numĕrŭ, prin satire și fabule. Tóte acestea, și la unulŭ și la altulŭ, n'aŭ nimicŭ din Lamartinŭ, care, câtŭ scimŭ, n'a scrisŭ nicĭ balade, nicĭ satire, nicĭ fabule în înțelesŭ naționalŭ.

Dar sĕ dicemŭ: bine, așa este, eĭ aŭ scrisŭ tóte și cu totulŭ în spiritulŭ luĭ Lamartinŭ; atuncĭ întrebămŭ,

că déca Lamartinŭ ar' fi poetŭ românŭ și nu francesŭ, l'amŭ fi uitatŭ óre și noĭ ca Francesiĭ? Nicĭ de cum! Suntŭ la noĭ împregiurările, carĭ suntŭ acolo? Cu marea desvoltare literară și socială, cu schimbările ce s'aŭ întêmplatŭ în vre-o 30 anĭ în urmă în Franța, se póte asemená literatura, societatea, statulŭ nostru? Suntŭ aceleașĭ condițiunĭ, și maĭ vêrtosŭ acelașĭ spiritŭ? Celŭ ce ar' susținé așa ceva ar' fi bunŭ de Golea, séŭ celŭ puținŭ ar' páre că s'a sculatŭ din morțĭ de treĭ sute de anĭ. Nu dicŭ înse, că aceĭ ce aŭ crescutŭ și aŭ trăitŭ cea maĭ bună viéță a lorŭ în Franța, carĭ prin urmare nu-șĭ maĭ cunoscŭ țéra, nu vorŭ cugetá în adevĕrŭ astŭ-felĭŭ, când vĕdêndŭ, nu vĕdŭ, audindŭ nu audŭ, simțindŭ nu simtŭ! Liberĭ suntŭ din partea nóstră sĕ cugete la reconstruirea turnuluĭ babilonicŭ — nu înse în țéra nóstră. Vedemŭ cu durere și adĭ că, până și în cestiunĭ de literatură, se întemeiéză ipotese, se facŭ aprețiărĭ pe basa evoluțiuneĭ din țerĭ străine, de carĭ la noĭ nu se află nicĭ macar urmă, decâtŭ numaĭ în creeriĭ celorŭ ce le facŭ.

Déca, va sĕ dică, aceĭ poețĭ arŭ fi scrisŭ în spiritulŭ luĭ Lamartinŭ, atuncĭ întrebămŭ pe ceĭ ce ne-arŭ întinpiná cu acésta: bine, dar spuneți-ne în generalŭ ce poesiă se scrie adĭ la noĭ? Ce vorŭ respunde nu scimŭ, noĭ înse le spunemŭ: Nicĭ-odată nu s'a scrisŭ la noĭ maĭ multă poesiă lamartiniană ca astădĭ. Sĕ fimŭ bine înțeleșĭ, nu ca a luĭ Lamartinŭ, ci care ar' voĭ sĕ fiă ca a luĭ, ér' dela a voĭ până la a puté, scimŭ ce va sĕ dică. În adevĕrŭ ce se scrie la nóĭ astădĭ decâtŭ eterne me-

ditaţiunĭ şi lamentaţiunĭ, în câtŭ 'ţĭ este şi gréţă sĕ maĭ deschidĭ vre-o revistă séŭ vre-unŭ volumŭ frumosŭ de poesíĭ urîte. Este înse o deosebire şi anume, că meditaţiunile şi lamentaţiunile poeţilorŭ noştri de adĭ, se deosebescŭ, ca cerulŭ de pămêntŭ, de cele ce le-a scrisŭ Cârlova, Bolintineanŭ şi Alecsandrescu. Pe când aceĭ treĭ poeţĭ scotŭ accentele cu rădĕcinĭ óre-cum din adânculŭ arḑetoriŭ alŭ inimeĭ lorŭ, poeţiĭ de adĭ pare că ne vorbescŭ prin céfă, atâtŭ suntŭ de răguşiţĭ, recĭ şi apătoşĭ, şi-ţĭ facŭ impresiunea vóceĭ ofticoşilorŭ, vuitóre dar gólă. Pentru aceea eĭ scriŭ, eĭ se citescŭ, eĭ se admiră. Etă dar, că togmaĭ astădĭ, judecândŭ după spiritulŭ poesíeĭ ce se scrie la noĭ, ar' fi timpulŭ pentru unŭ Lamartinŭ adevĕratŭ.

Dreptŭ-aceea causele adevĕrate ale uităriĭ acelorŭ treĭ poeţĭ şi cu deosebire a luĭ Bolintineanŭ suntŭ cele arătate de noĭ maĭ sus. Trebue sĕ vină înse odată critica nepărtinitóre, în afară de colectivităţile literare compromise unele prin cultulŭ propriŭ literarŭ şi materialŭ, alte prin libertinagiulŭ ideilorŭ sibaritice, pentru-ca sĕ mature cu încetulŭ pulberea aruncată în ochiĭ publiculuĭ, sĕ scóţă la lumină pe ceĭ ce colectivităţile i-aŭ aruncatŭ în ungheţŭ şi sĕ-se pună fiă-care la loculŭ ce-lŭ merită. Acésta este datoría sciinţiĭ şi chiămarea uneĭ societăţĭ sănătóse.

II.

Luândŭ în cercetare poesíile luĭ Bolintineanŭ o spunemŭ maĭ dinainte, că ne mărginimŭ numaĭ la poesíile

sale până la a. 1855, publicate în ediţiunea din acelŭ anŭ sub titlu *Poesiĭ vechĭ şi noĭ*. Acésta o facemŭ din motivulŭ, că, deşí poetulŭ a scrisŭ încă multŭ după-aceea şi încă în genurile marĭ ale poesíeĭ, ca epopeia şi drama, totuşĭ scrierile sale de după acestŭ timpŭ în generalŭ nu potŭ susţiné critica. În ele abia maĭ cunoscĭ pe Bolintineanŭ celŭ maĭ dinainte. Icĭ-colea 'lŭ maĭ aflĭ resărindŭ ca din somnŭ în câte-o piesă. Cu deosebire maĭ bine a resăritŭ în unele piese dramatice, maĭ bine înse numaĭ întru câtŭ până astădĭ stămŭ fórte reŭ pe acestŭ terenŭ, şi ele puteaŭ sĕ pună degenerata, căduta nóstră scenă maĭ sus şi s'o schimbe în ceea ce trebue sĕ fiă, o instituţiune de crescere naţională, de cultură a sentimentelorŭ, aspiraţiunilorŭ şi demnităţiĭ naţionale. Dar, amŭ arătatŭ maĭ sus, că crescerea nóstră destrăbălată, nenaţională, nu numaĭ nu póte gustá, dar' nicĭ nu sufere aşa ceva pe scenă, şi când dicemŭ că nu sufere, nu trebue sĕ probămŭ, că asemenea piese suntŭ fluerate pe scenă, acésta totŭ ar' fi ceva, este înse ceva maĭ reŭ: că nu se punŭ în scenă piese naţionale, ér' când se punŭ actoriĭ jócă la bancele şi cu deosebire la logele góle, când înse se rătĕcescŭ pe la noĭ nisce trupe de vêntură-ţerĭ compuse din jidanĭ ce se daŭ de francesĭ séŭ nemţĭ, atuncĭ mulţĭ din noĭ şi maĭ alesŭ din aşa disa boerime 'şĭ scotŭ depe fundulŭ lădiĭ câte-o remăşiţă din scumpeturile de-odată, numaĭ ca sĕ-se pótă arătá la înălţimea — boeríeĭ.

Bolintineanŭ până la 1855 s'a ocupatŭ cu lirica şi cu poesía narativă. Lirica sa cuprinde plângerĭ şĭ cântece;

piesele în amêndóue suntŭ puţine la numĕrŭ. Poetulŭ n'a stăruitŭ anume; suntŭ maĭ multŭ aruncărĭ de condeiŭ în-trécătŭ, dar' maĭ totŭ-de-una sub puterea inspiţiuneĭ momentuluĭ. Maĭ multă putere sĕ simte în plângerĭ. Începêndŭ chiar dela cea dintâiŭ, *O fată tinĕră pe patulŭ morţeĭ*, elŭ înalţă elegía unde n'o putuse suí încă Cârlova şi unde n'a ajunsŭ încă nime la noĭ. Décă cele dintâiŭ dóue strofe din acéstă plângere suntŭ de-o adâncă doioşíă, care merge crescândŭ, cele treĭ din urmă

Sĕ móră bĕtrânulŭ ce fruntea înclină,
Ce plânge trecutulŭ de anĭ obositŭ,
Sĕ móră şi robulŭ ce 'n lanţurĭ suspină,
Sĕ móră totŭ omulŭ cu sufletulŭ sdrobitŭ!

Er' eŭ ca o flóre ce nasce când plóuă,
Creşceamŭ în de paserĭ suave cântărĭ;
Şi mie amorulŭ cu bu.e de róuă
Cu inima dulce îmĭ dă sărutărĭ.

Ca frunţa ce cade pe tómnă când ninge
Suflată de vênturĭ aicĭ pe pămêntŭ,
Ah! juna mea viéţă acuma se stinge
Şi aniĭ meĭ tinerĭ apunŭ în morminţŭ!

suntŭ totŭ ce póte fi maĭ sdrobitoriŭ pentru unŭ sufletŭ tinĕrŭ, ce cruda mórte 'lŭ smulge din plaiulŭ farmecătoriŭ alŭ vieţiĭ. Blândeţa ce se revérsă ca ideiă, sentimentŭ şi stilŭ, peste tótă acéstă piesă, stă în cea maĭ intimă armoníă cu fiinţa care scóte din sinulŭ seŭ acéstă plângere: este o fată tinĕră! Poetulŭ nu ne-o putea înfăţişă maĭ bine, pare că o vedemŭ cu ochiĭ, decâtŭ

încungiurând'o de tótă acéstă atmosferă blândă, doiósă, palidă, întogmaĭ ca o vale de florĭ în amurgulŭ palidŭ și doiosŭ alŭ sóreluĭ apunĕtoriŭ. Măestría séŭ maĭ bine drépta copiare a natureĭ resare și maĭ puternicŭ când vomŭ incercá sĕ schimbămŭ tinĕra fată într'unŭ june. De-îndată simțimŭ, că blândața i-ar' ședé pieseĭ fórte reŭ, căcĭ atuncĭ ceremŭ accente maĭ tarĭ, și o mare parte din asemĕnărĭ nu se maĭ unescŭ cu celŭ ce plânge. Unŭ simțemintŭ finŭ în ale poesíeĭ nu va puté sĕ nu observe și o mare influință a metruluĭ în totala impresiune ce o produce acéstă piesă. Metrulŭ acesteĭ piese întrodusŭ, décă nu ne înșelămŭ [1]), în poesía română de Bolintineanŭ, prin ritmulŭ seŭ ruptŭ esprimă óre-cum în modŭ materialŭ însușĭ suspinulŭ, agonía chiar :

Ca ro-bulŭ ce cân-tă a-marŭ în ro-bíă.

Acesta ni se pare la noĭ celŭ maĭ nimeritŭ versŭ pentru elegíă, deși însușĭ Bolintineanŭ nu-lŭ întrebuințéză, în elegiĭ, decâtŭ în acéstă singură piesă.

Scurtă și ferbinte este

LA O NĂLUCIRE IUBITĂ

Dulce fantasmă, unde eștĭ óre?
Luat'aĭ sborulŭ linŭ cătră cerŭ,
Ca fluturelulŭ ce în éterŭ,
Legănatŭ sbóră pe ariptóre?
O îngerŭ dulce alŭ viețiĭ mele!
Alŭ tinerețiĭ visŭ fugătoriŭ!

(1) Ceva cam analogŭ, dar' nu curatŭ, se află icĭ-colea și la uniĭ dintre poețiĭ Văcărescĭ

Eștĭ pe pămêntulŭ acestŭ de dorŭ,
Séŭ arḑĭ ferice sus între stele?
Décă tu viéța aĭ părăsitŭ,
Spune-mĭ, ferice și dulce nume,
Sĕ lasŭ îndată viéță și bune
Sĕ sborŭ la tine, ce am iubitŭ!

Ideia atâtŭ de simplă față cu perderea cea maĭ mare, căcĭ ea erá „îngerulŭ vieții“, desfășurată atâtŭ de scurtŭ și atâtŭ de rotundŭ, facŭ strălucirea acestuĭ diamantŭ. Unŭ altŭ poetŭ arŭ fi turnatŭ unŭ roiŭ de strofe voindŭ sĕșĭ arate durerea pentru perderea „îngeruluĭ“ seŭ, și togmaĭ acésta ne-ar' convinge totŭ maĭ multŭ, că nu-lŭ dóre séŭ că nu-ĭ în stare sĕ ne arate.

Cornulŭ esprimă érăși durerea perdereĭ, dar' într'unŭ chipŭ cu totulŭ deosebitŭ. Poetulŭ prinde din împregiurările cu iubita luĭ unŭ momentŭ doiosŭ nu numaĭ în sine, ca momentulŭ despărțireĭ, dar' doiosŭ totŭ-odată și prin împregiurările ce-lŭ încungiórá: erá în călătoriá pe unŭ dealŭ și în taina nopțiĭ, ér' în depărtare se auḑiá unŭ cornŭ sunândŭ, iubita sfășiată de durere i ḑice:

Sunetulŭ acesta când veĭ auḑí
In străinătate unde tu veĭ fí
Celŭ puținŭ atunce cugetă la mine!

Poetulŭ după ḑece anĭ se întórce, iubita nu-lŭ maĭ cunósce, ea iubesce pe altulŭ,

Dar când sună cornulŭ, nu sciu ce simțŭ eŭ,
Ca unŭ riŭ de lacrimĭ udă sinulŭ meŭ!

Acéstă plângere nu numaĭ 'ţĭ îndoioşéză inima prin simţirea naturală şi adâncă, dar' totŭ-odată 'ţĭ desfetéză imaginaţiunea prin modulŭ atâtŭ de noŭ de a-ţĭ esprimá durerea, şi prin mişcarea viiă ce se revérsă peste tótă icóna. Unŭ pictorŭ maestru ar puté scóte din acéstă piesă unŭ minunatŭ tabloŭ.

În elegía a decea, poetulŭ ne desvĕlesce una din durerile sale cele maĭ pline de amărîciune. Poetulŭ 'şĭ întrébă inima sa de ce este întristată? séŭ fiindŭ-că sórtea nu i-a învoitŭ bunurile deşerte, peritóre, ale vieţiĭ? séŭ pentru-că „tinĕra făptură“ zace în mormêntulŭ umbrosŭ? Inima respunde între altele:

Dar nu plângŭ tinereţa în suferinţĭ trecută:
Nicĭ bunurile vieţeĭ ce ómeniĭ doresсŭ;
Durerea ce portŭ este amară şi tăcută:
Căcĭ îmĭ respundŭ prin ură aceĭ ce eŭ iubescŭ!

Acésta este fără îndoiélă totŭ ce póte fi maĭ durerosŭ pentru o inimă, care în acéstă viéţă plină de sbuciumărĭ, nu bate decâtŭ pentru binele altora, şi inima luĭ Bolintineanŭ erá una dintre cele dintâiŭ asemenĭ inimĭ! Şi acésta este în adevĕrŭ sórtea lorŭ până potŭ se maĭ bată încă!

Invocarea este unŭ imnŭ, care cu tótă neasemĕnata luĭ frumuseţă, ca fondŭ şi formă, se pare că n'a fostŭ scrisŭ, decâtŭ pentru-ca se fiă uitatŭ.... fiind-că.... de-órece .... este în elŭ vorba.... de ţéră şi credinţă. Chiar pentru acésta, credemŭ că, după 32 de anĭ, este bine se-lŭ maĭ vedemŭ celŭ puţinŭ încă odată tipăritŭ:

O Dómne-alŭ bunătățeĭ, esență creatóre,
De care nicĭ odată eŭ nu m'am îndoitŭ,
Tu care-aĭ pusŭ amorulŭ în inimĭ simțitóre,
Și florile câmpieĭ cu róuă-aĭ învĕlitŭ;

Tu, ce-aĭ săditŭ în inimĭ speranța și credința,
(Căcĭ una fără alta nu potŭ a esistá)
Ce daĭ, după durere, surîsulŭ și dorința,
Și după vijelíă unŭ sóre-a lumină;

Ce, fără încetare, daĭ ḑilelorŭ lumine,
Și câmpuluĭ verdéță, și păsereĭ cântărĭ,
Și frunḑelorŭ șoptire, și apelorŭ suspine;
Și pe virgine buze suave sărutărĭ;

Aruncă o cătare asupra țereĭ mele!
Ea este ca o barcă pe oceanŭ plutindŭ —
Când vênturile urlă în nopțĭ fără de stele....
O resaltare încă și-o vomŭ vedé perindŭ!

Trimete-ne, O Dómne! lumina ta cerésca;
Căcĭ lungă fuse nóptea în care noĭ amŭ fostŭ;
Ca sĕ vedemŭ furtuna ce vrea sĕ ne răpéscă
Și sub unŭ malŭ ferice sĕ afle adăpostŭ.

Generațiunea maĭ nóuà, care a esilatŭ patria, sentimentulŭ naționalŭ și credința din poesíă, se pare că nu a înțelesŭ decâtŭ dóue strofe pline de ironíă cu care Bolintineanŭ 'și încheiă *plângerile* sale, unde ḑice:

Când plângĭ acéstă țéră tu eștĭ în amăgire:
Legĭ, arte, instituțiĭ în sinu-ĭ înflorescŭ;
Totŭ ce chezășuesce o dulce fericire,
O dulce 'ndestulare, nimica nu lipsescŭ.

Tu poțĭ cântá, poete, dumbrava recorósă,
Tu poțĭ cântá ca bardulŭ sub tronŭ adăpostitŭ;

Er' altŭ-feliŭ pentru tine e viéţă *durerósă*,
Şi ómeniĭ vorŭ ḑice că aĭ *înnebunitŭ*.

Aceste strofe pline de fierea ironiei bardiĭ noştri leaŭ luatŭ seriosŭ, şi ca sĕ nu ḑică lumea, că aŭ înnebunitŭ, cântândŭ durerile şi aspiraţiunile patrieĭ, s'aŭ apucatŭ sĕ mêne mereŭ rişniţa hodorogitóre a Museĭ lorŭ cu rîurĭ de lacremĭ, ér' cu suspinele lorŭ amoróse aŭ pusŭ în mişcare morile de vêntŭ ale fiă-iertatuluĭ Don-Chişotŭ. De ar' fi voitŭ Bolintineanŭ anume sĕ ne batjocuréscă pentru tóte nedreptăţile câte i s'aŭ făcutŭ, şi nu şi-ar' fi pututŭ maĭ bine resbună, cu tóte-că lucrurile s'aŭ întêmplatŭ óre-cum într'unŭ modŭ fatalŭ, fără anume intenţiune. Dar' aşa se resbună faptele!

La tótă întêmplarea suntŭ fórte caracteristice aceste strofe. Poetulŭ preḑice generaţiunea viitóre a poeţilorŭ românĭ, din carĭ uniĭ linguşitorĭ, alţiĭ miorlăitorĭ şi amoroşĭ ca nisce motanĭ, şi ţinêndŭ de unŭ feliŭ de nebunĭ pe ceĭ-ce vorŭ maĭ cântá patria şi aspiraţiunile naţionale. Poetulŭ preḑicea acésta înainte de 1855! Unuĭ sufletŭ simţitoriŭ şi pĕtrunḑetoriŭ nicĭ nu putea sĕ-ĭ scape acéstă vedere în viitoriŭ, căcĭ reulŭ începuse a se pregătí încă maĭ dinainte, dar' a-lŭ arătá atâtŭ de lămuritŭ cu atâta timpŭ înainte şi togmaĭ precum elŭ s'a împlinitŭ chiar sub ochiĭ noştri, acésta este datŭ numaĭ sufletelorŭ alese.

Liricele luĭ Bolintineanŭ, în înţelesŭ maĭ strinsŭ, suntŭ *Caiccelaneele* şi *Cântecele*. Deosebirea între ele este numaĭ, că cele dintâiŭ s'aŭ născutŭ şi se mişcă în viéţa orientală depe Bosporŭ, pe când cele-l-alte suntŭ florĭ crescute în ţéra poetuluĭ. *Caiccelaneele* aŭ tótă fan-

tasía și farmeculŭ vieţii orientale, și trebue sĕ te mirĭ, că ele totuși n'aŭ prinsŭ, ceea-ce nu poţĭ sĕ-ţĭ esplicĭ decâtŭ, că, póte, neînţelese și nesimţite în viéţa nóstră deplinŭ aceste frumuseţĭ străine, nicĭ cântecele n'aŭ pututŭ prinde adâncŭ, celŭ puţinŭ nu precum merită; o altă causă póte sĕ fiă, că și în acestea se revérsă maĭ multŭ unŭ sentimentŭ melancolicŭ, decâtŭ voiosŭ și prin acésta sĕ confundă cu *Plângerile.*

Cu totulŭ în altă atmosferă se mișcă cele 13 micĭ *Cântece.* Câtŭ de simple, dar' câtŭ de fărmecătóre suntŭ aceste dóue strofe:

Luna dórme grațiósă
Peste rose, peste erinĭ,
Er' tu dulcea mea frumósă,
Eștĭ deștéptă și suspinĭ!

Dormĭ frumósă copiliță,
Dormĭ și numaĭ suspiná,
Și mĕ lasă pe guriță.
Rosa ta a-ţĭ sărută.

Următórele treĭ strofe:

Valurĭ de rose, mărgăritare,
Riurĭ de aurŭ și de brilantŭ,
Ḑiua revérsă fără 'ncetare
Din cornu-ĭ veselŭ de amarantŭ;

Sórele dulce și luminosŭ
In totŭ-de-una o se 'ncălḑéscă
Și câmpulŭ verde o se 'nflorésca
Și o sĕ fiă cerulŭ frumosŭ:

Er' eŭ ca frunda ce 'ngălbînesce
Din ḑi în nópte fruntea înclinŭ,
Şi alŭ meŭ sufletŭ rece, străinŭ,
Nu maĭ adóră, nu maĭ rodesce!

Pe lângă neasemenata strălucire în care se înfăţişéză farmecŭlŭ vieţii în cele dóue strofe dintâiŭ, ér' în a treia sĕ desvĕlesce de-odată marea durere a vieţiĭ vesteḑitóre a poetuluĭ, elŭ încadréză totŭ-odată celŭ maĭ adâncŭ şi maĭ sguduitoriŭ contrastŭ dintre viéţa pururea vesteḑitóre a omuluĭ şi natura pururea viiă şi plină de nóue strălucirĭ. Şi tótă acéstă uriaşă luptă între omŭ şi natură, ce agită eternŭ omenimea, esprimată în treĭ micĭ strofe!

Câtŭ de simplu şi nimeritŭ descrie poetulŭ întâiulŭ sentimentŭ de amorŭ, ce la aruncatŭ în sinulŭ fragedŭ alŭ unuĭ copilŭ, ce alérgă după fluturĭ pe vale, frumósa copiliţă dându-ĭ florĭ din pólă:

De atuncĭ pe floricele
Fluturiĭ se jócă, sborŭ;
Că maĭ multŭ cu ramurele
Numaĭ turburŭ pacea lorŭ.

Inse pacea pentru mine
De atuncĭ s'a turburatŭ;
Şinu-mĭ saltă în suspine;
Lacremĭ vĕrsŭ neîncetatŭ.

Piesa a patra, *Cântece şi sărutărĭ*, trebue s'o reproducemŭ întrégă, pentru ca sĕ putemŭ desvĕlí frumuseţa eĭ:

— „la harpa de aurŭ, poetule june,
Şi cântă căcĭ ochiĭ-mĭ de lacrimĭ suntŭ plinĭ;

Eŭ pentru acésta pe frunte-ţĭ voiŭ pune
Girlande de crinĭ!"

— „In darŭ tu veĭ pune, copilă curată,
Pe frunte-mĭ cununa: eŭ totŭ voiŭ murí,
Căcĭ róua nu póte pe flórea uscată
A o 'ntinerí."

— „Ia harpa-ţĭ de aurŭ şi fă sĕ resune
Palatulŭ acesta de blânde cântărĭ,
Eŭ pentru acésta pe frunte-ţĭ voiŭ pune
Ghirlandă 'nflorită de dulcĭ sărutărĭ:"

Atuncea sĕ tacă copila-lŭ rugá
Dar mândrulŭ eĭ dulce şi nóptea cântá.

Pe poetŭ nu póte sĕ-lŭ facă sĕ cânte nicĭ chiar cununa glorieĭ primită din mâna uneĭ fecióre, căcĭ elŭ 'şĭ aduce aminte de nimicía vieţiĭ şi acésta i năbuşesce vocea, i taiă sborulŭ fantasíeĭ; când înse fecióra i promite cununa înflorită de sărutărĭ, elŭ nicĭ nóptea nu încétă a cântá. A se esprimá maĭ frumosŭ şi maĭ adâncŭ puterea, farmeculŭ iubireĭ, pentru care poetulŭ uită nu numaĭ nimicía vieţiĭ, dar' aruncă dela sine chiar şi cununa glorieĭ, nu sciŭ déca s'ar' maĭ puté închipuí vre-unŭ mijlocŭ maĭ simplu, maĭ firescŭ, pe când alţĭ poeţĭ tórnă unŭ potopŭ de strofe pentru a esprimá aceeaşĭ ideiă. Acestŭ modŭ de a sensibilisá puterea iubireĭ este gemenŭ cu acela cum ne înfăţişéză Homerŭ prin o singură trăsătură frumuseţa Eleneĭ, pe care elŭ n'o descrie anume nicăirĭ, dar' într'unŭ momentŭ nimeritŭ ne lasă sĕ-ĭ simţimŭ totŭ farmeculŭ eĭ. Când adecă Elena trece pe lângă bĕtrâniĭ troienĭ carĭ, ne maĭ putêndŭ luá parte la

luptă din causa bĕtrâneţeĭ, şedaŭ în pórta Scheiă cu Priamŭ, vĕḑênd'o eĭ, cu tótă bĕtrâneţa lorŭ remânŭ fărmecaţĭ de frumuseţa Eleneĭ şi începêndŭ sĕ-şĭ şoptéscă între sine, ḑicŭ :

Nu merită 'mputare, c'Acheiĭ şi Troieniĭ
Pentr'o aşa femeiă durerĭ atâtea suferŭ.

Se putea descrie maĭ drasticŭ frumuseţa Eleneĭ decâtŭ făcândŭ ca şi nisce vĕjĭ bĕtrânĭ sĕ-se aprinḑă şi sĕ ḑică că merită sĕ-se omóre dóue popóre pentru ea?

La rêndu-lŭ seŭ poetulŭ nostru pentru o cunună de sărutărĭ nu încétă nicĭ nóptea a cântá, şi cetindŭ cele dóue versurĭ din urmă ne rĕmâne impresiunea atâtŭ de viiă, încâtŭ ţi se pare că auḑĭ poetulŭ cântândŭ. Impresiunea acésta este ajutată cu deosebire de răpedea acţiune ce se petrece între poetŭ şi fecióră, şi prin fericita aplicare a înfinitivelorŭ *rugá—cântá*, care 'ţĭ lasă impresiunea înfinituluĭ. O asemenea impresiune deştéptă şi cele din urmă versurĭ din *Paradisulŭ perdutŭ* alŭ luĭ Milton, unde poetulŭ ne arată cum Adamŭ şi Eva, alungaţĭ din raiŭ, esŭ şi ţinêndu-se de mână apucă încetŭ şi nesigurĭ prin pustíă. Cetitoriuluĭ i se pare că-ĭ vede mergândŭ-mergândŭ triştĭ, amăriţĭ şi fără ţintă.

Sub titlulŭ *Pandurulŭ* poetulŭ ne dă patru cântece scurte de unŭ genŭ cu totulŭ noŭ între cele-l-alte ale sale cântece. După-ce le-amŭ cetită nu ne putemŭ năbuşí durerea, că poetulŭ nu ni-a vĕrsatŭ din cornulŭ seŭ de aurŭ maĭ multe asemenea mărgăritare.

Mândre-orŭ fi stelele 'n raiŭ!
Mândre florile pe plaiŭ!
Inse ca armele mele
Nu lucescŭ nicĭ florĭ, nicĭ stele!

Vin' la mine voinicele
Ca sĕ-ţĭ daŭ armele mele
Arme mândre de pandurŭ
Cu argintŭ giurŭ-împregiurŭ.

* * *

Tu la brâŭ de le-ĭ purtá
Séra colea veĭ aflá
Şi copila mândruliţă
Iţĭ va da florĭ din cusiţă
Cugetărĭ din inimióră
Sărutărĭ din gurişóră.
Când păgâniĭ 'n cale-o trece
Capulŭ n'o sĕ ţi se plece
Er' Tatariĭ de-orŭ venĭ,
De cumva ne-arŭ întêlnĭ
S'orŭ preface că adunŭ
Florĭ în iérnă pe cătunŭ.

Inima-mĭ e sécă
Traiu-mĭ este greŭ:
Er' tu zacĭ în técă
Iataganulŭ meŭ!

Multă larmă s'auḑitŭ!
Nu-ĭ pandurulŭ ce-a venitŭ
Ca unŭ leŭ nebiruitŭ,
Ci Tatarulŭ ce lovesce
Capulŭ ce se umilesce.

Fraţilorŭ, sculaţĭ cu toţĭ
Sĕ scăpămŭ ţéra de hoţĭ

Şi în inimă străină
Ca în pele de juvină
Sĕ-mĭ spĕlŭ pala de rugină!

Inima-mĭ e sécă;
Traiŭ-mĭ este greŭ
Eşĭ acum din técă iataganulŭ meŭ!

Etă, putemŭ dice, singurele cântece de resboiŭ ce merită acestŭ nume, în literatura română. Acéstă lipsă probéză în generalŭ slăbiciunea liriceĭ nóstre şi totŭ odată amorţirea sentimentuluĭ, vêrtuţiĭ resboínice în inima celorŭ în haine vinete, care s'a păstratŭ numaĭ în opincă.

Din cele dóue cântece de maĭ sus, celŭ din urmŭ se distinge prin o selbatică dar măréţă energíă; ér strofa dintăiŭ şi cea din urmă, scurte şi îndesate, prin contrastulŭ lorŭ, esprimêndŭ cea dintăiŭ amorţirea, cea din urmă erumperea furieĭ, suntŭ totŭ ce póte fi maĭ plasticŭ şi energicŭ. Incă odată durere! că Bolintineanŭ n'a schimbatŭ maĭ desŭ, maĭ îndelungŭ lira cu buciumulŭ!

Nu ne putemŭ incheiá părerile asupra liriceĭ luĭ Bolintineanŭ fără a amintí de traducerile sale din Anacreonŭ. [1]) Este adevĕratŭ, că traducerile suntŭ adese-orĭ libere, dar' nu-ĭ maĭ puţinŭ adevĕratŭ că a înterpetatŭ admirabilŭ pe Anacreonŭ. Eta treĭ cântece din cele maĭ populare şi maĭ grele de înterpretatŭ, ca fineţă de ideĭ şi limbă, căcĭ tóte parŭ, nu ideĭ, nu cuvinte, ci rade şi mirosŭ îmbĕtătorŭ:

---

(1) Din aceste traducerĭ nu cunóscemŭ decâtŭ patru publicate în *Revista Română* a. 1861 pag. 174—6. Nu scimŭ décă colecţiunea întrégă anunţată acolo a apărutŭ séŭ ba, noĭ orĭ-câtŭ amŭ căutat'o n'amŭ putut'o aflá.

Toţĭ tusaurii Lidíeĭ
Nu atingŭ inima mea;
Şi splendórea 'mpĕrăţíeĭ
Cu dispreţŭ o vede ea.

Unŭ parfumŭ plăcutŭ stropéscă
Barba-mĭ, periĭ ce albescŭ!
Rosa 'n fruntea mea lucéscă!
Etă totulŭ ce doresců.

Timpulŭ de-aḑĭ i-a mea avere;
Mâne scimŭ, ce-o se 'ncercămŭ?
Vine-o óră de plăcere?
Noĭ sĕ bemŭ şi sĕ jucămŭ;

Luĭ Bachus vĕrsaţĭ pahare;
Mâne mórtea, mĕĭ băeţĭ,
Ne va ḑice vorbe-amare,
Ne va ḑice nu maĭ beţĭ!

Ah! vĕrsaţĭ nectarŭ în spumă,
June frumuseţĭ vĕrsaţĭ!
Foculŭ seteĭ mĕ consumă,
Morŭ sub flacăra ce-mĭ daţĭ!

Faceţĭ noĭ cununе 'ndată
Sĕ 'ncingŭ fruntea-mĭ ce-arde 'n focŭ,
Focu-usucă de odată
Cele ce le puiŭ în locŭ.

Voĭ puteţĭ îndată 'nvinge
Foculŭ steleĭ ceĭ cerescĭ;
Vaĭ! dar cine póte stinge
Foculŭ inimiĭ-omenescĭ?

Fugĭ de mine dragă flóre,
Pĕru-mĭ albŭ tŭ nu-lŭ iubescĭ?

Ah! deşĭ aicĭ sub sóre
Tu cu rosele 'nflorescĭ,

Nu te depărtá de mine,
Sufletŭ dulce şi seninŭ!
Roseĭ şede multŭ maĭ bine
Impletită cu unŭ crinŭ.

Nimicŭ maĭ greŭ decâtŭ a traduce lirica vechiă clasică astŭ-felĭŭ, ca să fiă lirică şi la noĭ, s'o putemŭ şi noĭ gustá. Lirica orĭ-căreĭ limbĭ este o flóre, care prin traducere o smulgĭ din pământulŭ eĭ, 'şĭ perde mirosulŭ şi veştedesce. Er' când este vorba de lirica luĭ Anacreonŭ care constă, aşa dicându, din rade, mirosŭ şi róuă, care este ceva neasemănatŭ fragedŭ, uşorŭ, sburătoriŭ, ca celŭ maĭ finŭ şi maĭ îmbĕtătoriŭ mirosŭ, traducerea este nu numaĭ neasemănatŭ de grea, ci chiar aprópe de desperatŭ. Dar étă cântecele de sus aŭ realisatŭ acestŭ lucru atâtŭ de greŭ, aŭ sfărimatŭ desperarea. Ni se va dice póte, că poetulŭ nu s'a ţinutŭ totŭ-de-una strinsŭ de originalŭ. Acésta nu este unŭ defectŭ, ci din contră o calitate. Tocmaĭ aicĭ se arată puterea şi măestría traducătoriuluĭ, nu numaĭ de-a întórce originalulŭ cuvântŭ de cuvântŭ, cum aĭ întórce unŭ vestmântŭ pe dosŭ, cu care îmbrăcându-te te-ar' ride ómeniĭ, ci substituindŭ cuvântulŭ, frasa, chiar ideia străină, cu ceva asemănatŭ, séŭ ecuivalentŭ din limba, frasa şi ideile poporuluĭ pentru care se traduce. Ceea ce este poeticŭ, înţelesŭ, gustatŭ în o limbă, nu este totŭ aşa în alta, şi acésta maĭ ades se întêmplă în lirică, care cu deosebire trebue să fiă carne din carnea, osŭ din osulŭ, şi sânge din sângele popo-

rului în înţelesŭ strinsŭ, căcĭ almintrea nu este lirică. Pentru-aceea traducătoriulŭ togmaĭ prin aceea 'şĭ arată puterea şi măestría sa, sciindŭ în asemenea casurĭ sĕ afle şi sĕ înlocuéscă cu ecuivalente.—Avêntulŭ, precisiunea, limbeĭ traducătoriuluĭ ţine aprópe cumpĕnă originaluluĭ.

* * *

Caracterulŭ luĭ Bolintineanŭ, ca liricŭ, este, décă nu totŭ-de-una tristŭ, dar totŭ-de-una doiosŭ. Chiar şi în cele de resboiŭ, pe lângă energía, se amestecă şi doioşía. In *Plângerĭ* acéstă doioşía este adese-orĭ de-o putere óre-cum îmbĕtătóre; ea 'ţĭ lasă o puternică ardere în inimă şi unŭ feliŭ de ameţélă în minte. De-aicĭ provine, că uniĭ simtŭ maĭ multŭ acéstă ameţélă, şi atuncĭ credŭ eĭ că poetulŭ ar' fi lângedŭ, că poesíele luĭ arŭ fi unŭ feliŭ de beutură dulce înşelătóre, care te adimenesce, te îmbétă pe unŭ momentŭ şi resuflându-se te lasă desmĕdulatŭ. Acéstă ameţélă se producc cu deosebire prin strălucirea orbitóre a limbeĭ şi prin curgerea nespusŭ de dulce a versuluĭ, încâtŭ adeseorĭ acestea nicĭ nu te lasă sĕ-ţĭ maĭ daĭ sémă şi de impresiunea curatŭ sufletéscă, de sentimentŭ, şi de multe orĭ nicĭ chiar de înţelesŭ. Din contră alţiĭ simtŭ maĭ multŭ arderea, ce încinge inima când cetescĭ poesíele elegice; şi cu deosebire aceştia suntŭ în stare a-şĭ da sémă de tótă puterea poetuluĭ; aceia carĭ se impresionéză maĭ multŭ de mechanismulŭ esteriorŭ, de dulcéţa şi strălucirea formeĭ, nu simtŭ şi prin urmare nu cunoscŭ pe poetŭ decâtŭ după esteriorŭ, spiritulŭ lorŭ nu se póte uní şi lucrá împreună cu sentimentulŭ, prin urmare nu

pătrundŭ, nu înţelegŭ întregŭ poetulŭ. Din acestŭ motivŭ, deşi Bolintineanŭ n'a fostŭ studiatŭ şi apreţiatŭ nicĭ odată anume, ci numaĭ prin aruncăturĭ de vorbe în-trécătŭ, poesiele luĭ aŭ fostŭ judecate unilateralŭ când într'unŭ înţelesŭ, când în altulŭ, şi mulţĭ în timpurile din urmă aŭ remasŭ óre-cum întunecaţĭ asupra valóreĭ luĭ, căcĭ nicĭ unulŭ nu şi-a datŭ silinţă a ne arătá amănuntŭ şi limpede motivele pentru o părere séŭ alta. Togmaĭ acésta probézā de altă parte, că este fórte greŭ a înţelege deplinŭ şi a-ţĭ puté totŭ-odată espune lămuritŭ vederile, cu deosebire asupra liricelorŭ luĭ Bolintineanŭ. Nu fiă-care scriitoriŭ, şi cu atâtŭ maĭ puţinŭ fiă-care cetitoriŭ, este chiămatŭ sĕ-şĭ dee părerea asupra luĭ Bolintineanŭ. De-aicĭ se esplică şi împregiurarea, că toţĭ s'aŭ feritŭ a scrie ceva seriosŭ asupra luĭ. Numaĭ cu ideĭ şi clişeurĭ generale de critică literară nu se potŭ judecá decâtŭ érăşĭ numaĭ aceia, carĭ lucră după clişeurĭ, căcĭ atuncĭ se află şi critica scrisă deja óre-unde-va, şi trebue numaĭ — s'o despoĭ.

Altă deosebită calitate a liricelorŭ luĭ Bolintineanŭ este următórea. Lirica luĭ este adese-orĭ nu numaĭ o simplă revĕrsare de sentimente, ci totŭ-odată şi o viiă acţiune, cum amŭ arătatŭ cu deosebire la analisarea pieselorŭ *Cornulŭ, Cântece şi sărutărĭ* şi *Copilulŭ* ; elŭ lasă adecă ca sentimentulŭ sĕ-se nască din acţiune, care totŭ-de-una este viia şi scurtă. Nimicŭ maĭ greŭ, dar nimicŭ maĭ fericitŭ ca acésta. Inima se încălḑesce nu numaĭ prin cuvintele poetuluĭ, ci totŭ odată şi prin mişcarea ce elŭ o întroduce, şi, maĭ pre sus de tóte,

prin adâncimea sentimentuluĭ, prin acțiunea iute încondeiată, ce ți-o deschide înaintea sufletuluĭ, încâtŭ după cetire remânĭ cufundatŭ în noulŭ orisonŭ urmândŭ chiar fără voiă fantasía și sentimentulŭ, ce aŭ fostŭ împinse pe acì încolo prin nóua lume. Din contra rîșnirea de frase adeseorĭ fără nicĭ unŭ înțelesŭ, căcĭ de sentimentŭ nicĭ nu maĭ vorbimŭ, propriă liriceĭ nóstre de adĭ, décă Musele mĕ vorŭ iertá sĕ daŭ acestŭ nume unorŭ vorbe uscate, înșirate în versŭ ca și hiribele trase pe ață, aacéstă rîșnire, dicŭ, 'ți face împresiunea uneĭ petri de móră, care urducă fără grăunțe și cu scârțăitulŭ și hodorogitulŭ 'ți sgândăre mĕdua în óse.

III.

Décă Bolintineanŭ s'a ocupatŭ maĭ puținŭ cu lirica, cu atâtŭ maĭ înadinsŭ a cultivatŭ poesía narativă. Și în acestŭ genŭ activitatea poetuluĭ se destinge numaĭ în epoca până la 1855 ; în cele de dup'aceea arare-orĭ a maĭ pututŭ atinge icĭ-colea înălțimea de maĭ nainte.

Poesía narativă a luĭ Bolintineanŭ se împarte în poeme și balade. In fiă-care din aceste dóue specii constatămŭ câte dóue direcțiunĭ, ce se deosebescŭ simțitŭ unele de altele. O parte din poeme, *Florile Bosforuluĭ*, se mișcă nu numaĭ în o lume cu totulŭ străină, dar și concepțiunea și întregŭ spiritulŭ ce domnesce în ele se deosebesce de celelalte, numite simplu numaĭ *Poeme*, și carĭ cuprindŭ subiecte din istoriă séŭ celŭ puținŭ din viéța nóstră. Asemenea și baladele, unele prin scurțimea și ră-

pegiunea cu care se petrece acţiunea, se apropiă maĭ multŭ de lirică, şi anume cele istorice, pentru-aceea parte din ele aŭ şi fostŭ şi suntŭ încă cântate până adĭ; altele, prin desvoltarea maĭ întinsă şi maĭ lină, se apropiă de naraţiunea poetică, acestea suntŭ cu deosebire baladele cu subiecte luate din tradiţiunile şi povestile nóstre populare séŭ de propriă învenţiune a poetuluĭ. Intre acestea şi baladele istorice se află încă şi o altă deosebire: maĭ tóte baladele istorice aŭ versulŭ lorŭ favoritŭ trochaicŭ de 11—12 silabe cu rimă împărechiată, pe când celel-alte suntŭ scrise în deosebite versurĭ şi rimă maĭ totŭ-de-una împletită.

Vomŭ vorbí ântâiŭ despre poeme. Subiectele poemelorŭ suntŭ luate séŭ din istoria naţională séŭ suntŭ puse în legătură cu asemenea fapte istorice, orĭ suntŭ scóse din viéţa nóstră din timpurile trecute. Aşa în *Andreiŭ* poetulŭ ne descrie luarea Nicopoluluĭ de Udrea, căpitanulŭ luĭ Mihaiŭ. *Safira* este pusă în legătură cu óre-care invasiune a Tatarilorŭ. *Sorica* este o aventură legată de persóna unuĭ domnŭ, Michnea. In *Profira* se celebréză eroismulŭ luĭ Caloianŭ, moşneanŭ din Bolintinŭ, loculŭ de nascere alŭ poetuluĭ. In *Tudora* poetulŭ întroduce personagie de-ale soţilorŭ de arme şi de eroismŭ aĭ luĭ Mihaiŭ. *Sorinŭ* este o scenă din crudimile luĭ Mircea II. Vedemŭ prin urmare, că tóte se mişcă în cadre istorice fiă reale fiă maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ imaginate.

In tóte poemele luĭ Bolintineanŭ, afară de Sorinŭ, aflămŭ unŭ planŭ fórte corectŭ şi limpede, desvoltare firéscă şi bine închiăgată, diversele acţiunĭ fórte propor-

ţionatŭ desvóltate. Altă calitate însemnată şi care nu o posedŭ alţĭ poeţĭ de-aĭ noştri, carĭ aŭ scrisŭ asemenea naraţiunĭ poetice, este că elŭ nu face descrierĭ de tablourĭ stătătóre, fără acţiune, fără mişcare, fără viéţă, cum face Alecsandri în tóte poemele sale, ci din contra la Bolintineanŭ totulŭ este mişcare şi viéţă; faptele se petrecŭ sub ochiĭ noştri, eroiĭ i vedemŭ lucrândŭ eĭ însişĭ, ér' nu făcându-li-se portretulŭ prin declamaţiunĭ de ale poetuluĭ, cum este de esemplu Stefanŭ şi Cărjă din *Dumbrava-roşiă*, *Danŭ căpitanŭ de plaiŭ*, ale luĭ Alecsandri. Etă câtŭ de viŭ este descrisŭ asaltulŭ cetăţiĭ, în care vedemŭ eroiĭ princincipalĭ luptândŭ şi slărimândŭ:

O plóiă de glónţe în vêntŭ vîjîeşce:
Innécă pandurĭĭ; ninsórea soseşte.

Dar cine-ĭ acela ce s'a ridicatŭ
Pe pórta cetăţiĭ, şi ce a strigatŭ?
Apare şi pere ca o nălucire!...
Ah! pórta se crapă!... a nóstră oştire
Alérgă acolo şi află p'Andreĭ
Ce pórta deschide şi întră cu eĭ.

O spaimă adâncă alérgă 'n cetate;
Aicĭ Muşulmaniĭ vinŭ toţĭ a combate.
O luptă amară... miĭ săbiĭ lucescŭ,
Şi loculŭ sĕ 'nnécă de sânge-omenescŭ.
Acolo bĕtrâniĭ, copiĭ, şi neveste
Cu petre şi apă aruncŭ din fereste.

Unŭ Danŭ spătarulŭ, călare trecândŭ,
In drépta şi'n stânga pe trupurĭ călcândŭ,
Unŭ june turcŭ, falnicŭ, ací 'lŭ întêlneşce

Şi, vrêndŭ sĕ-lŭ lovéscă, pe calŭ îlŭ răneşce.
Vitézulŭ respunde; ér' mândrulŭ Osmanŭ
S'abate subt braţulŭ spătaruluĭ Danŭ
Cadâna îlŭ vede, şi dela fereste,
Ocheşce!... Spătarulŭ căḑù făr' de veste.
Românilĭ vĕdŭ glonţulŭ de unde-a venitŭ,
Turbaţĭ, la femee maĭ mulţĭ s'aŭ suitŭ
Ca leiĭ 'n mâníă o sfâşiŭ îndată;
Er' casa 'ntr'o clipă căḑù sfărâmată.

In capu-uneĭ strade sta paşa cu-aĭ sĕĭ
O miie, din ceĭ bunĭ maĭ falnicĭ flăcăĭ,
O cétă de roşiĭ aicĭ se opreşce;
Andreiŭ cu mândría în frunte-ĭ păşeşce.
O ageră luptă începe 'ntre eĭ;
Din pala tăiósă se varsă schinteĭ;
Er' sângele curĕ şi flinta trăsneşce,
Şi calulŭ turbéză, voiniculŭ răcneşce.
La pepturĭ se luptă, se stringŭ, se lovescŭ;
Cu dinţiĭ se sfişiŭ, cu pumnĭ se isbescŭ!

Doĭ fiĭ, la o parte se luptŭ lângă-unŭ tată;
E paşa. In sânge i-e pala muiată.
Odinŭ căpitanulŭ alérgă spre elŭ.
Subt braţulŭ seŭ cade unŭ fiŭ tinerelŭ:
Bĕtrânulŭ seŭ tată geme cu turbare...
Dar óstea Română se face maĭ mare,
Innécă totŭ loculŭ... şi paşa cu dorŭ,
S'avêntă 'nainte pe calu-ĭ uşorŭ.
Fugindŭ armăsaru-l maĭ colo s'abate
Lovitŭ de unŭ glónte ce cósta-ĭ străbate.
Bĕtrânulŭ cobóră, aicĭ adăstândŭ
Cu sabia 'n mână sĕ móră luptândŭ.
Dar hatmanulŭ Udrea acolo soseşce,
Ridică baltagulŭ, pe paşă loveşce,

Acesta se 'nclina, ér' pân' a murí
Ursita voise amarŭ a priví
Căḑêndŭ lângă dênsulŭ, în prima juníă,
Doĭ fiĭ în morminte și fată 'n robíă.

Indată ce cade bĕtrânulŭ Alí,
Oștirea turcéscă începe-a fugí.

Icĭ calulŭ înfige potcóve ușóre
In fruntea și 'n peptulŭ aceluĭ ce móre,
Și care, 'n durere-ĭ, ca șarpe călcatŭ
Piciorulŭ ce 'lŭ calcă, scărșnindŭ, a mușcatŭ.
Unŭ altŭ calŭ, maĭ colo, vĕrsândŭ cavalerulŭ,
Alŭ căruĭ brațŭ falnicŭ tăiatu-l'a ferulŭ,
In voia-ĭ turbată, icĭ colo-alérgă,
Și-o mână tăiată de frâŭ sĕ 'nclește.

Icĭ unu 'n ninsóre dă ḑilele sale,
Er' altulŭ din fugă 'ntâlnindu-lŭ pe cale,
Se 'mpiedică, cade și alțiĭ sosescŭ,
Și toțĭ se restórnă și sĕ 'nvălmășescŭ.
Er' alțiĭ, dândŭ arme, îșĭ cerŭ ertăciune:
Unŭ altulŭ preferă, decâtŭ a depune
Jos armele sale, și a se predá,
Sĕ-șĭ spintece sinulŭ cu sabia sa.

Andreiŭ eroulŭ poemeĭ, întórce din luptă încununatŭ de gloriă, alérgă sĕ-șĭ védă iubita sufletuluĭ seŭ, pe care o lăsase la plecare înnecată în lacremĭ ḑicându-ĭ aceste doióse cuvinte :

Ah ! décă ursita așa risipesce
Orĭ-ce fericire ce'n viéță-mĭ zimbesce,
Purcede ! i ḑise copila cu dorŭ,
Dar' când te-ĭ intórce, o dulce amorŭ !

In darŭ căutá-veĭ pe mândra-ţĭ iubită:
Căcĭ vêntulŭ va geme pe pétra-ĭ negrită.

Dar elŭ o află togmaĭ serbându-şĭ nunta cu altulŭ.

Elŭ întră în sală pe când se 'ncepù
O horă voióză . . . María-lŭ vĕḑù.
Andreiŭ lângă dênsa se prinde îndată,
A oĭ mână 'n mână-ĭ erá îngheţată.
— Maríă, María! de ce m'aĭ vêndutŭ?
— Ce ḑicĭ? . . nicĭ-odată eŭ nu te-am vĕḑutŭ,
Respunse mirésa . . . Andreiŭ se uimesce:
S'abate, şi mórtea îndată-lŭ răpesce.

Intr'o ḑi următóre, când María cu nuntaşiĭ şi cu lăutariĭ trecea pe o stradă, nunta se întâlnesce cu unŭ mortŭ alŭ căruĭ sicriŭ erá urmatŭ de unŭ arapŭ, Maria privesce şi recunósce în mortŭ pe Andreiŭ. Intr'una din ḑile aflară pe Arapŭ mortŭ pe mormêntulŭ luĭ Andreiŭ. Arapulŭ înse erá Biulbula, încântătórea fiică a paşeĭ din Nicopulŭ, care, înamorată în Andreiŭ şi arsă de dorulŭ luĭ, se luase pe urma-ĭ. Acesta este în scurtŭ cuprinsulŭ celeĭ maĭ desvoltate şi maĭ bune poeme dintre ale luĭ Bolintineanŭ.

Ceea-ce la întâia vedere nu ne impresionéză plăcutŭ în caracterulŭ luĭ Andreiŭ, este, că elŭ móre când vede necredinţa iubiteĭ sale. Acéstă slăbiciune se pare o contra-ḑicere în caracterulŭ luĭ de eroŭ. Cum, acela care a vĕḑutŭ de-atâtea orĭ mórtea în faţă, a căruĭ spadă a sfârâmatŭ atâta, póte elŭ se aibă o inimă atâtŭ de móle, încâtŭ se móră când aude din gura iubiteĭ sale, că nicĭ nu l'a vĕḑutŭ vre-odată? Erá elŭ atâtŭ de nepăţitŭ, a-

tâtŭ de necunoscătoriŭ alŭ inimeĭ omenescĭ, și maĭ alesŭ a uneĭ fete, care după condițiunea în care ele se află în generalŭ, facŭ fără îndoiélă unŭ lucru cuminte, când nu lasă paserea din mână pe cea din gardŭ? Când vomŭ cumpení acéstă contradicere în caracterulŭ luĭ Andreiŭ cu contradicerea în caracterulŭ luĭ Achile, care, pentru o sclavă ce i-o luase Agamemnonŭ, lasă ca Greciĭ sĕ fiă măcelăriți atâtŭ timpŭ de Troienĭ, și nu voiesce sĕ-se maĭ lupte până când nu cade amiculŭ seŭ Patroclŭ; când Rinaldo alŭ luĭ Tasso uită în brațele Armideĭ de datoría sântă cu care plecase în sufletŭ, de-a luptá pentru liberarea mormêntuluĭ sântŭ, vomŭ vedé că acéstă contradicere ți se împune numaĭ în ântăiele momente, când înse cugeți maĭ adâncŭ asupra eĭ, când pe lângă *eroŭ* punĭ în cumpănă și pe *omŭ* cu tótă ființă, cu tóte pasiunile, cu tóte slăbiciunile luĭ, ér' nu numaĭ cu calitățile cele marĭ: atuncĭ lucrulŭ ni se pare, ceea-ce în adevĕrŭ este, omenescŭ. Eroiĭ care nu arŭ maĭ fi ómenĭ, nicĭ nu ne-arŭ puté mișcá prin faptele lorŭ orĭ-câtŭ de marĭ sĕ fiă. Apoĭ sĕ nu se uite, că Andreiŭ 'și împlinise chiămarea de eroŭ, luptase, luase Nicopolulŭ; elŭ nu negligéză nicĭ o datoría cătră patría, cătră soțiĭ seĭ de luptă, elŭ devenise érăși simplu cetățeanŭ.

Afară de acésta sĕ nu se uite, că în narațiunea poetică, întogmaĭ ca în novelă, desvoltarea caracterelorŭ nu se póte face cu lungĭ pregătirĭ, ca în epopeiă séŭ în romanțŭ, ci din contră prin evenimente precipitate. Este chiar o cerință a narațiuneĭ poetice, de a se desfășurá răpede și a ne înfățișá chiar caractere bizare, căcĭ, în

lipsa de desvoltare, ea nu se póte împune decâtŭ prin mijlóce drastice, uimitóre. Prin acéstă schimbare precipitată a luĭ Andreiŭ, poetulŭ a realisatŭ alte dóue folóse. Fiindŭ desvoltarea naraţiuneĭ fórte viiă, închiărea eĭ într'unŭ modŭ dramaticŭ se unesce deplinŭ cu spiritulŭ, ce pĕtrunde tótă poema, şi astŭ-feliŭ prin unŭ ultimŭ avêntŭ poetulŭ încheiă cu aceeaşĭ putere şi mişcare, cu care începuse, întrândŭ într'unŭ modŭ ruptŭ deodată în acţiune cu versurile:

De ce plângĭ tu óre, o dulce Maríă?
Ce aburŭ umbresce voiosa-ţĭ juníă?

Unŭ altŭ folosŭ este, că poetulŭ pune totŭ-odată în viia lumină iubirea firéscă şi nestinsă a Biulbuleĭ, fiica unuĭ barbarŭ, faţă cu iubirea calculătóre a uneĭ fete de oraşŭ, a Maríeĭ, care, cum ne spune poetulŭ, este Iaşancă. Biulbula se espune tuturorŭ periculelorŭ căutândŭ pe ghiaurulŭ ce-lŭ iubesce, vine şi móre pe mormêntulŭ luĭ, María . . . o! María! ea este fată înţeléptă, care 'ţĭ minte din buze, că are sĕ móră pentru tine, şi în faptă se aruncă în braţele altuia, pentru aceea ḑice poetulŭ:

Femeiă! femeiă! de unde viĭ óre?
Din cerŭ séŭ din iadurĭ, din umbră, din sóre?

Şi óre nu s'ar' puté ḑice totŭ aşa de nu maĭ bine şi barbaţilorŭ, afară de Andreiŭ,

Bărbate! bărbate! . . .

În poema *Safira*, Lupescu, băiatŭ săracŭ, care „prin

fapte frumóse în lume-a strălucitŭ", iubesce pe o fată avută, Safira, pe care părinţii o daŭ după unŭ avutŭ. Lupescu vine cu o cétă de Tatarĭ, Safira auḑindŭ fuge la elŭ. Mirele avutŭ se iă cu aĭ seĭ după Tatarĭ, Lupescu este rănitŭ în luptă şi móre, Safira de durere se străpunge cu paloşulŭ luĭ. Etă ce minunatŭ descrie poetulŭ venirea luĭ Lupescu cu Tatariĭ:

Dar colo, maĭ colo, departe în nópte,
S'aude o şoptă, unŭ tropotŭ de caĭ.
La surdele şópte
Pandurulŭ lipeşce urechia pe plaiŭ.

Şi ḑice soţíeĭ sĕ 'nşele fugarulŭ
Sĕ-ĭ dee baltagulŭ şi şéoa de ferŭ
Căcĭ vine Tatarulŭ
In numerŭ maĭ mare ca stelele 'n cerŭ.

Er' şopta cu 'ncetulŭ se face maĭ mare
Şi codriĭ resună de-unŭ tropotŭ întinsŭ;
S'aude-o strigare
Şi pulberea lată pre văĭ s'aŭ destinsŭ.

Panduriĭ, sub arme, trimitŭ sĕ vestéscă
La nuntă pre copiĭ ce încă închinŭ.
Mâna voinicéscă
Abia maĭ ridică paharulŭ cu vinŭ.

Tătariĭ! repetă orĭ-care suflare.
In văile-ascunse ceĭ mulţĭ se 'nvĕlescŭ.
'Nainte călare,
Ajunge unŭ june cu coifŭ românescŭ.

Urdía s'opreşce pe valea 'nflorită.
O albă copilă cu ochiĭ de cerŭ,

Cu cóm' aurită
Veni la voiniculŭ cu zale de ferŭ.

Voiósă, uşóră, la paza de lună,
S'aruncă pre calulŭ aceluĭ voinicŭ
Şi toţĭ împreună
Cu caiĭ lorŭ falnicĭ ei nóptea despicŭ.

În versŭ pare că auḑĭ tropotulŭ cailorŭ, vuetulŭ văilorŭ. Frângerea versuluĭ alŭ treilea este de unŭ rarŭ efectŭ. Cu o neasemĕnată graţiă descrie poetulŭ o scenă dintre iubiţĭ la întâlnirea lorŭ:

— Ah! lasă, dulcea mea,
A sărutá pe ochiĭ-ţĭ o dulce viorea.
— Nu voiŭ o drăguliţă! copila i respunde;
Şi 'n mânĭ şi în cosiţe, ea faţa îşĭ ascunde.
— In ḑiua nunţiĭ nóstre... auḑĭ tu mândrulŭ meŭ?
Ea ḑice, şi prin plete privesce dragulŭ seŭ:
Şi rîde şi îlŭ muştră şi éră se 'nvĕlesce,
Şi éră pintre pĕru-ĭ de aurŭ îlŭ privesce:
Ca sórele de véră ce se ascunde 'n nuorŭ
Şi ér' şi ér' s'arată voiosŭ şi plinŭ de dorŭ.
Dar' elŭ sărută pĕru-ĭ; ea trage-a sa cosiţă,
Şi lasă desvĕlită suava eĭ guriţă.

Caracterulŭ de adevĕratŭ eroŭ alŭ luĭ Łupescu cum şi alŭ Safireĭ de iubită credinciósă, reese atâtŭ de strălucitŭ din următórea scenă:

— Aĭ noştri ne preurmă, o dulcea mea frumósă!
Tu aĭ sĕ veḑĭ aice o luptă sângerósă...
Sub lesele 'nflor'te, vinŭ, îngere doritŭ!...
Şi nu aĭ nicĭ o frică de mândrulŭ tĕŭ iubitŭ!"

— Nu! nu: eŭ viŭ cu tine la mórte și la viéță!"
— Ascultă pe-alŭ tĕŭ mire, o fermecŭ de dulcéță!
Căcĭ brațulŭ tĕŭ ca crinulŭ plăplăndŭ și drăgălașŭ,
S'a frânge sub baltaculŭ fierosuluĭ ostașŭ!..."
Eĭ bine!.. staŭ acolo; dar spune-mĭ, dragă, mie
De ce acuma lacrimĭ sĕ verșĭ îțĭ vine ție?
Orĭ credĭ că nicĭ-odată tu n'o sĕ mĕ maĭ vedĭ?
Ah! spune, spune-mĭ mie... tu tacĭ și lăcrămezĭ?"
— Imĭ plânge alŭ meŭ sufletŭ ce trebuĭ sĕ-se bată
Cu frațiĭ meĭ de-unŭ sânge, și póte cu-alŭ tĕŭ tată.
— Atunce nu se póte, Tătariĭ sĕ-ĭ lăsămŭ,
Și amêndoĭ cu caiĭ în nópte sĕ plecămŭ?"
— Nu, nu, o dulce îngerŭ, căcĭ lorŭ mi-am datŭ cuvêntulŭ
Și trebuĭ sĕ-mĭ ținŭ voróa chiar de-arŭ perĭ pământulŭ!"

Elŭ dice și s'aruncă pre calulŭ seŭ nebunŭ.
Indată dalbe spade pre capete resunŭ,
Și munțiĭ repetéză strigările turbate,
Și sângele se varsă în rîurĭ spumegate.
In pulbere și 'n aburĭ, și munțĭ, și câmpurĭ perŭ;
Și stelele albinde se turburŭ in eterŭ.

Safira încoronéză caracterulŭ seŭ de iubire nestrămutată până la mórte, căcĭ

Iă paloșulŭ din sinulŭ voiniculuĭ ce móre
Și pĕtrundêndu-și peptulŭ se stinge ca o flóre?

Morŭ amêndoĭ, fiă-care adevĕratŭ eroŭ, Safira prin sentimentulŭ pentru care desprețuesce viéța, Lupescu prin sentimentŭ și fapte. Acéstă piesă, ca acțiune, este cea maĭ viiă, cea maĭ agitată dintre cele șese poeme cu subiecte naționale.

Subiectulŭ *Tudoreĭ* este maĭ acelașĭ ca alŭ Safireĭ, nu

are înse aceeaşĭ viéţă. *Profira*, ca concepţiune, dar maĭ alesŭ ca esecutare, este lângedă.

Sorinŭ este o poemă mare parte în dialogŭ şi chiar cu scenăría teatrală. I lipsesce planulŭ, concepţiunea limpéde precum şi desvoltarea proporţionată. Poetulŭ se perde multŭ în descrierĭ indiferente, maĭ vêrtosŭ pe la începutŭ şi inteţesce acţiunea la fine unde putea sĕ-ĭ dee o desvoltare maĭ pronunţată pentru a pune maĭ bine în evidenţă personagiele. Faţă cu aceste neajunsurĭ ideia fundamentală este de o naltă frumuseţă. Sorinŭ iubesce pe domniţa Fioriţa, care înse sentimentulŭ seŭ pentru Sorinŭ 'lŭ resumă în următoriulŭ versŭ :

Nu simţŭ nimicŭ vĕḑêndu-lŭ : lipsindŭ, nu îlŭ dorescŭ.

Smaralda, o orfelină crescută de mică pe lângă domniţa, iubiá pe Sorinŭ, şi fiindŭ-că domnulŭ decisese sĕ ucidă pe 12 boerĭ cu ocasiunea nunteĭ Fioriţiĭ cu Filipŭ, şi între acestia erá şi Sorinŭ şi Filipŭ, Fioriţa, care aflase ceva de ce se prepară, trimite prin Smaralda inelulŭ eĭ luĭ Sorinŭ, ca arătându-lŭ sbirilorŭ în casŭ de piricolŭ sĕ-şĭ scape viéţa. Cu ocasiunea nunteĭ vistieriulŭ Ghinea, care avea ordinŭ se omóre pe boerĭ, i prinde, i închide, ér' elŭ răpesce pe Fioriţa şi o duce la sine. Când elŭ voia sĕ-şĭ esecute dorinţă sa, Smaralda întră pe o uşă laterală şi chiar în momentulŭ supremŭ străpunge pe Ghinea şi scapă pe Fioriţa. Er' Sorinŭ, care desperatŭ de amorulŭ Fioriţeĭ âmblá rătĕcindŭ şi nu se dusese la nuntă, auḑindŭ că mirele Fioriţeĭ este prinsŭ şi l'aştéptă mórtea, se duce şi arătândŭ

inelulŭ întra în închisóre, acolo dă inelulŭ mireluĭ, care arătându-lŭ este liberatŭ și se duce la mirésa luĭ, și elŭ, Sorinŭ, móre în locul mireluĭ, ér' Smaralda desperată că a perdutŭ pe Sorinŭ, se aruncă în apă.

Va sĕ ḑică fondulŭ pieseĭ este nu se póte maĭ dramaticŭ și nu togmaĭ propriŭ pentru o poemă. Prin urmare amestecarea de poemă și piesă teatrală, în câtŭ nu apare nicĭ una nicĭ alta, a fostŭ o ideiă nefericită a poetuluĭ. Ciocnirile de situaţiunĭ, de sentimente, suntŭ câtŭ se póte de puternice. Sorinŭ, care se sacrifică pentru a scăpá pe prietenulŭ seŭ, mirele Fioriţeĭ, pe care înse elŭ o iubiá nebunŭ, Smaralda care se sacrifică pentru Fioriţa, până la unŭ punctŭ rivala eĭ: tóte acestea suntŭ pline de putere dramatică. Poetulŭ înse se perde în descrierĭ și se mulţămesce cu o încondeiare uşóră și fugitivă a acestorŭ situaţiunĭ pline de efectŭ.

Pintre descrierĭ aflămŭ unele de tótă frumuseţa, ca sărăcía, frumuseţa Fioriţeĭ și a Smaraldeĭ, ér' pintre tóte se înalţă următórea:

Pe malulŭ Ialomiţeĭ, eterne lăcrămióre
Ce din Carpata génă se vérsă cetinelŭ,
In fundulŭ uneĭ silve cu dese frunḑişóre
Se înălţá odată, unŭ mititelŭ castelŭ.
Acolo subt o lésă, pe mână-ĭ rezămată,
Ca flórea ce se plécă pe mlăstărica sa,
Fioriţa se gândeşce, și 'n géna sa bogată,
O lină lăcrămióră, plăpândŭ se legănă.
Erá momentu-acela, când paserea răpită,
S'ascunde 'n cóma verde a câmpuluĭ roosŭ;
Când cerulŭ se prevede 'n valea înflorită,

Séŭ valea înflorită în cerulŭ celŭ stelosŭ.
O aură suavă jucá pe floricele
Şi respândea 'ndeparte mirosulŭ dulce-alŭ lorŭ,
Er' und' armoniósă, riḑêndŭ pe petricele,
Vĕrsá în sinulŭ sereĭ unŭ vuetŭ plângătorŭ.
A sereĭ aripióră, muiată 'n lăcrămióre,
Pe pletele câmpieĭ icĭ-colo se lăţiá;
Departe unde ḑiua apune după sóre,
Pe nisce stâncĭ de aburŭ o raḑă maĭ luciá,
Ca unŭ craterŭ ce arde şi 'nnécă în văpae
De felurite feţe, vecinii muntişorĭ,
Ghirlandă de florĭ roşiĭ pe cóma-ĭ cea bălae
Ce ḑiua după sine, las' a têrí prin norĭ.

În *Florile Bosforului* întêlnimŭ nu numaĭ o altă lume, dar şi unŭ altŭ spiritŭ, lumea orientală, şi orientalŭ este şi spiritulŭ din ele. Subiectele lorŭ, afară de Hialŭ şi Ortansa, suntŭ luate din viéţa haremuluĭ turcescŭ, amorulŭ şi gelosía; celŭ dintâiŭ cu înşelăciunile luĭ, cea de-a dóua cu cruḑimile eĭ, suntŭ fondulŭ tuturorŭ acestorŭ poeme. Scenária este Bosforulŭ cu tóte frumuseţile şi farmecele luĭ. Acéstă natură în care se petrece acţiunea poemelorŭ a fostŭ şi fericită, dar' şi nefericită până la unŭ punctŭ pentru poetŭ. Poetulŭ 'şĭ concentréză puterea maĭ multŭ în descrierea frumuseţilorŭ Bosforuluĭ trecândŭ iute, încondeindŭ uşorŭ şi chiar negligindŭ acţiunea, care este temeiulŭ poemeĭ. Pe lângă acésta, poetulŭ desvóltă în poeme atâta pompă de limbă, unŭ atâtŭ de viŭ torentŭ de versurĭ, încâtŭ tóte acestea într'atâta orbescŭ şi răpescŭ pe cetitoriŭ, încâtŭ elŭ nu póte sĕ-şĭ dee sémă de ceea ce se petrece, de acţi-

une, și astŭ-feliŭ trece peste piesă fără sĕ pótă prinde și ținé în minte desvoltarea eĭ, ci alegându-se de cele maĭ multe orĭ numaĭ cu sunetultŭ nespusŭ de dulce și melodiosŭ și cu espresiunile pline de rațe și florĭ, cu unŭ feliŭ de mirosŭ îmbĕtătoriŭ, ce curêndŭ se risipesce. Trebue cine-va sĕ-se împetréscă óre-cum maĭ dinainte contra acestorŭ farmece, ca sĕ pótă cetí poemele pentru a aflá țesetura, acțiunea lorŭ.

Acesta este defectulŭ esențialŭ alŭ acestorŭ poeme. Strălucirea orbitóre a formeĭ, a scenaríeĭ, înnécă fondulŭ. Atâtŭ subiectele în sine, câtŭ și totŭ chipulŭ de creațiune și înfățișare alŭ acestorŭ poeme, revérsă asupra lorŭ o atmosferă blândă, molatică, în adevĕrŭ orientală și diametralŭ opusă aeruluĭ înviforatŭ, bărbătescŭ, din poemele și baladele naționale. Este rară și de mare însemnătate acéstă îndoită natură în acelașĭ poetŭ. Florile Bosforuluĭ aŭ óre-care asemĕnare cu poemele luĭ Byron, ca Ghiarulŭ, Mirésa dela Abidos, Corsarulŭ și Parisina, maĭ alesŭ în pompa scenaríeĭ, cu deosebirea că poetulŭ Albionuluĭ, prin strălucirea și moliciunea natureĭ sudice și orientale, amestecă céța și asprimea norduluĭ, și prin acésta a datŭ totuluĭ unŭ farmecŭ maĭ vigorosŭ, pe când poetulŭ românŭ, din firea și posițiunea luĭ maĭ orientalŭ, s'a metamorfosatŭ cu totulŭ în adevĕratŭ poetŭ orientalŭ. Noĭ credemŭ, că décă Bolintineanŭ arŭ fi scrisŭ Florile Bosforuluĭ în limba turcéscă, ar' fi remasŭ unŭ strălucitŭ poetŭ turcescŭ, și atuncĭ traducerile acestorŭ adevĕrate *Florĭ* în limbele culte, arŭ fi avutŭ chiar maĭ mare efectŭ, decâtŭ aŭ pututŭ

ele produce în limba română, și anume la noĭ din causă că suntŭ străine de viéța și modulŭ nostru de cugetare; la străinĭ, fiindŭ-că orĭ-și-cum Bolintineanŭ, ca românŭ, nu se póte considerá ca adevératŭ representantŭ alŭ unuĭ altŭ poporŭ, alŭ uneĭ vieți străine, cu totulŭ deosebite de a poetuluĭ. Atâtŭ din acéstă causă, câtŭ și pentru încondeiarea ușóră, fugătóre, meteorică óre-cum, aceste poeme nu potŭ lăsá o adâncă împresiune în sufletulŭ cetitoriluĭ. Dreptŭ-aceea orĭ-câtŭ suntŭ de strălucite aceste poeme, din motivele desvoltate maĭ sus, ele n'aŭ pututŭ sĕ-șĭ lupte nicĭ-odată o deplină învingere. Toțĭ câțĭ le citescŭ se îmbétă, le admiră momentanŭ, dar vibrațiunile produse în sufletulŭ lorŭ răpede se așédă, se liniștescŭ, strălucirea, ce i-a orbitŭ, iute dispare, mirosulŭ ce i-a amețitŭ curêndŭ se resuflă, și revinŭ în starea lorŭ normală remânêndŭ ceva maĭ îndelungatŭ în audŭ timbrulŭ dulce, melodia versuluĭ, ér' în minte espresiunile schânteitóre.

Cele maĭ însemnate din Florile Bosforuluĭ suntŭ *Zeila*, *Mehriube*, *Giulfidanŭ* și *Siuadea*. Zeila, odaliscă a sultanuluĭ, iubesce pe Alibeĭ, cu care are întêlnirĭ. Sultanulŭ simte, că se petrece o tradare, dar nu scie încă care din odalisce. În o séră Sultanulŭ 'șĭ petrece cu odaliscele, Alibeĭ vine în o luntre pe mare în dreptulŭ palatuluĭ, începe a cântá, Zeila tresare, Sultanulŭ înțelege secretulŭ și o dă pe mâna eunucilorŭ s'o cufunde în mare. Zeila resistă, se rógă sĕ n'o pérdă, și întrébă de sórtea iubituluĭ seŭ Alibeĭ. Eunuciĭ i spunŭ, că elŭ deja nu maĭ este, că a fostŭ cufundatŭ; atuncĭ

Zeila cere ea singură se fiă cufundată. Luntrea se întórce fără Zeila. Din frumusețа poemei însemnămu alu doilea și celu din urmă cântecu alu luĭ Alibeĭ:

„Ah! sbóră dela mine, speranț' amăgitóre!
Din cupa-ți înflorită eu nu mĕ maĭ hrănescu.
Din cruda desperare, alu morțeĭ negru sóre,
Imĭ place sĕ trăescu!
Te du de amăgeșce o inimă iubită
Ce dórme legănată de tinere plăcerĭ,
Și scutură asupra-ĭ aripa-ți înflorită;
Dar eu voiu trece viața în lacremĭ de durerĭ!
Unu șirŭ de suferințe a fostu a mea juniă;
O ḑi de fericire nu potŭ sĕ numĕrŭ eu.
Singurătatea încă din frageda-mĭ juniă
Totu plângătóre șede la căpĕtâiulu meu.
Și nimene nu scie durerea ce mĕ bate —
Suspinele-mĭ pe vânturĭ revarsă dorulu meu,
Și lacrimele mele în valurĭ turburate
Cu sânge curgu mereu!“

În doioșia cânteculuĭ se resfrânge ce urmézà numaĭ decâtu. Er' în versurile următóre:

E ora când mirésa zefiruluĭ dulce
Rosa, îmbĕtată de alu nopțeĭ cântu,
Pléca mândra-ĭ frunte, până sĕ-se culce,
După sărutarea tinĕruluĭ vêntu;
Și 'n a sa suavă dulce desmerdare
Vesela sultană celor-l-alte florĭ,
Pe o profumată dulce sărutare
Lasă scurta-ĭ viață a sburá la norĭ.
Pulbere de stele pe albastra undă
Se prevĕdu cochete în splendórea lorŭ;

Er' din sinulŭ mărei désă și rotundă
Luna îșĭ înalță disculŭ bălăiorŭ,
Și prin munțĭ de valurĭ pere și s'arată
Ca surisulŭ dulce pe-unŭ chipŭ întristatŭ.
La a sa lumină viă și curată
Valulŭ d'albe spume trece coronatŭ.
Dece-eunucĭ cu fața négră și 'ncrețită,
Pórtă o femee în caiculŭ lorŭ.

prin descrierea vieĭ și dulceĭ naturĭ se pune prin contrastŭ în evidență tristeța, crudimea sceneĭ ce urméză.

Genială este următórea asemĕnare prin care Zeila arata luĭ Alibeĭ. că nu ĭ în stare sĕ-și descopere cum ar' voĭ focului inimeĭ :

Te iubescŭ!... ah! dragă! rosa se esprimă
Prin profumu-ĭ dulce și desfĕtătoriŭ,
Paserea prin cântu-ĭ, stéua prin lumină;
Dar eŭ n'am cuvinte pentru-alŭ meŭ amoriŭ!

Mehriube este fiica Carpațilorŭ, cum ne spune poetulŭ, va sĕ dică o română. Totŭ orașulŭ este în serbătóre, căcĭ bĕtrâna Valide are sĕ presente Sultanuluĭ darulŭ îndatinatŭ — o frumuseță de jună fecióră. În publicul ce asistă la acéstă ceremoníă se amestecă unŭ străinŭ dela Istru îmbrăcatŭ turcesce. Ochiĭ luĭ și aĭ Mehriubeĭ, iubiteĭ sale, se întêlnescŭ. Serbătórea trece. Mehriube șede tristă lângă Sultanŭ, sufletulŭ eĭ sbóră la dulcea eĭ țéră și la adevĕratu-ĭ iubitŭ :

Capulŭ eĭ pe mână cade gânditoriŭ,
Ochiĭ seĭ ceĭ negri p'intr'o dulce róuă

Mângăe surfața latuluĭ Bosforŭ.
— Șterge-acele lacrimĭ, resfățată flóre
Ce-amŭ culesŭ din munțiĭ verdilorŭ Carpațĭ!“
Dice eĭ Sultanulŭ. Juna plângătóre
Cătră elŭ întóree ochiĭ-ĭ lăcrĕmațĭ.
— Strălucite Dómne! lacrimile mele
Cură pentru țéră d'unde m'aĭ răpitŭ.“
— Décă pentru asta rîuréză ele,
Șterge-le, o fermecŭ îndumnedeitŭ!
Dulce Mehrubică! Lasă-a ta privire
P'alŭ acestorŭ unde dulce legiverŭ.
Numaĭ foculŭ fragedŭ din a ta junía
Póte fi maĭ magicŭ pre pămêntŭ și'n cerŭ!
Uită-acele câmpurĭ unde nicĭ-odată
Sicomorulŭ verde nu a înfloritŭ,
Unde cormoranulŭ cu aripa rótă,
Aura din mare nu a risipitŭ!“
— Colo unde rada unuĭ dulce sóre
Peste stâncĭ uscate nu s'a pulberatŭ;
Unde ca fecióra într'o serbătóre
Cu cămeșĭ de aurŭ câmpulŭ e 'mbrăcatŭ;
Unde limba dulce și armoniósă
Sună ca suspinulŭ vêntuluĭ ușorŭ,
P'intre a câmpieĭ cómă mlădiósă
Eŭ voescŭ a merge, eŭ voescŭ sĕ morŭ!“
— Dar pe-acele țĕrmurĭ omulŭ nu iubesce;
Inima-ĭ e rece ca alŭ erneĭ vêntŭ,
Și-a ta frumuseță care mĕ uimesce
Trece-va ca flórea lângă unŭ mormêntŭ!
Impărțesce-amorulu ce mĕ încongióră!
Décă pentru-acésta potŭ sĕ facŭ ceva,
Cine sĕ trăiéscă, cine vreĭ sĕ móră?
Sórta omenireĭ stă pe buza ta.“
— Colo unde limba cea armoniósă

Sună ca suspinulŭ vêntuluĭ uşorŭ,
P'intre a câmpieĭ cómă mlădióşă,
Inima mea sbóră la unŭ altŭ amorŭ!"

Sultanulŭ înfuriatŭ la aceste cuvinte ordóná s'o arunce în Bosforŭ. Eunuciĭ o aruncă din palatŭ în mare, iubitulŭ eĭ înse din întêmplare este acì, o pescuesce îndată din unde.

Începutulŭ pieseĭ este însemnatŭ prin o admirabilă descriere a Bosforuluĭ.

Giulfidanŭ are o acţiune maĭ energică, i lipsesce înse strălucirea celorŭ-alalte. Alí iubiá pe Giulfidanŭ, care înse s'a vêndutŭ pe banì greĭ şi-a întratŭ în Seraiŭ. Alí se face ianiceriŭ, revóltă o parte din eĭ, atacă Seraiulŭ şi vine faţă în faţă cu Giulfidanŭ, care remâne înmărmurită. O despóiă împreună cu alte odalisce, şi despoiate ianiceriĭ le mênă cu biciulŭ prin oraşŭ; Alí privesce, dar'

..... faţa luĭ se încreţì
De unŭ rîsŭ satanicŭ, când de bucuriă,
Când de-amărîciune: elŭ înnebunì!

Hialŭ şi *Ortansa* suntŭ lipsite de acţiune şi în fondŭ nu suntŭ poeme, ci numaĭ nisce revêrsărĭ lirice, în care plutescŭ dóue frumuseţĭ adorate de poetŭ. Amêndóue aceste piese şi maĭ alesŭ Hialŭ, care va sĕ ḑică fantasmă, întrecŭ pe tóte cele-l-alte prin avêntulŭ şi strălucirea lorŭ; aicĭ vorbesce nu numaĭ fantasía, dar şi inima poetuluĭ. Cu greŭ se póte rumpe şi reproduce ceva separatŭ din aceste dóue piese, întogmaĭ cum nu poţĭ sĕ

împarţĭ o flóre, fără s'o distrugĭ. Fiă-care versŭ, fiă-care strofă este o fóiă şi tóte împreună facŭ flórea. Cu tóte acestea reproducemŭ câte-va strofe pentru ideia frumósă care resună misiunea arteĭ. Poetulŭ dice fantasmeĭ sale, că omulŭ, poetulŭ, de ce se-se ocupe elŭ cu visurile deşerte, cŭ farmecele trecătóre ale natureĭ, căcĭ

Sórta-ţĭ pe pămêntŭ
Este de a plânge după visurĭ vane,
Şi cu-a ta ţerină sĕ hrănescĭ, sărmane!
Vermiĭ în mormêntŭ.

Er' ea respunde :

— O poete! 'mĭ dise alba călĕtóre,
Musica natureĭ este-amăgitóre:
Sunetu-ĭ cerescŭ
Ne însuflă cânturĭ ce tu dicĭ deşerte;
Dar ale natureĭ magice concerte
Nu ne mulţămescŭ.

Arta le culege şi le curăţesce
Cu puterea sacră ce-omulŭ moştenesce
Dela Dumnedeŭ.
Florile perdute 'n erburĭ luminóse,
Când le facĭ buchete nu suntŭ maĭ frumóse?
Spune dragulŭ meŭ?

IV.

In nicĭ o speciă de poesiă, din câte a cultivatŭ, Bolintineanŭ nu este atâtŭ de originalŭ, n'a atinsŭ unŭ succesŭ atâtŭ de mare, ca în balade şi cu deosebire în cele istorice-naţionale. Elŭ este aicĭ cu totulŭ originalŭ.

N'a urmatŭ nicĭ modele străine, nicĭ vre-unŭ altŭ poetŭ românŭ n'a maĭ scrisŭ ceva asemenea înainte de elŭ, şi orĭ-cine s'a încercatŭ sĕ-lŭ imiteze a remasŭ atâtŭ de micŭ pe lângă Bolintineanŭ, încâtŭ abia se vede cu microscopulŭ. Bolintineanŭ nu numaĭ a aplicatŭ celŭ maĭ nimeritŭ metru, căruia elŭ celŭ dintâiŭ i-a datŭ adevĕratulŭ lustru şi valóre, nu numaĭ a sciutŭ sĕ aplice rima în forma cea maĭ simplă şi maĭ naturală, nu numaĭ a creatŭ unŭ anumitŭ stilŭ, când de-o dulcéţă fărmecătórea, când de-o energíă cutremurătóre, când de-o scurţime şi concisiune osósă, când de-o uitime fulgerătóre, dar' a revĕrsatŭ totŭ-odată în aceste balade o deosebită atmosferă, care prin strălucirea, şi chiar profumulŭ eĭ te transpórtă cu totulŭ în acele timpurĭ eroice, şi încă de unŭ eroismŭ propriŭ trecutuluĭ şi vieţiĭ specifice a Poporuluĭ-Românŭ. Poetulŭ nu ne aduce pe eroiĭ vechĭ înaintea nóstră, din contră ne transpórtă pe noĭ în timpulŭ lorŭ, ne duce şi ni-ĭ arată, şi noĭ nu-ĭ vedemŭ învĕliţĭ în céţa fantasieĭ poetuluĭ, ci óre-cum trăindŭ şi luptândŭ înaintea nóstră. Prin acésta cu deosebire Bolintineanŭ se descopere ca unŭ iubitŭ fiŭ alŭ Muselorŭ. Prin acésta se esplică şi o altă împregiurare în viéţa poetuluĭ. După anulŭ 1855 în nicĭ o speciă de poesíă n'a maĭ atinsŭ vre-odată succesulŭ, care l'a atinsŭ din când în când în balada istorică. In acestŭ genŭ zace adevĕrata luĭ tăría, şi succesulŭ luĭ necontestatŭ.

Deşĭ Bolintineanŭ n'a cunoscutŭ pe celebrulŭ poetŭ germanŭ Uhland, eĭ înse în baladă, suntŭ doĭ fraţĭ gemenĭ. Fie-care cântă trecutulŭ eroicŭ alŭ naţiuneĭ sale,

și amêndoĭ în balade, amêndoĭ revérsă în creațiunile lorŭ atmosfera eroică chiar cu profumulŭ eĭ, deosebindu-se înse fiă-care după caracterulŭ poporuluĭ, după natură deosebită a pămêntuluĭ în care a născutŭ fiă-care. Pe când poetulŭ germanŭ revérsă peste creațiunile sale unŭ feliŭ de céță mistică, unŭ clarŭ-obscurŭ propriŭ Germanilorŭ, și în generalŭ popórelorŭ nordice, Bolintineanŭ înundă baladele sale de o lumină schinteitóre, în câtŭ în rațele eĭ ochiulŭ internŭ alŭ poetuluĭ pĕtrunde óre-cum chiar și ceea-ce ascunde viitoriulŭ. Pentru-aceea vedemŭ în baladele luĭ Bolintineanŭ adeseorĭ arătările viitoriuluĭ.

Asemĕnarea între acești doĭ poețĭ provine din asemĕnarea timpurilorŭ în care a trăitŭ și a scrisŭ fiă-care. Poetulŭ germanŭ scrie în timpulŭ sguduitórelorŭ evenimente dintre 1805—1815 și între 1815—1847 timpulŭ plăsmuireĭ aspirațiunilorŭ de unŭ mare împeriŭ germanŭ și a pregătireĭ poporuluĭ încetulŭ cu încetulŭ pentru realisarea acestuĭ idealŭ la unŭ momentŭ datŭ. Intogmaĭ și poetulŭ românŭ scrie cu deosebire între aniĭ 1842—1855. timpŭ plinŭ de cele maĭ marĭ evenimente, și de viĭ aspirațiunĭ ale poporuluĭ romanŭ. Etă cum aceleași timpurĭ producŭ aceiașĭ ómenĭ. O nóua probă acésta despre adevĕrata și înalta chiămare a luĭ Bolintineanŭ ca poetŭ. Elŭ nu âmblă dibuindŭ în întunerecŭ după Musa despre care a visatŭ și ar' voĭ s'o afle, și pe care nu l'a trimisŭ nime s'o caute; din contră Musa vine cu elŭ de mână și spune lumeĭ: acésta este fiulŭ meŭ! Aprópe tóte baladele istorice scrise până la 1885 se distingŭ prin pu-

terea imaginaţiuneĭ, prin căldura sentimentuluĭ şi prin vigórea espresiuneĭ. Este chiar uimitoriŭ, cum elegiculŭ Bolintineanŭ şi fórte adese-orĭ blândulŭ poetŭ, în aceste balade este ageiŭ, scurtŭ, îndesatŭ, încâtŭ adeseorĭ ele parŭ nisce lovituri de spadă răpedĭ şi sfărmătóre. Cu deosebire poetulŭ prepară óre-cum maĭ dinainte atmosfera eroică în care întroduce dela începutŭ pe cetitoriŭ, ér' acţiunea baladeĭ o grăbesce dându-i prin acésta o viéţă fórte mişcată, ţinêndŭ pe cetitoriŭ incordatŭ şi deslegândŭ acţiunea adese orĭ prin o singură lovitură, ca d. e. în *Mama luĭ Ştefanŭ celŭ mare*, *Ţepeşŭ şi Soliĭ*, din cele după 1855 *Cupa luĭ Stefanŭ* şi *Daniilŭ Sichastrulŭ*. Deosebitŭ frumósă, ca sentimentŭ şi artă de espunere, este *Radulŭ Domnulŭ şi fata din casă* ; deslegarea atâtŭ de neaşteptată din ultimele dóue versurĭ, orĭ-câtŭ se pare de simplă, este de-unŭ neîntrecutŭ efectŭ, căcĭ după-ce tóte pregătirele de maĭ nainte desfăşură în fantasía cetitoriuluĭ unŭ tabloŭ din cele maĭ cumplite, ca legarea copileĭ de códa unuĭ calŭ selbaticŭ, têrîrea şi sfăşiarea eĭ, de-odată ca prin farmecŭ vedĭ schimbându-se în o scenă din cele maĭ răpitóre — în nuntă.

Cu totulŭ de altă natură suntŭ baladele de propriă invenţiune séŭ luate din tradiţiunĭ naţionale. Poetulŭ lasă adese-orĭ frêŭ prea liberŭ fantasíeĭ, prea desvóltă amănuntŭ acţiunea şi prin acésta lângedesce. Cu tóte acestea aflămŭ unŭ numĕrŭ între aceste balade de multă frumuseţă nu numaĭ ca ideiă, dar şi ca formă.

Intre tóte în *Michnea şi Baba* poetulŭ desvóltă unŭ neasemĕnatŭ sborŭ alŭ fantasíeĭ şi o sĕlbatică energíă, înse

numaĭ aşa cum a publicat'o pentru întâia óră, ér' nu după cum a schimbat'o şi a deformat'o în ediţiunea din 1855. Blăstemulŭ ce-lŭ aruncă baba asupra luĭ Michnea nu-mĭ aducŭ aminte sĕ aibă părechiă nicĭ chiar în marile literaturĭ străine, câte cunoscŭ:

Orĭ unde veĭ merge, sĕ calcĭ, o tirane!
Sĕ calcĭ pe-unŭ cadavru, şi'n visu-ţĭ sĕ-lŭ veḑĭ!
Sĕ strîngĭ tu în mână-ţĭ totŭ mânĭ diafane!
Şi orĭ-ce ţi-orŭ spune tu tóte sĕ creḑĭ!
Sĕ-ţĭ arḑă plămâniĭ de-o sete adâncă,
Şi apă, tirane, sĕ nu poţi sĕ beĭ!
Sĕ simţĭ totŭ-de-una asupra-ţĭ o stâncă!
Sĕ 'nclinĭ a ta trunte la cine nu vreĭ!

Sĕ nu se cunóscă ce bine veĭ face!
Sĕ plângĭ înse lacremĭ sĕ nu poţĭ vĕrsá!
Şi orĭ-ce credinţă, şi orĭ-ce îţĭ place,
Sĕ nu poţĭ tirane! sĕ nu poţĭ gustá!
Sĕ creḑĭ că eştĭ geniŭ, sĕ aibĭ ḑile multe;
Şi toţĭ aĭ tĕĭ móră; ér' tu sĕ trăescĭ!
Şi vorba ta nime sĕ nu o asculte,
Nimicŭ sĕ-ţĭ maĭ placă, nimicŭ sĕ doresci!

Vehemenţa, plină óre-cum de-unŭ focŭ consumătoriŭ, nemărginita varietate de nefericirĭ aruncate prin blăstemŭ, probéză o avută fantasíă şi o adâncă revoltare a sentimentuĭ, semne neîndoióse ale daruluĭ.

Totŭ aceeaşĭ ideiă, chinuirea unuĭ domnŭ tiranŭ, o desvóltă poetulŭ şi în *O nópte pe morminte*. Ideia înse cu multŭ maĭ slabŭ esecutată. Cele dintâiŭ optŭ strofe în carĭ se descriŭ spaimele morţiĭ suntŭ la înălţimea

subiectului, încolo 2—3 strofe bune și restulŭ fără valóre, lângedŭ ca ideiă și slabŭ ca formă.

Domnulŭ de róuă, tradițiune populară de înaltă frumuseță. Poetulŭ înse nu a pututŭ revérsá în balada sa atmosfera eroică din timpulŭ miticŭ în care se petrece acțiunea, ci i-a datŭ unŭ aerŭ cu totulŭ modernŭ și cam asemenătoriŭ cu moliciunea, dulcéța orientală din Florile Bosforului.

In Cavalerulŭ și fluturulŭ ideia este genială, balada se vérsă în unde strălucitóre, dar impresiunea se șterge curêndŭ. Motivulŭ este atmosfera eterică în care învĕlesce poețulŭ acțiunea.

Dochița este o scenă imaginară din viéța luĭ Ștefanŭ-celŭ-mare. Stefanŭ uitase resbóiele, 'și petrecea încurcatŭ în lațurile amoruluĭ și în ospețe. Unŭ poetŭ cu plete albe se ridică dela mésă și luândŭ paharulŭ închină dicândŭ :

„Moldova mea cea dulce ! o, țéră multŭ iubită !
De ce cu vêlulŭ morțeĭ ți-e fruntea coperită ?
Nu eștĭ tu semĕnată cu sânge vitejescŭ ?
Pe luncile-țĭ ridinde eroii înfloreseŭ
Feciórele-țĭ suntŭ dalbe, plăcute, glorióse,
Ca stelele de aurŭ în serĭ primăvĕróse.
Cosița ta balae cu dulcĭ florĭ împletită
De riulețe limpedĭ nu-ĭ óre înflorită ?
O, țéră ! ce-țĭ lipsesce de-atâtŭ te-aĭ întristatŭ ?
Dar ce strigare crudă tăcerea-a turburatŭ ?
Sărăinulŭ întră 'n țéră, și arma vitejéscă
Nu se ridică încă pe barbarĭ sĕ sdrobéscă ?
Ah! umpleți până mâne paharulŭ meŭ cu vinŭ !

Sĕ uitŭ ruşinea vóstră, sĕ 'nnecŭ alŭ meŭ suspinŭ!
Mĕ îmbĕtaţĭ pe mine de dulce frumuseţă
Ca sĕ-mĭ aducŭ a-minte de mândra-mĭ tinereţă
Atuncĭ de ḑece braţe eŭ n'aveamŭ nicĭ o frică;
Sburamŭ la luptă dréptă ca fulgerulŭ ce pică,
Er sângele din spadă cură ca unŭ isvorŭ:...
Aḑĭ aniĭ mĕ apasă cu greutatea lorŭ,
Şi mâna-mĭ tremurêndă abia maĭ cârmueşce
Tambura ruginită şi-unŭ calŭ ce 'mbĕtrênesce
Maĭ slabŭ ca mine este poporulŭ românescŭ
Ce-a strălucitŭ odată în câmpulŭ vitejescŭ!
Căcĭ inima-mĭ totŭ bate la fală, vitejiă;
Er elŭ perdut'a tóte: credinţă, bărbăţiă;
Amara moliciune, mirésa celorŭ morţĭ,
Intrat-a în locaşulŭ vechilorŭ meĭ consorţĭ?
Dar către cine óre durerea mea voiŭ spune?
Ah! cine la mărire vr'unŭ preţŭ aicĭ maĭ pune?

Er' Stefanŭ turburatŭ:

Téra încă vieţuesce:
Braviĭ n'aŭ peritŭ
Tu, ce dorulŭ te orbesce,
Bĕtrâne-aĭ minţitŭ.

Dar poetulŭ de-odată
Barba şĭ-aruncă
Şi 'ntr'o albă dulce fată
Faţa îşĭ schimbă.

Şi bĕtrânulŭ poetŭ nu erá nime altulŭ decâtŭ însăşĭ soţía luĭ Stefanŭ, Dochiţa.

Atuncĭ Stefanŭ, domnulŭ mare,
Buciumu-ĭ sună

Şi de oştile barbare
Ţéra curăţă.

Vorbirea poetului, scena desvĕlirei, revenirei luĭ Stefanŭ la vechia sa vêrtute, suntŭ tóte pline de efectŭ; începutulŭ înse este fórte palidŭ, molaticŭ şi lungitŭ. Este adevĕratŭ, că tóte acestea s'arŭ părea, că simboliséză moliciunea petrecerilorŭ luĭ Stefanŭ, înse togmaĭ acésta nu se unesce în fondŭ cu caracterulŭ luĭ Stefanŭ şi cu atâtŭ maĭ puţinŭ cu răpedea şi energica luĭ deşteptare, unde apare óre-cum numaĭ mişcându-se şi suflându, şi pe inimicŭ 'lŭ vedemŭ de-odată fugindŭ în tóte părţile. Dreptŭ-aceea poetulŭ a greşitŭ insistându prea multŭ în descrierea moliciuneĭ, care trebuiá încondeiată nu numaĭ cu câte-va trăsăturĭ energice.

V.

Acesta este Bolintineanŭ judecatŭ în parte după fiăcare specia de poesiă, ce a cultivatŭ elŭ în epoca sa de putere, căcĭ, amŭ disŭ şi o repetămŭ, lucrările sale de după 1855, nu potŭ susţiné critica. Acum înse trebue sĕ ne concentrămŭ şi sĕ ne dămŭ părerea asupra poetuluĭ întregŭ, sĕ-lŭ cumpenimŭ de-odată din punctulŭ-de-vedere generalŭ alŭ întregeĭ sale activităţĭ de poetŭ.

Toţĭ poeţiĭ noştri din epoca de renascere chiar până aḑĭ se împartŭ în dóue clase: uniĭ instinctivĭ séŭ naturaliştĭ, alţiĭ rutinarĭ. Ca sĕ nu ni se ḑică, că facemŭ teoríĭ *ad-hoc*, după cum facŭ criticiĭ de coteriă, sĕ lă-

sămŭ pe celebrulŭ esteticŭ Vischer sĕ ne spuna cine suntŭ aceştĭ poeţĭ :

„Poetulŭ naturalistŭ posede în adevĕrŭ destulă putere prin care póte esecută cu uşurinţă representarea esterióră a imagineĭ ce şi-a conceput'o în fantasía luĭ, dar' fiindŭ-că elŭ nu voesce sĕ învĕţe, sĕ-se cultive, operele luĭ chiar cele maĭ bune remânŭ învĕlite în unŭ feliŭ de selbătăcíă, şi, fiindŭ-că elŭ s'a încredutŭ întêmplăriĭ, astŭ-feliŭ scrie adĭ bine, mâne reŭ, şi se dedă cu anumite forme, carĭ, lipsite de sirguinţă, de meditaţiune şi de resultatele esperienţeĭ artistice, din o putere naturală plină de căldură la începutŭ, ajungŭ a fi numaĭ o manieră sécă, mijlóce fără viéţă, mórte. Contrarulŭ naturalismuluĭ este rutina scolastică fără talentŭ : rutinariulŭ, prin esperinţă şi desteritate, 'şĭ căştigă apucăturĭ şi isteţíă technică, dar fără cultură temeinică şi fără seriósă meditaţiune, 'ţĭ scutură uşorŭ lucrulŭ din mânecă, 'ţĭ stă totŭ-de-una la disposiţiune, nicĭ-odată nu se încurcă, dar nicĭ-odată nu devine adâncŭ şi cuprindetoriŭ.“ [1])

Etă portretulŭ poeţilorŭ noştri, dintre carĭ amŭ puté scóte numaĭ pe Deleanŭ. Educaţiunea literară-întelectuală le-a servitŭ în generalŭ numaĭ pentru a deşteptá instinctŭlŭ din adormirea luĭ firésca, de a-lŭ face pe cutare séŭ cutare luătoriŭ aminte, că în elŭ se află aluatŭ maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ, maĭ lângedŭ séŭ maĭ ferbĕtoriŭ, pentru plămădirea unuĭ poetŭ; pentru alţiĭ a

(1) Dr. F. Th. Vischer, *Aesthetik*, III 100.

servitŭ ca sĕ-şĭ căştige rutină, isteţiă technică şi câteva clişeurĭ de ideĭ. Ajunşĭ eĭ la acéstă cunosciinţă séŭ isteţiă technică până la unŭ punctŭ óre-care, vĕdêndŭ că potŭ sĕ transmită prin graiŭ viŭ, prin scriere, ceea-ce se agită în sufletulŭ séŭ mintea lorŭ, credŭ că acésta este deja totulŭ pentru a fi poetŭ. Astŭ-feliŭ toţĭ aceştĭ poeţĭ se cugetaŭ şi se cugetă ca unŭ isvorŭ din care de-aicĭ încolo are sĕ curgă mereŭ versurĭ, fără sĕ ţină sémă, că isvorulŭ are sĕ sece décă nu-lŭ vorŭ alimentá prin continuă educaţiune literară-artistică şi prin neostenită sirguinţă.

Numaĭ aşa ne putemŭ esplicá o aparinţă, care se repetéză la toţĭ poeţiĭ noştri într'o formă. Fiă-care adecă cântă cu succesŭ maĭ mare séŭ maĭ micŭ în aniĭ primuluĭ avêntŭ tinerescŭ, şi îndată apoĭ începŭ a se repetá, a se copiá eĭ singurĭ, întogmaĭ ca paserile carĭ aŭ cântecele lorŭ câte-va întorsurĭ stereotipe, tipice, ce le întorcŭ eternŭ, şi, orĭ-câtŭ de dulcĭ sĕ fiă ele, devinŭ monotóne şi chiar nesuferite dela unŭ timpŭ, seŭ celŭ puţinŭ fără interesŭ; astŭ-feliŭ aceştĭ poeţĭ curêndŭ lângeţescŭ şi chiar amuţescŭ. Când te aştepţĭ, ca, după încercările nesigure, după dibuirile prin întunerecŭ ale tinereţeĭ, sĕ vină bărbatulŭ matorŭ, puternicŭ, care a ajunsŭ sĕ cunóscă ce póte şi acum sĕ-şĭ concentreze tóte puterile ce i le-a datŭ firea, le-a ageritŭ, le-a înavuţitŭ şi le-a înalţatŭ elŭ prin neîntreruptă cultivare literară-artistică, veţĭ că tinĕrulŭ poetŭ, ce aşteptaĭ sĕ-lŭ veţĭ poetŭ bărbatŭ, deja este unŭ moşŭ bĕtrânŭ, acăruĭ vóce s'a stinsŭ cu totulŭ, séŭ, silindu-se sĕ maĭ scóţă câte unŭ

acordŭ, décă nu scârţăe, reflectéză celŭ multŭ unŭ echo stinsŭ, răguşi din timpurile tinereţiĭ. Acésta se întêmplă cu deosebire la poeţiĭ cu darŭ. Poeţiĭ rutinarĭ, şi în tinereţe şi maĭ înaintaţĭ, remânŭ aprópe staţionarĭ, ba se întêmplă că pogreséză în modŭ technicŭ, şi prin acésta suntŭ în stare chiar sĕ înşele îndelungŭ publiculŭ neesperimentatŭ, dându-se eĭ şi ţinându-ĭ alţiĭ de poeţĭ adese-orĭ chiar de valóre. Publiculŭ aflându-se şi elŭ în stare naturală, nu se póte aşteptá ca elŭ sĕ împingă, sĕ siléscă pe poeţĭ a se înălţá, prin seriósă activitate şi cultivare neîntreruptă, până la artiştĭ, din contră togmaĭ elŭ se mulţămesce fórte uşorŭ cu ceea-ce 'ĭ daŭ poeţiĭ seĭ.

De-aicĭ a urmatŭ, că nu s'aŭ pututŭ înălţá dela poeţĭ instinctivĭ la poeţĭ artisticĭ. Er' décă putemŭ vorbí ceva de artă, acésta se mărginesce maĭ numaĭ la partea formală, şi aicĭ înse numaĭ în unele puncte, ca versulŭ, strofa şi rima. In scurtŭ poesía nóstră de pân' acum şovăesce între poesía naturalistă şi rutinară şi între cea artistică. A urmatŭ maĭ încolo, că poeţiĭ aŭ cultivatŭ numaĭ genurile uşóre séŭ credute uşóre, ér' genurile marĭ ale poesíeĭ, carĭ cerŭ anĭ îndelungaţĭ de activitate neîntreruptă, tăcută, ascunsă chiar, aŭ remasŭ cu totulŭ necultivate, şi décă câte unulŭ s'a încercatŭ sĕ producă ceva maĭ înaltŭ, orĭ n'a sciutŭ ce voesce, orĭ s'a spăriatŭ dela âutâiele începuturĭ şi s'a retrasŭ. De-aicĭ provine, că până astădĭ vedĭ pe multĭ imitându, în formă şi ideiă, poesía populară, credênd'o uşóră, pe când din contră ea nu numaĭ în fondŭ, dar adese-orĭ chiar şi în

formă este neimitabilă, şi pentru-aceeă nu producŭ decâtŭ florĭ de hârtía în locŭ de florĭ naturale. Totŭ din motivulŭ, că aceştĭ poeţĭ aŭ lucratŭ şi lucră numaĭ instinctivŭ séŭ rutinarŭ, se esplică şi împregiurarea, că eĭ îndată ce scotŭ câte-va versurĭ numaĭ decâtŭ le aruncă în publicŭ: şi-aŭ mulţămitŭ eĭ instinctulŭ şi adese-orĭ numaĭ ambiţiunea, acésta trebue s'o sciă şi lumea numaĭ decâtŭ! Unŭ feliŭ de neastimpĕrŭ copilărescŭ de a nu puté sta multŭ la unŭ lucru şi de-a spune totŭ ce facĭ, ce aĭ în cugetŭ şi pe inimă! Totŭ de-aicĭ şi preconisările în publicŭ de ceea-ce cugetă sĕ facă. Astŭ-feliŭ, décă nu s'aŭ îngrijitŭ de artă prin educaţiune seriósă, nu-ĭ lasă nicĭ macar unŭ timpŭ óre-care, ca, ce nu póte séŭ nu scie sĕ facă arta fiindŭ-că n'o posedŭ, celŭ puţinŭ sĕ pótă face cugetarea, reflecsiunea rece, stimpĕrândŭ şi regulândŭ încâtŭ-va agitaţiunile crude ale instinctuluĭ. In o asemenea stare de lucrurĭ sĕ nu ne mirămŭ, că poeţiĭ noştri n'aŭ îndeplinitŭ încă nicĭ unulŭ din eternele adevĕrurĭ, ce unŭ mare poetŭ clasicŭ le-a cristalisatŭ în următórele versurĭ:

Natura séŭ dór' arta facŭ mare pe poetŭ
De multŭ se 'ntrébă lumea. Eŭ credŭ că fără darŭ
Nicĭ studiulŭ n'ajunge, dar nicĭ îngeniulŭ singurŭ:
S'ajută unulŭ pe-altulŭ şi ambiĭ se 'nfrăţescŭ.
Cin' vre, în cursŭ, s'ajungă la ţinta ce-o doresce,
De micŭ elŭ rabdă, lucră, şi degeră şi-asudă
Şi dorulŭ îşĭ înfrênă de vinŭ şi de plăcerĭ.
Carĭ cântă 'n joculŭ piticŭ, întâiŭ aŭ învĕţatŭ
Şi-aŭ tremuratŭ adese în şcólă la măestru.
Si nu-ĭ destulŭ a ḑice: „facŭ versurĭ minunate,

Er' cine-ĭ slabŭ, la naiba! rușine-ĭ sĕ fiŭ códă
Și sĕ concedŭ că nu sciŭ ce, ḑeŭ, n'am învĕțatŭ!"

(Horațiŭ, Art. poet. 408—418).

Lămurită acéstă stare de lucrurĭ, putemŭ trece la aprețiarea în totalŭ a luĭ Bolintineanŭ. Bolintineanŭ este celŭ maĭ puternicŭ poetŭ instinctivŭ la noĭ, celŭ care posede maĭ mare talentŭ naturalŭ. Pentru-aceea la elŭ domină sentimentulŭ chiar și acolo unde te așteptĭ sĕ domine mintea. Totŭ-de-una înse peste sentimentŭ se vérsă o atmosferă dulce plină de o blândeță melancolică, propriă maĭ multŭ séŭ maĭ puținŭ tuturorŭ poețilorŭ instinctivĭ și luĭ Bolintineanŭ cu deosebire, avêndŭ celŭ maĭ puternicŭ instinctŭ poeticŭ dintre poețiĭ noștri. Din acestŭ motivŭ, la Bolintineanŭ și unde ți se pare că lucră mintea, ea nu lucră atâtŭ cugetândŭ, câtŭ maĭ vêrtosŭ visândŭ óre-cum, pentru-aceea poesía luĭ nu te lasă sĕ meditezĭ, ci te învĕlue mereŭ și te orbesce, încâtŭ voindŭ sĕ-ĭ urmezĭ și sĕ-ĭ alegĭ cugetarea din undele sentimentuluĭ, trebue anume sĕ-ți propunĭ ca s'o cetescĭ, nu ca poesiă, ci ca prosă. Poesía luĭ Bolintineanŭ cetită cu inima și simțită cu urechile te farmecă, când înse pe lângă acestea întrevine cugetarea cu seriositatea și adâncimea eĭ, când cauțĭ ce aĭ adunatŭ în coșŭ din fărmecătórea grădină a poesieĭ luĭ, prin mulțimea de florĭ aflĭ puține fructe. Bolintineanŭ este care posede maĭ multŭ avêntŭ, urmare și legătură internă; avêntulŭ luĭ înse nu este vehementŭ, este dulce, linŭ, și elŭ maĭ multŭ te înferbêntă pe locŭ, decâtŭ te transpórtă, te răpesce cu sine.

Din dominarea instinctului și din lipsa de cultură artistică resultă și alte defecte, cum suntŭ: unŭ cercŭ restrînsŭ de ideĭ, secăciune, monotoníă, dese repetiţiunĭ; lipsă de avuţíă de limbă, de-aici repetarea de cuvinte și frase, întrebuinţarea désă de diminutive, espresiunĭ lângede, lăţite, góle, necuprindetóre, și neasemĕnate situaţiuneĭ și caracteruluĭ. Forţeĭ instinctuluĭ, împreunatŭ cu unŭ adâncŭ simţŭ musicalŭ, avemŭ de-a mulţămí ritmulŭ neasemĕnatŭ de fărmecătoriŭ, varietatea și chiar noutatea versurilorŭ precum și aplicarea lorŭ conformă cu natura subiectuluĭ. Nicĭ unŭ poetŭ altulŭ n'a atinsŭ la noĭ acéstă perfecţiune și fineţă. Bolintineanŭ nu numaĭ a încungiuratŭ, dar' din o sémă de poesíĭ a esilatŭ hiatulŭ cu totulŭ, fără ca prin acésta sĕ înăsprésca ritmulŭ. Limba luĭ Bolintineanŭ este corectă, totŭ-de-una poetică, puţinŭ variată ca a tuturorŭ poeţilorŭ contimpuranĭ, și chiar a celorŭ de adĭ. Uniĭ înse din eĭ se deosebescŭ numaĭ prin amestecarea de o sumă de provincialisme și cuvinte neestetice, gróse, necioplite. Stilulŭ în generalŭ dulce și numaĭ arare-orĭ vigorosŭ; cu deosebire maĭ energicŭ în baladele naţionale.

VI.

Nu putemŭ, nu trebue sĕ închiămŭ fără a lămurí încă o cestiune, care s'a aruncatŭ și sĕ arunca mereŭ, fără ca vre-unulŭ din ceĭ ce-o arunca sĕ fiă avutŭ bunăvoinţă a încercá sĕ și respundă la ea, celŭ puţinŭ cu câte-va motive, décă nu cu o amĕnuntă desfășurare.

Dicŭ uniĭ, că Alecsandri este maĭ mare poetŭ decâtŭ

Bolintîneanŭ ; alţii din contră. Mărturisimŭ, că întrebarea în fondŭ este fără însemnătate, căcĭ décă Dedeŭ nu ne-a lovitŭ cu sterpiciune, décă este, ca sĕ avemŭ şi noĭ odată o literatură clasică, décă este în fine ca sĕ trăimŭ şi sĕ nu vegetămŭ, poeţii de care vorbimŭ, séŭ cestiunea : care este maĭ poetŭ dintre eĭ, va avé într'unŭ viitoriŭ, faţă cu o adevĕrată literatură, ce-o aşteptamŭ, totŭ atâta valóre, câtă are adĭ cestiunea agitată odată : décă Eliade séŭ Asachi, eraŭ maĭ marĭ poeţĭ ? Şi acestia se consideraŭ pe atuncĭ ca marĭ poeţĭ, astădĭ, după unŭ timpŭ fórte scurtŭ, suntemŭ toţĭ înţeleşĭ asupra valóreĭ lorŭ ; le recunóscemŭ meritele de deşteptătorĭ şi promovătorĭ, şi le dămŭ onórea, ce numaĭ scie şi póte s'o dee unŭ poporŭ recunoscătoriŭ ; şi nicĭ o datoriă maĭ sântă decâtŭ acesta ! Cestiunea de care vorbimŭ este totŭ aceeaşĭ ; ea s'a pusŭ fiindŭ-că nu se putea pune alta maĭ bună, şi fiindŭ-că uniĭ din neînţelegerea lucruluĭ, nu potŭ sĕ-şĭ dee séma de adevĕrata valóre a acestorŭ doĭ poeţĭ, alţiĭ, din deosebite consideraţiunĭ cu totulŭ străine de meritulŭ literărŭ, nu vorŭ sĕ recunóscă, nu vorŭ sĕ mărturiséscă totŭ adevĕrulŭ ; décă nu potŭ sĕ-lŭ nege, vorŭ celŭ puţinŭ sĕ-lŭ încungiure. Sĕ fimŭ bine înţeleşĭ, vorbimŭ din punctŭ-de-vedere alŭ merituluĭ artisticŭ-literarŭ, şi nu de alŭ pionerului pe terenulŭ înaintăriĭ nóstre în cultură ; apreţiarea activităţiĭ din acestŭ punctŭ cade în sfera istorieĭ politice, sociale şi culturale Este cu totulŭ greşitŭ când se confundă una cu alta, cum se face la noĭ. A nu voĭ sĕ cunoscĭ, sĕ mărturisescĭ adevĕrulŭ, este o stare de slăbiciune, care

face multŭ reŭ orĭ-căreĭ activităţĭ omenescĭ, ér' în acéstă cestiune cu deosebire progresuluĭ nostru literarŭ. A ascunde adevĕrata stare de lucrurĭ, este a cultivá mereŭ rătĕcirea, a face, décă nu imposibilŭ, dar celŭ puţinŭ a întârdiá multŭ progresulŭ, şi, în cestiunĭ de progresŭ, întârdiarea este o perdere nereparabilă. Celŭ care, după o lungă activitate şi mediţiune, a ajunsŭ de póte distinge între bunŭ şi reŭ séŭ între bunişorŭ, bunŭ şi maĭ bunŭ, este chiar moralminte datoriŭ sĕ împărtăşéscă şi altora resultatele sale, cu inima deschisă, fără şovăire, fără reţinere. Adevĕratŭ, nu numaĭ că nu-ĭ plăcutŭ acesta, dar este adese-orĭ împreunatŭ cu marĭ neplăcerĭ şi chiar cu ceva şi maĭ multŭ, dar unde ar' remâné marele interesŭ alŭ tuturorŭ, când fiă-care şi-ar' cultivá numaĭ interesulŭ seŭ, când nime n'ar' maĭ ţiné sémă de *salus reipublicae suprema lex esto*!

Ceĭ ce aŭ urmăritŭ cu atenţiune cele ce le-amŭ scrisŭ pân'aicĭ, s'aŭ pututŭ convinge, care potŭ fi părerile nóstre în acéstă cestiune. Nu este înse firea nóstră a âmblá cu unŭ banŭ în dóue pungĭ, cum se practică la noĭ pe acestŭ terenŭ; noĭ voimŭ sĕ fimŭ câtŭ maĭ lămuriţĭ, încâtŭ sĕ fiă siliţĭ sĕ înţelégă şi aceia, carĭ suntŭ séŭ maĭ neesperimentaţĭ, séŭ maĭ târdíĭ, séŭ carĭ în fine înţelegândŭ nu vorŭ sĕ înţelégă. Sĕ întrămŭ decĭ în cestiune.

Maĭ ântâiŭ ne întrebămŭ: se potŭ compará aceştĭ doĭ poeţĭ unulŭ cu altulŭ? Se află eĭ în condiţiunĭ egale? Bolintineanŭ şi Alecsandri se acupă fiă-care cu aceleaşĭ specii de poesiă cu o singură deosebire, că Bolintineanŭ

nu scrie comedíĭ, Alecsandri nu scrie epigrame și satire. Noĭ nu apreţiămŭ nicĭ pe Bolintineanŭ după succesulŭ séŭ nesuccesulŭ epigramelorŭ și satirelorŭ sale aprópe necunoscute, nicĭ pe Alecsandri după alŭ comedíelorŭ și farselorŭ sale, căcĭ tóte acestea suntŭ lucrărĭ neînsemnate și străine de firea fiă-căruia, și amêndoĭ s'aŭ ocupatŭ cu aceste specii numaĭ ocasionalŭ, siliţĭ de împregiurărĭ. Prin urmare din punctŭ-de-vedere alŭ terenuluĭ pe care îĭ comparămŭ eĭ suntŭ egalĭ, căcĭ amêndoĭ înadinsŭ se ocupă numaĭ cu unele și aceleașĭ speciĭ de poesiă ; dreptŭ-aceea compararea este perfectŭ justificată, și nu maĭ încapŭ nicĭ chiar motive sofistice de a o eludá.

Și Bolintineanŭ și Alecsandri suntŭ poeţĭ instinctivĭ séŭ naturaliștĭ. Le lipsesce la amêndoĭ arta, aŭ puţine ideĭ și o limbă restrînsă, le lipsesce concentrarea și specialisarea în vastulŭ câmpŭ alŭ poesíeĭ, le lipsesce în fine la amêndoĭ puterea architectonică, căcĭ nicĭ unulŭ nu póte concepe, formá, sistemisá și construí opere marĭ, ér' când se încércă, în locŭ de unŭ edificiŭ regulatŭ, artisticŭ, scotŭ o gramadă de materialŭ încurcatŭ séŭ reŭ așeḑatŭ, ca d. e. Alecsandri în scrierile sale dramatice și narative, Bolintineanŭ în Sorinŭ, Traianida și în drame. Fiă-care înse din eĭ se deosebesce în gradulŭ de slăbiciune. Bolintineanŭ are maĭ multe ideĭ, Alecsandri maĭ multe frase și limbă maĭ avută dar maĭ necorectă, maĭ amestecată, și anume amestecată nu numaĭ cu o dróiă de cuvinte, deși înţelese de toţĭ Românii, dar colţuróse, necioplite, ci totŭ-odată și cu o

sumă de provincialisme și neologisme ; din contră Bolintineanŭ scriă în o frumósă limbă generală, séŭ, cum se ḑice înestetică, în stilŭ ce tinde la idealŭ, la care trebue sĕ ţintéscă fiă-care literatură, ce voesce sĕ-se înalţe la clasicitate. Chiar bĕtrânii noştri scriitorĭ bisericescĭ aŭ înţelesŭ de minune marea însemnătate a limbeĭ generale, și apoĭ noĭ acum și încă poeţiĭ sĕ-se întórcă la provincialismŭ ?

Bolintineanŭ s'a concentratŭ maĭ multŭ decâtŭ Alecsandri, căcĭ Bolintineanŭ în epoca sa de forţă s'a ocupatŭ cu lirica și poesia narativă ; Alecsandri deja dela începutŭ s'a ocupatŭ cu lirica, poesía narativă și dramatică, și pe lângă acésta s'a împărţitŭ în dóue direcţiunĭ cu totulŭ opuse : una populară, voindŭ sĕ imiteze poporulŭ, alta literată. Afară de-acésta Bolintineanŭ în lirică are o anumită direcţiune, elegică ; Alecsandri nu are nicĭ o direcţiune, nicĭ o colóre, elŭ nu este nicĭ tristŭ, nicĭ voiosŭ, nu veḑi nicĭ lirica naltă seriósă, nicĭ cânteculŭ uşorŭ, riḑetoriŭ, muşcătoriŭ, nu veḑi nicĭ meditaţiunea ; nicĭ una din aceste direcţiunĭ posibile în lirică nu le afli la elŭ pronunţându-se și dominându celŭ puţinŭ în unŭ periodŭ óre-care, ci în tóte timpurile este o amestecătură nepronunţată, îngăimată, fără colóre lămurită. Alecsandri este dominatŭ de îndemnulŭ imitaţiuneĭ, voesce sĕ imiteze totulŭ, și acésta nu pe rêndŭ, într'unŭ timpŭ óre-care o speciă, în altulŭ alta, ci deamesteculŭ și chiar maĭ multe în acelaşĭ timpŭ, și fără sĕ-şĭ dee sémă că ce anume voesce sĕ facă, de-óre-ce în acelaşĭ ramŭ de poesiă se află maĭ multe specii. Astŭ-

feliŭ, ca și în lirică, elŭ se apucă de dramatica maĭ înaltă, fără sĕ-șĭ alégă, ce voesce se facă : tragedía, comedía, dramă séŭ ce ? Pe Bolintineanŭ din contră în lirică 'lŭ vedemŭ, cum amŭ ḑisŭ, elegicŭ, în teatrale cultivă drama de caractere naționale, și tóte acestea în timpurĭ deosebite, concentrându-șĭ puterile ce avea, celŭ puținŭ în unŭ timpŭ, în anumită direcțiune.

Amŭ ḑisŭ că le lipsesce la amêndoĭ puterea architectonică. Luĭ Alecsandri înse i lipsesce în gradŭ cu multŭ maĭ mare, decâtŭ luĭ Bolintineanŭ, chiar în piesele maĭ amĕnunte. Architectura, décă o putemŭ numí așa și în piesele maĭ micĭ, în *Florile Bosforuluĭ* și maĭ alesŭ în *Poemele* luĭ Bolintineanŭ nu lasă de doritŭ, Alecsandri înse maĭ totŭ-de-una se încurcă și nu observă nicĭ o simetría, cum amŭ vĕḑutŭ în Dumbrava-Roșiă, totŭ-așa în Mărióra Florióra, Sentinela și Danŭ Căpitanŭ de plaiŭ, ér' în piesele sale teatrale, chiar în cele considerate ca maĭ bune, acestŭ defectŭ nicĭ numaĭ are trebuință de-a fi anume însemnatŭ.

Bolintineanŭ este cu totulŭ subiectivŭ, modulŭ luĭ de a fi și de a vedé se împune la totŭ ce atinge elŭ. Acésta 'șĭ are temeiulŭ în fondulŭ seŭ naturalŭ, în instinctulŭ maĭ puternicŭ poeticŭ. Astŭ-feliu caracterulŭ seŭ elegicŭ se impune cu tóta forța de care dispunea în tóte poesíele luĭ atâtŭ lirice câtŭ și narative, și chiar dramatice. Acéstă subiectivitate este atâtŭ de puternică, încâtŭ elŭ merge pe calea luĭ împinsŭ de ea, fără sĕ-se îngrigéscă de ceea-ce va ḑice, va simțí publiculŭ ; lumea luĭ se află în elŭ ; pentru aceea 'lŭ ve-

demŭ, că deşĭ lumea îngiurulŭ luĭ, de pela 1860 se schimbă aprópe cu totulŭ, subiectivitatea luĭ remâne nealterată, ea vine în colisiune cu ceĭ dimpregiurŭ dar elŭ remâne acelaşĭ, chiar cu pericolulŭ de totală isolare. Lumea ce-o vede elŭ nu erá lumea ce o visase, dar nu desperă a o face, şi móre uitatŭ şi isolatŭ, în mijloculŭ uneĭ lumĭ, care, volubilă şi schimbătóre, nu-şĭ maĭ simţiá, nu-şĭ maĭ înţelegea poetulŭ. In scurtŭ Bolintineanŭ are unŭ sigilŭ ce-lŭ imprimă pe totŭ ce atinge, are unŭ caracterŭ determinatŭ.

În Alecsandri nu simţĭ pentru-că nu are nicĭ o subiectivitate. Elŭ, ca poetŭ, nu are decâtŭ o cantitate óre-care de putere reproductivă şi forma în care îmbracă lucrurile ce le reproduce, fără ca să le pótă însuflá unŭ anume spiritŭ de viéţă, fără ca să le încălḑéscă prin unŭ sentimentŭ óre-care lămuritŭ şi alŭ seŭ. Alecsandri lucră în generalŭ cu o fantasiă pasivă; elŭ crede, că cu impresiunile de reminiscenţă ce le-a culesŭ dela alţĭ impresionaţĭ séŭ poeţĭ, póte, dându-i-se ocasiune, să le aplice unde-va, să impresioneze şi elŭ pe alţiĭ. Va să ḑică dênsulŭ, în lipsa de subiectivitate, nu-şĭ póte creá singurŭ impresiunĭ, nu-şĭ póte ferbe şi des'ilá în sine însuşĭ subiectulŭ, ci 'lŭ aruncă să înnóte în reservorulŭ de diverse impresiunĭ ce şi le-a adunatŭ dela alţiĭ, şi în acestŭ chipŭ 'lŭ espune séŭ 'lŭ concretiséză înaintea nóstră. Acéstă procedere înse, de-a reproduce impresiunile reproduse de alţiĭ, ér' a nu-şĭ puté creá singurŭ impresiunile directŭ din subiectŭ, este totŭ ce póte fi maĭ slabŭ, maĭ palidŭ. Din contactulŭ seŭ cu subiectulŭ nu se nasce

ferbere, nu sarŭ schinteĭ, ci se întêmplă numaĭ lipirĭ între subiectŭ şi impresiunile de reminiscenţă. Pentru-aceea lirica rece şi vagă, dramatica încoloră şi lăngedă. Subiectulŭ pentru dênsulŭ nu este unŭ ce, care se nasce, cresce şi se cultivă ca o fiinţă organică, este numaĭ unŭ substratŭ pe care 'şĭ aplică, 'şĭ tetovéză aşa ḑicândŭ versulŭ, strofa, frasa. Întogmaĭ ca virtuosulŭ musicalŭ, elŭ esecută piese după alţiĭ, nu compune, nu creéză, face celŭ multŭ variaţiunĭ pe motivele altora; elŭ nu are invenţiunĭ, ci numaĭ reminiscenţe, când din poesía populară, când din cea literară. Elŭ lucră numaĭ cu mintea şi cu technica şi maĭ alesŭ cu frasa, în lucrările ceva maĭ voluminóse înse mintea nu-lŭ ajută nicĭ ca creatóre, nicĭ ca organisatóre. Din lipsa de putere creatóre provine, că lirica luĭ nu este nicĭ lirică de sentimente, nici de meditaţiune séŭ de aşa numitŭ elementŭ gnomicŭ, ci de cuvinte şi forme poetice; în poemele maĭ lungĭ nu póte pune spiritŭ viŭ séŭ mişcare, ci numaĭ tablourĭ. Din contră amŭ vĕḑutŭ, că Bolintineanŭ pune mişcare chiar în lirică, şi în tóte 'şĭ împune sentimentulŭ.

Lipsa de subiectivitate 'lŭ face pe Alecsandri sĕ aibă totŭ-de-una în vedere pe ascultătorĭ, va sĕ ḑică efectulŭ, ér' nu opera în sine. Neavêndŭ fondulŭ propriŭ prin care sĕ-se împună, lucru firescŭ, trebue sĕ-se uite îngiurulŭ seŭ sĕ vĕḑă cum şi ce ar' puté sĕ facă efectŭ maĭ curêndŭ. Pentru-aceea a fostŭ silitŭ sĕ-se lege de diverse ocasiunĭ, adese-orĭ cu totulŭ locale şi trecătóre, sĕ imiteze poesía populară, ca maĭ uşorŭ înţelésă; de-

aicĭ aŭ urmatŭ piese teatrale, ca Fântâna Blandusieĭ și Ovidiŭ, calculate numaĭ simplu pe efectŭ ; de-aicĭ totŭ-de-una dicțiune retorică, înflată, cuvinte cântate, frase specióse, tablourĭ și scenăriĭ nejustificate. Poetulŭ sĕ vede totŭ-de-una lângă subiectulŭ seŭ, nicĭ-odată nu se póte contopí cu elŭ, séŭ fiindŭ-că greșesce cu totulŭ alegerea séŭ nu-lŭ póte torná fără hesitare ; adese-orĭ i se închidŭ căile, încâtŭ abia maĭ póte eșí, de-aicĭ apoĭ uitărĭ, inconsecințe, contradicerĭ, frânturĭ, séŭ legărĭ anenoióse și nefirescĭ ; și acésta i se întêmplă maĭ în tóte piesele ceva maĭ voluminóse. Tendința de efectŭ l'a dusŭ maĭ departe la conecsiunĭ prin carĭ efectele se prepară maĭ dinainte cu mijlócele cunoscute pentru asemenea scopurĭ; acestea maĭ ântâiŭ coborŭ multŭ barometrulŭ seriosității, condițiune indispensabilă a unuĭ adevĕratŭ scriitoriŭ, rătĕcescŭ sigurŭ pe autorŭ și adese-orĭ și pe publicŭ, și anume pe autorŭ maĭ pentru totŭ-de-una, pe publicŭ de regulă numaĭ până la unŭ timpŭ.

Tóte acestea nu le întêlnimŭ la Bolintineanŭ. În elŭ dela celŭ dintâiŭ versŭ simțĭ o putere de sine stătătóre, ea 'șĭ scóte din adâncimile sale sentimente, ideĭ și forme ; ceea-ce elŭ produce 'șĭ are pamêntulŭ seŭ, atmosfera sa, colorile sale, gustulŭ seŭ, tóte acestea suntŭ născute și crescute împreună : organismŭ firescŭ și deplinŭ închiăgatŭ, ér' nu adunatŭ și șiruitŭ. Elŭ, subiectivitate puternică, nu are altă grijă decâtŭ a se vĕrsá în poesiă cu totŭ ce constitue ființa luĭ psichică. Nu-ĭ trebue luĭ sĕ-se lege de ocasiunĭ pentru a-șĭ pune în mișcare sufletulŭ, elŭ se mișcă de sine ; o împregiu-

rare óre-care póte numaĭ sĕ pună sufletulŭ seŭ în o disposiţiune nu de eâte-va momente de oscilaţiune, ci în o ferbere de-o durată maĭ lungă, prefăcându-se în elŭ, prin puterea sensibilităţiĭ, a fantasieĭ, în o adevĕrată viéţă. Astŭ-feliŭ 'lŭ aflămŭ în Florile Bosforuluĭ, unde elŭ în lumea orientală atâtŭ de propriă fireĭ, sufletuluĭ seŭ, devine în faptă orientalŭ ; în poemele naţionale devine unŭ cântăreţŭ, care cu spiritulŭ se transpórtă în timpulŭ faptelorŭ ce le descrie. Şi în tóte aceste lumĭ pe elŭ nu-lŭ veḑĭ decâtŭ prin prisma subiectivităţiĭ sale, care prin timbrulŭ seŭ doiosŭ se împune la totŭ pasulŭ, în orĭ-ce împregiurare, în orĭ-ce lume se află ; elŭ preface totŭ în sine, încâtŭ subiectulŭ nu-lŭ cunoscĭ decâtŭ prin elŭ, şi pe elŭ numaĭ prin subiectŭ. De-acĭ provine că elŭ nu se îngrijesce de efectŭ, precum nu se îngrijesce flórea când se desvĕlesce la sóre. Poetulŭ absorbitŭ, înconscientŭ, în creaţiunea luĭ, nu are pentru altŭ-ceva timpŭ şi voinţă, decâtŭ pentru ceea-ce creéză. În elegiĭ este scurtŭ ; şi-a vĕrsatŭ sentimentulŭ, procesulŭ s'a terminatŭ, poetulŭ nu maĭ âmblă după frase ; înţelesŭ orĭ ba, simţitŭ orĭ nu, elŭ a închiatŭ. În balade, până la 1855, negligéză cu totulŭ chiar părţile de efectŭ, luptele ; când ajunge acĭ amuţesce séŭ aruncă dóue treĭ versurĭ ; elŭ se împune togmaĭ prin ceea-ce alţiĭ arŭ fi negligiatŭ, şi din contră negligéză prin ce alţiĭ arŭ fi încercatŭ sĕ-se împună. Elŭ nu se încurcă nicĭ-odată în mersulŭ seŭ, din contră ese maĭ curêndŭ şi maĭ uşorŭ decâtŭ te aştepţĭ. Pe Bolintineanŭ, necăutândŭ elŭ efectŭ şi cu atâtŭ maĭ puţinŭ în afară de sine, naturalminte nu-lŭ

aflămŭ nicĭ-odată în legăturĭ cu tendinţe de-a cultivá asemenea efecte prin reclamă, 'lŭ aflămŭ din contra isolatŭ ca unŭ vulturŭ sus pe stâncă.

Subiectivitatea luĭ Bolintineanŭ şi adevĕrata luĭ putere poetică, se constată cu deosebire şi prin faptulŭ, deosebitŭ importantŭ, că amêndóue acestea slăbiră deodată cu trecerea anilorŭ de ferbere, şi, ceea-ce este maĭ însemnătoriŭ, decade de-odată şi puterea limbeĭ şi farmeculŭ technicŭ alŭ versuluĭ ; va sĕ ḑică tóte acestea sta în intimă legatură, aŭ înfloritŭ şi aŭ veşteḑitŭ împreună. Dreptŭ-aceea nu technică, nu frasa, nu formele esterne, nu rutina, face poesía luĭ Bolintineanŭ, ci instinctulŭ poeticŭ, subiectivitatea luĭ puternică, de care depindŭ chiar şi formele séŭ technica poesíeĭ. La Alecsandri din contră ; pentru-aceea i lipsesce orĭ-ce caracterŭ ficsŭ.

Altŭ defectŭ alŭ luĭ Alecsandri este că provincialiséza nu numaĭ limba, dar şi sentimentulŭ şi subiectele. Limba sa, amŭ ḑisŭ, este plină de provincialisme moldovenescĭ ; elŭ simte cu deosebire numaĭ ca moldoveanŭ ; Moldova e frumósă, ea-ĭ dulce ţéră, Moldova se deştéptă la glasulŭ libertăţiĭ, ea dă sfânta dreptate ; eroiĭ luĭ iubescŭ numaĭ Moldova, *Sentinela Română*, deşĭ stă în vêrfulŭ Carpaţilorŭ, nu vede decâtŭ până la Dunăre, Nistru şi Mare ; eroiĭ luĭ Alecsandri suntŭ maĭ numaĭ Moldovenĭ, şi acésta chiar şi în resboiulŭ din urmă ; de cele-l-alte părţĭ locuite de Românĭ şi de eroiĭ lorŭ nu amintesce de locŭ séŭ fórte rarŭ şi trecătoriŭ. Poesíĭ, ce cânta ţerĭ séŭ localităţĭ străine, are aprópe maĭ multe, decâtŭ în care

cântă ţéra sa. Deşí nu ne trece prin minte a face din acésta unŭ capŭ de împutare, dar nu-ĭ maĭ puţinŭ adevĕratŭ, că faptulŭ este semnificativŭ.

Bolintineanŭ se avêntă maĭ pe sus de orĭ-ce provincialismŭ. În poesíele luĭ nu audĭ cuvêntulŭ Muntenía. Elŭ cultivă aspiraţiunĭ marĭ, generale ale Românilorŭ, eroiĭ şi-ĭ iă fără deosebire orĭ unde iĭ află la Românĭ. Elŭ este alŭ tuturorŭ Românilorŭ, şi toţĭ Românii suntŭ aĭ luĭ. Vederile luĭ nu se întunecă de céţa plaiuluĭ seŭ, elŭ este de-asupra ceţeĭ. Elŭ nu privesce prin prisma provincialismuluĭ, ci căutătura luĭ pĕtrunde peste totŭ unde se află sufletŭ de Românŭ. Nu numaĭ atâta, elŭ întroduce pe Românŭ chiar şi în subiecte cu totulŭ străine, cum amŭ vĕdutŭ în Florile Bosforuluĭ.

Culegându-ne vomŭ dice în scurtŭ : poesía luĭ Alecsandri este materiă : versŭ, sunetŭ, ritmŭ, frasă, ideile reminiscenţe, şi emfasulŭ sentimentŭ. Poesía luĭ Bolintineanŭ este sentimentŭ, atmosferă, profumŭ, colorĭ, schinteĭ. Bolintineanŭ se vérsă pe sine în poesíele sale, se contopesce cu ele şi personalitatea luĭ dispare identificându-se cu opera ; pe elŭ nu 'lŭ vedĭ decâtŭ prin opera luĭ, precum natura se arată numaĭ în creaţiunile sale, ea însăşĭ nu se vede. Alecsandri depune în poesíele sale deprinderea sa technică-poetică, elŭ remâne totŭde-una deosebitŭ de opera sa materială. Alecsandri, ca sĕ mĕ servescŭ de frasa unuĭ clasicŭ, din profumulŭ flóreĭ voesce sĕ facă flórea, Bolintineanŭ creéză flórea însăşĭ ; adevĕratŭ, elŭ nu creéză florĭ puternice, mărețe, dar florĭ !

FUNDAȚIA REGELE

SCRISORĬ LITERARE.

SCRISÓREA ÂNTÂIĂ [1])

Nu sciŭ ce este maĭ secŭ, unŭ lungŭ tractatŭ filosoficŭ despre Eŭ și Nu-eŭ, o carte de logaritmĭ pentru o domnișóră cufundată în romanțele luĭ Paul de Kock, cărtea luĭ Bobŭ despre *„deșertăciunea lumeĭ“* pentru unŭ strengariŭ, séŭ o epistolă literară.

Epistola și literatura! O fetișóră de 15—18 anĭ față cu o babă-clónță pudrată și înțorțonată, maĭ avêndŭ și ea încă pretensiunea de-a prinde în clește. Epistola: ușóră, spirituală, plină de viéță, simplă și atrăgătóre, ér' literatura: seriósă, cu fruntea încrețită, nemulțămită, certăréță, amăgită și desamăgită, trecută prin ciurŭ și prin dârmonŭ. Etă dóue lucrurĭ, carĭ nu se unescŭ, carĭ nu potŭ trăĭ împreună, ca și nora cu . . . pómă-acră.

Am nefericirea sĕ mĕ amestecŭ unde este lucrulŭ maĭ simțitoriŭ, maĭ delicatŭ. Astŭ-feliŭ voiŭ sĕ încercŭ și aicĭ a împăcá epistola cu literatura, pe o noră frumósă și voiósă cu o ursóiă de sócră. Décă nu voiŭ reeșí, voiŭ avé

(1) Ceĭe dintâiŭ treĭ-spre-ḑece scrisorĭ ce urméză s'aŭ publicatŭ pentru prima-óră, suntŭ acum 12 anĭ, în ḑiarulŭ Orientulŭ-Latinŭ.

totuşĭ mângăerea de-a fi încercatŭ o faptă creştinéscă, şi publiculŭ va ţiné o parte, de sigurŭ ceĭ maĭ tinerĭ, cu juna noră, ér' o parte, va da dreptŭ bĕtrâneţelorŭ sócreĭ, şi în fine alţiĭ vorŭ rîde de mine, căcĭ mi-am băgatŭ mâna în vespariŭ.

Dar de unde sĕ începŭ? Dela fragmentulŭ luĭ Clănăŭ cu limba antidiluviana? Dela evangeliulŭ luĭ Coresi ale căruĭ cuvinte nu le aflămŭ în dicţionariulŭ academicŭ? Dela *„tatălŭ-nostru“* alŭ luĭ Luca Stroicĭ după a căruĭ ortografía nu s'a tipăritŭ încă nicĭ o carte şcolastică pentru-ca şcolariĭ sĕ-şĭ pótă face o ideiă completă despre o *menageriă ortografică*? Mĕ temŭ sĕ începŭ de-aicĭ, sĕ nu mĕ înhaţe legionulŭ de filologĭ strică-limbă; de Pralea nu mĕ maĭ temŭ, căcĭ elŭ se va certá acum cu sânţiĭ despre noulŭ seŭ alfabetŭ, căruia a începutŭ sĕ-ĭ facă concurenţă — alfabetulŭ dacicŭ! Ḑeŭ, sĕ n'ajungŭ sórele cu piciórele, décă n'o fi dacicŭ!

Se începŭ cu poesía? Şi aicĭ mĕ temŭ că nu va sĕ păţescŭ maĭ bine.

De voiŭ criticá nişce frumuseţe de poesiĭ de amorŭ ca

„Haĭ în codrulŭ cu verdéţă.....
Acolo 'n ochiŭ de *pădure* — (în tufe!)
Lângă *bolta* cea *senină* — (în cerŭ?)
Şi sub *trestia* cea lină — (în baltă!)
Vomă şedé în foĭ de *mure* — (ce locŭ móle!)

Totŭ-odată şi în tufă, şi în cerŭ, şi în baltă sub trestiă şi sub mure! Ce lighióne de ómenĭ, ce nelume va maĭ şi acésta? Dar maĭ încolo —

„Şi mi-ĭ spune-atuncĭ povestĭ
Şi minciunĭ cu-a ta guriţă. (câte vreĭ!)
Eŭ p'unŭ firŭ de romăniţă
Voiŭ cercá de mĕ iuboscĭ. (Vom Herzen — ohne Schmerzen!)

„Şi d'a sórelui căldură — (sórele în tufă! . .)
Voiŭ fi roşiă ca mĕrulŭ — (verměnosŭ . . .)
'Mi-oiŭ desface d'aurŭ pĕrulŭ — (falsŭ!)
Sĕ-ţĭ *astupŭ* cu dênsulŭ gura — (Eĭ, veĭ... Gewalt!).

„De mi-i da o sărătare, — (maĭ încape vorbă!)
Nime 'n lume n'o sĕ sciă, — (cine maĭ întrébă?)
Căcĭ va fi sub pălăriă — (cea mare din poveste)
Şi-apoĭ cine trébă are!“ — (nicĭ naiba!)

de voiŭ luá în respĕrŭ vre-una că cea următóre scrisă de-acelaşĭ autorŭ, alŭ căruĭ amorŭ 'lŭ cetirămŭ în şirurile de maĭ sus, de voiŭ luá, ḑicŭ, în respĕrŭ unele ca acestea :

Pe cuptorulŭ unsŭ cu humă şi pe coşcoviĭ păreţĭ
Zugrăvit'aŭ cu-unŭ cărbune copilaşulŭ celŭ isteţŭ
Purceluşŭ cu códa sfredelŭ şi cu beţe 'n locŭ de labă
Cum maĭ bine i se şede unuĭ purceluşŭ de trĕbă.

de voiŭ ride de *idilele* în care fiinţele cele maĭ gentile ale aceluiaşĭ strică-versurĭ sunŭ ploşniţele, pureciĭ şi alte insecte . . . d. e.

Pe păreţĭ unŭ colbŭ, pe podulŭ cu lungĭ pânze de painginŭ
Roiescŭ ploşniţele roşiĭ de ţi-dragŭ sĕ te-uiţĭ la ele . . .
Etă pe mână cum codesce-unŭ negru purecŭ
Sĕ-mĭ moiŭ degetulŭ în gură, am se-lŭ prindŭ; ba săraculŭ
Pripăşitŭ la vre-o femeiă, sciŭ că ar' vedé pe draculŭ!

Inchipuiţi-vĕ, cum o sĕ mĕ înjure şi o se-mi sbârnăe

pela urechĭ. Dreptŭ-aceea nu maĭ citezŭ, ci de nu vĕ vine reŭ, luaţĭ la mână şi cetiţĭ singurĭ maĭ încolo. De mĕ voiŭ întinde la literatura romanţieră şi voiŭ ḑice că este nebuníă a scrie unele ca acestea :

„Lungŭ timpŭ staŭ eĭ tăcândŭ unulŭ lângă altulŭ, şi numaĭ filomelele întrerumpeaŭ tăcerea întrecându-se în duete plăcute, ce se legănaŭ prin respunsurile îngănătóre ale unuĭ eco jalnicŭ.“

„Innótă piciorulŭ meŭ prin marea adriatică ; numaĭ cerŭ deasupra mea şi sub mine apa imensă. Ciocărlíĭ nu-sŭ în aerŭ sĕ-mĭ aducă aminte prin sborulŭ lorŭ rotundŭ de fantasía poetilorŭ ; cobelcĭ nu pe lângă mine sĕ-mĭ arăte răpeḑiunea gândiriĭ filosofilorŭ, nicĭ moşinóe de furnicĭ, se-mĭ amintéscă de luptele gigantice ale învĕţaţilorŭ contimpuranĭ. — Gondola plutesce şi eŭ în ea ; singurŭ, singurelŭ, numaĭ vêsla dormitéză lângă mine. Totuşĭ acéstă singurătate nu-ĭ togma aşa, cum ţi-aĭ închipuit'o tu, iubite cetitorŭ. De aĭ puté sĕ le veḑĭ tóte câte le portŭ cu mine în mintea mea, aĭ ḑice că-sŭ o insulă fărmecată ce plutesce pe faţa mărĭĭ. Vino dar' în lumea gândirilorŭ mele şi nu te spăriá, că deşĭ căpĕţina, ce le conţine, este mică, totuşĭ încapŭ în ele cele maĭ frumóse grădinĭ, şi pe cărărĭ mistice întêlnescĭ plimbându-se cele maĭ încântătóre copile. Pe o bancă modernă, lângă o tufă umbrósă, veĭ întêlní pe una împodobită de atâta frumuseţă, că adesŭ sarcina acestorŭ podóbe 'mĭ îngreue capulŭ, de nu maĭ sciŭ cum l'aşĭ sprijiní.“

(Conv. lit. an. IV No. 2 pag. 17).

Décă voiŭ ḑice, că este unŭ martiriŭ a cetí o carte séŭ unŭ ḑiarŭ scrisŭ în limbă ca acésta :

„Motivŭ-destulŭ — colo, şi impulsŭ destulŭ — icĭ, pentru d'a — încercá fără maĭ departe amĕnare, a astupá gurele a dripí la pămêntŭ cu forţa, şi aşa în acestŭ modŭ, a fericí pe popórele neîndestulate şi — reŭ turburate.“

Unde aşĭ maĭ ajunge décă mi-aşĭ încăerá pe toţĭ aceştia ? Sciĭ ḑisa : gura aduce ura ! Fiă-care m'ar' tratá după maniera luĭ, după cum fiă-care maltréza poesía logica şi limba. Şi aşĭ puté pretinde maĭ multă îndulgenţă de câtŭ musele, decâtŭ raţiunea, decâtŭ acea înaltă divinitate naţională — limba ? De unde sĕ începŭ dar ? Se mĕ maĭ cugetŭ !...

In fine, ce atâta cugetare ? Sciŭ, că aḑi numaĭ poţĭ nicĭ glumí, maĭ vêrtosŭ când d-ḑeŭ te-a maĭ bătutŭ şi cu o faţă seriósă ! Chiar şi gluma ţi-o iaŭ de celŭ maĭ „adevĕratŭ adevĕrŭ“, şi apoĭ atuncĭ, ce sĕ maĭ vinḑĭ pisica în sacŭ ? Séŭ vorbesce cum ţi-ĭ portulŭ, séŭ te pórtă cum ţi-ĭ vorba. Eŭ o sĕ vorbescŭ cum mi-ĭ faţa.

SCRISÓREA A DÓUA.

Până când limba unuĭ poporŭ ajunge a se cristalizá, până când literatura 'şi ficsézā o anumită direcţiune, până se pĕtrunde de unŭ spiritŭ alŭ seŭ propriŭ, până se specifică ca ceva maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ îndependentŭ, în fine până 'şĭ creéză propria sa atmosferă, âmblă multŭ rătĕcindŭ, ca şi Ulise, prin valurĭ şi furtune, espusă la curse şi amăgirĭ şi adeseorĭ la pericole de viéţă.

Prin tóte acestea a trecutŭ şi limba şi literatura română. Limba, putemŭ dice, a scăpatŭ, trebue înse sĕ lucre multŭ ca sĕ-şĭ repare naia sdruncinată. Literatura rătĕcesce încă, lopătariĭ trebue sĕ lucre puternicŭ, ca din valurile turburĭ ale mărei s'o abată în rîurile limpedĭ ale plaiurilorŭ românescĭ. Orĭ-ce s'ar' dice, cea maĭ pronunţată rătĕcire la noĭ a fostŭ şi este cea francesă. Influinţa slavică în literatura bisericéscă, cea grecéscă în viéţa socială şi literară, a limbeĭ latine maĭ vêrtosŭ la Românii dintre Tisa şi Carpaţĭ, n'aŭ luatŭ nicĭ-odată unŭ caracterŭ atâtŭ de stabilŭ şi adâncŭ ca cea francesă. Acésta se esplică uşorŭ şi anume : întâiŭ, prin afinitatea, din care causă atâtŭ elementulŭ lecsicalŭ, câtŭ şi spiritulŭ literarŭ, fiindŭ tóte congenere, s'aŭ revĕrsatŭ şi s'aŭ amestecatŭ maĭ curêndŭ şi maĭ uşorŭ în limba şi literatura română, decum s'a pututŭ întêmplá cu limba slavă şi grécă. Altŭ motivŭ este, că limba şi literatura francesă 'şĭ esercitéză influinţa asupra nóstră togmaĭ în timpulŭ când Românii se deştéptă, şi prin tendinţele lorŭ de cultură, prin agitaţiunea şi înferbêntarea spiritelorŭ, devinŭ unŭ elementŭ fórte impresionabilŭ ca şi céra înferbêntată. Maĭ adaoge la acestea, că înteţirea timpuluĭ, cerinţele civilisaţiuneĭ moderne, ne-aŭ silitŭ sĕ primimŭ curentele şi formele nóue de unde puteamŭ maĭ curêndŭ şi în formă şi spiritŭ maĭ apropiate de firea nóstră. Dreptŭ-aceea cu tótă nefericirea amorţireĭ şi întunereculuĭ de maĭ nainte, în timpulŭ domnireĭ limbeĭ slavóne şi grecescĭ, a fostŭ totuşĭ o fericire, că corpulŭ naţiuneĭ, că sufletulŭ eĭ nu s'a deşteptatŭ, nu s'a înfer-

bêntatŭ sub influinţa acestorŭ limbĭ cu totulŭ străine, căcĭ de se întêmplá sub domnía acestora ce s'a întêmplatŭ sub a celeĭ francese, se putea fórte uşorŭ sĕ ne deşteptămŭ cu o altă fiinţă, decum adormisemŭ şi decum ne vedemŭ acum.

Pe când Românii dintre Carpaţĭ şi Dunăre suferŭ de influinţa francesă, ceĭ dintre Tisa şi Carpaţĭ suferŭ de cea germană. Din atingerea cu viéţă, şcolele şi literatura germană, sĕ resimte timbrulŭ secŭ, greoiŭ şi împedecatŭ alŭ limbeĭ germane. La acésta a maĭ contribuitŭ şi limbe maghiară [1]: o limbă pe câtŭ de cacofonică, pe atâtŭ de aspră, înnodată, împleticită, şi cu-o espresiune lată şi têmpă; şi ast-feliŭ una din cele maĭ rebele limbeĭ române.

O mare parte din Românĭ aŭ condamnatŭ şi condamnă influinţa francesă. In fondŭ înse condamnarea este uedréptă. Puţine cuvinte, şi, credemŭ, ne vomŭ luminá.

Aşĭ dorí sĕ mi se rĕspundă la întrebarea : ce literatură s'a desvoltatŭ vre-odată, fără ca ea la începutŭ sĕ nu sĕ fiă luatŭ după o altă literatură înaintată ? Mi se va respunde póte, ca literatura grécă prin Omerŭ a păşitŭ de-odată perfectă în lume, ca şi Minerva înarmată şi în tótă strălucirea din capulŭ luĭ Joe. Nimicŭ maĭ neadevĕratŭ. Ceĭ ce arŭ susţiné acésta arŭ necunósce legile progresuluĭ, arŭ probá, că nu înţelegŭ nimicŭ din chiar ce vĕdŭ cu ochiĭ lorŭ petrecându-se în lume, în

(1) Din 1874. când scriam acestea, s'aŭ făcutŭ progrese de limbă în scrierile de peste munţĭ şi maĭ alesŭ în Transilvania, unde din fericire Românii se ferescŭ de contactulŭ cu literatura maghiară.

natură, în care nu esistă lucru fiă orĭ-câtŭ de primitivŭ, fără unŭ trecutŭ de desvoltare, de progresŭ.

Insuşĭ Omerŭ amintesce de cântăreţiĭ Tamiris, Femiu şi Demodocŭ. Inainte de Omerŭ se amintescŭ poeţĭ ca Linŭ, Olenŭ, Eumolpŭ, Orfeŭ ş. a. Afară de aceştia Aristotele amintesce de Mica-Iliada, după uniĭ anterióra luĭ Omerŭ, ér' Ateneŭ ne spune anume, că unŭ poetŭ, Hegesianax, înainte de Omerŭ ar' fi descrisŭ împresurarea Troiĭ. Suida ne spune că Corinos a scrisŭ o Iliadă pe timpulŭ risipiriĭ Troiĭ. Odată constatatŭ, că înainte de Omerŭ, decumva a fostŭ vre-odată unŭ Omerŭ anume autorŭ alŭ Iliadeĭ şi Odieseiĭ, a esistatŭ unŭ şirŭ de cântăreţĭ şi poeţĭ; constatatŭ, că mitología grécă este nu numaĭ în fondŭ, dar' până în cele maĭ micĭ amănunte adusă din Orientŭ şi maĭ alesŭ prin Fenicieni: urméză, că literatura grécă este ultima şi cea maĭ perfectă evoluţiune a uneĭ literaturĭ transmise din Orientŭ. Nóuele cercetărĭ asupra poemelorŭ omerice aŭ pusŭ în o lumină neîndoiósă acéstă cestiune.

Aşa dară nu este adevĕratŭ, că vechia literatură grécă ar' fi ajunsŭ ceea-ce este fără vre-unŭ ajutoriŭ séŭ înrîurire străină.

Desvoltarea celor-l-alte literaturĭ de-atuncĭ încóce, este cu multŭ maĭ cunoscută decâtŭ sĕ avemŭ trebuinţă de lungĭ demonstraţiunĭ. Gréca a înrîuritŭ latina şi amĕndóue tóte cele-l-alte literaturĭ. Afară de-acésta fiă-care literatură s'a maĭ înrîuritŭ încă de-o altă literatură séŭ prin etingere nemijlocită orĭ prin înclinaţiune şi legăturĭ de sânge.

Dreptŭ-aceea ar' fi absurdŭ a pretinde, ca limba și literatura română sĕ-se desvólte fără ajutoriulŭ uneĭ alte literaturĭ. Am ḑisŭ maĭ sus, că cea maĭ mare înfluință asupra limbeĭ și literatureĭ nóstre a esercitat'o limba și literatura francesă. A fostŭ acésta unŭ reŭ ? Din contră, a fostŭ, credemŭ, o fericire pentru noĭ. Unŭ singurŭ faptŭ între altele va întemeiá deplinŭ acéstă părere.

Décă înfluința franceseĭ ar' fi fostŭ rea, urmarea cea maĭ firéscă erá, că limba și literatura română avea sĕ fiă acolo maĭ înapoiată, unde acea înfluință a fostŭ maĭ mare, și în fine, că aceea provinciă sĕ remână isolată cu influința și limba sa și sĕ n'o pótă împune celorŭ-l-alte. Dar tóte s'aŭ întêmplatŭ din contră. Influința francesă a fostŭ și este în Românía. Apoĭ nu se vorbesce în Românía limba cea maĭ frumósă, nu-și împune ea influința la toțĭ Românii din cele-l-alte provinciĭ ? S'ar' fi întêmplatŭ, se putea întêmplá acésta, décă înfluință erá rea, periculósă, dăunătóre ? Și cum ? S'a întêmplatŭ acéstă înfluință prin siluire ? Din contră, guvernele Românilorŭ aserviți s'aŭ îngrijitŭ și se îngrijescŭ, ca sĕ împedece acéstă înfluință, sĕ ne despartă cu murĭ chinezicĭ uniĭ de alțiĭ. S'a pututŭ ? Nu. Legăturile de sânge, legăturile sufletescĭ, bunulŭ simțŭ, prudența universală a poporuluĭ, nu se potŭ frânge, nu se potŭ înșelá nicĭ orbĭ și cu atâtŭ maĭ puținŭ în epocele de ferbere, de renascere.

Mi se va ḑice, că francesa a întrodusŭ în limba română unŭ noianŭ de cuvinte și espresiunĭ francese, carĭ nicĭ-odată nu se vorŭ puté numĕrá între frumuse-

ţile limbeĭ române. Este prea adevĕratŭ, dar nu este maĭ puţinŭ adevĕratŭ, că nu cărpaciĭ, nicĭ băeţiĭ séŭ băetele depe bancele scóleĭ, nu cavalerĭĭ taiă-frunḑe de prin cafenele, nu advocaţiĭ cu păserésca lorŭ, nu întorcătorĭĭ pe dosŭ, vreamŭ se ḑicŭ, traducătorĭĭ romanţelorŭ parisiene, nicĭ borfaşiĭ de piese teatrale francese, date ca neoşe românescĭ, nu acestia vorŭ formá limba şi literatura română!

Faţă cu înfluinţa francesă în Románia, la Românii dintre Tisa şi Carpaţĭ s'a fostŭ întrodusŭ înfluinţa limbeĭ latine cu tendinţe archaistice române, care a produsŭ ceĭ dintâiŭ şi maĭ bunĭ gramaticĭ românĭ, dar o limbă greóià, unŭ stilŭ plumbosŭ. A trebuitŭ ca aceste dóue direcţiunĭ, de-o parte francesă de altă parte latină şi archaică română, sĕ vină în atingere, pentru-ca sĕ-se privighieze şi sĕ-se împrumute una pe alta.

SCRISÓREA A TREIA.

În luptele, în certele dintre aceste dóue partide, pentru a da o direcţiune unitară desvoltăriĭ limbeĭ, galomaniĭ aŭ rîsŭ de stilulŭ greoiŭ alŭ latiniştilorŭ, ér' latiniştiĭ de limba păserésca şi de gogonatele erorĭ gramaticale şi sintactice ale galomanilorŭ. Din acéstă critică şi resimţŭ împrumutatŭ a resăritŭ o direcţiunea deşi nu încă deplinŭ sănătósă, dar' maĭ lămurită, şi mulţĭ cotescŭ încă şi credŭ a merge singurĭ dreptŭ. Dar acésta s'a întêmplatŭ şi se întêmplă chiar şi în literaturile ajunse la clasicitate. Arŭ fi reŭ când n'ar' fi astŭ-felĭŭ şi ar' fi chiar absurdŭ a pretinde o stabili-

tate înmărmurită, și cu atâtŭ maĭ puținŭ la noĭ, carĭ suntemŭ încă departe de-a fi întratŭ deplinŭ pe calea adevĕrată.

Orĭ-ce ce se va dice, influința romano-latină asupra limbeĭ nóstre, fiă prin latină, fiă prin francesă, cu tóte rătĕcirile eĭ, cu tóte urmele de durerĭ ce ne-a lăsatŭ, nu maĭ încape îndoiélă, a fostŭ o mare fericire pentru deșteptarea, pentru limba nóstră. Și décă despre acésta nu ne-ar' puté convinge influința deja resuflată a limbeĭ slavóne și grecescĭ, vine sĕ ne convingă chiar astădĭ o influință străină ce se încércă a se introduce în limbă. Inițelegŭ influința limbeĭ germane. Limba germană, ca limba unuĭ poporŭ atâtŭ de cultŭ, în care se află depusă atâta sciință, atâtea opere de artă nemuritóre, este de mare folosŭ pentru a ne înavuți cunosciințele, pentru a ne adăpá din isvorulŭ frumușețilorŭ eĭ, ca ideĭ. Limba înse în sine, ca stilŭ și spiritŭ, este cu totulŭ contrară fireĭ și spiritului limbeĭ române.

In ochiĭ multora, póte, n'așĭ fi pututŭ probá vre-o-odată acésta, décă nu mi-arŭ vení în ajutoriŭ chiar aceia carĭ s'aŭ încercatŭ și se încércă încă a vĕrsá modulŭ de cugetare și spiritulŭ germanŭ în literatura nóstră. Așĭ provocá de sigurŭ surîsulŭ celorŭ serioșĭ, décă probele pentru acéstă tesă le-așĭ luá din încercările literare ale unorŭ scriitorĭ fără vre-o reputațiune, séŭ ale unorŭ copilași carĭ prindŭ și eĭ a se jucá de-a literatura, după cum amŭ vĕdutŭ de-atâtea orĭ că facŭ alțiĭ ce se pretindŭ eruditi și serioșĭ. Pentru a încungiurá acésta, voiŭ luá probe din scrierile d-luĭ T. L. Maiorescu, atâtŭ

de ilustru în filosofiă, estetică, filologiă, jurisprudenţă şi ce vreĭ, — şi care maĭ multŭ a luptatŭ şi luptă pentru întroducerea spiritului germanŭ în literatura nóstră. Voiŭ luá maĭ încolo probe din *„Cuvêntarea festivă“* ţinută la aniversarea luĭ Stefanŭ-celŭ-mare la Putna în 27 Augustŭ 1871, care cuvêntare a fostŭ judecată şĭ acceptată de comitetulŭ centralŭ alŭ aceleĭ serbărĭ şi totŭodată aprobată de T. L. Maiorescu, Pogorŭ şi chiar de renumitulŭ nostru poetŭ V. Alecsandri.

Aşa dar sperŭ a fi orĭ-cine convinsŭ, că esemplele ce le voiŭ luá suntŭ din scrierĭ de ale primelorŭ autorităţĭ între ceĭ de *„direcţiunea germană“*. Maĭ ântâiŭ din scrierea d-luĭ Maiorescu întitulată *„Direcţia nóuă“*, căcĭ, fără îndoiélă, autorulŭ va fi voitŭ, ca şi limba din acestŭ articolŭ sĕ ne servéscă de modelŭ:

„Că în acestŭ timpŭ alŭ vieţiĭ lipsa de cugetare matură şi o deşertăciune neînfrânată împinge pe atâţa junĭ nechemaţĭ şi nealeşĭ a *maltrată limba torturând'o în rime şi metrurĭ* imposibile, acésta este unŭ faptŭ generalŭ, pentru care nu avemŭ nicĭ unŭ motivŭ a crede, că junii românĭ sĕ fiă maĭ mărginiţĭ séŭ maĭ deşerţĭ, ca junii altorŭ popóre înzestrate cu o literatura. Dar, ceea-ce nŭ se *va întâlní* la nicĭ unŭ poporŭ cultŭ şi ce se petrece numaĭ la noĭ, este necuviinţa, cu care asemenea „pĕcate ale tinereţeĭ“, cum ar' fi ḑisŭ reposatulŭ C. Negruzzi, se publică, se împunŭ în literatură şi *se primescŭ de o parte* a publiculuĭ dreptŭ poesiă; incorigibila suficienţă, ce o păstréză autoriĭ lorŭ tótă

viéţa, şi încrederea, în care se susţinŭ, că aŭ făcutŭ o faptă meritoriă pentru literatura ţeriĭ lorŭ, când aŭ sustrasŭ atâtea cóle de hărtiă dela *o destinaţiă maĭ naturală.*"

„*Altŭ-undeva* societatea este destulŭ de bine organisată pentru a se garantá în contră unorŭ asemenĭ abnormităţĭ, respectulŭ pentru publicŭ, respectulŭ, în care aŭ sciutŭ a se ţiné jurnalele, şi curagiósa veghiare a uneĭ critice neobosite formézĕ *la suprafaţa vieţiĭ intelectuăle o patură destulŭ de puternică, pentru a apĕsá şi mănţiné* în întunereculŭ ce li se cuvine, acele producte stricăcióse. La noĭ înse se reslăţescŭ în tótă voia şi ameninţă a falsificá judecata publiculuĭ şi a înnecá lucrările cele bune. O sumă de tinerĭ se molipsescŭ de epidemía literară, 'şĭ părăsescŭ studiile regulate şi *se încântă cu laurile eftine ale publicităţiĭ de o ḑi*, şi aşa este de mare numĕrulŭ lorŭ, încâtŭ astădĭ 'şĭ formézĕ uniĭ altora unŭ echo destulŭ de tare pentru a se înşelá mutualŭ asupra merituluĭ producerilorŭ lorŭ. *Lucrulŭ a ajunsŭ până acolo în câtŭ cine din tineriĭ noştri este numaĭ incapabilŭ*, remâne scriitoriŭ pela tribunale şi prin politiĭ, dar cine pe lângă încapacitate adauge aroganţă, devine *scriitoriŭ alŭ literatureĭ*, jurnalistŭ, poetŭ şi îndată ce cu o limbă şi o ortografiă deplorabilă sciă *a rimá* libertate cu dreptate, colegiĭ seĭ se grăbescŭ a-ĭ deschide „cu fericire colónele" d-lorŭ, a-lŭ patentá dreptŭ literatŭ şi „ante-luptătoriŭ alŭ cultureĭ naţionale".

„De acĭ înainte timpulŭ şi activitatea acestorŭ neferi-

ciţi se perde în producerea de maculatură literară, şi o parte a timpului şi activităţii generaţiei june se perde în cetirea acestei maculaturi.

„Drapelulŭ, sub care întroducŭ aceste deşertăciuni personale şi cruditătĭ estetice, este totŭ-de-una *Naţiunea şi Libertatea*, şi astŭ-felĭŭ dóue idei din cele mai înalte aŭ *ajunsŭ a fi scara pe care călcându-o în picióre, se urcă ómenii ceĭ maĭ lipsiţĭ de orĭ-ce meritŭ.*"

Sĕ analisămu acestŭ citatŭ. Celŭ ce scie limba germană şi va avé chiar predilecţiune pentru ea, la lectura acestui pasŭ va fi surprinsŭ de succesulŭ cu care *cugetarea germană* s'a îmbrăcatŭ în vestminte românescĭ, fără sĕ pérdă din înfăţişarea eĭ.

Prima construcţiune începe după forma stângace şi pedantă germană cu *că* . . . pe care limba nóstră nicĭ-odată nu-lŭ sufere la începutulŭ construcţiuneĭ, continuă apoĭ cu „*timpŭ alŭ vieţii*" Lebenszeit, Lebensperiode, Zeitalter, care în limba română se dice simplu şi netedŭ *viéţă*, căcĭ Românulŭ dice : în *viéţa* mea n'am vĕdutŭ, n'am auditŭ aşa ceva. Apoĭ „*timpŭ alŭ vieţii*" este pusŭ în construcţiune în locŭ de adĭ séŭ astădĭ, séŭ în loculŭ idiotismuluĭ : „în dilele nóstre."

„A maltratá limba torturând'o în rime." etc.

Acésta este o construcţiune ce s'ar' puté aflá numaĭ în tema unuĭ elevŭ primariŭ, căcĭ *maltratá şi torturá* este totŭ una ; apoĭ cine ar' puté dice : „m'a maltratatŭ în pumnĭ," ci se dice : *cu pumnii*. Legarea părţiĭ prime a periodului de partea a dóua prin o altă construcţiune cu to-

tulŭ independenta, adecă prin „acésta este unŭ faptŭ generalŭ,“ este nu numaĭ absolutŭ nesintacticŭ, dar' totŭodată se acăţă de construcţiune unŭ balastŭ cu care abia se tărâsce. Construcţiunea; „*dar ceea-ce nu se va întêlní la nicĭ unŭ poporŭ cultŭ*“ este fotografiată după germana culinară: „aber das was man bei keinem cultiwirten Volke begegnen wird.“ Partea din urmă a periodului alŭ doilea este totŭ-odată fără înţelesŭ şi se termină prin o espresiune cinică. Aşa dar' alineatulŭ întâiŭ alŭ citatuluĭ, tradusŭ în limba românéscă, ar' suná astŭ-feliŭ:

„Lipsa de cugetare matură şi-o deşertaciunea neînfrânată împinge astădĭ pe atâţia junĭ nechiămaţĭ şi nealeşĭ a maltratá limba cu rime şi metre imposibile. Acésta este unŭ faptŭ generalŭ, şi noĭ nu avemŭ nicĭ unŭ motivŭ a crede că junii românĭ se fiă maĭ mărginiţĭ séŭ maĭ puţinŭ deşerţĭ, decâtŭ junii altorŭ popóre, ce aŭ deja o literatură. Dar ceea-ce nu nu veĭ aflá la nicĭ unŭ poporŭ cultŭ, este necuviinţa cu care asemene „pécate ale tinereţeĭ,“ cum arŭ fi ḑisŭ repausatulŭ Negruzzi, se publică şi se împunŭ în literatură şi o parte a publiculuĭ le primesce dreptŭ poesía.“

Maĭ încolo.

„*Altŭ-undeva societatea este*“ etc, trebuiá se-se ḑică românesce: *La alte popóre* etc. căcĭ *altŭ-undeva* este traducere literală a germaniculuĭ „*anderswo*,“ şi la noĭ nu se folosesce ci numaĭ *aiurea*, dar şi acesta nicĭodată cu însemnarea de: *în alte ţerĭ*, *la alte popóre*, ca „*anderswo*“ la Germanĭ.

„Curagiósa veghiăre a unei critice neobosite formézā la suprafața vieții intelectuale o pătură destulŭ de puternică“ etc.

Aéstă curiósă frasă vorŭ puté-o gustá numai Germanii și noi le-o damŭ lorŭ :

„Das mannhafte Ueberwachen einer unermüdlichen Kritik bildet an der Oberfläche des intelectuellen Lebens eine Schichte, die genug stark ist um die schädlichen Producte in dem Dunkel, wo sie gehören, zurückdrängen und festhalten zu können.“

„Lucrulŭ a ajunsŭ până acolo în câtŭ cine din tinerii noștri este numai incapabile remâne scriitoriŭ pela tribunale etc. etc.“

Ceea-ce românesce se dice :

„Lucrulŭ a ajunsŭ până acolo încâtŭ numai cine este incapabilŭ dintre tineri“ etc.

„a se încântá cu laurele eftine ale publicității etc.

A se încântá *de ceva*, ér' nu *cu ceva*, și laurŭ-laurĭ ér' nu laură-laure.

Românulŭ nu va dice nici-odată *„scriitoriŭ alŭ literatureĭ“* cum dice germanulŭ Literatur-Schreiber, Geschichts-Schreiber, ci a disŭ și va dice totŭ-de-una : scriitoriŭ, istoricŭ.

„astu-feliŭ dóne ideĭ din cele maĭ înalte aŭ ajunsŭ a fi *scara pe care călcând'o în picióre*, se urcă ómeniĭ ceĭ maĭ lipsiți de orĭ-ce meritŭ“ = und es sind somit

zwei der höchsten Ideen dahin gekommen, die Leiter zu bilden, welche Leute ohne jedweden Verdienst *betreten* um sich emporzuschwingen.

„*a călcá scara în picióre*“ se traduce românesce: a suí pe scară.

Totŭ T. L. Maiorescu în studiulŭ seŭ „*Despre scrierea limbeĭ române*,“ scrie următórele:

„Ca tóte limbele moderne, a suptŭ astŭ-felĭŭ și limba română méduva înțelesuluĭ primitivŭ din trunchiurile celorŭ maĭ multe cuvinte ale sale, și aceste staŭ astădĭ fără legătură sensuală cu pământulŭ din care provinŭ, numaĭ ca nisce forme indiferente, ca nisce scheme ale inteligenței, și tocmaĭ de aceea ca nisce instrumente apte de-a primí sfera și cuprinsulŭ, prin carĭ le va definí subjectulŭ gânditorĭŭ.“

Este absolutŭ imposibilŭ a traduce acéstă construcțiune în limba românéscă, făr' a o resturná cu totulŭ și a o reconstruí de noŭ.

A *suge* însémnă a însuși, a-ți apropiá ceva, pe când în acéstă construcțiune este aplicatŭ cu înțelesulŭ contrariŭ de-a perde ceva din ceea-ce aĭ, căcĭ autorulŭ a voitŭ să dică, „că limba română a *perdutŭ* médua înțelesuluĭ primitivŭ din trunchiurile celorŭ maĭ multe cuvinte ale sale.“ Dar autorulŭ a dat'o pe germana și în locŭ de perdutŭ a tradus'o pe *aus* — séŭ *heraussaugen* cu suptŭ, și astŭ-felĭŭ românesce a dișŭ cu totulŭ alta de ce a cugetatŭ germânesce. „Legătura *sensuală* cu pă-

mêntulŭ, „*instrumente apte de-a primí sfera și cuprinsulŭ*,“ nu aŭ semenĭ nicĭ în germană dar nicĭ în logică!

Încă unŭ pasŭ din unŭ altŭ studiŭ alŭ luĭ T. L. Maiorescu intitulatŭ „*Despre Filosofiă la universitate*“ bine înțelesŭ, copiatŭ din Schopenhauer. Elŭ sună:

„Îndeobsce înse am ajunsŭ cu încetulŭ la convingerea, că pomenitulŭ folosŭ alŭ *filosofíeĭ* depe catedră *se întrece* de paguba ce *filosofía*, ca meseriă o aduce *filosofíeĭ*, ca cercetare liberă a adevĕrului, séŭ *filosofía* după însărcinarea guvernuluĭ, *filosofíeĭ* după însărcinarea naturei și a omenirii.“

Cuvêntulŭ *filosofiă* în aceste câteva șire obvine numaĭ de 5 orĭ și cu tóte acestea tótă construcțiunea nu este nimicŭ maĭ puținŭ decâtŭ *filosofiă*, este povestea luĭ „Cocoșu-roșŭ!“

Sĕ trecemŭ acum la „*Cuvêntarea festivă*.“

Unŭ modŭ de cugetare maĭ specifică, maĭ fidelă germană în unŭ stilŭ și o limbă maĭ pocită românéscă, abia se póte cugetá. Alegerea, destinarea acesteĭ cuvêntărĭ pentru aniversara luĭ Stefanŭ-celŭ-mare, amŭ numí-o din punctŭ-de-vedere alŭ limbeĭ și alŭ moduluĭ de cugetare, o vĕtĕmare a umbrelorŭ mareluĭ Eroŭ românŭ, décă n'amŭ vedé figurândŭ și numele luĭ Vasile Alecsandri între ceĭ ce aŭ censurat'o. Pentru aceea o numimŭ blândŭ numaĭ o aberațiune. Ceĭ ce voescŭ a se convinge maĭ de aprópe, sĕ cetéscă acéstă cuvêntare în întregulŭ eĭ, c'cĭ s'a fostŭ publicatŭ în o broșură, în 1871. Noĭ trebue sĕ ne mărginimŭ numaĭ la următórele citate.

„Dar sĕ nu credemŭ, onorată adunare, că numaĭ trecutulŭ ne atrage aice ; că numaĭ atâta voimŭ noĭ, a ne împrospĕtá amintirea, apropiându-ne de locașurile unde maĭ vĕdute urme pare a fi lăsatŭ eroulŭ dela Resboenĭ, unde pétra ce acoperiá móstele luĭ *lovesce încă privirile nóstre.* Nu : venimŭ aice și pentru viitoriulŭ după care năzuesce orĭ-ce sufletŭ maĭ nobilŭ a poporuluĭ nostru, venimŭ aice pentru a suge puterea *ce susține pentru bine și adevĕrŭ, putere ce isvoresce pela morminte le ómenilorŭ marĭ*... Cu patru sute de anĭ *aruncămŭ* noĭ gândirile și simțirile nóstre *înapoĭ*, și totușĭ, de vomŭ privĭ bine în sufletulŭ nostru, vomŭ vedé cum se amestecă în acelŭ îndepartatŭ trecutŭ, farmeculŭ viitoriuluĭ, cum fiă-ce faptă a luĭ Stefanŭ-celŭ-Mare e cu atâta maĭ mărĕță, cu câtŭ noĭ astădĭ putemŭ sĕ *ne-o amintimŭ împreună cu morméntulŭ luĭ*, cu câtŭ simțimŭ, că în acéstă *împreună amintire* stă simburile unorŭ puterĭ de viĕță ce potŭ sĕ ne întăréscă în propășirea pe calea dreptuluĭ și a adevĕruluĭ, care susținŭ și înalță pe popóre. Fiă-care are dreptŭ la traiŭ și *desvĕlire*, câtŭ timpŭ nu a desfășuratŭ tótă *puterea de întindere* cu care e înzestratŭ de vișniculŭ isvorŭ alŭ naturei.“

„Căcĭ în întórcerea acésta *în spre* trecutŭ, în simțemêntulŭ *ce vĕ împinge a încordá inimile pe morméntulŭ* unuĭ barbatŭ.“

„Lasațĭ marginile măestrite ce șirulŭ istorieĭ le-a rădicatŭ între noĭ.“

„Decĭ *starea îmbucăţită cu care* ne aflămŭ este într'unŭ înţelesŭ priinciosŭ.“

„Sĕ remână ca o *legătură adâncă* ce îndată sĕ ne împingă spre o lucrare comună.“

„Şi-a vĕrsatŭ în lume comóra *cuprinsuluĭ seŭ sufletescŭ*“.

Décă capulŭ direcţieĭ germane precum şi acela pe care l'a aprobatŭ întrégă acéstă direcţiă a maltratatŭ atâtŭ de înfricoşatŭ limba şi cugetarea românéscă, ce vorŭ face ceĭ-alalţĭ *„puişorĭ germanĭ*?“

Dar ni se va dice, că décă aŭ scrintit'o în prosă, vorŭ fi îndreptat'o în poesiă. Sĕ vedemŭ!

„Multŭ iscusita spre geamulŭ ferestreĭ încetŭ înclinat'aŭ
„Vesela faţă zimbindŭ — dragŭ îmĭ erá s'o privescŭ!
„Inţelepţesce apoĭ aŭ suflatŭ şi gingaşŭ pe sticlă,
„Céţa din sufletu eĭ mândru, deprinsŭ cu seninŭ,
„Şi-aŭ începutŭ sĕ-se jóce ştergând'o cu degetulŭ agerŭ,
„Semnŭ numaĭ de farmecŭ făcândŭ numaĭ pe icĭ pe colea.
„Drepte eraŭ pentru dênsa, întórse pe dosŭ pentru mine,
„Póte a scrisŭ te iubescŭ, eŭ am cetitŭ te amăgescŭ.

„O cârjă hidŭ întórsă pe érbă stă lungită,
„La capĕtu-ĭ o cuşmă şi lângă ea unŭ omŭ;
„Şi nu sciŭ, décă omulŭ, orĭ cârja cea golită
„De cójă a fostŭ maĭ tare sĕ-se aducă acĭ,
„Nicĭ n'oiŭ puté-o scĭ.
„Intinşĭ zăceaŭ pe érbă sub umbra unuĭ pomŭ.

„O sdrémţă de cămeşă cu sărăciă unsă
„Acoperiá bĕtrânulŭ; pe cârjă rămăşiţĭ
„De măzgă maĭ curată. O plóscă în érb'ascunsă

„La trupŭ cam beșîcată, zădarnicŭ totŭ sclipiá
„Moșnégulŭ n'o vedea,
„Părea și elŭ și cărja de-unŭ somnŭ adâncŭ loviți.

Unŭ altulŭ, de nu mĕ înșelŭ, totŭ celŭ cu „purcelușŭ cu códa sfredelŭ“, continuă :

„Uh! ce frigŭ..., imĭ vĕdŭ suflarea. Și căciula cea de óie
„Pe urechĭ am tras'o sdravĕnŭ; ér' de cóte nicĭ că-mĭ pasă
„Ca țiganulŭ, care bagă degetulŭ prin rara casă
„De năvodŭ, cu-a mele cóte eŭ cercŭ vremea de se înmóie.

„Cum nu suntŭ unŭ șórecŭ Dómne! macar totușĭ are blană
„Mi-așĭ mâncá cărțile mele nicĭ că mi-ar' păsá de gerŭ...
„Mi-ar' pare superbă, dulce o bucată din Homerŭ
„Unŭ palatŭ borta 'n părete și nevasta o icóná.

„Pe pareți cu colbŭ, pe podulŭ cu lungĭ pânze de paiajenŭ
„Roiescŭ ploșnițele roșii de ți-ĭ dragŭ sĕ te-uiți la ele?
„Greŭ li-ĭ de mindirŭ de paie și apoĭ din biata-mĭ pele
„Nicĭ că aŭ ce se maĭ sugă.—Intr'unŭ roiŭ maĭ de-unŭ stînjinŭ

„Aŭ eșitŭ la promenada; ce petrecere gentilă!
„Roșnița ceea-ĭ bĕtrână, cuviosŭ în mersŭ pășesce
„Cela-ĭ cavalerŭ... e iute... óre sciá franțuzesce?..
„Cea ce încungiură mulțimea i-o romantică copilă.

„Bruh! mi-ĭ frigŭ.—Etă pe mână cum codesce-unŭ negru purecŭ
„Sĕ-mĭ moiŭ degetulŭ în gură am sĕ-lŭ prindŭ; ba săraculŭ
„Pripășitŭ la vre-o femee, sciŭ că ar' vedé pe draculŭ!
„Dară eŭ ce-mĭ pasă mie, bietulŭ „*ens*'“ la ce sĕ-lŭ purceeŭ?

Dar eŭ pe-a-mea minte luat'am de spete
Și-afară pe ușă pe ea am svêrlitŭ;
Ce a fostŭ dup'aceea o! nu întrebați...

respectulŭ pentru publicŭ și pudórea mĕ opresce a încheiá citatulŭ acesta! Astŭ-feliŭ de limbă, astŭ-feliŭ de ideĭ, și astŭ-feliŭ de estetică, poesiă și morală, se substragŭ dela orĭ-ce comentariŭ. Ele se comentéză înseșĭ pe sine de-ajunsŭ, chiar prea multŭ. Tóte aceste aberațiunĭ suntŭ feții d-luĭ T. L. Maiorescu și aĭ acelorŭ pe carĭ dênsulŭ i-a pusŭ ca de modelŭ în literatura română, proclamându-ĭ de regeneratorĭ séŭ fundatorĭ a uneĭ nóue și sănătóse direcțiunĭ a literatureĭ române! Aceste citate le-amŭ puté continuá pâna amŭ secá cea maĭ mare parte ce aŭ scrisŭ acești pretinșĭ regeneratorĭ carĭ, din compătimire omenéscă, vorŭ trebuí — regenerațĭ.

SCRISÓREA A PATRA.

Unŭ poporŭ trăesce numaĭ prin limba luĭ. Limba este caracteristica principală prin care elŭ se distinge de altulŭ. Precum natura însășĭ a pusŭ între poporŭ acéstă despărțire, totŭ astŭ-feliŭ natura a voitŭ și ființa limbeĭ cere, că ea sĕ crésca din pămêntulŭ seŭ propriŭ, cu sângele și suflarea sa propriă și sĕ-se desvólte esclusivŭ din sine, nu înse esclusivŭ prin sine, pentru-că însășĭ natura admite și chiar împune ajutóre.

In scrisorile de maĭ nainte vorbíĭ despre desvoltarea literatureĭ române prin ajutóre și influințe multŭ-puținŭ străine. Am arătatŭ înfluințele binefăcătóre precum și cele stricătóre. Copilulŭ când începe a înțelege séŭ a face câte-ceva, imitéză ceea-ce aude și vede, și numaĭ târdíŭ începe a vorbí, a combiná și a lucrá câte-ceva de sine. Prin

acestŭ stadiŭ de fragedă copilăriă trebue sĕ trécă orĭ-ce literatură. Credemŭ că literatura română a eșitŭ, séŭ de nu, trebue sĕ ésă din acestŭ stadiŭ.

A venitŭ timpulŭ sĕ lucre de sine, sĕ créscă din sine însășĭ, din pământulŭ seŭ propriŭ și după firea sa specifică românéscă. Numaĭ astŭ-feliŭ se va formá o adevĕrată literatură românéscă. Din contră mereŭ imitândŭ, ne încetatŭ întroducândŭ spiritŭ străinŭ în literatură, influințându-ne neîntreruptŭ numaĭ de străinismŭ, vomŭ ajunge în fine a respinge orĭ-ce impresiune românéscă, și a nu maĭ puté creá nimicŭ propriŭ, independentŭ, originalŭ séŭ, sĕ dicemŭ, pămênteamŭ. Odată ajunșĭ aicĭ vomŭ puté produce o literatură palidă, nepronunțată, îmbrăcată séŭ maĭ bine înțorțonată cu tóte formele, nicĭodată înse o literatură a poporuluĭ românŭ și pentru poporulŭ românŭ.

Fiă-care poporŭ se afirmă și póte sĕ-se ilustreze numaĭ prin ceea-ce produce elŭ dela sine. Vechiĭ Elinĭ s'aŭ afirmatŭ ca poporŭ și s'aŭ nemuritŭ prin literatura lorŭ, ce aŭ creat'o în spiritŭ specificŭ elenicŭ. Vechiĭ Romanĭ nu suntŭ atâtŭ marĭ prin literatura ce-aŭ format'o și-aŭ călcat'o după Elinĭ, suntŭ nemuritorĭ înse prin sciințele de statŭ prin valórea lorŭ de poporŭ domnitoriŭ și organisatoriŭ, prin crearea uneĭ limbe care a dominatŭ sute de anĭ după mórtea lorŭ și care maĭ domină încă și astădĭ.

Nu ne este datŭ nóue a sci care va fi sórtea poporuluĭ daco-românŭ, la ce putere va fi s'ajungă, și prin ce se va ilustrá și elŭ vre-odată, una în o scimŭ și o putemŭ

spune limpede încă de-acum: Românii, ca poporŭ specificŭ îndependentŭ, ca poporŭ românŭ, nu vorŭ ajunge nicĭ-odată la nimicŭ, din contră se vorŭ perde ca apa în nisipŭ, décă nu vorŭ tinde din tóte puterile, ca atâtŭ în limbă și literatură, câtŭ și în tóte aședemintele lorŭ, nu numaĭ sĕ păstreze, așa dicândŭ, spiritulŭ și sângele lorŭ naționalŭ curatŭ și neamestecatŭ, dar' totŭ-odată sĕ-se silésca a-și potență acéstă putere, și orĭ-ce atingere séŭ elementŭ străinŭ, ce li s'ar' împune prin logica neînduplecată a vieții și a împregiurărilorŭ, sĕ-lŭ contopéscă în viéța lorŭ, sĕ-lŭ românéscă până la necunóscere. Dóue împregiurărĭ séŭ maĭ bine dóue motive din cele maĭ grele împunŭ Românilorŭ sĕ țină și sĕ esecute acestŭ principiŭ cu o consecință și tenacitatea, nu de ferŭ, căcĭ acésta încă se îndóie, de diamantŭ, care nu sufere nicĭ o alterare. Aceste motive suntŭ: întâiŭ, unŭ poporŭ nu se póte desvoltă și cultivă decâtŭ numaĭ după firea sa și pe basa proprielorŭ sale aspirațiunĭ; alŭ doilea, numaĭ urmândŭ acestŭ principiŭ Românii vorŭ puté respinge atentatele străine ce se îndréptă din atâtea părțĭ contra lorŭ, și, nesuferindŭ conturbărĭ și alterărĭ în procesulŭ lorŭ de desvoltare, vorŭ puté de-o parte sĕ-se desvólte ușorŭ și încurêndŭ, ér' de-altă parte se vorŭ asigurá contra atentatelorŭ străine, făcândŭ ca alții sĕ péră în undele nóstre, nu noĭ în ale altorŭ; și istoria ne arată, că aicĭ nu decide atâtŭ numerulŭ câtŭ energía. Acestŭ principiŭ, de asemenea valóre pentru întrégă viéța unuĭ poporŭ, pentru tóte mișcările și lucrările luĭ atâtŭ în viéța publică câtŭ și privată, atâtŭ în traiulŭ mate-

rialŭ câtŭ și spiritualŭ: în limbă și literatură ni se pare totuși a avé o greutate deosebitŭ maĭ mare.

Literatura se adreséză la partea cea maĭ primitóre a ființiĭ omenescĭ, la sufletŭ, la inimă. Căstigate, supuse acestea, s'a aservitŭ întrégă ființa. Cine nu scie, că fiă-care omŭ voiesce ca tóte lucrurile, tótă lumea dimpregiurulŭ seŭ s'o facă așa după cum și-o imaginéză în sufletulŭ seŭ și după cum o doresce în inima luĭ? Etă dar că prin literatură înfluințândŭ și prefăcândŭ spiritulŭ și inima, înfluințezĭ și prefacĭ viéța și întogmirile esterióre.

Prin urmare unŭ poporŭ civilisatŭ va fi totŭ-de-una numaĭ aceea ce-lŭ vorŭ face scriitoriĭ seĭ. Décă înse acești scriitorĭ în scrierile lorŭ vorŭ cultivá ideĭ, simțeminte, aspirștiunĭ, aședeminte, până și datine străine, urmarea cea maĭ naturală și neîncungiurată va fi, că poporulŭ încetŭ cu încetulŭ se familiariséză cu cele străine, uită ale sale, până când în fine ceea-ce fusese alŭ seŭ i vine cu totulŭ strainŭ și ce fusese strainŭ i pare că este alŭ seŭ propriŭ.

Ajunsŭ aicĭ, poporulŭ de-odată încétă a maĭ fi ce fusese, și trece séŭ immediatŭ séŭ ca unŭ apendice la poporulŭ în a căruĭ ideĭ, simțeminte, aspirațiunĭ și aședeminte a fostŭ lăptatŭ la sinulŭ literatureĭ. Popórele cele marĭ și civilisate cunoscŭ bine acestŭ modŭ de cucerire a popórelorŭ micĭ. Pentru-aceea vedemŭ cu câtă multămire înregistréză aceste popóre și hapurile maĭ mărunte ce le înghitŭ alte popóre din literatura lorŭ. Acesta este termometrulŭ cu care ele mesură se véḑă câtŭ

focŭ, câtă căldură de viéță națională maĭ este încă în cutare poporŭ maĭ micŭ.

Din tóte acestea resultă, că unŭ poporŭ gelosŭ de propria luĭ esistință, cu câtŭ este maĭ micŭ, și cu câtŭ vede că țintescŭ maĭ mulți la cucerirea luĭ, cu atâtŭ elŭ literatura trebue sĕ și-o naționaliseze maĭ tare, s'o desvólte pe base și în spiritŭ maĭ purŭ și maĭ esclusivŭ național. Din literatură acestŭ spiritŭ se va vĕrsá cu o putere neresistibilă în tóte fibrele, pe tóte terenele și în tóte lucrările sale. Literatura astŭ-feliŭ desvoltată va fi sângele, care susține viéța națională, va fi focŭlŭ care va încălḑí totŭ-de-una inima poporuluĭ și va aprinde simțemintele luĭ, va fi căminulŭ sântŭ, altarulŭ familiarŭ de care elŭ nu se va deslipí decâtŭ mortŭ, și care inimiciĭ nu-lŭ voru puté atacá și risipí decâtŭ trecândŭ peste cadavrulŭ luĭ.

Acéstă înaltă, divină putere a literatureĭ odată cunoscută, nu maĭ remâne decâtŭ sĕ-ĭ aducemŭ cultulŭ cuvenitŭ. Astŭ-feliŭ dar sĕ naționalisămŭ literatura în formă și în spiritŭ.

Scriitoriĭ românĭ, cu fórte micĭ escepțiunĭ, aŭ tinsŭ și tindŭ încă și aḑí, cu scire séŭ nesciindŭ, a desnaționalisá literatura română. Aŭ împrumutatŭ și împrumută forma, dar maĭ multŭ spiritulŭ din fântânĭ străine, desprețuindŭ pe ale lorŭ.

Care suntŭ la noĭ fântânele proprie? Sub raportulŭ formeĭ séŭ alŭ limbeĭ suntŭ: limba monumentelorŭ vechĭ literare d. e. cronice, documente, cărțĭ profane și bisericescĭ, înscripțiunĭ ș. a.; apoĭ limba literatureĭ popu-

lare: poveștĭ, cântece-bătrânescĭ, doine, hore, colinde, descântece, orațiunĭ ș. a. în fine limba viua séŭ de-acum a poporuluĭ din deosebitele ținuturĭ. Din acestea se póte adună și studiá adevĕrata limbă românéscă. Adevĕratulŭ scritoriŭ pĕtrunsŭ de misiunea luĭ și care va fi chiămatŭ a produce opere de traiŭ, nu va luá condeiulŭ în mână pentru a-și scrie opera, până nu va fi adâncitŭ acești neprețuiți tesaurĭ.

Unde este la noĭ scriitoriulŭ care sĕ fiă ținutŭ sémă de-acestea? Astŭ-feliŭ de lucrurĭ, cerŭ studie îndelungate, resfoirea și cetirea judiciósă a vrafurĭ de foliante și chiar calĕtoriĭ prin diversele ținuturĭ; dar mulți din scriitoriĭ noștri aŭ datina a nu cetí în viéța lorŭ nicĭ macar odată gramatica română! Apoĭ sĕ ne mirămŭ décă eĭ producŭ maĭ multŭ numaĭ sterpiturĭ literare? Décă eĭ sunțŭ așa dicând nisce antreprenorĭ, o fabrică de maculatură pentru băcanĭ?

SCRISÓREA A CINCEA.

Din monumentele vechĭ, din literatura populară și din graiulŭ viŭ alŭ poporuluĭ aŭ sĕ-și scóță scriitoriĭ limba lorŭ, precum statuarulŭ scóte din stânca aspră imaginea dineĭ. Aicĭ cugetŭ a fi loculŭ sĕ tragŭ luarea aminte a scriitorilorŭ asupra a dóue fântânĭ deosebite, dar nu maĭ puținŭ proprie naționale. Acestea suntŭ: dialectulŭ macedoneanŭ și istrianŭ. Cine a cetitŭ puținulŭ ce se află scrisŭ icĭ-colea în aceste dialecte și mai alesŭ în celŭ dintâiŭ, va fi trebuitŭ sĕ-se mire de avuția unuĭ noŭ ma-

terialŭ ce-lŭ posede limba română celŭ puţinŭ în unulŭ din aceste dóue dialecte. Dar când materialulŭ acestorŭ dialecte va fi adunatŭ întregŭ séŭ în cea maĭ mare parte ?

Punemŭ întrebarea : Sĕ-se folosésca óre scriitoriĭ de-aceste dialecte pentru a-şĭ înavuţí dicţionariulŭ şi fraseología ? Părerea nóstră este că da ! remâne înse la pĕtrunderea şi gustulŭ fiă-căruia încâtŭ, unde, când şi cum ? Décă vomŭ cercetá alte literature clasice şi din aceste cea maĭ clasică, elina, ne vomŭ cŏnvinge, că scriitoriĭ elinĭ ceĭ maĭ celebri s'aŭ folositŭ de dialecte în o mĕsură cu multŭ maĭ mare decum s'ar' admite póte astădĭ. Astŭ-feliŭ Omerŭ, Pindarŭ, Teocritŭ, Erodotŭ ş. a. aŭ mestecatŭ dialectele în scrierile lorŭ. Dintre toţĭ celŭ care le-a amestecatŭ maĭ multŭ este şi celŭ maĭ mare geniŭ, Omerŭ. Elŭ vorbesce în tóte dialectele, ca şi când ar' fi voitŭ sĕ immortaliseze grecismulŭ sub tótă forma şi cu tóte dialectele. Astŭ-feliŭ elŭ ficsă la Elenĭ pentru totŭ-de-una limba epică, care-o adoptară apoĭ şi poeţiĭ elegicĭ şi didacticĭ. Etă câtă însemnătate aŭ dialectele, câtŭ serviciŭ potŭ face ele scriitoriuluĭ.

Din acestŭ punctŭ-de-vedere noĭ amŭ dorí, ca dialectulŭ macedoneanŭ şi istrianŭ sĕ fiă scrutatŭ şi studiatŭ maĭ multŭ decâtŭ s'a făcutŭ pân' acum. Societatea academică şi-ar' împlini nu numaĭ o înaltă datoría, dar ar' face unŭ nemărginitŭ serviciŭ literatureĭ române, décă înainte de a face dicţionariulŭ academicŭ, ar' culege celŭ puţinŭ aceste dialecte prin misiunĭ anume.

Acésta i se împune cu atâtŭ maĭ vêrtosŭ, căcĭ ambele dialecte suntŭ, décă nu ne înşelămŭ, ameninţate în

esistinţa lorŭ. Celŭ macedoneanŭ, abstrăgândŭ dela absorbirea grecéscă, prin désa atingere cu Românii şi literatura cisdanubiană póte se sufere în timpŭ scurtŭ schimbărĭ fórte marĭ, ér' celŭ istrianŭ restrînsŭ la unŭ terenŭ fórte micŭ, póte se despară încurêndŭ. Câtŭ de puţinŭ s'aŭ interesatŭ Românii de aceste dialecte nepreţuite pentru limba şi literatura română, probéză scrierile ce le-aŭ făcutŭ séŭ maĭ bine nu le-aŭ făcutŭ asupra lorŭ nicĭ până adĭ. Pentru dialectulŭ macedoneanŭ dela Bojadgi, maĭ numerămŭ numaĭ gramatica d-luĭ Masimŭ, pentru celŭ istrianŭ dela repausatulŭ Maioresculŭ pe cine maĭ numerămŭ?

Inaintea tuturorŭ subtilităţilorŭ gramaticale trebue se adunămŭ materialulŭ acestorŭ dialecte. Er' acéstă adunare se nu se facă dela ómenĭ cărturarĭ, ci dela poporulŭ simplu, necărturarŭ. Pentru-ca se ne justificămŭ părerea ne prevocămŭ la poesíele d-luĭ Michailŭ Niculescŭ scrise în dialectulŭ macedoneanŭ şi reproduse în gramatica d-luĭ Masimŭ. Ele nu maĭ suntŭ dialectulŭ macedoneanŭ curatŭ, precum limba nóstră de adĭ nu maĭ este a vechilorŭ cronicarĭ. Dreptŭ-aceea aceste dóue dialecte se potŭ adună curatŭ numaĭ din scrierĭ maĭ vechĭ şi din graiulŭ viŭ alŭ poporuluĭ, şi maĭ vêrtosŭ prin adunarea literatureĭ populare. Orĭ-ce întârdiare, o repeţimŭ, este o mare perdere!

SCRISÓREA A ŞESEA.

Décă limba este caracteristica şi condiţiunea de viéţă a unuĭ poporŭ, spiritulŭ operelorŭ scrise în limba luĭ, séŭ spiritulŭ în care trăesce şi se desvóltă literatura luĭ, este totŭ-odată şi barometrulŭ puterei luĭ spirituale. Cu câtŭ literatura luĭ se va desvoltá maĭ independentŭ, cu câtŭ va cuprinde şi va representá maĭ multŭ şi maĭ credinciosŭ propria viéţă a poporuluĭ seŭ, şi cu câtŭ va contopí maĭ răpede şi maĭ adâncŭ înfluinţele străine ce i-se împunŭ prin logica împregiurărilorŭ, cu atâtŭ poporulŭ se va descoperí lumeĭ ca maĭ naltŭ în spiritŭ, ca maĭ genialŭ şi vigorosŭ, şi prin urmare cu atâtŭ se va împune maĭ multŭ altorŭ popóre.

Desvoltarea uneĭ literature pe base şi în spiritŭ strînsŭ nationalŭ, are o însemnătate îndoită. Întâiŭ, o astŭfeliŭ de literatură, aşa dîcândŭ sânge din sângele poporuluĭ, o pricepe şi poporulŭ maĭ curêndŭ, o simte maĭ adâncŭ, o gustă maĭ cu plăcere, şi, făcândŭ elŭ acésta, multŭ maĭ uşorŭ şi maĭ curêndŭ se va cultivá în ideĭ şi în simţeminţe, pe când o literatură adunată din tóte vênturile, înţorţonată cu ideĭ şi datine străine şi turnată, în modulŭ eĭ de cugetare, în forme străine, trece fără vre-o înfluinţă în poporŭ séŭ esercitândŭ înfluinţe, carĭ împedecă şi confundă cursulŭ naturalŭ alŭ desvoltăriĭ, séŭ, ce este şi maĭ reŭ, alteréză maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ desvoltarea, şi prin ea natura, însuşirile specifice ale poporuluĭ. A dóua, o literatură ce nu cresce din propriulŭ seŭ pămêntŭ, ce nŭ are, ca se me

servescŭ de-o figură, verdéța, mirosulŭ, suculŭ și gustulŭ séŭ buchetulŭ seŭ propriŭ, ci se altoesce orĭ se plântéză în unŭ pământŭ străinŭ ; literatura, care se compune din unŭ feliŭ de spălăceli derivate din una séŭ maĭ multe literature străine : o astŭ-feliŭ de literatură nu póte s'o guste nicĭ poporulŭ pentru care se face în prima liniă, nicĭ va puté sĕ atragă atențiunea altorŭ popóre. Ea va remâné fără înfluință atâtŭ în lăuntru câtŭ și în afară.

O asemenea literatură spălăcită este la noĭ literatura romanțieră produsă în ultimele dóue decenie prin traducerea romanțelorŭ francese. La o altă edițiune a uneĭ literature bastarde aŭ începutŭ a lucrá în timpurile maĭ nóue o sémă de tinerĭ de prin Bucovina și Moldova. Înțelegemŭ pe aceia a cărorŭ direcțiune amŭ desfășurat'o în o epistolă anterióră. De-asemenĭ bóle periodice trebue sĕ sufere orĭ-ce literatură. Orĭ, ca sĕ mĕ servescŭ de-o ideiă maĭ puținŭ posomorîtă, fiă-care literatură are saturnaliele sale. Arŭ fi prea seriosŭ décă n'amŭ vedé trecândŭ prin arena literatureĭ nóstre și astŭ-feliŭ de brezae séŭ țurce, carĭ ne procură momente de ilaritate.

In fața tuturorŭ rătécirilorŭ și scălâmbăturilorŭ literare, se află la fiă-care poporŭ dóue căĭ principale pe carĭ apucândŭ literatura luĭ va înaintá cu pașĭ siguri și în spiritulŭ ce-ĭ asigură înfluința și perfecțiunea. Aceste căĭ suntŭ : ântâiŭ, istoria și aspirațiunile naționale ; a dóua, tradițiunile și datinele naționale. Acestea suntŭ fântânele din care literatura unuĭ poporŭ are sĕ

bee apa vieţii. Precum gigantulŭ mitologicŭ, Anteŭ, în lupta cu Ercule căpătă totŭ-de-una nóue puterĭ de câteorĭ s'atingea cu piciórele de pămêntŭ, ér', ridicatŭ în aerŭ, le perdea totŭ maĭ tare, încâtŭ Ercule numaĭ ridicatŭ în aerŭ a pututŭ sĕ-lŭ ucidă, totŭ aşa şi o literatură. Până când ea se va rezimá pe terenulŭ naţionalŭ, pe istoria, aspiraţiunile şi tradiţiunile poporuluĭ seŭ, va cresce totŭ maĭ tare în valóre, din contră părăsindŭ acestŭ terenŭ, va perde din putere, şi înfluinţele străine vorŭ cuprinde-o pe dĭ ce merge totŭ maĭ tare până când în fine vorŭ supune-o cu totulŭ şi vorŭ ucide-o ştergându-ĭ propriulŭ seŭ caracterŭ.

Uniĭ din scriitoriĭ noştri aŭ apucatŭ pe aceste dóue căĭ maĭ multŭ instinctivŭ decâtŭ în deplina consciinţă de lucru. Sub acestŭ raportŭ sĕ distingŭ treĭ scrîitorĭ: Bolintineanŭ, Mureşianŭ şi Alecsandri. In scrierile luĭ Bolintineanŭ aflămŭ direcţiunea istorică bine pronunţată. Musa luĭ a cântatŭ maĭ tóte faptele memorabile din istoria Românilorŭ. Dela elŭ posedemŭ o sumă de balade şi drame istorice. Elŭ a desvĕlitŭ înaintea poporuluĭ tablourile ce representă vêrtutea şi gloria străbunilorŭ. Alecsandri s'a afundatŭ în tradiţiunile poporuluĭ şi ne-a scosŭ din coliba ţeranuluĭ românŭ amintirile cele maĭ preţióse, acentele cele maĭ doióse şi simţemintele cele maĭ înfocate şi maĭ candide. Elŭ, prin întâia colecţiune de poesiĭ populare, a descoperitŭ Românuluĭ pe Românŭ. Cu tóte acestea, Alecsandri a ridicatŭ numaĭ unŭ cornŭ alŭ vĕluluĭ ce acoperea tradiţiunile poporuluĭ românŭ. Inceputulŭ luĭ înse a provocatŭ nuoĭ scrutătorĭ. Dar

suntemŭ departe de-a fi scosŭ la vedere totŭ séŭ maĭ totŭ acelŭ nepreţuitŭ tesaurŭ, ce zace încă ascunsŭ în căminulŭ ţerannluĭ românŭ. In cea maĭ mare parte este necunoscutŭ, ér' celŭ ce s'a scosŭ zace nestudiatŭ.

Décă Bolintineanŭ a desvĕlitŭ vêrtutea şi mărirea străbunilorŭ, décă Alecsandri a ridicatŭ vĕlulŭ ce acoperiá tradiţiunile poporuluĭ Românŭ, Mureşianŭ a datŭ espresiunea cea maĭ viiă aspiraţiunilorŭ nóstre, a încarnatŭ, aşa ḑicândŭ, idealulŭ Românilorŭ! Etă pentru-ce aceştĭ treĭ scriitorĭ suntŭ ceĭ maĭ popularĭ, ceĭ maĭ înţeleşĭ, ceĭ maĭ plăcuţĭ la Românĭ şi ceĭ maĭ respectaţĭ la străinĭ. Ce póte învederá maĭ multŭ decâtŭ acésta, că scriitoriĭ, carĭ nu se vorŭ serví de-aceste fântânĭ, vorŭ fi totŭ-deuna sclaviĭ unorŭ influinţe de forme, ideĭ şi concepţiunĭ străine, şi togmaĭ pentru-că acelea se află la alţiĭ, pentru noĭ suntŭ de maĭ puţinŭ interesŭ, ér' pentru străinĭ nu suntŭ nóue.

Sĕ punemŭ, că Omerŭ în locŭ de-a cântá pe Achile şi Ulise şi cu eĭ amintirile, datinele, aspiraţiunile şi gloria elină, arŭ fi cântatŭ nisce eroĭ din China séŭ din Persia, fiă chiar şi eroiĭ Şanamei luĭ Firdusi; că Eschilŭ, Sofocle, Euripide ş. a. în locŭ de a-şĭ luá tragedíele din istoria şi mitología elină şi le-arŭ fi luatŭ din testamentulŭ vechiŭ; că indianulŭ Calidasa în locŭ de-a scrie pe Sacuntala ar' fi scrisŭ pe Romeo şi Julia; séŭ, vorbindŭ dela noĭ, sĕ admitemŭ că Bolintineanŭ în locŭ de „Mama luĭ Stefanŭ-celŭ-mare“ ar' fi scrisŭ Mama luĭ Atila, a luĭ Hofer orĭ a luĭ Wallenstein; că Negruzzi în locŭ de „Aprodulŭ Purece“ ar' fi

cântatŭ pe vre-unŭ hatmanŭ polonŭ; că Eliade în locŭ de „Sburătoriulŭ“ ar' fi cântatŭ vre-o ființă de prin cine scie ce mitologiă străină, și în fine că Mureșianŭ în locŭ de-a strigá: „Deștéptă-te Române,“ ar' fi strigatŭ: Deștéptă-te Némțule orĭ Turcule! — décă s'arŭ fi întêmplatŭ tóte acestea, întrebămŭ: arŭ fi pututŭ eĭ vĕrsá acelŭ focŭ și farmecŭ în materiele străine, recĭ și indiferente Românuluĭ, care le-aŭ vĕrsatŭ în materiele naționale? Arŭ puté esercitá astŭ-feliŭ de subiecte străine influințele ce le-aŭ esercitatŭ și le esercitéză cele luate din istoria și tradițiunile naționale române? Arŭ vĕrsá óre acele plăcerĭ in inimile lectorilorŭ care le vérsă? Nicĭ odată! Ele dimpreună cu creatoriĭ lorŭ arŭ fi trecutŭ neînțelese pentru Românĭ!

Starea actuală a literatureĭ române și în specialŭ a poesíeĭ, care este prin escelință espresiunea cea maĭ puternică a fiă-căreĭ literature, ne ofere proba cea maĭ luminată despre acésta. Poețiĭ maĭ junĭ aŭ începutŭ a se ocupá cu predilecțiune de materiĭ străine séŭ universale și de tóte ḑilele. Resultatulŭ acesteĭ direcțiunĭ 'lŭ vedemŭ cu ochiĭ. Unŭ codru de poețĭ, dar' nicĭ unŭ arborŭ verde în elŭ! unŭ potopŭ de versurĭ și secetă de poesiă! Din când în când se audŭ unele accente cărora nu le lipsesce timbrulŭ poesíeĭ, dar cum vinŭ așa se și perdŭ. La toțĭ, séŭ vorbindŭ maĭ blândŭ, la ceĭ maĭ mulțĭ le lipsesce studiulŭ seriosŭ, lunga pacieță, care înalță talentulŭ la geniŭ. Ceĭ maĭ mulțĭ vorŭ a fi scriitorĭ câtŭ se póte maĭ curêndŭ și maĭ marĭ, fără a învĕță sĕ scrie celŭ puținŭ limba fără erorĭ gramati-

cale; voru a scrie pentru Romănĭ fără a studiá limba, istoria, tradiţiunile şi aspiraţiunile Romănilorŭ. Abstrăgându dela aceea, că este absolutŭ imposibilŭ a scrie pentru unŭ poporŭ, fără a-lŭ studiá şi a-lŭ cunósce, dar acelŭ poporŭ, décă nu scrii din inima şi pentru inima luĭ, nicĭ nu te iă în sémă, nu-ţĭ crestéză scrierile pentru-că nu-lŭ atingŭ, nu-lŭ interesézā, şi bine face!

Astŭ-felĭŭ sĕ nu ne mirămŭ, décă publiculŭ întêmpină cu nepăsare partea cea maĭ mare din scrierile de adĭ. Aparŭ scrierĭ carĭ arŭ meritá în adevĕrŭ atenţiunea şi îmbrăţişarea publiculuĭ, dar blăstemulŭ fapteĭ rele atinge şi faptele bune, şi publiculŭ, desgustatŭ şi desamăgitŭ prin rele scrierĭ, încungióră şi pe cele bune.

SCRISÓREA A ŞEPTEA.

Calea ce-a bătut'o pân'acum în generalŭ naivitatea scriitorilorŭ noştri nu este calea ce duce la stele; a fostŭ calea străinătăţiĭ, a rătĕcirilorŭ. Eĭ aŭ studiatŭ până la perfecţiunea limbĭ străine şi aŭ pretinsŭ a scrie limba romănéscă fără a-ĭ fi sacrificatŭ nicĭ timpulŭ câtŭ se cere pentru a cetí regulele gramaticale, s'aŭ cufundatŭ în istoriĭ, în datine şi aspiraţiunĭ, în cugetŭ şi în spiritŭ străinŭ, şi aŭ voitŭ a îndulcí, a însufleţí şi a înalţá pe Românŭ. Deşértă încercare! Cum veĭ puté sĕ-lŭ îndulcescĭ când nu dispunĭ de dulcéţa, care pentru unŭ scriitoriŭ este limba luĭ? Cum 'lŭ-veĭ însufleţí când nu-ĭ vorbescĭ decâtŭ de lucrurĭ streine carĭ nu-lŭ atingŭ? Cum veĭ deşteptá în elŭ ambiţiunea şi consciinţa propriei valorĭ, când des-

preţuescĭ totŭ ce are maĭ scumpŭ : limbă, istoriă, datine şi aspiraţiunĭ ? A le studiá acestea superficialŭ séŭ a nu le studiá maĭ nicĭ de cum, pentru unŭ scriitoriŭ este aprópe totŭ una.

Sĕ nu fimŭ reŭ înţelesŭ. Scriitoriĭ noştri maĭ vechĭ, ca începĕtorĭ eraŭ maĭ multŭ supuşĭ la înfluinţe străine, căcĭ almintrea nu se puteaŭ deşteptá şi cultivá, eĭ înse aŭ remasŭ în aspiraţiunĭ cu deosebire naţionalĭ ; din contră ceĭ noĭ şi aicĭ ridică străinismulŭ la sistemă. Acésta este nefericirea !

Chiar décă direcţiunea naţională n'ar' avé pentru sine probele cele maĭ strălucite basate în psichologiă şi în desvoltarea tuturorŭ literaturelorŭ ajunse la perfecţiune, puţiniĭ noştri scriitorĭ, carĭ aŭ esercitatŭ o înfluinţă binefăcătóre asupra poporuluĭ, arŭ trebuí sĕ servéscă deunŭ puternicŭ îndemnŭ pentru toţĭ aceia, carĭ simţŭ în eĭ puterea de-a folosí cu condeiulŭ patrieĭ şi renumeluĭ lorŭ. Décă în acéstă direcţiune s'a făcutŭ puţinŭ pân' acuma, décă suntemŭ abia numaĭ la nisce începuturĭ, cu atâtŭ maĭ energicŭ trebue sĕ ne ocupămŭ de-aicĭ înainte. Da, suntemŭ numaĭ la nisce începuturĭ, şi acestea încă suntŭ maĭ multŭ pe terenulŭ materialŭ alŭ literaturei. Amŭ începe tu a scóte pe încetulŭ, fragmentŭ de fragmentŭ, istoria patrieĭ din pulberea secolilorŭ şi din sclăvía străinilorŭ, a căutá şi a descenuşá din căminulŭ ţeranuluĭ românŭ larii patrieĭ ; datinele şi amintirile străbunilorŭ ; amŭ începutŭ a cercetá limba ce aŭ vorbit'o strămoşiĭ noştri, a ne interesá, deşĭ puţinŭ, de graiulŭ ce resună adĭ la Coloniele Romeĭ începêndŭ dela Adria-

tica până la Marea-négră și dela Tisa până la Eubea; dar pentru-ca acestui materialu se-i însuflamu spiritu de viéță, séu, mai bine, pentru-ca noi înșine se putemu bé apa vieții din acestu afundu și sacru sorgentu, trebue se ne apropiamu de elu cu iubire și devoțiune, trebue se-lu cultivamu și se ne coborîmu in adâncurile lui: atunci și numai atunci literatura romănă se va botezá în apa vieții și scriitorii se voru înălță la regiunile promise!

Când scriemu acestea ne adresamu mai vêrtosu la generațiunea ce ne urméză. Ea va avea fericirea se între pe unu terenu deșelenitu! Ea va aflá tesauri desmormêntați. Dela ea va depinde se-i scie întrebuință. Acești tesauri naționali inse posedu unu ce fatalu, misteriosu. Ei nu se desvelescu, nu se arată și nu se deschidu decâtu acelora cari se încredu cu totulu loru, care 'și păstréză inima virgină de iubirea profană a strainismului. Ca toți cautatorii de comóre, adoratorii acestoru tesauri naționali, potu fi espuși la pericolulu de-a fi considerați de-unu feliu de farmecatori. Insuși Virgilu, celu mai mare cultivatoriu alu credințeloru și aspirațiuniloru romane, n'a scapatu de-acésta chiar pentru cultulu credințeloru și alu datineloru romane. Adevărații scriitorii inse nu calculéză nici odata la favururi trecatóre. Poporulu romanu a parasitu pe Hecyra lui Terențiu în decursulu representariî și-a alergatu la jucatorii pe funia, Francesii au fugitu dela Misantropulu lui Molière și s'au dus la farsele lui Scaramuccia, Teba a trecutu cu tacere peste Pindaru și-a ridicatu statua musicantului Cleonu! Dar Terentiu,

Pindarŭ și Molière s'aŭ înălțatŭ între nemuritorĭ, între stelele eternŭ luminătóre!

Scriitoriĭ noștri, carĭ vorŭ înțelege spiritulŭ și aspirațiunile poporuluĭ românŭ, vorŭ fi chiar dela începutŭ maĭ fericiți în succesele lorŭ. Eĭ vorŭ puté sĕ guste încă în viéță o mare parte din dulcéța recunoscinții. Esemplele de pâu' acum suntŭ o probă neînfrântă, deși cea maĭ mare parte a scriitorilorŭ noștri, ce aŭ înțelesŭ poporulŭ românŭ, aŭ lucratŭ maĭ multŭ instinctivŭ decâtŭ în deplină cunoscință, aŭ cultivatŭ maĭ multŭ amintirĭ din copilăría, decâtŭ aŭ făcutŭ anume studiĭ, aŭ fostŭ împinși maĭ multŭ de amorulŭ naturalŭ alŭațiuneĭ, alŭ patrieĭ lorŭ, decâtŭ de unŭ calculŭ conscientŭ, bine și îndelungŭ cumpenitŭ. Când natura va fi ilustrată prin artă, când iubirea fiiéscă va fi luminată de amorulŭ moralŭ, când la instinctŭ se va însoți consciința, numaĭ atuncĭ geniulŭ va serbá triumfulŭ în literatura română!

Voĭ, fiĭ aĭ poporuluĭ românŭ, pe a cărorŭ frunte Dumnedeŭ a lăsatŭ sĕ-se resfrângă o radă din lumina sa eternă, coboriți-vĕ cu acéstă radă în adâncurile întunecóse ale trecutuluĭ nostru, duceți-vĕ și căutați umbrele mărețe ale glorielorŭ nóstre trecute, întra'ĭ în coliba bătută de furtunele secolilorŭ a țeranuluĭ românŭ, — coliba! acestŭ altarŭ în care a arsŭ ascunsŭ și nestinsŭ foculŭ sântŭ alŭ românismuluĭ, — mergeți și veți aflá aicĭ înflorindŭ cununele nemuririĭ vóstre, tesaurii trecutuluĭ și luminele viitoruluĭ!

SCRISÓREA A OPTA.

Mi-am frămêntatŭ de multŭ mintea cu o ideiă. Am cugetatŭ, că şi noĭ trebue sĕ începemŭ odată sĕ traducemŭ literatura clasică vechiă: elină şi latină. Incâtŭ se atinge de prosatorĭ, traducerea este maĭ uşóră chiar şi decum 'şĭ închipuescŭ ceĭ maĭ severĭ filologĭ, carĭ în generalŭ 'şĭ scriŭ reŭ limba. Greŭ, fórte greŭ devine înse lucrulŭ când vomŭ âmblá sĕ-ĭ intórcemŭ, ca şi cum unŭ vestmêntŭ vechiŭ ar' trebuí sĕ-lŭ întórcemŭ pe dosŭ şi sĕ-lŭ facemŭ totŭ-odată de modă fără a schimbá forma clinilorŭ, mânecelorŭ etc., şi chiar fară a împunge pe altŭ locŭ decâtŭ pe unde fusese împunsetŭrele cele vechĭ. Ce ar' folosí aşa ceva, séŭ uitá-se-va cineva la astŭ-feliŭ de vestminte fără sĕ rîdă? Nu sciŭ! Pe prosatorĭ i-am lăsatŭ într'atâta. Celŭ ce va sci bine limba românéscă şi originalulŭ nu va puté sĕ traducă reŭ. Am cugetatŭ maĭ multŭ la traducerea poeţilorŭ, şi anume la Omerŭ, Esiodŭ, la Virgiliŭ, Ovidiŭ, satirele şi epistolele luĭ Horaţiŭ, în scurtŭ maĭ vêrtosŭ la operile în esametre. La traducerea poeţilorŭ, pe lângă ceea-ce se cere la prosatorĭ, sĕ maĭ cere încă o bună dosă de dispositiune poetică. Se cere, ca technica, armonía şi frumuseţile originaluluĭ, carĭ de cele maĭ multe orĭ nu se potŭ traduce, sĕ-se înlocuéscă cu armoníă şi frumuseţe proprie limbeĭ traducătóre.

Maĭ ântâiŭ m'am întrebatŭ: cum sĕ traducemŭ poeţiĭ sus numiţĭ? In esametre nu se póte, pentru-că limba nóstră nu-ĭ pentru ele. Dar se vedemŭ. Nu voiŭ sĕ fiŭ

credutŭ pe cuvêntŭ, căcĭ la noĭ nu numaĭ în politică, dar și în literatură 'ți tórnă gogoșĭ câte vreĭ, maĭ vêrtosŭ când simte că potŭ sĕ-și afle trecere. Etă câte-va încercărĭ. Unŭ esemplŭ fórte vechiŭ, chiar de când nu se deșteptase încă Musa română, dela 1674, în metru elegicŭ :

Cântŭ sănătate, săr'ndŭ la voĭ, Romanus Apollo,
La toțĭ câțĭ sânta 'n împĕrăția ședețĭ,
De unde cunosciințe așteptămŭ, și sciințe: ferice
De Amstelodam, prin cărțĭ stă 'n omenía tipariŭ.
Lege drépt'aŭ datŭ frumósa cetate Geneva:
Iți vine Franciscus, ține-te Leyda, Paris!
Prindețĭ mână sororĭ, cu cestŭ noŭ óspe, 'nainte,
Frațiĭ, fârtațiĭ, nimfele pasă curêndŭ.
Domnĭ bunĭ, marĭ doctorĭ, dascălĭ, și bunele dómne
Cu pace iĭ fițĭ, cu pâne și sare, rugămŭ.

Unŭ june, Haliciŭ din Caransebeșŭ, care a scrisŭ aceste versurĭ și care d. Ciparĭŭ le-a descoperitŭ în o carte vechiă, merită tótă lauda, căcĭ ca prosodía suntŭ câtŭ se póte de nimerite, dar' bine înțelesŭ prosodía după principiulŭ modernŭ tonicŭ, ér' nu după celŭ cantitativŭ vechiŭ, deși în multe i-a succesŭ și acésta.

D. Dr. Șandorŭ dela Aradŭ 'mĭ arătă pela 1859 *Eneida* tradusă în esametre, din care, cum mi-aducŭ aminte, publicase pe atuncĭ ceva în *Fóia pentru minte.* 'Mĭ pare reŭ că nu potŭ da de aceĭ N-rĭ ca sĕ reproducŭ ceva, și maĭ reŭ ne pare că n'a publicat'o nicĭ până adĭ. Unŭ altŭ esemplŭ slabŭ din Poetica d-luĭ Ciparĭŭ, de unde am luatŭ și pe celŭ de sus sună :

Suflete vaĭ ce curêndŭ tre-ŭ tóte, şi tóte se strică,
Nu e nimicŭ stătoriŭ, omule nemuritoriŭ.
Lasă de aceste de icĭ, şi grijesce de altă viéţă,
Ceste te vorŭ părăsí, cele te vorŭ folosí.
Singure vorŭ urmá după mórte-ţĭ faptele bune,
Eră averĭ, taleraşĭ, altora veĭ sĕ le laşĭ.

Décă nu vorŭ plăcé acestea, cele următóre vorŭ plăcé de sigurŭ, adevérate esametre dactilice, cum aŭ fostŭ originarminte şi cele antice. Étă :

Michnea încalecă, calulŭ luĭ tropotă, fuge ca vêntulŭ,
Urlă pădurile, fâşăe frunḑele, geme pămêntulŭ.
Fugŭ legiónele, sborŭ cu cavalele ; luna dispare;
Cerulŭ se 'ntunecă, munţiĭ se clatină, Michnea tresare!
Fulgerulŭ schinteie, tunetulŭ bubue: calulŭ luĭ cade;
Demoniĭ rîseră, oh! ce de hohote! Michnea jos cade!
Înse elŭ răpede éră încalecă, fuge maĭ tare;
Fuge ca criveţulŭ, sabia-ĭ sfărăe în apĕrare!
Aripĭ fantastice simte pe umeriĭ-şĭ, înse elŭ fuge;
Par-că îlŭ sfăşiă gurĭ însatabile, hainele-ĭ suge!
Baba pe-o arnelă, iute ca fulgerulŭ, trece nainte,
Slabă şi palidă, pletele-ĭ fâlfăe pe oseminte;
Barba i tremură, dinţi-ĭ se clatină: muge ca taurŭ,
Geme ca tunetulŭ, bate cavalele, ca unŭ bălaurŭ!

(Bolintineanŭ, *Michnea şi baba*).

Afară de piciorulŭ alŭ şesele tóte cele-l-alte suntŭ dactile şi cu o armoniă deplinŭ simţită şi în limba nóstră, pe când în esemplele de sus nu simţimŭ aprópe nimicŭ ceva asemenea, decâtŭ numaĭ când cunóscemŭ esametrulŭ séŭ maĭ bine distichulŭ elegiacŭ anticŭ şi ni-lŭ reamintimŭ cetindŭ celŭ românescŭ. Cu tóte acestea

esametrulŭ luĭ Bolintineanŭ nu-lŭ putemŭ aplicá decâtŭ fórte rarŭ, și maĭ alesŭ pentru a sensibilisá repegiunea cu care se întêmplă ceva, cum minunatŭ de bine l'a întrebuințatŭ Bolintineanŭ pentru a concretizá fuga călare a luĭ Michnea, întogmaĭ cum 'lŭ întrebuințéză și clasiciĭ vechĭ. A-lŭ întrebuință înse în modŭ constantŭ în o poemă este cu neputință din dóue cause, căcĭ devine monotonŭ și ostenitorĭŭ, și afară de-acésta poetulŭ s'ar' condamná singurŭ la o mare sărăcía de limbă și espresiunĭ, putêndŭ elŭ întrebuință în generalŭ séŭ în cea maĭ mare parte numaĭ cuvinte cu accentulŭ pe antepenultimă, carĭ suntŭ rare, ér' crearea dactiluluĭ prin combinarea a dóue cuvinte, din lipsa natureĭ prosodice a limbeĭ, este împreunată cu greutățĭ și neregularitățĭ. Dar chiar când nu ar' fi motivulŭ din urmă, deja celŭ dintâiŭ este de-ajunsŭ pentru a nu puté admite întrebuințarea constantă într'o operă a esametruluĭ luĭ Bolintineanŭ.

Decĭ în care versŭ sĕ traducemŭ esametrulŭ anticŭ? In celŭ de 15—16, în celŭ de 13—14, în celŭ de 11—12 silabe, séŭ in care?

M'am întrebatŭ maĭ încolo: fire-ar' óre necesarŭ, ca la traducere sĕ ținemŭ simplu numĕrulŭ versurilorŭ din originalŭ, séŭ sĕ le înmulțimŭ orĭ scademŭ după placŭ și necesitate? Fără îndoiélă, dela deslegarea întrebăreĭ din urmă, depinde a aceleĭ dintâiŭ. Pentru-ca sĕ potŭ judecá, am luatŭ ca esemplu cele șepte versurĭ dela începutulŭ Iliadeĭ.

Aristia le-a tradusŭ astŭ-felĭŭ:

Mănía cântă-mĭ, ḑeă, a luĭ Pelidŭ Achilŭ;
Mănía multŭ fatală, ce 'mpovără p' Acheĭ
Cu miĭ de miĭ de chinurĭ, și suflete viteze
D' eroĭ în iadŭ mulțime de timpuriŭ trimise,
In pradă lăsândŭ morții la cânĭ și la vulturĭ;
(Voința a luĭ Joe așa s'a împlinitŭ)
Atuncĭ când eĭ, prin sfadă, prea reŭ se despărțiră
Atridŭ de bărbați riga și Achilŭ inḑeitulŭ.

In gramatica macedo-română a d-luĭ I. C. Masimŭ aflămŭ începutulŭ Iliadeĭ tradusŭ în dialectulŭ macedo-românŭ în chipulŭ următoriŭ:

N'reirea cântă, ḑeă, a luĭ Pelide Achile,
N'reirea pierḑetóre, ce ḑecĭ de milĭ de dorurĭ
Acheilorŭ le fece; și multe forțĭ suflete
Tru ade petrecŭ, d'eroĭ suflete marĭ
E trupurele astorŭ la cânĭ le fece prede
Și-la puĭ arăpitorĭ: ma a luĭ Joe vrere
Așa se împlinì.

Am căutatŭ la Italienĭ și în celebra traducere a luĭ Vincenzo Monti le-am aflatŭ ast-feliŭ:

Cantami, o Diva, del Pelide Achille
L'ira funesta, che infiniti addusse
Lutti agli Achei, molte anzi tempo all'Orco
Generose travolse alme d' eroi,
E di cani e d'augelli orrido pasto
Lor salme abbandonò (così di Giove
L'alto consiglio s'adempía), da quande
Primamente disgiunse aspra contesa
Il re de-prodi, Atride, e il divo Achile.

Se vedemŭ şi cele şepte versurĭ dela începutulŭ Eneideĭ cum se află în renumita traducţiune a luĭ Annibale Caro :

L' armi canto, e 'l valor del grand' eroe,
Che pria da Troja, per destino, a i liti,
D' Italia, e di Lavinio errando venne;
E quanto errò, quanto sofferse, in quanti
E di terra, e di mar perigli incorse:
Come il traea l' insuperabil forza
Del cielo, e di Giunon l'ira tenace,
E con che dura e sanguinosa guerra
Fondò la sua cittade, e gli suoi Dei
Ripose in Lazio : onde cotanto crebbe
Il nome de' latini, il regno d'Alba,
E le mura, e l'imperio alto di Roma.

Mi-am pusŭ apoĭ pe doĭ inşĭ : unulŭ sĕ-mĭ citéscă originalulŭ, şi altulŭ îndată traducerea, şi eŭ am ascultatŭ, repetândŭ acésta de 3—4 orĭ. In fine m'am convinsŭ, că este mare deosebire între impresiunea originaluluĭ şi a traducereĭ. Acéstă deosebire n'o potŭ esplică decâtŭ prin următórea asemĕnare : iă de esemplu o columnă măréţă, frânge-o peste mijlocŭ séŭ maĭ pe la vêrfŭ, séŭ în treĭ orĭ în patru bucăţĭ, aşéţă-ţĭ tóte acéstea pe piedestale ; uită-te la ele, şi veĭ vedé ce-a maĭ remasŭ din impresiunea ce-o făcea columna întrégă. Bucăţile facŭ impresiunea uneĭ ruine, unuĭ vandalismŭ, care te întristéză, te înduioşéză şi te face sĕ-ţĭ întorcĭ capulŭ cu durere şi tristeţă ! — Astŭ-feliŭ de traducerĭ lungite şi lăţite din Omerŭ, Virgiliŭ etc., totŭ atâta va se dică ca şi când aĭ arătă cuiva nisce frânturĭ

de pétra și i-aĭ dice : acestea suntŭ din columna luĭ Traianŭ, din statua Vinereĭ, a luĭ Apoline etc. Așa dar' traducerile lățite-înmulțite suntŭ departe de originalŭ. Cum sĕ le traducemŭ noĭ când nu avemŭ și nicĭ vomŭ puté avé vre-odată esametre cu armonía, varietatea și puterea antică ? Din traducerile române de maĭ sus cum și din alte traducerĭ fragmentare ce s'aŭ publicatŭ, vedemŭ, că traducătoriĭ înclină toți la versulŭ de 13—14 silabe care în genere este versulŭ celŭ maĭ usitatŭ la noĭ, precum erá esametrulŭ la ceĭ vechĭ. Din acestŭ punctŭ de vedere secundarŭ convine dar cu esametrulŭ.

Din punctŭ-de-vedere alŭ volumuluĭ, câtŭ înțelesŭ adecă póte cuprinde în sine, versulŭ nostru de multe orĭ se pare și une-orĭ în adevĕrŭ este maĭ micŭ, de alte orĭ maĭ voluminosŭ decâtŭ esametrulŭ. Acésta înse se întêmplă maĭ vêrtosŭ în limba elină, care că limbă sinteticĕ de multe orĭ în unŭ cuvêntŭ conține dóue-treĭ concepte, care limba română nu le póte esprimá prin unŭ cuvêntŭ, d. e. *Ἑκηβόλος Ἀπόλλων*, *Ἐυρυκρείων Ἀγαμέμνων*, *νεφεληγερέτης Ζεύς* ș. a.

De cele maĭ multe orĭ unde vinŭ asemenĭ epitete nu le poțĭ strînge într'unŭ versŭ ca în originalŭ. Atuncĭ înse traducătoriuluĭ i staŭ treĭ căĭ de scăpare : séŭ sĕ fiă atâtŭ de fericitŭ sĕ afle în română unŭ cuvêntŭ ecuivalentŭ, séŭ sĕ-și compună și elŭ unŭ asemenea cuvêntŭ, séŭ sĕ pună numaĭ epitetulŭ séŭ numaĭ numele în versŭ. Acésta din urmă o póte face cu atâtŭ maĭ vêrtosŭ, căcĭ de multe orĭ numele vinŭ în originalŭ fără epitete séŭ epitetele fără nume, de unde se vede, că nicĭ

poetulŭ nu punea multŭ pondŭ pe aceea, décă epitetulŭ va fi totŭ-de-una la olaltă cu numele séŭ fiă-care și despărțite. Și noĭ în diua de adĭ dicemŭ atotŭ-puterniculŭ, atotŭ-sciutoriulŭ d-deŭ; séŭ dicemŭ și numaĭ atotŭ-puterniculŭ etc. séŭ și numaĭ simplu d-deŭ.

In traducerea din limba latină acéstă greutate nu esistă. Din contră, pe basa afinităţiĭ séŭ maĭ bine a sângeluĭ, décă potŭ dice astŭ-feliŭ, avemŭ multe ușorărĭ. Ce se atinge de spiritulŭ, umbririle, întorsurile și vibrațiunile ce se află în esametru, acelea nu le putemŭ turná tóte în versulŭ nostru. Multe nicĭ nu suntŭ esențiale, și poețiĭ n'aŭ cugetatŭ la ele, ci le-aŭ scamotatŭ după aceea interpreţiĭ și criticiĭ. Are înse și versulŭ nostru proprietăţĭ ce nu le are esametrulŭ. Despre acestea înse dealtă dată.

Incă n'am finitŭ. Incă o întrebare: sĕ traducemŭ în versurĭ rimate séŭ ba? Nu. Eŭ așa cugetŭ. Rima îngreuéză traducerea. Adevĕratŭ, dar' nu este acesta motivulŭ meŭ, căcĭ cine traduce trebue sĕ-se armeze maĭ ântâiŭ contră tuturorŭ greutăţilorŭ. Eŭ nu mĕ învoescŭ cu rima, pentru-că este unŭ ce cu totulŭ contrariu natureĭ mărețe, bărbătescĭ, ce respiră în clasiciĭ vechĭ. Rima le-ar' da unŭ aerŭ de modă, unŭ timbru femeiaticŭ. Omerŭ, Virgiliŭ și soțiĭ ni s'ar' presentá în fracŭ.

Astŭ-feliŭ la traducerea clasicilorŭ vechĭ. Din contră unŭ Românŭ care ar' scrie adĭ o epopeiă, n'ar' puté desconsiderá rima fără ca geniulŭ limbeĭ sĕ nu-și resbune asupra opereĭ. Adevĕratŭ, Milton scrise celebra-ĭ poemă „Paradisulŭ perdutŭ“ fără rimă. Eliade încercă o

Michaidă fără rimă. Considerațiunile estetice ale lui Milton s'aŭ unitŭ cu geniulŭ limbeĭ sale. Eliadŭ înse nu l'a nimeritŭ pe ălŭ limbeĭ române, căcĭ limba nóstră, ca și cea italiană, nu numaĭ sufere dar și cere câtŭ maĭ multă musică. Pe basa acestorŭ principie am tradusŭ o parte din Iliadă.

De probă étă începutulŭ :

Mănia cântă-mĭ, Musă, a luĭ Pelidŭ Achilŭ,
Cumplită, ce 'n mĭĭ dorurĭ pe-Acheĭ i-a aruncatŭ,
Și tarĭ suflete multe d'eroĭ trimise 'n iadŭ,
Eră pe eĭ i dede la cânĭ spre sfășiare,
Și cetelorŭ de păserĭ; căcĭ astŭ-feliŭ a vrutŭ Joe,
De când întâiŭ adecă certațĭ sĕ 'mpărechiară
Atride d'eroĭ rege și-Achilŭ celŭ strălucitŭ.

Sĕ punemŭ acum în fața acestora cele optŭ versurĭ dela începutulŭ cărțiĭ a patra din Eneidă, traduse cu rimă :

De multŭ acum regina în sinulŭ seŭ nutresce
O rană dulce-amară, și arde 'n focŭ ascunsŭ.
Vêrtutea luĭ Eneia, mărirea-ĭ o răpesce,
Și vorbele-ĭ și chipulŭ adâncŭ o aŭ pĕtrunsŭ.
A ḑiliĭ lampă d'aurŭ, splendidă auroră,
Abia a nopțiĭ umbre în cerurĭ risipiá,
Și Dido pătimindă la unica eĭ sorá,
Ce 'n focŭlŭ eĭ consimte, acestea le grăiá.

Nu mĕ îndoescŭ, acéstă traducere cu clopoțeĭ, vream sĕ ḑicŭ cu rima, 'ți mângăe auḑulŭ, și póte celŭ ce nu cunósce originalulŭ va ḑice, că este minunată. Dar în acéstă traducere nu maĭ afli originalulŭ ; mĕ afli numaĭ

pe mine, Virgiliŭ a sburatŭ. Orĭ-câtŭ de netedă și armoniósă este, credŭ, acéstă traducțiune, ea este totuși multŭ maĭ ușóră decâtŭ ceealaltă din Omerŭ, în care la părere este maĭ puțină măestría. Dar orĭ-câtŭ este de grea o astŭ-felĭŭ de traducere, după-ce aĭ tradusŭ unŭ cântŭ dóue cele-l-alte le aĭ amână ca și comandantulŭ o cetate, când ceĭ din întru și-aŭ secatŭ ierbária.

E timpulŭ sĕ ne învĕțămŭ și la lucrurĭ maĭ grele, căcĭ ne ținemŭ și noĭ că amŭ eșitŭ din fulgĭ și amŭ datŭ în pene, dar dreptŭ vorbindŭ... nu sciŭ ce sĕ ḑicŭ!

SCRISÓREA A NÓUA.

Ce doream de multŭ, a începutŭ a se împlini.

Maĭ este óre aḑi cu putință o literatură reslățită prin fascicule publicate în restimpurĭ de câte 5, 10, 20 séŭ și maĭ multŭ de anĭ; séŭ prin piese inserate una într'unŭ ḑiarŭ, alta în altulŭ în decursŭ de o viéță de omŭ? Cine le maĭ află tóte, cine le póte cetí, cine póte cumpení și lumină meritulŭ scriitoriuluĭ? Sĕ nu uitămŭ, că operele de adevĕratŭ meritŭ aŭ sórtea de-a fi scrise pentru generațiunile viitóre; aicĭ 'șĭ vérsă ele influința. Cele maĭ multe opere trecŭ peste suprafața presentuluĭ fără se producă cea maĭ mică undulațiune: cum trece painginulŭ de apă peste oglinda lacŭluĭ fără s'o misce câtŭ de puținŭ. Maĭ multŭ, istoria literaturelorŭ ne arată o sumă de esemple unde generațiunea contempurană a desprețuitŭ, a ținutŭ întru nimicŭ operele, carĭ astăḑi facŭ gloria acelorŭ literature, înălțândŭ din contră până la

cerŭ nisce opere, carĭ maĭ târdĭŭ s'aŭ desvĕlitŭ de nule. La acestea maĭ adaoge că nulele suntŭ totŭ-de-una maĭ înflate, maĭ impertinente decâtŭ unităţile, şi astŭ-felĭŭ, deşĭ pe scurtŭ timpŭ, se împulpă la óre-care valóre.

Operele celorŭ maĭ bunĭ din scriitoriĭ noştri aŭ avutŭ acéstă sórte şi o maĭ aŭ încă. D-lŭ Cogălniceanŭ, dupăce adunase şi tipărise acum vre-o 30 anĭ cronicele române — care înse în timpulŭ din urmă devenise rarĭ — avŭ fericita ideiă de-a le editá de noŭ şi maĭ complete, scuturându-le totŭ-odată de cojoculŭ luĭ Cirilŭ, la care generaţiunea nóua se uită, mulţămită luĭ D-ḑeŭ, ca viţelulŭ la pórta nóuă. Maĭ multŭ mĕ surprinse înse când 'mĭ venirĕ la mână scrierile luĭ Constantinŭ Negruzzi, editate de Socecŭ & Comp. în treĭ volume. Le-am cetitŭ tóte trele volumele, aşa ḑicându, în unŭ sufletŭ, pentru a-mĭ puté face o ideiă completă, neîntreruptă, despre întregŭ scriitoriulŭ. Şi sĕ veḑĭ, este minunatŭ omŭ acestŭ Negruzzi. Nu sciŭ cum sĕ ḑicŭ, poetŭ, novelistŭ . . . Poetŭ? Mĕ îndoescŭ că acestŭ cuminte scriitoriŭ sĕ fiă pretînsŭ acestŭ nume în tótă puterea luĭ. Dar piesele, Potopulŭ, Melancolía, Gelosía, Princeseĭ Catinca, Florăriţa română, Apologulŭ, traducerile din Hugo, Puschinŭ, Cantemirŭ? O! Negruzzi a fostŭ cu multŭ maĭ ambiţiosŭ decâtŭ sĕ cerşéscă cu acestea dela Moşŭ-Apollo titlulŭ de poetŭ. Mĭ-aducŭ aminte că unŭ jidanŭ ambiţionândŭ o distincţiune, o medaliă, şi-a luatŭ atestate câtŭ tutunŭ, sare şi timbre a vêndutŭ ca debitantŭ, câte crucĭ a făcutŭ şi câte potire şi vestmente a datŭ pe la bisericele cre-

ştine, şi cu tóte acestea s'a dusŭ la curte cerêndŭ o distincţiune.

Cu poesíile citate maĭ sus, Negruzzi n'a cerşitŭ de sigurŭ titlulŭ de poetŭ. Dar Aprodulŭ Purece, Marşulŭ luĭ Dragoşŭ, nu-ĭ vorŭ da şi luĭ unŭ ramŭ verde? Décă limba în Aprodulŭ Purece arŭ fi totŭ atâtŭ de curată pe câtŭ este de verde şi nervósă, ar' trece multŭ până s'arŭ repetá aşa ceva în literatura nóstră. Subiectulŭ este secŭ, dar poetulŭ i-a sciutŭ însuflá unŭ spiritŭ vigorosŭ, pe când distinsuluĭ poetŭ Alecsandri nu-ĭ succese Dumbrava-roşiă, deşí fondulŭ acesteia este maĭ coloratŭ. Partea din urmă înse din Aprodulŭ Purece putea se lipséscă; e fórte slabă. Cele dise despre limba din Aprodulŭ Purece, aŭ valóre şi pentru prosa luĭ C. Negruzzi.

SCRISÓREA A DECEA.

De-odată cu scrierile luĭ C. Negruzzi mĭ-a venitŭ şi o musă din Besarabia, „Musa românéscă“ a poetuluĭ Stamati, căruia diaristica română i făcuse necrologulŭ înainte de-a murí.

M'am apucatŭ de lectura acesteĭ muse. Mărturiséscŭ, afară de unŭ citatŭ în nu sciŭ care diarŭ, nu cetisemŭ nimicŭ din poesíele luĭ Stamati. Chiar şi de numele poetuluĭ Stamati amŭ auditŭ numaĭ când se anunţase mórtea maĭ în aniĭ trecuţĭ, care apoĭ s'a desmintitŭ.

Lucru neauditŭ, înfiorătoriŭ! Unŭ poetŭ, care trăesce la 80 anĭ, cum mi se pare, că este Stamati; unŭ poetŭ

care a începutŭ a scrie acum 40—50 anĭ ; unŭ poetŭ, dicŭ, sĕ nu fiă cunoscutŭ, se n'audă de elŭ, se nu-lŭ cetéscă cea maĭ mare parte a conaţionalilorŭ seĭ până la 80 anĭ !

Décă cineva s'a interesatŭ de scriitoriĭ românĭ şi descrierile lorŭ, décă cineva a âmblatŭ sĕ le procure şi sĕ le cetéscă, apoĭ eŭ încă suntŭ unulŭ din aceştĭ carĭ de cărţĭ. Dar îndeşertŭ, de Stamati am auditŭ când erá se móră, şi-lŭ cetescŭ acum la 80 anĭ aĭ vieţiĭ luĭ şi la vre-o 10 anĭ de când mĕ ocupŭ şi eŭ cu literatura.

În câtŭ l'am cetitŭ pân' acum, potŭ sĕ-mĭ daŭ părerea despre meritulŭ scrierilorŭ luĭ.

Rarŭ scriitoriŭ românŭ, pe care Stamati sĕ nu-lŭ întréca cu simţemintele şi ideile sale verdĭ românescĭ. Nicĭ cnuta căzăcéscă, nicĭ furtunele atâtorŭ decenie ce elŭ le-a vĕdutŭ versându-se cu turbare peste patria Românilorŭ, nicĭ durerea de-a trăĭ în unŭ colţişorŭ, isolatŭ de patria cea mare a Românilorŭ, nicĭ lipsa comerciuluĭ spiritualŭ cu ideile şi progresulŭ celoralalţĭ Românĭ : nimicŭ, nimicŭ nu a fostŭ în stare sĕ înăbuşéscă simţemintele şi se pălésca ideile luĭ Stamati !

Este o regulă psichologică, că pe câtŭ obiectulŭ dorinţeĭ este maĭ depărtatŭ orĭ maĭ puţinŭ accesibilŭ, cu atâtŭ dorinţa devine maĭ înfocată.

Aşa şi la Stamati, deşĭ tăiatŭ prin unŭ zidŭ chinezicŭ de corpulŭ şi viéţa naţională, inima luĭ n'a încetatŭ a bate cu putere pentru toţĭ Românii. Dar maĭ multŭ 'lŭ preocupă Moldova.

Poetulŭ nostru înse trăesce numaĭ în trecutŭ şi încă în unŭ trecutŭ depărtatŭ: în gloriele vechĭ ale Moldoveĭ.

Limba luĭ încă este o limbă trecută, unŭ stilŭ pe câtŭ de verde pe atâtŭ de aspru și plinŭ de cuvinte și provincialisme din patria restrinsă a poetuluĭ.

Treĭ piese mĭ-aŭ atrasŭ cu deosebire luarea-aminte: „Fiica luĭ Decebalŭ și Arminŭ Cântăreţulŭ,“ din care respiră unŭ aerŭ oseanicŭ. Dragoșŭ arată că poetulŭ dispune de-unŭ adâncŭ fondŭ de fantasíă; fantoma fărmecătoriuluĭ Vronța, étă cum o înfățișéză poetulŭ:

A luĭ căutătură ca comitulŭ nóptea,
Platoșa pe dênsulŭ, paloșulŭ și coifulŭ
Eraŭ învĕscute de mucigaiŭ verde,
Er' pletele, barba stá ţépănŭ ca stuhulŭ.

În poema „Eroulŭ Ciubărŭ vodă“ poetulŭ légă unŭ nume istoricŭ de aventurile luĭ Fĕtŭ-frumosŭ din poveștile populare.

Daună că poetulŭ în Dragoșŭ și în Ciubărŭ-vodă nu s'a nevoitŭ a depune o limbă maĭ bună, unŭ stilŭ maĭ netedŭ, ceea-ce putea sĕ facă cu atâtŭ maĭ ușorŭ căcĭ rima a sacrificat'o, pe când în alte piese de puţină însemnătate aflămŭ nu numaĭ rima, dar și limbă corectă și stilŭ netedŭ.

Décă poetulŭ ar' fi desvoltatŭ aceste dóue piese totŭ atâtŭ de bine precum le-a inventatŭ, numele luĭ, nu putea perí decâtŭ odată cu limba și literatura română.

Dar se pare, că ne persecută o fatalitate: uniĭ poeţĭ de-aĭ noștri aŭ fondŭ, dar le lipsesce forma, alţiĭ aŭ forma și le lipsesce fondulŭ. Apoĭ una fără de alta daŭ unŭ lucru totŭ-de-una fórte jumĕtăţitŭ.

Are şi unele fabule originale şi bune. Este multŭ elementŭ în poesíele luĭ din mijlocul vieţiĭ în care se mişcă, încâtŭ póte totŭ-odată serví de studiŭ asupra societăţiĭ.

SCRISÓREA A UNŬ-SPRE-ḌECEA.

Unŭ amicŭ 'mĭ scrie :

— „La scrierile rele de multe orĭ este causa timpulŭ şi împregiurările nefavorabile în carĭ trăesce scriitoriulŭ. Timpurĭ furtunóse, lupte între popóre, înterne şi esterne, decădinţa materială şi morală a popórelorŭ ; lupta pentru viéţa de tóte ḍile, ocupaţiunile de profesiune, datoríele de cetăţénŭ, de părinte, sărăcía, persecuţiunile, învidia ş. a., nu numaĭ nu lasă sĕ se desvólte talentele, îngeniele, dar fórte adese-orĭ le ucidŭ.“

S'ar' páre la prima vedere că a pronunţatŭ unŭ mare adevĕrŭ. Sĕ mi se permită înse a nu fi de acéstă părere. Décă vomŭ consultá istoria literaturelorŭ, care aŭ ajunsŭ orĭ aŭ atinsŭ clasicitatea, şi vomŭ judecá faptele seriosŭ, trebue s'ajungemŭ la o închiăre contrară.

Omerŭ, décă în adevĕrŭ a esistatŭ vre-o-dată, n'a trăitŭ nicĭ în timpulŭ celŭ maĭ bunŭ, nicĭ în împregiurările cele maĭ favorabile. Elŭ a vieţuitŭ aprópe în timpulŭ barbaríeĭ grecescĭ, şi a trăitŭ, după tradiţiune, ca cerşitoriŭ ; cu tóte acestea elŭ a creatŭ dóue opere, Iliada şi Odiseia, carĭ aŭ remasŭ singure şi neajunse până adĭ, şi póte până va maĭ esistá acestŭ globŭ. Dar nu pretindŭ sĕ-se considere dreptŭ probă acestŭ esemplu. Elŭ este

înfăşuratŭ în unŭ vĕlŭ miticŭ, şi aŭ cuvêntŭ carĭ nu-lŭ primescŭ. Ceea-ce nu mi se va refusá este : ântâiŭ, că Iliada şi Odiseia esistă ; a dóua, că ele s'aŭ născutŭ în unŭ timpŭ fórte depărtatŭ de epoca luminată şi fericită a vechilorŭ Elinĭ. Este o probă mucedă de vechiă şi unică, va dice cineva, şi o rondurică nu face primavéră.

Prea bine! sĕ vedemŭ dar' în timpurile maĭ nóue. Dante, Petrarca, Tasso şi Ariosto, n'aŭ trăitŭ nicĭ în timpulŭ celŭ maĭ liniştitŭ, nicĭ în periodulŭ de lumină alŭ Italieĭ. Dante şi Tasso, ceĭ maĭ marĭ geniĭ aĭ Italieĭ, n'aŭ trăitŭ decâtŭ o viéţă plină de lipsă şi amarŭ, în esiliŭ, în închisóre, în miseriă. Aşa aŭ trăitŭ, aşa aŭ muritŭ ! Aŭ trăitŭ în iadŭ şi aŭ scrisŭ ca în paradisŭ ! Aŭ trăitŭ cânesce şi aŭ scrisŭ d-deesce ! Celebrulŭ poetŭ portugesŭ, Camoens, a rătĕcitŭ pe mărĭ, a căḑutŭ între popóre sĕlbatice, a naufragiatŭ, a trăitŭ în urmă din graţia unuĭ cerşitoriŭ şi a muritŭ în spitalŭ, elŭ înse a lăsatŭ Lusiada, care cu Iliada-Odiseia, cu Eneida şi Gerusalemme liberata, facŭ pleiada poesieĭ epice în tótă lumea. Ce sĕ maĭ ḑicemŭ de puterniculŭ geniŭ, care a creatŭ pe Don Quixotes. Elŭ a fostŭ ostaşŭ, a căḑutŭ acoperitŭ de rane în lupta dela Lepanto, şi-a pierdutŭ mâna, a zăcutŭ şepte anĭ în sclăvía barbarilorŭ, a suferitŭ lipsă, a înduratŭ la aĭ seĭ persecuţiunĭ şi învidiă. Shakespeare, Schiller, aŭ fostŭ óre maĭ fericiţĭ ? Aŭ suferitŭ póte maĭ puţinŭ, dar aŭ suferitŭ de ajunsŭ ! Dar ce sĕ alergămŭ atâtŭ de departe, când noĭ, deşĭ în micŭ, dar' aflămŭ şi la noĭ acasă, chiar şi numaĭ pân'acum destule esemple. Şincaĭ a scrisŭ rătĕcindŭ prin lume, trăindŭ din bună-voinţa a

altora, alungatŭ din unŭ locŭ în altulŭ cu traista de-a umĕrŭ şi cu Naţiunea-Română în desagĭ! Bolintineanŭ a scrisŭ în esiliŭ, 'şĭ vêndŭ cărţile ca sĕ nu móră de fóme şi în fine murì în spitalŭ — în ḑilele nóstre!

Mureşianŭ, căre sciŭ da espresiune atâtŭ de sublimă deşteptăriĭ şi aspiraţiunilorŭ Naţiuneĭ-Române, vegetă în pulberea scóleĭ şi a archivuluĭ, dar nicĭ aicĭ nu fù scutitŭ de învidiă, de persecuţiunĭ, şi murì desperatŭ şi rătĕcitŭ.

Etă, toţĭ aceştia n'aŭ trăitŭ nicĭ în timpurile cele maĭ fericite nicĭ în împregiurările cele maĭ favorabile, din contră aŭ vieţuitŭ în nisce epoce lipsite de lumină, agitate şi turburate, aŭ trebuitŭ sĕ lupte cu cele maĭ marĭ lipse, cu cele maĭ triste amărâciunĭ ale vieţiĭ de tóte ḑilele, şi, ce este maĭ greŭ, cu reinţa ómenilorŭ, dar' cu tóte acestea, sub apăsĕrile cele maĭ amare ale sórteĭ, eĭ aŭ scrisŭ şi aŭ lăsatŭ opere, carĭ facŭ gloria popórelorŭ din alŭ cărorŭ sinŭ aŭ eşitŭ, şi vorbindŭ de geniele cele marĭ, chiar a întregeĭ omenimĭ. Pentru-ce n'aŭ eşitŭ astŭ-feliŭ de geniĭ din acea clasă a societăţiĭ, care se bucură de tóte favorurile sorţiĭ, care trăesce în abundenţă, într'unŭ feliŭ de paradisŭ pămêntescŭ, care nu are sĕ lupte cu nimicŭ, care are timpŭ şi mijlóce maĭ multe de câte i trebuescŭ?

Potŭ afirmá fără témă că voiŭ fi resfrânsŭ, că nicĭ unulŭ din geniele care facŭ în adevĕrŭ gloria omenimeĭ, nicĭ unulŭ din Cesariĭ spirituluĭ omenescŭ, n'aŭ eşîtŭ din clasa celorŭ încungiuraţĭ de resfăţurile sorţiĭ, ci din contră din aceia, carĭ aŭ luptatŭ lupte crân-

cene cu viéța și cu omenimea, carĭ fiă-care momentŭ din viéța lorŭ și fiă-care bucătură aŭ trebuitŭ sĕ le iee cu asaltŭ. Și cutezŭ a ḑice, că numaĭ prin aceste lupte aŭ pututŭ eĭ sĕ adâncéscă ființa omenéscă până în cele maĭ întunecóse misterurĭ, numaĭ prin acésta aŭ pututŭ eĭ sĕ-se avênte la acele regiunĭ înalte, din care aŭ căutatŭ și aŭ pĕtrunsŭ inima și lucrurile omenescĭ cu ochĭ, așa ḑicândŭ, de semi-ḑeĭ. Din contră décă eĭ nu arŭ fi fostŭ siliți sĕ pórte aceste lupte, décă arŭ fi petrecutŭ o viéță îndestulată, încungiurați de iubirea sórteĭ, în o têmpitóre moliciune, atuncĭ și spiritulŭ lorŭ, lipsitŭ de esperiențele vieții, de cunoscința adâncă și reală a omenimeĭ, ar' fi remasŭ totŭ-odată în nelucrare, ar' fi lângeḑitŭ, ar' fi amorțitŭ. Arma ținută în cuiŭ, ruginesce de-ar' stá învĕlită totŭ în mĕtasă, numaĭ în luptă strălucesce!

Luptele și lipsele vieții nu împedecă, din contră ajută înălțarea spiretelorŭ, triumfulŭ geniuluĭ. Ceĭ ce vorŭ sĕ-se scuse cu relele timpurilorŭ și ale vieții, suntŭ aceia, carĭ leneși și neputincioșĭ, carĭ neiubindŭ lucrulŭ și neavêndŭ schinteia divină, vorŭ sĕ apară în lume ceea ce nu suntŭ, și acéstă aparință vorŭ s'o învĕléscă în scuse și s'o însinue bună-voinții publiculuĭ prin falsificare. Vitregía sórteĭ, nerecunoscința și chiar persecuțiunea, lupta și activitatea, acestea suntŭ alimentulŭ geniuluĭ! Adevĕratŭ uniĭ nu potŭ suportá aceste sarcine, nu potŭ rostogolí acéstă stâncă a luĭ Sisifŭ, se încovóiă, cadŭ, remânŭ striviți sub greutatea eĭ; aceștia înse suntŭ puținĭ, suntŭ escepțiunĭ, și celŭ care nu póte susține lupta,

nicĭ nu are putere s'o susţină ; nu are seminţa eroului în sine, prin urmare nicĭ nu póte sĕ divină eroŭ.

In scurtŭ, nicĭ la noĭ scriitoriĭ nu se potŭ scusá cu timpulŭ şi cu împregiurările, décă scriŭ reŭ. Celŭ care va posedé seminţa geniuluĭ, chiar sub apĕsarea timpuluĭ şi a împregiurărilorŭ, va strălucí maĭ tare. Ceialalţi, ceĭ carĭ se scusă, suntŭ pulbere şi umbră ! . . .

SCRISÓREA A DÓUE-SPRE-ḌECEA.

— „Critica inesorabilă năbuşesce spiritele, descurăjéză pe începĕtorĭ, înfrânge geniulŭ, 'lŭ face neîncreḍĕtoriŭ, adese-orĭ misantropŭ, ér' critica blândă, binevoitóre, încurajatóre, înflă, sumeţesce şi rătĕcesce spiritele.“

Aŭ multă dreptate, carĭ ḍicŭ acésta, dar nu aŭ tótă dreptatea. Critica în literatură este plóiă la semĕnăturĭ: prea multă înnécă, prea puţină sterpesce. Suntŭ în istoria literatureĭ numeróse esemple şi pentru unŭ casŭ şi pentru cela-l-altŭ. Étă dóue din cele maĭ drastice. Singularulŭ Byron şi-a începutŭ călĕtoría la înălţimile Parnasuluĭ prin cele maĭ dulcĭ, maĭ doióse şi maĭ simpatice accente : cu o compătimire dulce, cu o iubire înfocată, şi cu o doiósă aducere-aminte şi alipire la totŭ ce-lŭ legá de trecutulŭ seŭ. Cine nu-mĭ va crede cetéscă primele luĭ accente poetice „Hours of idleness.“ Critica învidiósă, miserabilă, începŭ a-lŭ sfăşiá cu furiă de hienă. I ḍicea c fantasía luĭ n'o potŭ suferí nicĭ ḍeiĭ nicĭ ómeniĭ, că inspiraţiunea luĭ este apă stătută ; sĕ-se

lase de poesiă, pentru-că din dece scolarĭ celŭ puţinŭ nóue potŭ face totŭ asemenea poesiă, ba încă maĭ bună. Junele poetŭ împrimă pentru eternitate pe fruntea miserabililorŭ seĭ criticĭ timbrulŭ infamieĭ, prin respunsulŭ veninosŭ dar meritatŭ ce le-a datŭ în piesa întitulată „Bardiĭ englesĭ şi criticiĭ scoţianĭ.“ În acéstă piesă înse, ca în tóte cele-l-alte de-acì acolo, Byron celŭ din „Hours of idleness“ a dispărutŭ pentru totŭ-de-una. Elŭ a devenitŭ unŭ misantropŭ, a perdutŭ credinţa în vêrtute şi în bunăvoinţa omenimeĭ. Elŭ de-acì încolo o deplânge, o batjocuresce, o urĕsce. Nu pretindŭ a fi contribuitŭ la acéstă metamorfosă numaĭ critica erostratică, dar cumcă ea, pe lâugă cele-l-alte desastre ale poetuluĭ, are partea sa însemnată la acéstă schimbare nu încape îndoiélă. Lovitura înse ce i-a dat'o critica a deşteptatŭ în Byron pe adevĕratulŭ poetŭ în felulŭ seŭ, care dormiá încă; a fostŭ pare-mi-se chiar unŭ bine pentru elŭ.

Etă şi unŭ esemplu contrariŭ. Celebrulŭ Chateaubriand la primele publicaţiunĭ numise pe Victorŭ Hugo „copilŭ sublimŭ.“ Astŭ-feliŭ nu este mirare décă acestŭ puternicŭ geniŭ a coboritŭ une-orĭ dela sublimŭ la bizarŭ, ca sĕ nu dicŭ ridiculŭ. Dela oda luĭ Ludovicŭ alŭ XVII până la Triboulet n'a fostŭ decâtŭ unŭ pasŭ! Critica póte multŭ în bine ca şi în reŭ; este mare adevĕrŭ. Tasso sfăşiatŭ de criticĭ pentru „Gerusalemme liberata“ a reînviatŭ încinsŭ de gloriă la posteritate. Orĭcâtŭ de începĕtorĭ, avemŭ înse şi noĭ esemple. Unŭ criticŭ care a înălţatŭ nisce începĕtorĭ la rangulŭ de

geniĭ consumate, a făcutŭ sĕ resară şi în literatura nóstră poesiĭ şi scrierĭ ca cele ce am reprodusŭ în prima epistolă; lucrurĭ ce merită o căldurósă compătimire! Din tóte acestea resultă, că critica este o armă periculósă, când este reŭ mânuită, când mâna ce-o pórtă este nedeprinsă, sufletulŭ ce-o conduce mărginitŭ, pătimaşŭ, întunecatŭ. Critica trebue sĕ fiă înainte de tóte dréptă, precisă, chiară, deplinŭ întemeiată. Ea trebue sĕ reprobe reulŭ fără a ascunde binele, şi sĕ înalţe binele fără a acoperí reulŭ. Ea trebue sĕ fiă bine-voitóre, une-orĭ chiar liberală, şi totŭ-de-una instructivă. A rătecí este sórtea tuturorŭ, înse numaĭ rătecindŭ afli adevĕrulŭ. La noĭ, unde literatura este în nascere, unde gusturile şi ideile suntŭ atâtŭ de pestriţe, unde multe din încercărĭ suntŭ din cele maĭ rudimentare, unde influinţele suntŭ atâtŭ de variate pe câtŭ de variată este viéţa şi educatiunea nóstră sub „diverse stele“; la noĭ, unde de o parte lipsesce încuragiarea, ér' de-altă parte prisosesce cutezanţa, — este fără îndoiélă o imperiósa necesitate a aplicá câtŭ de desŭ remediulŭ criticeĭ în mare ca şi în micŭ.

SCRISÓREA A TREI-SPRE-ḌECEA.

Abstragemŭ dela geniele cele marĭ, care, precum amŭ vĕḍutŭ, nu ţinŭ sémă de timpurile şi împregiurările în care se nascŭ, ci prin forţele lorŭ neînvinse, prin impulsulŭ divinŭ, ce le mână în cariera lorŭ, se înălţă peste tóte timpurile şi anticipă luminele unuĭ departe viitoriŭ

séŭ chiar ale întregului viitoriŭ ; abstragemŭ, dîcŭ, dela acestea, și întrămŭ în laboratoriulŭ literaturei de tóte ḑilele.

Literatura în generalŭ progreséză în proporțiune cu gustulŭ de lectură alŭ publiculuĭ pentru care se scriă. Cu alte cuvinte, unŭ poporŭ va avé numaĭ atâta literatură pe câtŭ i va plăcé luĭ se cetéscă. De-acĭ se nasce cestiunea: prin ce mijlóce sĕ întroducĭ în publicŭ gustulŭ de lectură? Prin scóla, vorŭ ḑice uniĭ. Adevĕratŭ, fără scóla, maĭ multă séŭ maĭ puțină, atâtŭ literatura câtŭ și lectura suntŭ absolutŭ cu neputință. Prin urmare acésta trebue sĕ-se presupună de sine. Înse cu tóte acestea scóla, singură scóla, nu póte întroduce numaĭ ea gustulŭ de lectură, înțelegemŭ în prima liniă, alŭ literatureĭ naționale, pentru-că fără de-acésta nicĭ nu póte fi vorba de-o națiune, căcĭ nu póte sĕ esiste. Însăși literatura, prin mijlócele și forțele de care dispune, trebue sĕ-se întroducă în publicŭ, sĕ-lŭ cuceréscă așa ḑicândŭ.

Sĕ aruncămŭ o căutătură peste publiculŭ nostru cetitoriŭ. Românii dispunŭ fără îndoiélă de-unŭ numerosŭ publicŭ care sciă cetí. Căutați înse și vĕ convingeți câți cetescŭ și ce feliŭ de scrierĭ cetescŭ? O parte nu cetesce nimicŭ séŭ aprópe nimicŭ, o parte cetesce numaĭ când capĕtă gratuitŭ séŭ în împrumutŭ vre-o scriere de la altulŭ, altă parte cetesce numaĭ ḑiarele din casină séŭ clubŭ, ĕrăși alțiĭ cumpĕră și cetescŭ scrierĭ străine, și în fine numaĭ puținĭ, fórte puținĭ cumpĕră și cetescŭ scrierile ce aparŭ în limba propriă. În România ḑiarele și lite-

ratura francesă, între Tisa și Carpați diarele și literatura germană și magiară facŭ concurență diarelorŭ și literatureĭ române. Și icĭ și colo veĭ aflá la cărturarĭ o mulțime de scrierĭ străine, pe când cele maĭ însemnate scrierĭ românescĭ pentru eĭ suntŭ unŭ feliŭ de corbĭ albĭ. Înțelegŭ acésta nu despre cărturariĭ de profesiune, carĭ, pentru lățirea cunosciințelorŭ, suntŭ avisațĭ la totŭ feliulŭ de scrierĭ, ci despre aceia carĭ cetescŭ fără a produce, va să dică numaĭ pentru plăcerea și distracțiunea propriă. Vorbescŭ despre publiculŭ consumătoriŭ. Astŭ-feliŭ și pe câmpulŭ literarŭ avemŭ de a luptá contra invasiuneĭ străine. Lupta este din cele maĭ vitale. Invasiunea străină împedecă desvoltarea literatureĭ naționale, o condițiune *sine qua non* a esistențiĭ nóstre, și totŭ-odată alteréza simțemintele și aspirațiunile naționale. Dreptŭ-aceea nimicŭ nu ni se póte impune maĭ imperiosŭ, decâtŭ a căutá mijlócele séŭ maĭ bine armele cu carĭ să luptamŭ contra invasiuneĭ. Ar' fi absurdŭ și barbarŭ a pretinde ca să te închidĭ cu murĭ chinezicĭ dinaintea literaturelorŭ de invasiune. Acésta nicĭ nu se póte dar și când s'ar' puté ar' trebuí să contrabandezĭ în țéră literaturele străine. Cestiunea este numaĭ de-a reduce torentulŭ lorŭ în albia sa naturală, ca să nu ne înnece câmpíele literatureĭ nóstre.

Pentru-ca literatura națională să pună stavilă invasiuneĭ străine, să alunge pe invasorŭ, să-ĭ iee posițiunile ocupate și se cucerésca publiculŭ, trebue să tindă a substituí totŭ aceea ce publiculŭ căută în literaturele străine.

Care suntŭ căile prin carĭ cu deosebire s'a operatŭ invasiunea străină?

După mine canalulŭ principalŭ este educaţiunea şi instrucţiunea în scólele străine, şi ca consecinţă apoĭ a urmatŭ în troducerea literatureĭ străine. Şi când dicŭ sctrăine, sĕ nu sĕ înţelégă numaĭ trimitirea generaţiunilorŭ nóstre în străinătate, din contra instrucţiune nostră este străină încă în mare parte chiar aicĭ în ţéră. Intre Tisa şi Carpaţĭ Româniĭ parte prin puţinătatea scólelorŭ, parte prin împregiurările vieţiĭ, fiindŭ sub putere străină, suntŭ siliţĭ sĕ mérgă mulţĭ la scóle străine. Ceĭ din Românía în generalŭ nu suntŭ siliţĭ sĕ facă acésta. Aŭ statulŭ lorŭ naţionalŭ, limba de sus până jos în în tóte oficiele. Eĭ! dar ce folosŭ, décă scóla nu-ĭ încă naţionalisată. Toţĭ traşiĭ-împinşiĭ străinĭ deschidŭ scóle, institute în Românía, în limbă cu totulŭ străină, ceĭ maĭ mulţĭ francesă, maĭ puţinĭ germană. Aceştĭ străinĭ luminéză viitórea nóstră generaţiune — română cu numele, ér' cu mintea şi cu inima străină! De-ar' fi numaĭ lumina străină dar lumina adevĕrată, totŭ ar' maĭ fi, dar' pe lângă unŭ licuriciŭ de lumină întră în sufletele fragede unŭ roiŭ de rele. Ér' cei ce se ducŭ în străinătate, întórnă cu totulŭ înstrăinaţĭ; totŭ ce-ĭ românescŭ pare că-ĭ ciumatŭ. Nicĭ nu maĭ înţelegŭ pe Românŭ. Apoĭ aceştia se cetéscă, ba se maĭ şi cumpere cartea românéscă? Dar' nu numaĭ în scólă, chiar în sinulŭ familieĭ sĕ înstrăinéză generaţiunea. Familiele maĭ bune chiar bonele, primiĭ instructorĭ şi instructóre le-aducŭ din străinătate.

Deci pentru a da avêntŭ literaturei trebue sĕ începemŭ a ne naţionalisá instrucţiunea şi educaţiunea. O generaţiune înstrăinată nu are nici gustŭ pentru literatnra românéscă, ca celŭ puţinŭ s'o cetéscă, s'o consume, de unde se mai pretindi apoi, ca ea sĕ mai fiă în stare sĕ creeze literatură românéscă? De unde s'o scóţă? Limba nu o scie séŭ numai fórte reŭ, viéţa românéscă nu o cunósce, de adevĕratele ei aspiraţiuni naţionale nu se încălḑesce, prin urmare ce se scrie ca sĕ simţă şi se placă Românului?

Étă dar că educaţiunea străină sterpesce sufletulŭ, şi pune zavorŭ literaturei atâtŭ ca producţiune câtŭ şi ca consumţiune.

Unulŭ din cele mai fatale ramuri de literatură suntŭ pentru noi Romanţele străine şi mai alesŭ francese, prin subiectele obscene şi ideile scălciate de care foescŭ.

Trebue înse sĕ recunóscemŭ, că nici unŭ ramŭ alŭ literaturei nu este aḑi atâtŭ de espeditivŭ ca romanţele pentru a întroduce şi a lăţí gustulŭ de lectură de sus până la cele din urmă clase ale societăţii. Afară de-acésta cuiŭ cu cuiŭ se scóte, veninulŭ cu veninŭ. Pe cale literară cu deosebire prin romanţe s'a operatŭ invasiunea străină, numai pe acéstă cale o putemŭ érăşi alungá. Din nefericire înse chiar ramŭlŭ romanţierŭ s'a cultivatŭ mai puţinŭ la noi. Ceĭ mai distinşi scriitori s'aŭ mulţămitŭ a da publicului romanţe străine în traducţiune, şi de cele mai multe ori în traducţiuni ce se substragŭ dela ori-ce critică. Astŭ-feliŭ pe lângă nefericitele influinţe străine, aŭ mai contribuitŭ şi la corupţiunea limbei.

Recunoscŭ asemenea că romanţele suntŭ adĭ unŭ mijlocŭ fórte eficace de-a generalisá aspiraţiunile naţionale şi a le înrădecină de sus până jos, de-a înălţá datinele naţionale în ochiĭ publiculuĭ propriŭ şi aĭ celuĭ străinŭ, de-a înfăţişá trecutulŭ istoricŭ în colorile cele maĭ vii, în modulŭ celŭ impresionabilŭ, de-a generalisá cunoscinţa persónelorŭ însemnate şi a faptelorŭ memorabile istorice. Prin ce s'a lăţitŭ într'atâta în lume cunosciinţa istorieĭ, a datinelorŭ şi peste totŭ a lucrurilorŭ francese, decâtŭ prin diluviulŭ de romanţe ce aŭ înundatŭ tótă lumea? Chiar la noĭ suntŭ multŭ maĭ cunoscute istoria, datinele, lucrurile francese, decâtŭ ale nóstre proprie. Orĭ-câtŭ de drépta şi necesară este şi trebue sĕ fiă iubirea nóstră pentru literaturele naţiunilorŭ sororĭ, totuşĭ nu putemŭ merge pân' a uitá, pân' a ne părăsi a nóstră propriă. Literatura nóstră romanţieră e fórte săracă şi modestă. Romanţele originale, le poţĭ numerá pe degetele dela o mână fără de-a avé trebuinţă de tóte. Maĭ multe încercărĭ s'aŭ făcutŭ în ramulŭ novelarŭ. Abstragândŭ dela aceea, că o bună novelă de multe orĭ este maĭ grea decâtŭ unŭ romanţŭ, constatămŭ, că din câte novele s'aŭ scrisŭ pân' acum fórte puţine se apropie de condiţiunile indispensabile pentru a cucerí publiculŭ. Scrierile romanţiere, pe lângă cuprinsŭ, trebue sĕ-se recomande prin forma elegantă, prin o limbă corectă, uşóră şi dulce; condiţiunĭ pe carĭ nu le aflămŭ decâtŭ în fórte puţine piese. Cele maĭ multe, pe lângă cuprinsŭ aŭ neglijatŭ şi forma; suntŭ scrise în o limbă fórte necorectă, împedecată, înnecată de provincialismĭ

cei mai nesuferiți și neînțeleși de cea mai mare parte a publicului cetitoriu. Pe lângă acésta unii scriu într'unu modu atâtu de primitivu și așa dicându „bădărănosu“ séu din toporu, încâtu te costă o amară luptă pentru-ca se le poți cetí, nu pentru plăcere, ci pentru a puté judecá dreptu valórea și modulu lorŭ de scriere. În scurtŭ, voiŭ se dicŭ cu acéstă ocasiune, că pentru a oprí câtŭ mai curêndŭ invasiunea străină, pentru a alungá pe invasorĭ, pentru a generalisá aspirațiunile naționale, pentru a face cunoscutŭ de sus până jos trecutulŭ nostru istoricŭ, persónele însemnate și faptele memorabile istorice, pentru a înălță lucrurile române și în ochii publicului nostru și în ai străinilorŭ, trebue se ne silimŭ din tóte puterile se creămŭ o literatură romanțieră națională, și se dămŭ publicului o diaristică eminamente națională, și care se întrunéscă tóte condițiunile, carĭ pân' acum o parte considerabilă a publicului le căuta în afară.

SCRISÓREA A PATRU-SPRE-DECEA.

Înainte de a trece la o altă cestiune, nu potŭ se nu reiaŭ mai de-aprópe o ideiă ce am atins'o pe scurtŭ cu altă ocasiune mai sus, și care merită o deosebită atențiune.

Imitațiunea este o bólă ușóră, care înse duce încetŭ și sigurŭ la mórte, și nicăirĭ nu-ĭ mai omoritóre ca în literatură, pentru-că nicăirĭ nu pare mai ușóră ca aicĭ.

Acésta s'a probatŭ la noĭ. De când aŭ începutŭ a se

publică piese din poesía nóstră populară ; anume de când a publicatŭ V. Alecsandri colecţiunea sa, abia este vre-unŭ poetŭ, care sĕ nu fiă cercatŭ a se ilustrá prin poesiă scrisă în maniera poesielorŭ populare. Uşurătatea aparentă în limbă şi în ideĭ, încâtŭ se pare că nu trebue sĕ sciĭ nimicŭ maĭ multŭ decâtŭ celŭ din urmă săteanŭ, pentru-ca sĕ poţĭ creá cea maĭ sublimă capŭ-d' operă de poesiă populara ; simplitatea părută a formeĭ şi a ritmuluĭ ; subiectele óre-cum primitive şi de tóte ţilele, ce le tratéză musa populară : tóte acestea aŭ făcutŭ pe poeţiĭ noştri sĕ créđă, că prin nimicŭ nu-şĭ potŭ procurá maĭ uşorŭ şi maĭ sigurŭ cununa de laurŭ, decâtŭ prin poesiĭ populare. Dar s'aŭ înşelatŭ şi se înşélă amarŭ, pentru-că nimicŭ nu-ĭ maĭ neimitabilŭ, decâtŭ poesía populară. Motivele suntŭ nenumĕrate. Cea maĭ simplă poesiă, ce se pare a fi născutŭ erĭ, nu este decâtŭ resultatulŭ uneĭ operaţiunĭ spirituale, la care aŭ participatŭ generaţiunĭ de generaţiunĭ în decĭ şi sute de anĭ, la a căreĭ naşcere nenumeraţĭ poeţĭ, fără sĕ scià că eĭ suntŭ poeţĭ, aŭ contribuitŭ, aŭ adaosŭ, aŭ coresŭ, aŭ politŭ. Şi cu câtŭ cuprinsulŭ uneĭ poesiĭ populare este maĭ depărtatŭ de cuprinsulŭ şi cursulŭ ideilorŭ nóstre de adĭ, cu câtŭ ea este maĭ mitică, cu atâtŭ este maĭ perfectă din tóte punctele-de-vedere. Cetesce pe Mióra, Mănăstirea de Argeşŭ, Sórele şi Luna, şi te veĭ convinge, despre adevĕrulŭ acesteĭ aserţiunĭ.

Décă ar' fi atâtŭ de uşorŭ a ajunge înălţimea creaţiunilorŭ populare, aşĭ da multŭ ca sĕ-mĭ arate cineva o piesă propriă ca Mióra, ca Mihulŭ ş. a. séŭ o poveste

ca cele populare. Nicĭ unŭ poetŭ n'a creatŭ și nu va puté așa ceva!

În sumă de piese scrise la noĭ în tonŭ popularŭ se află unele, carĭ se bucură de óre-care renume. Inse celŭ ce le va cercetá judiciosŭ se va convinge, că, afară de unŭ ritmŭ ușorŭ și de cuvinte frumóse împletite la o laltă, nu aflĭ altŭ-ceva nimicŭ. Se luămŭ d. e. pe *Mărióra Florióra* de V. Alecsandri. Ce aflĭ în ea altŭ-ceva decâtŭ o lungă învêrtire de cuvinte ce plesnescŭ mereŭ din rime, și după ce aĭ cetit'o tótă nu te alegĭ nicĭ cu o narațiune legată și lămurită, nicĭ cu vre-o ideiă generală óre-care, nicĭ cu vre-o emoțiune, ci ține încă câteva momente în urechĭ țingănitulŭ rimelorŭ și alŭ ritmuluĭ lunecătoriŭ, și în urmă a dispărutŭ totŭ.

Când în acéstă manieră vre-unŭ poetŭ pune în poesiă vre-o poveste populară, ca d. e. *Inșiră-te Mărgărite* de acelașĭ autorŭ, atuncĭ celŭ puținŭ piesa are o narațiune lămurită, înțelésă, și prin simplitatea și naivitatea cuprinsuluĭ se apropiă de simplitatea formeĭ. Mărturisimŭ inse, că noĭ nu dămŭ nimicŭ pe asemenea povești îmbrăcate în o formă hibridă populară-literară. Poețiĭ aŭ inse dreptulŭ a luá poveștile, ca fondŭ, și a le turná în opere de ártă, cum le-a turnatŭ d. e. Ovidiŭ în *Metamorfóse* ș. a. Acésta este cu totulŭ altă cestiune. Poetulŭ primesce fondulŭ, dar aședarea, împletirea și turnarea luĭ în o anumită formă, suntŭ cu totulŭ ale sale, nu voesce elŭ se-se substitue poporuluĭ, nicĭ se emuleze cu elŭ. Poețiĭ noștri togmaĭ acésta vorŭ, cu sciință séŭ în nescire, nu schimbă nimicŭ, destulŭ că

încércă unŭ lucru imposibilŭ. Poetulŭ artisticŭ înse, care 'şi ia ca subiectŭ asemenea materii, nu cércă imposibilulŭ, ci décă este în adevérŭ chiămatŭ elŭ va produce capŭ-d'opere, poetulŭ literatŭ înse care voesce sĕ substitue, sĕ reproducă óre-cum geniulŭ popularŭ întogmaĭ în ideiă şi formă, elŭ voesce sĕ sbóre fără aripĭ. Prin urmare noĭ le-amŭ da sfatulŭ sĕ încete odată de-a cără lemne în pădure; din contră, ceĭ ce simtŭ darulŭ cerescŭ în sufletulŭ lorŭ, sĕ studieze poveştile, tradiţiunile populare, sĕ mediteze lungŭ şi seriosŭ si resfrângându-le prin pisma arteĭ séŭ sĕ le aplice ca înfrumuseţarĭ în scrierile lorŭ poetice, séŭ sĕ le tórne acum în poeme narative, acum în piese teatrale, cum aŭ făcutŭ popórele vechĭ şi cu deosebire Grecii, carĭ togmaĭ din asemenea materii populare şi-aŭ creatŭ poesia lorŭ nemuritóre epică şi teatrală, ér' Italieniĭ cea epică. Nu maĭ vorbimŭ de popórele orientale, unde esistă poeme uriaşe formate pe asemenea base. Înţelegemŭ noĭ bine de ce poeţiĭ noştri s'aŭ feritŭ a face asemenea: fiindŭ-că pentru a puté realisă aşa ceva se cere o activitate de ferŭ, şi togmaĭ de acésta fugŭ poeţiĭ noştri, cugetândŭ sĕ scamoteze uşorŭ gloria literară, cum se scamotéză o funcţiune grasă. — dar cine prândesce din întêmplare, adese-orĭ nicĭ pâne n'are. — Încă o întrebare.

Pentru ce óre poeţilorŭ noştri le-a maĭ plăcutŭ a face poesiĭ populare decâtŭ poveştĭ? Pentru-că este cu multŭ maĭ uşorŭ a face o poesiă, decâtŭ o poveste în prosă. Pentru ce? Pentru-că este multŭ maĭ uşorŭ a înşirá dup' olaltă o dróiă de versurĭ maĭ bine séŭ maĭ

reŭ rimate, fără a te maĭ nevoĭ sĕ punĭ vre-o ideiă, vre-unŭ înțelesŭ în ele, pe când o poveste în prosă, décă nu vreĭ sĕ te facĭ de rîsŭ, n'o poțĭ scrie fără sĕ punĭ în ea o ideiă, unŭ înțelesŭ limpede. Fórte mulțĭ cetescŭ poesíele fără sĕ caute, sĕ judece ce cuprindŭ, și ce meritŭ are cuprinsulŭ. Este destulŭ décă versulŭ curge și rima resună la capĕtulŭ luĭ. Nu astŭ-feliŭ înse la poveștĭ; celŭ maĭ neîndemânaticŭ și simplu cetitoriŭ, pricepe și judecă numaĭ decâtŭ, décă povestea are vre-unŭ înțelesŭ și décă cuprinde ceva demnŭ de lectură. Desfă o poesíă de-acestea în prosă, scutură lustrulŭ ritmicŭ depe ea, și veĭ vedé, că remâne ca fluturulŭ după-ce aĭ scuturatŭ pulberea de aurŭ depe elŭ. Din unŭ fluturŭ lustruosŭ și frumosŭ, remânĭ cu unŭ hîdosŭ puiŭ de liliacŭ! Etă misterulŭ! Pentru a-șĭ ascunde lipsa de ideĭ, dar totŭ-odată a se presentá publiculuĭ ca creatorĭ, ca aflătorĭ de nóue ideĭ, ceĭ maĭ mulțĭ poețĭ de-aĭ noștri tórnă vale poesiĭ populare, fără a fi în stare sĕ scrie în prosă o simplă poveste.

Dar, va dice cineva, pentru ce suntŭ bune poesíele și poveștile populare décă nu se potŭ imitá? Fără poesíele și poveștile populare este imposibilŭ o adevĕrată literatură națională. Din poesíele și poveștile poporuluĭ, afară de subiecte, de carĭ amŭ vorbitŭ maĭ sus, suntŭ a se scóte, ca din o fântână nesecată, spiritulŭ și ideile naționale, frumuseța și simplitatea concepțiuneĭ, mitología cu întregŭ splendidulŭ eĭ apărutŭ, ce în imaginațiunea poporuluĭ presentă o lume viiă plină de cele maĭ fantastice frumusețĭ; din ele se căștigă imaginile cele maĭ

naturale și maĭ frumóse ; în ele resună limba cea maĭ firéscă, maĭ ușóră și maĭ dulce. In ele se află natura în tótă măreția și simplitatea eĭ. Fără de studiulŭ acestora, cu deosebire unŭ poetŭ, nu va devení nicĭodată ceea ce ar' voĭ și ar' puté sĕ fiă.

Décă unŭ Omerŭ séŭ unŭ Osianŭ n'aŭ esistatŭ nicĭodată care sĕ fiă creatŭ Iliada, Odiseia și cântecele oșanice, cu atâtŭ maĭ tare cresce valórea creațiunilorŭ populare ; ér' décă eĭ în adevĕrŭ aŭ esistatŭ, décă acele opere nemuritóre le-aŭ creatŭ anume persóne, unŭ Omerŭ și unŭ Osianŭ, nu este cea maĭ mică îndoiélă, că eĭ în cea maĭ mare parte s'aŭ folositŭ de creațiunile poporuluĭ. Virgiliŭ prin nimicŭ n'a devenitŭ maĭ fărmecătoriŭ decâtŭ prin limbă și prin profunda cunosciință a tradițiuneĭ și mitologieĭ italice. Marĭ și neimitabile modele acestea, dar chiar pentru aceea, cine calcă pe urmele lorŭ, nu va puté ajunge la ceva decâtŭ numaĭ prin aceleașĭ mijlóce.

SCRISÓREA A CINCĬ-SPRE-DECEA.

Una din condițiunile absolutŭ necesare ale uneĭ vieți sănătóse la unŭ poporŭ, este iubirea luĭ de adevĕrŭ, resplata merituluĭ realŭ prin recunóscerea luĭ, și pedepsirea minciuneĭ, fiă numaĭ prin descoperire și espunere la desprețulŭ publicŭ. Acésta va fi de-ajunsŭ pentru a pune pe fiă-care la loculŭ seŭ în activitatea și în societatea publică, și nu va lăsá ca elementele rele, totŭ-deuna maĭ cutezătóre fiindŭ-că aŭ sĕ pérdă maĭ puținŭ și

adese-ori chiar nimicŭ, sĕ-se înalţe şi sĕ copleşéscă pe cele bune, ci din contră le va eliminá încetŭ cu încetulŭ, séŭ le va înfrânge pentru a nu se puté împune şi turburá desvoltarea firéscă şi sănătósă a corpuluĭ socialŭ.

Istoria ne învaţă pe tóte paginele, că popórele cele maĭ marĭ aŭ cadutŭ tocmaĭ căcĭ meritulŭ devenise la ele o crimă, — minciuna, înrĕutăţirea, crima chiar ajunsese unŭ meritŭ. Judecarea la mórte a unuĭ Socrate, deşterarea luĭ Aristide, sórtea luĭ Cicerone, ca sĕ tăcemŭ de nenumĕraţĭ alţiĭ de a dóua mână, nu suntŭ óre columnele carĭ vorŭ vorbí eternŭ de triumfulŭ neruşinăreĭ şi alŭ minciuneĭ ? Nu devenise sub împĕraţiĭ romanĭ vêrtutea, meritulŭ, unŭ periculŭ sigurŭ ? Şi décă cultulŭ minciuneĭ şi turbarea reutăţiĭ aŭ nimicitŭ cele maĭ înteligente şi maĭ puternice popóre, ce aŭ esistatŭ vre-odată, ce nu trebue sĕ-se întêmple cu popórele maĭ micĭ, cu microscopicele individualităţĭ în oceanulŭ omenimeĭ ?

Nu este nicĭ o activitate omenéscă, care sĕ pótă prosperá fără cultulŭ adevĕruluĭ. Chiar activitatea cea maĭ ideală are cea maĭ mare trebuinţă de acestŭ cultŭ, căcĭ nu esistă nimicŭ idealŭ ce nu tinde a se apropiá totŭ maĭ multŭ de adevĕrŭ. Şi ce este maĭ idealŭ în viéţa unuĭ poporŭ, decâtŭ tendinţele luĭ de cultură şi între acestea creaţiunile luĭ literare ? Şi, fiindŭ-că acestŭ idealŭ se póte apropiá maĭ multŭ de adevĕrŭ, fiindŭ-că elŭ conţine schinteia divină, care póte sĕ înflacăre totŭ ce este maĭ nobilŭ în fiinţa omenéscă, pentru aceea la tóte popórele, vechĭ şi nóue, cultura literară este care le-a deşteptatŭ din a-

morţire. Ea conduce popórele alese la înălţimile depe carĭ sórele numeluĭ lorŭ nu opune nicĭ odată.

Desvoltarea literară a unuĭ poporŭ are dóue marĭ perióde. In celŭ dintâiŭ, adese-orĭ din timpurĭ necunoscute, o sumă de scriitorĭ zidescŭ încetŭ, pétră de pétră, edificiulŭ cultureĭ naţionale. Toţĭ aceştĭ scriitorĭ luaţĭ unulŭ câte unulŭ, întogmaĭ ca şi petrile dintr'unŭ edificiŭ, uniĭ suntŭ aprópe fără valóre, alţiĭ de o însemnătate destulŭ de mică, cu tóte acestea toţĭ împreună aŭ creatŭ cultura unuĭ poporŭ. Multe popóre încétă, se stingŭ în acestŭ periodŭ, cultura lorŭ remâne neîncoronată, edificiulŭ fără coperemêntŭ, fără cupolă, care sĕ-lŭ asigure şi sĕ-şĭ arunce departe prin secolĭ raţele sale. Rare popóre ajungŭ sĕ împlinéscă şi alŭ doilea periodŭ, sĕ-şĭ încoroneze edificiulŭ, pentru-că séŭ le-a lipsitŭ superlativulŭ forţelorŭ, séŭ ceĭ bunĭ, ceĭ tarĭ, aŭ fostŭ atâtŭ de puţinĭ încâtŭ aŭ fostŭ năbuşiţĭ de mărăcinile societăţiĭ. La multe din popórele carĭ ajungŭ şi acestŭ periodŭ, unŭ asemenea momentŭ însémnă în viéţa lorŭ ultimulŭ punctŭ de înălţare dela care nemijlocitŭ începe coborîrea. Cine ajunge pe culme vede coborîşulŭ, dice proverbulŭ.

Eschilŭ, Pindarŭ, Sofocle, Platone, Aristotele, n'aŭ făcutŭ eĭ cultura Grecilorŭ, ci numaĭ aŭ încoronat'o. După eĭ începe căderea. Cicerone, Virgiliŭ, Horaţiŭ, Liviŭ, Ovidiŭ, n'aŭ creatŭ eĭ cultura romană, i-aŭ datŭ numaĭ ultima şi cea maĭ înaltă espresiune, şi totŭ eĭ însémnă punctulŭ de unde cultura şi puterea romană începe se cadă. Marea cultură francesă, în secoliĭ trecuţĭ, n'aŭ făcut'o nicĭ Corneille, nicĭ Racine, nicĭ Voltaire, precum

în secolulŭ nostru n'aŭ făcut'o nicĭ Lamartinŭ, nicĭ Victor Hugo. Eĭ nu suntŭ decâtŭ cea maĭ înaltă espresiune a culturei francese în aceste perióde.

Cine voiesce sĕ studieze desvoltările culturei la vreunulŭ din popórele amintite, ar' face o mare greşélă mărginindu-se numaĭ la figurile cele marĭ şi lăsândŭ de-o parte pe micĭi lucrătorĭ, carĭ aŭ întemeiatŭ şi aŭ desvoltatŭ cultura. Şi togmaĭ acestŭ studiŭ este adevĕrata istoriă a unuĭ poporŭ. Fără elŭ, istoria luĭ politică remâne o carte aprópe închisă.

La noĭ, între multe altele, lipsiá o carte, care sĕ desfăşure înaintea ochilorŭ noştri icóna culturei câtă amŭ pututŭ realisá până în timpurile maĭ de-aprópe. Noĭ nu numaĭ că nu damŭ cuvenită luare-aminte unuĭ asemenea studiŭ, cee-ce se vede din lipsa uneĭ aaemenea cărţĭ, dar' de unŭ timpŭ încóce uniĭ turmentaţĭ de ambiţiunĭ neputincióse aŭ începutŭ a-şĭ bate-jocŭ de totŭ ce se făcuse maĭ înainte, pentru ca făcândŭ *tabula rasa*, cu atâtŭ maĭ uşorŭ sĕ-şĭ pótă pune eĭ în evidenţa micimea lorŭ. Este unŭ adevĕrŭ proverbialŭ, că pe câtŭ este cineva maĭ micŭ de statură, cu atâtŭ orĭ-unde se cocóţă maĭ sus, âmblă cu nasulŭ prin nourĭ şi strigă maĭ tare; ér' ceea ce face omulŭ micŭ de statŭ, face şi celŭ micŭ la sufletŭ. Micŭ la statŭ mare la sfatŭ, dice Românulŭ glumeţŭ.

Toţi ómenii noştri, carĭ, în timpurĭ întunecóse şi fórte grele, aŭ aruncatŭ sânta semiuţă a luminei în poporŭ, l'aŭ deşteptatŭ şi i-aŭ arătatŭ calea spre unŭ viitoriŭ maĭ bunŭ, carĭ prin activitatea lorŭ aŭ creatŭ starea nó-

stră de adĭ: pe tóte acele marĭ figurĭ omuleţiĭ noştrĭ aŭ începutŭ a-ĭ tractá ca pe nisce nimicurĭ, séŭ în casulŭ celŭ maĭ bunŭ ca pe nisce ambiţioşĭ impotenţĭ, carĭ nu numaĭ că nu ne-aŭ deşteptatŭ, dar, şi aicĭ este culmea frenesieĭ, aŭ aruncatŭ în sufletele nóstre ideĭ rătĕcite, aŭ scosŭ din cursulŭ seŭ firescŭ şi aŭ scălciatŭ desvoltarea nóstră. Aşa adecă susţinŭ eĭ.

In o asemenea stare patologică îngrijitóre, bunulŭ simţŭ şi sciinţa nu puteaŭ sĕ maĭ stee cu mânile în sinŭ, căcĭ misiunea sciinţeĭ este a aruncá lumina sa unde vede, că se încuibézà întunereculŭ, şi a aplicá cuţitulŭ unde simte că începe putrejunea. Nóue ne lipsiá încă cu totulŭ o cercetare şi espunere sistematică a începuturiloru şi progreselorŭ nóstre pe terenulŭ culureĭ. Dreptu-aceea pentru a începe sĕ ne lămurimŭ cu-încetulŭ asupra adevĕratelorŭ resultate ale culureĭ câtă amŭ realisatŭ maĭ alesŭ pe terenulŭ literarŭ, care este fără îndoiélă celŭ maĭ însemnatŭ, amŭ supusŭ la o cercetare, credemŭ, destulŭ de seriósă activitatea nóstră spirituală. Resultatele leamŭ publicatŭ într'unŭ resumatŭ strînsŭ şi sistematicŭ sub titlulŭ *Istoria limbeĭ şi literatureĭ române.*

Cartea înse a deşteptatŭ o agitaţiune nervósă şi anume la aceia, carĭ de unŭ şirŭ de anĭ 'şĭ daŭ tóte silinţele sĕ facă lumea sĕ créḑă, că înainte de aĭ a fostŭ la noĭ haosulŭ, şi trebue sĕ credemŭ, făr'a cercetá, că numaĭ dela-eĭ a începutŭ cultura şi literatura nóstră.

Pentru-aceea, cu unŭ vuetŭ propriŭ vaselorŭ góle, de multŭ 'şĭ daŭ tóte silinţele, ca sĕ presente pe toţĭ scriitoriĭ noştri maĭ vechĭ ca nisce fiinţe informe, ca mastodonĭ

și rinocerĭ antediluvianĭ. Cartea ce amŭ publicat'o vine și arată cu probe istorice vechile nóstre năzuinţe de cultură, pune în lumină pe începĕtoriĭ și năintătoriĭ eĭ, le desvĕlesce, pe base scienţifice și estetice, meritele pentru cultură și valórea literară, dându fiă-căruia ce este alŭ seŭ.

Acésta n'a plăcutŭ lărmuitorilorŭ noștri : *ântăiŭ*, căcĭ n'aŭ remasŭ eĭ primiĭ și singuriĭ reformatorĭ și regeneratorĭ ; *a dóua*, fiindŭ-că deși nu ajunsesemŭ cu carte până la era mântuireĭ începute de d-nia-lorŭ, datorĭ eramŭ se le aducemŭ chiar înainte de nascere aurŭ, smirnă și tâmâiă. Și-aŭ avutŭ uniĭ modestia a ni-o cere acésta espresŭ.

Incordarea lorŭ nervósă, după lungĭ și, o scimŭ, dureróse svĕrcolirĭ, se descărcă în fine în doĭ articolĭ aĭ d. T. L. Maiorescu. In espistola următóre vomŭ vedé ce cuprindŭ.

SCRISÓREA A ȘESE-SPRE-DECEA.

Glorii de afișŭ.

Multi reperiuntur lingua factiosi, inertes opera
= Mulţĭ suntŭ marĭ la vorbe, micĭ la fapte.
(Plautŭ)

Anulŭ trecutŭ d. T. L. Maiorescŭ publică doĭ articolĭ la adresa mea : celŭ dintâiŭ ceva maĭ acoperitŭ, alŭ doilea înse, sub titlulŭ *In lăturĭ*, despoiatŭ de tótă bunăcuviinţa. [1])

(1) *Convorbirĭ literare* pe 1886 - 87 Nr. 1 și 3.

Pentru tonulŭ neauditŭ între ómenĭ ce se respectă, și pentru totala lorŭ sterpiciune, articoliĭ nu meritaŭ nicĭ unŭ respunsŭ, maĭ vêrtosŭ căcĭ resimțulŭ ce l'aŭ produsŭ erá unŭ respunsŭ de-ajunsŭ pentru sumețía tineréscă a unuĭ omŭ în etate. Afară de-aceea în scrierea mea la care sĕ repórtă d-sa n'am amintitŭ nicĭ macar cu unŭ cuvêntŭ de dênsulŭ, necum sĕ dicŭ ceva prin ce sĕ-se simță câtŭ de puținŭ atinsŭ.

Décă înse articoliĭ, lipsițĭ nu numaĭ de fondŭ literarŭ, dar celŭ din urmă chiar și de bunulŭ simțŭ, nu meritá unŭ respunsŭ, suntŭ rațiunĭ maĭ înalte, carĭ 'mĭ împunŭ datoría sĕ nu lasŭ lucrulŭ într'atâta.

In articolulŭ d-luĭ Maiorescu, și maĭ alesŭ în celŭ sub titlulŭ *In lăturĭ*, a eruptŭ o rană, care, maĭ multŭ séŭ maĭ puținŭ observată, se invenina totŭ maĭ tare, până într'unŭ momentŭ datŭ nu se maĭ putŭ acoperí și nabuși, ei trebuĭ sĕ plesnéscă. In acestŭ stadiŭ de ulcerațiune, ascuțișulŭ condeiuluĭ trebue sĕ încerce a înlătură putrejunea.

Nu trebue sĕ-se pérdă din vedere, că décă unŭ scriitoriŭ se representă pe sine încâtŭ se atinge de puterea ideilorŭ și de temperatura elementuluĭ în care le vérsă, modulŭ înse și forma în care le tórnă, și cuprinsulŭ lorŭ, representă atmosfera socială în care elŭ se mișcă, până când acésta nu eliminéză într'unŭ modŭ séŭ altulŭ, ceea-ce, fără ca ea se pótă primí fără pericolŭ, se pune în socotéla eĭ. Are acéstă atmosferă puterea de a eliminá elementele rele, ea probéză că este încă puternică, sănătósă ér' décă nu-i în stare sĕ îndeplinéscă acéstă selecțiune,

atunci, nu încape îndoiélă, este îngreuiată de elemente năbușitóre, crisa este pronunțata, și numai impregiurări neprevedute, puteri cu totulŭ superióre, potŭ se mai ajute ca se învingă pericolulŭ.

Nu este lucru ușorŭ a simți de timpuriŭ îngreuiarea furișată a atmosferei sociale cu elemente distrugătóre, și togmai acésta este nefericirea și adese-ori pericolulŭ sigurŭ alŭ societăților. Dar togmai din acestŭ motivŭ societatea are cea mai înaltă datoriă a nu lăsá nici unŭ fenomenŭ câtŭ de puținŭ suspiciosŭ, fără de a-lŭ analisá, cum amŭ dice, până la sânge, pentru a se convinge, décă în vinele societăţii s'aŭ întrodusŭ și elemente desorganisătóre, și aflându-le se începă a le eliminá.

Scimŭ, că asemenea operațiuni suntŭ totŭ-de-una dureróse, și încă cu atâtŭ mai dureróse cu câtŭ reulŭ a pătrunsŭ mai afundŭ : scimŭ, că ele nu se potŭ face fără convulsiuni, căci totŭ leaculŭ este amarŭ, dar când este vorba de a ajunge la însănătoșare, la ceva mai bine, reulŭ prin care trebue se trecĭ, fiă chiăr tăerea unei părţi din corpŭ, devine o bunătate cerésca.

D-lŭ Maiorescu, nici mai multŭ nici mai puținŭ, ne strigă se ne dămŭ *în lăturĭ* depe câmpulŭ literatureĭ. Adeverațele motive ale unei asemenea pretensiuni, mai multŭ decâtŭ copilărescĭ, suntŭ mai pe josŭ de discutiune ; ele se desgolescŭ singure și înfățișarea lorŭ este mai nesuferită decâtŭ aspectulŭ luĭ Iobŭ. Destulŭ, că dênsulŭ și-a luatŭ de pretecstŭ scrierea nóstră *Istoria limbeĭ și literatureĭ române*, care ne-amŭ permisŭ a o

publică fără permisiunea d-sale și fără cuvenită vamă de tămâiă.

Constatămŭ unŭ lucru fórte preţiosŭ pentru noĭ și pentru toţĭ ómeniĭ înţelegătorĭ. Strigătulŭ picuratoriŭ de patimă, ca noĭ se ne dămŭ în lăturĭ, este o mărturisire din partea d-luĭ Maiorescu, că susţine o causă perdută deja și numaĭ póte sta faţă cu critica, ci voesce se înlăture însuși pe judecătoriŭ. Incâtŭ pentru noĭ, nu numaĭ că nu ne supérămŭ, căcĭ ne-a atacatŭ, din contră ne pare bine, de óre-ce numaĭ astŭ-felĭŭ se va alege adevĕrulŭ, și noĭ pentru acésta și numaĭ pentru acésta luptămŭ, căcĭ nimicŭ nu póte fi maĭ degrădătoriŭ și sdrobitoriŭ totŭ-odată pentru unŭ scriitoriŭ, decâtŭ a cultivá cu sciinţă neadevĕrulŭ ; acésta este pentru elŭ mórte sigură. Décă cineva trebue se-și pună ca devisă celebra maesimă a luĭ Juvenalŭ : *vitam impedere vero*, acésta trebue s'o facă scriitoriulŭ !

Décă articolulŭ d-luĭ Maiorescu, s'ar' ocupá cu partea istorică a cărţiĭ nóstre, décă i-arŭ arătá greșelile, arŭ dá cestiunilorŭ importante și grele nisce soluţiunĭ maĭ bune, séŭ décă s'ar' ocupá cu partea estetică luândŭ la cercetare scriitoriĭ pe carĭ i-amŭ analisatŭ și i-amŭ apreţiatŭ noĭ, și pe basa principielorŭ și regulelorŭ scienţifice și estetice ne-arŭ fi arătatŭ netemeinicía apreţiărilorŭ nóstre : noĭ ceĭ dintâiŭ i-amŭ fi esprimatŭ autoruluĭ mulţămirile nóstre, și în asemenea casŭ amŭ fi trecutŭ cu vederea ţerănía și chiar selbătecía espresiunilorŭ. Dar óre acésta a făcutŭ criticulŭ? Nu ! In locŭ de probe voesce, ca ţeraniĭ în târgŭ, se ne arunce cu umerulŭ — *„în lăturĭ.“* Acéstă

esplodare probéză, câtŭ de încordată erá nervositatea şi câtŭ de putredă atmosfera în care cartea nóstră fără voiă, a avutŭ fericirea sĕ lovéscă.

Dar la a cui adresă este acestŭ strigătŭ de trabantŭ: *In lăturĭ*? La cartea nóstră? In deşertŭ, pentru-că cea mai mare parte din ea a trecutŭ în mânile publiculuĭ, şi d. Maiorescu n'are, cum póte ar' dorĭ, puterea vecheĭ inquisiţiunĭ catolice, ca s'o adune şi s'o arđă, la necesitate, dimpreună cu autorulŭ; nu are nicĭ macar neputinciosulŭ *index*.

D. Maiorescu crede, că întră cu gravitate în luptă citândŭ, ca unŭ felŭ de *motto*, o aserţiune a sa din articolulŭ seŭ celŭ dintâiŭ scrisŭ în acéstă cestiune. Va sĕ dică strategía erá cumplitŭ calculată de maĭ nainte; nu puteam sĕ maĭ scăpŭ cu ósele întregĭ. Eŭ, care n'am fericirea a posedé proverbiala modestiă a d-luĭ Maiorescu, nu mĕ voiŭ citá pe mine însumĭ, pentru-că nicĭ nu am datină a faurĭ maĭ dinainte principiĭ séŭ macsime *ad-hoc*, ci de astă dată mĕ mărginescŭ a rugá pe celebrulŭ criticŭ germanŭ, Lessing, cu care d. Maiorescu crede, fără îndoiélă, a fi bunŭ amicŭ. Lessing în una din *Epistolele* sale critice, scrise contra unuĭ literatŭ celŭ puţinŭ cu unŭ statŭ de omŭ maĭ mare decâtŭ literatulŭ nostru, arată scara tonorilorŭ de carĭ trebue sĕ-se folosésca criticulŭ, şi dice:

Criticulŭ trebue sĕ fiă *„blândŭ şi linguşitoriŭ faţă cu începĕtoriulŭ; dubitătoriŭ cu admiraţiune şi admirătoriŭ cu îndoiélă faţă cu măestrulŭ; descurăjătoriŭ şi posi-*

tivŭ faţă cu cârpaciulŭ ; batjocuritoriŭ faţă cu fanfaronulŭ, şi amarŭ câtŭ se póte faţă cu intrigantulŭ.“ [1])

Fiind-că este vorba de critică, în ce tonŭ óre se cuvine se vorbescŭ, după-ce d. Maiorescu m'a numitŭ cârpaciŭ, dar' nu mi-a făcutŭ onóre a-mi vorbí nicĭ macar în acestŭ tonŭ, ci şi-a luatŭ tonulŭ rĕguşitŭ şi scârţăitoriŭ alŭ omuluĭ pătimaşŭ. Dreptŭ-aceea pentru a se scĭ tonulŭ cu care merită a fi întimpinatŭ d. Maiorescu, trebue se ficsămŭ ce tréptă ocupă d. Maiorescŭ în literatură dintre cele cincĭ trepte puse de celebrulŭ críticŭ germanŭ. Când d-sa 'mĭ strigă : *în lăturĭ* ! chiar de nu l'aşĭ avé, 'mĭ dă singurŭ dreptulŭ se-lŭ întrebŭ şi eŭ : cine este óre omulŭ, care în lumea largă nu încape de alţiĭ ? I mulţumescŭ, şi va se mĕ folosescŭ de acestŭ dreptŭ.

Este d. Maiorescu pe câmpulŭ literaturei unŭ începĕtoriŭ ? Protestămŭ amêndoĭ ! Cine scrie de 20—25 anĭ, fiă chiar numaĭ micĭ articulaşĭ şi numaĭ din când în când, chiar şi décă, din punctŭ-de-vedere alŭ valóreĭ, alŭ progresuluĭ, a remasŭ totŭ începĕtoriŭ, ca d. Maiorescu, nu i putemŭ permite se-se scuse, că ar' fi începĕtoriŭ şi că n'amŭ avé dreptŭ se pretindemŭ lucrărĭ de adevĕrată valóre.

Este măestru ? Se vedemŭ ! Scimŭ că este profesorŭ de filosofiă de unŭ şirŭ lungŭ de anĭ ; o întrerumpere órecare nu schimbă nimicŭ ; filosofulŭ trebue se remână filosofŭ, noĭ ceştia-lalţĭ pĕcătoşĭ se póte se ne maĭ schimbămŭ.

---

(1) Lessings Werke. Leipzig, Göschen'sche Verlagshandlung. 1867 vol 4 pag 308.

Incâtŭ pentru scrierĭ filosofice, a publicatŭ în limba romănă o cărticică de şcólă, o *Logică*, din scórţă în scórţă — tótă de 55 foĭ, şi ceea ce nu şi-ar' fi permisŭ unŭ dascălŭ dela sate şi-a permisŭ unŭ filosofŭ şi încă profesorŭ la Universitate, căci tóte aceste pécătóse de foiţe le-a *copiatŭ* şi în parte le-a *tradusŭ* pe furişŭ chiar cuvêntŭ de cuvêntŭ din autorĭ străinĭ. Reposatulŭ Dr. Zotu l'a prinsŭ pe d. Maiorescu cu mâna în saculŭ altuia, şi noĭ pentru edificarea cetitorilorŭ reproducemŭ aicĭ din *Columna luĭ Traianŭ* din 1877 Nr, 6—7 pag. 293—298, câteva din pasagiele, carĭ filosofulŭ nostru le-a *furigăsitŭ* (terminŭ popularŭ fórte propriŭ pentru asemenea manieră) în scrierile altora:

Wir erkennen die Wahrheiten auf zweierlei Weise: manche werden direkt und von selbst erkannt, manche vermittelst anderer Wahrheiten... Was wir durch das Bewusstsein (durch die Anschauung) erkannt haben, schliesst die Möglichkeit des Zweifels aus; was jemand körperlich oder geistig sieht oder fühlt, davon ist er sicher, dass er sieht oder fühlt. Behufs solcher Wahrheiten bedarf es keiner Wissenschaft; keine Kunstregeln können unser Wissen in dieser Beziehung gewisser machen, als es an und für sich ist.

(I. St. Mill: *A system of Logic rationative and inductive* trad: în limba germană de I. Schiel, vol. I. pag 5—6).

Noĭ cunóscemŭ adevĕrurile în dóue moduri: séŭ de adreptulŭ séŭ cu mijloculŭ altorŭ adevĕrurĭ... Adevĕrurile ec le constatămŭ de-adreptulŭ prin sensibilitate (numite şi

adevĕrurĭ intuitive), suntŭ maĭ pre sus de îndoiélă; când vedemŭ şi simţimŭ, suntemŭ siguri că vedemŭ şi simţimŭ. Asemenea adevĕrurĭ nu aŭ trebuinţă de regule scienţifice în privinţa încrederii ce le dămŭ; nicĭ o regulă nu póte sĕ le facă maĭ sigure decâtŭ suntŭ dela sine.

(Maiorescu, *Logică* pag. 3., notă).

Was nur immer zu irgend einer Zeit richtig geschlossen worden ist, welches Wissen wir nur immer auf anderm Wege als durch unmittelbare Anschauung erworben haben, hängt von der Beobachtung der Gesetze ab, deren Untersuchung dem Bereich der Logik angehört. Sind die Schlüsse richtig und ist das Wissen ein reelles, so sind jene Gesetze bewusst oder unbewusst beobachtet worden. (Mill, v. I pag. 30).

Totŭ ce s'a argumentatŭ vre-odată cu justeţă, tóte cunoscinţele nóstre dobândite altŭ-feliŭ decâtŭ prin intuiţiune, atârnă dela observarea legilorŭ, a cărorŭ cercetare este tema logiceĭ. De câte orĭ conclusiunile suntŭ juste şi convingerea este bine întemeiată, s'aŭ observatŭ în faptŭ legile logice, fiă cu, fiă fără consciinţă.

(Maiorescu, ibid. p. 5)

Da bei weitem der grösste Theil unseres Wissens offenbar aus Folgerungen besteht, so ist fast das Ganze nicht allein der Wissenchaft, sondern auch der menschlichen Handlungsweise überhaupt der Logik unterworfen.

(Mill, v. I pag. 9).

Fiindŭ-că cea maĭ mare parte a cunoscinţelorŭ nóstre nu suntŭ căştigate prin intuiţiune, ci se întemeiéză pe argumentărĭ din esperienţele nóstre séŭ din ale altora, maĭ tótă sciinţa şi tótă practica omenéscă suntŭ supuse autorităţiĭ Logiceĭ.

(Maiorescu, ibid, pag. 5).

Eine Wissenschaft kann ohne Zweifel auf eine gewisse Höhe gebracht werden ohne die Anwendung einer andern Logik als derjenigen, welche alle Menschen die einen gesunden Verstand besitzen, im Verlauf ihrer Studien empirisch erlangen. Die Menschen urtheilten über den Beweis, und zwar häufig ganz richtig, ehe die Logik eine Wissenschaft war, auch würden sie dieselbe sonst niemals zu einer Wissenschaft haben machen können; sie führten grosse mechanische Arbeiten aus, ehe sie die Gesetze der Mechanik kannten. Es giebt aber eine Grenze sowohl in Beziehung auf das, was die Mechaniker ohne die Grundsätze der Mechanik, als auf das, was die Denker ohne die Grundsätze der Logik zu leisten vermögen. Wenige ungewöhnlich begabte Individuen mögen die Resultate der Wissenschaft anticipiren, der grösste Theil der Menschen aber muss entweder die Theorie von dem, was er thut, verstehen, oder muss Regeln haben, welche von denjenigen, welche die Theorie verstanden haben, aufgestellt worden sind.

(Mill, v. I. pag. 11)

Fără îndoiélă sciinţa se póte aduce la óre-care înălţime fără aplicarea uneĭ alte Logice decâtŭ acea naturală a

minţii sănătóse. Omenii judecaŭ despre valórea uneĭ argumentărĭ şi înainte de-a fi devenitŭ Logica o sciinţă, şi fără acéstă judecare naturală eĭ nicĭ că arŭ fi pututŭ face din Logică o sciinţă; asemenea aŭ produsŭ lucrărĭ mechanice însemnate, înainte de a cunósce legile Mechaniceĭ. Inse este o margine atâtŭ în privinţa lucrărilorŭ ce se potŭ esecutá fără teoría mechanică, câtŭ şi a argumentărilorŭ ce se potŭ face fără teoria Logiceĭ. Puţinĭ îndividĭ de-o capacitate eminentă suntŭ în stare a anticipá resultatele sciinţeĭ, cea maĭ mare parte a ómenilorŭ trebue séŭ sĕ înţelégă teoría lucrărilorŭ sale practice, séŭ sĕ aibă regule stabilite de aceia, carĭ aŭ înţelesŭ acea teoría.

(Maiorescu, Ibid. pag. 8).

Aşa şi-a făcutŭ d-lŭ profesorŭ Logica!

Şi ceĭ carĭ nu aŭ a-mână *Logica* d. Maiorescu, sĕ nu crédă, că dênsulŭ póte a indicatŭ prin semnele citaţiuneĭ, cum facŭ scriitoriĭ onestĭ, că pasagiele suntŭ luate de unde-va,—nu nicĭ decum, ci ele suntŭ date ca tecstŭ, ca compunere originală a sa. D. Maiorescu vĕdêndu-şĭ în urmă deochiată învĕţătura şi ne maĭ cutezândŭ a face vólte prin cărţile altora, a amuţitŭ şi n'a maĭ datŭ la lumină partea II a Logiceĭ, care o promitea, deşi aŭ trecutŭ de atuncĭ 10 anĭ!

Ce altă operă — décă unŭ manualŭ de şcólă încă s'ar' maĭ puté numí operă — a maĭ scrisŭ d. Maiorescu? Ba sĕ nu-mĭ uitŭ, a tradusŭ ceva din Schopenhauer, şi... şi... câte-va novele! Filosofŭ şi traducătorŭ de *novele*,

nu-i vorbă, este *picantŭ*! Pentru aceea înțelegemŭ de ce novelele aŭ fostŭ tipărite deosebitŭ în broșură frumușică,— ér' traducerile din Schopenhauer, maĭ puținŭ galante, aŭ fostŭ lăsate la o parte.

Afară de acestea ce a maĭ scrisŭ? In tinerețe a maĭ scrisŭ prin ḑiare câțĭ-va articolĭ, pe carĭ apoĭ ĭ-a publicatŭ sub numele de *Critice*. Pe acești articolĭ voesce sĕ-și întemeeze d. Maiorescu numele de scriitoriŭ? Cine, care a scârțăitŭ câtŭ de câtŭ cu condeiulŭ prin ḑiare, nu póte înflá unŭ volumŭ, dóue, alțiĭ chiar ḑece volume de aesmenea petece. Petecăriĭ de-acestea înse suntŭ numaĭ sfărmiturĭ, ce cadŭ din mésă, suntŭ încercărĭ de condeiŭ pentru lucrurĭ maĭ marĭ, și nicĭ unuĭ scriitoriŭ, alŭ căruĭ sufletŭ nu este turburatŭ de ambițiunĭ neputinciósе, nu-ĭ trece prin minte, ca, din asemenea picăturĭ de condeiŭ, sĕ și facă piedestalŭ pe care sĕ-și cocóțe microscopica sa mutră literară.

Dar se va ḑice, póte, este deosebire între articolĭ și articolĭ. Sĕ vedemŭ. Sĕ luămŭ din articoliĭ d-luĭ Maiorescu pe ceĭ carĭ dênsulŭ, fără îndoiélă, și-ĭ iubesce ca totŭ părintele orbŭ pentru defectele copiilorŭ seĭ. Aflămŭ, de esemplu articolulŭ „*Contra Scóleĭ Bărnuțŭ.*“ Cine nu scie că acestŭ articolŭ pretinsŭ literarŭ a fostŭ unŭ pamfletŭ politicŭ, de celŭ maĭ suspectŭ mirosŭ, la adresa cuĭ? a unuĭ rĕposatŭ, ce nu se maĭ putea apĕrá, a unuĭ omŭ, ce deja în viéță, pentru lumina și vêrtuțile luĭ, devenise unŭ cultŭ pentru ómeniĭ de bine! Și cine s'a aflatŭ sĕ-lŭ pamfleteze? D. Maiorescu! — Da, chiar d-sa, și încă, spre culmea oróreĭ, după ce nu cu multŭ

maĭ 'nainte însuşĭ i făcuse în modŭ solemnŭ apoteosă.[1])

Cine nu scie că acestŭ pamfletŭ a fostŭ totŭ-odată, ca şi articolulŭ „*In lăturĭ*,“ esplodarea ureĭ, şi anume atuncĭ contra amicilorŭ, colegilorŭ şi discipililorŭ reposatuluĭ Bărnuţŭ, carĭ nu se aflaŭ nicĭ decum măguliţĭ a se închiná ambiţiosuluĭ neofitŭ, ce credea, că învĕţătura din Germania se póte aduce totŭ aşa de uşorŭ cum aducĭ unŭ căţeluşŭ de aţă. Pentru a da *în lăturĭ* umbra luminósă a mareluĭ rĕposaţŭ, d. Maiorescu s'a suitŭ lovindŭ şi călcândŭ pe trupulŭ fostuluĭ seŭ colegŭ în profesură. ca sĕ-şĭ pótă arătá lumeĭ mica sa figură! Unŭ omŭ, care, fiă chiar de rêndŭ, are cutezarea a se contradice până 'ntr'atâta, chiar şi înaintea mulţimeĭ fără multă judecată 'şĭ perde nu numaĭ încrederea, dar' chiar şi respectulŭ, şi cu dreptŭ-cuvêntŭ 'lŭ consideră ca eşitŭ afară din sfera judecăţiĭ şi-a bunuluĭ simţŭ. Dar apoĭ înaintea părţiĭ maĭ bune şi distinse a societăţiĭ?

---

(1) La solenitatea funebră făcută la 1864 Iuniŭ 13 (25) în memoria luĭ Bărnuţŭ, în aula Universităţiĭ din Iaşĭ, d. Maiorescu, într'unŭ lungŭ elogiu ḑicea între altele despre Bărnuţŭ:

„Bărnuţŭ eră prin învĕţătura şi activitatea sa celŭ dintâiŭ profesorŭ alŭ eĭ (Universităţiĭ) şi o ilustră printr'unŭ renume alŭ căruĭ rĕsunetŭ străbătea departe peste confiniele acestuĭ institutŭ până unde se lăţesce cuvêntarea română ..... memoria luĭ Bărnuţŭ nu interesézā numaĭ corpulŭ profesoralŭ ei interesézā pe toţĭ Româniĭ cu sentimente de naţionalitate... Bărnuţŭ de aceea sĕ fiă pentru noĭ (tinerĭ) şi va remâné pentru toţĭ unŭ modelŭ ilustratŭ, o stră ucită încuragiare de a conlucrá cu aceeaşĭ bună-credinţă la causa română.....“ — Er' cu patru anĭ maĭ târḑiŭ în articolulŭ *Contra Scóleĭ Bărnuţŭ* totŭ acelaşĭ d. Maiorescu întórce fóia şi denunţă pe Bărnuţŭ şi mi lŭ tĕrĕsce prin noroiŭ ca pe celŭ maĭ periculosŭ omŭ la Românĭ, din *modelŭ* ce fusese maĭ nainte, înfăţişându-lŭ că voesce „a revoltá spiritele .. a provocá la persecutarea Evreilorŭ, a nimicĭ siguranţa proprietăţiĭ şi a restuma religiunea creştină.“ (pag, 3, 11—27).

Dar articolulŭ „*Despre scrierea limbeĭ române*“ totŭ trebue sĕ fiă ceva! — Noŭ nu are absolutŭ nimicŭ. Cestiunea fonetismuluĭ în scrierea limbeĭ române datéză celŭ puţinŭ dela începutulŭ secoluluĭ, şi Petru Maiorŭ l'a chiar sistematisatŭ. [1]) In Românía începuse încă Eliade în *Curierulŭ de ambe sexe* a scrie foneticesce. Cele-l-alte diatribe filologice din articolulŭ d-luĭ Maiorescu suntŭ copiărĭ încurcate şi amestecărĭ de principiĭ şi părerĭ deosebite din Humboldt, Steinthal şi Max Müller, puse de paradă fără legătură fiiréscă cu materia.

Va sĕ dică în treĭ scrierĭ de pân'acum aflămŭ pe d. Maiorescu într'una ca filosofŭ, în alta ca juristŭ, în a treia filologŭ. Apoĭ când l'amŭ aflatŭ cu mâna în sacŭ chiar în o broşurică de logică, de care este profesorŭ şi se crede cumplitŭ de tare, vĕ puteţĭ închipuí, câtŭ de afundŭ 'şĭ va fi vêritŭ mâna în saculŭ jurisconsulţilorŭ şi alŭ filologilorŭ!

„*Poesía Română*“ înse totŭ are sĕ fiă ceva!—Cum d. Maiorescu a avutŭ delicateţa a o plagiá şi pe acésta din Estetica luĭ Vischer, amŭ arătatŭ maĭ sus în *Critica uneĭ critice*. D. Maiorescu a cugetatŭ, că d-sa, între Românĭ, se află ca între Irochezĭ, a despoiatŭ frumuşelŭ pe bietulŭ învĕţatŭ germanŭ, fără sĕ-ĭ amintéscă nicĭ macar numele undeva, şi apoĭ a posatŭ la o parte din noĭ, într'adevĕrŭ Irochezĭ, ca mare filosofŭ şi esteticŭ!

Ceĭ-alalţĭ articolĭ nu merită nicĭ macar onórea de-a

---

(1) Ortografía aceptată de Academía Rom. în 1882, afară de câteva reducerĭ şi schimbărĭ de semne, este ortografía luĭ Petru Maiorŭ stabilită în Dicţionarulŭ de Buda.

fi amintiţi, cu tóte-că mĕ temŭ, că şi din aceia vorŭ fi uniĭ scoşĭ din cine scie ce cărţĭ, broşurĭ şi articolĭ învechiţĭ. Cine este în stare sĕ copieze scriitorĭ marĭ, cu renume europeanŭ, cŭm este Vischer, cu tótă bunăvoinţa nu-lŭ maĭ putemŭ scutĭ de suspiţiune nicĭ în cele-l-alte încercărĭ ale sale. În acésta ne întăresce şi caracteristica împregiurare, că, după ce s'a vĕdutŭ datŭ de golŭ cu scamatoríele sale literare, a încetatŭ aprópe cu totulŭ sĕ maĭ scrie, sĕ ḑicemŭ, originalŭ, ci s'a mulţămitŭ cu câte-o modestă traducere din când în când, îngrijindŭ cu atâtŭ maĭ multŭ, ca mereŭ sĕ-lŭ afume cu tămâiă ceĭ pe care dênsulŭ i pusese deja *„pe afişŭ“* séŭ carĭ aşteptaŭ cu sete sĕ fiă puşĭ.

Unŭ plagiatorŭ cu unŭ asemenea sentimentŭ delicatŭ, la alte naţiunĭ culte a dóua ḑi ar' fi fostŭ mortŭ pentru totŭ-de-una. Dar la noĭ? Eĭ, la noĭ se înflă ca măestru, chiar mare scriitoriŭ. Se póte sĕ nu scriĭ satiră, maĭ bine — tragi-comedíă? Se póte sĕ nu rîḑĭ şi sĕ plângĭ totŭ-odată?

Dar décă d. Maiorescu, nu póte pretinde sĕ facă atâta onóre măestrilorŭ în literatură îndesându-se între eĭ, va remâné celŭ puţinŭ unŭ cârpaciŭ? Cine înse se numesce *cârpaciŭ* în vre-o artă séŭ măestríă óre-care? Unŭ croitoriŭ, de esemplu, se numesce cârpaciŭ, când în adevĕrŭ elŭ scie sĕ facă vestmênte, dar le croesce séŭ le aşéḑă rĕŭ. Unŭ statuariŭ scie sĕ facă o statuă, dar pe când taiă unele părţĭ bine, chiar minunatŭ, séŭ capulŭ 'lŭ face disproporţionatŭ séŭ mâinile înţepenite, orĭ gâtulŭ prea grosŭ séŭ prea subţire. Cum i numimŭ pe toţĭ aceştia?

Şi de-alŭ-de statuarulŭ la Circulŭ luĭ Emilŭ
Elŭ unghĭ şi pĕrulŭ móle le-esprimă bine 'n bronzŭ,
Dar totŭ *cârpaciŭ* remâne, căcĭ nu sci face totulŭ.

(Horaţiŭ, Art. poet. v. 32—34.)

Va sĕ ḑică şi titlulŭ de cârpaciŭ nu se câştigă aşa uşorŭ, şi cârpaciulŭ trebue sĕ aibă cunoscinţa arteĭ séŭ a meseríeĭ, şi elŭ trebue sĕ fiă, până la unŭ punctŭ, originalŭ.

Dar sĕ ne închipuimŭ, că cineva iă capulŭ dela o statuă, piciórele dela alta, mânile dela a treia, trunchiulŭ dela a patra, le lipsesce cum póte unele de altele şi unde nu se împreună împlinesce cu lutŭ; séŭ că cineva iă unŭ locŭ de icĭ, altulŭ de colea din unŭ scriitoriŭ séŭ din maĭ mulţĭ ; o ideiă, o frasă, o fórfecă ba de icĭ, ba de colea, le légă la olaltă cu câteva cuvinte séŭ frase de ale sale şi face o carte, cum a făcutŭ d. Maiorescu, — întrebămŭ : merită uniĭ ca aceştia numele de *cârpacĭ* ?

Nu scimŭ, décă Horaţiŭ şi Lessing le-arŭ face acéstă ónóre.

Dar d. M. 'ĭ remâne necontestatŭ titlulŭ de lăudărosŭ. Er' décă este, ca acestŭ calificativŭ sĕ-lŭ împreunămŭ şi cu unŭ nume care sĕ stee în óre-care legătură cu scrierea, acesta nu póte fi decâtŭ titlulŭ de plagiarŭ séŭ, cu espresiunea cea maĭ blândă, *copistŭ*. Amŭ vĕdutŭ că dênsulŭ nu face altŭ-ceva decâtŭ, orĭ copiéză pe furişŭ, maĭ pe dintregulŭ, maĭ pe sărite, orĭ pişcă de icĭ de colea şi légă în o limbă lutósă, neromânéscă, tótă noduri, sĕ contraḑice ca celŭ ce nu-şĭ representă ideile sale, nu póte armonizá şi contopí frânturile adunate, pentru a-

ceea încapabilŭ de a scrie o operă construită architectonicŭ, ci alcătuindŭ micĭ articolĭ împestrițațĭ cu petece tăiate din manta altorŭ scriitorĭ.

Ce a făcutŭ d. Maiorescu în toțĭ articulașiĭ seĭ decâtŭ a batjocuritŭ și a făcutŭ idioțĭ pe toțĭ scriitoriĭ românĭ, morțĭ și viĭ, pe ceĭ morțĭ fiindŭ-că d-deŭ se greșise și-ĭ trimisese în lume înainte de d. Maiorescu, pe ceĭ viĭ, de óre-ce eĭ suntŭ atâtŭ de bătuțĭ la capŭ, încâtŭ nu voescŭ sĕ sciă de misiunea luĭ providențială și sĕ i se închine. Din contră carĭ, în nevinovăția lorŭ, i se închină, pe aceia i unge, i încoronéză și le promite împĕrăția — *Gloriilorŭ de afișŭ*, ér' eĭ la rêndulŭ lorŭ trebue sĕ-ĭ dee tributulŭ de smirnă și tămâiă.

Astŭ-feliŭ de vre-o 20 anĭ mereŭ se laudă, mereŭ se afișéză, mereŭ sună doba, împuiindŭ urechile căscăunțilorŭ, mereŭ înjură și întrighéză directŭ orĭ indirectŭ pe ceĭ ce nu întră în horă, nu-lŭ laudă, séŭ de carĭ 'și teme masca.

O ! de ar' avé cineva voiă sĕ între după culise . . . . sĕ tragă perdéua întrégă și înaintea tuturorŭ depe acéstă scenă de bachanale, ar' aflá nu numaĭ lucrurĭ pe lângă carĭ comedianțiĭ dela bâlciurĭ arŭ remâné de rușine, dar' încă lucrurĭ de carĭ demnitatea și pudórea se revóltă !...

* * *

D. Maiorescu se preface, că ar' voĭ sĕ pună în evidență valórea literară a scrierilorŭ d-luĭ Alexandri, lucru ce amŭ fi doritŭ de multŭ sĕ-se facă. Dar chiar în interesulŭ poetuluĭ bine erá sĕ-și iee asupră-și acéstă sar-

cină unŭ scriitoriŭ a căruĭ sciinţă, seriositate şi nepărtinire nu suntŭ compromise, şi care sĕ nu fiă din aceia a cărorŭ devisă este : *sĕ ne lăudămŭ pe noĭ şi sĕ înjurămŭ pe ceia-l-alţĭ* !

A voitŭ óre d. Maiorescu în cugetŭ curatŭ sĕ punĕ în evidenţă seriosŭ şi cu sciinţă meritele literare ale d-luĭ Alecsandri? Mĕ îndoescŭ cu totulŭ, şi décă cumva nu s'a îndoitŭ, credŭ, va avé ocasiune sĕ mediteze asupra cestiuneĭ şi d. Alecsandri, după ce va bine-voĭ a esaminá dimpreună cu mine şi nepreocupatŭ metodulŭ d. Maiorescu, de a-lŭ apreţiá.

Décă cugetulŭ d. Maiorescu ar' fi fostŭ sĕ ridice şi sĕ probeze superioritatea d. Alecsandri, atunci de sine se înţelegea, că trebuiá sĕ facă o cercetare critică asupra scrierilorŭ sale, sĕ le arate valórea ca ideiă, ca formă estetică şi ca limbă, totŭ asemenea sĕ arate înferioritatea acelora cu care d. Alecsandri se află în concurenţă. Aşa se facŭ adevĕratele apreţiărĭ literare, şi astŭ-feliŭ făcute, scienţifice, serióse şi nepărtinitóre, lucrurĭ imposibile la ceĭ ca d. Maiorescu, ele esercitéză o influinţă binefăcătóre asupra scriitorilorŭ înşişĭ şi asupra publiculuĭ cetitoriŭ.

A făcutŭ d. Maiorescu vre-o odată unŭ asemenea studiŭ asupra activităţiĭ literare a amiculuĭ seŭ, a d-luĭ Alecsandri? Absolutŭ nicĭ-odată, şi nicĭ chiar acum când se arată că vrea se facă. Şi într'adevĕrŭ, cine altulŭ dintre câţĭ a lăudatŭ d. Maiorescu, ar' fi meritatŭ maĭ multŭ sĕ fiă studiatŭ, apreţiatŭ, decâtŭ d. Alecsandri? Şi cu tóte acestea d. Maiorescu n'a făcut'o nicĭ-odată,

și nici chiar acum când erá datoriŭ s'o facă! Pentru-ce? Séŭ pentru-că se simte în neputință de a face așa ceva fără sĕ copieze érăși depe unde-va, séŭ că nu-ĭ convine, ca cineva, fiă chiar amiculŭ seŭ, sĕ-se bucure deunŭ maĭ mare renume literarŭ decâtŭ dênsulŭ, séŭ în fine pentru-că nu este de acordŭ cu d. Alecsandri despre valórea scrierilorŭ sale. Altă alternativă, după tóte speculațiunile logice, nu esistă.

Totŭ ce dice d. Maiorescu în articoluluŭ seŭ, ca unŭ feliŭ de laudă la adresa d-luĭ Alecsandri, suntŭ lungĭ și late următórele cuvinte:

„Nu dóră că pentru noĭ ar' fi îndoiélă, cine în întregimea opereĭ literare este superiorŭ, Alecsandri orĭ Bolintineanu“.

Totŭ cu acéstă *„întregime“* s'a făcutŭ că-lŭ apĕră și în o frasă înflată, dar gólă, într'unŭ articolŭ anteriorŭ. Ce însemnéză acéstă prudentă espresiune *„întregimea opereĭ literare“*? Traduse cu cuvinte limpedĭ, ér' nu ticluite pentru a ascunde cugetulŭ și puse încă atâtŭ de reŭ românesce, însémnéză: „poesíele luĭ Alecsandri, luate deosebitŭ una câte una, nu suntŭ superióre poesíelorŭ luĭ Bolintineanŭ, dar în *întregimea* lorŭ, va sĕ dică, tóte la unŭ locŭ suntŭ superióre“.

Cum s'ar' puté înse ca unŭ totŭ *A*, a căruĭ fiă-care părticică luată deosebitŭ, fiă ca materiă fiă ca artă, este inferióră particelelorŭ din altŭ totŭ *B*, cu tóte acestea *A* sĕ fiă superiorŭ luĭ *B*? Acéstă monumentală confusiune logică, remâne sĕ ne-o descurce profesorulŭ de logică dela Universitatea din Bucurescĭ, și noĭ i dămŭ

tîmpŭ până la a dóua venire și-ĭ permitemŭ sĕ despóiă toțĭ logiciĭ câțĭ aŭ fostŭ și vorŭ maĭ fi. Observămŭ numaĭ, că d. Maiorescu susține cu totulŭ opusŭ, de cum a raționatŭ Horațiŭ aprópe cu 2000 anĭ maĭ nainte, când ḑice:

Aemilium circa ludum faber imus et ungues
Exprimet et molles imitabitur aere cupillos,
Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet. (Hor. Art. poet. 32—34.)

Ceea-ce resultă în modŭ logicŭ din frasa d-luĭ Maiorescu este, că poesíele d-luĭ Alecsandri luate una câte una suntŭ înferióre séŭ de puțină valóre, și meritulŭ lorŭ consistă numaĭ în *totalitatea* activitățiĭ sale literare, va sĕ ḑică, ca simplă activitate culturală. Totŭ acéstă ideiă o desvoltase și maĭ multŭ, și încă ca conclusiune în articolulŭ seŭ dintâiŭ (Conv. lit. a. XX p. 9) unde după lungĭ considerațiunĭ, care tóte se rapórtă nu la calitate, ci la cantitate, încheiă întrebândŭ și respunḑendu-și singurŭ:

„În ce stă valórea *unică* a luĭ Alecsandri?“

„În acéstă *totalitate* a acțiuneĭ sale.“

Va sĕ ḑică nu *valórea* séŭ calitatea operelorŭ, ci *totalitatea* acțiuneĭ este uniculŭ meritŭ alŭ luĭ Alecsandri.

Maĭ încape acum îndoiélă de ideia nefavorabilă ce o are d. Maiorescu și o esprimă sus și tare despre amiculŭ pe care se face că-lŭ apĕră?

Mărturisimŭ sincerŭ, o asemenea, nu aprețiare, ci deprețiare a d-luĭ Alecsandri din partea ḑisuluĭ seŭ amicŭ

n'amŭ aşteptat'o nicĭ chiar noĭ pe carĭ d. Maiorescu, cu autorisare orĭ ba, nu scimŭ, ne numesce adversarŭ alŭ d-luĭ Alecsandri, lucru ce nicĭ ne-a trecutŭ vre-o dată prin minte. D. Maiorescu vorbesce, se vede, după cum simte şi are trebuinţă. Paserea pe limba eĭ pere.

Se vede, că d. Maiorescu sub o altă formă se întórce érăşĭ la părerea sa cea vechiă, când propunea *„arderea a tóte încercările nóstre literare fără deosebire de d. Alecsandri,“* [1]) căruia, după ce primise pe d. Maiorescu şi pe „candidaţiĭ seĭ la afişŭ“ sub scutulŭ numeluĭ seŭ, i s'a datŭ, se vede, numaĭ unŭ timpŭ de graţiă, până când adecă se vorŭ simţi eĭ câtŭ de câtŭ sburătăciţĭ. Se vede, că totŭ este adevĕratŭ, că medicii şi ambiţioşii nu se bucură nicĭ chiar de sănătatea amicilorŭ.

Fără îndoiélă adversarŭ mĕ vorŭ considerá tóte ambiţiunile sterpe, neputincióse, carĭ nu-şĭ află în mine unŭ lăudătoriŭ. Unŭ omŭ înse seriosŭ şi care până la unŭ punctŭ nu póte sĕ nu-şĭ cunóscă singurŭ valórea sa reală, nu va puté sĕ vadă unŭ adversarŭ în celŭ ce vine şi-şĭ împlinesce o sântă datoriă; care în consciinţă şi după puterile sale caută adevĕrulŭ. Nu mĕ împórtă de almintrea supĕrarea celorŭ nemulţămiţĭ. Eŭ mĕ simtŭ în consciinţa mea dreptŭ şi liniştitŭ şi cu atâtŭ maĭ multŭ, când vĕdŭ pe ambiţioşĭ svêrcolindu-se în neputinţa lorŭ. Nu suntŭ adversarulŭ nimĕruĭ. Aşĭ dorí sĕmĭ fiă şi mie alţiĭ totŭ aşa de adversarĭ, cum le suntŭ eŭ lorŭ. Dar d-ḑeŭ sĕ mĕ apere de amicĭ, de duşmanĭ

(1) Revista Contimpurană, Augustŭ 1876, Nr. 6, pag. 546.

mĕ apĕrŭ eŭ; și vaĭ de cine nu are dușmanĭ!—Dar adecă suntŭ dușmanŭ, căcĭ spunŭ adevĕrulŭ? Atuncĭ sĕ fiŭ! De-o asemenea dușmăniă nu-mĭ este rușine, din contră așĭ puté sĕ mĕ laudŭ cu ea, décă nu așĭ scĭ ce mirosŭ are lauda propriă. După-ce înse prin o lungă și seriósă activitate am ajunsŭ sĕ sciŭ alege încâtŭ-va binele din reŭ pe terenulŭ literarŭ, și sĕ potŭ spune și altuia limpede motivele mele, nu voescŭ, ba suntŭ chiar datoriŭ sĕ nu lasŭ, câtŭ 'mĭ stă prin putere, ca sterpiciunile ambițióse și lăudăróse sĕ considere și sĕ tracteze publiculŭ, în cestiunĭ de valóre și gustŭ esteticŭ, ca pe nisce țeranĭ, și sĕ-șĭ trécă la elŭ marfa falsă, monetele spoite. Vreŭ sĕ-se scie, ce are fiă-care, aramă séŭ aurŭ.

Voesce d. Maiorescu o istoriă literară de clică, n'are decâtŭ sĕ și-o facă. Décă i va crede cineva, acésta este altă întrebare, probabilŭ nicĭ chiar ceĭ lăudațĭ, și cu deosebire aceștia, l'asigurămŭ, că n'o sĕ-ĭ crédă, decâtŭ numaĭ décă vorŭ fi de ceĭ carĭ vorbescŭ cu nuoriĭ. De vre-o 20 anĭ de când totŭ treeră fără grăunțe, de ce nu și-a făcut'o? În deșertŭ voința, décă nu-ĭ putința, dice sarcasticulŭ Românŭ.

Eŭ togmaĭ fiindŭ-că *am respinsŭ tóte propunerile* de a întră în coteríĭ literare și de a face *scompturĭ de laude*, întroduse la noĭ de d. Maiorescu; togmaĭ căcĭ nu suntŭ prietinŭ până la cătăramă, adecă prietinŭ falsŭ, cu nime în cestiunĭ literare, pentru aceea m'am și simțitŭ deplinŭ independentŭ și credŭ, nepreocupatŭ, și am scrisŭ *Istoria* ca istoricŭ nepărtinitoriŭ, ér' nu ca pamfletistŭ

pentru uniĭ și tămâietorŭ pentrŭ alțiĭ. Acéstă consciință și mulțămire o am, orĭ-ce ar' dice d. Maiorescu și alțĭ paraponisițĭ literarĭ. Independența, între altele, este, mi se pare, o condițiune principală, ca a orĭ-căruĭ istoricŭ și judecătoriŭ, și a istoriculuĭ literarŭ. Nu pretindŭ, că nu voiŭ avé și eŭ greșelele mele, dar sĕ mi se arăte totŭ cu acelașĭ zelŭ și iubire de adevĕrŭ, cum mĕ simtŭ eŭ în consciința mea, că le arătŭ ale altora.

* * *

Sĕ vedemŭ acum ce umbră de critică face d. Maiorescu asupra poesĭelorŭ luĭ Andreiŭ Mureșianŭ. Am arătatŭ în *Istoria literatureĭ* la pag. 228, că poesia nóstră literară maĭ originală și eșită maĭ bine la colóre se resumă în următórele dóue specii : *balada istorică* și *oda națională*. Nicĭ d. Maiorescu n'a contradisŭ cu unŭ cuvêntŭ macar acéstă susținere, deși însușĭ reproduce întregŭ pasagiulŭ. Lucru firescŭ, faptulŭ realŭ nu se póte delăturá prin cuvinte. Maĭ multŭ, dênsulŭ nicĭ nu afirmă, că, afară de *baladă* și *odă*, arŭ maĭ fi și alte specii de adevĕrată poesíă, în care unŭ poețŭ séŭ doĭ sĕ fiă atinsŭ celŭ puținŭ aceeașĭ înălțime, ca în baladă și odă. Acésta fiindŭ prin urmare necontestatŭ, urméză de sine, că numaĭ aceĭ poețĭ s'aŭ înălțatŭ maĭ pe sus de ceĭ-alalțĭ, carĭ aŭ creatŭ la noĭ aceste specii, *balada* și *oda*, ér' ceĭ-alalțĭ neputêndŭ sĕ ducă la o adevĕrată înălțime vre-o speciă de poesíă, din câte aŭ tratatŭ, după tóte regulele logiceĭ și ale minții sănătóse, escepțiune făcândŭ de d. Maiorescu, remânŭ de sine maĭ pe jos. Și suntŭ

eŭ causa, că n'a produsŭ? Séŭ cum? Adecă eŭ sĕ fiŭ tăcutŭ, sĕ nu maĭ spunŭ negru pe albŭ sĕ maĭ scie și alțiĭ, mulțimea? Dar nu este maĭ puținŭ adevĕratŭ, că prin acésta nu li se iaŭ celorŭ-alalțĭ meritele lorŭ literare, precum de-altă parte nu potŭ pretinde nicĭ eĭ se aibă, ce nu potŭ sĕ posédă. Acésta maĭ multŭ i-ar' coborí, decâtŭ i-ar înălță. Fiă-care sĕ remână cu alŭ sĕŭ!

Fără îndoiélă d. Maiorescu a fostŭ fórte puținŭ pĕtrundetoriŭ séŭ póte prea cutezătoriŭ, când a cugetatŭ, că d. Alecsandri nu va puté adâncí înțelesulŭ adevĕratŭ alŭ fraseĭ *„în întregimea opereĭ sale literare,“* cu care se preface a-lŭ lăudá. Și, pentru a-ĭ seduce atențiunea, 'și descarcă mănía pe reposatulŭ Andreiŭ Mureșianŭ. Pe Bolintineanŭ înse, din motivulŭ pentru care s'a lăsatŭ și vulpea de strugurĭ, 'lŭ lasă la o parte, făcându-se generosŭ și maĭ dându-ĭ unŭ timpŭ de grațiă *„până* unŭ șirŭ de distingerĭ maĭ fine... vorŭ trebuí sĕ fiă și ele făcute la *vremea lorŭ“*. Va se dică celŭ puținŭ fată cu Bolintineanŭ recunósce, că numaĭ merge cu lopata, ci cu judecata! Dar de ce n'a făcutŭ distingerile?

Dar cum critică d. Maiorescu pe Mureșianŭ? Nu veți crede ochilorŭ ce onóre 'mĭ face aicĭ d. Maiorescu, dar sĕ înțelege, fără sĕ vĕ spună. Dênsulŭ 'mĭ face și mie onórea de-a mĕ plagiá pe dintregulŭ. D. Maiorescu cunósce fórte bine analisa critică, ce am fostŭ publicatŭ suntŭ 18 anĭ asupra poesíelorŭ luĭ A. Mureșianŭ, și care amŭ reprodus'o în volumulŭ presentŭ la pag. 121—142. Cumcă o cunósce ne-o spune singurŭ citândŭ la finele articoluluĭ seŭ *„In lăturĭ“* câteva locurĭ din ea, pertru

a-mĭ arătă, că nu scriŭ corectŭ românesce, tace înse ca mormêntulŭ despre apreţiările estetice, ce le-am făcutŭ atuncĭ asupra luĭ Mureşianŭ.

D. Maiorescu pentru a face o umbră de critică asupra luĭ Mureşianŭ şi a-lŭ sdrobí, cum crede dênsulŭ séŭ cum ar' voí sĕ facă pe publicŭ sĕ crédă, se pune şi iă esemple maĭ numaĭ din primele luĭ încercărĭ, şi anume din 15 citaţiunĭ, ce le face în totulŭ, *nóue* le iă esclusivŭ din acele încercărĭ de condeiŭ făcute pâna la a. 1842, *patru* le iă din poesíĭ pe care eŭ nu le-am ridicatŭ ca cele maĭ bune, şi, fórte caracteristicŭ, numaĭ *o singură* citaţiune o iă din poesíele însemnate de mine ca cele maĭ bune, anume din poesía *Omulŭ frumosŭ*, dar fără ca sĕ-ĭ arăte cea maĭ mică gresélă, fiă ca formă, fiă ca concepţiune. Asemenea nicĭ la cele-l-alte citaţiunĭ nu lămuresce nimicŭ. Acum sĕ vedemŭ ce amŭ ḑisŭ noĭ despre primele încercărĭ ale luĭ Mureşianŭ. In analisa critică de acum 18 anĭ, împărţindŭ activitatea luĭ în treĭ perióde (I 1839—42, II 1843—48, III 1849 pânā la mórte), despre poesíele din periodulŭ ântâiu, pe carĭ 'şĭ întemeéză d. Maiorescu critica sa, amŭ ḑisŭ următórele, carĭ se potŭ vedé şi în acestŭ volumŭ la pag. 124: „Poetulŭ se luptă în acestŭ periodŭ cu limba şi technica poesíeĭ. Limba este fórte simplă, de tóte ḑilele fără inversiunĭ séŭ nuanţe şi fără sborŭ poeticŭ. Atâtŭ limba câtŭ şi ideile şi imaginile suntŭ căutate, dar' fără succesŭ. Totŭ atâtŭ de simplă este şi technica. Metrulŭ este, cu puţine escepiiunĭ, celŭ popularŭ trochaicŭ de 7—8 silabe; singură conecsiunea rimeĭ este cea artificiósă.

Confecţiunea metruluĭ este târdĭă şi anevoiósă. Direcţiuneă în ălegerea obiectelorŭ séŭ a subiectelorŭ, după terminología francesă, este nesigură ba se póte ḑice, că nu esistă înca nicĭ o direcţiune. Obiectele le află cu anevoiă, ér' când le află suntŭ de tóte ḑilele şi-ĭ lipsescŭ ideile pentru a le puté desvoltá, i lipsesce totŭ-odată şi entusiasmulŭ, acea îmbĕtare de amorulŭ ce trebue sĕ-lŭ aibă pentru obiectŭ, fiă chiar unŭ sentimentŭ, fără de care nu esistă poesiă, şi fără care obiectulŭ celŭ maĭ alesŭ, celŭ maĭ poeticŭ, nu succede, séŭ numaĭ fórte palidŭ. Sorgintele din care poetulŭ iă în acestŭ periodŭ materiile sale suntŭ amorulŭ şi desgustulŭ de lume şi chiar de viéţă".

„In deşertŭ! poetulŭ nu este înamóratŭ, nu zace sub puterea amoruluĭ, şi astŭ-feliu nu cunósce nicĭ dulcele, dar nicĭ amarulŭ luĭ. Orĭ-unde sĕ încércă a esprimá sentimente de amorŭ se încurcă, abia' află cuvinte şi în fine se perde în alte ideĭ, pare că-şĭ uită. 'Mĭ vine a-lŭ asemĕná cu unŭ riuleţŭ, care curge, curge, şi în urmă se perde în nisipŭ. Totŭ ce esprimă în acéstă materiă nu provine din pasiune, din sentimentŭ, situaţiunile nu aŭ nicĭ o atingere cu inima poetuluĭ, ele suntŭ cugetăte séŭ imaginate, ér' imaginarea nu este idealisată. Pentru aceea nicĭ nu mişcă inima întru nimicŭ, ele defiléză numaĭ aşa ḑicândŭ pe dinaintea minţiĭ împingându-se succesivŭ ideile una după alta şi la urmă dispărêndŭ tóte fără sĕ lase vre-o împresiune" etc.

In *Istoria lit.*, neputêndŭ face analise amĕrunte asupra fiă-căruĭ scriitoriŭ, am resumatŭ pe scurtŭ numaĭ resultatele, şi la pag. 239 despre Mureşianŭ am ḑisŭ:

„Activitatea luĭ ca poetŭ, o putemŭ distinge după treĭ epoce: cea dintâiŭ până la 1842 séŭ a ântâielorŭ încercărĭ, în carĭ se observă lupta cu limba și cu forma, și nesiguranța în direcțiune și în alegerea subiectelorŭ. Cu deosebire în acéstă epocă se ocupă cu subiecte erotice, dar' *fără succesŭ.*"

Eĭ bine, față cu acestea ce face d. Maiorescu? Absolutŭ nimicŭ dela sine, ci dice și dênsulŭ după noĭ, că aceste prime încercărĭ suntŭ fără valóre, cu deosebire numaĭ, ca noĭ amŭ arĕtatŭ limuritŭ tóte defectele, d. Maiorescu înse, se vede, neavêndŭ ce sĕ dică altŭ-ceva și altŭ-cum decum amŭ disŭ noĭ, nu face absolutŭ nicĭ o analisă, ci înșiră câte-va citațiunĭ góle-golușele. Tare mĕ temŭ, că décă analisa nóstră critică de maĭ sus ar' fi scris'o vre-unŭ străinŭ în vre-o limbă ceva maĭ puținŭ cunoscută la noĭ, ca d. e. cea germană, încâtŭ d. Maiorescu sĕ aibă óre-care siguranță, că noĭ, Irocheziĭ de Românĭ, nu vomŭ scĭ de ea, d. Maiorescu o traducea frumușelŭ și ne-o turná nóue cu mare gravitate de criticŭ. Așa înse sciindŭ pe stăpênulŭ criticeĭ, i-a luatŭ numaĭ ideia și resultatulŭ analiseĭ. Și atâtŭ prinde vine la timpŭ de nevoiă.

Vedețĭ ce teribilŭ este d. Maiorescu, mĕ bate pe mine totŭ cu ideia mea, dar fără sĕ spună cetitorilorŭ, care, se înțelege, nu potŭ sĕ sciă tóte amĕnuntele, și maĭ cu sémă unŭ articulŭ înmormêntatu de-atâta timpŭ într'unŭ diarŭ. Se póte ceva meĭ cutezătoriŭ și maĭ ridiculŭ totŭodată? Dar d. Maiorescu dice, că nu póte fi cineva poetŭ pentru câteva poesiĭ bune, ca d. e. Mureșianŭ.

Atuncĭ cum ar' remâné cu d. Alecsandri, căruia chiar nicĭ amiculŭ seŭ, d. Maiorescu, nu-ĭ recunósce calitatea, ci numaĭ cantitatea ca *„unică valóre“*?

Concedŭ, că d. Maiorescu nu este făcutŭ din unŭ elementŭ, ca sĕ pótă gustá poesía înaltă, seriósă, în care bate unŭ pulsŭ puternicŭ, care se ocupă cu durerile şi cu aspiraţiunile înalte ale timpurilorŭ şi popórelorŭ, căcĭ cine altulŭ decâtŭ d-sa în articolulŭ seŭ Poesía Română condamnă „poesía rătăcită în sfera politiceĭ,“ căcĭ „remâne ântâiŭ neînţelésă şi neinteresantă pentru maioritatea ómenilorŭ contimpuranĭ,“ şi că „poesía este datóre a ne representá simţeminte şi pasiunĭ, fiindŭ-că numaĭ acéstea suntŭ comune tuturorŭ ómenilorŭ, suntŭ matería înţelésă şi interesantă pentru toţĭ“, şi în fine „că cele maĭ rele aberaţiunĭ, cele maĭ decăḑute producerĭ între poesíile nóstre dela unŭ timpŭ încóce suntŭ cele ce aŭ primitŭ în cuprinsulŭ lorŭ elemente politice“, ca şi când durerile şi aspiraţiunile, luptele şi pacea, învingerea şi căderea, fericirile şi desastrele popórelorŭ, nu arŭ fi sentimente, carĭ punŭ în mişcare adeseorĭ nu câţi-va ómenĭ, nu popóre, nu ţerĭ, dar lumea întrégă! — Omerŭ, Virgiliŭ, Dante, Pindarŭ, Horaţiŭ, Filicaia, Giustĭ, Beranger, Leopardi ş. a. carĭ s'aŭ ocupatŭ cu asemenea lucrurĭ, suntŭ, se vede, după d. Maiorescu „neînţeleşĭ şi neinteresanţĭ,“ nisce *nebunĭ* şi *căḑĕturĭ*! D-luĭ Maiorescu nu-ĭ trebue în poesiă decâtŭ „sentimente şi pasiunĭ,“ sub carĭ dĕnsulŭ înţelege cu deosebire pe cele de amorŭ şi celŭ multŭ de ură şi despreţŭ alŭ lumeĭ. Pentru-aceea nicĭ nu permite sĕ-se cultive în cerculŭ d-sale decâtŭ mior-

lăiturĭ de amorŭ și văerările de desgustŭ și despreţŭ alŭ lumeĭ, de care d-sale i place de alminterea atâtŭ de multŭ, pe când pe alţiĭ maĭ puţinŭ practicĭ decâtŭ dênsulŭ, cultivarea unorŭ asemenea ideĭ i-a nimicitŭ.

D. Maiorescu are predilecţiune pentru poesía efemeiată, decoltată, transparentă și isterică, care gâdăle și enervéză. Pentru-aceea vedemŭ, că dênsulŭ dintre poesíele luĭ Mureșianŭ sĕ intereséză maĭ numaĭ de cele de amorŭ, carĭ, se înţelege, n'aŭ se-ĭ placă, căcĭ nu gâdâlescŭ, fiindŭ-că Mureșianŭ erá făcutŭ din altŭ elementŭ. Pentru poesía înaltă, ca s'o guste cineva, i trebue sufletŭ idealistŭ, fantasiă viiă, inimă ferbinte, pătrunsă de înalte sentimente; numaĭ atuncĭ póte sĕ înţelégă durerile și aspiraţiunile, carĭ agită inimile popórelorŭ, carĭ suntŭ idealele marĭ ale luptelorŭ omenescĭ. Sufletele carĭ nu se aprindŭ decâtŭ prin materiă și pentru materiă, nu înţelegŭ, nu potŭ gustá acéstă poesiă.

* * *

De óre-ce d. Maiorescu nu se intereséză atâtŭ de cestiunea purŭ literară și maĭ puţinŭ de rivalitatea dintre poeţiĭ noștri, ci este maĭ cu sémă turburatŭ asupra mea, dreptŭ-aceea, când te-aĭ așteptá, după cele dise despre Mureșianŭ, sĕ vină sĕ pună în vedere valórea scrierilorŭ d. Alecsandri, și acésta trebuiá s'o facă cu atâtŭ maĭ vêrtosŭ, căcĭ a reprodusŭ în articolulŭ seŭ o parte din apreţiările mele asupra scrierilorŭ d-luĭ Alecsandri, pe atuncĭ 'lŭ vedĭ încungiurândŭ cestiunea și începêndŭ a se ocupá de limba scrierilorŭ mele, ca și cum acésta ar

avé de-a face ceva cu cestiunea de întâietate între amintiţii poeţi. Acésta însemnéză o retragere mascată, o părăsire învăluită a amiculuĭ seŭ.

D. Maiorescu, lucru de alminterea ce-lŭ dorescŭ şi eŭ încâtŭ e vorba de gustulŭ seŭ, nu-ĭ place limba mea, şi în ferbênţéla de a mĕ da *în lăturĭ*, cum crede dênsulŭ, a scociorîtŭ până chiar prin ḑiarele de acum 20 anĭ pentru a aflá vre-o frasă în scrierile mele ca s'o critice, şi în tótă acéstă vênătóre de iepurĭ şchiopĭ a aflatŭ numaĭ doĭ: „confecţionarea metrului“ şi pe „acestă“ pusŭ de treĭ orĭ în o frasă. Er' în tótă *Istoria lit.* a aflatŭ, după o lungă vênare, o singură espresiune de dóue cuvinte „în clarŭ,“ care mi-o traduce nemţesce. Atâtŭ totŭ? Cumplite lucrurĭ! Eŭ i maĭ daŭ de bună-voiă pe atâtea, şi încă pe atâtea, şi totuşĭ mĕ simtŭ nu numaĭ turtitŭ, cum ar' voĭ d. Maiorescu, dar din contră uşorŭ ca o pasere, vĕdêndŭ, că cu totŭ interesulŭ ce-mĭ pórtă, cu tótă ostenéla şi ochii în patru ce a pusŭ, cu totŭ ajutorulŭ ce vĕdŭ că i l'aŭ datŭ şi alţiĭ, a reeşitŭ a-mĭ probá nu slăbiciunea, ci togmaĭ óre-care tăriă în limbă, căcĭ deŭ! nu eŭ, dar însuşĭ Cicerone ar' fi mulţămitŭ numaĭ cu atâtea greşele!

Dar' atenţiune pentru atenţiune. Sĕ-ĭ procurŭ şi eŭ d. Maiorescu, vre-o nóuă surprindere. N'am trebuinţă sĕ scodolescŭ prin articoliĭ d-sale scrişĭ de vre-o 25 de anĭ, cum mi-a făcutŭ dênsulŭ mie onórea, 'mĭ este prea de ajunsŭ numaĭ articolulŭ d-sale *In lăturĭ*, care trebue sĕ credemŭ că l'a scrisŭ cu multă grijă, pentru-ca se n'o păţéscă.

Aşa d. e. la pag. 194 (Conv. lit. 1886/7 Nr. 3) cetimŭ:

„Avemŭ speranţă de convingere pentru cetitorii acesteĭ reviste.“

Frasă împedecată şi cu totulŭ neromânéscă tradusă pe dintregulŭ din germană:

„Wir haben für die Leser dieser Revue din Hoffnung der Uiberzeugung“

Limpede românesce trebuiá sĕ-se ḑică: „sperămŭ, că vomŭ convinge pe cetitorii acesteĭ reviste:

La pag. 196:

„Nu doar că pentru noĭ ar' fi îndoială, cine în întregimea opereĭ literare este superiorŭ, Aleccsandri séŭ Bolintineanŭ?“

Acésta frasă a tradus'o monumentalŭ de rĕŭ românesce depe cugetarea nemţéscă:

„Nicht etwa dass für uns Zweifel obwalten würde, wer in der Gesammtheit seiner literarischen Wirksamkeit höher stünde, Alecsandri oder Bolintineanŭ?“

Românesce ar' fi trebuitŭ sĕ-se ḑică: Nu dór' că noĭ ne-amŭ îndoí, cine este superiorŭ, avêndŭ în vedere întréga lorŭ activitate literară, Alecsandri séŭ Bolintineanŭ?“

A întrebuinţá *operă* în locŭ de *activitate* însémnă nu numaĭ a nu cunósce valórea şi întrebuinţarea corectă a cuvintelorŭ în limba română, dar totŭ-odată a comite şi unŭ grosŭ latinismŭ. Veḑĭ înţelesulŭ luĭ *opera* în *motto*, ce l'am pusŭ la începutŭ.

La pag. 197, cetimŭ:

„Acéstă poesiá (deşí prea lungă) *arată* unŭ sentimentŭ patrioticŭ adevĕratŭ, (?) a venitŭ în *momentulŭ* uneĭ

marĭ agitărĭ a spiretelorŭ, a fostŭ din întêmplare singură, care a datŭ espresiă *aceleĭ* agitărĭ în *acelŭ momentŭ*."

Cum vedeţĭ acéstă frasă începêndŭ dela „a venitŭ" nu maĭ are nicĭ o legătură, ér' între „agitare" şi „agitaţiune" esistă o esenţială deosebire, pe care d. Maiorescu se vede că n'o scie, de simţitŭ, sciŭ, că n'o simţesce, şi cine nu *simţesce limba* nicĭ n'o póte scrie corectŭ şi cu atâtŭ mai puţinŭ naturalŭ. Locuţiunea: „a datŭ espresiă *aceleĭ* agitărĭ *în acelŭ* momentŭ", este după frasa germană: hat in *dem* Momente den Ausdruck *jener* Gemüthserregung gegeben.

La aceeaşĭ pagină aflămŭ o lungă frasă, prin care, afară de taftologiele ce le are, pare că mergĭ prin noroiulŭ fără fundŭ depe Bărăganŭ. Ét'o:

„Aşa de întinsă şi adâncă eră pe atuncĭ *mişcarea* sufletéscă încâtŭ nu putea se fiă stăpânită în *marginele obicĭnuite*, ci precum s'a reversatŭ în *acţiunĭ* istorice *neobicĭnuite*, a căutatŭ se-se esprime şi în óre-care forme estetice ale *emoţiuneĭ*, în poesiă şi în cântare."

Observă: *mişcare* — reversată — în *acţiunĭ* — şi esprimată în *emoţiunĭ*!

Etă originalulŭ germanŭ alŭ acesteĭ frase chinuite:

„So weit und tiefgreifend war zu der Zeit die Gährung de Gemüther, dass es in den gewöhnlichen Schranken nicht mehr beherrscht werden konnte, sondern wie sie sich in ungewöhnliche Weltereignisse ergossen hatte, ebenso trachtete sie jetzt auf irgend welche Art, in Dichtung und Gesang, sich auch aesthetisch ausdrüken zu können."

Credemŭ că suntŭ prea deajunsŭ cele de pân' acĭ, pentru a arătá și orbilorŭ ce feliŭ de românéscă scrie d. Maiorescu, chiar și după 25 de anĭ de chinuire a condeiuluĭ și după-ce noĭ încă acum vre-o 13 anĭ l'am făcutŭ atentŭ asupra limbeĭ sale nemțescĭ cu cuvinte românescĭ, încâtŭ décă maĭ erá cu putință unŭ progresŭ putea se-se îndrepte pân'acum.

Dar décă amŭ căutá maĭ afundŭ prin articulașiĭ d-sale, vĕ puteți închipuí ce petrecere ne-amŭ face, ḑicŭ petrecere, căcĭ probe nu ne trebuescŭ maĭ multe.

Și vedeți, acestŭ d. Maiorescu, care precum nu póte scrie nimicŭ fără se despóie cărțile altora, totŭ așa nu póte cugetá decâtŭ nemțesce, chinuidŭ biata limbă românéscă, maĭ are cu tóte acestea curaginlŭ a se ridicá ca judecătorŭ în cestiunĭ de limbă! In fine, se nu se uite, că articolulŭ d-luĭ Maiorescu a trecutŭ prin seriósa peptenare a „Fraternității,“ și cu tóte acestea auḑĭ pe sarcasticulŭ Horațiŭ șoptindŭ :

Gemŭ munțiĭ de durere — și nasce-unŭ șorecelŭ!

După-ce amŭ vĕḑutŭ meritulŭ literarŭ și limba articoluluĭ *In laturĭ*, se póte convinge orĭ-cine, că echo ce și-lŭ va auḑí autorulŭ la propriulŭ seŭ strigătŭ : *în laturĭ*! se deosebesce numaĭ cu o mică schimbare de tonŭ depe *ă* pe *u*.

Acum, credemŭ noĭ, că se póte pune la loculŭ cuvenitŭ motto cu care d-lŭ Maiorescu începe articolulŭ seŭ și care sună : „în respândirea lucrurilorŭ sănătóse se va simți pe icĭ pe colea și necesitatea uneĭ lovirĭ directe în contra nulităților, care se amestecă fără chiamare în ale literaturei“.

* * *

Ne maĭ remâne încă o cestiune din cele aplicate de Lessing la scriitorĭ, și încă una din cele maĭ delicate, cestiunea intrigeĭ.

Înțelege orĭ-cine cu câtă neplăcere, chiar desgustŭ moralŭ, suntemŭ siliți a ridică acéstă cestiune, nu noĭ înse suntemŭ de vină. Acestŭ meritŭ este întregŭ alŭ d-luĭ Maiorescu, căcĭ dênsulŭ a deslegatŭ cérta, cum se dice, dela gardŭ. Noĭ ceĭ atacațĭ, datorĭ suntemŭ se ne apĕrămŭ, cu atâtŭ maĭ vêrtosŭ, căcĭ, cum s'a pututŭ vedé din cele pân'acum și se va arătá și maĭ în jos, articolulŭ d. Maiorescu aruncatŭ contra nóstră în fondŭ nu este literarŭ, ci scrisŭ cu multă premeditare și cu intențiune, care din fericire nu s'a pututŭ mascá, de a loví adecă chiar în posițiunea nóstră. Când lucrurile se presentă cu unŭ atâtŭ de reŭ mirosŭ moralŭ, celŭ ce atacă perde dreptulŭ de care n'ar' fi trebuitŭ însuși sé-se desbrace, ér' celŭ atacatŭ se află în posițiune de legitimă apĕrare.

Dar chiar când nu ar' esistá acéstă gravă împregiurare, datoriŭ eram a deslușĭ cestiunea întrigeĭ, puse de Lessing, pe terenulŭ activitățiĭ literare, fiindŭ-că ea a devenitŭ la noĭ deja o bólă, și décă considerămŭ, că suntemŭ încă la începutŭ pe terenulŭ literatureĭ, ar' fi o calamitate publică de nemărginite consecințe, ca se-se încuibeze încă așa de timpuriŭ mărăcinile veninóse ale întrigeĭ. Între scriitoriĭ noștri, pân'acum vre-o dóuedecĭ de anĭ, așa ceva erá cu totulŭ necunoscutŭ.

Literatura, ca și alte ramurĭ ale activitățiĭ omenescĭ, póte fi și ea aplicată, ca mijlocŭ de intrigă, va se dică, cu alte scopurĭ decâtŭ curatŭ literare și în serviciulŭ culturei. Acestŭ casŭ 'lŭ are în vedere Lessing, când pe uniĭ scriitorĭ i numesce intriganțĭ.

Suntŭ adecă ómenĭ cu cunoscințe maĭ multe séŭ maĭ puține, carĭ în faptă nu suntŭ capabilĭ de adevărațĭ scriitorĭ, pentru-că firea lorŭ pătimașă, inima lipsită de sentimente, i orbescŭ și-ĭ împetrescŭ contra adevĕrului; ambițiunile maĭ marĭ decâtŭ puterile i facŭ nemulțămițĭ, invidioșĭ, dușmanĭ chiar a celorŭ ce potŭ ceva, ér' sufletulŭ lorŭ lipsitŭ, nu de ideale, carĭ eĭ nu le simtŭ, nu le înțelegŭ, ci chiar de bunŭ simțŭ și de pudóre, i face bruțĭ cultivătorĭ de interese personale, căcĭ fără nobile sentimente, fără ideale, nu póte fi unŭ adevĕratŭ scriitoriŭ: cu tóte acestea eĭ se pretindŭ scriitorĭ, mișcă, strigă, se aliéză, se conjură chiar cu alțiĭ de asemenea faină, se vêră, se îmbulzescŭ, împingŭ, ghiontescŭ, daŭ în lăturĭ, se cocóță, în scurtŭ facŭ literatură, dar nu pentru literatură și în scopulŭ culturei și alŭ adevĕrului, ci simplu numaĭ pentru a-și cultivá, a-și ajutá pasiunile, ambițiunile, interesele, în fondŭ cu totulŭ de altă natură, decâtŭ cele de scriitorĭ convinșĭ și devotațĭ.

Se înțelege de sine, că în mâna unorŭ astŭ-feliŭ de ómenĭ, condeiulŭ, acestŭ sacru instrumentŭ, cheia, care deschide omenireĭ sublimulŭ templu alŭ idealuluĭ, alŭ adevĕrului, devine unŭ pumnalŭ cu vêrfulŭ înveninatŭ, care omóre unde numaĭ atinge; și elŭ este cu atâtŭ maĭ periculosŭ, căcĭ în mâna unorŭ asemenea ómenĭ

este în stare a inveniná atmosfera morală a societăţii.

Prin urmare cestiunea intrigei literare are o însemnătate nemărginitŭ de gravă. Ea devine de dece orĭ maĭ gravă la popórele începĕtóre, cum suntemŭ şi noĭ, unde literatura are totŭ-odată o mare chiămare curatŭ socială, căcĭ ea, deşĭ în fondŭ maĭ puţinŭ puternică, de óre-ce nu se póte împune cu mijlóce esterne, din contră trebue sĕ lupte cu pedece materiale, influinţéză totuşĭ cu deosebire atmosfera în care se mişcă societatea şi se plămădesce caracterulŭ eĭ viitoriŭ, ea propagă ideile atâtŭ de necesare în acestŭ periodŭ de fermentaţiune, ea limpedesce fondulŭ moralŭ, ea lumină şi întăresce aspiraţiunile, — şi spiritele în puritatea, în naivitatea lorŭ, înerentă societăţilorŭ începĕtóre, se potŭ seduce şi rătĕcĭ maĭ uşorŭ, ca la popórele cu o maĭ vechiă activitate literară, unde s'aŭ creatŭ deja tradiţiunĭ, s'aŭ cristalisatŭ ideile, s'aŭ limpedĭtŭ tendinţele. Afară de aceea puterile, carĭ lucră la asemenea popóre pe terenulŭ literarŭ, fiindŭ maĭ multe şi maĭ variate, sĕ controléză, sĕ corectéză, şi, în luptă pentru ceva totŭ maĭ bunŭ, se eliminéză maĭ uşorŭ rĕulŭ séŭ celŭ puţinŭ se descopere maĭ curêndŭ, şi trăgându-se luarea-aminte a societăţii asupra luĭ se póte maĭ uşorŭ împedecá influinţa luĭ distrugătóre.

Nu este aşa la popórele începĕtóre, şi prin urmare ele trebue, în asemenea stare de fermentaţiune, sĕ fiă cu maĭ mare luare-aminte şi chiar severe faţă cu ideile şi tendinţele putrigăióse.

Chiar numaĭ prin aceste puţine cuvinte, credemŭ, amŭ arătatŭ de-ajunsŭ, ce nemărginitŭ de grave consecinţe póte se aibă, pentru viéţa şi viitorulŭ unuĭ poporŭ, întriga literară. Limba óse n'are, dar sfărîmă óse, dice o vechiă dicătóre. Dar când acéstă limbă, prin puterea tipariuluĭ, se multiplică ca ale bălaurului, ce nu póte ea face?

Deja nu maĭ este unŭ secretŭ, decâtŭ póte pentru ceĭ orbĭ şi surdĭ din nascere, că d. Maiorescu nu face critica literară, cu intenţiunĭ serióse şi după principiĭ, nu se silesce a arătá meritulŭ séŭ demeritulŭ realŭ alŭ cutăreĭ scrierĭ, ci pentru a lovĭ când pe unulŭ când pe altulŭ, care nu vorŭ se facă parte din vifleimulŭ d-sale, orĭ de alŭ cărorŭ cuvêntŭ se teme, séŭ pentru a pune în evindenţă vre-unŭ amicŭ orĭ vre-unŭ „frate", séŭ cu scopŭ de a trage pe vre-unŭ bobocŭ în laţulŭ d-sale, şi în fine tóte acestea în uniculŭ scopŭ de a se puté încungiurá câtŭ de maĭ mulţĭ şi a arătá, că are o putere după sine, cu care se-şĭ cultive interesele sale şi ambiţiunile în fondŭ cu totulŭ străine de literatură şi adeverŭ.

Lucrurile acestea, atâtŭ de contrare între sine, nu se potŭ face pe basa unorŭ principiĭ ficse, pentru aceea lŭ şi vedemŭ pe d. Maiorescu într'unŭ articolŭ susţinêndŭ nisce principiĭ ticluite *ad-hoc*, în altulŭ întemeindu-se pe aşa dise principiĭ, înse diametrulŭ opuse celorŭ de maĭ nainte. Principiile sale, décă maĭ merită acestŭ nume, numaĭ în formă le aplică la scrierea ce o apreţiéză, în fondŭ înse le aplică la persóna scriitoriu-

lui, care va fi lăudatŭ séŭ batjocuritŭ, după cum i va însufla încredere séŭ temere, décă face séŭ nu parte din „*medium*“ séu din „*spiritus servientes*“ ale d-sale, gata a se face moviliță pentru ca d. Maiorescu se pótă încălecá.

Va se dică, d. Maiorescu, aplică sofistica, deja de multŭ compromisă, pe terenulŭ esteticŭ alŭ literatureĭ, pentru a-și cultivá interesele, a-și ascunde sub o spoiélă neputința ambițiunilorŭ, și a-și resbună asupra celorŭ ce suridŭ la aceste svèrcolirĭ séŭ, ca bunĭ creștinĭ, le compătimescŭ.

Acéstă totală lipsă de principiĭ și de seriositate, consciința impotenții de-o parte, pasiunile și ambițiunile vehemente de alta, l'aŭ făcutŭ se-se certe și se-se batjocurésca cu unĭ scriitorĭ până la scandalŭ pentru-ca maĭ târdíŭ se-lŭ vedĭ lăudându-ĭ și unindu-se cu eĭ. Acésta probéda adevĕrulŭ convingerilorŭ și moralulŭ demnității sale.

Din aceleașĭ motive și cu aceleașĭ intențiunĭ a încercatŭ d. Maiorescu se-se apropie și de noĭ, și desamăgirea a voitŭ se ni-o plătéscă în fine cu — *inlăturĭ* !

Una din cele maĭ nedemne și periculóse apucăturĭ ale d-luĭ Maiorescu, este umilirea, ce o impună bieților tinerĭ, carĭ începŭ și eĭ a sburătăcĭ pe câmpulŭ literatureĭ, când acestia sunt silițĭ séŭ adimeniți a publică ceva în revista d-sale. Eĭ trebue maĭ ântaiŭ se susțină proba de recepțiune, se-se recomênde prea-mărindŭ ca singurŭ mântuitorŭ și luminatorŭ pe d. Maiorescu și încă unulŭ doĭ dintre planeți, și décă le vine la înde-

mână, înjurându totu odată pe alții ai cărorŭ ochi nu-i póte suferi din motive trecute séŭ de temere pe viitoriŭ· căci alŭ doilea principiŭ alŭ d-sale este: *tabula rasa* în giurulŭ nostru!

Cine voesce sĕ constate *de visu* acéstă umilire impusă bieților începetori, carĭ, în naivitatea lorŭ, se prindŭ pe cleiŭ, n'are de câtŭ sĕ frundărésca revista d-sale chiar și numai din timpurile maĭ nóue.

Acéstă siluire a demnității sufletelorŭ încă virgine, a viitorilorŭ noștri scriitorĭ, este unŭ atentatŭ pentru care dicționarulŭ nu posede încă cuvêntulŭ nimeritŭ.

Siluirea demnității, a sentimentuluĭ moralŭ, lasă totŭdeuna urmele cele maĭ adâncĭ și neșterse chiar. Numaĭ naturele marĭ, alese, potŭ încă sĕ-și maĭ revină, de nu cum-va e prea târdiŭ.

Asemenea educațiune se dă acelora, carĭ mâne poimâne aŭ sĕ dee eĭ, prin scrierile lorŭ, educațiune și direcțiune societățiĭ!

D. Maiorescu în articoluŭ seŭ la pag. 194 scrie următórele:

„Chiar acum când nu s'a mulțămitŭ (Densușianŭ) nu maĭ cu atâta, ci s'a pusŭ *ex professo* sĕ judece partea estetică a literatureĭ nóstre, nu am fi avutŭ nimicŭ dedisŭ, décă d. Densușianŭ nu ar' fi profesorŭ la Universitatea din Iași, și décă publicarea d-sale nu ar' fi menită a formá gustulŭ literarŭ alŭ tinerimeĭ.“

Suntŭ fórte recunoscătoriŭ de acéstă mărturisire, deși fără îndoiélă, scăpată în ferbințélă. Va se dică, d. Maiorescu 'și mărturisesce pĕcatulŭ, că nu a scrisŭ articoluŭ

din causa cărţii luĭ Densuşianŭ şi pentru a-şĭ apĕrá amiculŭ, ci din causă, că acestŭ Densuşianŭ este profesorŭ la Universitate, şi că are sĕ strice gustulŭ tinerimeĭ, séŭ, maĭ bine spunea adevĕrulŭ, gustulŭ d-luĭ Maiorescu, care, dênsulŭ ar' voĭ, sĕ fiă şi alŭ tinerimeĭ.

Inainte de-a vorbí la persóna mea pe care d. Maiorescu o scóte în discuţiune, sĕ-mĭ fiă permisŭ a atrage atenţiunea cetitoriuluĭ la sumeţía ce-o arată aicĭ d. Maiorescŭ în proporţiunĭ, ce trecŭ peste marginile bunuluĭ simţŭ.

De când adecă catedrele Universităţilorŭ nóstre arŭ fi înfeodate, ca sĕ propage numaĭ ideile şi gustulŭ d-luĭ Maiorescu? In adevĕrŭ, de ar' maĭ trăí celebra Abderă, ne-ar' face procesŭ de revindicare.

De unde până unde tinerimea ar' fi aservită d-luĭ Maiorescu, încâtŭ sĕ nu-ĭ maĭ fiă permisŭ sĕ auḍă nimicŭ, sĕ nu maĭ créḍă nimicŭ, sĕ nu maĭ aspire nimicŭ, decâtŭ ce s'ar' îndurá sĕ-ĭ permită d. Maiorescu?

In fine d. Maiorescu, care aprópe 25 anĭ sfârăe mereŭ în revista sa, aşa de multŭ este convinsŭ de tăría succeselorŭ sale, încâtŭ o singură carte, *Istoria* mea, care nicĭ macar nu amintesce necum sĕ-se maĭ aibă trebuinţă a combate ideile sale, sĕ-ĭ pericliteze tóte *gloriile afişate* până acum cu atâta vuetŭ?

Chiar aşa sĕ fiă, noĭ suntemŭ de vină orĭ slăbiciunea d-sale? Fără îndoiélă, când stânjinirile şi svêrcolirile de vre-o 25 anĭ vorŭ puté fi spulberate orĭ numaĭ sguduite de o singură suflare — atuncĭ palatulŭ a fostŭ ziditŭ în aerŭ. Eŭ suntu de vină?

Va se dică, nu atâtŭ cartea, câtŭ catedra ce ocupŭ l'a făcutŭ pe d. Maiorescu sĕ-se scóle cu atâta furiă asupra mea.

Sciŭ de multŭ, că inima d. Maiorescu este atâtŭ de simţitóre, încâtŭ catedra ce ocupă i-a făcutu multe dile fripte. [1])

Va sĕ dică d. Maiorescu mĕ acusă că eŭ, ca profesorŭ şi ca autorŭ alŭ Istorieĭ literatureĭ, stricŭ gustulŭ literarŭ alŭ tinerimeĭ. Am arătatŭ maĭ sus, că literatura este unulŭ din cele maĭ puternice mijlóce de a face educaţiunea unuĭ poporŭ, de a-ĭ asigurá viitoriulŭ şi chiar de a-lŭ nemurí. Prin urmare acusarea ce mi se face nu este neînsemnată, cum, póte, ar' păré la întâia vedere, din contră este din cele maĭ grave. Dar cum sĕ mĕ apĕrŭ eŭ contra acesteĭ acusărĭ? Catedra, nu de română ci de latină, o ocupŭ abia de vre-o şese anĭ, ér' cartea mea, Istoria literatureĭ, ce este asemenea acusată, a apărutŭ abia de unŭ anŭ şi jumătate, şi eŭ celŭ puţinŭ nu-ĭ cunoscŭ influinţele, deşĭ d. Maiorescu la câteva lunĭ după aparinţă se plânge contra eĭ; şi chiar décă i le-aşĭ cunósce, aşĭ puté fi eŭ judecătoriŭ în causa mea? Prin urmare remâne, ca alţii şi viitoriulŭ sĕ dee dreptŭ plângerilorŭ d. Maiorescu séŭ cărţiĭ mele. Consciinţa mea, mărturisescŭ, este deplinŭ liniştită.

---

(1) A se vedé *Desbaterile Camereĭ* şedinţa din 29 Nov. 1883 în „Monitoriulŭ oficialŭ" din 30 Nov. 1883 Nr. 47 pag. 514 colóna 1, unde d. Maiorescu a fostŭ datŭ pe faţă, ca urditoriulŭ intelectualŭ alŭ interpelăriĭ contra numireĭ mele de profesorŭ la Universitate. D-sa erá de faţă în şedinţă şi a recunoscutŭ tăcândŭ. Simtŭ o adevĕrată aversiune, trebuindŭ sĕ relevezŭ acéstă miseríă, pe care voiamŭ s'o uitŭ, dar' d. Maiorescu o deştéptă de noŭ încercândŭ realisarea eĭ pe altă cale.

Cu totulŭ altŭ-feliŭ înse sé presentă lucrulŭ, când vomŭ cercetá influinţele d-luĭ Maiorescu asupra tinerimeĭ, căcĭ dênsulŭ de vre-o 25 anĭ este profesorŭ, ér' de 20 anĭ are o revistă literară, şi astŭ-feliŭ a statŭ în neîntreruptă legătură cu tinerimea şi cŭ publiculŭ, pe când eŭ nicĭ adĭ nu mĕ bucurŭ de tóte aceste mijlóce, căcĭ nicĭ le-amŭ căutatŭ, nicĭ amŭ voitŭ sĕ le forţezŭ, nicĭ sĕ mĕ pripescŭ, sciindŭ că fructele pripite suntŭ nesănătóse şi nu ţinŭ multŭ. Dreptŭ aceea după-ce dênsulŭ a sgândăritŭ cestiunea influinţeĭ ce a-şĭ esercitá-o eŭ, 'mĭ va permite şi mie, sĕ cercetezŭ şi eŭ acéstă cestiune, cu atâtŭ maĭ vêrtosŭ, căcĭ ea în privinţa d-sale, adĭ după 25 anĭ de activitate, se póte cunósce şi lămurĭ deplinŭ. Acéstă influinţă a d-sale sĕ manifestă pe terenulŭ literarŭ şi moralŭ.

Influinţa d-sale pe terenulŭ literarŭ am desfăşurat'o până la unŭ punctŭ în postscriptulŭ studiuluĭ *Critica uneĭ Critice*, încâtŭ cu acéstă ocasiune vomŭ pune în evidenţă cu deosebire maniera, mijlócele şi moralulŭ, întrebuinţate de d-sa pe terenulŭ literarŭ.

Maĭ ântâiŭ d. Maiorescu s'a silitŭ sĕ distrugă totŭ ce s'a făcutŭ pân'acĭ, pentru-ca astŭ-feliŭ, rădêndŭ totŭ de pe terenŭ, sĕ pótă sĕ apară şi sĕ-se véḑă dênsulŭ, şi cu deosebire numaĭ dênsulŭ. Pentru a-şĭ puté ajunge acestŭ scopŭ nu a luatŭ calea, ce-o apucă toţĭ ómeniĭ serioşĭ şi creatorĭ, de a face în loculŭ lucrurilorŭ, ce ḑicea că suntŭ rele, altele maĭ bune, ci s'a mărginitŭ numaĭ a distruge deriḑêndŭ şi tacsândŭ de informŭ şi barbarŭ totŭ ce se făcuse pân'acĭ. Şi cu deosebire, ce óre a atacatŭ, ce a

aflatŭ dênsulŭ informŭ și barbarŭ în eĭ? Ideia naționalităților și romanității! Acestea le-a combătutŭ și le-a batjocuritŭ cu deosebire d. Maiorescu. Ca cercetarea unui adevĕrŭ istoricŭ, aceste întrebărĭ, constitue în faptă sciință, suntŭ înse totŭ-odată, ca elementŭ etnicŭ-istoricŭ, o cestiune de consciință de sine, de demnitate și entusiasmŭ naționalŭ, fără care nu póte sĕ esiste vre-unŭ poporŭ, nicĭ chiar barbarŭ. D. Maiorescu n'a încercatŭ nicĭ macar cu unŭ cuvêntŭ sĕ lămurésca acéstă cestiune de sciință istorică. Prin urmare cu ce și pentru ce combătea pe scriitoriĭ noștri, carĭ aŭ scrisŭ despre ea? Cu frase înflate de sumeția și cosmopolitismŭ. Ca consciință de sine, ca demnitate și entusiasmŭ național, pentru ce combătea óre cestiunea de romanitate? Fără îndoiélă totŭ din aceleași motive, din care acusá pe Bărnuțŭ că revóltă spiritele contra Evreilorŭ, ér' pentru regenerarea séŭ maĭ bine metamorfosarea nóstră, scriá sĕ scótemŭ din scóle limba latină și clasiciĭ eĭ, și sĕ întroducemŭ Niebelungen, Göthe, Herder ș. a.

In scurtŭ d-sa n'a făcutŭ décă nu maĭ pe sus, celŭ puținŭ ceva asemĕnătoriŭ cu operele luĭ Șincaĭ, Maiorŭ ș. a., pe carĭ i-a sfășiatŭ. Acéstă neputința și-o sciá bine, și prin urmare lipsa de fondŭ, de creațiune, trebuiá s'o acopere cu batjocura, cu strigătulŭ și cu reclama. De-aicĭ a urmatŭ, că în locŭ de a produce opere, care sĕ arate labóre și talentŭ, a alcătuitŭ o ceteriá, care, compunêndu-se din maĭ mulți, strigătulŭ și reclama sĕ nu purcédă numaĭ dela unulŭ, căcĭ și-ar' perde în curêndŭ creditulŭ, ci dela maĭ mulți, ceea-ce pentru ceĭ neini-

ţiaţi póte sĕ fiă maĭ împunătoriŭ unŭ timpŭ óre-care maĭ îndelungatŭ.

Departe de noĭ sĕ condamnămŭ absolutŭ asemenea însoţirĭ, este înse adevĕratŭ, că ele de cele maĭ multe orĭ, cum probéză deja istoria lorŭ, degeneréză de-o parte în clice de reclamă, de intrigĭ şi înduşmănirĭ, de altă parte propagă şi susţinŭ diletantismulŭ, superficialitatea şi, în locŭ de a cultivá gustulŭ, 'lŭ strică; ér' gustulŭ maĭ bine sĕ fiă necultivatŭ decâtŭ stricatŭ, căcĭ celŭ incultŭ maĭ uşorŭ 'lŭ poţĭ cultivá, celŭ stricatŭ maĭ întâiŭ trebue sĕ-lŭ vindecĭ şi apoĭ sĕ te apucĭ sĕ-lŭ cultivĭ. În casulŭ nostru nu trebue sĕ-se pérdă din vedere elementele carĭ s'aŭ însoţitŭ, căcĭ în generalŭ nu s'aŭ însoţitŭ elemente cu o educaţiune scienţifică deja închiăgată, şi cu esperienţă pe câmpulŭ atâtŭ de greŭ alŭ scriereĭ, alŭ literaturei, din contră însoţirea s'a întêmplatŭ maĭ numaĭ între elemente ce abia părăsise şcóla, ba unĭĭ fiindŭ încă pe bance. Pentru aceea s'a vĕdutŭ mereŭ desgustătoriulŭ spectacolŭ, ca băetanii îndată sĕ-se cocóţe în reformatorĭ, sĕ strige şi sĕ gesticuleze, întogmaĭ ca unŭ băeţelŭ, care, ajungândŭ sĕ-se pótă şi elŭ suĭ pe cea dintâiŭ tréptă, se crede cine scie câtŭ de sus, strigă şi gesticuléză plinŭ de mândriă. Prin acésta, tinerimea nu se cresce, ci se descresce, se stricĕ. Ea perde gustulŭ labĕreĭ, alŭ seriositĕţeĭ, togmaĭ când trebue sĕ-se convingă de absoluta lorŭ necesitate, şi sĕ încépă a le practică. Şi nu s'a întêmplatŭ óre întogmaĭ? Câţĭ séŭ maĭ bine cine s'a alesŭ adevĕratŭ scriitoriŭ din aceştia? Unde suntŭ operele lorŭ de valóre? Fiă-care înaintândŭ

în etate și-a vĕdutŭ fără îndoiélă calea rătĕcită și s'a retrasŭ, orĭ, continuândŭ și maĭ în etate, a remasŭ totŭ copilandru. Pentru aceea nu-ĭ decâtŭ o consecinţă naturală, că însoţirea scade și dispare încetŭ cu încetulŭ, ca apa în nisipŭ, fiindŭ-că și temeiulŭ a fostŭ pusŭ pe nesipŭ séŭ maĭ bine pe vêntŭ. Departe de noĭ de a susţiné, că toţĭ aŭ mersŭ în modŭ conscientŭ în acéstă direcţiune. Dar de altă parte togmaĭ acésta ne mĭră, că uniĭ n'aŭ înţelesŭ și póte nu înţelegŭ încă calea pe care aŭ fostŭ împinșĭ, situaţiunea ce li s'a creatŭ, timpulŭ ce l'aŭ perdutŭ învêrtindu-se într'unŭ cercŭ viciosŭ și mărginitŭ, pe când urmându-șĭ cu insistenţă propriele împulsurĭ și o direcţiune croită nu prin reclamă, ci prin lungĭ încercărĭ și seriósă activitate, fără sgomotŭ, fără sĕ li se încuibe în sufletŭ presumţiunea și suficienţa, fără sĕ-se înfle, ci încetulŭ cu încetulŭ, sfiiciosŭ, modestŭ, neîncredĕtoriŭ sĕ cerce cu câte-o scriere, lungŭ meditată și lucrată, pulsulŭ publiculuĭ, — atuncĭ fără îndoiélă adĭ s'arŭ aflá pe unŭ altŭ punctŭ în adevĕrŭ seriosŭ, meritosŭ și firmŭ.

Cestiunea maĭ are înse și altă parte négră. Scriitoriĭ noștri pân' acĭ, precum scimŭ parte din viéţa lorŭ, parte din corespondenţele ce aŭ remasŭ după eĭ, trăiaŭ, se înţelegiaŭ, se iubiaŭ toţĭ împreună, ca nișce fraţĭ. D. Maiorescu are meritulŭ necontestatŭ, de a fi întrodusŭ pe terenulŭ nostru literarŭ spiritulŭ de coteríă, de facţiune, batjocura, dușmânía și chiar persecuţiunea între scriitoriĭ românĭ. Cine nu face parte din coteria d-sale, i este ca persónă dușmanŭ și ca scriitoriŭ

unŭ nimenea, ér' décá maĭ cutéza a-ĭ spune adevĕrulŭ, atuncĭ sĕ fiă multămitŭ, că sĕ alege numaĭ cu *„în lăturĭ,“* întri înse în cotería d-sale, din nimenea poţĭ sĕ devinĭ chiar unŭ uriaşŭ—se înţelege în ochiĭ copiilorŭ!

Cotería odată alcătuită trebuiá sĕ pună mâna pe tóte cele-l-alte mijlóce proprie unorŭ asemenea facţiunĭ. Aceste mijlóce suntŭ: reviste, almanace, conferinţe, vênătorĭ după noĭ membri de influinţă, pentru aceea lingusirĭ şi indulgenţe faţă cu ceĭ vênaţĭ, batjocură şi persecuţiune contra celorŭ ce nu mergŭ pe cleiŭ; producţiunĭ răpedĭ de scrierĭ, necesare pentru succesulŭ aparentŭ alŭ agitaţiuneĭ, de-aicĭ vandalismŭ, despoerĭ şi plagiărĭ de prin cărţile altora, şi, cum amŭ vĕdutŭ, d. Maiorescu togmaĭ prin plagiare şi-a înauguratŭ cariera; lucrurile, dise originale, uşóre, fără fondŭ şi neîngrijite; alergare nesigură, fără ţintă, încóce şi încolo pe diversele terene ale literatureĭ, pentru aceea lipsă de opere architectonice, avute ca ideiă şi strălucitóre ca formă; apoĭ fiindŭ-că totulŭ se produce silitŭ, prin o esaltare combinată şi susţinută numaĭ cu anevoiă, urméză încetulŭ cu încetulŭ descordarea, apatía, desamăgirea, secăciunea şi risipirea.

Décă noĭ amŭ fi remasŭ din acestea, ca resultatŭ, numaĭ cu diletantismulŭ literarŭ, n'amŭ avé, póte, nimicŭ de disŭ, deşí elŭ are, în ultima analisă, maĭ multe rele decâtŭ folóse; dar când diletantismulŭ voesce sĕ ni se împună ca perfecţiune, sĕ servéscă ca modelŭ, când se organiséză ca auctoritate şi, pentru-ca sĕ nu fiă controlatŭ şi întunecatŭ, voesce sĕ distrugă ce s'a făcutŭ, sĕ

întimideze și se batjocuréscă pe ce-i ce nu-lŭ recunoscŭ; atuncĭ este ca și cum códa s'ar' face capŭ, situațiunea devine monstruósă, și necesarminte trebue sĕ i se aplice corectivulŭ ce-lŭ aplicá părintele la Romanĭ asupra unuĭ copilŭ *insignem ad deformitatem.* Din fericire înse situațiunea, deși cu convulsiunĭ, se sanéză în modŭ maĭ puținŭ drasticŭ. Bunulŭ simțŭ publicŭ, convinsŭ în urmă de sterpiciunea tuturorŭ reclamelorŭ și svêrcolirilorŭ, nu le maĭ ascultă și trece la ordinea dileĭ. Elementele atinse de bólă, cele maĭ multe disparŭ, puține vegetéză, multŭ maĭ puține se însănătoșéză și se apucă de activitate seriósă. Nu începe îndoiélă, că o sumă de puterĭ s'aŭ smăcinatŭ pentru barba popiĭ, pe când arŭ fi adusŭ maĭ multŭ folosŭ societățiĭ, décă 'și urmaŭ calea lorŭ fără sĕ fiă fostŭ purțațĭ ca Țiganiĭ de Păcală tótă nóptea îngiurulŭ satuluĭ, și eĭ sĕ créḑă că aŭ ajunsŭ în țéra cu plăcintele pe gardŭ.

Dar diletantismulŭ d-luĭ Maiorescu din nefericire n'a fostŭ numaĭ literarŭ, elŭ s'a atinsŭ și de partea ideală și morală. Aicea zace reulŭ. Elŭ a distrusŭ pudórea și onestitatea literară prin lipsa de respectulŭ adevĕruluĭ, prin ridicarea plagiatuluĭ la sistemă. Afară de-aceea a esilatŭ din literatură unulŭ din cele maĭ puternice motóre, ideia națională, declarând'o de egoismŭ și barbaría.

Nu s'a mulțumitŭ nicĭ cu acésta, a atacatŭ de-o parte basa morală a societățiĭ, biserica, religiunea, și pentru a abrutisá de altă parte sentimentulŭ și înteligența, a voitŭ sĕ esileze însăși speculațiunea filosofică. Și tóte acestea d. Maiorescu le-a pusŭ ca condițiune de refor-

marea și regenerarea societăţii române! Cestiunea fiindŭ din cele maĭ grave, trebue sĕ-lŭ lăsămŭ se vorbéscă singurŭ.

D. Maiorescu în unŭ articolŭ publicatŭ la a. 1871 [1], copiatŭ după Schopenhauer, dice următórele :

„Răzimatŭ pe tóte cele dise, abstrăgândŭ, cum am spusŭ dela scopurile statuluĭ și considerândŭ numaĭ înţelesulŭ în sine, credŭ că este de doritŭ, că tótă învĕţătura eĭ (filosofieĭ) la Universitate sĕ-se mărginéscă cu rigóre la propunerea logiceĭ, care este o sciinţă terminată și strictŭ demonstrabilă, și la o istoriă cu totulŭ succintă a filosofieĭ, care într'unŭ singurŭ semestru sĕ-se absólve dela Thales până la Kant ;“ de óre-ce, dice dênsulŭ totŭ acolo, „câtŭ pentru D-deulŭ impersonalŭ, acésta este numaĭ o blagă a profesorilorŭ de filosofiă, o *contradictio in adjecto*, unŭ cuvêntŭ golŭ menitŭ a înșelá pe ceĭ lipsiţĭ de cugetare și a domolí pe ceĭ vigilanţĭ.“ In chipulŭ acesta d. Maiorescu voesce sĕ nu se maĭ audă de d-deŭ prin șcóle, urmare firéscă a ștergereĭ religiuneĭ din statŭ ce o propusese d-sa cu treĭ anĭ maĭ nainte, dicândŭ într'unŭ aforismŭ, între altele, următórele :

„Statulŭ modernŭ trebue sĕ fiă îndeferentŭ pentru orĭce religiune, cu alte cuvinte că nu póte esistá o religiune a statuluĭ și prin urmare nicĭ preoţĭ ca funcţionarĭ aĭ luĭ. Căcĭ scopulŭ dintâiŭ, celŭ metafisicŭ, pe care religiunea 'lŭ realiséză în poporulŭ incultŭ, trece peste sfera statuluĭ și prin urmare nu are a face cu elŭ. Er'

(1) Sub titlu *Despre filosofiă la Universitate*, Convorbirĭ literare, an. IV, pag. 325, sq.

scopulŭ alŭ doilea, celŭ moralŭ, care are a face cu statulŭ, nu se împlinesce de religiune, ci din contră se falsifică, și în acéstă falsificare se produce pericolulŭ de a vedé adese ideĭ morale propagate cu aparatulŭ autorităţiĭ dogmatice de care dispune biserica."

„Prin urmare singurele mijlóce de educaţiune, ale statuluĭ suntŭ scóla și *codicele penalŭ*, ér' *Biserica* îĭ este sfera străină și de multe orĭ inimică." [1])

Tóte acestea nu aŭ trebuinţă de nicĭ unŭ comentariŭ. Resumândŭ acum procederea și ideile carĭ după d. Maiorescu, trebue sĕ conducă educaţiunea nóstră naţională și morală, aflămŭ în ele următórele procderĭ și principiĭ :

„Inainte de tóte și chiar dela începutŭ, d-sa nu numaĭ a negatŭ tuturorŭ scriitorilorŭ de maĭ nainte orĭ-ce meritŭ, dar din contră i-a calificatŭ pe uniĭ de absurdĭ, pe alţiĭ de aberaţiunĭ, pe alţiĭ de periculoșĭ și pe alţiĭ în fine de ateĭ ;"

„Ideia de naţionalitate, ca egoismŭ și barbaría, trebue scósă din sfera cugetăriĭ și aspiraţiunilorŭ nóstre, trebue alungată dimpreună cu istoriă și sciinţa, anume din poesía, prin urmare din mijlócele de educaţiune ale generaţiunilorŭ, cultivândŭ în poesiă numaĭ pasiunea ;"

„Statulŭ nostru se nu aibă nicĭ o religiune, biserica trebue considerată ca străină și dușmană statuluĭ, prin urmare dușmană fiindŭ naturalminte trebue persecutată și distrusă ;"

„In șcóle sĕ nu se maĭ vorbéscă de esistinţa luĭ d-deŭ, în acestŭ scopŭ sĕ-se ștérgă nu numaĭ biserica, dar și

(1) Convorbirĭ lit. II (1868-9) pag. 323—4.

filosofía, pentru-ca nicĭ pe acéstă cale sĕ nu maĭ căutămŭ divinitatea ;"

„Educaţiunea societăţii sĕ-se facă cu codicele penalŭ, care, va sĕ dică, are sĕ fiă evangelia, ér' penitenţiariulŭ biserica !"

Resultatulŭ finalŭ alŭ acestorŭ înfiorătóre principii este:

„Omulŭ, animalŭ din fire, trebue prin crescere sĕ-se perfecţioneze ca bestiă."

Étă principiele ce le-a profesatŭ d. Maiorescu depe catedră şi cu condeiulŭ în cursŭ de vre-o 25 anĭ !

Acum eŭ orĭ d. Maiorescu corumpe tinerimea ? Eŭ orĭ dênsulŭ a distrusŭ sentimentulŭ moralŭ, naţionalŭ şi seriositatea muncei, în o parte din generaţiunea nóstră de adi ?

Nu suntŭ în dreptŭ eŭ sĕ respundŭ, verdictulŭ este alŭ publiculuĭ, alŭ bunuluĭ simţŭ.

Eŭ potŭ sĕ dicŭ numaĭ, dimpreună cu toţĭ ómeniĭ noştri serioşĭ, că privimŭ cu îngrijire la o parte din generaţiunea nóstră, sciindŭ că :

Din părinţĭ bolnavĭ nu se nascŭ fiĭ sănătoşĭ ;
Necredinţa nu zidesce case ;
Pe scară de lutŭ nu te suĭ în cerŭ !

SCRISÓREA A ŞEPTE-SPRE-DECEA.

Nimicŭ maĭ necesarŭ, decâtŭ ca sĕ sciĭ totŭ-de-una ; unde, în ce împregiurărĭ te aflĭ, ce aĭ realisatŭ într'unŭ anumitŭ timpŭ, cu ce resultatŭ, ce aĭ sĕ maĭ facĭ, cum aĭ puté face maĭ bine ? Pentru unŭ particularŭ este a-

dese-orĭ maĭ ușorŭ a se luminá asupra acestorŭ puncte. Elŭ este singurŭ, voințele, țintele luĭ 'și le ficséză, le reguléză elŭ însușĭ, nu are sĕ lupte pentru acéstă propriă cristalizare în sufletulŭ seŭ cu diverse părerĭ, voințe și tendințe parte contrare, parte nedecise și obsure ale altora. Nu așa înse în o societate întrégă. Aicĭ nu numaĭ că nu suntŭ toți de-o părere în aprețiarea faptelorŭ deja îndeplinite, nu numaĭ că uniĭ credŭ că se află deja în cutare punctŭ de desvoltare, alțiĭ în altulŭ, dar când este vorba de deliniarea direcțiuneĭ viitóre, părerile, tendințele se deosebescŭ încă și maĭ multŭ, și în fine, chiar ceĭ carĭ și-aŭ ficsatŭ aceeași țintă, vorŭ sĕ ajungă la ea pe diverse căĭ.

In o asemenea stare de lucrurĭ ne aflămŭ până la unŭ punctŭ în aprețiarea resultatelorŭ nóstre pe câmpulŭ literaturei. Ceea-ce m'a condusŭ atâtŭ în „Istoria limbeĭ și literaturei,“ câtŭ și în acéstă nóuă scriere, a fostŭ sĕ ne lămurimŭ asupra acestuĭ punctŭ, și anume în acéstă scriere mi-am datŭ silința sĕ arătŭ, câtŭ se póte maĭ limpede, punctulŭ de suire unde ne aflămŭ în desvoltarea nóstră literară. Acésta bine constatatŭ, resultă de sine ce avemŭ sĕ facemŭ de-acĭ încolo, cum trebue sĕ ne silimŭ sĕ facemŭ totŭ maĭ bine, și câtŭ se póte maĭ bine.

Pe temeiulŭ cercetărilorŭ de pân'acum resultă, că, seriosŭ și dreptŭ judecândŭ, nime nu se póte substrage dela convicțiunea, că literatura română, care o resumămŭ aicĭ în espresiunea eĭ cea maĭ înaltă, în poesiă, se află încă în stadiulŭ diletantismuluĭ. Cine s'ar' încercá sĕ nege

acésta, ar' însemná că voesce se înfle lucrulŭ și atuncĭ ridicululŭ ar' fi alăturea cu elŭ.

Din acestŭ faptŭ de-o parte se esplică o sumă de lucrurĭ și fenomene, ce noĭ le-ămŭ arătatŭ și lămuritŭ în acéstă scriere, de altă parte curgŭ o dróiă de conclusiunĭ, carĭ, orĭ câtŭ de neplăcute, nu trebue se le încungiurămŭ, din contră este de celŭ maĭ mare interesŭ se le cunóscemŭ și se ne luminămŭ pe deplinŭ asupra lorŭ.

Pentru ca se nu crédă cineva, că noĭ ţintimŭ a înfăţișá lucrurile sub vre-o formă captivătóre dialectică, trăgândŭ din faptŭ închiările care ne placŭ, lăsămŭ se facă acésta nu numaĭ o auctoritate, dar chiar una din gloriele acestuĭ secolŭ, marele poetŭ germanŭ Göthe. Conclusiunele luĭ suntŭ atâtŭ de limpedĭ, atâtŭ de adâncŭ scóse din realitatea lucrurilorŭ, căcĭ trăise și elŭ sub asemenea împregiurărĭ, încâtŭ și celŭ maĭ puţinŭ înţelegătoriŭ remâne deplinŭ luminatŭ despre adevĕrulŭ lorŭ.

Göthe, vorbindŭ despre folosulŭ diletantismuluĭ în generalŭ, — dice următórele. [1])

„Elŭ împedecă deplina selbăticire. Diletantismulŭ este o urmare necesară a lăţiriĭ arteĭ și asemenea póte fi unŭ împulsŭ la acésta.

„In anumite împregiurărĭ póte deșteptá și desvoltá a adevĕratulŭ talentŭ artisticŭ.

„Póte se ridice măestría până la o anumită asemĕnare cu arta.

---

(1) Göthe's *Werke*, Stuttgart und Tübingen, 1832 vol. XLIV pag. 264—90: Uiber den sogenannten Dilettantismus oder die practische Liebhaberei in den Künsten.

„'Lŭ face pe omŭ maĭ moralŭ. In casŭ de barbaría deștéptă óre-care simțŭ de artă și-lŭ propaga și acolo unde artistulŭ nu ar' puté ajunge.

„Indémnă la ocupațiune puterea productivă și astufelĭu cultivéză ceva importantŭ în omŭ.

„Fenomenele le preface în noțiunĭ.

„Respândesce impresiunĭ generale.

„Promovéză câștigarea și reproducțiunea formelorŭ.

„In poesía lirică:

„Cultivă în generalŭ limba.

„Multiplică interesulŭ pentru artele frumóse și sciințe în opositiune cu bărbăría celuĭ necultŭ, cu têmpirea pedantă a omuluĭ de afaceri și a unuĭ umanistŭ séŭ rutinarŭ.

„Cultivă sentimentele și dicțiunea.

„Fiă-care omŭ cultŭ trebue sĕ-și scie esprimá sentimentele sale în manieră poetică frumósă.

„Se idealiséză representațiunile despre obiectele din viéța de tóte dilele.

„Se cultivă puterea imaginațiuneĭ cu deosebire ca parte întregitóre a cultivăriĭ mințiĭ.

„Deștéptă și înalță puterea productivă a imaginațiuneĭ la cele maĭ înalte funcțiunĭ ale spirituluĭ în sciințe și în viéța practică.

„Desvóltă simțulŭ pentru ritmŭ.

„De-óre-ce nu esistă legĭ obiective nicĭ pentru partea internă, nicĭ pentru forma esternă a poesieĭ, dreptŭ-aceea diletanțiĭ trebue sĕ-se țină maĭ strînsŭ decâtŭ măestriĭ de modelele recunoscute, și maĭ bine sĕ imiteze

ceea ce aflá deja bunŭ, decâtŭ sĕ-se silésca după originalitate; ér' în forma esternă și în metru sĕ urmeze rigorosŭ legile generale deja esistente. Și fiindŭ-că diletantulŭ se póte formá numai după modele, astŭ-feliŭ pentru-că sĕ nu devină unilateralŭ, trebue sĕ cunóscă câtŭ mai bine tóte modelele, și sĕ percurgă câmpulŭ literaturei poetice mai bine decâtŭ are trebuința unŭ artistŭ."

După-acestea trece la relele diletantismului, care le resumă în următórele:

„În generalŭ:

„Diletantulŭ sare scările, remâne pe o anumită tréptă, care elŭ o considerá ca țintă, și se ține în dreptŭ deaci a judecá totulŭ, și astŭ-feliŭ elŭ î npedecă perfectibilitatea.

„Elŭ 'și împune singurŭ necesitatea de a lucrá după regule false, pentru-că nicĭ ca diletantŭ nu póte lucrá fără regule, ér' regulele adevĕrate și obiective nu le cunósce.

„Elŭ se abate totŭ maĭ multŭ dela adevĕrulŭ obiectivŭ și se perde într'unŭ labirintŭ subiectivŭ.

„Diletantismulŭ lipsesce arta de elementulŭ eĭ și-ĭ strică publiculŭ, desbr cindu-lŭ de seriositate și rigóre.

„A nu fi pretențiosŭ séŭ a te multămí ușorŭ, acésta distruge arta, și diletantismulŭ întroduce indulgența și favorulŭ. Elŭ pune în evidență pe artiștiĭ carĭ staŭ maĭ aprópe de diletantismŭ, în contulŭ adevĕ.ațilorŭ artiștĭ.

„Diletantismulŭ produce totu-de una maĭ multă daună decâtŭ folosŭ.

„Dela măestría te poţi ridicá la artă, dela cârpocélă nicĭ-odată.

„Diletantismulŭ favorisézā producţiunile îndiferente, mediocre, fără caracterŭ.

„Diletanţii causézā dauna arteĭ, căcĭ coborŭ la sine pe artiştĭ; eĭ nu suferŭ lângă sine nicĭ unŭ artistŭ de valóre.

„Pe totŭ loculŭ unde arta nu are încă unŭ adeverátŭ regulativŭ, ca în poesía etc., diletantismulŭ produce maĭ multŭ reŭ şi devine arogantŭ.

„În poesía lirică:

„În beletristică séŭ în scrierile frumóse — platitudine şi secăciune, abstragerĭ dela studiĭ solide séŭ ele se facŭ în modŭ superficialŭ.

„Aicĭ este maĭ mare pericolŭ, decâtŭ la alte arte, de a schimbá adecă o simplă aptitudine diletantă cu o adeverată vocaţiune artistică, şi când se întêmplă acésta, atuncĭ subiectulŭ (poetulŭ) se află în o posiţiune cu multŭ maĭ rea decâtŭ la orĭ-care altŭ diletantismŭ, pentru-că esistenţa luĭ este atuncĭ o deplină nulitate; căcĭ unŭ poetŭ nu este nimicŭ când elŭ nu este seriosŭ şi artisticŭ.

„În generalŭ, şi maĭ alesŭ în poesía, diletantismulŭ slăbesce participarea şi simţibilitatea pentru ce-ĭ bunŭ în afară de elŭ, şi lăsându-se a fi têrîtŭ de unŭ împulsŭ neliniştitŭ de producţiune, care nu-lŭ duce la nimicŭ perfectu, elŭ singurŭ se lipsesce de cultivarea ce ar' fi putut'o obţiné primindŭ şi dela alţiĭ ceea ce este bunŭ.

„Diletantismulŭ poeticŭ póte fi de dóue feliurĭ. Elŭ séŭ negligéză mechanica indispensabilă şi crede că a

făcutŭ destulŭ, décă arată spiritŭ și sentimentŭ; séŭ elŭ caută poesía numai în partea mechanică, în care elŭ 'și póte căștigá o îndemânare mechanică, încolo remâne fără spiritŭ și fără fondŭ. Amêndóue suntŭ stricăcióse, una înse strică mai multŭ artei, alta subiectuluĭ.

„Toțĭ diletanțiĭ suntŭ plagiarĭ. Eĭ enervézā și distrugŭ deja în limbă și în ideĭ orĭ-ce operă originală, imitând'o, măimuțând'o și cărpindu-și goliciunea cu ea. Astŭ-feliŭ încetŭ-încetŭ limba se îndópă cu frase și formule furate de icĭ de colea, carĭ nu spunŭ nimicŭ, și poțĭ cetí cărțĭ întregĭ bine stilisate, carĭ înse nu cuprindŭ absolutŭ nimicŭ. În scurtŭ, diletantismulŭ, apucândŭ elŭ de-asupra, profanézā, tăvălesce și umilesce totŭ ce este în adevĕrŭ frumosŭ și bunŭ în poesía.“

În acelașĭ tratatŭ dice Göthe, că diletanțiĭ „se constitue în coteriĭ; că eĭ, nefiindŭ sigurĭ de aplausulŭ publiculuĭ, trebue séŭ se-lŭ scamoteze cu șireția séŭ se-lŭ cerșéscă.“

Acestea suntŭ închiările luĭ Göthe despre diletantismŭ. Într'unŭ singurŭ punctŭ noĭ nu ne unimŭ cu aceste puternice conclusiunĭ. Suntŭ epoce în desvoltarea literaturelorŭ și în generalŭ a artelorŭ, în carĭ nu póte se esiste altŭ-ceva decâtŭ diletantismŭ, și prin urmare în locŭ de-a fi unŭ reŭ, elŭ este din contră o mare binefacere, în locŭ de a-lŭ condamná din contră trebue se-lŭ lăudămŭ. Asemenea epoce ne presentă începuturile tuturorŭ literaturelorŭ și alŭ artelorŭ în generalŭ. Acésta s'a întêmplatŭ și la noĭ. Vine timpulŭ înse când acéstă stare de lucrurĭ, acéstă tendință ușóră, trebue se

încete a maĭ fi unŭ curentŭ generalŭ, și loculŭ eĭ sĕ-lŭ iee arta. Décă diletantismulŭ se continuă și maĭ încolo ca singură ţintă, décă elu, în locŭ de a-și cunósce neputinţele sale, se ridică din contră cu pretensiunĭ de artă, atuncĭ devine o stare anormală, o bólă. Consecinţele luĭ în locŭ de-a fi bune, suntŭ din contră rele. Începŭ adecă a se realisá tóte înrîuririle stricăcióse, ce le resumă atâtŭ de bine citatele de sus din Göthe.

La noĭ epoca diletantismuluĭ trebuiá sĕ-se încheiă pela a. 1860. Pân' acĭ, după împregiurările în care ne aflamŭ după desvoltarea firéscă a lucrurilorŭ în generalŭ, nu puteamŭ sĕ avemŭ decâtŭ cu deosebire diletanţĭ. Dela 1860 încóce trebuiamŭ sĕ întrămŭ cu încetulŭ pe calea arteĭ; diletanţiĭ trebuiá sĕ scadă ca numĕrŭ și influinţă și sĕ apară adevĕrate opere artistice, și influinţa lorŭ sĕ prevaleze pe a scrierilorŭ diletantice.

Lucrurile s'aŭ întêmplatŭ însĕ din contră. Diletantismulŭ în locŭ sĕ-se retragă începe a se îndesá în frunte, în locŭ de a-și recunósce neputinţa vine și declară elŭ neputincioși pe toţĭ aceĭ carĭ aŭ pututŭ face pân'acĭ lucrurĭ maĭ de valóre. Simţindu-și greutatea posiţiuneĭ sale faţă cu lucrările celorŭ maĭ dinainte, carĭ esercitase o influinţă, și-și crease o posiţiune în opiniunea și iubirea publică, cunoscându-și slăbiciunea propriă, vĕdêndŭ că publiculŭ aștéptă ceva totŭ maĭ bunŭ, ceea-ce însĕ elŭ, diletantismulŭ, nu-ĭ putea oferĭ, a aflatŭ de bine că ceea ce ĭ lipsiá în fondŭ sĕ substitue prin formă; de-aicĭ a urmatŭ, că diletantismulŭ a începutŭ a se organisá, ca astŭ-feliŭ sĕ încépă cu puterĭ unite o campaniă de re-

clamă prin care în modŭ facticiŭ și prin intrigă sĕ-se împună publicului, ér' de altă parte sĕ arunce umbre asupra celorŭ vechĭ, și sĕ delature pe ceĭ noĭ de carĭ s'arŭ teme séŭ carĭ ĭ s'arŭ opune.

Astŭ-felĭŭ s'a împlinitŭ ceea ce dice Göthe, că adecă diletanții noștri s'aŭ constituitŭ în coteria, pentru-ca sĕ scamoteze séŭ sĕ cerșéscă aplausulŭ publicului, ér' de altă parte, considerându-și, punctulŭ pe care se află eĭ, ca țintă, ca culme, de-aicĭ s'aŭ credutŭ în dreptŭ a judecá și a condamná totulŭ ce n'a venitŭ séŭ nu veniá dela eĭ, și nu suferĭ pe celŭ cu tendință de artă și a împedecá astŭ-felĭŭ perfectibilitatea.

Diletantismulŭ înse urmându-și calea sa ușóră și ademenitóre prin strălucirile spoite și improvisate, în fine și-a secatŭ tóte mijlócele. Publiculŭ după-ce a privitŭ cu îndoiélă multŭ timpŭ la campania diletantismuluĭ organisatŭ, vedêndŭ în fine că după vorbele marĭ nu urméză séŭ de locŭ séŭ numaĭ fapte micĭ, a începutŭ a se descordá, a se desinteresá, și, nemulțămitŭ și desamăgitŭ, aștéptă toți o altă cale și alte puterĭ.

Altă cale nu este decâtŭ a labóreĭ lungĭ și serióse, — calea arteĭ. Puterile nu suntŭ carĭ ele singure se afișéză, ci carĭ, fiindŭ în adeverŭ, se arată fără sĕ sciă, fără sĕ voéscă, și carĭ, în locŭ de a se aliá cu ademenitórea reclamă, se înfrățescŭ cu seriósa artă.

Acésta trebue sĕ fiă de-acum înainte calea nóstră; numaĭ așa ne vomŭ puté apropiá de templulŭ strălucitoriŭ alŭ înaltelorŭ ideale.

FINE.

INDREPTARI

Pag. 30 şirŭ 20 cetesce : *Naturam expellas furca, tamen usque recurret.*

„ 357 notă şirŭ 1 cetesce : Cele dintâiŭ patru-spre-dece scrisorĭ

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2017